

CORPVS
CHRISTIANORVM

SERIES LATINA

III

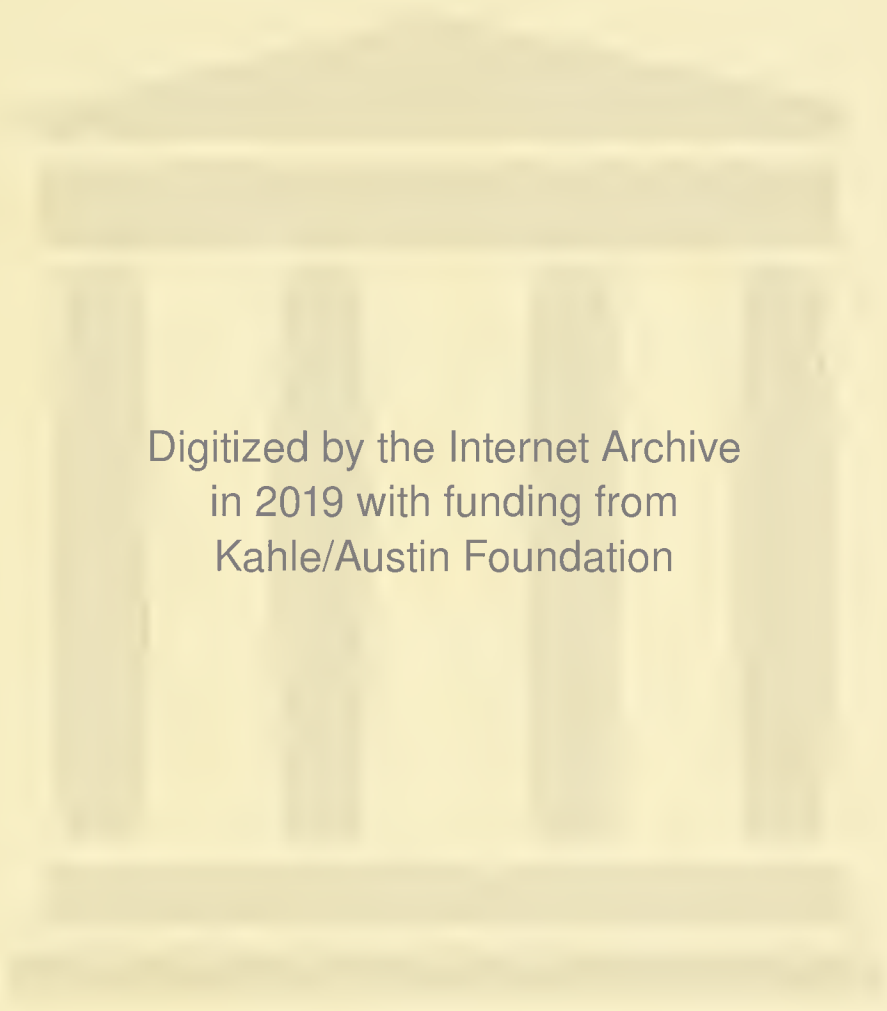
TYPOGRAPHI BREPOLS

TURNHOLTI

NUNC COGNOSCO EX PARTE

TRENT UNIVERSITY
LIBRARY

Digitized by the Internet Archive
in 2019 with funding from
Kahle/Austin Foundation

CORPVS CHRISTIANORVM

Series Latina

III

CORPVS CHRISTIANORVM

Series Latina

III

SANCTI CYPRIANI
EPISCOPI
OPERA

PARS I

TVRNHOLTI

TYPOGRAPHI BREPOLS EDITORES PONTIFICII

MCMLXXII

SANCTI CYPRIANI
EPISCOPI
OPERA

AD QVIRINVM
AD FORTVNATVM

EDIDIT

R. WEBER

DE LAPSIS
DE ECCLESIAE CATHOLICAE VNITATE

EDIDIT

M. BÉVENOT

TVRNHOLTI
TYPOGRAPHI BREPOLS EDITORES PONTIFICII
MCMLXXII

LR

BR 60

.C 49

v. 3

SVMPTIBVS SVPPEDITANTE
SVPREMO BELGARVM MAGISTRATV
PVBLICAE INSTITVTIONI
ATQVE OPTIMIS ARTIBVS PRAEPOSITO
EDITVM

INTRODVCTIO GENERALIS

Duobus uix a Christo saeculis elapsis Caecilius 'qui et Thascius' Cyprianus per decem fere annos episcopus fuit Carthaginensis. Parentibus diuitibus paganisque ortus post educationem tunc temporis optimam rhetoris iam partes agebat, cum subito ad Christum ex toto conuersus est. Nam illecebris saeculi, ut postea confessus est, irretitus et 'desperatione meliorum' distractus, per Christi baptismum in nouum iam hominem effectus est. Scripturae enim sacrae lectione didicit mores prauos gratiae Dei confisus corrigere quos suis fretus uiribus non poterat. Mox populus Carthaginensis, cui etiam catechumenus sua se modestia ac largitionibus in pauperes factis commendauerat, illum licet neophytum primo presbyterum suum deinde episcopum elegit (*Vita* 2, 3, 5, 6) paucis sane presbyteris contradicentibus (A.D. 248-9) (*Ep.* 59. 9, cf. *Ep.* 43. 3, 5).

Euentus sui episcopatus praecipui breui enumerari possunt : persecutio atrox in Christianos ab imperatore Decio exagitata (250-1) ; proximo anno, saeuiente Gallo imperatore, imminet nouae persecutionis quae tamen Carthaginem non irruit ; pestilentia quae ibi omnes corripiebat (*Vita* 9 ; *De Mortalitate*) ; deinde quaestio diu (255-6) disputata de baptismo ab haereticis collato, in qua Cyprianus uehementer sese Stephano, episcopo Romano, opposuit ; persecutio denique imperatoris Valeriani (257-8), in qua Cyprianus, post exilium annum toleratum, Carthaginem tandem reuersus martyrium ibi fortis subiit (14 Sept. 258).

FONTES

Vita Cypriani a diacono suo Pontio, homine prolixae simplicitatis, edita manifestat omnium in episcopum admirationem et amorem, eiusdemque scripta praecipua enumerat. Quae de martyrio ipso ibi narrantur complenda sunt documento *Acta proconsularia* (uel *Passio*) nuncupato. Ceterum fontes praecipui eius uitae spiritualis, ecclesiasticae, ciuilibus sunt tum tractatus, qui dicuntur, quibus fideles alloquebatur, tum epistolae fere octoginta quae simul imaginem ecclesiae medio saeculo tertio existentis singulari modo illustrent.

DOCTRINA

Cum tractatus in hoc uolumine propositi singuli propriam introductionem habeant, satis erit hic generalem dare conspectum fidei Cypriani doctrinalis eiusque de ecclesia sensus, quales in eius scriptis passim innotescunt.

Praeeminet consuetudo eius sacras scripturas citandi non solum ad doctrinam de Deo — Patre, Filio, et Spiritu Sancto — illustrandam, sed ad ecclesiam, qualem nouerat, explican-

dam et ad fideles sibi commissos in spiritu et opere instruendos. Itaque traditionem practice potius quam theoretice colebat, qualis simul cum ecclesia crescente sese euoluerat, neque tamen consuetudines specie traditionales admittere uolebat quae forte sibi ueritatem uiderentur corrumpere. Quo pacto, dum Tertulliani opera (suppresso quidem nomine), largiter adhibet in suis scriptis ita ut secundum Hieronymum Tertullianum 'Magistrum' suum uocauerit, nihilominus plures eius doctrinas reicit et expresse refutat. Sic, neglecto illius *De Fuga*, ipse a persecutione secessit, secessusque reddit rationes in epistulis 14 et 20. Sic, dum Nouatianum refellit qui spem pacis lapsis oblatam illecebram fore ne martyres fierent monebat (Ep. 55.20), refellit simul Tertulliani simile argumentum (*De Pudicitia* 9. 10 ; 21. 8). Doctrina de infantium baptismo ne ad octauum quidem diem differendo (*Ep.* 64. 2-6) contradicit Tertulliani reiectioni omnis infantium baptismi (*De Baptismo* 18. 4-5). Comparanti denique *De Lapsis* Cypriani (17-20) cum *De Pudicitia* 2. 3 ; 11. 2, 18 apparet Cyprianum a Tertulliano modo mutuari, modo differre circa 'peccata contra Deum' et de remissione peccatorum a 'martyribus' concessa. Immo Cyprianus ibidem, necnon in *De Unitate*, ita defendit auctoritatem episcopalem ut Tertulliani contemptum pro 'numero episcoporum' refutare uelle uideatur. Cyprianus sane non is erat qui hominem caece sequeretur, nedum Tertullianum Montanistam.

Interdum ad fontem prouocat qui homini moderno minus placet — ad uisiones scilicet uel proprias uel alienas. De his, sicut de 'inspirationibus' et 'mandatis directis Dei' ab illo susceptis, iudicium ne sit imprudens, quasi merae hallucinationes fuerint aut assertiones conscie mendaces. Alia aliter diiudicanda sunt, sicut hodie narrationes biblicae. Fieri enim potest ut Cyprianus in praedicatione pastoralis aliquam fabulam excogitauerit qua doctrinam uel praxim fidelibus suis commendaret, neque in errorem auditores duxisse habendus est. Scripta enim apocrypha et 'Recognitiones' mirabiles etiam christiani tunc in deliciis habebant.

Alii fontes detegi uix possunt. Cyprianus antecessores suos christianos nunquam nominat, immo neque scriptores profanos quamuis argumenta et illustrationes ab illis haustas saepe proponat, utpote uir litteris bene cultus qui eisdem ad fidem illustrandam sine ostentatione uti soleat.

ECCLESIOLOGIA

Quamuis propter duo schismata explicitae de structura ecclesiae agere coactus sit (e.g. in *De Ecclesiae Catholicae Unitate* et in pluribus epistolis), praecipue cordi habebat uitam spiritualem et moralem fidelium fouere quos Deus sibi in curam pastorem commiserat. Capita doctrinae eius ordinaria sunt :

prouidentia diuina ; Verbum (uel Sermo) Dei caro factum ; Christus, qui peccata nostra portauit ; qui fide et baptismo nobis tam corpus renouat quam animam ; qui non solum pro Deo certantes benigne speculatur, sed et lapsos restaurat ; qui et sua nos carne et sanguine pascit, et in congressione aduersus mundum et diabolum Spiritu suo roborat, immo qui 'et ipse luctatur in nobis' (*Eph.* 10. 4) et uictores aeterna salute coronat, — haec sunt quae de Dei erga nos amore proclamat. Ex altera parte uehementer admonet suos de hostilitate diaboli perpetua, cui ut mos erat inter ecclesiae patres magnas tribuit partes ; illum enim cum Adamum olim decepisset, omnes iam homines cum 'contagione antiqua' natos quotidie subtili sua fraude lacescere. Itaque fideles suos, inter Christum et Satanam positos, Cyprianus assidue hortatur, gratulatur, reprehendit, minatur ; fidem praedicat, adorationem, gratiarum actiones, uirtutes tentationibus contrarias exercendas (e.g. *De Dominica Oratione* ; *Eph.* 63 ; *De Habitu Virginum* ; *De Opere et Eleemosynis* ; *De Zelo et Liuore* ; *De Mortalitate*). Praecipue tamen et incessanter caritatem inculcat — dilectionem scilicet Dei et proximi — ipse suis exemplar et stimulus (ut in captiuis fidelibus redimendis, cf. *Eph.* 62). Itaque contra haereses et schismata uehementer non tam ideo agit quia de auctoritate sua detrahant sacerdotali, quam quod omne schisma ex inuidia oriatur et fraternam corrumpat concordiam ; 'pacem' enim eucharisticam qua significetur tum unio uitalis inter fideles tum poenitentium reconciliatio cum ecclesia, de caritate mutua constitui neque cum schismate componi posse. Nam unitatem ecclesiae, quantumuis a 'concordia episcoporum' penderet, multo profundius in caritate a Spiritu sancto in corda fidelium infusa radicatum esse sentiebat.

CODICES MANVSCRIPTI

Ipse Cyprianus quasdam suas epistolas uel tractatus simul colligebat ut transcriptae uel localiter uel uniuersim distribui possent. Tales nucleum quemdam earum collectionum constituerunt multiplicium quae usque ad nos peruenerunt, additis identidem litteris genuinis quae hic uel illic seruatae erant, aut aliis quae pro dolor Cypriano immerito adscriptae sunt. Catalogi rerum quae in antiquissimis collectionibus inueniebantur partim saltem ad nos peruenerunt in *Vita* (7) et in sic dicto *Catalogo Cheltenhamensi* (a T. Mommsen c. 1885 inuento) qui circa annum 359 uidetur confectus (cf. W. Sanday, 'The Cheltenham List of the Canonical Books of the Old Testament and New Testament and of the Writings of St Cyprian' in *Studia Biblica et Ecclesiastica* III, vi (1891), pp. 217-325). At non nisi aliunde ac praecipue ex ipsis codicibus inter se com-

paratis determinari potest quatenam opera authentica sint, et quatenam uarias inter lectiones sint praeferendae.

Ducenti fere codices supersunt — inde ab antiquissimis fragmentis anni c. 400, usque ad magnas collectiones saeculi decimi quinti — qui testes nobis sunt quanti Cyprianus ipse semper haberetur, et quanta industria opera eius in scriptoriis plerumque monasticis transcriberentur. Iam S. Hieronymus Bethlehemensi degens circa annum 392 scribebat : ‘Huius ingenii superfluum est indicem texere, cum sole clariora sint eius opera’ (*De Viris Illustribus*, cap. 67). Iam si scriptorum ‘classicorum’ antiqui codices superstites saepius rari sunt uel omnino desiderantur, Cypriani habemus uiginti fere codices qui iam ante saeculum decimum conscripti sunt. Nihilominus transcriptiones successiuae, mendis semper obnoxiae, at praesertim mutationes inter codices quibus lectiones ab una traditione in aliam ad textum ‘meliorandum’ iam antiquissime transferebantur, effecerunt ut ‘Stemma’ comprehensuum non nisi arbitrarie et sine practica utilitate construi possit. Ad aliquam solutionem huius difficultatis ‘contaminationum’ inueniendam, operam dedi in *The Tradition of Manuscripts, a Study in the Transmission of St Cyprian's Treatises*, in quo praesertim ex multiplici uariarum lectionum comparatione ad hanc conclusionem de codicibus peruentum est : ‘Ceteris paribus eadem lectio, quae in duobus uel pluribus codicibus (etiam mendis plenis) *contra* ceteros inuenitur, eo probabilius uera est quo *rarior* iidem codices in mendis suis inter se congruunt.’

Quo posito fundamento neque aliis indiciis neglectis, certus numerus codicum selectus est ex quibus textus saltem tractatum exacte, quantum hodie fieri posset, determinaretur. Excipiuntur tamen *Testimonia ad Quirinum*, quae saepe aliter ac ceteri tractatus transmissa sunt, et omnes epistolae quae, alibi aliae in collectiones insertae et saepe de nouo ordinatae, problema ponunt quod adhuc solutione caret.

Codices cypriani per totam Europam dispersi sunt, quorum plurimi in Gallia et in Italia asseruantur. Anglia sibi uindicare potest folia quaedam codicis omnium antiquissimi (B.M., 40615A, c. A.D. 400) ex quo aliqui codices saeculi duodecimi in Anglia scripti prouenerunt (e.g. B.M., Royal 6 B XV (*e*) et B.M. Arundel 217). Alia fragmenta antiqua seruantur Mediolani, Taurini et Aureliani, codex autem qui aliquos tractatus integros contineat primus Lutetiae Parisiorum stat, scilicet B.N., Lat. 10592, anni circiter 500 (*S*). Ex fine octauae usque ad finem noni saeculi multiplicantur codices quorum praecipui sunt : PARIS, B.N., Lat. 1647A (*P*) ; ANGERS, Bibl. Munic., 148 (*J*) ; TROYES, Bibl. Munic., 581 (*Q*) ; VATICAN, Reg. Lat. 116 (*R*) et Reg. Lat. 118 (*T*) ; MUNICH, Lat. 208 (*M*) et Lat. 4597 (*Y*) ; WÜRZBURG Univ., Mp. th. f. 145 (*W*) ; ST GALLEN, 89 (*G*) ; LEYDEN, Univ., Voss. lat. fol. 40 (*K*) ;

OXFORD, Bodl., Laud Misc. 105 (*U*), Laud Misc. 451 (*D*) et Add. C. 15 (*O*); VIENNA, 962 (*L*). Ex ceteris sufficiat indicare LEYDEN, Univ., Voss. lat. oct. 7 (*h*) saeculi undecimi, et PARIS, B.N., Lat. 15282 (*H*) duodecimi, quorum uterque, una cum *M*, *Q*, et *T*, summi est momenti ad duplicem editionem capitis quarti *De Vnitate* stabiliendam; denique HOLKHAM 121 (*Ho*), qui solus paruam quamdam seruat epistolam et aliis etiam indicis manifestat talem se retinuisse traditionem propriam ut, licet sit saeculi quinti decimi, ordinem suae materiae a longissimis temporibus haereditasse uideatur, et indicium aliquod praebeat archetypi cuiusdam ex quo ordinationes epistolarum in codicibus nostris uel antiquissimis uarie dispositarum, originem suam uario modo tandem duxerint (cf. Bévenot, 'A new Cyprianic Fragment' in *Bulletin of the John Rylands Library*, uol. 28 (1946), p. 1-7 [textus in Migne, P.L. Suppl. I, p. 41-43] et *The Tradition of Manuscripts* (1961), praesertim cap. III-V, p. 29-46).

M. Bévenot, S.I.

NOTA. In hac editione respectus habetur ad priorem operum Cypriani editionem, G. Hartel, C.S.E.L., t. III (1868-71), ad cuius paginas auctores recentiores saepe lectores suos dirigunt. Quae paginae hic in margine textus noui dextro indicantur sub littera V (= Corpus Vindobonense).

BIBLIOGRAPHIA SELECTA

Generalia	nn. 1-45
Editiones et Versiones praecipuae	46-66
De singulis S. Cypriani opusculis	
<i>Testimonia ad Quirinum – Ad Fortunatum</i>	67-80
<i>De unitate Ecclesiae</i>	81-162
<i>De lapsis</i>	163-164
<i>Ad Demetrianum</i>	165-166
<i>Ad Donatum</i>	167-171
<i>De habitu uirginum</i>	172-178
<i>De oratione dominica</i>	179-186
<i>De mortalitate</i>	187-195
<i>De zelo et liuore</i>	196
<i>De opere et eleemosynis</i>	197-201
<i>De bono patientiae</i>	202-205
<i>Epistulae</i>	206-226
Appendix : <i>Quod idola dii non sint</i>	227-229
Codices – Traditio textus – Palaeographica	230-259
Versiones antiquae Graecae et Orientales	260-265
Philologica	266-285
Clausulae metricae	286-288
Lexicographica	289-298
Textus biblicus	299-310
Exegetica	311-322
Cyprianus et scriptores gentiles	323-331
Cyprianus et scriptores ecclesiastici antiquiores	332-341
Cyprianus et scriptores ecclesiastici posteriores	342-356
Doctrina philosophica et theologica	
Generalia	357-383
De baptismo	384-404
De Eucharistia	405-421
De paenitentia	422-443
De sensu martyrii	444-450
Liturgica	451-456
Historica	457-475
Iuridica	476-479
De S. Cypriani “Vita post mortem”	480-509
Addenda	510-518

Generalia

- 1 B. ALTANER-A. STUIBER, *Patrologie*, Freiburg i. Br., 1966⁷, p. 172-181.
- 2 O. BARDENHEWER, *Geschichte der altkirchlichen Literatur*, II, Freiburg in Br., 1914², p. 442-517.
- 3 R. CEILLIER, *Histoire générale des auteurs sacrés et ecclésiastiques*, III, Paris, 1732, p. 1-224 (= editio altera, II, Paris, 1859, p. 257-387).
- 4 P. DE LABRIOLLE, *Histoire de la littérature chrétienne*, I, 3e éd., revue et corrigée par G. BARDY, Paris, 1947, p. 193-247.
- 5 A. HARNACK, *Geschichte der altchristlichen Literatur bis Eusebius*, I, Leipzig, 1893, p. 688-730; II, 1904, p. 334-368.
- 6 S. LENAIN DE TILLEMONT, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, IV, Paris, 1696, p. 45-198; 601-645.
- 7 P. MONCEAUX, *Histoire littéraire de l'Afrique chrétienne*, II : *Saint Cyprien et son temps*, Paris, 1902.
- 8 U. MORICCA, *Storia della letteratura latina cristiana*, I, Torino, 1925, p. 369-542.
- 9 J. QUASTEN, *Patrology*, II, Utrecht, 1953, p. 340-383; traduction française, Paris, 1957, p. 403-452.
- 10 M. SCHANZ, *Geschichte der römischen Litteratur*, III, München, 1905², p. 351-415; 1922³, p. 333-392.
- 11 C.T.G. SCHOENEMANN, *Bibliotheca historico-literaria Patrum Latinorum*, I, Leipzig, 1792, p. 77-134.
- 12 J.N. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, *Cyprianus, bisschop van Carthago*, in *Kerk en Eredienst*, 13, 's-Gravenhage, 1957/58, p. 138-155.
- 13 J.N. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, *Cyprianus van Carthago*, in *Mededelingen der Kon. Nederlandse Akademie v. Wetenschappen. Afd. Letterkunde*, n.s., 21, n° 9, Amsterdam, 1958.
- 14 G. BARDY, *Cyprien*, in *Dict. d'histoire et de géographie ecclésiastiques*, XIII, Paris, 1956, col. 1148-1160.
- 15 E.W. BENSON, *Cyprian, his Life, his Times, his Works*, New York, 1897.
- 16 M. BÉVENOT, *Cyprian, St.*, in *New Catholic Encyclopedia*, 4, New York, 1967, p. 564-566.
- 17 S. COLOMBO, *S. Cipriano di Cartagine. L'uomo e lo scrittore*, in *Didaskaleion*, n.s., 6, Torino, 1928, p. 1-80.
- 18 I.G. COMAN, *Personalitatea sfîntului Ciprian*, in *Studii teologice*, II, Bucureşti, 1959, p. 267-296.
- 19 H. DODWELL, *Dissertationes Cyprianicae*, Oxford, 1682 (= *Patrologia lat.*, 5, Paris, 1844, col. 9-80).
- 19a G. DUMEIGE, *Saint Cyprien de Carthage, 258-1958*, Tunis, 1959.

- 20 A.A. EHRHARDT, *Cyprian, the Father of Western Christianity*, in *The Church Quarterly Review*, 133, London, 1941/42, p. 178-196.
- 21 J.A. FAULKNER, *Cyprian. The Churchman*, Cincinnati, 1906.
- 22 B. FECHTRUP, *Der heilige Cyprian*, I, Münster, 1878.
- 23 J.H. FICHTER, *Saint Cecil Cyprian, Early Defender of the Faith*, St. Louis, 1942.
- 24 E. FREPPEL, *S. Cyprien et l'Église d'Afrique au IIIe siècle*, Paris, 1865; 1873².
- 25 P. GODET, *Cyprien (saint)*, in *Dict. de théologie catholique*, III, Paris, 1908, col. 2459-2470.
- 26 K.G. GOETZ, *Das Christentum Cyprians, eine historisch-kritische Untersuchung*, Giessen, 1896.
- 27 G.D. GORDINI, *Cipriano di Cartagine*, in *Bibliotheca Sanctorum*, III, Roma, 1963, col. 1260-1274.
- 28 L. HERTLING, *La figura umana e religiosa di San Cipriano*, in *La Civiltà cattolica*, 109, 3, Roma, 1958, p. 449-462.
- 29 M. JOURJON, *Cyprien de Carthage*, Paris, 1958.
- 30 B. JUNGSMANN, *Dissertationes selectae in historiam ecclesiasticam*, I, Regensburg, 1880, p. 263-357.
- 31 H. KOCH, *Cyprianische Untersuchungen*, Bonn, 1926 (= *Arbeiten zur Kirchengeschichte*, 4).
- 32 H. LECLERCQ, *L'Afrique chrétienne*, I-II, Paris, 1904.
- 33 J. LUDWIG, *Der heilige Märtyrerbischof Cyprian von Karthago. Ein kulturgeschichtliches und theologisches Zeitbild aus der afrikanischen Kirche des 3. Jahrhunderts*, München, 1951.
- 34 P. MONCEAUX, *Saint Cyprien, évêque de Carthage*, Paris, 1914².
- 35 P. MONCEAUX, *Saint Cyprien (210-258)*, in *Noua et Vetera*, 33, Fribourg, 1958, p. 249-261.
- 36 G. MONGELLI, *La chiesa di Cartagine contro Roma durante l'episcopato di s. Cipriano (249-258)*, in *Miscellanea francescana*, 59, Roma, 1959, p. 104-201.
- 37 W.D. NIVEN, *Cyprian of Carthage*, in *The Expository Times*, 44, Edinburgh, 1932/33, p. 363-366.
- 38 J. PEARSON, *Annales Cyprianici*, Oxford, 1682.
- 39 M. PELLEGRINO, *Cipriano*, in *Enciclopedia Cattolica*, III, Città del Vaticano, 1949, col. 1685-1691.
- 40 P. SENJKO, *Liënostj sv. Kipriana, Episkopa Karfagenskogo po ego vorenijam* (Persönlichkeit des hl. Cyprians, Bischof von Karthago, nach seinen Werken), Leningrad, 1960 (Dissertation Geistl. Akademie).
- 41 A. STUIBER, *Cyprianus*, in *Reallexikon für Antike und Christentum*, III, Stuttgart, 1957, col. 463-466.
- 42 C. SUYSKENS, *De S. Cypriano commentarius*, in *Acta SS. Septembris*, IV, Antwerpen, 1753 (= Venezia, 1761; Paris, 1868), col. 191-348.
- 43 J. TIXERONT, *S. Cyprien*, in *Mélanges de patrologie et d'histoire des dogmes*, Paris, 1921, p. 153-209.

- 44 H. VON SCHUBERT, *Cyprian von Karthago*, Stuttgart, 1921.
 45 FR. WEISS, *Die priesterliche Persönlichkeit Cyprians von Karthago*, in *Schweizerische Kirchenzeitung*, 126, Luzern, 1958, p. 562 sq.; 574 sq.
 Cfr n. 361.

Editiones et Versiones praecipuae

Editiones ueteres fere omnes enumeratae sunt a C.T.G. Schoenemann (supra n. 11), p. 105-131, et critice recensitae a G. Hartel (infra n. 46), t. III, p. LXX-LXXXVIII. Plenius uero et accuratius de hac materia tractabit P. PETITMENGIN.

- Vna tantum datur editio critica operum omnium, nempe :
 46 G. HARTEL, *S. Thasci Caecilii Cypriani Opera omnia*, I-III, Wien, 1868-1871 (= *C.S.E.L.*, t. III).

Editiones praestantiores singulorum operum suo loco infra recensentur.

Opera spuria recenset A. HAMMAN, in *P.L., Supplementum*, I, Parisiis, 1958, p. 43-67.

Versiones recentiores praestantiores (*)

anglicae

- 47 R.E. WALLIS, *The Writings of Cyprian, Bishop of Carthage*, Edinburgh, 1869-1870 (= *Ante-Nicene Library*, 8. 13).
 48 ROY J. DEFERRARI and Others, *Saint Cyprian. Treatises* (*The Dress of Virgins*, by A.E. KEENAN; *Mortality*, translated by M.H. MAHONEY; *The Good of Patience*, by G.E. CONWAY, New York, 1958 (= *The Fathers of the Church*, 36).
 49 R.B. DONNA, *Saint Cyprian. Letters 1-81*, Washington, 1964 (= *The Fathers of the Church*, 51).
 50 S.L. GREENSLADE, *Early Latin Theology. Selections from Cyprian*, London, 1956 (= *Library of Christian Classics*, 5).

catalauniana

- 50a XAVIER D'OLOT, *Passió de sant Cebrià*, in *L. Cecilio Firmià Lactanci, La Mort dels Perseguidors. Martiris*, Barcelona, 1933 (= *La Paraula cristiana*, B, 1), p. 163-172.

Vide etiam n. 211.

(*) Versiones singulorum tractatum suo loco infra recensentur.

gallicae

- 51 L. BAYARD, *Tertullien et S. Cyprien. Textes choisis*, Paris, 1930 (coll. *Les moralistes chrétiens*).
 52 J. BOUTET, *Saint Cyprien évêque de Carthage et martyr, I*, Avignon, 1923 (coll. *La vie chrétienne à l'école des Saints Pères*).
 53 D. GORCE, *Saint Cyprien. Petits traités de spiritualité*, Namur, 1958.
 54 D. GORCE, *Saint Cyprien. Lettres choisies*, Namur, 1961.

germanicae

- 55 J. BAER, *Des hl. Kirchenvaters Cäcilius Cyprianus sämtliche Schriften. I. Traktate und des Diakons Pontius Leben des hl. Cyprianus; II. Briefe*, München, 1918-1928 (= *Bibliothek der Kirchenväter*, 34, 60).
 56 W. VON SCHULTZ, *Caecilius Cyprianus. Eine Auswahl aus seinen Schriften*, zusammengestellt und übersetzt, Berlin, 1961 (= *Quellen. Ausgewählte Texte aus der Geschichte der christlichen Kirche*, 4).

hellenica

- 57 C. DRATZELLAS, *De unitate ecclesiae. Epist. 73, 66, 46, 74, 10, 70*, Athenae, 1968.

hispanicae

- 58 J. CAMPOS, *Obras de S. Cipriano. Tratados. Cartas, edicion bilingüe*, Madrid, 1964 (= *Biblioteca de autores cristianos*).
 Ceterae versiones hispanicae recensentur a J. MADDOZ, *Traducciones españolas de sanctos Padres*, in *Rev. española de teología*, 11, Madrid, 1951, p. 453-454.

italicae

- 59 G. AULETTA, *Trattati e lettere scelte*, Roma, 1941.
 60 E. CANTAGALLI, *Opuscoli*, Siena, 1950 (= *I Classici cristiani*).
 61 S. COLOMBO, *S. Cipriano. Opuscoli*, Torino, 1935 (= *Corona Patrum Salesiana*, ser. lat., 3).
 Versiones italicae antiquiores recensentur a G. MONGELLI, in *Miscell. Franciscana*, 50, Roma, 1959, p. 105 sq.

neerlandicae

- 62 W.H. BEEKENKAMP, *Th. C. Cyprianus. Keuze uit zijn geschriften*, Amsterdam, 1951 (= *Klassieken der Kerk*, I, 5).

Ceterae uersiones neerlandicae recensentur a J. SERROELS et E. DEKKERS, in *Librye*, 1, Steenbrugge, 1965, p. 13.

polonicae

- 63 J. CZUJ, *Św. Cyprian. Pisma i Traktaty*, Poznań, 1937.
 64 A. BOBER, *Antologia Patrystyczna*, Kraków, 1965, p. 58-64
 (*Listy* 7, 46, 64, 66, 80, 81).
 65 WL. SZOŁDRSKI, M. MICHALSKI, E. STANULA, *Św. Cyprian. Listy*, Warszawa, 1969.

rossicae

- 66 recensentur a Cypriano KERN, *Les traductions russes des textes patristiques*, Chevetogne, 1957, p. 58.

De singulis S. Cypriani opusculis

Testimonia ad Quirinum – Ad Fortunatum

- 67 J.P. AUDET, *L'hypothèse des Testimonia*, in *Revue biblique*, 70, Paris, 1963, p. 381-405.
 68 J. DANIELOU, *Christos Kyrios. Une citation des Lamentations de Jérémie dans les Testimonia*, in *Recherches de science religieuse*, 39, Paris, 1951, p. 338-352.
 69 B. DOMBART, *Über die Bedeutung Kommodians für die Textkritik der Testimonia Cyprians*, in *Zeitschr. für wissenschaftliche Theologie*, 22, Frankfurt a. M./Leipzig, 1879, p. 374-389.
 70 P. GLAUE, *Zur Echtheit von Cyprians 3. Buch der Testimonia*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 8, Berlin, 1907, p. 274-289.
 71 J. HAUSSLEITER, *Cyprian-Studien*, I, 1: *Die Echtheit des III. Buches der Testimonien*, in *Commentationes Woelffliniana*, Leipzig, 1891, p. 378-389.
 72 N.J. HOMMES, *Het Testimoniaboek*, Amsterdam, 1935, p. 196-224.
 73 H. KOCH, *Das dritte Buch der Cyprianischen Testimonia in seinem zeitlichen Verhältnis zum ersten und zweiten*, in *Zeitschr. für Kirchengeschichte*, 45, Stuttgart, 1926, p. 1-9.
 74 H.L. RAMSAY, *On Early Insertions in the Third Book of Cyprian's Testimonia*, in *Journal of Theological Studies*, 2, Oxford, 1901, p. 276-288.
 75 A. SOUTER, *The Interpolations in St. Cyprian's Ad Quirinum*, in *Journal of Theological Studies*, 34, Oxford, 1933, p. 45-46.
 76 C.H. TURNER, *Prolegomena to the Testimonia of St. Cyprian*, in

Journal of Theological Studies, 6, Oxford, 1905, p. 246-270; 9, 1908, p. 62-87.

- 77 C.H. TURNER, *Prolegomena to the Testimonia and Ad Fortunatum of St. Cyprian*, in *Journal of Theological Studies*, 29, Oxford, 1928, p. 113-136; 31, 1930, p. 225-246.
- 78 A.L. WILLIAMS, *Adversus Iudaeos*, Cambridge, 1935, p. 56-64.
- 79 L. WOHLEB, *Cyprian Ad Fortunatum I*, in *Wochenschrift für klassische Philologie*, 34, Berlin, 1917, col. 378-383.
- 80 L. WOHLEB, *Cyprians Spruchsammlung ad Quirinum*, in *Römische Quartalschrift*, 33, Freiburg i. Br., 1925, p. 22-38.

Vide etiam nn. 166, 240, 299-310, 348, 513.

De Ecclesiae Catholicae unitate

- 81 M. BÉVENOT, *Cyprian. The Lapsed. The Unity of the Catholic Church*, translated and annotated, Westminster (Md.), 1957 (= *Ancient Christian Writers*, 25).
- 81a M. BÉVENOT, *Cyprian: 'De Lapsis' and 'De Ecclesiae Catholicae unitate'*, edited and translated, Oxford, 1971 (= *Oxford Early Christian Texts*).
- 82 E.H. BLAKENEY, *Cyprianus De unitate Ecclesiae*, London, 1928.
- 83 P. DE LABRIOLLE, *Cyprien. De l'unité de l'Église catholique*, avec traduction et notes, Paris, 1942 (= *Vnam Sanctam*, 11).
- 84 I. GIORDANI, *Cipriano. L'unità della Cattolica*, Roma, 1930.
- 85 K. ADAM, *Cyprians Kommentar zu Mt. 16, 18 in dogmengeschichtlicher Beleuchtung*, in *Theologische Quartalschrift*, 94, Tübingen, 1912, p. 99-120; 203-244 (= *Gesammelte Aufsätze*, Augsburg, 1936, p. 80-122).
Cfr nn. 121, 134.
- 86 K. ADAM, *Die Anfänge des Primats*, in *Theologische Revue*, 30, Münster, 1931, col. 193-200 (= *Gesammelte Aufsätze*, p. 186-195).
- 87 K. ADAM, *Neue Untersuchungen über die Ursprünge der Primatslehre*, in *Theologische Quartalschrift*, 109, Tübingen, 1928, p. 165-256 (= *Gesammelte Aufsätze*, p. 123-186).
- 88 E. ALTENDORF, *Einheit und Heiligkeit der Kirche*, Berlin, 1932, p. 44-116.
- 89 G. BARDY, *L'autorité du Siège romain et les controverses du IIIe siècle*, in *Recherches de science religieuse*, 14, Paris, 1924, p. 255-272; 385-399.
- 90 C. BARDY, *La théologie de l'Église de S. Irénée au Concile de Nicée*, Paris, 1947 (= *Vnam Sanctam*, 14), p. 191-251.

- 91 P. BATIFFOL, *Ecclesia principalis*, in *Cathedra Petri. Études d'histoire ancienne de l'Église*, Paris, 1938 (= *Vnam Sanctam*, 4), p. 135-150.
- 91a P. BATIFFOL, *Un remploi du De unitate de saint Cyprien par saint Jérôme*, in *Revue biblique*, 29, Paris, 1920, p. 569-571.
- 92 M. BÉVENOT, *St. Cyprian's De unitate Chap. 4 in the Light of the MSS.*, Roma, 1937 (= *Analecta Gregoriana*, 11).
Cfr n. 230.
- 93 M. BÉVENOT, 'A bishop is responsible to God alone' (*St. Cyprian*), in *Recherches de science religieuse*, 39, Paris, 1951, p. 397-415.
- 94 M. BÉVENOT, 'Primatus Petro datur'. *St. Cyprian on the Papacy*, in *Journal of Theological Studies*, n. s., 5, Oxford, 1954, p. 19-35.
Cfr n. 133.
- 95 M. BÉVENOT, *St. Cyprian and the Papacy*, in *Dublin Review*, London, 1954, p. 161-168; 307-315.
- 96 M. BÉVENOT, 'Hi, qui sacrificauerunt'. *A significant variant in St. Cyprian's De unitate*, in *Journal of Theological Studies*, n. s., 5, Oxford, 1954, p. 68-72.
- 97 M. BÉVENOT, *In solidum and St. Cyprian. A Correction (De unitate Ecclesiae, V)*, in *Journal of Theological Studies*, n. s., 6, Oxford, 1955, p. 244-248.
- 98 M. BÉVENOT, *An Old Latin Quotation (II Tim. 3, 2) and its Adventures in the MSS. of St. Cyprian's De unitate Ecclesiae XVI*, in *Studia Patristica*, I, Berlin, 1957 (= *Texte und Untersuchungen*, 63), p. 249-252.
- 99 M. BÉVENOT, *Épiscopat et primauté chez S. Cyprien*, in *Ephemerides theologicae Louanienses*, 42, Louanii, 1966, p. 176-195.
- 100 N. BULLAT, *St. Cyprian and the Roman Primacy*, in *Reality*, 12, Dubuque (Iowa), 1964, p. 17-34.
- 101 C. BUTLER, *Catholic and Roman. The Witness of St. Cyprian*, in *Downside Review*, 56, Downside, 1938, p. 127-145.
- 102 C. BUTLER, *New Light on the De unitate of St. Cyprian*, in *Downside Review*, 56, Downside, 1938, p. 452-467.
- 102a C. BUTLER, *The Idea of the Church*, Baltimore/London, 1962, p. 87-104.
- 103 P. TH. CAMELOT, *Saint Cyprien et la primauté*, in *Istina*, 4, Boulogne, 1957, p. 421-434.
- 104 L. CAMPEAU, *Le texte de la primauté dans le De catholicae ecclesiae unitate de S. Cyprien*, in *Sciences ecclésiastiques*, 19, Montréal, 1967, p. 81-110; 255-275.
- 105 E. CASPAR, *Primatus Petri*, in *Zeitschr. für Theologie und Kirche*, 24, Tübingen, 1927, p. 253-331.
- 106 J. CHAPMAN, *Les interpolations dans le traité de S. Cyprien sur l'unité de l'Église*, in *Revue bénédictine*, 19, Maredsous, 1902, p. 246-254; 357-373; 20, 1903, p. 26-51.

- 107 J. CHAPMAN, *Prof. H. Koch on S. Cyprian*, in *Revue bénédictine*, 27, Maredsous, 1910, p. 447-464.
- 108 J. COLSON, *L'épiscopat catholique. Collégialité et primauté dans les trois premiers siècles de l'Église*, Paris, 1965.
- 109 J. COLSON, *L'évêque, lien d'unité et de charité chez saint Cyprien de Carthage*, Paris, 1961.
- 110 A. D'ALÈS, *Ecclesia principalis*, in *Recherches de science religieuse*, 12, Paris, 1921, p. 374-380.
- 111 J. DELAROCHELLE, *L'idée de l'Église dans S. Cyprien*, in *Rev. d'histoire et de littérature religieuses*, 1, Paris, 1896, p. 519-533.
- 112 A. DEMOUSTIER, *Épiscopat et union à Rome selon saint Cyprien*, in *Recherches de science religieuse*, 52, Paris, 1964, p. 337-369.
- 113 A. DEMOUSTIER, *L'ontologie de l'Église selon saint Cyprien*, in *Recherches de science religieuse*, 52, Paris, 1964, p. 554-588.
- 114 G. D'ERCOLE, *Communio-Collegialità-Primato e "sollicitudo omnium ecclesiarum" dai Vangeli a Costantino*, Roma, 1964 (= *Communio*, 5).
- 115 C. DI NATALE, *Il De catholicae ecclesiae unitate di S. Cipriano*, Catania, 1947.
- 116 J. ERNST, *Cyprian und das Papsttum*, Mainz, 1912.
- 117 B. FORTIN, *Problèmes de succession épiscopale au milieu du IIIe siècle*, in *Laval théologique et philosophique*, 19, Québec, 1963, p. 49-61.
- 118 D. FRANSES, *Cyprianus van Carthago en het primaat van Rome*, in *Studia Catholica*, 11, Nijmegen, 1933/34, p. 214-219.
- 119 J.M. GOMEZ, *S. Cypriano y el primado juridico de Roma sobre la Iglesia catolica*, Roma, 1958 (Dissertatio).
- 120 O. GRADENWITZ, *Cipriano interpolante se stesso?*, in *Zeitschr. der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte, Romanistische Abteilung*, 50, Weimar, 1930, p. 170-183.
- 121 G. HÄNDLER, *Drei grossen nordafrikanischen Kichenväter über Mt. XVI, 18-19*, in *Theologische Literaturzeitung*, 81, Berlin, 1956, col. 361-364.
Cfr nn. 85, 134.
- 122 R. HARDOWIRJONO, *S. Cypriaan. Het heil van de Kerk*, in *Bijdragen. Tijdschrift voor filosofie en theologie*, 19, Nijmegen-Brugge, 1958, p. 1-21; 137-161.
- 123 P. HOENSBROECH, *Der römische Primat bezeugt durch den hl. Cyprian*, in *Zeitschr. für kath. Theologie*, 14, Wien, 1890, p. 193-230.
- 124 G. KLEIN, *Die hermeneutische Struktur des Kirchengedankens bei Cyprian*, in *Zeitschr. für Kirchengeschichte*, 68, Stuttgart, 1957, p. 48-68.
- 125 C.A. KNELLER, *Cyprian und die römische Kirche*, in *Zeitschr. für kath. Theologie*, 35, Wien, 1911, p. 674-689.
- 126 C.A. KNELLER, *Cyprians Schrift von der Einheit der Kirche*,

- in *Zeitschr. für kath. Theologie*, 36, Wien, 1912, p. 280-303.
- 127 C.A. KNELLER, *Der heilige Cyprian und die Kennzeichen der Kirche*, Freiburg i. Br., 1914.
- 128 C.A. KNELLER, *Römisch-katholisch beim hl. Cyprian*, in *Zeitschr. für kath. Theologie*, 35, Wien, 1911, p. 253-271.
- 129 C.A. KNELLER, *Zu Cyprian*, in *Zeitschr. für kath. Theologie*, 47, Wien, 1923, p. 159-160.
- 130 H. KOCH, *Cyprian und der römische Primat*, Leipzig, 1910.
- 131 H. KOCH, *Cathedra Petri. Neue Untersuchungen über die Anfänge der Primatslehre*, Giessen, 1930.
- 132 J. LEBRETON, *La double édition du De unitate de S. Cyprien*, in *Recherches de science religieuse*, 24, Paris, 1934, p. 456-467.
- 133 J. LE MOYNE, *Saint Cyprien est-il bien l'auteur de la rédaction brève du De unitate, chapitre IV?*, in *Rev. bénédictine*, 63, Maredsous, 1953, p. 70-115.
Cfr n. 94.
- 134 J. LUDWIG, *Die Primatworte Mt 16, 18-19, in der altkirchlichen Exegese*, Münster, 1952, p. 20-36.
Cfr nn. 85, 121.
- 135 E. MICHAUD, *L'ecclésiologie de St. Cyprien*, in *Kirchliche Zeitschr.*, Schwerin, 1905, p. 34-154.
- 136 A. PALMQUIST, *Cyprianus och Primatfrågan*, in *Ny kyrklig Tidskrift*, 28, Uppsala, 1959, p. 152-172.
- 137 A. PALMQUIST, *Kyrkans enhet och papalismen*, Uppsala, 1961 (= *Studia historico-ecclesiastica Vppsaliensia*, 1), p. 13-36: *Cyprianus och Roms primatanspråk*.
- 138 A. PASTORINO, *Temi ecclesiologici in Cipriano*, in *Tetraonyma. Miscellanea Graeco-Romana L. De Regibus cett. dicata*, Genova, 1966, p. 211-229.
- 139 O. PERLER, *De catholicae Ecclesiae unitate cap. 4-5. Die ursprünglichen Texte, ihre Überlieferung, ihre Datierung*, in *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte*, 44, Freiburg i. Br., 1936, p. 151-168.
- 140 O. PERLER, *Le De unitate chap. 4-5 de S. Cyprien, interprété par S. Augustin*, in *Augustinus Magister, Congrès international augustiniens*, II, Paris, 1954, p. 835-858.
- 141 O. PERLER, *Zur Datierung der beiden Fassungen des vierten Kapitels De unitate ecclesiae*, in *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte*, 44, Freiburg i. Br., 1936, p. 1-44.
- 143 A. PORTIOLI, *L'episcopalismo di S. Cipriano*, in *Studia Patavina*, 5, Padova, 1958, p. 3-27.
- 144 B. POSCHMANN, *Die Sichtbarkeit der Kirche nach der Lehre des heiligen Cyprian*, Paderborn, 1908.
- 145 B. POSCHMANN, *Ecclesia principalis. Ein kritischer Beitrag zur Frage des Primats bei Cyprian*, Breslau, 1933.
- 146 V. PROAÑO GIL, *Conciencia de la función episcopal en la Iglesia*

- primitiva*, in *XXIIª Semana española de teología*, Madrid, 1963, p. 175-216.
- 147 V. PROAÑO GIL, *San Cipriano y la colegialidad*, in *El colegio episcopal*, I, Madrid, 1964, p. 251-281; in *Burgense*, 6, Burgos, 1965, p. 137-162.
- 148 O. RITSCHL, *Cyprian von Karthago und die Verfassung der Kirche*, Göttingen, 1885.
- 149 M. RODRIGUEZ HERMELO, *Caridad y unidad en la Iglesia en S. Cipriano*, Salamanca, 1964 (Tesis doctoral).
- 150 J.L. ROSSNER, *New Light on Cyprian*, in *Anglican Theological Review*, 40, Evanston, 1958, p. 214-219.
- 151 L. SALVATORELLI, *La "Principalitas" della Chiesa romana in Ireneo ed in Cipriano*, Roma, 1910.
- 152 P. SCHEPENS, *Saint Cyprien, De unitate Ecclesiae V*, in *Recherches de science religieuse*, 35, Paris, 1948, p. 288-289.
- 153 A. SEITZ, *Cyprian und der römische Primat oder die urchristliche Primatsentwicklung*, Regensburg, 1911.
- 154 A. SEITZ, *Hugo Kochs Cathedra Petri bei Cyprian*, in *Theologie und Glaube*, 23, Paderborn, 1931, p. 42-62.
- 155 T. SPAČIL, *Può s. Cipriano essere invocato come testimonio per il Primato?*, in *Orientalia christiana periodica*, 13, Roma, 1934, p. 225-250.
- 156 D. VAN DEN EYNDE, *La double édition du De unitate de S. Cyprien*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, 29, Louvain, 1933, p. 5-24.
- 157 D. VAN DEN EYNDE, *Les normes de l'enseignement chrétien dans la littérature patristique des trois premiers siècles*, Gembloux-Paris, 1933, praesertim p. 237-251.
- 158 E.W. WATSON, *The Interpolations in St Cyprian's De unitate ecclesiae*, in *Journal of Theological Studies*, 5, Oxford, 1904, p. 432-436.
- 159 U. WICKERT, *Sacramentum unitatis. Ein Beitrag zum Verständnis der Kirche bei Cyprian*, Berlin-New York, 1971.
- 160 U. WICKERT, *Zum Kirchenbegriff Cyprians*, in *Theologische Literaturzeitung*, 92, Berlin, 1967, col. 257-260.
- 161 L. WOHLB, *Cyprian und die Irrtumslosigkeit der Romana ecclesia particularis*, in *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte*, 37, Freiburg i. Br., 1929, p. 171-173.
- 162 T. ZAPELENA, *Petrus origo unitatis apud S. Cyprianum*, in *Gregorianum*, 15, Roma, 1934, p. 500-523; 16, 1935, p. 196-224.

Vide etiam nn. 233, 244, 322, 357-383, 387, 460, 517.

De lapsis

- 163 J. MARTIN, *Cyprianus De lapsis*, Bonn, 1930 (= *Florilegium patristicum*, 21).

- 164 P. FRÄNKEL, *Solus Dominus misereri potest. Saint Cyprien, De lapsis, chap. XVII, et le problème de son interprétation*, in *Studia Patristica*, 10, Berlin, 1970 (= *Texte und Untersuchungen*, 107), p. 71-76.

Vide etiam nn. 81, 81a, 165, 422-443.

Ad Demetrianum

- 165 M. LAVARENNE, *Cyprien, Contre Démétrien (Ad Demetrianum). Sur ceux qui sont tombés pendant la persécution (De lapsis)*. Texte et traduction, Clermont-Ferrand, 1940.
Cfr n. 81.

- 166 M. PELLEGRINO, *Studi sull' antica apologetica*, Roma, 1947, p. 107-149 (*Ad Fortunatum; Ad Demetrianum*).

Ad Donatum

- 166a P. COURCELLE, *Les Confessions de saint Augustin dans la tradition littéraire. Antécédents et postérité*, Paris, 1963, p. 119-125.

- 167 K.G. GOETZ, *Der alte Anfang und die ursprüngliche Form von Cyprians Schrift ad Donatum*, Leipzig, 1899 (= *Texte und Untersuchungen*, 19, 1 c)

- 168 C.A. KNELLER, *Sacramentum unitatis. Zu Cyprians Schrift an Donatus*, in *Zeitschr. für kath. Theologie*, 40, Wien, 1916, p. 676-703.

- 169 A. MELARDI, *S. Cipriano di Cartagine. Contributo all'apologetica latina del III° secolo*, Potenza, 1921.

- 170 U. MORICCA, *L'opusculo di Cipriano a Donato*, in *Bilychnis*, 22, Roma, 1923 p. 235-244.

- 171 A. QUACQUARELLI, *La retorica antica al bivio. L'Ad Nigrinum e l'Ad Donatum di Cipriano*, Roma, 1956.

Vide etiam nn. 247, 281, 327.

De habitu uirginum

- 172 A.E. KEENAN, *Cyprianus De habitu uirginum. A Commentary, with an Introduction and Translation*, Washington, 1932 (= *Patristic Studies*, 34).

- 173 R.B. DONNA, *Notes on Cyprians De habitu uirginum, its Sources and Influence*, in *Traditio*, 4, New York, 1946, p. 399-407.

- 174 M. GALDI, *De Tertulliani "De cultu feminarum" et Cypriani "Ad uirgines" libellis commentatio*, in *Raccolta di scritti in onore di F. Ramorino*, Milano, (1928), p. 539-567.

- 175 M. GALDI, *La "procax Fescennina iocatio" delle nozze romane*

- ed un luogo di S. Cipriano*, in *Atene e Roma*, 7, Firenze, 1926, p. 281-285.
- 176 J. HAUSSLEITER, *Cyprian-Studien*, I, 2: *Die Komposition des Hirtenbriefes "ad Virgines"*. – I, 3: *Berührungen zwischen der Schrift Cyprians "ad Virgines" und dem Anonymus "aduersus Aleatores"*, in *Commentationes Woelffliniana*, Leipzig, 1891, p. 377-389.
- 177 S. SELIGA, *Tertullianus et Cyprianus de feminarum moribus prauis*, in *Munera philologica L. Ćwiklinski...oblata*, II, Poznań, 1936, p. 262-269.
- 178 E.W. WATSON, *The De habitu uirginum of S. Cyprian*, in *Journal of Theological Studies*, 22, Oxford, 1920/21, p. 361-367.

De oratione dominica.

- 179 M. RÉVEILLAUD, *S. Cyprien, L'oraison dominicale* (texte et traduction), Paris, 1964 (= *Études d'histoire et de philosophie religieuses de l'Université de Strasbourg*, 58).
- 180 J.G. BAHR, *The Use of the Lord's Prayer in the Primitive Church*, in *Journal of Biblical Literature*, 84, Philadelphia, 1965, p. 153-159.
- 181 S. COSTANZA, *La quarta petizione in Venanzio Fortunato*, in *Conuiuium Dominicum. Studi sull'Eucarestia nei Padri della Chiesa antica e Miscellanea patristica*, Catania, 1959, p. 87-97.
- 182 A.J.B. HIGGINS, *Lead us not into temptation*, in *Journal of Theological Studies*, 46, Oxford, 1945, p. 179-183.
- 183 H. JANSSEN, *De litteraire eigenwaarde van Cyprianus' tractaat over het Gebed des Heeren*, in *Studia catholica*, 16, Nijmegen, 1940, p. 273-286.
- 184 G. LOESCHCKE, *Die Vaterunser-Erklärung des Theophilus von Antiochien. Eine Quellenuntersuchung zu den Vaterunser-Erklärungen des Tertullian, Cyprian, Chromatius und Hieronymus*, Berlin, 1908.
- 185 B. SIMOVIC, *Le Pater chez quelques Pères*, in *La France franciscaine*, 21, Lille-Paris, 1938, p. 193-222; 245-264.
- 186 C. WAGENER, *Zu Cyprian (de dominica oratione, 33)*, in *Philologus*, 50, Berlin-Wiesbaden, 1891, p. 48 (= *Beiträge zur lateinischen Grammatik*, I, Gotha, 1905, p. 72-73).

Vide etiam nn. 232, 406, 515.

De mortalitate

- 187 M.L. HANNAN, *Cyprianus De mortalitate*, with a Commentary and a Translation, Washington, 1933 (= *Patristic Studies*, 36).

- 188 L. PAUCHENNE, *Cyprianus Epistola decima et De mortalitate liber*, Liège, 1937.
- 189 G. STRAMONDO, *Studi sul De mortalitate di Cipriano. Studi, testo e traduzione; index uerborum omnium*, Catania, 1964.
- 190 B. DE MARGERIE, *L'intérêt théologique du De mortalitate de St. Cyprien*, in *Sciences ecclésiastiques*, 15, Montréal, 1963, p. 199-211.
- 191 CH. FAVEZ, *La consolation latine chrétienne*, Paris, 1937.
- 192 G. STRAMONDO, *Echi e riflessi classici nel De mortalitate di Cipriano*, in *Orpheus*, 10, Catania, 1963, p. 159-185.
- 193 G. STRAMONDO, *La fantasia ciprianea nel De mortalitate; la Scrittura*, in *Miscellanea di studi di letteratura cristiana*, 13, Catania, 1963, p. 3-9 (= *Oikumene, Studi paleocristiani in onore del Concilio ecumenico Vaticano II*, Catania, 1964, p. 515-521).
- 194 G. STRAMONDO, *La personalità di Cipriano nel De mortalitate*, in *Acta philologica*, III, *piae memoriae N.I. Herescu*, Roma, 1964, p. 373-381.
- 195 G. STRAMONDO, *L'interpretazione del titolo De mortalitate di Cipriano*, in *Orpheus*, 5, Catania, 1958, p. 49-54.

De zelo et liuore

- 196 G. BRUNNER, *Die Veranlassung zu Cyprians De zelo et liuore*, in *Der Katholik*, 4. Serie, 15, Mainz, 1915, p. 214-223.

Vide etiam nn. 232, 467.

De opere et eleemosynis

- 197 E.V. REBENACK, *Cyprianus De opere et eleemosynis, Edition, Translation with Introduction and Commentary*, Washington, 1962 (= *Patristic Studies*, 94).
- 198 A. GUTIÉRREZ, *La teología de la limosna en san Cipriano (De opere et eleemosynis)*, in *Revista española de Teología*, 27, Madrid, 1967, p. 19-32.
- 199 F. MUSUMECI, *Il De opere et eleemosynis di Cipriano*, Catania, 1947.
- 200 E.W. WATSON, *The De opere et eleemosynis of St. Cyprian*, in *Journal of Theological Studies*, 2, Oxford, 1901, p. 433-438.
- 201 L. WOHLER, *Cyprian De opere et eleemosynis*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 25, Berlin, 1926, p. 270-278.

Vide etiam nn. 262, 297.

De bono patientiae

- 202 M.G.E. CONWAY, *Cyprianus De bono patientiae. A Translation with an Introduction and a Commentary*, Washington, 1957 (= *Patristic Studies*, 92).
- 203 D. LANG-HINRICHSSEN, *Die Lehre von der Geduld in der Patristik und bei Thomas von Aquin, II. Cyprian*, in *Geist und Leben*, 24, Würzburg, 1951, p. 219-222.
- 204 M. SPANNEUT, *Patience et temps chez saint Cyprien de Carthage*, in *Mélanges de science religieuse*, 23, Lille, 1966, p. 7-12.
- 205 C. ZIWSA, *Über Entstehung und Zweck der Schrift Cyprians De bono patientiae*, in *Festschr. I. Vahlen*, Berlin, 1900, p. 543-549.

Vide etiam nn. 331, 335.

Epistulae

- 206 L. BAYARD, *Cyprien. Correspondance*, Paris, 1961-1962² (Coll. Budé).
- 207 M. BÉVENOT, *A New Cyprianic Fragment*, in *Bulletin of the John Rylands Library*, 28, Manchester, 1944, p. 76-82. Textus repetitur in *P.L., Supplementum*, I, Paris, 1958, col. 40-41.
Cfr n. 212, p. 30-33.
- 208 M. GENNARO, *S. Cipriano. Lettere scelte*, Catania, 1953.
- 209 S. HÜBNER, *Cyprian von Karthago. Briefe aus dem Exil*, Leipzig, 1965.
- 210 T.A. LACEY, *Cyprian. Selected Epistles*, London, 1922.
- 211 J. VERGÈS & MN.T. BELLPUIG, *Sant Cebrià. Epistolari* (textus cum uersione catalauniana), Barcelona, 1931.

Vide etiam nn. 49, 55, 58, 59, 64, 188.

- 212 A.A.R. BASTIAENSEN, *Le cérémonial épistolaire des chrétiens latins*, in *Graecitas et Latinitas Christianorum primaeva. Supplementa*, 2, Nouiomagi, 1964, p. 5-45.
- 213 L. BAYARD, *Correspondance de Saint Cyprien. Corrections à faire au texte de Hartel*, in *Revue de philologie, d'histoire et de littérature anciennes*, 38, Paris, 1914, p. 272-273.
- 214 A. FERRUA, *S. Saturnino martire cartaginese romano*, in *La Civiltà Cattolica*, Roma, 1939, 2, p. 436-445.
- 215 A. GARCÍA DE LA FUENTE, *El caso del obispo Marcial de Mérida*, in *Rev. de estudios extremeños*, Madrid, 1933, p. 105-153 (*epist.* 67).
- 216 A. GARCÍA DE LA FUENTE, *Sobre una nota bibliográfica a "El*

- caso del obispo Marcial de Mérida", in *Religion y Cultura*, 27, Madrid, 1934, p. 123-124 (epist. 67).
- 217 A. HARNACK, *Über verlorene Briefe und Aktenstücke die sich aus der cyprianischen Briefsammlung ermitteln lassen*, Leipzig, 1902 (= *Texte und Untersuchungen*, 25, 2).
- 218 A. LESOUSKY, *Traditional Thought Processes in Saint Cyprian's Letters*, in *The Classical Bulletin*, 33, Chicago, 1956, p. 16-17; 19-20.
- 219 H.K. MENGIS, *Ein donatistischer Corpus cyprianischer Briefe*, Freiburg i. Br., 1916 (Dissertation).
- 220 CHR. MOHRMANN, *Woordspeling in de brieven van St. Cyprianus*, in *Tijdschrift voor taal en letteren*, 27, Tilburg, 1939, p. 163-175 (93-III).
- 221 L. NELKE, *Die Chronologie der Korrespondenz Cyprians*, Thorn, 1902.
- 222 R. REITZENSTEIN, *Ein donatistisches Corpus cyprianischer Schriften*, in *Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen, Philos.-hist. Klasse*, 1914, p. 85-92.
- 223 R.J. TOURNEMINE, *Lettres de S. Cyprien. Conjectures*, in *Analecta Iuris Pontificii*, 19, Romae, 1880, p. 876-881 (= *Mémoires de Trévoux*, 1734, p. 2246-2262). — Cfr F.J. COTTA, *Exercitatio historico-critica qua coniectura R.J. Tournemini examini subicitur*, Tübingen, 1740.
- 224 J. VALLEJO, *Notas críticas a San Agustín, Epistola 132, II, y a Liciniano, obispo de Cartagena, Epistola a Epifanio*, in *Emerita*, 15, Madrid, 1947, p. 149-154.
- 225 H. VON SODEN, *Die cyprianische Briefsammlung, Geschichte ihrer Entstehung und Überlieferung*, Leipzig, 1904 (= *Texte und Untersuchungen*, 25, 3).
- 226 C. WEYMAN, *Zu lateinischen Schriftstellern. VI. Cyprian (epist. 45, 3)*, in *Abhandlungen... W. von Christ zum 60. Geburtstag dargebracht*, München, 1891, p. 1

Vide etiam nn. 249, 262, 275, 277, 284, 292, 294, 298, 338, 356, 398, 448, 451, 456, 516.

Appendix : *Quod idola dii non sint*

- 227 B. AXELSON, *Quod idola und Lactanz*, in *Eranos*, 39, Göteborg, 1941, p. 67-74.
- 228 H. DILLER, *In Sachen Tertullian-Minucius Felix*, in *Philologus*, 90, Leipzig, 1935, p. 98-114; 216-239.
- 229 M. SIMONETTI, *Sulla paternità del Quod idola dii non sint*, in *Maia*, 3, Firenze, 1950, p. 265-288.

Codices - Traditio textus - Palaeographica

- 230 M. BÉVENOT, *The Tradition of MSS. A Study in the Transmission of St. Cyprian's Treatises*, Oxford, 1961.

- 230a M. BÉVENOT, *The Preparation of a Critical Edition, illustrated by the Manuscripts of St. Cyprian*, in *Studia Patristica*, X, Berlin, 1970 (= *Texte und Untersuchungen*, 107), p. 3-8. Cfr n. 92.
- 231 M. BÉVENOT, *Note sur le ms. de Morimond (H) contenant les œuvres de S. Cyprien*, in *Revue bénédictine*, 44, Maredsous, 1937, p. 191-195.
- 232 A. DOLD, *Die Geschichte eines Bucheinbandes (fragm. "De oratione dominica" et "De zelo et liuore")*, in *Zeitschr. für schweizerische Kirchengeschichte*, 45, Freiburg, 1951, p. 243-245.
- 233 H. EMONDS, *Zweite Auflage im Altertum*, Leipzig, 1941.
- 234 K.G. GOETZ, *Geschichte der cyprianischen Literatur bis zu der Zeit der ersten erhaltenen Handschriften*, Basel, 1891 (Dissertation Marburg).
- 235 N.R. KER, *Thomas James's Collation of Cyprian*, in *The Bodleian Library Record*, 4, Oxford, 1952, p. 16-30.
- 236 A.C. LAWSON, *The Shrewsbury MS. of Cyprian and Bachiaricus*, in *Journal of Theological Studies*, 44, Oxford, 1943, p. 56-58.
- 237 M. MANITIUS, *Zu Cyprian*, in *Zeitschr. für die österreichischen Gymnasien*, 39, Wien, 1888, p. 869-872.
- 238 H.K. MENGIS, *Ein altes Verzeichnis cyprianischer Schriften*, in *Berliner Philologische Wochenschrift*, 38, Berlin, 1918, col. 326-336. Textus huius "Indiculi Wirceburgensis" repetitur in *P.L., Supplementum*, I, Paris, 1958, col. 69-72.
- 239 H.K. MENGIS, *Ein Beitrag zur Cyprianforschung*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 15, Berlin, 1914, p. 274-279.
- 240 G. MERCATI, *D'alcuni nuovi sussidi per la critica del testo di S. Cipriano*, in *Studi e documenti di storia e diritto*, 19, Roma, 1898, p. 321-363; 20, 1899, p. 61-88 (= *Opera Minora*, II, Città del Vaticano, 1937, p. 153-225; 261-267).
- 241 G. MERCATI, *An Uncial MS. of St Cyprian*, in *Journal of Theological Studies*, 7, Oxford, 1906, p. 269-270 (= *Opera Minora*, II, p. 461).
- 242 TH. MOMMSEN, *Zur lateinischen Stichometrie*, in *Hermes*, 21, Wiesbaden, 1886, p. 142-156 (= *Gesammelte Schriften*, 7, Berlin, 1909, p. 283-297). Textus huius "Indiculi Mommiseniani" repetitur in *P.L., Supplementum*, I, Paris, 1958, col. 67-70.
- 243 G. MORIN, *Une liste des traités de S. Cyprien dans un sermon inédit de Saint Augustin*, in *Bulletin d'ancienne littérature et d'archéologie chrétiennes*, 4, Paris, 1914, p. 16-22.
- 244 O. PERLER, *Cyprians Traktat De catholicae ecclesiae unitate in einer Freiburger Handschrift*, in *Zeitschr. für schweizerische Kirchengeschichte*, 30, Freiburg, 1936, p. 49-57.
- 245 P. PETITMENGIN, *Le Codex Veronensis de saint Cyprien*. Phi-

- logie et histoire de la philologie, in *Rev. des études latines*, 46, Paris, 1968, p. 330-378.
- 246 H.L. RAMSAY, *Our Oldest MSS. of Cyprianus, III. The Contents and Order of the MSS. L, N, P*, in *Journal of Theological Studies*, 3, Oxford, 1902, p. 585-594.
- 247 H.L. RAMSAY, *An Uncial Fragment of the "Ad Donatum" of St. Cyprian*, in *Journal of Theological Studies*, 4, Oxford, 1903, p. 86-89.
- 249 J. SAJDAK, *De Cypriani Epistularum codice Cracoviensi 1210*, in *Festschrift Prof. L. Sternbach (= Eos, 20)*, Lwów, 1914/15, p. 134-146.
- 250 W. SANDAY, *The Oxford MSS. of Cyprian*, apud J. WORDSWORTH, *Old-Latin Biblical Texts*, II, Oxford, 1886, p. 123-132.
- 251 W. SANDAY, *The Cheltenham List of the Canonical Books of the Old and New Testament and of the Writings of Cyprian*, in *Studia Biblica et Ecclesiastica*, 3, Oxford, 1891, p. 217-303.
- 252 W. SCHULTZ, *Cyprianmanuscripte in Madrid und im Escorial*, in *Theologische Literaturzeitung*, 21, Berlin, 1897, col. 179-180.
- 253 A. SOUTER, *List of Abbreviations and Contractions, etc. in the John Rylands MS. No. 15*, in *Bulletin of the John Rylands Library*, 5, Manchester, 1918/20, p. 111-115.
- 254 C.H. TURNER, *The Cyprianic Stichometry*, in *Studia Biblica et Ecclesiastica*, 3, Oxford, 1891, p. 304-325.
- 255 C.H. TURNER, *The two Early Lists of St. Cyprian's Works*, in *Classical Review*, 6, Oxford, 1892, p. 205-209.
- 256 C.H. TURNER, *The Original Order and Contents of our Oldest MS. of St Cyprian*, in *Journal of Theological Studies*, 3, Oxford, 1902, p. 282-285.
- 257 C.H. TURNER, *Our Oldest MSS. of Cyprian, II. The Turin and Milan Fragments*, in *Journal of Theological Studies*, 3, Oxford, 1902, p. 579-584.
- 258 C.H. TURNER, *Studies in Early Church History*, Oxford, 1912, p. 263-265.
- 259 C. WUNDERER, *Zu Cyprian (codex Augustanus s. XIV)*, in *Acta Seminarii Philologici Erlangensis*, 4, 1886, p. 58.

Vide etiam nn. 69, 74, 75, 76, 77, 92, 132, 139, 141, 157, 219, 222, 225, 510.

Versiones Graecae et Orientales (*)

- 260 E. DEKKERS, *Les traductions grecques des écrits patristiques*

(*) Cfr A. HARNACK, *op.cit.* (n. 5), I, p. 716^{sq.}

- latins*, in *Sacris Erudiri*, 5, Steenbrugge, 1953, p. 193-233.
- 261 P. DE LAGARDE, *Reliquiae Iuris Ecclesiastici graece*, Leipzig, 1856, p. 37 sq.
- 262 J. PITRA, *Analecta sacra Spicilegio Solesmensi parata*, II, Paris, 1884, p. 288-291 (Fragmenta graeca ex epistula ad *Fidum* (64), ex tractatu de opere et eleemosynis ; fragmenta syriaca).
- 263 E.W. WATSON, *Cyprian in Greece*, in *Classical Review*, 7, Oxford, 1893, p. 248.
- 264 P. DE LAGARDE, *Reliquiae Iuris Ecclesiastici antiqui syriace*, Leipzig, 1856, p. 62 sq.
- 265 P. MARTIN, *Sancti Cypriani quae syriace et armenice supersunt fragmenta*, apud J. PITRA, *Analecta sacra Spicilegio Solesmensi parata*, IV, Paris, 1883, p. 72-80 ; 338-344.

Philologica

- 266 F. AMATO, *La sintassi in Cipriano*, Giarre Macherione, 1902.
- 267 M.T. BALL, *Nature and the Vocabulary of Nature in the Works of Saint Cyprian*, Washington, 1946 (= *Patristic Studies*, 75).
- 268 L. BAYARD, *Le latin de S. Cyprien*, Paris, 1902.
- 269 L. CASTIGLIONI, *Cyprianea*, in *Rendiconti del Reale Istituto Lombardo di Scienze e Lettere*, ser. 2, 66, Milano, 1933, p. 1071-1085.
- 270 G. DE LONGIS, *Studio su Cecilio Cipriano scrittore latino del secolo III*, Benevento, 1909.
- 271 J. FONTAINE, *Aspects et problèmes de la prose d'art latine au IIIe siècle*, Torino, 1968.
- 272 O. GRASMÜLLER, *Koordinierende, subordinierende und fragende Partikeln bei St. Cyprian von Karthago. Ein Beitrag zur Entwicklungsgeschichte der Partikeln*, Erlangen, 1933.
- 273 R. HERKENRATH, *Gerundii et gerundiivi apud Plautum et Cypriani usum comparavit R.H.*, Praha, 1894.
- 274 H. JANSSEN, *Kultur und Sprache. Zur Geschichte der alten Kirche im Spiegel der Sprachentwicklung von Tertullian bis Cyprian*, Nijmegen, 1938 (= *Latinitas Christianorum primaeva*, 8).
- 275 H. KOCH, *Matrix et radix Ecclesiae catholicae. Der genitiuus epexegeticus oder appositivus bei Cyprianus (Ep. 48, 3)*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 13, Berlin, 1912, p. 165-170.
- 276 H. KOCH, *Zum Ablativgebrauch bei Cyprian von Karthago und andern Schriftstellern*, in *Rheinisches Museum für Philologie*, 78, Frankfurt a.M., 1929, p. 427-432.
- 277 M. LE PROVOST, *Étude philologique et littéraire sur S. Cyprien*, St-Brieuc-Paris, 1889.
- 278 B. MELIN, *Studia in Corpus Cyprianeum*, Uppsala, 1946.

- 279 P.A.H.J. MERCKX, *Zur Syntax der Kasus und Tempora in den Traktaten des hl. Cyprian*, Nijmegen, 1939 (= *Latinitas Christianorum primaeva*, 9).
- 280 A. PLUTA, *Ergänzende Bemerkungen zur Verbindung eines ut mit einem Imperativ*, in *Wiener Studien*, n.F., 2, Wien, 1968, p. 218-224.
- 281 A. QUACQUARELLI, *La parentesi negli apologeti retori latini*, in *Orpheus*, 4, Catania, 1957, p. 63-75.
- 282 J.H. SCHMALZ, *Syntaktisches*, in *Berliner philologische Wochenschrift*, 35, Berlin, 1915, col. 508-511.
- 283 J. SCHRIJNEN & CHR. MOHRMANN, *Studien zur Syntax der Briefe des hl. Cyprian*, I-II, Nijmegen, 1936-1937 (= *Latinitas Christianorum primaeva*, 5-6).
- 284 FR. WALTER, *Zu lateinischen Schriftstellern*, in *Philologus*, 83, Berlin-Wiesbaden, 1928, p. 316-330.
- 285 E.W. WATSON, *The Style and Language of St. Cyprianus*, in *Studia Biblica et Ecclesiastica*, 4, Oxford, 1896, p. 189-324.

Vide etiam n. 166.

Clausulae metricae

- 286 L. BAYARD, *Les clausules chez S. Cyprien et le cursus rythmique*, in *Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes*, 48, Paris, 1924, p. 52-61.
- 287 E. DE JONGE, *Les clausules métriques dans Cyprien*, Louvain, 1905.
- 288 P.C. KNOOK, *De overgang van metrisch tot rythmisch proza bij Cyprianus en Hiëronymus*, Amsterdam, 1932.

Lexicographica

- 289 J.N. BAKHUIZEN VAN DEN BRINK, "Mereo(r)" and "Meritum" in some Latin Fathers, in *Studia Patristica*, III, Berlin, 1961 (= *Texte und Untersuchungen*, 78), p. 333-340.
Cfr n. 383.
- 290 B. BOTTE, *Consummare*, in *Archivum latinitatis medii aevi*, 12, Bruxelles, 1937, p. 43-44.
- 291 J. DE GHELLINCK, É. DE BACKER, J. POUKENS, G. LEBACQZ, *Pour l'histoire du mot "Sacramentum"*, I. Les anténicéens, Louvain, 1924.
Cfr n. 296.
- 292 M. DE LA TAILLE, *Le sens du mot passio dans la lettre 63 de S. Cyprien*, in *Recherches de science religieuse*, 21, Paris, 1931, p. 576-581.
- 293 K.G. GOETZ, *Constitutus* = καθεστὼς ὢν bei Cyprian, in *Archiv für lateinische Lexikographie und Grammatik*, 9, Leipzig, 1896, p. 307-308.

- 294 J. HAUSSLEITER, *Quingenta nota* (Cypr., *epist.* 21), in *Archiv für lateinische Lexikographie und Grammatik*, 11, Leipzig, 1900, p. 86.
- 295 W. HERAEUS, *Lacernobirrus* (*Acta S. Cypr.*, c. 5), in *Archiv für lateinische Lexikographie und Grammatik*, 15, Leipzig, 1906, p. 564.
- 296 J.B. POUKENS, *Sacramentum dans les œuvres de S. Cyprien. Étude lexicographique*, in *Bulletin d'ancienne littérature et d'archéologie chrétiennes*, 2, Paris, 1912, p. 274-288.
Cfr n. 291.
- 297 C. WEYMAN, *Genibus nixis* (Cypr. *de opere et elem.*, 6), in *Archiv für lateinische Lexikographie und Grammatik*, 8, Leipzig, 1893, p. 293.
- 298 E. WÖLFFLIN, *Lupana* (Cypr., *epist.* 62, 3), in *Archiv für lateinische Lexikographie und Grammatik*, 8, Leipzig, 1893, p. 145.
Cfr n. 98 (M. BÉVENOT, "indictoaudientes").

Textus biblicus

- 298a A.V. BILLEN, *The Old Latin Texts of the Heptateuch*, Cambridge, 1927.
- 299 M. BOGAERT, *Apocalypse de Baruch*, Paris, 1969 (= *Sources Chrétiennes*, 144-145), p. 259-269: *Fragment latin transmis sous le nom de Baruch*.
- 300 P. CAPELLE, *Le texte du psautier latin en Afrique*, Rome, 1913 (= *Collectanea Biblica Latina*, 4), p. 23-30 et passim.
- 301 P. CORSEN, *Der cyprianische Text der Acta Apostolorum*, Berlin, Progr. Gymn. Schöneberg, 1892.
- 302 D. DE BRUYNE, *Étude sur le texte latin de l'Écclésiastique*, in *Revue bénédictine*, 40, Maredsous, 1928, p. 5-48.
- 303 D. DE BRUYNE, *Étude sur le texte latin de la Sagesse*, in *Revue bénédictine*, 41, Maredsous, 1929, p. 101-133.
- 303a M. DE LA TAILLE & H. JEANNOTTE, "Vnguntur oleum ...", in *Gregorianum*, 1, Roma, 1920, p. 502; 2, 1921, p. 116-117.
- 304 J. MIZZI, *The African Element in the Latin Text of Matth. XXIV of Codex Cantabrigiensis*, in *Revue bénédictine*, 78, Maredsous, 1968, p. 33-66.
- 305 W. SANDAY, *Relation of k* (= Bobbio MS. of the Gospels) *to the Biblical Text of Cyprian in St. Matthew*, apud J. WORDSWORTH, *Old-Latin Biblical Texts*, II, Oxford, 1886, p. XLII-LXVII.
- 306 M. STENZEL, *Zum Wortschatz der neutestamentlichen Vulgata*, in *Vigiliae Christianae*, 6, Amsterdam, 1952, p. 20-27.
- 307 M. STENZEL, *Zur Frühgeschichte der lateinischen Bibel*, in *Theologische Revue*, 49, Münster, 1953, col. 97-103.

- 308 *Vetus Latina. Die Reste der lateinischen Bibel*, herausgegeben von B. FISCHER, Freiburg i. Br.,
 2. Genesis, 1951/54, p. 16*;
 24/1 Epistula ad Ephesios, 1962, p. 31*-32*;
 24/2 Epistula ad Philippenses et ad Colossenses, 1966/69, p. 9 et 275;
 26/1 Epistulae catholicae, 1956/69, p. 68*, 80*-81*, 87*, 92*.
- 309 H. VOGELS, *Der Bibeltext in drei pseudo-ambrosianischen Predigten*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 46, Berlin, 1955, p. 60-68.
- 310 H. VON SODEN, *Das lateinische Neue Testament in Afrika zur Zeit Cyprians*, Leipzig, 1909 (= *Texte und Untersuchungen*, 33).

Vide etiam nn. 67-80, 98, 182, 511, 514.

Exegetica

- 311 T. AYUSO MARAZUELA, *Nuevo estudio sobre el "Comma Iohanneum"*, in *Biblica*, 29, Roma, 1948, p. 53-54; 70.
- 312 E.H. BLAKENEY, *Matthew VI, 13 = Luke XI, 4; cfr Marc XIV, 38*, in *The Expository Times*, 57, Edinburgh, 1945/46, p. 279.
- 313 A. BLUDAU, *Das "Comma Iohanneum" bei Tertullian und Cyprian*, in *Theologische Quartalschr.*, 101, Tübingen, 1920, p. 1-20.
- 314 CH. DUMONT, *La lecture de la Parole de Dieu d'après S. Cyprien*, in *Bible et Vie chrétienne*, 22, Maredsous, 1958, p. 23-33.
 Cfr n. 316.
- 315 J.H. FÉLIERS, *L'utilisation de la Bible dans l'œuvre d'Evodius*, in *Revue des études augustiniennes*, 12, Paris, 1966, p. 41-64.
- 316 P. GLAUE, *Die Vorlesung heiliger Schriften bei Cyprian*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 23, Berlin, 1924, p. 201-213.
 Cfr n. 314.
- 317 G. NICOTRA, *Interpretazione di Cipriano al cap. IV, vers. 12, della Cantica*, in *La Scuola Cattolica*, 68, Milano, 1940, p. 380-387.
- 318 H. RAHNER, *Flumina de uentre Christi. Die patristische Auslegung von Ioh. VII, 37-38*, in *Biblica*, 22, Roma, 1941, p. 269-302; 367-403 (= *Symbole der Kirche. Die Ekklesiology der Väter*, Salzburg, 1964, p. 175-235).
- 319 P. SCHEPENS, *Iohannes in epistula sua*, in *Recherches de science religieuse*, 12, Paris, 1921, p. 87-89.

- 320 P. SCHEPENS, *Le prophète Malachiel*, in *Recherches de science religieuse*, 12, Paris, 1921, p. 362-363.
- 321 P. SCHEPENS, *A propos de Malachiel*, in *Recherches de science religieuse*, 13, Paris, 1922, p. 350-351.
- 322 W. THIELE, *Beobachtungen zum "Comma Iohanneum"*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 50, Berlin, 1959, p. 61-73.

Vide etiam nn. 68, 85, 180, 194, 457, 498, 512, 516.

Cyprianus et scriptores gentiles

- 323 G. BARBERO, *Seneca e la conversione di San Cipriano*, in *Rivista di studi classici*, 10, Torino, 1962, p. 16-23.
- 324 F. DALPANE, *Lucrezio e gli apologeti cristiani, Minucio Felice, Tertulliano, Cipriano, Lattanzio*, in *Rivista di storia antica e scienze affini*, 10, Padova, 1905, p. 403-435; 11, 1906, p. 222-236.
Cfr n. 328.
- 325 N.I. HERESCU, *De Catulle à S. Cyprien; évolution d'un concept de la divinité*, in *Orpheus*, 6, Catania, 1959, p. 119-134.
- 326 H. KOCH, *Novaziano, Cipriano e Plinio il Giovane*, in *Religio*, 11, Roma, 1935, p. 321-332.
- 327 U. MORICCA, *Di alcune probabili fonti d'un opuscolo di S. Cipriano (Ad Donatum)*, in *Athenaeum*, 25, London, 1917, p. 124-158.
- 328 C. PASCAL, *Lucrezio e Cipriano*, in *Rivista di filologia e d'istruzione classica*, 31, Torino, 1903, p. 555-557.
Cfr n. 324.
- 329 C. PASCAL, *Sopra alcuni passi delle Metamorfosi Ovidiane imitati da Cipriano*, in *Rivista di filologia e d'istruzione classica*, 37, Torino, 1909, p. 1-6.
- 330 G. PUCCIONI, *Tradizione e innovazione nel linguaggio dell'Origo gentis Romanae*, in *Studi Italiani di filologia classica*, 30, Firenze, 1958, p. 207-254.
- 321 J.H. WASZINK, *Eine Ennius-Reminiszenz bei Cyprian?*, in *Mnemosyne*, series III, 1, Leiden, 1933/34, p. 232-33.

Vide etiam nn. 166, 173, 174, 193, 218, 273, 285, 334, 480.

Cyprianus et scriptores ecclesiastici antiquiores

- 332 S. COLOMBO, *Osservazioni sui rapporti fra l'Octavius di M. Minucio Felice e alcuni opuscoli di Cipriano*, in *Didaskaleion*, 3, Torino, 1914, p. 79-221.
- 333 E. DE FAYE, *S. Cyprien et les influences qui l'ont formé*, in *Revue de théologie et de philosophie*, 26, Lausanne, 1893, p. 105-116.

- 334 A. HARNACK, *Drei wenig beachtete cyprianische Schriften und die Acta Pauli*, Leipzig, 1899 (= *Texte und Untersuchungen*, 19, 3).
- 335 R. KADERSCHAFKA, *Quae ratio et rerum materiae et generis dicendi intercedere uideantur inter Cypriani librum "De bono patientiae" et Tertulliani librum "De patientia"*, Pilsen, 1913.
- 336 J.A. KNAAKE, *Die Predigten des Tertullian und Cyprian*, in *Theologische Studien und Kritiken*, 76, Gotha, 1903, p. 606-639.
- 337 H. KOCH, *Tertullian und Cyprian als religiöse Persönlichkeiten*, in *Internationale kirchliche Zeitschr.*, 10, Bern, 1920, p. 45-61.
- 338 H. KOCH, *Die Didachè bei Cyprian (epist. 69, 5) ?*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 7, Berlin, 1907, p. 69-70.
- 339 H. KOCH, *I rapporti di Cipriano con Ireneo ed altri scrittori greci*, in *Ricerche Religiose*, 5, Roma, 1929, p. 137-163.
- 340 H. KOCH, *Ancora Cipriano e la letteratura cristiana greca*, in *Ricerche Religiose*, 5, Roma, 1929, p. 523-537.
- 341 J. LEBRETON, *Saint Cyprien et Origène*, in *Recherches de science religieuse*, 20, Paris, 1930, p. 160-162.

Vide etiam nn. 121, 173, 175, 177, 184, 228, 324, 327, 401.

Cyprianus et scriptores ecclesiastici posteriores

- 342 A. BORIAS, *L'influence de saint Cyprien sur la Règle de saint Benoît*, in *Revue bénédictine*, 74, Maredsous, 1964, p. 54-97.
Cfr nn. 345, 349, 354.
- 343 J. DUHR, *Une lettre de condoléance de Bachiarus ?*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, 47, Louvain, 1952, p. 530-585.
- 344 Y.M. DUVAL, *Saint Jérôme devant le baptême des hérétiques. D'autres sources de l'Altercatio Luciferiani et Orthodoxi*, in *Revue des études augustiniennes*, 14, Paris, 1968, p. 145-180.
- 345 L. EIZENHÖFER, *Neue Parallelen zur Regel Benedikts aus Cyprian*, in *Vir Dei Benedictus*, Beuron, 1947, p. 254-261.
Cfr nn. 342, 349, 354.
- 346 L. EIZENHÖFER, *Zitate in altspanischen Messgebeten*, in *Römische Quartalschrift für christliche Altertumskunde und Kirchengeschichte*, 50, Freiburg i. Br., 1955, p. 248-254.
- 347 FR. GLORIE, *La culture lérinienne. Notes de lecture*, in *Sacris Erudiri*, 20, Steenbrugge, 1969, p. 71-76.
- 348 A. HARNACK, *Die Altercatio (Euagrii), resp. die Grundschrift derselben, in ihrem Verhältniss zu Tertullians Traktat Aduersus Iudaeos, zu Cyprians Testimonia, zu Lactantius'*

- Institutiones und zu Justins Dialog mit Trypho*, Leipzig, 1883 (= *Texte und Untersuchungen*, I, 3), p. 91-115.
- 349 O.G. HARRISON, *Traces of ante-Nicene Fathers in the Regula Benedicti*, in *Revue bénédictine*, 63, Maredsous, 1953, p. 333-339.
Cfr nn. 342, 345, 354.
- 350 H. KOCH, *Cyprian in den Quaestiones Veteris et Novi Testamenti und beim Ambrosiaster*. – Anhang : *Cyprian bei Pelagius*, in *Zeitschr. für Kirchengeschichte*, 54, Stuttgart, 1926, p. 516-555.
- 351 H. KOCH, *Zu Tertullians und Cyprians Einfluss auf Gelasius*, in *Sitzungsberichte München, philos. – hist. Abteilung*, 1935, 6. Heft, p. 77-82.
- 352 H. KOCH, *La sopravvivenza di Cipriano nell'antica letteratura cristiana*, in *Ricerche Religiose*, 6, Roma, 1930, p. 304-316; 492-501; 7, 1931, p. 122-132; 313-335; 8, 1932, p. 6-15; 317-337; 505-523; 9, 1939, p. 502-522.
- 354 E. MANNING, *A propos de l'influence de S. Cyprien sur la Règle de S. Benoit*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, 60, Louvain, 1965, p. 66-68.
Cfr nn. 342, 345, 349.
- 355 C. WEYMAN, *Zu Paulinus von Nola und Cyprian*, in *Münchener Museum*, 4, München, 1923/24, p. 273-275; 284-286.
- 356 C. WEYMAN, *Zu lateinische Dichtern, II, xvi (Venantius Fortunatus 'Pange lingua' und Cyprian Epist. 55, 4)*, in *Neophilologus*, 7, Groningen, 1922, p. 282-286.

Vide etiam nn. 69, 91a, 121, 176, 181, 184, 224, 315, 324, 326, 457, 463, 482, 497, 503.

Doctrina philosophica et theologica

Generalia

- 357 A. D'ALÈS, *La théologie de saint Cyprien*, Paris, 1922. Cfr J. LEBRETON, *Saint Cyprien. A propos d'un ouvrage récent*, in *Études*, 172, Paris, 1922, p. 385-404.
- 358 E.P. ARNS, *Contribuição de São Cipriano para a renovação pastoral*, in *Revista ecclésiástica Brasileira*, 18, Petropolis, 1958, p. 914-932.
- 358a L. ATZBERGER, *Geschichte der christlichen Eschatologie innerhalb der vornicänischen Zeit*, Freiburg i. Br., 1896, p. 521-546.
- 359 S. BARBALATO, *La dottrina della grazia in S. Cipriano*, Roma, 1953 (Dissertatio).
- 360 G. BARDY, *La vie spirituelle d'après les Pères des trois premiers siècles*, Paris, 1935; édition revue et mise à jour par A. HAMMAN, Paris, 1968.

- 361 G. BARDY, *Le sacerdoce chrétien d'après S. Cyprien*, in *La Vie spirituelle*, Suppl., 60, Paris, 1939, p. [87]-[119].
Cfr n. 46.
- 362 G. BARDY, *La conversion au christianisme durant les premiers siècles*, Paris, 1949, p. 150-151 ; 225 ; 255-256.
- 363 G. BARDY, *S. Cyprien*, in *Dict. de Spiritualité*, II, Paris, 1953, col. 2661-2669.
- 364 J.H. BERNARD, *The Cyprianic Doctrine of the Ministry*, in *Essays on the Early History of the Church and the Ministry*, edited by H.B. SWETE, London, 1918 (1921²), p. 215-218.
- 365 J. CAPMANY, "Miles Christi" en la espiritualidad de san Cipriano, Barcelona, 1956.
- 366 J. CAPMANY, *San Cipriano de Cartago, maestro y pastor en la persecución*, in *Estudios Eclesiásticos*, 33, Salamanca-Madrid, 1959, p. 275-302.
- 367 A. D'ALÈS, *Le mysticisme de saint Cyprien*, in *Rev. d'ascétique et de mystique*, 2, Toulouse, 1921, p. 256-267.
- 367a K. DELAHAYE, *Erneuerung der Seelsorgsformen aus der Sicht der frühen Patristik*, Freiburg i. Br., 1958 ; uersio gallica : CH. DELAHAYE, *Ecclesia Mater chez les Pères des trois premiers siècles*, Paris, 1964.
Cfr n. 377.
- 368 J. DEL TON, *Monotheismi sensus apud antiquos ethnicos*, in *Latinitas*, 3, Roma, 1955, p. 275-279.
- 369 H.M. DIEPEN, L'"Assumptus Homo" patristique, II "Dieu revêtu d'un homme", in *Revue thomiste*, 63, Paris, 1963, p. 225-245.
- 370 G. FORTI, *La concezione pedagogica in Cipriano*, in *Antonianum*, 38, Roma, 1963, p. 288-383 ; 39, 1964, p. 54-76 ; 210-242.
- 371 S.L. GREENSLADE, *Scripture and other Doctrinal Norms in Early Theories of Ministry*, in *Journal of Theological Studies*, 44, Oxford, 1943, p. 162-176.
- 372 A.C. IVANOV, *Otnošenje sv. Kypriana, episkopa Karfagenskogo k istočnikam Božestvennogo Otkrovenija* (Die Quellen der Offenbarung nach Cyprian, Bischof von Karthago), Leningrad, 1963 (Dissert. Geistl. Akademie).
- 373 P. JAY, *Saint Cyprien et la doctrine du purgatoire*, in *Recherches de théologie ancienne et médiévale*, 27, Louvain, 1960, p. 133-136.
- 374 G. MORGENSTERN, *Cyprian, Bischof von Karthago, als Philosoph*, Jena, 1889 (Dissertatio).
- 375 J.C. NAVICKAS, *The Doctrine of St. Cyprian on the Sacraments*, Würzburg, 1924.
- 376 G. NICOTRA, *La dottrina di Cipriano sull'efficacia dei sacramenti*, in *La Scuola Cattolica*, 58, Milano, 1940, p. 496-504 ; 583-587.
- 376a J.C. PLUMPE, *Ecclesia mater*, in *Transactions and Proceedings*

- of the American Philological Association, Baltimore (Md.), 1939, p. 535-555.
- 377 J.C. PLUMPE, *Mater Ecclesia. An Enquiry into the Concept of the Church as Mother in Early Christianity*, Washington, 1943, p. 81-108.
Cfr n. 367a.
- 378 M. RÉVEILLAUD, *Note pour une pneumatologie cyprienne*, in *Studia patristica*, VI, Berlin, 1962 (= *Texte und Untersuchungen*, 81), p. 181-187.
- 378a W. SIMONIS, *Ecclesia uisibilis et inuisibilis. Untersuchungen zur Ekklesiologie und Sakramentenlehre in der afrikanischen Tradition von Cyprian bis Augustinus*, Frankfurt, 1970.
- 379 M. SPANNEUT, *Tertullien et les premiers moralistes chrétiens*, Gembloux, 1969, p. 65-114.
- 379a M. SPANNEUT, *La non-violence chez les Pères africains avant Constantin*, in *Kyriakon. Festschrift Johannes Quasten*, I, Münster i. W., 1970, p. 36-39.
- 380 F. TRISOGLIO, *San Cipriano, un governatore di anime*, in *Latomus*, 20, Bruxelles, 1961, p. 342-343 ; 549-567.
- 381 A.G. WELYKYI, *Die Lehre der Väter des III. Jahrhunderts von der Gottesliebe und Gottesfurcht*, Rom, 1948 (Dissertatio).
- 382 M. WILES, *The Theological Legacy of St. Cyprian*, in *Journal of Ecclesiastical History*, 14, London, 1963, p. 139-149.
- 383 K.H. WIRTH, *Der "Verdienst"-Begriff in der christlichen Kirche, nach seiner geschichtlichen Entwicklung dargestellt*, II. *Der "Verdienst" – Begriff bei Cyprian*, Leipzig, 1901.
Cfr n. 289.

Vide etiam nn. 85-162.

De baptismo

- 384 J.B. BORD, *L'autorité de saint Cyprien dans la controverse baptismale jugée d'après S. Augustin*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, 18, Louvain, 1922, p. 445-468.
- 385 A. D'ALÈS, *La question baptismale au temps de S. Cyprien*, in *Revue des questions historiques*, 88, Paris, 1908, p. 33-400.
- 385a F.J. DÖLGER, *Der Kuss im Tauf- und Firmungsritual nach Cyprian von Karthago und Hippolyt von Rom*, in *Antike und Christentum*, 1, Münster i. W., 1929, p. 186-189.
- 386 J. ERNST, *Zur Auffassung Cyprians von der Ketzertaufe*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 17, Wien, 1893, p. 79-133.
- 387 J. ERNST, *War der hl. Cyprian exkommuniziert?*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 18, Wien, 1894, p. 473-499.
- 388 J. ERNST, *Die Echtheit des Briefes Firmilians über den Ketzertaufstreit in neuer Beleuchtung*, in *Zeitschr. für katholische*

- Theologie*, 18, Wien, 1894, p. 209-259; 19, 1895, p. 364-367.
- 389 J. ERNST, *Der angebliche Widerruf des hl. Cyprian in der Ketzertauffrage*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 19, Wien, 1895, p. 234-272.
- 390 J. ERNST, *Die Ketzertaufangelegenheit in der Kirche nach Cyprianus*, Mainz, 1901.
- 391 J. ERNST, *Papst Stephan I und der Ketzertaufstreit*, Mainz, 1905.
- 392 J. ERNST, *Neue Untersuchungen über Cyprianus und den Ketzertaufstreit*, in *Theologische Quartalschrift*, 93, Stuttgart, 1911, p. 230-281; 364-403.
- 393 FR. GISTELINCK, *De christelijke initiatie in Romeins Afrika gedurende de derde eeuw*, Leuven, 1967 (Dissertatio).
- 394 FR. GISTELINCK, *Doopbad en geestesgave bij Tertullianus en Cyprianus*, in *Ephemerides theologicae Louanienses*, 43, Louanii, 1967, p. 532-555.
- 395 H. GRISAR, *Cyprians "Oppositionsconcil" gegen Papst Stephan*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 5, Wien, 1881, p. 193-221.
- 396 P. HOENSBROECH, *Die Auffassung Cyprians von den Ketzertaufe*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 15, Wien, 1891, p. 727-736.
- 397 H. KAYSER, *Zur marzionitischen Taufformel*, in *Theologische Studien und Kritiken*, 108, Hamburg, 1937/38, p. 370-386.
- 397a H. KIRCHNER, *Der Ketzertaufstreit zwischen Karthago und Rom und seine Konsequenzen für die Frage nach den Grenzen der Kirche*, in *Zeitschr. für Kirchengeschichte*, 81, Stuttgart, 1970, p. 290-307.
- 398 H. KOCH, *Die Stellung der Epist. 69 Cyprians im Ketzertaufstreit*, in *Internationale kirchliche Zeitschr.*, 42, Bern, 1923, p. 73-104.
- 399 A. MATELLANES CRESPO, *El tema de la "communicatio" en les escritos penitenciales y bautismales de San Cipriano*, in *Syllage excerptorum e dissertationibus ad gradum doctoris S. Theologiae... consequendum*, 41, 3, Louanii, 1965.
- 400 A. MATELLANES CRESPO, *"Communicatio". El contenido de la comunión eclesial en San Cipriano*, in *Communio*, 1, Granada, 1968, p. 19-64; 347-401.
- 401 TH. SAGI-BUNIÉ, *Ecclesia sola baptizat. Sententia Tertulliani et S. Cypriani*, in *Laurentianum*, 2, Roma, 1961, p. 261-273.
- 402 A. STENZEL, *Cyprian und die "Taufe im Namen Jesu"*, in *Scholastik*, 30, Freiburg i. Br., 1955, p. 372-387.
- 403 H. VON SODEN, *Der Streit zwischen Rom und Karthago über die Ketzertaufe*, in *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken*, 12, Roma, 1909, p. 1-42.

404 N. ZERNOV, *Saint Stephen and the Roman Community at the Time of the Baptismal Controversy*, in *The Church Quarterly Review*, 118, London, 1934, p. 304-336.

De Eucharistia

405 A. BOSMAN, *De Eucharistie in de primitieve Kerk van Afrika*, in *XXXe Congrès eucharistique international (Carthage, 1930)*, Tunis, 1931, p. 353-365.

406 C.A. BOUMAN, *Variants in the Introduction to the Eucharistic Prayer*, in *Vigiliae Christianae*, 4, Amsterdam, 1950, p. 94-115.

407 C. BOYER, *L'Eucharistia e i Padri africani*, in *Eucharistia. Il mistero dell'altare nel pensiero e nella vita della Chiesa*, a cura di A. PIOLANTI, Roma, 1957, p. 165-171.

408 L. CLERICI, *Einsammlung der Zerstreuten*, Münster i. W., 1966 (= *Liturgiegeschichtliche Quellen und Forschungen*, 44), p. 110-112; 138-139.

409 C.W. DUGMORE, *Sacrament and Sacrifice in the Early Fathers*, in *Journal of Ecclesiastical History*, 2, London, 1951, p. 24-37.

410 KL. GAMBER, *Das Eucharistiegebet in der frühen nordafrikanischen Kirche*, in *Liturgia*, 3, Montserrat, 1966, p. 51-65.

411 J. GRIBOMONT, *Ecclesiam adunare. Un écho de l'Eucharistie africaine et de la Didachè*, in *Recherches de théologie ancienne et médiévale*, 27, Louvain, 1960, p. 20-28.

412 A. IDIARTEGARAY, *La doctrine eucharistique de saint Cyprien*, Rome, 1936 (Thèse).

413 I. KRZYŻANIAK, *Materia i forma Eucharystii według św. Cypriana*, in *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne*, V, 3, Lublin, 1958, p. 27-47; 147 sq.

414 G.A. MICHELL, *Firmilian and Eucharistic Consecration*, in *Journal of Theological Studies*, n.s., 5, Oxford, 1954, p. 215-220.

415 J. PETERS, *Cyprians Lehre über die heilige Eucharistie*, in *Der Katholik*, 53, Mainz, 1873, I, p. 669-687; II, p. 25-39.

416 G. PHILIPS, *De H. Cyprianus en de H. Communie*, in *Algemeen Nederlandsch Eucharistisch Tijdschrift*, 9, Tongerlo, 1930, p. 313-319.

417 G. PHILIPS, *Le sacrifice eucharistique dans la tradition africaine*, in *XXXe Congrès eucharistique international (Carthage, 1930)*, Tunis, 1931, p. 120-145 (= *Revue ecclésiastique de Liège*, 22, Liège, 1930/31, p. 15-29).

418 A. PONS, *La communion d'après les deux grands docteurs Cyprien et Augustin et d'après la pratique de l'ancienne Église d'Afrique*, in *XXXe Congrès eucharistique international (Carthage, 1930)*, Tunis, 1931, p. 149-170.

- 419 BR. RENAUD, *Eucharistie et culte eucharistique selon Saint Cyprien*, Louvain, 1967 (Thèse).
 420 S. SALAVILLE, *L'épiclese africaine*, in *Échos d'Orient*, 39, Paris, 1941/1942, p. 268-282.
 421 A. SCHEIWILER, *Die Elemente der Eucharistie in den ersten drei Jahrhunderten*, Mainz, 1904 (= *Forschungen zur christlichen Literatur- und Dogmengeschichte*, III, 4), p. 105-119.

Vide etiam n. 450, 454b.

De paenitentia

- 422 P.N. AKINIAN, *Cyprianus : Busse (armeniace)*, in *Handes Amsorya. Monatschr. für armenische Philologie*, 75, Wien, 1961, p. 3-38.
 423 M. BÉVENOT, *The Sacrament of Penance and St. Cyprian's De lapsis*, in *Theological Studies*, 16, Woodstock, 1955, p. 175-213.
 424 P. BREZZI, *La riconciliazione ecclesiastica nella disciplina penitenziale secondo S. Cipriano*, in *Atti dell'Accademia Pontaniana*, n.s., 4, Napoli, 1951.
 425 B. CAPELLE, *L'absolution sacerdotale chez S. Cyprien*, in *Recherches de théologie ancienne et médiévale*, 7, Louvain, 1935, p. 221-234.
 426 M.C. CHARTIER, *La discipline pénitentielle d'après les écrits de saint Cyprien*, in *Antonianum*, 14, Roma, 1939, p. 17-42 ; 135-156.
 427 A. D'ALÈS, *La réconciliation des lapsi au temps de Dèce*, in *Revue des questions historiques*, 91, Paris, 1912, p. 337-383.
 428 C.B. DALY, *Absolution and Satisfaction in St. Cyprian's Theology of Penance*, in *Studia Patristica*, II, Berlin, 1957 (= *Texte und Untersuchungen*, 64), p. 202-207.
 429 G. D'ERCOLE, *Penitenza canonico-sacramentale delle origine alla pace constantiana*, Roma 1963 (Coll. "Communio").
 430 K.G. GOETZ, *Die Busslehre Cyprians*, Königsberg, 1895.
 431 J. GROTZ, *Die Entwicklung des Buszstufenwesens in der vor-nicänischen Kirche*, Freiburg i. Br., 1955.
 432 S. HÜBNER, *Kirchenbusse und Exkommunikation bei Cyprian*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 84, Wien, 1962, p. 49-84; 171-215.
 433 G.H. JOYCE, *Private Penance in the Early Church*, in *Journal of Theological Studies*, 42, Oxford, 1941, p. 18-42.
 434 J. KÖHNE, *Die Bussdauer auf Grund der Briefe Cyprians*, in *Theologie und Glaube*, 29, Paderborn, 1937, p. 245-256.
 435 G.B. LADNER, *The Idea of Reform*, Cambridge (Mass.), 1959, p. 303-310.
 436 K. MÜLLER, *Die Bussinstitution in Karthago unter Cyprian*, in

- Zeitschr. für Kirchengeschichte*, 16, Stuttgart, 1896, p. 1-44; 187-219.
- 437 B. POSCHMANN, *Paenitentia secunda. Die kirchliche Busse in ältesten Christentum bis Cyprian und Origenes*, Bonn, 1940.
- 438 B. POSCHMANN, *Zur Bussfrage in der cyprianischen Zeit*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 37, Wien, 1913, p. 25-54; 244-265.
- 439 K. RAHNER, *Die Busslehre des hl. Cyprian von Karthago*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 74, Wien, 1952, p. 257-276; 381-438.
- 440 J. STUFLER, *Die Behandlung der Gefallenen zur Zeit der decischen Verfolgung*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 31, Wien, 1907, p. 577-618.
- 441 J. STUFLER, *Einige Bemerkungen zur Busslehre Cyprians*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 33, Wien, 1909, p. 232-247.
- 442 J.H. TAYLOR, *St. Cyprian and the Reconciliation of Apostates*, in *Theological Studies*, 3, Woodstock, 1942, p. 27-46.
- 443 A. VANBECK (= J. TURMEL), *La pénitence dans S. Cyprien*, in *Revue d'histoire et de littérature religieuses*, n.s., 4, 1913, p. 422-442.

Vide etiam nn. 163, 164, 165, 399.

De sensu martyrii

- 444 B. BUSCH, *Martyriumsbereitschaft. Eine Untersuchung zur Stellung Cyprians von Karthago in den Christenverfolgungen unter Decius und Valerian*, in *Noua et Vetera. Festschrift C. Hofmeister*, Metten, 1939, p. 64-80.
- 445 J. ERNST, *Der Begriff vom Martyrium bei Cyprian*, in *Historisches Jahrbuch*, 34, München, 1913, p. 328-353.
- 445a W.H.C. FREND, *Martyrdom and Persecution in the Early Church. A Study of a Conflict from the Maccabees to Donatus*, Oxford, 1965.
- 446 H.A.M. HOPPENBROUWERS, *Recherches sur la terminologie du martyre de Tertullien à Lactance*, Nijmegen, 1961 (= *Latinitas Christianorum primaeva*, 15).
- 447 E.L. HUMMEL, *The Concept of Martyrdom according to S. Cyprian of Carthago*, Washington, 1946 (= *Studies in Christian Antiquity*, 9).
- 448 G. LOMIENTO, *Cipriano per la preparazione al martirio dei Tibaritani (Epist. 58)*, in *Annali della Facoltà di Magisterio dell'Università di Bari*, 3, Bari, 1962, p. 7-39.
- 449 P. NAGEL, *Die Wiedergewinnung des Paradieses durch Askese*, in *Forschungen und Fortschritte*, 34, Berlin, 1960, p. 375-377.

- 450 M. PELLEGRINO, *Eucaristia e martirio in San Cipriano*, in *Conuiuuium Dominicum. Studi sull' Eucaristia nei Padri della Chiesa antica e Miscellanea patristica*, Catania, 1959, p. 133-150.

Vide etiam nn. 365, 366, 464, 469, 470.

Liturgica

- 451 D. BALBONI, *Epistola Cypriani episcopi ad clerum et plebem Carthaginensem de Aurelio lectore ordinato*, in *Miscellanea liturgica...* G. Lercaro, I, Roma, 1966, p. 441-451.
- 452 F.J. DÖLGER, *Öl der Eucharistie. Zum Schreiben der Synode von Karthago im Frühjahr 255*, in *Antike und Christentum*, 2, Münster i.W., 1930, p. 184-189.
- 452a F. PROBST, *Liturgie der drei ersten christlichen Jahrhunderte*, Tübingen, 1970, p. 215-230.
- 453 P. SALMON, *Les origines de la prière des heures d'après le témoignage de Tertullien et de saint Cyprien*, in *Mélanges offerts à Chr. Mohrmann*, Utrecht, 1963, p. 202-210.
- 454 V. SAXER, *Vie liturgique et quotidienne en Afrique vers le milieu du IIIe siècle : le témoignage de saint Cyprien et de ses contemporains d'Afrique*, Città del Vaticano, 1969.
- 454a E. SCHWEITZER, *Die Schriften Cyprians von Karthago als liturgiegeschichtliche Quelle*, Graz, 1966/7 (Dissertation).
- 454b E. SCHWEITZER, *Fragen der Liturgie in Nordafrika zur Zeit Cyprians*, in *Archiv für Liturgiewissenschaft*, 12, Regensburg, 1970, p. 69-84.
- 455 J. STADLHUBER, *Das Stundengebet des Laien im christlichen Altertum*, in *Zeitschr. für katholische Theologie*, 71, Wien, 1949, p. 129-183.
- 456 A. WILMART, *La lettre 58 de Cyprien parmi les lectures non bibliques du Lectionnaire de Luxeuil*, in *Revue bénédictine*, 28, Maredsous, 1911, p. 228-233.

Historica

- 457 P. ANTIN, *S. Cyprien et Jonas*, in *Revue biblique*, 68, Paris, 1961, p. 412-414 (= *Recueil sur saint Jérôme*, Bruxelles, 1968, p. 225-228).
- 458 L. BAYARD, *Note sur une inscription chrétienne et sur des passages de S. Cyprien*, in *Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes*, 37, Paris, 1913, p. 70-76.
- 459 L. BAYARD, *Inscription chrétienne du Musée de Latran*, in *Comptes rendus des séances de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 42, Paris, 1914, p. 63.
- 460 J.-P. BRISSON, *Autonomisme et Christianisme dans l'Afrique*

- romaine de Septime Sévère à l'invasion vandale, Paris, 1958, p. 33-121.
- 461 J. BURIAN, *Die Afrikaner im römischen Reich*, in *Das Altertum*, 7, Berlin, 1961, p. 233-238.
- 462 G.W. CLARKE, *The Secular Profession of St. Cyprian of Carthago*, in *Latomus*, 24, Bruxelles, 1965, p. 633-638.
- 462a G.W. CLARKE, *Some Observations on the Persecution of Decius*, in *Antichthon, Journal of the Australian Society for Classical Studies*, 3, Sydney, 1969, p. 63-76.
- 462b G.W. CLARKE, *The Epistles of Cyprian*, in *Auckland Classical Essays presented to E.M. Blaiklock*, Auckland, 1970, p. 203-221.
- 463 P. COURCELLE, *Antécédents autobiographiques des Confessions de S. Augustin*, in *Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes*, 31, Paris, 1957, p. 23-51.
- 464 CH. FAVEZ, *La fuite de Saint Cyprien lors de la persécution de Décius*, in *Revue des études latines*, 19, Paris, 1941, p. 191-201.
- 464a P. FRANCHI DE'CAVALIERI, *Gli ufficiali che scortarono s. Cypriano al "locus uictimae"*, in *Note agiografiche*, VII, Roma, 1928 (= *Studi e Testi*, 49), p. 243-244.
- 465 A. HARNACK, *Briefe des römischen Klerus aus der Zeit der Sedisvacanz im Jahr 250*, in *Theologische Abhandlungen C. von Weiszäcker gewidmet*, Freiburg, 1892, p. 1-36.
- 466 A. HARNACK, *Cyprian als Enthusiast*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 3, Giessen, 1902, p. 177-191.
- 467 FR.X. LUKMAN, in *Razred, Slovenska Akademia Filozofsko-filolosko-historico*, II, 9, Ljubljana, 1944, p. 197-209.
- 468 G. NIEMER, *Cyprian als Kritiker der spätrömischen Kultur und Bildner des Christentums*, in *Deutsch-Evangelische Erziehung*, 49, 1939, p. 96-112, 146-159.
- 469 CH. SAUMAGNE, *La persécution de Dèce à Carthage d'après la correspondance de saint Cyprien*, in *Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France*, Paris, 1957 (1959), p. 23-42.
- 470 CH. SAUMAGNE, *La persécution de Dèce en Afrique d'après la correspondance de S. Cyprien*, in *Byzantion*, 32, Bruxelles, 1962, p. 1-29.
- 471 D.D. SULLIVAN, *The Life of the North Africans as Revealed in the Works of Saint Cyprian*, Washington, 1933 (= *Patristic Studies*, 37).
- 472 X.S. THANI NAYAGAM, *The Carthaginian Clergy. A short documental Chronology of St Cyprian's Life and Writings, together with a Study of the Carthaginian Clergy during the Period 248-258*, Wembley, 1960.
- 473 H. VON SODEN, *Sententiae LXXXVII episcoporum. Das Protokoll der Synode zu Karthago am 1. Sept. 256*, in *Nachrichten der Königliche Gesellschaft der Wissenschaften*

- zu Göttingen, Phil.-hist. Klasse, 1909, p. 275-307.
- 474 H. VON SODEN, *Die Prosopographie des afrikanischen Episkopats zur Zeit Cyprians*, in *Quellen und Forschungen aus italienischen Archiven und Bibliotheken*, 12, Rom, 1909, p. 247-270.
- 475 A. ZAVGORODNIJ, "Cerkovnaja Žizn" v Karfagene^v po tvo-
renijam sv. Kypriana Karfagenskogo (Das kirchliche
Leben in Karthago nach den Schriften des hl. Cyprian
von Karthago), Leningrad, 1963 (Diss. Geistl. Akademie).

Iuridica

- 476 A. BECK, *Römisches Recht bei Tertullian und Cyprian. Eine Studie zur frühen Kirchenrechtsgeschichte*, Halle, 1930 (= *Schriften der Königsberger Gelehrten Gesellschaft*, VII, 2); Neudruck, "vermehrt um rechtsgeschichtliche Bemerkungen des Verfassers", Aalen, 1967.
- 477 T. GASPARINI FOGLIANI, *T.C. Cipriano. Contributo alla ricerca di riferimenti legali in testi extragiuridici del III° secolo d.C.*, Modena, 1928.
- 478 R. HÖSLINGER, *Die alte afrikanische Kirche im Lichte der Kirchenrechtsforschung*, Wien, 1945.
- 479 I. VÖGTLE, *Die Schriften des hl. Cyprian als Erkenntnisquelle des römischen Rechts*, Berlin, 1920 (Dissertation).

Vide etiam nn. 97, 99, 463.

De "Vita post mortem" S. Cypriani

- 480 L. BAYARD, *Notes sur la Vita Cypriani et sur Lucianus*, in *Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes*, 38, Paris, 1914, p. 207-210.
- 481 L. BAYARD, *Vita Cypriani*, 2, 3, 9, in *Revue de philologie, de littérature et d'histoire anciennes*, 43, Paris, 1919, p. 276.
- 481a M. BÉVENOT, *St. Cyprian and Moissac: a thirteenth century Sequence*, in *Traditio*, 19, New York, 1963, p. 147-166.
- 482 S. COLOMBO, *Gli Acta del martirio di Cipriano e alcuni sermoni di S. Agostino*, in *Didaskaleion*, n.s., 1, Torino, 1923, p. 101-108.
- 483 J.G. COMAN, *Les deux Cyprien de saint Grégoire de Nazianze*, in *Studia Patristica*, II, Berlin, 1957 (= *Texte und Untersuchungen*, 64), p. 362-372.
- 484 J.G. COMAN, *Chipul sfîntului Ciprian in Panegiricile sfîntului Grigorie de Nazianz si Prudentiu*, in *Studii teologice*, 13, Bucureşti, 1961, p. 123-149.
Cfr nn. 489, 509.
- 485 F.C. CONYBEARE, *The Armenian Acts of Cyprian*, in *Zeitschr.*

- für die neutestamentliche Wissenschaft, 21, Berlin, 1922, p. 269-277.
- 486 P. CORSSEN, *Das Martyrium des Bischofs Cyprian*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 15, Berlin, 1914, p. 221-233; 285-316; 16, 1915, p. 54-92; 198-230; 17, 1916, p. 189-206; 18, 1917, p. 118-139; 189-206; 19, 1918, p. 202-223; 249-272.
- 487 A. D'ALÈS, *Le diacre Pontius*, in *Recherches de science religieuse*, 9, Paris, 1918, p. 319-378.
- 488 H. DELEHAYE, *Les passions des martyrs*, Bruxelles, 1921, p. 84-104.
- 489 H. DELEHAYE, *Cyprien d'Antioche et Cyprien de Carthage*, in *Analecta Bollandiana*, 39, Bruxelles, 1921, p. 314-332. Cfr nn. 483, 484, 509.
- 490 H. DESSAU, *Pontius, der Biograph Cyprians*, in *Hermes*, 51, Berlin/Wiesbaden, 1916, p. 67-72.
- 491 E. DIAS, *Zu spätlateinischen Schriftstellern*, in *Berliner Philologische Wochenschrift*, 32, Berlin, 1912, p. 767-768.
- 492 J. DOIGNON, "Nos bons hommes de foi" : *Cyprien, Lactance, Victorien, Optat, Hilaire (Augustin, De doctrina christiana, IV, 40, 61)*, in *Latomus*, 22, Bruxelles, 1963, p. 795-805.
- 493 P. FRANCHI DE'CAVALIERI, *Intorno al testo della Vita e degli Atti di S. Cipriano*, in *Note agiografiche*, IV, Roma, 1912, (= *Studi e Testi*, 24), p. 117-138. Cfr H. DELEHAYE, in *Analecta Bollandiana*, 32, Bruxelles, 1913, p. 298.
- 494 P. FRANCHI DE'CAVALIERI, *Di un nuovo studio sugli Acta proconsolaria di S. Cipriano*, in *Studi Romani*, 2, Roma, 1914, p. 189-215.
- 495 A. GRILLI, *Miscellanea Latina*, in *Rendiconti dell'Istituto Lombardo*, 97, Milano, 1963, p. 170.
- 496 A. HARNACK, *Das Leben Cyprians von Pontius. Der erste christliche Biograph*, Leipzig, 1913 (= *Texte und Untersuchungen*, 39, 1).
- 497 F. KEMPER, *De Vitarum Cypriani, Martini Turonensis, Ambrosii, Augustini rationibus*, Münster i. W., 1904.
- 498 J.W. LEGG, *Notes on the Day assigned to St. Cyprian of Carthage in the Prayer Book Calendar*, in *Transactions of the Paul's Ecclesiastical Society*, 4, London, 1896, p. 47-52.
- 499 G. LOMIENTO, *La Bibbia nella 'compositio' della 'Vita Cypriani' di Ponzio*, in *Vetera Christianorum*, 5, Bari, 1968, p. 23-60.
- 500 J. MARTIN, *Die Vita et Passio Cypriani*, in *Historisches Jahrbuch*, 39, München, 1918/19, p. 674-712.
- 501 P. MONCEAUX, *Examen critique des documents relatifs au martyre de S. Cyprien*, in *Revue archéologique*, 1, Paris, 1901, p. 249-271.
- 502 P. MONCEAUX, *Le tombeau et les basiliques de S. Cyprien à*

- Carthage, in *Revue archéologique*, 2, Paris, 1901, p. 181-200.
- 503 M. PELLEGRINO, *Reminiscenze agostiniane della Vita et passio Cypriani*, in *Augustinus Magister, Congrès international augustinien*, I, Paris, 1954, p. 205-210.
- 504 M. PELLEGRINO, *Pontius. Vita e martirio di San Cipriano. Introduzione, testo critico, versione e note*, Alba, 1955 (= *Verba Seniorum*).
- 505 R. REITZENSTEIN, *Die Nachrichten über den Tod Cyprians. Ein philologischer Beitrag zur Geschichte der Märtyrerliteratur*, in *Sitzungsberichte der Heidelberger Akademie der Wissenschaften*, 14, Heidelberg, 1913.
- 506 R. REITZENSTEIN, *Bemerkungen zur Märtyrerliteratur, II : Nachträge zu den Akten Cyprians*, in *Nachrichten von der Gesellschaft der Wissenschaften zu Göttingen*, 1919, p. 177-219.
- 507 J. RUYSSCHAERT, *La commémoration de Cyprien et de Corneille "in Callisti"*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, 61, Louvain, 1966, p. 455-484.
- 508 CH. SAUMAGNE, *Les basiliques cypriennes*, in *Revue archéologique*, 4e s., 14, Paris, 1909, p. 188-202.
- 509 TH. ŚINKO, *De Cypriano martyre a Gregorio Nazianzeno laudato*, Kraków, 1916.
Cfr nn. 483, 484, 489.

Vide etiam nn. 43, 50a, 55, 219, 222, 295, 464a.

Addenda

- 510 J. CHAPMAN, *The Order of the Treatises and Letters in the MSS. of St. Cyprian*, in *Journal of Theological Studies*, 4, Oxford, 1903, p. 103-123.
- 511 A. EBERHARTER, *The Text of Ecclesiasticus in the Quotations of Clement of Alexandria and Saint Cyprian*, in *Biblica*, 7, Roma, 1926, p. 79-83.
- 512 M.A. FAHEY, *Cyprian and the Bible: a Study in Third-Century Exegesis*, Tübingen, 1971.
- 513 R.P.C. HANSON, *Cyprian's Testimonia, Appendix A*, in *Tradition in the Early Church*, London, 1962, p. 261-264.
- 514 J. HEIDENREICH, *Der neutestamentliche Text bei Cyprian verglichen mit dem Vulgata-Text*, Bamberg, 1900.
- 515 J. MOFFATT, *Cyprian on the Lord's Prayer*, in *The Expositor*, VIII, 18, 1919, p. 176-189.
- 516 A. QUACQUARELLI, *Note retoriche sui Testimonia di Cipriano*, in *Vetera Christianorum*, 8, 1971, p. 181-209.
- 517 H. VON CAMPENHAUSEN, *Zu Cyprian, ep. 74, 2*, in *Zeitschr. für die neutestamentliche Wissenschaft*, 62, Berlin, 1971, p. 135-136.
- 518 G.S.M. WALKER, *The Churchmanship of St. Cyprian*, London, 1968.

- Adam, K. 85, 86, 87
 Akinian, P.N. 422
 Altaner, B. 1
 Altendorf, E. 88
 Amato, F. 266
 Antin, P. 457
 Arns, E.P. 358
 Atzberger, L. 358a
 Audet, J.P. 67
 Auletta, G. 59
 Axelson, B. 227
 Ayuso Marazuela T. 311
- Baer, J. 55
 Bahr, J.G. 180
 Bakhuizen van den Brink, J.N. 12,
 13, 289
 Balboni, D. 451
 Ball, M.T. 267
 Barbalato, S. 359
 Barbero, G. 323
 Bardenhewer, O. 2
 Bardy, G. 4, 14, 89, 90, 360, 361,
 362, 363
 Bastiaensen A.A.R. 212
 Batiffole, P. 91, 91a
 Bayard, L. 51, 206, 213, 268, 286,
 458, 459, 480, 481
 Beck, A. 476
 Bellpuig, Mn. T. 211
 Benson, E.W. 15
 Bernard J.H. 364
 Bévenot, M. 16, 81, 81a, 92, 93, 94,
 95, 96, 97, 98, 99, 207, 230, 230a, 231,
 298°, 423, 481a
 Billen, A.V. 298a
 Blakeney, E.H. 82, 312
 Bludau, A. 313
 Bober, A. 64
 Bogaert, M. 299
 Bord, J.B. 384
 Borias, A. 342
 Bosman, A. 405
 Botte, B. 290
 Bouman, C.A. 406
 Bouret, J. 52
 Boyer, C. 407
 Brezzi, P. 424
 Brisson, J.P. 460
 Brunner, G. 196
 Bullat, N. 100
 Burian, J. 461
 Busch, B. 444
 Butler, C. 101, 102
- Camelot, P. Th. 103
 Campeau, L. 104
 Campos, J. 58
 Cantagalli, E. 60
 Capelle, (P.) B. 300, 425
- Capmany, J. 365, 366
 Caspar, E. 105
 Castiglioni, L. 269
 Ceillier, R. 3
 Chapman, J. 106, 107, 510
 Chartier, M.C. 426
 Clarke, G.W. 462, 462a, 462b
 Clerici, L. 408
 Colombo, S. 17, 61, 332, 482
 Colson, J. 108, 109
 Coman, I.G. 18, 483, 484
 Conway, M.G.E. 48, 202
 Conybeare, F.C. 485
 Corssen, P. 301, 486
 Costanza, S. 181
 Cotta, F.J. 223°
 Courcelle, P. 166a, 463
 Czui, J. 63
- d'Alès, A. 110, 357, 367, 385, 427, 487
 Dalpane, F. 324
 Daly, C.B. 428
 Daniélou, J. 68
 De Backer, É. 291
 De Bruyne, D. 302, 303
 de Faye, E. 333
 Deferrari, Roy J. 48
 de Ghellinck, J. 291
 De Jonge, E. 287
 Dekkers, E. 62°, 260
 de Labriolle, P. 4, 83
 de Lagarde, P. 261, 264
 Delahaye, K. 367a
 Delarochelle, J. 111
 de la Taille, M. 292, 303a
 Delehay, H. 488, 489, 493°
 De Longis, G. 270
 Del Ton, J. 368
 de Margerie, B. 190
 Demoustier, A. 112, 113
 D'Ercole, G. 114, 499
 Dessau, H. 490
 Dias, E. 491
 Diepen, H.M. 369
 Diller, H. 228
 Di Natale, C. 115
 Dodwell, H. 19
 Dölger, F.J. 385a, 452
 Doignon, J. 492
 Dold, A. 232
 Dombart, B. 69
 Donna, R.B. 49, 173
 Dratzellas, C. 57
 Dugmore, C.W. 409
 Duhr, J. 343
 Dumeige, G. 19a
 Dumont, Ch. 314
 Duval, Y.M. 344
- Eberharter, A. 511

XLVIII INDEX AVCTORVM BIBLIOGRAPHIAE

- Ehrhardt, A.A. 20
 Eizenhöfer, L. 345, 346
 Emonds, H. 233
 Ernst, J. 116, 386, 387, 388, 389,
 390, 391, 392, 445
 Fahey, M.A. 512
 Faulkner, J.A. 21
 Favez, Ch. 191, 464
 Fechtrup, B. 22
 Féliers, J.H. 315
 Ferrua, A. 214
 Fichter, J.H. 23
 Fischer, B. 308
 Fontaine, J. 271
 Forti, G. 370
 Fortin, B. 117
 Fränkel, P. 164
 Franchi de' Cavalieri 464a, 493, 494
 Franses, D. 118
 Frend W.H.C. 445a
 Freppel, E. 24
 Galdi, M. 174, 175
 Gamber, Kl. 410
 García de la Fuente, A. 215, 216
 Gasparini Fogliani, T. 477
 Gennaro, M. 208
 Giordani, I. 84
 Gistelinck, F. 393, 394
 Glaue, P. 70, 316
 Glorie, Fr. 347
 Godet, P. 25
 Goetz, K.G. 26, 167, 234, 293, 430
 Gomez, J.M. 119
 Gorce, D. 53, 54
 Gordini, G.D. 27
 Gradenwitz, O. 120
 Grasmüller, O. 272
 Greenslade, S.L. 50, 371
 Gribomont, J. 411
 Grilli, A. 495
 Grisar, H. 395
 Grotz, J. 431
 Gutiérrez, A. 198
 Händler, G. 121
 Hamman, A. 46°, 360°
 Hannan, M.L. 187
 Hanson, R.P.C. 513
 Hardowirjono, R. 122
 Harnack, A. 5, 217, 334, 348, 465,
 466, 496
 Harrison, O.G. 349
 Hartel, G. 46, 46°
 Haussleiter, J. 70, 176, 294
 Heidenreich, J. 514
 Heraeus, W. 295
 Herescu, N.I. 325
 Herkenrath, R. 273
 Hertling, L. 28
 Higgins, A.J.B. 182
 Hoensbroech, P. 123, 396
 Hommes, N.J. 72
 Hoppenbrouwers, H.A.M. 446
 Höslinger, R. 478
 Hübner, S. 209, 432
 Hummel, E.L. 447
 Idiartegaray, A. 412
 Ivanov, A.C. 372
 Janssen, H. 183, 274
 Jay, P. 373
 Jeannotte, H. 303a
 Jourjon, M. 29
 Joyce, G.H. 433
 Jungmann, B. 30
 Kaderschafka, R. 335
 Kayser, H. 397
 Keenan, A.E. 48, 172
 Kemper, F. 497
 Ker, N.R. 235
 Kern, C. 66
 Kirchner, H. 397a
 Klein, G. 124
 Knaake, J.A. 336
 Kneller, C.A. 125, 126, 127, 128, 129,
 168
 Knook, P.C. 288
 Koch, H. 31, 73, 130, 131, 275, 276,
 326, 337, 338, 339, 340, 350, 351,
 352, 398
 Köhne, J. 434
 Krzyżaniak, I. 413
 Lacey, T.A. 210
 Ladner, G.B. 435
 Lang-Hinrichsen, D. 203
 Lavarenne, M. 165
 Lawson, A.C. 236
 Lebacqz, G. 291
 Lebreton, J. 132, 341, 357°
 Leclercq 32
 Legg, J.W. 498
 Le Moyne, J. 133
 Lenain de Tillemont, S. 6
 Le Provost, M. 277
 Lesousky, A. 218
 Loeschcke, G. 184
 Lomiento, G. 448, 499
 Ludwig, J. 33, 134
 Lukman, Fr.X. 467
 Madoz, J. 58°
 Mahoney, M.H. 48
 Manitus, M. 237
 Manning, E. 354
 Martin, J. 163, 500

- Martin, P. 265
 Matellanes Crespo, A. 399, 400
 Melardi, A. 169
 Melin, B. 278
 Mengis, H.K. 219, 238, 239
 Mercati, G. 240, 241
 Merckx, P.A.H.J. 279
 Michalski, M. 65
 Michaud, E. 135
 Mitchell, G.A. 414
 Mizzi, J. 304
 Moffatt, J. 515
 Mohrmann, Chr. 220, 283
 Mommsen, Th. 242
 Monceaux, P. 7, 34, 35, 501, 502
 Mongelli, G. 36, 61°
 Morgenstern, G. 374
 Moricca, U. 8, 170, 327
 Morin, G. 243
 Müller, K. 436
 Musumeci, F. 199

 Nagel, P. 449
 Narickas, J.C. 375
 Nelke, L. 221
 Nicotra, G. 317, 376
 Niemer, G. 468
 Niven, W.D. 37

 Palmquist, A. 136, 137
 Pascal, C. 328, 329
 Pastorino, A. 138
 Pauchenne, L. 188
 Pearson, J. 38
 Pellegrino, M. 39, 166, 450, 503, 504
 Perler, O. 139, 140, 141, 244
 Peters, J. 415
 Petitmengin, P. 46°, 245
 Philips, G. 416, 417
 Pitra, J. 262, 265°
 Plumpe, J.C. 376a, 377
 Pluta, A. 280
 Pons, A. 418
 Portioli, A. 143
 Poschmann, B. 144, 145, 437, 438
 Poukens, J.B. 291, 296
 Proaño Gil, V. 146, 147
 Probst F. 452a
 Puccioni, G. 330

 Quacquarelli, A. 171, 281, 516
 Quasten, J. 9

 Rahner, H. 318, 439
 Ramsay, H.L. 74, 246, 247
 Rebenack, E.V. 197
 Reitzenstein, R. 222, 505, 506
 Renaud, Br. 419
 Réveillaud, M. 179, 378
 Ritschl, O. 148

 Rodriguez Hermelo, M. 149
 Rossner, J.L. 150
 Roy Deferrari, J. 48
 Ruyschaert, J. 507

 Sagi-Bunić, Th. 401
 Sajdak, J. 249
 Salaville, S. 420
 Salmon, P. 453
 Salvatorelli, L. 151
 Sanday, W. 250, 251, 305
 Saumagne, Ch. 469, 470, 508
 Saxer, V. 454
 Schanz, M. 10
 Scheiwiler, A. 421
 Schepens, P. 152, 319, 320, 321
 Schmalz, J.H. 282
 Schoeneman, C.T.G. 11, 46°
 Schrijnen, J. 283
 Schultz, W. 252
 Schweitzer, E. 454a, 454b
 Seitz, A. 153, 154
 Seliga, S. 177
 Senjko, P. 40
 Serroels, J. 62°
 Simonetti, M. 229
 Simovic, B. 185
 Simonis, W. 378a
 Sinko, Th. 509
 Souter, A. 75, 253
 Spačil, T. 155
 Spanneut, M. 204, 379, 379a
 Stadlhuber, J. 455
 Stanula, E. 65
 Stenzel, A. 402
 Stenzel, M. 306, 307
 Stramondo, G. 189, 192, 193, 194, 195
 Stuffer, J. 440, 441
 Stuilber, A. 1, 41
 Sullivan, D.D. 471
 Suyskens, C. 42
 Swete, H.B. 364°
 Szodrski, Wl. 65

 Taylor, T.H. 442
 Thani Nayagam, X.S. 472
 Thiele, W. 322
 Tixeront, J. 43
 Tournemine, R.J. 223
 Trisoglio, F. 380
 Turmel, J. 443
 Turner, C.H. 76, 77, 254, 255, 256,
 257, 258

 Vallejo, J. 224
 Vanbeck, A. 443°
 Van den Eynde, D. 156, 157
 Vergès, J. 211
 Vögtle, I. 479
 Vogels, H. 309

L

INDEX AVCTORVM BIBLIOGRAPHIAE

- von Campenhausen, H. 516
von Schubert, H. 44
von Schultz, W. 56
von Soden, H. 225, 310, 403, 473, 474

Wagener, C. 186
Wallis, R.E. 47
Walker, C.S.M. 517
Walter, Fr. 284
Waszink, J.H. 331
Watson, E.W. 158, 178, 200, 263, 285
Weiss, Fr. 45
Welykyi, A.G. 381
Weyman, C. 226, 297, 355, 356
Wickert, U. 159, 160

Wiles, M. 382
Williams, A.L. 78
Wilmart, A. 456
Wirth, K.H. 383
Wölfflin, E. 298
Wohleb, L. 79, 80, 161, 201
Wordsworth, J. 250°, 305°
Wunderer, C. 259

Xavier d'Olot 50a

Zapelena, T. 162
Zavgorodny, A. 475
Zernov, N. 404
Ziwsa, C. 205

INTRODUCTION
AUX OUVRAGES 'AD QVIRINVM' ET
'AD FORTVNATVM'

TABLE DES ABRÉVIATIONS
DES TRAITÉS DE S. CYPRIEN
ET DE CEUX QUI LUI SONT ATTRIBUÉS

abus.	12(*)	De duodecim abusiuis saeculi
aleat.	6	De aleatoribus
Dem.	X(**)	Ad Demetrianum
Don.	I	Ad Donatum
epp.		Epistulae
Fort.	IX	Ad Fortunatum
habit.	IV	De habitu uirginum
idol.	II	Quod idola dii non sint
Iud.	9	Aduersus Iudaeos
laps.	VI	De lapsis
mart.	3	De laude martyrii
mont.	7	De duobus montibus (De montibus Sina et Sion)
mort.	VIII	De mortalitate
Nouat.	4	Ad Nouatianum
op.	XI	De opere et eleemosynis
or. I	10	Oratio I. Hagios
or. II	11	Oratio II. Domine sancte
orat.	VII	De dominica oratione
pascha	15	De pascha computus
pat.	XII	De bono patientiae
pudic.	2	De bono pudicitiae
Quir.	III	Ad Quirinum (Testimoniorum libri III)
rebapt.	5	De rebaptismate
sent.	XIV	Sententiae episcoporum de haereticis baptizandis
sing.	13	De singularitate clericorum
spect.	1	De spectaculis
unit.	V	De ecclesiae catholicae unitate
Vig.	8	Ad Vigilium episcopum de iudaica incredulitate
zel.	XIII	De zelo et liuore

(*) Les chiffres arabes indiquent l'ordre des traités (inauthentiques) du troisième volume de Hartel.

(**) Les chiffres romains indiquent l'ordre des traités du premier volume de Hartel.

Parmi les œuvres de saint Cyprien les ouvrages *Ad Quirinum* et *Ad Fortunatum* occupent une place à part. Ils demandent à être étudiés ensemble.

Le premier, appelé communément *Testimonia*, mais qui porte dans les manuscrits le simple titre *Ad Quirinum*, s'adresse très probablement à ce chrétien du même nom que dans les épîtres 77 et 78, écrites en 257, les confesseurs condamnés aux mines associent à saint Cyprien dans leurs remerciements pour les secours qu'ils ont reçus. Notre ouvrage, qui date peut-être de 248 ou 250, se compose en réalité de deux recueils de textes, l'un en deux livres ayant 24 et 30 chapîtres, l'autre en un seul livre de 120 chapîtres. Une lettre à Quirinus ouvre chacun des deux recueils. Ceux-ci ont fini assez rapidement, peut-être encore du vivant de leur auteur, par ne plus former qu'un seul ouvrage en trois livres, le premier et le troisième conservant d'ailleurs leur lettre d'introduction. L'objet du premier livre est le rejet des juifs et la vocation des gentils ; le second est consacré au mystère du Christ ; le troisième énumère, sans beaucoup d'ordre, un grand nombre de préceptes moraux.

Fortunatus, le destinataire du second ouvrage, est appelé par saint Cyprien "frater carissime". C'était donc un évêque, peut-être celui de Thuccabori, cité dans les *sententiae episcoporum*, procès-verbal du synode de Carthage de 256. Écrit pour préparer et fortifier les chrétiens en vue d'une persécution imminente, ce qui lui valut le nom de *De exhortatione martyrii*, cet ouvrage, en 13 chapitres, se place sans doute en 257, date de la persécution de Valérien, plutôt qu'en 253, année où un édit de Gallus ordonnant des sacrifices menaçait d'être appliqué en Afrique. Il occupe, en effet, le dernier rang dans la liste des ouvrages que l'on peut tirer d'un passage de la *Vita Cypriani* du diacre Pontius.

Les deux ouvrages *Ad Quirinum* (= *Quir.*) et *Ad Fortunatum* (= *Fort.*) ne sont que des recueils de textes tirés de la Bible et disposés sous un certain nombre de rubriques ou *tituli*. Quelques mots d'explication les accompagnent parfois ; ils sont très rares dans *Quir.*, plus abondants dans *Fort.* L'auteur s'explique très clairement sur ses intentions : Ce n'est pas un véritable traité qu'il a voulu composer, mais plutôt fournir des matériaux à ceux qui voudraient en composer un. "Non tam tractatum meum uidear tibi misisse quam materiam tractantibus praebuisse", écrit-il à Fortunatus, et la lettre qui précède le premier livre de *Quir.* exprime la même idée en termes presque identiques : "Non tam tractasse quam tractantibus materiam praebuisse". C'est qu'il a voulu viser à la brièveté, faire un *compendium*, un *breviarium*, éviter la prolixité, se limiter à la seule parole divine, "ponenda illa sola quae Deus loquitur". Ainsi le lecteur pourra-t-il plus

facilement retenir par cœur les enseignements donnés, “subtiliore compendio id quod legitur tenax memoria custodit”, ou encore, “habeat ad fouendam memoriam suam salubre et grande compendium”.

Tous les livres de la Bible sont cités dans *Quir.*, à l'exception de Ruth, de Judith, d'Esther, du Cantique des Cantiques, des Lamentations, d'Abdias, de Jonas, de Nahum et d'Aggée pour l'Ancien Testament, des épîtres à Philémon et aux Hébreux, de l'épître de Jacques, de la deuxième de Pierre, des deuxième et troisième de Jean et de celle de Jude pour le Nouveau. *Fort.* donne un choix plus limité ; seuls sont cités l'Exode, le Deutéronome, Samuel, les Paralipomènes, Tobie, les Psaumes, la Sagesse, l'Ecclésiastique, les quatre grands prophètes, les Macchabées pour l'Ancien Testament, les quatre Évangiles, les épîtres aux Romains et aux Corinthiens, à Timothée, la première de Pierre, la première de Jean et l'Apocalypse pour le Nouveau.

Au moment où saint Cyprien a composé nos deux ouvrages il existait déjà en grec, et peut-être en latin, des recueils de citations bibliques appelés *Testimonia*. Il est donc vraisemblable que l'évêque de Carthage se soit inspiré de l'un ou l'autre de ces recueils. Du reste, l'abondance et surtout la teneur quasi invariable des citations bibliques qui parsèment toute son œuvre s'expliqueraient aux mieux si notre auteur avait eu à sa disposition, dès le début de sa carrière littéraire, un recueil de ce genre, recueil qui pourrait fort bien être le fruit de ses recherches personnelles à travers la Bible. En l'absence de toute donnée positive il est difficile de rien affirmer à ce sujet.

Comme d'autres écrits des Pères comportant de nombreuses citations bibliques, *Quir.* et *Fort.* étaient exposés au cours de leur transmission manuscrite à subir de nombreuses altérations textuelles du fait que les copistes ont toujours eu tendance à substituer au texte biblique de leur modèle celui qui avait cours dans leur milieu et leur était familier. Pour *Quir.* cela s'est produit très tôt, puisqu'on a pu relever dans certains manuscrits des traces d'une version africaine de la Bible de peu postérieure à saint Cyprien. Les hasards de la transmission ont voulu que le texte pur de l'évêque de Carthage ne nous soit plus accessible que dans des manuscrits postérieurs au VIIIe siècle, et que les manuscrits plus anciens soient tous plus ou moins contaminés. Dans ces conditions le choix des manuscrits à utiliser pour l'édition de *Quir.* et *Fort.* pose un problème délicat. Le dernier éditeur de ces ouvrages, G. Harter, avoue dans sa préface n'avoir pas su le résoudre. Pour ne pas restituer un texte mélangé et artificiel, sans réelle autorité, il a fini par donner la préférence aux plus anciens de ses manuscrits. Ce faisant il a malheureusement édité un

texte très défiguré de *Quir.* et aussi, mais dans une mesure moindre, de *Fort.* Et cependant, pour *Quir.* au moins, il avait sous la main un excellent témoin, son manuscrit *L*, mais ses leçons sont rejetées dans l'apparat critique.

Du reste, la base manuscrite de Hartel est étonnamment étroite : six manuscrits seulement pour *Quir.*, quatre ou cinq pour *Fort.* Il y avait donc lieu de l'élargir. A vrai dire, s'il s'était agi seulement de restituer le texte authentique de saint Cyprien, trois ou quatre nouveaux manuscrits bien choisis auraient pu suffire. Mais en raison même des différentes versions ou recensions de la Bible latine qui se reflètent dans les variantes des manuscrits contaminés, il a semblé utile de citer ceux-ci également, si bien que notre apparat donne finalement les variantes de dix-huit manuscrits pour *Quir.* et de quinze manuscrits pour *Fort.*, sans compter les fragments.

La plupart des manuscrits contiennent, en plus de *Quir.* et de *Fort.*, d'autres traités ou des lettres, authentiques ou non, de notre auteur. Il a semblé utile, au moins pour les traités, de les signaler pour chaque manuscrit dans l'ordre où ils se présentent, les lettres étant mentionnées sommairement pour ne pas trop compliquer les descriptions. Pour *Quir.* et *Fort.* on a toujours indiqué les folios où ils se lisent. Le numéro placé sous le sigle de nos manuscrits est celui que leur attribue H. von Soden (*Die cyprianische Briefsammlung*, Leipzig, 1904, p. 63-66), qui a voulu ainsi exprimer la datation (1-9 = avant l'an 700 ; 10-39 = VIIIe siècle ; 40-69 = IXe siècle ; 70-99 = Xe siècle). Lorsque M. Bévenot (*The Tradition of Manuscripts*, Oxford, 1961, p. 9-14) modifie ce chiffre, il est indiqué entre parenthèses. Le sigle CLA renvoie au volume et au numéro des *Codices Latini Antiquiores* de E.A. Lowe.

Voici donc la liste des manuscrits cités :

A) Pour *Quir.* : *L P N X V R q b W O D A Q M*
T U B E F e

L Wien, Österr. Nationalbibl. lat. 962 (Lorsch), milieu
 45 du IXe s.
Quir. (fol. 1-40) *epp. sent. mart. idol.*

P Paris, Bibl. Nat. lat. 1647 A (Saint-Denis), première
 55 moitié du IXe s.
Don. Dem. Fort. (fol. 17-29^v) *epp. unit. orat. mort. op. pat. zel. habit. laps. Quir.* (fol. 109-154) *sent. idol. mart. Quir.* a une lacune qui va de II, xx, 6 à III, *praef. 17.*

N Montecassino, Arch. della Badia, 204, milieu du XIe s.
 82 *ep. 10 or. II. Fort.* (p. 9-34) *Quir.* (p. 34-129) *epp. sent. mart. idol. or. II.* (iterum !).

- X Manchester, John Rylands Libr. 15 (Murbach), fin du Ryl(15) VIIIe s., CLA II 222.
epp. Quir. (fol. 13-74) *sent. idol.*
- V
1 *Codex Veronensis, nunc deperditus*, VIe s. (?).
Cit e d'après la collation de Latini, transcrite dans l'édition de s. Cyprien par Erasme, parue à Lyon chez Gryphius en 1537, maintenant conserv e à Naples, Bibl. Naz. Rari Branc. A. 19. Une leçon déduite *ex silentio* est indiqu e par une apostrophe ajout e au sigle (V'). Latini a noté l'ordre des traités :
Don. habit. op. zel. unit. mort. Dem. pat. laps. Fort. orat. Quir. epp. sent. idol.
Quir. a une lacune qui va de III, xxvi, 3   xxviii, 7.
- R
50 Città del Vaticano, Bibl. Apost., Regin. lat. 116 (Orléans), début du IXe s.
Don. habit. zel. op. laps. unit. orat. mort. pat. Dem. Fort. (fol. 47^v-53) *idol. Quir.* (fol. 54^v-77^v) *epp.*
- q
2 Brescia, Bibl. Queriniana H VI 11, Ve s., CLA III 283.
Trois folios ayant servi de feuillets de garde dans le manuscrit ci-dessus et maintenant conservés dans le Museo cristiano. Ils contiennent *Quir.* III, xvi, 79   xx, 41 et xx, 75 à 108. Le texte a été  dit  par G. Mercati.
- b
83 *Codex Beneventanus, nunc deperditus*, Xe s. (?).
Cit e d'après la même collation de Latini que notre manuscrit V. b' = leçon déduite *ex silentio*.
unit. op. mort. pat. laps. habit. zel. mont. Fort. Quir. mart. sent. idol. epp.
- W
11(44) Würzburg, Univ. Bibl. M.P.Th.F. 145, (Würzburg), début (fol. 1-43) et milieu du IXe s.
Quir. (fol. 1-38^v) *Don. habit. laps. unit. orat. mort. op. Dem. pat. zel. Fort.* (fol. 126^v-136^v).
Quir. a une lacune qui va du début   I, xvi, 1, et une omission qui va de II, viii, 14 à xviii, 43.
- O
95(65) Oxford, Bodl. Add. C 15, (Nord-Est de la France), deuxième moitié du IXe s.
Don. Dem. Fort. (fol. 13-22^v) *laps. op. mort. pat. orat. habit. zel. unit. idol. epp. Quir.* (fol. 105^v-146^v) *sent.*
- D
58 Angers, Bibl. munic. 148 (140), (Ouest de la France), première moitié du IXe s.
mont. Don. Dem. habit. laps. pat. zel. mort. orat. ep. 63.
unit. Fort. (fol. 138-157) *op. ep.* 10. *Quir.* (fol. 176-242^v).

- Quir.* a une lacune qui va de I, III, 5 à XXI, 58.
- A**
10 Roma, Vitt. Emm., Sessor. 58 (2106), (Nonantola ?),
fin du VIIIe s., CLA IV 422.
Contient le *Speculum* pseudo-augustinien et *Quir.*
(fol. 154^v-225).
Quir. a une omission qui va de III, 1, 88 à 113, et se
termine à III, cxviii, 10.
- Q**
20(60) Troyes, Bibl. munic. 581, (Saint-Amand ou Salzburg),
VIIIe-IXe s., CLA VI 839.
Don. habit. laps. orat. unit. Dem. mort. op. pat. zel.
Fort. (fol. 87-98^v) *Quir.* (fol. 98^v-142^v) *Iud. aleat. mart.*
sent. idol. mont. pascha. or. I. or. II.
- M**
40 München, Bayer. Staatsbibl. clm 208, (Saint-Amand
ou Salzburg), VIIIe-IXe s., CLA IX 1237.
Mêmes traités que le manuscrit *Q. Fort.* (fol. 80-90^v),
Quir. (fol. 90^v-134^v).
- T**
80(51) Città del Vaticano, Bibl. Apost., Reg. lat. 118,
(Lorsch), milieu du IXe s.
Don. habit. laps. unit. orat. op. mort. Dem. pat. zel.
Fort. (fol. 48^v-55) *Quir.* (fol. 55-81) *ep̄p̄. Iud. aleat.*
mont. Vig. or. I. or. II.
- U**
140(67) Oxford, Bodl. Laud. Misc. 105 (pays rhénans), première
moitié du IXe s.
Don. habit. laps. unit. orat. op. mort. Dem. pat. zel.
Fort. (fol. 78^v-90) *Quir.* (fol. 90-134^v) *mart. idol. Iud.*
aleat.
- B**
100 Bamberg, Staatl. Bibl., Patr. 63 (B. IV. 5), XIe s.
Don. habit. laps. unit. mort. Dem. zel. op. pat. orat.
Fort. (fol. 61-69) *Quir.* (fol. 69-103) *mart. sent. idol.*
Iud. or. II.
- E** London, Brit. Mus., Royal 5. E. XIII, (région bre-
tonne), milieu du IXe s.
Contient seulement le troisième livre de *Quir.* (fol.
16-52), dont il omet la préface et les *Capitula*.
- F** London, Brit. Mus., Cotton Caligula A. XV, (Péron-
ne ?), deuxième moitié du VIIIe s., CLA II 183.
Contient seulement le troisième livre de *Quir.* (fol.
34^v-64^v), dont il omet la préface.
- e** Basel, Univ. Bibl., F. III 15c, fol. 42, (Fulda), VIIIe-
IXe s., CLA VII 846.

Contient *Quir.* de III, LVIII, 2 à 21.

B) Pour *Fort.*: *K P N S V R b W O D Q M T U B*.
Tous ces manuscrits sont déjà cités ci-dessus, sauf :

K Leiden, Univ. Bibl., Voss. lat. f. 40, (Soissons ?),
91(64) première moitié du IXe s.
habit. pudic. laps. unit. pat. zel. mort. Dem. Fort. (fol. 62^v-74) *ep.* 11. *Novat. op.*

S Paris, Bibl. Nat., lat. 10592, autrefois fonds Coislin
7 185, ayant appartenu au chancelier Séguier, (Lyon ?),
Ve-VIe s., CLA V 602.
Don. habit. laps. unit. orat. mort. op. Fort. (fol. 101-116) *ep. sent. mart.*
Le début de *Fort.* manque jusqu'à IV, 7.

S'il est relativement aisé de répartir nos manuscrits en familles, il est plus difficile de caractériser et de situer leur texte, ce point n'ayant pas encore fait l'objet de recherches suffisamment approfondies. Sous toutes réserves on peut les présenter ainsi :

A) Pour *Quir.* :

L P N X Les témoins du texte le plus pur. *L* seul est cité par Hartel.

V R *V*, cité par Hartel, représente une recension africaine de la Bible de peu postérieure à saint Cyprien. *R* s'y rattache assez étroitement.

q Ces fragments appartiennent à une recension italienne du IVe-Ve s.

b W O D Le lien entre ces manuscrits est assez lâche. *W*, cité par Hartel, doit dépendre d'un archétype insulaire et n'est pas sans rapports avec *q*.
A Le manuscrit préféré de Hartel. Il donne une recension européenne, en partie espagnole.

Q M, T U Ces groupes dépendent d'un même archétype très contaminé. Hartel cite *M*.

B Cité par Hartel, se rapproche des groupes précédents et rejoint parfois les citations bibliques de saint Ambroise et de Lucifer de Calaris.

Il est curieux de constater que, si Hartel s'est trompé sur la valeur de *A*, il a du moins eu la main heureuse dans le choix de ses six manuscrits, dont chacun représente une famille différente.

B) Pour *Fort.* :

K P N Les meilleurs témoins du texte authentique. Hartel n'en cite aucun.

- S Le manuscrit préféré par Hartel. Il donne une recension gauloise du Ve s. Il y manque le premier quart de *Fort*.
- V R Même remarque que pour *Quir.*, mais ici Hartel utilise les deux manuscrits.
- b W O D Voir *Quir.*
- Q M, T U, B Comme pour *Quir.* Hartel emploie M et B, mais seulement pour combler les lacunes de S. Pour *Fort*. Hartel cite donc soit W R M B V, soit S W R V.

Dans la présente édition il n'a pas semblé utile de citer les éditions antérieures à celle de Hartel (sigle *h*, qui a paru de 1868 à 1871. *Quir.* et *Fort.* figurent parmi les œuvres de saint Cyprien dès l'édition princeps (Rome 1471), mais celle-ci omet le troisième livre de *Quir.* La lacune sera comblée dans l'édition de Daventry par Richard Paffroet (vers 1477).

Il n'est guère possible d'entrer ici dans tous les détails de l'établissement du texte. On verra facilement qu'il tient compte avant tout des meilleurs témoins et des citations des autres ouvrages de notre auteur. Qu'il suffise d'avertir le lecteur que, pour des raisons de commodité et en suivant l'exemple de Hartel, on a laissé dans le texte certaines interpolations plus ou moins longues ; on les a simplement mises entre crochets.

Les sources bibliques et les imitations patristiques ont été données dans des apparats distincts. L'absence de références aux œuvres de Commodien, qui a certainement connu et utilisé *Quir.* et *Fort.* tout comme les autres œuvres de saint Cyprien, est intentionnelle ; elle tient au fait que ce poète modifie toujours, et souvent très largement, les textes qu'il cite. Le dernier éditeur de Commodien, J. Martin, dans C.C. CXXVIII, donne plus de 60 références à *Quir.* et 7 références à *Fort.* On les trouvera commodément groupées dans *l'Index scriptorum christianorum*, p. 202-203 de son édition.

Notre édition de *Quir.* et de *Fort.* a une longue histoire. Tour à tour William Sanday († en 1920), Cuthbert Hamilton Turner († en 1930) et Alexander Souter († en 1949) en ont entrepris les études et les travaux préparatoires. Ils ont été aidés spécialement par Monseigneur (ensuite le Cardinal) Giovanni Mercati († en 1957), par Dom Henry Leander Ramsay, de Downside († en 1929) et d'autres savants. Par l'intermédiaire de Dom Eloi Dekkers, de Steenbrugge, et grâce à l'obligeance de Monsieur R.A.B. Mynors, l'actuel détenteur de tous ces matériaux, et aussi du P. Bibliothécaire de Downside, j'ai pu disposer à lisoir de tous les travaux déjà effectués. Je les ai revus et complétés, notamment en ce qui concerne

les citations patristiques, pour lesquelles Dom Boniface Fischer a mis largement à ma disposition les irremplaçables fichiers de l'Institut de la Vetus Latina de Beuron. Monsieur le Professeur B. Bischoff a bien voulu revoir la datation et la localisation des manuscrits.

A tous ceux qui sont morts à la tâche je dédie cette édition avec un reconnaissant souvenir. Aux vivants j'adresse mes très vifs remerciements, dans lesquels j'inclus, sans les nommer, mes confrères de Clervaux qui m'ont si aimablement offert leurs services.

R. Weber, O.S.B.

SANCTI CYPRIANI
AD QVIRINVM

EDIDIT
R. WEBER

INDEX SIGLORVM

A) CODICES

a) Pro libris I-III :

- L* WIEN, Österr. Nationalbibl. lat. 962, (Lorsch), s. IX med.
P PARIS, Bibl. Nat. lat. 1647 A, (Saint-Denis), s. IX¹.
N MONTECASSINO, Arch. della Badia, 204, s. XI med.
X MANCHESTER, John Rylands Libr. 15, (Murbach), s. VIII ex.
V Codex Veronensis, nunc deperditus, s. VI (?).
R CITTÀ DEL VATICANO, Bibl. Apost., Reg. lat. 116, (Orléans), s. IX in.
q BRESCIA, Bibl. Queriniana H VI 11, s. V.
b Codex Beneventanus, nunc deperditus, s. X (?).
W WÜRZBURG, Univ. Bibl. M. P. Th. F. 145, (Würzburg), s. IX in.
O OXFORD, Bodl. Add. C 15, (Nord-Est de la France), s. IX².
D ANGERS, Bibl. mun. 148 (140), (Ouest de la France), s. IX¹ (*apud* BÉVENOT = *J*).
A ROMA, Vitt. Emm., Sessor. 58 (2106), (Nonantola ?), s. VIII ex.
Q TROYES, Bibl. mun. 581, (Saint-Amand ou Salzburg), s. VIII-IX.
M MÜNCHEN, Bayer. Staatsbibl. clm 208 (Saint-Amand ou Salzburg), s. VIII-IX.
T CITTÀ DEL VATICANO, Bibl. Apost., Reg. lat. 118, (Lorsch), s. IX med.
U OXFORD, Bodl. Laud. Misc. 105 (pays rhénan), s. IX¹.
B BAMBERG, Staatl. Bibl., Patr. 63 (B. IV. 5), s. XI.

b) Pro libro III tantum :

- E* LONDON, Brit. Mus., Royal 5. E. XIII, (région bretonne), s. IX med.
F LONDON, Brit. Mus., Cotton Caligula A. XV, (Péronne ?), s. VIII².
e BASEL, Univ. Bibl., F. III 15c, fol. 42, (Fulda), s. VIII-IX.

B) EDITIO

- b* Editio G. HARTEL, CV 3¹, p. 33-184, Wien 1868, cuius paginae in margine siglo V notantur.

C) TESTES

PS-AVG. alterc.	PS. AVGVSTINVS, De altercatione Ecclesiae et Synagogae dialogus (PL 42, 1131-1140).
EVAGR. alterc.	EVAGRIVS, Altercatio legis inter Simonem Iudaeum et Theophilum Christianum (Bratke CV 45).
FIRM. err.	FIRMICVS MATERNVS, De errore profanarum religionum (Halm CV 2, p. 75-130).
PS-FIRM. consult.	PS. FIRMICVS MATERNVS, Consultationes Zachaei et Apollonii (Morin, Florileg. Patr. 39).
LACT. inst.	LACTANTIVS, Diuinae Institutiones (Brandt CV 19).

INCIPIT AD QVIRINVM LIBER PRIMVS.

(TESTIMONIORVM LIBRI TRES).

CYPRIVS QVIRINO FILIO SALVTEM.

Obtemperandum fuit, fili carissime, desiderio tuo spiritali V 35
 5 inpensissima petitione diuina magisteria poscenti, quibus nos
 Dominus per scripturas sanctas erudire et instruere dignatus
 est, ut a tenebris erroris abducti et luce eius pura et candida
 luminati uiam uitae per salutaria sacramenta teneamus. Et
 quidem sicut petisti, ita a nobis sermo compositus et libellus
 10 compendio breuiante digestus est, ut quae scribebantur non
 copia latiore diffunderem, sed quantum mediocris memoria V 36
 suggererat, excerptis capitulis et adnexis necessaria quaeque
 colligerem, quibus non tam tractasse quam tractantibus mate-
 riam praebuisse uideamur. Sed et legentibus breuitas eiusmodi
 15 plurimum prodest, dum non intellectum legentis et sensum
 liber longior spargit, sed subtiliore compendio id quod legitur
 tenax memoria custodit. Complexus sum uero libellos duos pari
 qualitate moderatos : unum quo ostendere enisi sumus, Iu-
 daeos secundum quae fuerant ante praedicta a Deo recessisse
 20 et indulgentiam Domini, quae sibi et pridem data et in poste-
 rum promissa fuerat, perdidisse, successisse uero in eorum
 locum Christianos fide Dominum promerentes et de omnibus
 gentibus ac de toto orbe uenientes. Item libellus alius continet
 Christi sacramentum, quod idem uenerit, qui secundum scrip-
 25 turas adnuntiatus est, et gesserit ac perfecit uniuersa, quibus
 intellegi et cognosci posse praedictus est : quae legenti tibi
 interim prosunt ad prima fidei liniamenta formanda. Plus

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

Praef. 1 incipit — primus] thasci caecili cypriani ad quirinum (testimoniorum libri tres) b ; *praem.* item liber beati cypriani episcopi ac martyris de sacramentis christi A² incipit + epistula B liber primus] primus M ; *om.* A B ; + epistula cum capitulis indicans libros sequentes b 3 [deest W usque ad XVI, 1] 5 petitione] deuotione D 6 et struere T* U* 7 adducti B ; educti X* et luce] ad lucem B ; luce O ~ candida et pura D 8 inluminati D M² 9 ita *om.* R 10 scribantur Q* M* 11 diffunderet T* U ; diffunderent R quantum mediocritas O ; mediocritas quantum R memoriae O 12 excerptis L P N X R Q* M T U adnexis + re T* U 13 tam *om.* T U 15 prode est A 16 spargeret V sed] et B utiliore V id] hic R 17 custodiret V A 18 qualitatem P* ; aequalitate D Q M² T U B ; aequalitatem M* moderatur R ; moderandum B 18 enisi — 19 secundum *om.* A nisi L P R D B ; enim si Q* M* 19 quae] neque A praedicata O D 20 et²] iam Q M T U ; *om.* R datam L P X Q* M* T* U 21 fuerant Q M 22 loco A* D T* fidem dominum U* ; fidem domini R b D M ; fide domini L N X Q T* B 24 quod idem *om.* R 25 ac] atque O 26 praedictum T U legem tibi R ; legenti A b ; legentibus V 27 iterum N prosint b O² B b ; possunt R T* ; possint O* primae V A

roboris tibi dabitur et magis ac magis intellectus cordis
operabitur scrutanti scripturas ueteres ac nouas plenius et uni-
30 uersa librorum spiritalium uolumina perlegenti. Nam nos nunc
de diuinis fontibus inpleuimus modicum quod tibi interim mit-
teremus. Bibere uberius et saturari copiosius poteris, si tu quo-
que ad eosdem diuinae plenitudinis fontes nobiscum pariter
poturus accesseris. Opto te, fili carissime, semper bene ualere.

LIBELLVS PRIMVS.

V 37

- I. Iudaeos in offensam Dei grauiter deliquisse, quod
Dominum reliquerint et idola secuti sint.
II. Item quod prophetis non crediderint et eos inter-
5 fecerint.
III. Ante praedictum, quod Dominum neque cognituri
neque intellecturi neque recepturi essent.
IIII. Quod scripturas sanctas intellecturi Iudaei non es-
sent, intellegi autem haberent in nouissimis tempo-
10 ribus, posteaquam Christus uenisset.
V. Nihil posse Iudaeos intellegere de scripturis, nisi
prius crediderint in Christum.
VI. Quod Hierusalem perdituri essent et terram quam
acceperant relicturi.
15 VII. Item quod essent amissuri lumen Domini.
VIII. Quod circumcisio prima carnalis euacuata sit et
secunda spiritalis repromissa sit.
VIII. Quod lex prior quae per Moysen data est cessatura
esset.

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

28 roboris] laboris A 28 et — 29 operabitur om. P ac magis om. X 29
operabitur] aperietur R D (mg.) scrutantis P V D* B ; scrutandi O* ac] et
T U B 31 frontibus A* inplebimus R A 32 liberius T U 34 pota-
turus L² b D Q² T² U² B b ; potiturus A ; potator R opto-ualere om. L N X A
T² filii] frater R ualere + explicit praefatio M ; praefatio explicit Q ; expli-
cit epistula B ; explicit X

Lib. I, capit. 1 libellus primus] praem. incipit Q M ; capitula libelli primi T² ;
incipit capitula libri primi B ; liber primus. capitula b ; om. L X D 2 numeros
graecis litt. exprimunt X O Q M T U ; uar. lect. in numeris non notauimus 2 offensa
b Q M T* U B sed quod A 3 domino O* ; domini M* T* ; deum D T²
dereliquerint Q M* T U ; dereliquerunt D M² sunt P* D A M U* 4
item om. A b crediderunt Q M* T U interfecerunt D 6 ante] praem.
item B, et sic deinceps 9 int. autem] sed intellegi V 11 ~ intellegere iudaeos
R T U 12 in christo P O ; christo D 14 relicturi] perdituri D 15 cap.
om. N O item om. A lumen domini] amen domine R 16 carnalis om. R
18 mosen L N ; mosem X 18/19 cessatura essent O ; cess. est R² ; om. R*

- 20 X. Quod lex noua dari haberet.
 XI. Quod dispositio alia et testamentum nouum dari haberet.
 XII. Quod baptisma uetus cessaret et nouum inciperet.
 XIII. Quod iugum uetus euacuaretur et iugum nouum daretur.
 25 XIIIII. Quod pastores ueteres cessaturi essent et noui inciperent.
 XV. Quod domus et templum Dei Christus futurus esset et cessasset templum uetus et nouum coepisset.
 30 XVI. Quod sacrificium uetus euacuaretur et nouum celebraretur.
 XVII. Quod sacerdotium uetus cessaret et nouus sacerdos V 38 ueniret qui in aeternum futurus esset.
 XVIII. Quod propheta alius sicut Moyses promissus sit, scilicet qui testamentum nouum daret et qui magis audiri deberet.
 35 XVIIIII. Quod duo populi praedicti sint, maior et minor, id est uetus Iudaeorum et nouus qui esset ex nobis futurus.
 XX. Quod ecclesia quae prius sterilis fuerit plures filios habitura esset ex gentibus, quam quod synagoga ante habuisset.
 40 XXI. Quod gentes magis in Christum crediturae essent.
 XXII. Quod panem et calicem Christi et omnem gratiam eius amissuri essent Iudaei, nos uero accepturi, et quod christianorum nouum nomen benediceretur in terris.
 45 XXIII. Quod ad regnum caelorum magis gentes quam Iudaei perueniant.
 XXIIII. Quod solo hoc Iudaei accipere ueniam possint delictorum suorum, si sanguinem Christi occisi baptismo eius abluerint et in ecclesiam transeuntes praecipis eius obtemperauerint.
 50

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

23 et om. T U 24 euacuaret V D* 24 et — 25 daretur om. R 25 daretur] oriretur b 28 domum Q M 29 et — 30 uetus om. L 29 coepisset] inciperet D A b 30 uetus[aaron b caelebretur O A B 34 propheta alius] profetadius A moyses L X* 38 nobis nouis Q M 39 quod + de R fuerat R b' M² T² B b 40 quot N V' b' b ; quos T² ; om. O² M² 42 in christo P R D Q M 45 benedicetur O A* B 49 haec R ; om. L* 52 obtemperauerunt P Q* ; + expliciunt capitula B ; finiunt capitula D ; capitula libri primi expliciunt (explicita Q) incipiunt eorum interpretationes sic Q M ; *rasura circ. 20 litt. in P*

I. IVDAEOS IN OFFENSAM DEI GRAVITER DELIQVISSE, QVOD
DOMINVM RELIQUERINT ET IDOLA SECVTI SINT.

In Exodo populus ad Aaron : *Exurge et fac nobis deos
qui nos praecedant : quia Moyses uir hic, qui nos eiecit de*
5 *Aegypto, quid ei acciderit, non scimus.* Item illic Moyses ad V 39
Dominum : *Praecor, Domine, deliquit populus hic delictum
grande. Fecerunt sibi deos aureos et argenteos : et nunc si dimit-*
tis eis delictum, dimitte : sin autem, dele me de libro quem
scripsisti. Et dixit Dominus ad Moysen : si qui deliquit ante me,
10 *deleam eum de libro meo.* Item in Deuteronomio : *Sacrificauerunt*
daemoniis et non Deo. Item in libro Iudicum : *Et fecerunt*
filiis Israhel malignum contra Dominum Deum patrum suorum,
qui eiecit eos de terra Aegypti, et secuti sunt deos a gentibus,
quae circa illos, et offenderunt Dominum et reliquerunt Deum
15 *et seruiuerunt Bahal.* Item illic : *Et adiecerunt filii Israhel*
iterum facere malignum contra Dominum et seruiuerunt Bahal et
diis alienigenarum et reliquerunt Dominum et non seruiuerunt
illi. [Derelictus est Iudas, et abominatio facta est in Israhel et in
Hierusalem, quoniam profanauit Iudas sancta Domini, in qui-
20 *bis dilexit et adfectauit deos alienos. Exterminabit Dominus*
hominem qui facit haec et humilis efficietur in tabernaculis Iacob,
apud Malachiel.]

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

I, 3/5 Ex. 32, 1. 6/10 Ex. 32, 31-33. 10/11 Deut. 32, 17. 11/15 Iud.
2, 11-13. 15/18 Iud. 10, 6. 18/21 Mal. 2, 11. 12.

I, 10/11 FIRM. err. 28, 10, p. 127, 23.

I, 1 *numeros ante inscriptiones graecis litt. exprimunt X O Q M T U iudaeos]*
praem. incipit liber primus de iudeis et christianis cap I B ; praem. capitulum pri-
mum T *offensa b Q M T* U B* 2 *dereliquerint M* B ; dereliquerunt D*
sunt D U 3 *aron V A* 4 *moses L N* 5 *nos scimus O** ; *nesci-*
mus D *moses L N* 6 *deum D T* B* *praecor + ait V D Q M T U*
domine om. A 7 *et fecerunt O ; feceruntque T²* *dimittes P b T* U B*
8 *delictum om. b' O* 9 *~ dominus dixit A b* *mosen L N* *si quis R D Q*
M T U² B *deliquerit b' D²* 12 *quod malignum erat (est B) T U B ; quod ma-*
lignum L P *coram domino deum Q* M** ; *coram domino deo R Q² M²*
13 *deiecit A ; eicit X* *et om. U T* *deos om. M* *a gentibus] agentium T** ;
gentium R D Q M* T² U ; gentium ritum M² ; argenteos X 14 *quae — illos*
om. Q M *illos + sunt V² b' D T U B b ; + fuerunt O²* *dominum om. O* *et*
reliquerunt om. R O *deum om. R* 16 *item facere B ; ut facerent D ; facere A*
contra dominum deum b D B ; coram domino R ; coram dominum M¹ ;
coram deo M² 18 *derelictus — 22 malachiel hab. O b (inter [ ]) ; om. cet.* *de-*
relictus] praem. apud malachiam b *iuda b* 20 *et terminauit O** 22 *apud*
malachiel om. b

II. ITEM QVOD PROPHETIS NON CREDIDERINT ET EOS INTER-
FECERINT.

Apud Hieremiam Dominus dicit : *Misi ad uos seruos meos prophetas. Ante lucem mittebam, et non audiebatis me neque* V 40
 5 *intendebatis auribus uestris, dicens : conuertatur unusquisque a uia sua mala et a nequissimis adfectionibus uestris, et habitabit in terra ista quam dedi uobis et patribus uestris a saeculo usque in saecula. Nolite ambulare post deos alienos, ut seruiatis eis, et ne adoraueritis et ne incitetis me in operibus manuum*
 10 *uestrarum ad disperdendos uos : et non auditis me. Item in Basilion III Heliás ad Dominum : Aemulando aemulatus sum Domino Deo omnipotenti, quia dereliquerunt te filii Israhel, altaria tua demolierunt et prophetas tuos interfecerunt gladio : et remansi ego solitarius, et quaerunt animam meam auferre eam.*
 15 *Item in Hesdra : Desciuerunt a te et abiecerunt legem tuam post corpus suum et prophetas tuos interfecerunt, qui obtestabantur eos, ut reuenterentur ad te.*

III. ANTE PRAEDICTVM, QVOD DOMINVM NEQVE COGNITVRI
NEQVE INTELLECTVRI NEQVE RECEPTVRI ESSENT.

Apud Esaiam : *Audi, caelum, et praebe aures, terra, quoniam Dominus locutus est : filios generavi et exaltaui, ipsi autem me*

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

II, 3/10 Ier. 25, 4-7. 11/14 I Reg. 19, 10. 15/17 II Esd. 9, 26.

III, 3/9 Is. 1, 2-4.

II, 3/10 LACT. inst. 4, 11, 4, p. 305, 7. 8/10 FIRM. err. 28, 12, p. 128, 19.
 11/14 PS-AVG. alterc. col. 1140; LACT. inst. 4, 11, 6, p. 306, 4. 15/17 PS-AVG. ib.; LACT. inst. 4, 11, 5, p. 306, 1.

III, 3/7 LACT. inst. 4, 11, 12, p. 308, 2.

II, 1 item] iterum M; om. A b crediderunt R* D Q M B interfecerunt
 D Q M B 3 misit A 4 obaudiebatis O me neque intendebatis] mane
 quae indebatis A dicentes R M² conuertantur L (uid.) 6 maligna Q M
 adfectionibus R O² D T² B 8 et usque O M* T² in saeculum A R b;
 a saecula U; + item illic Q M; + et iterum T U 9 adoretis D; + eos V R
 D A b 10 disperdendum Q 11 basilion] regnorum A b tertio om. P*
 N; praem. libro Q M T² dominum + dicit R 12 reliquerunt V D filii
 israhel om. O 13 interfecerunt]occiderunt D 14 solus D Q M T U B
 eam] a me b D A T U B b; + a me Q M 15 desciderunt A; disciderunt
 D*; discesserunt D² Q M T U; deseruerunt R 16 corpus] dorsum P V' b' D
 Q M contestabantur R

III, 2 neque intellecturi om. R; ~ intell. neque cogn. Q M 3 apud]
 audi L esaiam + prophetam A b praebe aurem O; percipe auribus D A
 Q M B b 4 genui D A V b

- 5 reprobauerunt. Agnouit bos possessorem et asinus praeseptum domini sui : Israhel autem me non agnouit et populus me non intellexit. Vae gens peccatrix, populus plenus peccatis, semen nequam, filii scelesti : dereliquistis Dominum et in indignationem V 41 misistis illum sanctum Israhel. Item apud eundem Dominus
 10 dicit : Vade et dic populo isti : aure audietis et non intellegetis et uidentes uidebitis et non uidebitis. Incrassauit enim cor populi huius, et auribus grauiter audierunt et oculos suos concluderunt, ne forte uideant oculis et auribus audiant et corde intellegant et reuertantur, et curem illos. Item apud Hieremiam Dominus
 15 dicit : Me dereliquerunt fontem aquae uiuae et effoderunt sibi lacus detritos, qui non poterunt aquam portare. Item apud eundem : Ecce sermo Domini factus est eis in maledictum, non uolunt illum. Item apud eundem Dominus dicit : Cognouit tempus suum turtur et hirundo, ruris passeris custodierunt
 20 tempora introitus sui, populus autem meus non cognouit iudicium Domini. Quomodo dicetis : sapientes sumus et lex Domini nobiscum est ? In cassum facta est metatura falsa scribae, confusi sunt sapientes, trepidauerunt et capti sunt, quia uerbum Domini reprobauerunt. Item apud Solomonem : Quaerent me mali et
 25 non inuenient. Odio enim habuerunt sapientiam, sermonem au-

Codd. : LPNX VR bOD(usque ad 5 reprobauerunt) A QM TU B

10/14 Is. 6, 9, 10. 15/16 Ier. 2, 13. 17/18 Ier. 6, 10. 18/24 Ier. 8, 7-9.
 24/26 Prou. I, 28, 29.

10/14 PS-AVG. alterc. col. 1133. 15/16 PS-AVG. alterc. col. 1134. 17/18
 EVAGR. alterc. p. 10, 15. 18/20 PS-AVG. alterc. col. 1134. 18/24 LACT.
 inst. 4, 11, 13, p. 308, 7. 24/26 PS-AVG. alterc. col. 1134.

5 reprobauerunt] spreuerunt D A Q² B b [deest D usque ad XXI, 58] possessorem + suum V' R b' A Q M b praesepe N X R² O ; praesepem L V R*
 6 autem] uero A b cognouit V' b' A B b me] meus Q T² ; + meus M²
 7 gens peccatrix] V A B b ; genti peccatrici cet. populus plenus] V A R B b, populo pleno cet. peccatis] delictis B semini P² O² U² 8 nequam] pessimum A Q M B b filiis caelesti P* R M* ; filiis scelestis P² O² U² ; filii scelerati N ; filii sine lege A b in indignatione T U ; indignationem R ; ad iracundiam A B b 9 misistis] prouocastis A Q M B b illum om. A Q M² B b 10 isto A T* U b ; huic P O Q M ; meo isti R intellegitis L X O Q* M* B 11 uidentis Q* M* uidebitis¹] uidetis L A Q M* T* U ingrassauit L P N Q M* U* B ; ingrassauit O ; ingrassatum est M² 12 huius] eius A b 13 et corde intellegant om. L P N O et] ne O 14 conuertantur T O² ; conuertatur O* 15 fortem A* uitae V R et om. A 16 lacos Q M* B detritos] ueteres N ; om. A portare] sustinere N 17 dei L P X N et non V 18 illum] eum A b 19 hirundo ruris] erundorum his A passeris L A 21 dicetis X A B b 22 in casum P O facta om. V falsa] praem. uestra R ; uestra P V b Q M B 24 reprobauerunt] non receperunt T U quaerunt V' R b' b 25 inueniunt R odio enim habuerunt] oderunt enim A b

tem Domini non receperunt. Item in psalmo XXVI : Redde eis retributionem eorum, quoniam non intellexerunt in operibus Domini. Item in psalmo LXXX : Non cognouerunt neque intel- V 42
lexerunt, in umbra deambulabunt. Item in euangelio cata Iohan-
 30 *nem : In sua propria uenit, et sui eum non receperunt. Quod quod eum receperunt, dedit illis potestatem, ut filii Dei fierent, qui credunt in nomine eius.*

III. QVOD SCRIPTVRAS SANCTAS INTELLECTVRI IVD AEI NON ESSENT, INTELLEGI AVTEM HABERENT IN NOVISSIMIS TEMPORIBVS, POSTEAQVAM CHRISTVS VENISSET.

Apud Esaiam : *Et erunt uobis hi omnes sermones sicut sermones libri, qui signatus est : quem si dederis homini scienti litteras ad legendum, dicet : non possum legere, signatus est enim. Sed in illa die audient surdi sermones libri, et qui in tenebris et qui in nebula sunt, oculi caecorum uidebunt.* Item apud Hieremiam : *In nouissimo dierum cognoscetis ea.* Item apud 10 Danihelum : *Muni sermones et signa librum usque ad tempus consummationis, quoad discant multi et impleatur agnitio : quoniam cum fiet dispersio, cognoscent omnia haec.* In epistula Pauli ad Corinthios I : *Nolo enim uos ignorare, fratres, quia patres nostri omnes sub nube fuerunt.* Item ad Corinthios II :

Codd. : LPNX VR bO A QM TU B

26/28 Ps. 27, 4.5.   28/29 Ps. 81, 5.   30/32 Io. I, II.12.

III, 4/7 Is. 29, II.   7/8 Is. 29, 18.   9 Ier. 23, 20.   10/11 Dan. 12, 4.
 11/12 Dan. 12, 7.   13/14 I Cor. 10, 1.

26/28 LACT. inst. 4, 13, 18, p. 321, 7.

III, 4/8 EVAGR. altrec. p. 16, 14.   9/12 PS-AVG. alterc. col. 1140.

26 item *om.* Q M   XXVII b A U b ; XXV P N ; XVII R   28 dominum L* N V   LXXXI b A T U b ; XXX R   29 in umbram B O* ; in tenebris R A b   deambulant N ; ambulant R A b   cata] secundum A b   30 in *om.* A non receperunt] non runt A   31 eum] autem Q ; *praem.* enim T   ~ receperunt eum T   eis R

III, 4 esaiam + prophetam A b   6 dicit R A   non possum legere *om.* L* signatum B N   7 surdi] di (= dei) A   libri + huius R Q M T U   9 in nouissimo die b ; in nouissimis diebus O   10 danihelam L P N O Q²M²T U B b   muni] mani A   signa] muni V   11 quoad discant V ; quo addiscant L R² M² U B ; quod addiscant R* O T* ; quod discant M*   implcantur M* B   agnitioe B ; uisio R ; + omnes B   12 omnia *om.* A   12/13 in epistula pauli] *praem.* item A b ; paulus R O   prima *om.* M* N   fratres *om.* A   14 secunda *om.* N T*

- 15 *Obtusi sunt sensus eorum usque in hunc diem hoc eodem uelamento in lectione ueteris testamenti manente, quod non reuelatur, quia in Christo euacuatur : et usque in hodiernum, si quando legitur Moyses, uelamentum est super cor eorum. Mox autem conuersus est ad Dominum, aufertur uelamentum.* In euangelio
 20 *Dominus post resurrectionem : Isti sunt sermones, quos locutus sum ad uos, cum adhuc essem uobiscum, quia oportet adimpleri omnia scripta in lege Moysi et prophetis et psalmis de me. Tunc adaperuit illis sensum, ut intellegerent scripturas, et dixit illis : quia scriptum est Christum pati et resurgere a mortuis tertio die,*
 25 *et praedicari in nomine eius paenitentiam et remissa peccatorum usque in omnes gentes.* V 43

V. NIHIL POSSE IVDAEOS INTELLEGERE DE SCRIPTVRIS, NISI
 PRIVS CREDIDERINT IN CHRISTO.

Apud Esaiam : *Et si non credideritis, neque intellegitis.*
 Vnde Dominus in euangelio : *Si enim non credideritis, quia ego sum, moriemini in peccatis uestris.* Fide autem stare iustitiam et illic esse uitam praedictum est apud Ambacum : *Iustus autem ex fide mea uiuit.* Inde Abraham pater gentium credidit. In Genesi : *Et credidit Abraham Deo, et deputatum est ei ad iustitiam.* Item Paulus ad Galatas : *Abraham credidit Deo, et*

Codd. : LPNX VR bO A QM TU B

15/19 II Cor. 3, 14-16. 20/26 Luc. 24, 44-47.

V, 3 Is. 7, 9. 4/5 Io. 8, 24. 6/7 Hab. 2, 4. 8/9 Gen. 15, 6. 9/14 Gal. 3, 6-9.

V, 8/9 EVAGR. alterc. p. 20, 17 ; PS-FIRM. consult. 2, 9, p. 65, 25.

18 moses L uelamen Ab 19 conuersi P es LX ; fuerit b M² T² ; om. P auferetur T² b ; aufer A uelamen Ab ; tegumentum V in] praem. item Ab 20 post resurrectionem] praem. dicit V ; + dicit R Q M T² U ; dixit T^{*} 21 oportet] post et A impleri OA 22 omnia scriptura O^{*} ; omnem scripturam B ; omnia quae scripta sunt R T² mosy L de me tunc] idem et une A^{*} ; idem et unde A² 23 aperuit R O illos A intellegeret A 24 surgere R tertia V' R b' O A M^{*} B b 25 remissam L b' T ; remissionem NX M²

V, 2 prius om. O crediderit L^{*} ; crederint A in christum XV' b' O A Q M T² b 3 esaiam + prophetam Ab si om. A^{*} neque] non B intellegitis LX Q^{*} M^{*} T U B 4 unde] item b B b euangelio + dicit b Q M T U B 5 iustum V 6 abacum L ; abbacum NA ; ambacuc Q^{*} R² ; abacuc Q² M² T² B ; abbacuc R^{*} O² b ; + prophetam B 7 autem + quia T^{*} U mea om. N² b M² T^{*} U uiuet XR O Q M U 8 in genesi om. L P X N deputatus L O^{*} ; reputatum A T b illi Ab 9 paulus] apostolus Ab

10 *deputatum est ei ad iustitiam. Cognoscitis ergo, quia qui ex fide V 44*
sunt, hi sunt filii Abrahae. Prouidens autem scriptura, quia ex
fide iustificat gentes Deus, praenuntiauit Abrahae, quia bene-
dicerentur in illo omnes gentes. Igitur qui ex fide sunt, benedicti
sunt cum fideli Abraham.

VI. QVOD HIERVSALEM PERDITVRI ESSENT ET TERRAM QVAM
 ACCEPERANT RELICTVRI.

Apud Esaiam : *Terra uestra deserta, ciuitates uestrae igni*
exustae : regionem uestram in conspectu uestro alieni comedent
 5 *eam : et deserta et subuersa a populis alienis derelinquetur*
filia Sion, sicut casa in uinea et sicut custodiarium in cucume-
raria, quasi ciuitas quae expugnatur. Et nisi Dominus sabaoth
reliquisset nobis semen, quasi Sodoma fuisset et quasi Gomor-
 10 *ra simulareremus. Item in euangelio Dominus dicit : Hierusalem,*
Hierusalem, quae interficis prophetas et lapidas missos ad te,
quotiens uolui colligere filios tuos sicut gallina pullos sub alas,
et nolulistis ? Ecce remittitur uobis domus uestra.

VII. ITEM QVOD ESSENT AMISSVRI LVMEN DOMINI.

Apud Esaiam : *Venite, ambulemus in lumine Domini. Dimisit*

Codd. : LPNX VR bO A QM TU B

VI, 3/9 Is. 1, 7-9. 9/12 Luc. 13, 34-35.

VII, 2/3 Is. 2, 5.6.

VI, 3/7 PS-AVG. alterc. col. 1139.

10 *reputatum N A T b illi A b ; om. X* ad] in L² T U B cognoscetis*
A ; cognoscite B quoniam V 13 illo] te R A b

VI, 2 *acceperunt A 3 esaiam + prophetam A b 4 combustae A b*
alienigenae b Q M² T² U B ; alienigena M* T* 5 eam om. O² T² et²
est A 6 custodia A b cucumeraria] -rio O b' A B b 7 et] ut A 8
dereliquisset A B b quasi¹] sicut A b quasi²] sicut A b ; om. R 9 simila-
remur N O² M² ; similes essemus b A b 10 hierusalem² om. L P N X 11
colligere] congregare Q M gallina] aquila Q M pullos] L P V' A b ; +
suos cet. alas] L P N b' O A B b ; + suas cet. 12 noluidisti b' O A T U b
dimittetur R² B ; dimittentur R* ; relinquetur A b uestra + deserta R
A Q M T U b

VII, 2 *esaiam + prophetam A b*

enim populum suum domum Israhel. Item in euangelio : Fuit lumen uerum, quod inluminat omnem hominem ueniens in V 45
 5 *in hunc mundum. In hoc mundo fuit, et mundus per ipsum factus est, et mundus eum non agnouit. Item illic : Qui non crediderit, iam iudicatus est, quia non credidit in nomine unici filii Dei. Hoc autem est iudicium, quoniam lux uenit in saeculum, et magis dilexerunt tenebras quam lucem.*

VIII. QVOD CIRCVMCISIO PRIMA CARNALIS EVACVATA SIT ET SECVNDA SPIRITALIS REPROMISSA SIT.

Apud Hieremiam : *Haec dicit Dominus uiris Iuda et qui inhabitant Hierusalem : renouate inter uos nouitatem et ne* 5 *seminaueritis in spinis : circumcidite uos Deo uestro et circumcidite praeputium cordis uestri, ne exeat sicut ignis ira mea et exurat et non sit qui extinguat. Item Moyses dicit : In nouissimis diebus circumcidet Deus cor tuum et cor seminis tui ad Dominum Deum amandum. Item apud Iesum Naue : Et dixit Dominus* 10 *ad Iesum : fac tibi cultellos petrinos nimis acutos et adside et circumcide secundo filios Israhel. Item Paulus ad Colosenses : Circumcisi estis circumcisione non manufacta in expoliationem carnis sed in circumcisione Christi. Item quod Adam primus a* 15 *Deo factus incircumcisis et Abel iustus et Enoch qui Deo placuit et translatus est et Noe qui in terris omnibus ob delicta pereuntibus solus, in quo humanum genus seruaretur, electus est, et Melchisedech sacerdos, secundum cuius ordinem Christus repromissus est : tunc quod illud signaculum feminis* V 46 *non proficit, signo autem Domini omnes signantur.*

Codd. : LPNX VR bO AQMTUB

3/6 Io. 1, 9.10.   6/9 Io. 3, 18.19.

VIII, 3/7 Ier. 4, 3.4.   7/9 Deut. 30, 6.   9/11 Ios. 5, 2.   12/13 Col. 2, 11.

VIII, 3/6 PS-AVG. alterc. col. 1134.   3/11 EVAGR. alterc. p. 23, 10 ; LACT. inst. 4, 17, 8, p. 345, 11.   5/9 PS-FIRM. consult. 2, 8, p. 64, 15.   11/13 PS-AVG. alterc. col. 1134.

3 domus PN² O AQM² b ; domos M* ; dominus B euangelio + cata iohannem b QMTUB ; + suo b 4 uenientem L² XR AT² B b 6 cognouit XOM* U 8 iudicium + dei TU 9 magis et magis dilexerunt R ; magis dil. homines QM ; dil. homines magis b

VIII, 3 hieremiam + prophetam Ab 4 habitant OU ; + in L* R reuocate R 7 moyses LN 9 iesu LO AQM 10 iesu QM* ; iesu naue L* cultros QM 10 adsidens VB ; abscede T² ; sede QM et² om. V 11 circumcides B 12 manufacta A in expoliatione XVb OQ² M² b 13 in circumcisionem TU item + in genesi R 15 omnibus + qui QM 18 illum L* P* seminis OM* 19 profecit RA omnes om. R

VIII. QVOD LEX PRIOR QVAE PER MOYSEN DATA EST
CESSATVRA ESSET.

Apud Esaiam : *Tunc manifesti erunt qui signant legem, ne discant. Et dices : expecto Deum, qui auertit faciem suam a domo Iacob, et fidens ero in illum.* Item in euangelio : *Omnes prophetae et lux usque ad Iohannem prophetauerunt.*

X. QVOD LEX NOVA DARI HABERET.

Apud Micheam : *Quoniam lex de Sion proficiscetur et sermo Domini ab Hierusalem. Et iudicabit inter plurimos populos et reuincet et deteget ualidas nationes.* Item apud Esaiam : *De Sion enim procedet lex et uerbum Domini ab Hierusalem et iudicabit inter gentes.* Item in euangelio cata Mattheum : *Et ecce uox de nube dicens : hic est filius meus dilectissimus, in quo bene sensi : ipsum audite.*

XI. QVOD DISPOSITIO ALIA ET TESTAMENTVM NOVVM DARI
HABERET.

Apud Hieremiam : *Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, et consummabo domui Israhel et domui Iuda testamentum nouum, non secundum testamentum quod disposui patribus eorum in die, qua adprehendi manus eorum, ut educerem eos de terra Aegypti.*

Codd. : LPNX VR bO A QM TU B

VIII, 3/5 Is. 8, 16.17. 5/6 Matth. 11, 13.

X, 2/4 Mich. 4, 2.3. 4/6 Is. 2, 3.4. 6/8 Matth. 17, 5.

XI, 3/6 Ier. 38 (31), 31-32a.

X, 2/4 PS-FIRM. consult. 2, 7, p. 61, 10 ; LACT. inst. 4, 17, 3, p. 343, 14.

XI, 2/6 EVAGR. alterc. p. 23, 6 ; PS-FIRM. consult. 2, 7, p. 61, 14. 2/8 LACT. inst. 4, 20, 6, p. 365, 6.

VIII, 1 mosen L N 3 esaiam + prophetam A b 4 discedant O T U
dicas A ; dicent VR dominum R A Q a domino N X

X, 2 micheam + prophetam A b proficiscitur b B ; proficisceretur X
sermo] uerbum V 3 iudicauit L* Q* M* T* U plurimos om. R
populus Q* M* 4 esaiam + prophetam A b 5 procedit M* T* ; pro-
dicit X dei V ab] de R 6 iudicauit L* A Q* M* T* U inter] in
b (lapsu ?) in euangelium Q* M T* U cata] secundum A b et om. N A
7 dilectus T* U* 8 sensi] pensi A

XI, 3 hieremiam + prophetam A b uenient Q² M* 4 domum ... domui
L X N* ; domum ... domum P N² R Q M T* U B ; in domum ... in domum O* ;
in domo ... in domo O²

[Quia non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eorum, V 47
 dicit Dominus. Quia hoc testamentum, quod disponam domui
 Israhel post dies illos, dicit Dominus. Dans leges meas in sensum
 10 illorum scribam illas et ero illis in Deum, et ipsi erunt mihi in
 plebem, et docebunt unusquisque fratrem suum dicentes : cognosce
 Dominum, quia omnes scient me a minimo usque ad maximum
 illorum, quia propitius ero iniquitatibus illorum et peccatorum
 eorum non ero memor amplius].

XII. QVOD BAPTISMA VETVS CESSARET ET NOVVM INCIPERET.

Apud Esaiam : Nolite priora meminisse et antiqua nolite
 reputare. Ecce facio noua, quae nunc orientur, et cognoscetis, et
 faciam in deserto uiam et flumina in loco inaquoso, adaquare
 5 genus meum electum, plebem meam quam adquisiui, ut uirtutes
 meas exponeret. Item apud eundem : Si sitierint, per deserta
 adducet illis aquam, de petra producet illis, findetur petra et
 fluet aqua et bibet plebs mea. Item in euangelio cata Mattheum
 Iohannes dicit : Ego quidem uos baptizo in aqua in paeniten-
 10 tiam. Qui uenit autem, fortior me est, cuius non sum idoneus
 calciamenta portare. Ipse uos baptizat in Spiritu sancto et igni.
 Item cata Iohannem : Nisi quis natus fuerit ex aqua et spiritu,
 non potest introire in regnum Dei. Quod enim natum est de carne,
 caro est, et quod natum est de spiritu, spiritus est.

Codd. : LPNX VR bO A QM TU B

7/14 Ier. 38 (31), 32 b-34.

XII, 2/6 Is. 43, 18. 19. 20 b. 21. 6/8 Is. 48, 21. 9/11 Matth. 3, 11.
 12/14 Io. 3, 5.6.

XII, 2/8 PS-FIRM. consult. 2, 8, p. 64, 24. 3/4 EVAGR. alterc. p. 23, 4.

7 quia — 14 amplius hab. O b (inter [ ]) ; om. cet. eorum] eos b 10 scribam
 illas om. O in deo O* 11 et + non b dinosce b 13 illorum (bis)]
 eorum b

XII, 2 apud] ut A ; ad R* T* U esaiam + prophetam A b nolite + ergo
 b Q M T U 3 repetere R facio + omnia B 5 adquisiui] elegi V ut]
 et T* U B 6 exponeret O ; exponerem B si omi R sitierunt R 7 ad-
 ducit R ; adducam V ; producet b aquam — illis² om. O petra + rupis Q M
 producet illis] producet V ; om. b Q M B 8 fluent X* M* T* ; pluet O
 in euangelium L* X Q* M T* U cata] secundum A b 9 iohannis R A
 ~ uos quidem baptizo O ; quidem bapt. uobis R in aqua] aqua A ;
 aquam R 10 autem + post me R idoneus] dignus b A Q M T U B b
 11 baptizabit B b in om. B 12 cata] secundum A b iohannem] lucanum
 X* renatus A b ex] et A spiritu + sancto R 13 natus L* X*
 14 natus X* R*

XIII. QVOD IVGVM VETVS EVACVARETVR ET IVGVM NOVVM V 48
DARETVR.

In psalmo I : *Ad quid tumultuatae sunt gentes et populi meditati sunt inania ? Adstiterunt reges terrae et principes conuenerunt in unum aduersus Dominum et aduersus Christum eius.*
 5 *Disrumpamus uincula eorum et proiciamus a nobis iugum ipsorum.* Item in euangelio cata Mattheum Dominus dicit : *Venite ad me omnes qui laboratis et onerati estis, et ego uos requiescere faciam. Tollite iugum meum super uos et discite a me, quia mitis*
 10 *sum et humilis corde, et inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum bonum est et sarcina mea leuis est.* [Apud Hieremiam : *In illa die dicit Dominus contribulabo iugum a ceruice illorum et uincula illorum disrumpam : et non operabuntur aliis, sed operabuntur Domino Deo, et Dauid regem*
 15 *suscitabo ipsis.*]

XIII. QVOD PASTORES VETERES CESSATVRI ESSENT ET NOVI
INCIPERENT.

Apud Ezechihalem : *Propterea haec dicit Dominus : ecce ego super pastores et inquiram oues meas de manibus eorum et auertam eos, ut non pascant oues meas : et iam non pascent eas, et extraham oues meas de ore eorum et pascam eas cum iudicio.*
 Apud Hieremiam Dominus dicit : *Et dabo uobis pastores secun-*

Codd. : LPNX VR bO A QM TU B

XIII, 3/7 Ps. 2, 1-3. 7/11 Matth. 11, 28-30. 12/15 Ier. 37 (30), 8.9.

XIII, 3/6 Ez. 34, 10. 16. 7/8 Ier. 3, 15.

XIII, 3/5 FIRM. err. 23, 3, p. 113, 19. 3/7 EVAGR. alterc. p. 9, 8.

XIII, 1 iugum] iudicium T* et] ut et U; om. L X* 3 primo] secundo N* X b A Q M T² U B b; om. N² R aut quid L*; quare b A Q M T U B b tumultuatae sunt] fremuerunt b A Q M T U B b 4 conuenerunt] congregati sunt b Q M U; collecti sunt R O 6 abiciamus V' R O eorum L² N X V' R O 7 in euangelio om. V' R O A cata] secundum A b 8 honorati L* A² Q; honorati X A* M requiescere faciam] requiescam L P N; reficiam A b 9 discite a me] scitote L P N X 10 animis b A Q M* T* U 11 enim om. A*; + hoc b sarcina mea leuis] onus meum leue A b apud — 15 ipsis hab. O b (inter [ ]) ; om. cet dicit dominus om. b

XIII, 3 ezechihalem] -hel R O Q M T U; -helum V' b', fort. recte propterea] pro ea A 5 eos] eas b (lapsu) ut] quod A oues meas] eas A 6 oues meas] eas X eas] eos A* T* B 7 apud] praem. item V hieremiam + prophetam A b dominus dicit om. Q M

dum cor meum, et pascent uos pascentes cum disciplina. [Item V 49
apud Hieremiam : *Audite uerbum Domini, gentes, et nuntiate*
10 *in insulis, quae longe sunt. Dicite : qui dispersit Israhel, con-*
gregabit illum et custodiet sicut pastor gregem suum: quia eruit
Dominus Iacob et eruit illum de manu fortioris illius.]

XV. QVOD DOMVS ET TEMPLVM DEI CHRISTVS FVTVRVS ESSET
ET CESSASSET TEMPLVM VETVS ET NOVVM COEPISSET.

In Basilion II : *Et fuit uerbum Domini ad Nathan dicens :*
uade et dic seruo meo Dauid : haec dicit Dominus : non tu
5 *aedificabis mihi domum ad inhabitandum, sed erit, cum inpleti*
 fuerint dies tui, et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen
 tuum post te, qui erit de utero tuo, et parabo regnum eius. Hic
 aedificabit mihi domum nomini meo, et erigam thronum eius in
 saecula, et ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium, et fi-
10 *dem consequetur domus eius, et regnum eius usque in saecula in*
 conspectu meo. Item in euangelio Dominus dicit : Non relin-
quetur in templo lapis super lapidem, qui non dissoluatur et
post triduum aliud excitabitur sine manibus.

XVI. QVOD SACRIFICIUM VETVS EVACVARETVR ET NOVVM
CELEBRARETVR.

Apud Esaiam : *Quo mihi multitudinem sacrificiorum uestro-*

Codd. : LPNX VR bW (inde a XVI,1 [euacuare]tur) O A QM TU B

9/12 Ier. 38 (31), 10.11.

XV, 3/5 II Sam. 7, 4.5.   5/9 II Sam. 7, 12-14.   9/11 II Sam. 7, 16.   11/13
Marc. 13, 2.

XVI, 3/6 Is. 1, 11.12.

XV, 3/10 EVAGR. alterc. p. 8, 15 ; LACT. inst. 4, 13, 22, p. 322, 9.

8 cum disciplinam L* X* R* T* U   item — 12 illius hab. O b (inter [ ]) ; om.
cet.   10 in om. b   dispergit b   congregauit O   12 eruit] exiuit O* ;
exiit O²   illum om. b

XV, 1 domum Q M*   2 coepisse R O² A ; inciperet b   3 basilion] regno-
rum A b ; + libro b Q M T²   5 repleti A   6 semen] nomen P*   8 aedifi-
cavit L* A Q* M* T*   nomine meo X A ; in nomine meo N V Q M T U ;
om. R   erigam] statuam Q M   9 ipse] ille b Q M T U   10 et regnum eius
om. V T U   12 in templo om. V

XVI, 1 [euacuar]etur] hic incipit W   et — 2 celebraretur om. R   3 esaiam +
prophetam A b ; + dominus dicit b ; + dicit W B   quod L O* ; quid O² T U

rum? dicit Dominus. Plenus sum, holocaustomata arietum et
 5 pinguamina agnorum et sanguinem taurorum et hircorum nolo.
 Quis enim exquisiuit ista de manibus uestris? Item in psalmo V 50
 XLVIII: Non edam carnes taurorum aut sanguinem hircorum
 bibam. Sacrifica Deo sacrificium laudis et redde Altissimo uota
 tua. Inuoca me in diem praessurae, et eximam te, et clarificabis
 10 me. Item in psalmo eodem: Sacrificium laudis clarificabit me,
 et illic uia est, in qua ostendam illi salutare Dei. Item in
 psalmo III: Sacrificate sacrificium iustitiae et sperate in
 Domino. Item apud Malachiam: Non est mihi uoluntas circa
 15 manibus uestris. Quoniam a solis ortu et usque in occasum
 clarificatum est nomen meum apud gentes, et in omni loco odores
 incensi offeruntur nomini meo et sacrificium mundum, quoniam
 magnum est nomen meum apud gentes, dicit Dominus.

XVII. QVOD SACERDOTIVM VETVS CESSARET ET NOVVS SACER-
 DOS VENIRET, QVI IN AETERNVM FVTVRVS ESSET.

In psalmo CVIII: Ante luciferum generavi te. Iuravit Deus

Codd.: LPNX VR bWO AQMTUB

7/10 Ps. 49, 13-15. 10/11 Ps. 49, 23. 12/13 Ps. 4, 6. 13/18 Mal. I, IO.II.
 XVII, 3/5 Ps. 109, 3,4.

XVI, 13/16 LACT. inst. 4, II, 8, p. 306, 16.

XVII, 3/8 LACT. inst. 4, II, 4-5, p. 325, 9.

4 holocaustomatis R; holocausta A; holocausto O arietum om. O 5 pin-
 guamini L; pinguaminibus RO; adipem Ab sanguine Q* M*; sanguina
 T* U nolo + ne sic (si R) ueniatis uideri (om. R) mihi R W 6 exquisibit A
 7 XLVIII] VR O Q* B, XLVIII cet. non — 10 eodem om. L 7 non edam]
 numquid manducabo Ab aut] nec QMTU; neque b 8 non bibam N;
 potabo Ab sacrifica] immola Ab 9 tua + et b W T U in die V' b' A
 Q² M² B* b praessurae tuae b T² U; tribulationis tuae Ab eximam] eri-
 piam W AQMb glorificabis R Ab; magnificabis B 10 in psalmo eodem]
 illic Ab clarificauit XR W Q M T* U; honorificabit L* Ab 11 et om.
 Ab uia est in qua] est iter quod (quo b) Ab illis PR b O; illic V salu-
 tarem P R* AQ M* T* UB b dei] meum Ab 12 III] P* NXVO M*;
 III cet. in dominum V b Q* MB; om. O* 13 malachiam] hieremiam R
 uoluptas b Q M* T² U ~ uoluntas mihi N* circa nos L*; in uobis V
 14 accepto non R O* A; non accepto V 15 et om. Q M T U B in occasu
 L N X T U 16 sacrificatum O 17 offerent O et om. Q M 18 apud
 om. A dominus + et sacrificium acceptum (om. L*) non habeo ex manibus
 uestris L, cf. supra 12/13

XVII, 2 qui internum P*; num A 3 CVIII] L X* VR O AQ* B; XCVIII
 N; CVIII cet. genui W AQMB b dominus LR W O AQ b

et non paenitebitur, tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem
 5 Melchisedech. Item in Basilion I Deus ad Heli sacerdotem :
 Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui omnia quae sunt in V 5^r
 corde meo faciet, et aedificabo ei domum fidelem, et transibit in
 conspectu christorum meorum omnibus diebus : et erit, qui
 remanserit in domo tua, ueniet adorare in obolo pecuniae et in
 10 pane uno.

XVIII. QVOD PROPHETA ALIUS SICVT MOYSES PROMISSVS SIT,
 SCILICET QVI TESTAMENTVM NOVVM DARET ET QVI MAGIS
 AVDIRI DEBERET.

In Deuteronomio Deus ad Moysen : *Et dixit Dominus ad*
 5 *me : prophetam excitabo eis de fratribus eorum sicut te et dabo*
uerbum meum in ore eius, et loquetur ad eos ea quae praecepero
ei. Et quisque non audierit quae loquetur propheta ille in nomine
meo, ego uindicabo. De quo et Christus in euangelio cata
 Iohannem : *Scrutamini scripturas, in quibus putatis uos uitam*
 10 *aeternam habere. Haec sunt quae testimonio sunt de me : et non*
uultis uenire ad me, ut uitam habeatis. Nolite putare, quia ego
uos accuso apud patrem. Est, qui uos accuset, Moyses, in quem
uos speratis. Si enim credidissetis Moysi, crederetis et mihi. De
me enim ille scripsit. Si autem illius scripturis non creditis,
 15 *quomodo uerbis meis credetis ?*

Codd. : LPNX VR bWO A QM TU B

6/10 I Sam. 2, 35-36.

XVIII, 4/8 Deut. 18, 17-19.   9/11 Io. 5, 39-40.   11/15 Io. 5, 45-47.

XVIII, 4/8 LACT. inst. 4, 17, 6, p. 345, 2.

4 et non] nec A b   paenitebit V' M² T² b ; penitebis A ; + eum X V' A Q M
 T² b   5 item] sed et V   basilion] regnorum X b ; reg A ; + libro T²   pri-
 mo om. N² X Q M B   helian Q* T* ; heliam U ; clin O² ; el iā O* ; aelian M*
 6 et — sacerdotem om. A   qui — 7 fidelem om. W   quia b Q M   7 faciat
 P* T U   et¹ om. A   ei om. T U   domum — 8 meorum] thronum meliorem
 B   transiuit Q* M*   christianorum Q* T* U ; christi istorum R   eorum
 X ; suorum V   9 tua] una L P N X b W B   in² om. A

XVIII, 1 moyses L N   2 scilicet om. V   3 audire L* X Q M*   4 domi-
 nus R   mosen L N   5 me] moysen O Q M   de patribus W* B   ~ et te
 O   7 ei om. O A   quisquis M²   non om. W*   quaecumque Q M T U
 loquitur X T* U ; locutus fuerit Q M   9 scrutatis O* ; scrutate O² ; praem.
 dicit T U ; + omnes R   10 hae O Q² M² T U   testimonium Q M T U
 sunt] perhibent M²   12 accusabo A   patrem] rem A ; + meum R
 moyses L N   13 sperastis L N² b   mosi L N R²   crederitis X A ;
 credidissetis V   14 credidistis b   15 creditis N X R b W O* A M* T* U

XVIII. QVOD DVO POPVLI PRAEDICTI SINT, MAIOR ET MINOR, ID EST VETVS IVDAEORVM ET NOVVS, QVI ESSET EX NOBIS FVTVRVS.

In Genesi : *Et dixit Dominus Rebeccae : duae gentes in utero tuo sunt et duo populi de ventre tuo diuidentur, et populus populum superabit et maior seruiet minori.* Item apud Oseae : *Vocabo non populum meum populum meum et non dilectam dilectam. Erit enim, quo loco dicitur non populus meus, illo loco uocabuntur filii Dei uiui.* V 52

XX. QVOD ECCLESIA QVAE PRVS STERILIS FVERIT PLVRES FILIOS HABITVRA ESSET EX GENTIBVS, QVAM QVOD SYNAGOGA ANTE HABVISSET.

Apud Esaiam : *Iucundare, sterilis, quae non parit, erumpe et exclama, quae non parturit, quia multi filii desertae magis quam eius quae habet uirum. Dixit enim Dominus : dilata locum tabernaculi tui et aulaeorum tuorum et fige. Noli parcere, longas fac mensuras tuas et palos tuos confirma. Adhuc in dexteram tuam et in sinistram extende, et semen tuum gentes posside-*

Codd. : LPNX VR bWO AQM TUB

XVIII, 4/6 Gen. 25, 23. 7/8 Os. 2, 25 (ex Rom. 9, 25). 8/9 Os. 1, 10 (ex Rom. 9, 26).

XX, 4/12 Is. 54, 1-4.

XVIII, 4/6 PS-AVG. alterc. col. 1132 et 1133 ; EVAGR. alterc. p. 22, 14. 4/9 PS-AVG. alterc. col. 1139.

XX, 6/12 PS-AVG. alterc. col. 1138.

XVIII, 1 sunt A* M* maiore minor A ; minor et maior O 2 nouus] alius W nobis] nouis Q M* 4 duae om. A 5 suo A² duo] adeo A uentre] utero N populus om. W* 6 superauit L* P X R ; superbit A seruiat X* oseae + prophetam A b ; + et R W 7 non] nunc Q* M* ; hunc U* dilectum bis W M² B b 8 in quo W Q M dicitur X A B non om. L P N X Q M T * U illo loco] illic B ; loco R

XX, 1 fuerat L² R W A Q T² b 2 quos T² ; om. W² O² M² 4 esaiam + prophetam A b iucundare] laetare A b 5 et clama O A B 6 illius W deus A dilatabo W locum tabernaculi tui] tabernaculum tuum A b 7 aularum X ; aulae Q M ; aulas deorum T U ; aula equorum N tuarum X A et fige] effige W² Q M ; fige X R A T² b ; + palos X² O A b ; + et R Q M T U B ne parcas A b 8 prolonga A H mensuras tuas] mensuras B ; mensuras et uasa W ; funiculos tuos A b tuos om. A b 9 in om. O U* et² om. R possidebit X O² A T² b

- 10 *bunt et ciuitates desertas inhabitabis. Noli timere, quia reuincas neque reuerearis, quia maledicta es, quoniam confusionem aeternam obliuisceris.* Sic et Abrahae cum de ancilla natus esset prior filius, Sarra sterilis diu mansit et sero in senecta de pollicitatione peperit filium Isaac, qui fuit typus Christi. Sic
 15 et Iacob accepit uxores duas, maiorem Liam oculis infirmioribus typum synagogae, minorem speciosam Rachel typum ecclesiae, quae et sterilis diu mansit et postea peperit Ioseph, qui et ipse fuit typus Christi. Et in Basilion I Helcana habet uxores duas, Fenannam cum filiis et Annam sterilem, ex qua
 20 nascitur Samuhel non secundum generandi ordinem, sed secundum Dei miserationem et promissionem, cum illa orasset in templo, et natus Samuhel typus fuit Christi. Item in Basilion I : *Sterilis septem peperit, et quae plurimos habebat filios, infirmata est.* Filii autem septem sunt ecclesiae septem.
 25 Vnde et Paulus ecclesiis septem scripsit, et Apocalypsis ecclesias septem ponit, ut seruetur septenarius numerus, ut dies septem, quibus Deus mundum fecit, et angeli septem, qui adsistunt et conuersantur ante faciem Dei, sicut Rafahel angelus in Tobia dicit, et lucerna septiformis in tabernaculo
 30 martyrii et oculi Domini septem, qui mundum speculantur, et lapis cum oculis septem, ut Zacharias dicit, et spiritus sep-

Codd. : LPNX VR bWO A QM TU B

12/14 cf. Gen. 21, 2.3. 15/17 cf. Gen. 29.30. 18/19 cf. I Sam. 1, 2. 19/20 cf. I Sam. 1, 20. 23/24 I Sam. 2, 5. 28/29 cf. Tob. 12, 15. 29 cf. Ex. 26, 35 ; 40, 4. 30/31 cf. Zach. 4, 10 ; 3, 9.

23 PS-AVG. alterc. col. 1138.

10 quae deserta erant *Ab* inhabitabis *TU*; inhabitabunt *W* ne timeas *Ab* quoniam *A* reuincis *B*; deuincas *XVO*; uincas *Q*²; deserta es *R*; praeualebis *Ab* 11 uerearis *WABb* quia maledicta es] quod detestabilis fueris *Ab* quia *VO* confessionem *T*^{*} 12 et *om.* *M*^{*} 13 permansit *B* senectute *T* 14 pollicitatione + dei *R* 15 infirmibus *A* 16 rachel *A* 17 peperit + filium *QM* 18 et] item *O* basilion] regnorum *X*; + libro *T*² primo *om.* *XN*² habebat *WB*; habuit *XVRQM* 19 fennena *B*; gennanam *A* et *om.* *L*^{*} anna *B* ex] de *X* 20 nascetur *W* secundum — sed *om.* *R* 21 misericordiam *B* 22 ~ christi fuit *A* 23 basilion] regnorum *Xb*; reg *A* primo *om.* *N*² *XOM* 24 filios *om.* *Ab* septem¹ *om.* *b*; ~ septem ecclesiae sunt septem *QM*; ~ sunt septem ecclesiae septem *XW* 25 paulus + postea *W* ~ septem ecclesiis *b* scribit et *XO*² *AQ* *Mb*; scribet *O*^{*}; in *RQT*^{*} ecclesiam *A*^{*} 26 seruetur] speretur *R* ut²] et *O*² *A* 27 et] *LPNXR*; *om.* *O* 28 domini *A* 29 tobian dicit *R*; tobi adscit *A* et *om.* *O* lucernae *QM*; lucernas *RB* septiformes *M*² *B* tabernacula *P*^{*}; tabernaculum *L* 31 ut] et ut *N*; et *PA*; *om.* *W*^{*} *B* et² *om.* *T*^{*} *U*

tem et candelabra in Apocalypsi septem et columnae septem, super quas aedificauit domum sapientia apud Solomonem.

XXI. QVOD GENTES MAGIS IN CHRISTVM CREDITVRAE ESSENT. V 54

In Genesi : *Et dixit Dominus Deus ad Abraham : exi de terra tua et de cognatione tua et de domo patris tui et uade in illam terram quam tibi ostendero. Et faciam te in gentem magnam et*
 5 *benedicam te et magnificabo nomen tuum, et eris benedictus. Et benedicam, qui te benedixerit, et maledicam, qui te maledixerit, et benedicentur in te omnes tribus terrae. De hoc ipso in Genesi : Et benedixit Isaac Iacob : ecce odor filii mei sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus. Et det tibi Deus a rore caeli et a ferti-*
 10 *litate terrae multitudinem frumenti et uini et olei. Et seruient tibi gentes et adorabunt te principes, et eris dominus fratris tui et adorabunt te filii patris tui : et qui maledixerit te, erit maledictus, et qui benedixerit te, erit benedictus. De hoc ipso in Genesi : Vbi uidit autem Ioseph, quoniam superposuit pater suus manum*
 15 *dexteram super caput Efrem, graue illi uisum est : et adprehendit Ioseph manum patris sui, auferre eam a capite Efrem ad caput Manasse. Dixit autem Ioseph ad patrem suum : non sic, pater. Hic est primitiuus meus, superpone dexteram tuam super caput eius. Ille autem noluit et dixit : scio, fili, scio. Et hic erit in po-*
 20 *pulum, et hic exaltabitur, sed frater illius iunior maior illo erit,*

Codd. : LPNX VR bWO A QM TU B

32/33 cf. Prou. 9, 1.

XXI, 2/7 Gen. 12, 1-3. 8/13 Gen. 27, 27-29. 14/21 Gen. 48, 17-19.

XXI, 2/5 PS-AVG. alterc. col. 1138. 10/12 PS-AVG. alterc. col. 1138.

32 columnes A 33 supra R aedificat VR O A b sapientiae L* N X A T* U ; sapientiam O* solomonem + dicit Q M* T* U

XXI, 1 ~ magis gentes in christo R ; ~ gentes in christum magis b' T in christo P R W Q M 2 et om. X* T 6 benedixerint X R O M² maledixerint R O M² 7 in te om. L* N ; in om. W* de — genesi] item illic A b hoc om. M* 8 et — 13 genesi om. M* 8 iacob] praem. et R Q ; + et R O ; + et dixit B 9 dominus] deus O A a¹] de B a² om. B 10 et¹ om. L* O 11 orabunt T* U fratribus tuis R 12 et¹ — tui om. b' B te² om. O* ; ~ te maledixerit V 13 te om. L N ; ~ te benedixerit V ~ benedictus erit A b de — genesi] praem. item B ; item illic A b 14 posuit L P N X Q M T U manum + suam V 15 effraim b grauem T* U est et] esset A 16 ~ manum ioseph O effraim b 17 manasses P ; manassem X dixit autem] et dixit B 18 tuam om. B 20 illius] eius b maiori U ; om. W* illi A ; illius B

et semen eius erit in multitudinem gentium. Item in Genesi :
 Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tuae super dorsum inimi-
 corum tuorum. Adorabunt te filii patris tui, catulus leonis Iuda. V 55
 De frutice mihi, fili ascendisti, recubans obdormisti uelut leo et
 25 uelut catulus leonis. Quis excitabit illum? Non deficiet princeps
 de Iuda et dux de femoribus eius, quoadusque ueniant deposita
 illi, et ipse est spes gentium. Deligans ad uitem pullum suum et
 ad cilicium pullum asinae suae. Lauabit in uino stolam suam et
 30 et candidi dentes eius magis quam lac. Inde in Numeris de
 populo nostro dictum est : Ecce populus quasi populus leoninus
 exsurget. In Deuteronomio : Eritis gentes in caput, incredulus
 autem populus in cauda. Apud Ezechiel : Audite uocem tubae.
 Et dixerunt : non audiemus. Propter hoc audient gentes et qui
 35 pascent pecora in eis. In psalmo XVI : Constitues me in caput
 gentium. Populus, quem non cognoui, seruiuit mihi. De hoc ipso
 apud Hieremiam Dominus dicit : Priusquam, te formarem in
 utero, noui te, et priusquam exires de uulua, sanctificaui te et
 prophetam in gentibus posui te. Item apud Esaiam : Ecce illum V 56

Codd. : LPNX VR bWO A QM TU B

22/30 Gen. 49, 8-12. 31/32 Num. 23, 24. 32/33 Deut. 28, 44. 33/35 Ier.
 (non Ez. !) 6, 17.18. 35/36 Ps. 17, 44. 37/39 Ier. 1, 5. 39/41 Is. 55, 4.

32/33 EVAGR. alterc. p. 22, 17; PS-FIRM. consult. 2, 10, p. 68, 5. 35/36
 LACT. inst. 4, 11, 9, p. 307, 3. 37/38 LACT. inst. 4, 8, 1, p. 295, 7.

21 in multitudine XWB in genesi om. A 22 laudant L*PNWTU
 dorsa V 23 patris — 24 filii om. L 23 leoninus VR 24 mihi filius
 A; mihi VO T* U; filii W; filii mi M² b recumbans Q* M* U dormisti R
 24 et — 25 leonis om. W* 24 et om. R 25 leoninus R qui XW* ex-
 citauit OQ* M* T* UB; exhibet A 26 et] neque V ueniat OQ² quae
 deposita sunt QM; quae reposita sunt P b WT² B; quae repota posita sunt T* U
 27 ipse] iste OA spes] species A; rex b; aduentor B religans P b WQ
 MB; alligans O uitam R* T*; uitae X 28 cilicium] legendum uid. ilicem
 cum Erasmo; helicem Gravius, cf. LXX lauauit L* Q* M* 29 in sanguinem
 R uuae om. R formidolosi] dolosi W* 30 lacte b QM* B unde V;
 om. B 31 populus¹ + meus R populus²] catulus R O, fort. recte, cf. LXX
 leonis A 32 surget O in] praem. item VA b; praem. et T² et eri-
 tis R; erunt V 33 populus om. b in caudam W² O b item apud V; item
 in Ab ezechiel] -ielem b; -ielum R 34 non + te B hoc] ea O et
 qui] quia B; qui Q 35 pascent VR; passiam W*; pascant W² eis +
 item VA b XVII X² R AW b constituis O*; constituens B 36 cog-
 nouit L* X* W*; noui Q seruiet VRO Ab mihi + in auditu auris
 obediuit mihi b de ipso apud M; item in Ab; apud V 37 hieremia pro-
 pheta Ab priusquam — 38 te et om. A 39 in gentes LPNO esaiam +
 prophetam Ab ecce — 43 eundem om. B

40 *testem nationibus manifestavi, principem et imperantem gentibus. Item apud eundem : Gentes quae non nouerant te inuocabunt te, et populi qui ignorabant te ad te confugient. Item apud eundem : Et erit in illa die radix Iesse, qui surget imperare omnibus gentibus : in illum gentes sperabunt, et erit requies eius*
 45 *honor. Item apud eundem : Terra Zabulon et terra Neptalim, uia maris et ceteri, qui maritima inhabitatis, et trans Iordanen gentium populus ambulans in tenebris, uidete lumen magnum : qui habitatis in regione umbrae mortis, lumen lucebit super uos. Item apud eundem : Sic dicit Dominus Deus Christo meo*
 50 *Domino, cuius tenui dexteram, ut exaudiant eum gentes, fortitudinem regum disrumpam, aperiā ante illum portas, et ciuitates non cludentur. Item apud eundem : Venio colligere omnes gentes et linguas, et uenient et uidebunt claritatem meam, et dimittam super eos signum et mittam ex his conseruatos in*
 55 *gentes, quae longe sunt, quae non audierunt nomen meum neque uiderunt gloriam meam, et nuntiabunt claritatem meam in gentes. Item apud eundem : Et in omnibus his non sunt conuersi. Igitur extollet signum in gentes, quae sunt longe, et adtrahet illos a*

Codd. : LPNX VR bWOD(inde a 58 signum) A QM TU B

41/42 Is. 55, 5. 43/45 Is. 11, 10. 45/48 Is. 8, 23-9, 1 (9, 1.2). 49/52 Is. 45, 1. 52/56 Is. 66, 18.19. 57/59 Is. 5, 25.26.

49/52 EVAGR. alterc. p. 13, 12 ; LACT. inst. 4, 12, 18, p. 314, 6. 52/56 LACT. inst. 4, 11, 10, p. 307, 5.

40 testem — manifestavi] testamentum gentibus dedi illum R ~ testem illum V O A b 41 item — 42 confugient post 45 honor transpon. R ; om. L 41 apud esaiam O ; illic A b nouerunt P N X Q M T U 42 ignorant A* ; ignorabunt R* confugiet R 43 apud eundem] illic A b et qui exsurget R 44 omnibus om. V R O A b gentes O A in illo b W B 45 apud eundem] illic A b uiam Q M* 46 qui om. T* maritimam Q M* et²] ut W iordanen + galileae Q M T U 47 uidit O Q² M² ; uidet R W 48 inhabitatis in regionem R ~ lucebit lumen B 49 apud eundem] illic A b deus — 50 domino om. R deus om. V 50 domino + cyro M² ut] et W ; om. B exaudiat P ; + ante illum deus christo meo domino ante R illum V R O A gentes + et b Q M T U B fortitudines regum W ; fortitudinem suam L P N X ; regum fortitudinem b 51 disrumpat T² ; disrumpet N Q M T* U ; disrumpent L P X ; + et b aperiā — portas] et in illum gentes sperabunt L P N X 52 non concludentur R Q² M T U ; concludentur L P N X b B apud eundem] illic A b 54 et¹ — 56 meam om. O 54 dimittamus M* ; mittam T U signum] ignem T* 55 longe sunt quae om. X nomen — 56 uiderunt om. b B 56 in gentibus X A ; inter gentes b' Q M B 57 apud eundem] illic A b et — 59 eundem post l. 61 eundem transpon. V 57 hii A ~ conuersi non sunt W 58 extolle et L* ; extolletur B ; extollitur b W ; extollite R [iterum adest D] quae + non T* trahet R illas W a] ad Q* M*

summo terrae. Item apud eundem : *Quibus non est nuntiatum* V 57
 60 *de eo, uidebunt, et qui non audierunt, intellegent.* Item apud
 eundem : *Manifestus factus sum eis, qui me non quaerunt,*
inuentus sum ab eis, qui me non interrogabant. Dixi : ecce sum,
genti, quae non uocauit nomen meum. De hoc ipso in Actis
 apostolorum Paulus : *Vobis primum oportuerat indicari uerbum*
 65 *Domini. Sed quia expulistis illud nec uos dignos uitae aeternae*
iudicatis, ecce conuertimus nos ad gentes. Sic enim dixit per
scripturam Dominus : ecce lucem posui te inter gentes, ita ut sis
in saluationem usque ad fines terrae.

XXII. QVOD PANEM ET CALICEM CHRISTI ET OMNEM GRATIAM
 EIVS AMISSVRI ESSENT IVDAEI, NOS VERO ACCEPTVRI, ET QVOD
 CHRISTIANORVM NOVVM NOMEN BENEDICERETVR IN TERRIS.

Apud Esaiam : *Sic dicit Dominus : Ecce qui seruiunt mihi*
 5 *manducabunt, uos autem esurietis. Ecce qui seruiunt mihi bibent,*
uos autem sitiuetis. Ecce qui mihi seruiunt iucundabuntur, uos
autem confundemini : uos interficiet Dominus. Eis autem, qui
seruiunt mihi, nomen nominabitur nouum, quod benedicetur in
terra. Item illic : Igitur extollet signum in gentes quae sunt longe

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

59/60 Is. 52, 15. 61/63 Is. 65, 1. 64/68 Act. 13, 46.47.

XXII, 4/9 Is. 65, 13, 15b-16a. 9/11 Is. 5, 26.27.

XXII, 4/7 FIRM. err. 18, 4, p. 103, 13.

59 item *om.* O B apud eundem] illic A b adnuntiatum R 60 uiderunt
 T* B et *om.* B intellegunt V b apud esaiam O ; illic A b 61 ~ sum
 factus W 62 et inuentus W interrogant R ; + et b D Q M T U B dixi
om. W 63 uocauit] L P N O² A ; uocabit O* ; inuocauit V² b' W D B b ;
 inuocabit X Q M* T* U ; inuocabat M² T² ; cognouit R de hoc ipso] item A
 b ; *praem.* item D ; *om.* V M* in actus P* ; in actibus N* b A b 64 paulus
om. D indicare X V b W² B ; praedicare R 65 dei R D quoniam R
 expulisti O* ; reppulisti D illum V R ne B uita aeterna N X T
 U B ~ uitae aeternae dignos A ; ~ dignos uita aeterna N 66 iudicatis
 L P N X O T* conuertimur O nos ad] ad nos O* ; ad P O² sic — 67
 gentes *om.* W dicit R 67 scripturas Q M in gentes O ita *om.* R
 sit in X ; si sint A

XXII, 3 nouum *om.* O benedicetur O ; benedicere cor A 5 manducabunt
 — mihi *om.* B ~ mihi seruiunt V R bibunt Q M ; uiuent A* B ; biuent A²
 6 sitiuetis — 7 autem¹ *om.* B ~ seruiunt mihi P D Q M iudicabuntur L*
 7 confundimini uos O Q M* B ; *om.* b uos autem interficiet B ; et int. uos W
 his X 8 seruiet N* B* mihi + erit D nominatur b ; nominabun-
 tur R ; meum D benedicetur B in terris T U 9 illic] apud eundem V
 extolle D ; rex tollet T* inter gentes A b ; dicentes M*

10 *et adtrahet illos a summo terrae. Et ecce cito leuiter uenient, non*
esurient neque sitient. Item illic : Ecce itaque dominator Do-
minus sabaoth auferet a Iudaea et ab Hierusalem ualentem et V 58
ualidam, ualentiam panis et ualentiam aquae. Item in psalmo
XXXII : Gustate et uidete, quoniam dulcis est Dominus. Felix
 15 *est uir, qui sperat in eum. Timete Dominum sancti eius, quoniam*
non est inopia eis qui eum metuunt. Diuites egerunt et esurie-
runt, qui autem inquirunt Dominum non indigebunt omni bono.
Item in euangelio cata Iohannem Dominus dicit : Ego sum
panis uitae. Qui uenerit ad me non esuriet, et qui in me crediderit
 20 *non sitiet umquam. Item illic ipse : Si quis sitit, ueniat et*
bibat, qui credit in me. Item ipse : Nisi ederitis carnem filii
hominis et biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in
uobis.

XXIII. QVOD AD REGNVN CAELORVM MAGIS GENTES QVAM
 IVDAEI PERVENIANT.

In euangelio Dominus dicit : *Multi uenient ab oriente et*
occidente et recumbent cum Abraham et Isaac et Iacob in regno

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

11/13 Is. 3, 1. 14/17 Ps. 33, 9-11. 18/20 Io. 6, 35. 20/21 Io. 7, 37-38.
 21/23 Io. 6, 53 (54).

XXIII, 3/6 Matth. 8, 11. 12.

14/17 FIRM. err. 18, 5, p. 103, 21. 18/23 FIRM. err. 18, 7, p. 104, 14.

10 adtrahit *M*; attraheret *R* illas *X² W D²* a summo terrae *om. B* ue-
 nient *om. L N* nonne *R*; nec *X* 11 neque sitient *om. R* illic] apud
 eundem *V* ecce itaque] et ecce *B*; ecce *M^{*}* ~ dominus dominator *W*
 12 auferret *L^{*} W*; aufert *X D* a iuda *O* ualentem et ualidam] ualidum
 et ualidam *b B*; ualidam ualentem *O* 13 ualentiam¹] uirtutem *b B*; fortitudi-
 nem *Q M* ualentiam²] uirtutem *B*; fortitudinem *Q M*; *om. b* 14 XXXII] *V*
O^{*}; XXXI *O²*; XXXIII *cet.* quoniam] quam *A* dulcis] suauis *V D A Q*
M b ~ dominus dulcis est *L P N X b^o O* felix] beatus *A Q M b* 15 est
 uir] uir est *Q*; est *M T U*; uir *A b* 16 non — metuunt] nihil deest timentibus
 eum *A b* egerunt *A* 17 qui autem inquirunt] inquirentes autem *D A b*
 indigebunt] deficient *A b* omni modo *B*; omnibus bonis *R* 18 cata]
 secundum *A b* mattheum *R* 19 uitae + qui de caelo descendi *V D A*
 uenit *D* et *om. D* 20 item illic ipse *om. O* ipse *om. b A b*; + ad me
 dominus *D* si — 21 ipse *om. B* si qui *L^{*} N R*; qui *V D* ueniat + ad me
R 21 qui — me *om. O²* me + flumina (*praem.* sicut dicit scriptura *b*) de
 uentre eius fluent aquae uiuae *b^o T² b* (*inter* [ ] ipse] *praem.* illic *b^o O*; illic
V A b; dominus in euangelio *D* edideritis *W O^{*} T^{*} B*; manducaueritis *A*
 carnem] panem *B*

XXIII, 3 in] *praem. item O* 4 in regno] et *A*

5 caelorum, filii autem regni exhibunt in tenebras exteriores. Illic erit ploratio et stridor dentium.

XXIII. QVOD SOLO HOC IVDAEI ACCIPERE VENIAM POSSINT V 59
DELICTORVM SVORVM, SI SANGVINEM CHRISTI OCCISI BAPTISMO
EIVS ABLVERINT ET IN ECCLESIAM TRANSEVNTES PRAECEPTIS
EIVS OBTEMPERAVERINT.

5 Apud Esaiam Dominus dicit : *Iam non relaxabo peccata
uestra. Cum extenderitis manus, auertam faciem a vobis : et si
multiplicaueritis praeces, non exaudiam uos. Manus enim
uestrae sanguine plenae sunt. Lauamini, mundi estote, auferite
nequitias ab animis uestris ab conspectu oculorum meorum, ces-*
10 *sate a nequitiiis uestris. Discite bonum facere, exquirite iudicium,
conseruate eum qui iniuriam patitur, iudicate pupillo et iusti-*
ficatē uiduam. Et uenite, disputemus, dicit Dominus. Et si fue-
rint peccata uestra ut foenicium, ut niuem exalbabo : et si
15 *fuerint quasi coccum, ut lanam inalbabo. Et si uolueritis et*
audieritis me, bona terrae edetis : si autem nolueritis et non audie-
ritis me, gladius uos consumet. Os enim Domini locutum est ista.

CAECILI CYPRIANI AD QVIRINVM LIBER I EXPLICIT.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

XXIII, 5/16 Is. I, 14-20.

5 ibunt W D M² ; habibunt M* ; exient A b 6 ploratio] fletus D Q M b ; fletus
oculorum A dentium] gentium M*

XXIII, 2 sanguine B occidi A 3 abluerunt W* O* ; obluti erunt X
in ecclesia B ; + eius L P N X b' W T U B 5 esaiam + prophetam A b
exalabo W* ; laxabo V ; dimittam B 6 et cum T* manus + uestras
A Q M T U faciem + meam R T A T U B et om. R 7 praeces +
iam D 8 sanguinis L N ; sanguinem R* W* A sunt om. L P N O la-
uamini + autem et T² 9 nequitia B e conspectu B ; et in consp. T² ; ab
abspectu V 9 cessate — 10 uestris om. D 10 a nequiis A* exquirete R
12 fuissent T* 13 ut¹ — 14 fuerint om. D 13 ut¹] quasi V R O A b fo-
enium A* ; russeum V R O* ; rosseum O² ut²] et W exaltabo Q* M* ;
dealbabo W A B b 14 fuerint — et si om. L dealbabo Q M ; candidam
efficiam D A b 15 exaudieritis V ; obaudieritis R W Q M* T U B me
om. O non om. L* P* exaudieritis V ; obaudieritis W Q M* T U 16
consumet] comedit B ; comedit A b ista] ipsa B ; haec D ; + amen R ; +
emendauit b 17 caecili — explicit om. L A b caecili cypriani om. P N X V
W Q M T U ad cyrinum V R ; + de sacramentis christi R explicit om. O D
~ expl. ad quir. liber primus P V ; ~ expl. lib. pr. ad quir. X

- I. Christum primogenitum esse et ipsum esse sapien-
tiam Dei, per quem omnia facta sunt.
- 5 II. Quod sapientia Dei Christus, et de sacramento con-
carnationis eius et passionis et calicis et altaris et
apostolorum, qui missi praedicauerunt.
- III. Quod Christus idem sit et sermo Dei.
- III. Quod Christus idem manus et brachium Dei.
- V. Quod idem angelus et Deus.
- 10 VI. Quod Deus Christus.
- VII. Quod Christus Deus uenturus esset inluminator et
saluator generis humani.
- VIII. Quod cum a principio filius Dei fuisset, generari
denuo haberet secundum carnem.
- 15 VIII. Quod hoc futurum esset signum natiuitatis eius, ut
de uirgine nasceretur homo et Deus, hominis et Dei
filius.
- X. Quod et homo et Deus Christus ex utroque genere
concretus, ut mediator esse inter nos et patrem
20 posset.
- XI. Quod de semine Dauid secundum carnem nasci
haberet.
- XII. Quod in Bethlem nasceretur.
- XIII. Quod humilis in primo aduentu suo ueniret.
- 25 XIII. Quod ipse sit iustus, quem Iudaei occisuri essent.
- XV. Quod ipse dictus sit ouis et agnus, qui occidi habe-
ret, et de sacramento passionis.
- XVI. Quod idem et lapis dictus sit.
- XVII. Quod deinde idem lapis mons fieret et inpleret
30 totam terram.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

Lib. II, capit. 1 incipit — secundus om. W incipit om. b liber secundus]
secundus X A ; praem. eiusdem D Q M T U ; praem. ad eundem P V ; praem. ad
quirinum b ; libellus secundus ad quirinum L ; + libellus secundus P N ; + de
sacramento christi b ; cap̄ lib̄ II B numeros graecis litt. exprimunt N X O Q M T U
2 et ipsum esse om. O 3 sint P L N²X 4 sapientiam L R Q M^{*} T^{*} U
incarnationis N² b² M² 6 quid A 7 et om. b² W D Q M T U 8 idem
+ sit X V D 9 et deus om. W^{*} ; + quod deus christus T^{*} U 10 deus et
christus L R B ; christus deus christus T^{*} U ; christus deus b 11 ~ deus
christus D 13 a] in R ; om. M^{*} T^{*} generari] nasci D ; + autem Q M T^{*} U
16 de] a A 18 et¹ om. V D W et² om. X christus] spiritus A 19 con-
creatus O D A esset R^{*} W^{*} Q^{*} M^{*} T^{*} U 20 possit L W D 23 nasci
haberet W 24 in om. W perueniret Q M 25 est A iustus] V R D
B b ; christus cet. sed cf. infra II, cap. XIII 26 ~ sit dictus ouis A ; ~ sit ouis
dictus Q M 27 passionis + eius B 28 idem et] item b dictus — 29 lapis
om. R 29 implere A

- XVIII. Quod in nouissimis temporibus idem mons mani- V 61
festaretur, super quem gentes uenirent et in quem
iusti quique ascenderent.
- 35 XVIII. Quod ipse sit sponsus ecclesiam habens sponsam,
de qua filii spiritaliter nascerentur.
- XX. Quod cruci illum fixuri essent Iudaei.
- XXI. Quod in passione crucis et signo uirtus omnis sit et
potestas.
- 40 XXII. Quod in hoc signo crucis salus sit omnibus, qui in
frontibus notentur.
- XXIII. Quod medio die in passione eius tenebrae futurae
essent.
- XXIII. Quod a morte non uinceretur nec apud inferos
remansurus esset.
- 45 XXV. Quod ab inferis tertio die resurget.
- XXVI. Quod cum resurrexisset, acciperet a patre omnem
potestatem, et potestas eius aeterna sit.
- XXVII. Quod perueniri non possit ad Deum patrem nisi per
filium eius Iesum Christum.
- 50 XXVIII. Quod ipse iudex uenturus sit.
- XXVIII. Quod ipse sit rex in aeternum regnaturus.
- XXX. Quod ipse sit et iudex et rex.

I. CHRISTVM PRIMOGENITVM ESSE ET IPSVM ESSE SAPIENTIAM V 62
DEI, PER QVEM OMNIA FACTA SVNT.

Apud Solomonem in Parhoemiis : *Dominus condidit me*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

I, 3/14 Prou. 8, 22-31.

I, 3/14 EVAGR. alterc. p. 11, 13 ; LACT. inst. 4, 6, 6-8, p. 290, 5.

34 sit om. N sponsus + et R A 35 spiritalis O 36 fixerunt R 37 uir-
tutis W B* omni sit A ; ~ sit omnis O et² om. W Q² 39 in om. D
hoc om. R crucis + et L P N X saluus O qui — 40 notentur om.
B 40 notantur b' W D Q M T² ; signatur R 41 de medio D eius om. T*
futurae essent] factae sunt D 43 uincitur b 44 mansurus T U 45
tertia R W A b surget O T U ; resurrexit A 46 surrexisset Q M T U
acceperit Q² ; accipere T* B 48 perucnire X R U* dominum R 51
regnaturus om. O 52 et¹ om. R W O D Q M T U et rex om. W ; + expli-
ciunt capitula (+ n̄ XXX D) W D ; + expl̄ cap̄ incip̄ liber II de sacramento
christi B ; + explicit Q

I, 1 numeros graecos habent N X O Q M T U esse¹ om. O et — esse² om. W
et om. T* 2 sint L P N Q M ; + et quod idem sit sapientia et uirtus W
3 proemiis D² M² B ; prouerbiis A b (et Q in mg.) ; + prouerbiis sapientiae M* ;
+ parabolis L² dedit X*

initium viarum suarum in opera sua, ante saeculum fundavit
 5 me : in principio antequam terram faceret et antequam abyssos
 constitueret, priusquam procederent fontes aquarum, antequam
 montes conlocarentur, ante omnes colles genuit me. Dominus fecit
 regiones et inhabitabilia et fines inhabitabiles sub caelo. Cum
 pararet caelum, aderam illi, et cum secerneret suam sedem : cum
 10 super uentos ualidas faceret desuper nubes et cum confirmatos
 ponebat fontes sub caelo, quando fortia faciebat fundamenta ter-
 rae, eram penes illum disponens. Ego eram, cui adgaudebat.
 Cottidie autem iucundabar ante faciem eius in omni tempore,
 cum laetaretur orbe perfecto. Item apud eundem in Ecclesias-
 15 tico : Ego ex ore Altissimi prodiui ante omnem creaturam. Ego in
 caelis feci, ut oreretur lumen indeficiens, et nebula texi omnem
 terram. Ego in altis habitavi et thronus meus in columna nubis.
 Gyrum caeli circuiui et in profundum abyssi penetraui et in
 fluctibus maris ambulavi et in omni terra steti et in omni populo
 20 et in omni gente primatum habui et omnium excellentium et
 humilium corda uirtute calcaui. Spes omnis in me uitae et uir-
 tutis. Transite ad me, omnes qui concupiscitis me. Item in V 63
 psalmo LXXXVII : Et ego primogenitum ponam eum altissi-
 mum apud reges terrae. In aeternum seruabo illi misericordiam
 25 meam et testamentum meum fidele illi et ponam in saeculum
 saeculi semen eius. Si dereliquerint filii eius legem meam et in

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

15/22 Sir. 24, 3-6.19 (Vulg. 24, 5-11.25.26). 23/30 Ps. 88, 28-34.

9/14 PS-FIRM. consult. 2, 4, p. 54, 7. 15/17 EVAGR. alterc. p. 11, 7; LACT.
inst. 4, 8, 15, p. 299, 7.

4 initio O² D ; in initium T* ; in initio T² saecula D 5 faceret om. O et
 om. T 6 et priusquam W procederet L* A* T² ; produceret D 7 omnes
 om. B 8 et¹ om. B habitabilia V ; habitabilis D* ; habitabiles D² finis
 L* ; in fines R* ; finei A inhabitabilis D* 9 illi] ibi M* cum²] quando b
 10 ualidos P* X B ; ualidum M* 12 ad quem congaudebat b 14 item om.
 R B in eundem W ; om. A ecclesiaste R* 15 prouidi L* 16 nebu-
 lam A 17 altissimis P* O D inhabitaui V R W 18 in¹ om. Q T² pro-
 fundo A penetraui et] penę tradet A 19 et² om. L N X O A 20 genere
 O A omnia A b ; omne L* ; in omnium O* M* 21 spes — me] in me uia
 B ; ~ in me omnis spes V ; ~ in me spes omnis R uitae om. T* 22 ~
 omnes ad me L 23 LXXXVII] X V O ; LXXXVIII cet. et om. R O B
 eum] illum b D A M* b ; + in L* altissimum apud reges] et excelsum
 prae regibus A b 24 terrae + et A 25 et¹ om. Q M² meum om. R
 illi] ipsi L* A ; om. T² B et² om. O T* in saecula saeculorum A
 26 eius + et thronum (sedem W) eius sicut dies caeli W D A b ; + et T² meam]
 eius T* in om. L* N X

iudiciis meis non ambulauerint, si iustificationes meas profana-
uerint et praecepta mea non obseruauerint, uisitabo in uirga
facinora eorum et in flagellis delicta eorum : misericordiam
30 autem meam non dispargam ab eis. Item cata Iohannem Do-
minus dicit : Haec autem est uita aeterna, ut cognoscant te solum
et uerum Deum et quem misisti Iesum Christum. Ego te clarifi-
caui in terra, opus perfecti quod dedisti mihi, ut faciam. Et nunc
35 tu clarifica me apud te ipsum claritate quam habui apud te, prius-
quam mundus fieret. Item Paulus ad Colosenses : Qui est imago
Dei inuisibilis et primogenitus totius creaturae. Item illic :
Primogenitus a mortuis, ut fieret in omnibus ipse primatum
tenens. Item in Apocalypsi : Ego α et ω , initium et finis.
Ego sitienti dabo de fonte aquae uitae gratis. Quod idem sit et
40 sapientia et uirtus Dei. Paulus ad Corinthios I: Quoniam Iudaei V 64
signa desiderant et Graeci prudentiam quaerunt, nos autem
praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum,
gentibus autem stultitiam, ipsis autem uocatis, Iudaeis et Graecis,
Christum Dei uirtutem et Dei sapientiam.

II. QVOD SAPIENTIA DEI CHRISTVS, ET DE SACRAMENTO CON-
CARNATIONIS EIVS ET PASSIONIS ET CALICIS ET ALTARIS ET
APOSTOLORVM, QVI MISSI PRAEDICAUERVNT.

Apud Solomonem in Parhoemiis : Sapientia aedificauit sibi

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

31/35 Io. 17, 3-5. 35/36 Col. 1, 15. 37/38 Col. 1, 18. 38/39 Apoc. 21, 6.
40/44 I Cor. 1, 22-24.

II, 4/11 Prou. 9, 1-6.

27 si] et B; om. T iustitias b W O Q* M* U 28 et — obseruauerint om. P N
praecepta] mandata A b obseruauerint] custodierint A b 29 facinora] ini-
quitates A b in om. X delicta] peccata W² A b; om. W* 30 disperdam P²
T* ; perdam P* ; auertam A b ab eo R* item om. W ; + in euangelio D
cata] secundum A b mattheum R 31 ~ est autem B D 32 et¹ om.
A T² B b dominum R W 33 in terram Q M* T U ; super terram D B
opere consummato quod B facerem P 34 tu om. B me + tu pater
B temet ipsum X D B claritatem R O* D* A* Q M* T* U ; + ea D
apud te om. b B antequam O 35 fieret] esset B paulus + apostolus
A b 36 et om. O creaturae] terrae V R 38 in om. L U apocalypsis R
ego + sum R D 39 de fontem R* W* ; fontem W² ~ de fonte dabo
Q M uiuae A b' Q* b et om. X* V W D 40 sapientiae et O* ; sapientiae
A M* paulus om. D ; + apostolus A b prima om. R ; ~ I paulus ad cor. P
41 desiderant] petunt W B prudentiam] sapientiam W M² 43 uocitis L* P
X* O ; uocastis U ; uobis N

II, 1 sapientiam R dei om. O M* de om. O concarnationes X* M* ;
incarnationis D² ; incarnationes M² 2 eius om. D et passionis om. R 4
apud solomonem om. A parhoemiis] prouerbiis A b

5 domum et subdidit columnas septem. Mactauit suam hostiam,
 miscuit in cratere uinum suum et parauit suam mensam et
 misit suos seruos conuocans cum excelsa praedicatione ad crate-
 rem, dicens : qui est insipiens, declinet ad me. Et egentibus sensu
 dixit : uenite, edite de meis panibus et bibite uinum quod miscui
 10 uobis. Derelinquite stultitiam et quaerite prudentiam et corrigite
 scientia intellegentiam.

III. QVOD CHRISTVS IDEM SIT SERMO DEI.

In psalmo XLIII : Eructauit cor meum sermonem bonum,
 dico ego opera mea regi. Item in psalmo XXXI : Sermonem Dei
 caeli solidati sunt et spiritu eius omnis uirtus eorum. Item apud
 5 Esaiam : Verbum consummans et breuians in iustitia : quoniam
 sermonem breuiatum faciet Deus in toto orbe terrarum. Item in V 65
 psalmo CV : Misit sermonem suum et curauit illos. Item in
 euangelio cata Iohannem : In principio fuit sermo et sermo erat
 apud Deum et Deus erat sermo. Hic fuit in principio apud Deum.

Codd. : LPNX VR bWOD AQM TU B

III, 2/3 Ps. 44, 2. 3/4 Ps. 32, 6. 5/6 Is. 10, 22.23. 7 Ps. 106, 20. 8/12
 Io. 1, 1-5.

III, 2/3 EVAGR. alterc. p. 10, 2 ; LACT. inst. 4, 8, 14, p. 299, 2. 3/4 EVA-
 GR. alterc. p. 10, 10 ; LACT. inst. 4, 8, 14, p. 298, 2. 7 EVAGR. alterc. p. 10, 6.
 8/10 EVAGR. alterc. p. 11, 2 ; LACT. inst. 4, 8, 16, p. 299, 11.

5 suas hostias R D Q M 6 in cratera T² ; in craterem O ; in graterem M² ; in
 graterem Q M^{*} parabit A suam om. B 7 ~ seruos suos b' W D A b
 graterem L^{*} Q ; crateram X T² 8 quis L R D A Q M a me X M^{*}
 et a gentibus X 9 uenite + et W B 10 derelinquit R ; relinquit O
 prudentia R et² om. V D corripite W ; percipite M² T U 11 scien-
 tia] L N O, cf. LXX ; inscientiam B ; scientiam cet. intellegentium D ; intel-
 legentia T² ; et intellectum Q M ; praem. et P X² V R b W B ; praem. in T U

III, 1 sit + et L P N X O 2 XLIII] X V R ; XLVIII B^{*} ; XLIII cet.
 eructabit U ; eructabit T^{*} sermonem] uerbum W D A Q M B b 3
 operam meam R XXXI] L P X V R B ; XXXVI O ; XXXII cet. sermo
 R ; uerbo W D A b domini W² A b ; om. W^{*} 4 solidati] firmati W D
 A b spiritu + oris W D A Q M T U b item om. R 4 esaiam + pro-
 phetam A b consumans W D A B in iustitiam R W O Q M^{*} B 6 do-
 minus O D in toto orbe terrarum L^{*} B ; super terram D item om. X R
 7 CVI L b' W D T U b ; om. N O sermonem] uerbum b W A b curauit]
 sanabit A eos V R W O A b item om. R 8 cata] secundum A b fuit]
 erat W D A Q M b sermo (bis)] uerbum (bis) W D A Q M B^{*} b 9 domi-
 num R et — deum² om. O sermo] uerbum b W D A Q M B^{*} b hoc
 b W D A Q M T^{*} U B b erat V' W D A Q M b dominum R

- 10 *Omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil. Quod factum est in illo uita est et uita fuit lux hominum : et lux lucet in tenebris et tenebrae illum non comprehenderunt. Item in Apocalypsi : Et uidi caelum apertum, et ecce equus albus, et qui sedebat super eum uocabatur fidelis et uerus, aequum iustumque*
 15 *iudicans et proeliatur, et erat coopertus uestem sparsam sanguine: et dicitur nomen eius sermo Dei.*

III. QVOD CHRISTVS IDEM MANVS ET BRACHIVM DEI.

- Apud Esaiam : *Numquid non ualet manus Dei, ut saluos faciat, aut grauauiit aurem, ut non exaudiat ? sed peccata uestra inter uos et Deum separant, et propter peccata uestra auertit*
 5 *faciem a uobis, ne misereatur. Manus enim uestrae inquinatae sunt sanguine et digiti uestri in peccatis. Labia autem uestra locuta sunt facinus et lingua uestra iniustitiam meditatur. Nemo loquitur uera neque est iudicium uerum. Fidunt in uanis et loquuntur inania, qui parturiunt dolorem et pariunt facinus.* V 66.
 10 *Item apud eundem : Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Dei cui reuelatum est ? Item apud eundem : Sic dicit Dominus : caelum mihi thronus et terra subpedaneum pedum meorum. Quam mihi sedem aedificabitis aut quis locus ad requiem mihi ? omnia enim ista fecit manus mea. Item apud*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

13/16 Apoc. 19, 11.13.

III, 2/9 Is. 59, 1-4.   10/11 Is. 53, 1.   11/14 Is. 66, 1.2.

10 ipso] illo P   11 in eo A b   est²] erat W   fuit] erat W D A Q M b   lux²] lumen A   12 ~ in tenebris lucet D A   illam b' W D B ; eum R O ; eam A b
 in apocalipsin M   13 et¹ om. W   et² om. R   14 uocabitur O   iustum
 quae R W A   15 iudicat O A b   proelior R Q² T U ; praeliatur b   ueste
 W D T² B   consparsam O Q M T* U ; consparsa T² B ; conspersa b' D ; ad-
 spersam N ; adspersa W   sanguinem R Q M* ; sanguineam A b   16 sermo]
 uerbum D

III, 1 idem + est M* ; + sit D B   2 domini W D Q M b   3 grauabit
 P² W O D A B b   exaudiam Q   sed om. O   peccata] delicta B   4
 in uos T* U   dominum R   terra + autem T U   dolorem Q M   facinos L   10 item om.
 O   5 faciem + suam W D B   plenae sunt sanguine Q M ; sanguinem
 plenae sunt A   6 uestra + facinus et (om. O*) O   7 meditabitur P ; med-
 ditata D   8 confidunt M² ; qui confidunt R ; fiunt P   9 insania P ; uana
 B   parturiunt] concipiunt T U   dolore Q M   10 item om.
 R   ad eundem R ; illic V b A b   domino R   credit R M*   11 domi-
 ni b W D   apud eundem] illic A b   12 caelorum R   thronum A   et]
 est et X A ; est T U ; om. D   terra + autem T U   subpedaneum] scabillum
 Q* ; scapillum M* ; scabellum Q² M²   13 mihi sedem aedificabitis] domum
 aedificabitis mihi A b   ad requiem meam A b ; requies mihi O   14 ~ omnia
 ista enim Q M ; nonne haec omnia D   facit R   item — 16 confundentur
 om. X* Q M   apud eundem] illic A b

15 eundem : *Domine Deus, altum est brachium tuum, et non sciebant : cum cognouerint autem, confundentur.* Item apud eundem : *Reuelabit Deus brachium suum illum sanctum in conspectu omnium gentium et uidebunt omnes gentes ipsa suprema terrae salutarem a Deo.* [Item apud eundem : *Ecce feci te sicut*
 20 *rotas uehiculi triturantes nouas in serras formatas : et triturbabis montes et extenuabis colles et sicut lanuginem pones et uentilabis, et uentus occupabit illos et procella disparget. Tu autem iucundaberis in sanctis Israhel, et exultabunt inopes et egeni. Quaerent enim aquam, et non erit. Lingua enim illorum a siti siccabit.*
 25 *Ego Dominus Deus, ego exaudiam Deus Israhel et non derelinquam eos, sed aperiam inter montes flumina et in mediis campis fontes, faciam desertam in nemora aquosa et sitientem terram in* V 67
aquaeductus. Ponam inaquosam terram cedrum et buxum et myrtam et cypressum et ulmum et populum, ut uideant et
 30 *cognoscant et sciant et credant simul, quia manus Domini fecit ista et sanctus Israhel ostendit.]*

V. QVOD IDEM ANGELVS ET DEVS.

In Genesi ad Abraham : *Et uocauit eum angelus Domini*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

15/16 Is. 26, 11. 17/19 Is. 52, 10. 19/31 Is. 41, 15-20.

V, 2/6 Gen. 22, 11.12.

15 dominus NR altum] excelsum A b et om. B nesciebant W ; nescierunt A b ; non sciebam L P X B ; nesciebam N 16 cum] eum qui B cognouerit U* ; cognouerant D ~ autem cognouerint A b ; autem non cogn. B confundantur B ; confundebantur D apud eundem] illic A b 17 reuelauit P D Q M T U dominus D illud V b A b ; om. T² 18 omnes om. D ipsa om. M* suppraemae M* 19 salutare W M² ; salutem P V' R b' O D A B b ; praem. et T² ~ salutem a deo terrae R a deo] dei M² ; om. O item — 31 ostendit om. L P N X V R b apud eundem] illic A b ecce fecit te M* ; et te feci A ; ecce W 20 triturbantis AW O D b in serras formatas con. oxon.] in seras formatas Q M ; in se reformatas O D U ; in se reformatae T* ; in se formatas W ; sere formatae T² ; in serram tornatas b ; om. A et] sed T 21 et¹ om. Q M sicut languinem M* ; ut puluerem A b ponis W D* A 22 occupauit Q M* disperget D² T ; dispargit O Q M ; dispargit D* ; om. A iucundaueris D* Q M* 23 in sancto A M² israhel A egeni] gentes D 24 enim] autem b ; om. Q M aquae O enim² om. D eorum W a om. A siccabitur D² ; aruit M² 25 deus¹ om. T U israhel A 27 deserta O D A b aquosa — 28 ponam om. A sitiendi D in² — 28 terram om. O Q M* 28 ponam + in b cedrum] caedi uim A 29 myrtum O² D² A M² T² b ; murtam Q* M* U ; murtum Q² ; myriam W² ; myri W* cyparissum b ; cupidissum A et populum om. D ut] et O* D* 30 credant] redeant Q M* dei D 31 ostendit om. W

V, 1 idem + sit B 2 ad abraham om. B ad om. T* U

de caelo et dixit illi : Abraham, Abraham. Ille autem dixit : ecce
 ego. Et dixit : noli inponere manum tuam super puerum neque
 5 feceris illi quicquam. Nunc enim cognoui, quoniam times Deum
 tuum et non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me. Item
 illic ad Iacob : Et dixit mihi angelus Domini in somnis : ego
 sum Deus, quem uidisti in loco Dei, ubi unxisti mihi titulum
 lapideum et uouisti mihi uotum. Item in Exodo : Deus autem
 10 praeibat eos, die quidem per columnam nubis ostendere illis iter,
 noctu autem in columna ignis. Et postea illic : Promouit autem
 angelus Dei, qui praecedebat exercitum filiorum Israhel. Item
 illic : Ecce ego praemitto angelum meum ante faciem tuam ad cus-
 todendum te in itinere, ut te inducat in terram, quam tibi prae-
 15 paraui. Obserua eum et obaudi eum, ne fueris inobaudiens ei :
 non enim deerit tibi : nomen enim meum est in illo. Vnde ipse
 in euangelio dicit : Ego ueni in nomine patris mei, et non
 recepistis me. Cum alius uenerit in nomine suo, illum accipietis. V 68
 Et iterum in psalmo CXVI : Benedictus est, qui uenit in
 20 nomine Domini. [Item id Malachiel : Testamentum meum fuit
 cum uita et pace, et dedi illi timorem timere me, a facie nominis
 mei proficisci illum. Lex ueritatis fuit in ore eius, et iniustitia
 non est inuenta in labiis eius. In pace linguae corrigens ambula-
 uit uobiscum et multos auertet ab iniustitia. Quoniam labia
 25 sacerdotis seruabunt scientiam, et legem exquirent ab ore eius,
 quoniam angelus Domini omnipotentis est.]

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

7/9 Gen. 31, 11, 13. 9/11 Ex. 13, 21. 11/12 Ex. 14, 19. 13/16 Ex. 23,
 20, 21. 17/18 Io. 5, 43. 19/20 Ps. 117, 26. 20/26 Mal. 2, 5-7.

3 abraham *semel* W* A at ille autem B dicit D 4 et *om.* P M* nec
 O T U ; et nec Q M 5 quaequam M* timeas O dominum deum R b W
 O D Q M ; dominum U 6 dilecto Q M 7 mihi] illi W 8 deus *om.* L N X
 dei *om.* Q M 9 lapidem D 10 in die M² T² ; interdum Q M* T* U per
 (pro B ; in b) columna P X b U B 11 nocte M² et postea] item D A Q M b
 promouebit W autem *om.* D ; + illic W 13 ego *om.* V mitto X*
 ante faciem tuam *om.* D 14 inducam Q M 15 et] ei L audi M²
 et ne b W O D Q M T U B inoboediens D B ; obaudiens O ei] et W A ;
om. X T* 16 non — tibi *om.* D nomen + nomen B ; + nouum nomen
 W O T* U ; + quia nomen Q M* enim *om.* Q M* U* unde + et V 17
 uenio W 18 recepisti W M* ; accepistis V R ; accepistis A accipietis] reci-
 pietis D B 19 et iterum] item P R D A ; et XV CXVI] X O M ; CXLII R ;
om. N ; CXVII *cet.* est *om.* X W D 20 item — 26 est *hab.* W D A Q M T U b
 (sine [ ]) ; *om.* *cet.* item] et W T U malachia T² ; + propheta A D b 21
 dedit W D* timere me] timere W ; *om.* Q M T U 22 et *om.* Q M 23
 lingua D M* ; *om.* A b corregis W ambulabit W D 24 nobiscum T U b
 auertit D* A b 25 sacerdotis] eorum A et — 26 quoniam *om.* A
 ab] ex T* 26 omnipotenti sit A

VI. QVOD DEVS CHRISTVS.

In Genesi : *Dixit autem Deus ad Iacob : exsurge et ascende in locum Bethel et habita illic et fac illic altare illi Deo, qui tibi apparuit, cum fugeres a facie Esau fratris tui.* Item apud
 5 *Esaiam : Sic dicit Dominus Deus sabaoth : fatigata est Aegyptus, et negotiatio Aethiopum et Sabain uiri alti ad te transgredientur et tui erunt serui et post te ambulabunt uincti conpedibus et adorabunt te et in te praecabuntur : quoniam in te Deus est, et non est Deus alius praeter te. Tu enim es Deus, et non sciebamus, Deus Israhel saluator. Confundentur et reuerebuntur omnes*
 10 *qui aduersantur tibi et cadent in confusione.* Item apud eundem : *Vox clamantis in heremo : parate uiam Domino, rectas facite*
 15 *semitas Dei nostri. Omnis riuus implebitur et omnis mons et collis humiliabitur, et erunt omnia tortuosa in directum et aspera in campum, et uidebitur omnis claritas Domini, et uidebit omnis caro salutare Dei, quoniam Dominus locutus est.* Item apud Hieremiam : *Hic Deus noster, et non deputabitur alius absque illum, qui inuenit omnem uiam prudentiae et dedit eam Iacob puero suo et Israhel dilecto sibi. Post haec in terris uisus est et*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

VI, 2/4 Gen. 35, 1. 5/11 Is. 45, 14-16. 12/16 Is. 40, 3-5. 17/20 Bar. 3, 36-38.

VI, 1 FVLGENTIVS RVSP., contra Fabianum, fragm. XI, 1 (Fraipont, CC 91 A, l. 3, p. 779). 5/11 LACT. inst. 4, 13, 7, p. 317, 7. 8/9 LACT. inst. 4, 29, 10, p. 393, 9. 17/20 EVAGR. alterc. p. 5, 1; PS-FIRM. consult. 2, 4, p. 55, 14; FVLGENTIVS RVSP. loco supra cit., l. 4-7; LACT. inst. 4, 13, 8, p. 318, 1.

VI, 1 et christus L² B; ex christus L*; christi W 3 bethel M²; bethel P N; bethem Q M*; bethlem O; betlem R; bethleem b W inhabita R illic² om. D altarem A illi om. O Q M T²; ~ deo illi D tibi] ibi A 4 fugeret L* apud om. A 5 esaiam + prophetam A b deus om. B fatigatus U* 6 nec cogitatio R T* sabaim L² V' b' b; sabam B uiri om. M* alti] excelsi W 7 tui om. B poste P O A* M uicti T* U 8 praedicabuntur M*; laetabuntur B deus om. D; 9 alius om. W; ~ alius deus R es] si M*; et A nesciebamus D 10 istrachel A confundantur X*; praem. et R reuerebantur A; reuertebuntur M* 11 in confusione L V R D Q M T B apud eundem] illic A b 12 in deserto W D A Q M b domini X* W O D A Q M² b 13 omnes L riuus] uallis b D A b et² om. R 14 colles X* W humiliabitur] acquabitur D omnia om. D tortuosa] praua D A 15 campum] uias planas W A b et¹ — domini om. A uidebit L N X B omnis om. P V R b O D B b dominum X; dei O omnis² om. D* 16 salutarem R* A T* U dominus] deus O est + haec P item om. R 17 hieremiam + prophetam A b hic — noster om. B hic + est W Q M computabitur B absque illo X² V' R b' W O D Q² M² T² B b 18 prouidentiae b Q M eam om. P R* 19 et¹ om. O* istrachel A* sibi] suo A b

- 20 cum hominibus conuersatus est. Item apud Zachariam Deus dicit : *Et transibunt per mare angustum et percutient in mari fluctus, et arefacient omnes altitudines fluminum et confundetur omnis iniuria Assyriorum, et sceptrum Aegypti auferetur, et confortabo eos in Domino Deo ipsorum, et in nomine eius*
 25 *gloriabuntur, dicit Dominus.* Item apud Oseae Deus dicit : *Non faciam iuxta iram indignationis meae, non sinam deleri Efram, quoniam Deus ego sum, et non homo in te sanctus, et non introibo in ciuitatem ; post Dominum ibo.* Item in psalmo XLIII : *Thronus tuus, Deus, in saecula saeculorum, uirga aequitatis*
 30 *uirga regni tui. Dilexisti iustitiam et odio habuisti iniustitiam : propterea unxit te Dominus Deus tuus, oleum exultationis super* V 70
participes tuos. Item in psalmo XLVIII : *Vacate et cognoscite, quoniam ego sum Deus, exaltabor in gentibus et exaltabor in terra.*
 Item in psalmo LXXX : *Non cognouerunt neque intellexerunt,*
 35 *in umbra deambulant.* Item in psalmo LXVI : *Cantate Deo,*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

21/25 Zach. 10, 11.12. 25/28 Os. 11, 9.10. 29/32 Ps. 44, 7.8. 32/33 Ps. 45, 11. 34/35 Ps. 81, 5. 35/37 Ps. 67, 5.

29/32 EVAGR. alterc. p. 4, 12 ; LACT. inst. 4, 13, 9, p. 318, 6. 32/37 EVAGR. alterc. p. 5, 6.

20 zachariam + prophetam *Ab* dominus *PRWODQMTU* 21 per marem *Q* T* U* ; per *W* in mare *A* 22 fluctum *X** arefacient *U** ; arefient *XAb* omnes altitudinem *Q* M** ; omnem altitudinem *M²* confunditur *D** ; confundentur *X* W O Q* MU* 23 omnis — auferetur *om. O* omnes *WM* iniurias *N W* ; in iniuria *M* aegyptiorum auferetur *W* ; aegyptia uertetur *D** ; aegypti auertetur *D²* 24 confortiabo *O Q* M* U*
 25 deus *R* oseae + prophetam *Ab* dominus dicit *PVRbDM* B* ; dicit dominus *W* 26 iuxta indignationis irae *W** ; iuxta indignationes irae *W²* delere *M* U** ; de *X* effraim *b* 27 ~ ego deus *QM* homo + quoniam *TU* inter sanctos *P WDB* et² *om. R** non² *om. A* ibo *P*
 28 post deum *LPXWQT²B* ; post domino *OT* U* ibo] iob *O XLIII*] *L* XR* ; *om. N* ; *XLIII cet.* 29 thronus tuus] sedis (sedes *b*) tua *Ab* deus *om. M* in sacculum saeculi *A U* b* aequitates *X** ; recta est *Ab* 30 et *om. LPNXRB* odisti *DAb* iniquitatem *DAQMb* 31 deus deus *XNDAb* tuus *om. M* oleo *L² N V' b' O² D Q² M² T²* exultationis] laetitiae *Ab* ; unctionis *R* 31/32 prae participibus tuis *bD* ; prae consortibus tuis *Ab* 32 *XLV L² b' WDA M² Bb* ; *XLVII OTU* uagate *T** ; uocate *Q* M** cognoscite] uidete *AQM b* 33 quia *A* dominus deus *T* ; dominus *R** in terram *R* 34 item] et postea *R* *LXXXI X² b' D AQ M² TUBb* ; *XXXI M** non cognouerunt] nescierunt *Ab* intellexerunt + hii qui *R* 35 in umbra] in tenebris *Ab* deambulauerunt *B* ; ambulant *Ab* item *om. R* *LXVI VROB* ; *XLVII Q M²* ; *XLVII.LXVI M** ; *LXVII cet.* domino *ODQMT* ; dominum *U*

psallite nomini eius, uiam facite ei, qui ascendit in occasum, Deus nomen est illi. Item in euangelio cata Iohannem : In principio fuit sermo et sermo erat apud Deum et Deus erat sermo. Item in eodem Dominus ad Thomam : Inice hoc digitum tuum
 40 *et uide manus meas et noli esse incredulus sed fidelis. Respondit Thomas et dixit illi : Dominus meus et Deus meus. Dicit illi Iesus : quia uidisti, credidisti. Felices qui non uiderunt et crediderunt. Item Paulus ad Romanos : Optabam ego anathema esse ipse a Christo pro fratribus cognatis meis qui sunt secundum*
 45 *carnem, qui sunt Israhelitae, quorum adoptio et claritas et testamentum et legis constitutio et famulatus et promissiones, quorum patres et ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia Deus benedictus in saecula. Item in Apocalypsi : Ego A et Ω, initium et finis. Ego sitienti dabo de fonte aquae*
 50 *uitae gratis. Qui uicerit possidebit ea et eorum hereditatem : et ero eius Deus, et ille erit mihi filius. Item in psalmo LXXX : V 71 Deus stetit in synagoga deorum, in medio autem deos discernens. Et iterum illic : Ego dixi : dii estis et filii altissimi omnes, uos*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

37/38 Io. 1, 1. 39/43 Io. 20, 27-29. 43/48 Rom. 9, 3-5. 49/51 Apoc. 21, 6.7. 52 Ps. 81, 1. 53/54 Ps. 81, 6.7.

37/38 EVAGR. alterc. p. 11, 2. 52 EVAGR. alterc. p. 4, 9.

36 uiam] iter *A b* in occasu *L N X*; ad occasum *A b* 37 dominus *W A b*; dei *R* est *om. L P N X R B* illi] *ei A b* cata] secundum *A b* 38 fuit] erat *W D A Q M b* sermo *ter*] uerbum *ter W O D A Q M T U b* et sermo *om. A** sermo³ + omnia per ipsum facta sunt et sine ipso factum est nihil *D* 39 in eodem] in euangelio *D*; illic *A b* deus *R* inice] iniet *W*; porrige *D* huc *L² N b' W O² A Q² M² T² B b*; *om. D* tuum *om. O* 40 uidete *A* fidelis + et *A b* 41 illi *om. W D*; + tu es *D* domine *O**; deus *T** et dixit *B*; dixit *W O D Q M T U* illi *om. R* 42 uidisti + me *T*; + et *R D² Q*; + me et *D** felices] beati *D A b* 43 credunt *R A b* item *om. R* 43/44 ~ ipse anathema esse *V' A b* 44 ipse *om. W O Q M T* B* a *om. V M** christus *R* propter fratres meos *A b* cognatis — sunt] qui sunt cognati *A b*; qui sunt *D* cognatisque *Q M T U*; et cognatis *V W* 44/45 secundum — sunt *om. T** 45 israhelitae *A** adeptio *L* N X B*; exceptio *R* et] est *W O Q M T U*; est et *D A b*; est filiorum et *b* 46 et¹ *om. B* constitutiones *B*; constitutum *R* 47 et *om. V' b' W O D* christus] sps *A* quis est *R* 48 omnes *O* 49 ego + sum *X R U* 50 uiuae *Q²* gratis + et *T²*; + ut *Q M* T* U* eam et eorum *R B*; in aeternum *b* hereditate *A* et² *om. A** 51 ei *D*; eis *W* deus *om. O* illi erint *W*; ~ erit ille *B*; erit *om. Q* filii *W* LXXX] *L* P N* R O*; LXXXI *cet.* 52 dominus *R* deorum — autem] deus in medio deorum *R* deorum] dei *L N X* autem *om. L N X V* deus *O D A M² U*; *om. W* discernit *D* 53 et iterum] item *X O D A b* illic] in eodem psalmo *V* dixi *om. A** altissimi] excelsi *D A Q M b* omnes *om. T**

autem sicut homines moriemini. Quod si iusti qui fuerint et
 55 *praeceptis diuinis obtemperauerint, dii dici possunt, quanto*
magis Christus Deus Dei filius : sicut ipse in euangelio dicit
cata Iohannem : Non est scriptum in lege, quoniam ego dixi :
dii estis ? si illos dixit deos, et non potest solui, quod pater sancti-
 60 *ficauit et misit in saeculum, uos dicitis, quoniam blasphemat,*
quia dixi : filius Dei sum. Si non facio facta patris, nolite mihi
credere : sed si mihi non uultis credere, factis credite et cognoscite,
quoniam in me est pater et ego in illo. Item in euangelio cata
Mattheum : Et uocabitis nomen eius Emmanuhel, quod est
interpretatum nobiscum Deus.

VII. QVOD CHRISTVS DEVS VENTVRVS ESSET INLVMINATOR ET
 SALVATOR GENERIS HVMANI.

Apud Esaiam : *Confortamini, manus resolutae, et genua*
debilia, exhortamini. Qui estis pusillianimes, nolite timere.
 5 *Deus noster iudicium retribuet, ipse ueniet et saluos faciet nos.*
Tunc aperientur oculi caecorum et aures surdorum audient.
Tunc saliet clodus sicut ceruus et plana erit lingua mutorum :
quia rupta est in deserto aqua et riuus in terra sitiendi. Item V 72

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B

57/62 Io. 10, 34-38. 63/64 Matth. 1, 23.

VII, 3/8 Is. 35, 3-6.

VII, 3/8 PS-FIRM. consult. 2, 13, p. 76, 26 ; LACT. inst. 4, 15, 13, p. 331, 12.

54 quis L ; quique D ; ~ qui iusti N A fuerunt X Q 55 optauerint R
 possint R 56 christus om. D* deus om. P* in euangelio om. B
 dicit om. Q M T* b 56/57 ~ cata ioh. dicit O D 57 cata] secundum A b
 nonne O D Q M T² ~ scriptum est O D Q M T U in legem R ego
 dixi om. T² 58 estis + et filii excelsi omnes D si illis L* ; sicut illos O
 solui + scriptura D M² T² quem D² T² ; quam D* significauit O ;
 signauit D 59 quia B blasphemant R ; blasphemo B 60 dixit Q M* T*
 U quod si b W O D Q M T U B facta] opera D 60/61 ~ credere mihi
 D 61 sed — credere² om. N W sed] et Q M T U B ; quod b si + facio
 et (+ si D²) b O D b ~ credere non uultis b factis] operibus A credetis
 M* 62 illo] ipso R item] praem. illo R in euangelio om. O D cata]
 secundum A b

VII, 1 ~ deus christus R 3 esaiam + prophetam A b confortamini
 Q* M 4 et exhortamini O D pusillianimis L X* M* ; pusillanimis D* ;
 pusilli animi R ; pusillo animo A b ; pusillanimi V D² timere] metuere R ;
 + eos R² ; + nolite metuere L P N X A 5 retribuit T* U ~ nos faciet A
 6 adaperientur Q M 7 clodos L* ; clodos W* A 8 aquae et riuus P M* ;
 aquaetribus R ; aquae triuus A

illic : *Non senior neque angelus sed ipse Dominus liberavit illos,*
 10 *quia diligit eos et parcet eis, ipse redemit eos. Item illic : Ego*
Dominus Deus uocaui te in iustitia, et teneam manum tuam,
et confortabo te : et dedi te in testamentum generis mei, in
lumen gentium, aperire oculos caecorum, producere a uinculis
uinctos et de domo carceris sedentes in tenebris. Ego Dominus
 15 *Deus, hoc mihi nomen est. Claritatem meam alii non dabo, neque*
uirtutes meas sculptilibus. Item in psalmo XXIII : Vias tuas,
Domine, ostende mihi et semitas tuas doce me. Deduc me ad
ueritatem tuam et doce me, quoniam tu es Deus saluator meus.
 Vnde in euangelio cata Iohannem Dominus dicit : *Ego sum*
 20 *lumen mundi. Qui me secutus fuerit, non ambulabit in tenebris*
sed habebit lumen uitae. Item cata Mattheum Gabrihel angelus
ad Ioseph : Ioseph fili David, ne metueris adsumere Mariam
uxorem tuam. Quod enim ex illa natum fuerit, de Spiritu est
sancto. Pariet autem filium, et uocabis nomen eius Iesum. Hic
 25 *enim saluum faciet populum suum a peccatis eorum. Item*
cata Lucanum : Et Zacharias inpletus est Spiritu sancto et
prophetabat dicens : benedictus Deus Israhel, qui prospexit
redemptionem populo suo et excitauit nobis cornum salutis in

Codd. : LPNX VR bWOD AQMTUB

9/10 Is. 63, 9. 10/16 Is. 42, 6-8. 16/18 Ps. 24, 4-5. 19/21 Io. 8, 12. 22/
 25 Matth. I, 20. 21. 26/29 Luc. I, 67-69.

10/14 LACT. inst. 4, 20, 12, p. 366, 14.

9 illic] apud eundem V deus N liberabit LPXV' b' DAM²Bb il-
 los] eos VRAb 10 quia — item] in ras. breu. spat. R² qui W diligit
 L²X²NOQ*Ub eos] illos WO parcat D*Q² eis] eos X*O; + et
 b' WODQMTUB redimet P V' b' W DAM B b illic] apud eundem V
 11 deus deus P in iustitiam XVRDQ et] ut b' WODQMTUB b
 12 confortauit QM 12/13 in lumine W; in lucem D 13 procedere B a]
 ex O²; om. O* 14 sedentis LXR tenebris + et in umbra mortis W 15
 alteri O 16 uirtutem meam O scalptilibus LV; scalitibus R; om. D
 XXXIII L²PNb WODA b 17 domine om. O; praem. ostende R
 ostende] demonstra T; notas fac DAb et om. A edoce WODA b
 me¹ + et V deduc — 18 doce me om. WDB deduc] dirige Ab
 17/18 in ueritate tua Ab 18 et doce me om. V quia O A deus om. P* W
 salutaris DAb 19 unde] item V cata] secundum Ab 20 ambula-
 uit Q* M* T* U; ambulabat X* 21 uitae + aeternae R cata] secundum
 Ab 22 ioseph² om. R metueris] timueris DQMTUB; timeas WO; +
 noli timere T* adsumeret A; accipere O 23 uxorem] coniugem WOD
 Ab ~ natum fuerit ex illa D erit B est sancto est M*; ~ sancto est
 V' b' O DAM²b 25 suum om. Ab delictis et peccatis V eorum — 29
 sui om. LPNX eorum om. Ab 26 cata lucanum] OD*; in kata luca-
 num R; cata lucan W D²; secundum lucam V' b' Ab; cata lucam cet. 27 pro-
 phetauit b' WODQMTUB; + angelus domini QM* dominus deus T²
 prospexit] fecit Ab 28 suscitauit b; suscitabit A cornu R b' W²O²
 D²Q²M²T²b

domo David pueri sui. Item illic angelus ad pastores : *Ne* V 73
 30 *timueritis. Ecce enim adnuntio vobis, quoniam natus est vobis*
hodie saluator, qui est Christus Iesus, in ciuitate David.

VIII. QVOD CVM A PRINCIPIO FILIVS DEI FVISSET, GENERARI
 DENVO HABERET SECVNDVM CARNEM.

In psalmo I : *Dominus dixit ad me : filius meus es tu, ego*
hodie generavi te. Posce a me, et dabo tibi gentes hereditatem tuam
 5 *et possessionem tuam terminos terrae.* Item in euangelio : *Et*
factum est, quomodo audiuit salutationem Mariae Elisabeth,
exultauit infans in utero eius : et inpleta est Spiritu sancto et
exclamauit uoce magna et dixit : benedicta tu inter mulieres, et
benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi contigit, ut
 10 *ueniat mater Domini mei ad me ?* Item Paulus ad Thessaloni-
 censes II : *Ad ubi uenit adinpletio temporis, misit Deus filium*
suum natum de muliere. Item in epistula Iohannis : *Omnis*
spiritus, qui confitetur Iesum Christum in carne uenisse, de Deo
est. Qui autem negat in carne uenisse, de Deo non est, sed est de
 15 *antichristi spiritu.*

Codd. : LPNX VR bW(usque ad 14 qui)OD A QM TU B

29/31 Luc. 2, 10.11.

VIII, 3/5 Ps. 2, 7.8. 5/10 Luc. 1, 41-43. 11/12 Gal. (non II Thess. !) 4, 4.
 12/15 I Io. 4, 2.3.

VIII, 3/5 EVAGR. alterc. p. 9, 17. 11 PS-FIRM. consult. 2, 13, p. 77, 21.

29 domum D* dauid] salutis O item om. D* illic — pastores] cata
 lucan Q M T U illic om. W* pastores + ait B 30 timueris N* M*
 enim] ego D uobis + gaudium magnum W D 31 id est R ; qui
 dicitur O ; qui L iesus] dominus T ; domini D ciuitate] domo b

VIII, 1 cum om. W 3 et in R I] L* N* X V R Q M* ; post primum B ;
 II cet. dominus — me om. B 4 genui X R* V' R* b' W D A Q M T B b
 postula Q M ; pete W O A b 5 euangelio + cata lucan W* D² Q* M T* ;
 + cata lucan b W² Q² T² U B ; + cata lucanum O D* 6 quomodo] quando M²
 elisabeth om. L X 7 exultabit R W repleta R 9 ~ mihi hoc R
 contegit W* ; contingit T* 10 ueniret P pauli O ; in epistula pauli D
 thessalonicenses] galatas b' D ; + in epistola T² 11 secundo L² ; om.
 N² b' ad] at L N V' R' b' O² D² M² T² U b ubi om. V impletio b M* ;
 plenitudo B temporum B 12 de] ex P* mulierem R* ; uirgine b W O D
 Q M T U B 13 in carnem W B de — 14 uenisse] ex deo est et omnis sps qui
 soluit ihm A² ; om. A* 14 autem — XVIII, 43 in aqua in om. W in carnem
 R B ~ non est de deo D ; hic non est natus de deo O deo + natus b Q M
 T U non om. T* est² om. T* de — 15 spiritu] antichristus Q M

VIII. QVOD HOC FVTVRVM ESSET SIGNVM NATIVITATIS EIVS, VT DE VIRGINE NASCERETVR HOMO ET DEVS, HOMINIS ET DEI FILIVS.

Apud Esaiam : *Et adiecit Dominus loqui ad Achaz : pete tibi signum a Domino Deo tuo in altitudinem susum et in altitudinem* V 74
 5 *deorsum. Et dixit Achaz : non petam nec temptabo Dominum Deum meum. Et dixit : audi itaque, domus David. Non pusillum uobis certamen cum hominibus, quoniam Deus praestat agonem. Propter hoc dabit Deus, ipse uobis signum : ecce uirgo in utero accipiet et pariet filium, et uocabitis nomen eius Emmanuhel.*
 10 *Butyrum et mel manducabit : priusquam cognoscat aut proferat mala, commutat bonum.* Hoc semen praedixerat Deus de muliere procedere, quod calcaret caput diaboli. In Genesi : *Tunc dixit Deus ad serpentem : quia tu hoc fecisti, maledictus tu ab omni pecore et ab omni genere bestiarum terrae. Pectore tuo et*
 15 *uentre repes, et erit tibi terra cibus in omnibus diebus uitae tuae. Et ponam inimicitiam inter te et mulierem et inter semen tuum et semen eius. Ipse tuum obseruabit caput et tu obseruabis calcaneum eius.*

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

VIII, 3/11 Is. 7, 10-15. 13/18 Gen. 3, 14.15.

VIII, 3/9 EVAGR. alterc. p. 14, 11. 8/9 LACT. inst. 4, 12, 4, p. 310, 7.

VIII, 1 esset] dedit R 2 et² om. A 3 esaiam + prophetam A b achoz B ; achas b O D* Q* M² U ; ahas M* ; achab R ; acha L* A* ; + dicens b O D Q M T U b expete B 4 in altitudine M² susum — altitudinem] et B sursum L N X V' R b' O D Q² T ; suum A M* in² om. b O U altitudine² M² 5 achas D* O M U ; adchas A* ; achab R ; acha A² petes M* ; om. D neque V b ; et non B ; om. D 6 deum om. P* meum om. V audite itaque b ; audita quae est R dauid] iacob b O D Q M T U B non] num M² T² 7 uobis] nobis A ; praem. erit b O D Q M T U B ; + erit R deus om. T* 8 deus om. D ~ uobis ipse D in uterum L² N V 9 concipiet X* uocabit A ; uocabis X O Q M b emmanuhel] iesum Q M 10 buturum N* A* Q* M* T* U manducauit R O* T* U cognoscat] sciati D aut] ut T proferet O* ; properat L* D* 11 malum R ; + et T² commutet M² T² ; commutabit O² ; commutauit O* ; commutate L N X* V R ; computat P ; commouet M* ; contemnet malitiam ut eligat D 12 procedere om. A caput om. B diabolo R ; zabuli X 13 dominus X* tu¹ om. b hoc om. O tu² om. R 14 terra M* ; om. O tuo om. P* 15 uentre + terrae R repis D A tibi om. M* in om. D Q M 16 ~ inimicitiam ponam D inter² + te et R 17 et¹ + inter Q M eius] mulieris X ipsa V b D M² obseruauit Q* M ; calcabit X R b ; calcauit A B

X. QVOD ET HOMO ET DEVS CHRISTVS EX VTROQVE GENERE
CONCRETVS, VT MEDIATOR ESSE INTER NOS ET PATREM POSSET.

Apud Hieremiam : *Et homo est, et quis cognoscet eum ?*
Item in Numeris : *Orietur stella ex Iacob et exsurget homo ex*
5 *Israhel. Item illic : Procedet homo de semine eius et dominabitur*
multarum gentium, et exaltabitur quam Gog ipsum regnum, et V 75
augebitur regnum eius, et Deus eduxit eum ex Aegypto : quasi
claritas unicornis ei, et edet gentes inimicorum suorum et cras-
situdines eorum emedullabit et ballistis suis configet inimicum.
10 *Recubans requieuit quasi leo et quasi catulus leonis. Quis*
suscitabit eum ? qui benedicunt te, benedicti sunt, et qui male-
dicunt te, maledicti sunt. Item apud Esaiam : Spiritus Domini
super me. Propter quod unxit me, bene nuntiare pauperibus misit
15 *me, curare contribulatos corde, praedicare captiuis remissionem*
et caecis uisum, uocare annum Domini acceptabilem et diem
retributionis. Vnde in euangelio Gabrihel ad Mariam : Et
respondens angelus dixit ad illam : Spiritus sanctus superueniet

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

X, 3 Jer. 17, 9. 4/5 Num. 24, 17. 5/12 Num. 24, 7-9. 12/16 Is. 61,
1.2. 16/19 Luc. 1, 35.

X, 3 PS-FIRM. consult. 2, 13, p. 77, 7. 3/5 LACT. inst. 4, 13, 10, p. 318, 11.
12/15 EVAGR. alterc. p. 47, 6.

X, 1 et¹ om. D T² et² om. U* ex om. L* 2 concreatus L² D* A ;
creatus R esset X* R Q* M* possit D ; posse X* 3 hieremiam +
prophetam A b ; + dicit b O Q M T U B et² om. U qui X* cognoscit
R O Q* M ; agnoscet X eum] illum D 4 surget M 5 israhel A*
illic om. A procedit A dominabitur] iudicabit D 6 multorum
gentium A ; ~ gentium multarum V R O D et¹ om. Q M U quam] tam-
quam M² T U ; quia O² ; om. Q M* gog] cogi X ; quod R D ; magog O² ;
gens B ; gygans M² ipsius T² regnum + eius M² 6/7 et augebitur
regnum om. O 7 eius + usque in saeculum R et om. b B duxit L N X ;
seduxit A ; ~ eduxit deus b B quasi] quia sicut O D 8 unicorni R ; uni-
quocornis D* ei et] fiet D ; eius et M² ; et V R b A B edet] edei A
grassitudines L N X A Q M T* U 9 emedullauit R O* Q* M* tuis X
configit R ; conficet Q* U ; conficiet M* B ; consiget A ; confiet Q² ; con-
fringet M² 10 secubans A ; recuperans T* U quasi] sicut Q M et —
leonis om. O qui D A M* 11 suscitauit O Q* M* T* U qui¹] quia O
benedicent b Q M T U B ; benedicant P ; benedicentes O te] et L* qui²]
quia O maledicent b Q M T U B ; maledicentes O 13 bene nuntiare]
euangelizare D 15 uisum + restituere A uocate X domino O Q M T U
et² om. P* 16 retributionis + redemptionis D in euangelio om. B ;
~ gabrihel in euangelio Q M gabrihel + angelus R et om. D 17 respon-
dit D B angelus + et D

in te et uirtus Altissimi obumbrabit te. Quapropter quod nascetur sanctum, uocabitur filius Dei. Item in epistula Pauli ad Corinthios I : Primus homo de terrae limo, secundus homo de caelo. Qualis ille e limo, tales et qui de limo, et qualis caelestis, tales et caelestes. Quomodo portauimus imaginem eius, qui de limo est, portemus et imaginem eius, qui de caelo est.

XI. QVOD DE SEMINE DAVID SECVNDVM CARNEM
NASCI HABERET.

In Basilion II : *Et fuit uerbum Domini ad Nathan dicens : uade et dic seruo meo David : haec dicit Dominus : non tu aedificabis mihi domum ad inhabitandum : sed erit, cum inpleti fuerint dies tui et dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuum post te qui erit de utero tuo, et parabo regnum eius. Hic aedificabit mihi domum nomini meo, et erigam thronum eius usque in saeculum, et ego ero ei in patrem, et ipse erit mihi in filium : et fidem consequetur domus eius, et regnum eius usque in saeculum in conspectu meo. Item apud Esaiam : Et exibit uirga de radice Iesse, et flos de radice ascendet : et requiescet super eum spiritus Dei, spiritus sapientiae et intellectus, spiritus consilii et fortitudinis, spiritus scientiae et pietatis, implebit*

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

20/23 I Cor. 15, 47-49.

XI, 3/5 II Sam. 7, 4, 5. 5/10 II Sam. 7, 12-14. 10/11 II Sam. 7, 16. 11/15 Is. 11, 1-3.

XI, 3/11 EVAGR. alterc. p. 8, 15 ; LACT. inst. 4, 13, 22, p. 322, 9. 11/13 EVAGR. alterc. p. 18, 2. 11/15 LACT. inst. 4, 13, 20, p. 321, 13.

18 obumbravit te L O* D ; obumbraui te R ; adumbrabit te b T² ; adumbraui te T* U ; inumbrabit te Q² M² ; inumbravit te Q* M* ; obumbrae (te om.) A quia propter A quod] qui V ; om. M* nascitur X ; + ex te V T U 19 sanctus V R item om. R 20 prima om. N B de terra e limo X D² Q M T* U ; de terra limo N e caelo D 21 quales O de limo A M² b ; limo M* ; qui de limo est R talis L P X R* Q M* T U et qui] qui R ; om. P* de + terrae R² talis X Q* M* 22 caelestis Q* M* portabimus A e limo est D ; de terra O

XI, 3 basilion] regnorum A b nathan + propheta R 4 et om. O D 5 mihi om. O inhabitandam T* U 8 aedificauit mihi D* Q* M* T* ; aedificabit V O D² ; fabricabit A b nomine L² X b 9 et¹ — 11 saeculum om. D in patre V T* in filio V 10 et¹ + mihi T U et regnum eius om. O 11 et om. A exiuit L R T* U B ; exiet P D A b 12 de radice¹ om. B iesse] eius X flores R radice² + eius V' b' X M² T² U ascendit X D M* B ; ascendit A requiescit D 13 domini X B 14 ~ fortitudinis et consilii M* scientiae] sapientiae M* impleuit R O* Q* M* ; praem. et V' b' O² D M² T

- 15 *illum spiritus timoris Dei. Item in psalmo CXXX : Iuravit Deus ipsi David ueritatem et non reprobauit eam : de fructu uentris tui ponam super thronum meum. Item in euangelio cata Lucanum : Et dixit angelus ad illam : ne timeas, Maria. Inuenisti enim gratiam ante Deum. Ecce concipies in utero et*
 20 *paries filium et uocabis nomen eius Iesum. Hic erit magnus et filius Altissimi uocabitur, et dabit illi Dominus Deus thronum David patris sui, et regnabit super domum Iacob in saecula, et regni eius non erit finis. Item in Apocalypsi : Et uidi librum in dextera Dei sedentis super thronum et scriptum intus et retro,*
 25 *signatum signis septem : et uidi angelum fortem praedicantem uoce magna : quis dignus est accipere librum et aperire signa eius ? nec quisquam poterat neque in caelo neque super terram neque sub terram aperire librum sed neque perspicere eum. Et ego flebam multum, quod nemo dignus repertus esset, qui aperiret*
 30 *librum aut uideret illum. Et unus ex senioribus dixit mihi : ne fleueris, ecce uicit leo de tribu Iuda, radix David, aperire librum* V 77
et septem signa eius.

XII. QVOD IN BETHLEM NASCERETVR.

Apud Micheam : *Et tu Bethlem domus illius Ephratha num-*

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

15/17 Ps. 131, 11. 18/23 Luc. 1, 30-33. 23/32 Apoc. 5, 1-5.

XII, 2/5 Mich. 5, 1 (Vulg. 5, 2).

XII, 2/5 EVAGR. alterc. p. 19, 15 ; PS-FIRM. consult. 2, 4, p. 55, 18.

15 illum] eum b' b domini P* X B CXXX] X* ; XXXI M* ; CXXV B ; om. N ; CXXXI cet. 16 dominus L* D A B b in ueritatem VR ; de ueritate D reprobabit R T U ; frustrabitur D A b eum b' O D A M* b 17 thronum tuum L N X b' T² ; sedem meam A b cata] secundum A b 18 lucanum] P X R O D ; lucan N D² Q* M T ; iohannem B ; lucam cet. illam] mariam R 19 enim om. L* ante] apud D T dominum VR B 20 hic + enim D² et² om. R 21 altissimus R* dabit illi] dabitur R* ; dabit R² dominus om. D 22 regnauit R Q* M* T* U saecula] aeternum T 24 dexteram T* U supra D et¹ om. P V' R D A T² b scriptus O intus] erat O et²] ec A retro] foris M² 25 signatus O² sigillis R B 27 ne P M* ; ne quis nec O* in caelum R in terram R O ; in terra b D Q M T U B 28 neque sub terra L P² V' b' A M² b ; om. P* O prospicere b' Q M T U ; respicere ad D 29 repertus] inuentus D A b est D 30 aut] et O 31 fleris T* U dauid + qui dignus est D 32 et + soluere D B septem] uidi X signacula D A B b

XII, 1 bethlem + iudeae D ; + idem b O M T U B 2 illius om. b Q M ephratham Q ; efreta A ; om. D numquis P* ; num L N ; non V' R

quid exigua es, ut constituaris in milibus Iuda ? ex te mihi procedet, ut sit princeps apud Israhel, et processiones eius a principio, a diebus saeculi. Item in euangelio : Et cum Iesus natus esset in Bethlem Iudaeae in diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente aduenerunt Hierosolyma dicentes : ubi est, qui natus est rex Iudaeorum ? uidimus enim stellam eius in oriente et uenimus adorare illum.

XIII. QVOD HVMLIS IN PRIMO ADVENTV SVO VENIRET.

Apud Esaiam : *Domine, quis credidit auditui nostro, et brachium Dei cui reuelatum est ? adnuntiauius coram ipso sicut pueri, sicut radix in terra sitiensi. Non est figura eius neque claritas : et uidimus illum, et non figuram neque speciem, sed figura eius sine honore et deficiens praeter ceteros homines. Homo in plaga positus et sciens ferre inbecillitatem : quia auersa est facies eius, inhonoratus est et non est computatus. Hic peccata nostra portat et pro nobis dolet, et nos putauimus esse illum in dolore et in plaga et in uexatione : ipse autem uulneratus est propter facinora nostra et infirmatus est propter peccata nostra. Doctrina pacis nostrae super illum, liuore eius sanati sumus. Omnes sicut oues errauimus, homo uia sua errauit. Et Deus tra-* V 78

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

5/9 Matth. 2, 1.2.

XIII, 2/15 Is. 53, 1-7.

XIII, 2/14 EVAGR. alterc. p. 32, 6 ; LACT. inst. 4, 16, 15-16, p. 341, 16.

3 in militibus R iuda] iudex R mihi om. Q procedit X* A ; + dux X²
4 ut] qui T² israhel A* et processiones eius om. P* processio M² ;
progressiones R principio + eius O* 5 a om. L P N M* dierum P
6 iudae P X² D M* 7 uenerunt X V D Q M b ; praem. et O* ; + in T U ; +
ab Q M* hierosolyma] -mam L² N X V² R b' O D M² T B b qui natus
est om. L* N X 8 in orientem V et ecce A ; ecce R

XIII, 1 uenerit X M² 2 credit R O 3 domini L P* N* O D adnuntiauius] adnuntiatum est B ipsis D 4 pueris N sitiens R figura] species D claritas] figura D 5 figuram + eius T* U sed] et V 6 praeter ceteros D 7 et om. D praefere O ; terrae L inbecillitate R ; infirmitatem B quia aduersa R ; qui auersa P ; quia uersa T U 8 est¹ om. R 9 portauit M² doletur Q* ; doluit M² et² om. O putabamus V ~ illum esse D 10 in uexationem Q 11 facinora — propter² om. T* et — nostra² om. R D 12 doctrinae Q M eius] illius D ; + nos V R D A b ~ in omnes sanati sumus B 13 omnes — errauimus om. L* a uia P X² b D Q M T U B dominus b' O Q M T U B ; om. N*

didit illum pro peccatis nostris, et ipse propterea, quod uexatus
 15 est, non aperuit os suum. Item apud eundem : Non sum con-
 tumax neque contradico : dorsum meum posui ad flagella et ma-
 xillas meas ad palmas, faciem autem meam non auerti a foeditate
 sputorum, et fuit Deus auxiliator meus. Item apud eundem :
 Non clamabit, neque audiet quis in plateis uocem eius. Harun-
 20 dinem quassatam non confringet et linum fumigans non extinguet
 sed in ueritate proferet iudicium. Fulgebit et non quassabitur,
 quoadusque ponat in terra iudicium, et in nomine eius gentes
 credent. Item in psalmo XX : Ego autem sum uermis et non homo,
 maledictum hominum et abiectio populi. Omnes qui me uidebant
 25 despiciebant me et locuti sunt in labiis et mouerunt caput :
 sperauit in Domino, saluet eum, quoniam uult eum. Item illic :
 Aruit uelut testa fortitudo mea et lingua mea adglutinata est
 faucibus meis. Item apud Zachariam : Et ostendit mihi Dominus
 Iesum sacerdotem illum magnum stantem ante faciem angeli
 30 Domini, et diabolus stabat ad dexteram eius aduersari ei. Et
 Iesus erat indutus uestimenta sordida et stabat ante faciem
 ipsius angeli et respondit et ait ad eos qui stabant ante faciem
 eius dicens : auferite uestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum :

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

15/18 Is. 50, 5-7. 19/23 Is. 42, 2-4. 23/26 Ps. 21, 7-9. 27/28 Ps. 21, 16.
 28/30 Zach. 3, 1. 30/35 Zach. 3, 3-5.

15/18 LACT. inst. 4, 18, 13, p. 351, 11. 16/18 EVAGR. alterc. p. 33, 10; PS-
 FIRM. consult. 2, 6, p. 58, 10. 23/28 EVAGR. alterc. p. 29, 11. 28/35
 PS-FIRM. consult. 2, 6, p. 59, 32; LACT. inst. 4, 14, 6, p. 325, 17.

16 et om. D 17 autem om. P O ; ~ autem faciem R 18 dominus V R A b
 item om. R apud eundem] illic A b 19 clamauit R O* D* Q* M T* U
 neque + contendet neque D quisquam V D A b eis T* ; om. R
 20 lignum R* A M* B fumigantem A B extinguat R* 21 ueritatem
 Q* M* T* U profert D ; proferret M* fulgebit + reluciscit D* ; + relu-
 cescet D² 22 ~ iudicium in terra O 23 credant V T U ; credunt O B² ;
 sperabunt D XX] L P X V R O ; XXI cet. 24 maledictio R ; obprobrium
 A B b hominis Q M populi] plebis D A Q M B b ~ uidebant me
 b' D A B b 25 despiciant O* ; subsannabant A B b et¹ om. B in om.
 b' O D A Q M T U B b caput + dicentes T² 26 in dominum V R U
 saluet] seruet eum (+ et R) saluet V R ; liberet D Q M ; eripiat (eripiet B)
 eum saluum faciat (faciet B) A B b quoniam] quam A 26 item — 28
 meis om. R item illic om. V 27 exaruit A B b uelut] sicut A ; tamquam
 B testum V A B b ; testus O fortitudo] uirtus b' A Q M B b adglutina-
 ta est] adhesit A B b 28 meis om. T U dominum R 29 iesus L* N X O
 30 dominus R et aduersari V ; aduersarii X R* Q M* ei] eius Q M* ;
 + coepit V 31 erat om. M* uestem sordidam O et — 33 ab eo om. Q
 M* stabant P² N V R* D A M² T U 33 ipsius — faciem om. O ipsius]
 eius V D M 33 auferre O uestimenta + eius M

ecce abstuli iniquitates tuas. Et induite eum poderem et inponite
 35 cidarim mundam super caput eius. Item Paulus ad Philippen- V 79
 ses : Qui in figura Dei constitutus non rapinam arbitratus est,
 esse se aequalem Deo, sed se inaniuit formam serui accipiens,
 in similitudine hominis factus, et habitu inuentus homo humi-
 liauit se, factus obaudiens usque ad mortem, mortem autem crucis.
 40 Propter quod et Deus exaltauit illum et donauit illi nomen, ut
 sit super omne nomen, ut in nomine Iesu omnes genu curuent
 caelestium et terrestrium et infernorum, et omnis lingua con-
 fiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris.

XIII. QVOD IPSE SIT IUSTVS, QVEM IVDÆI OCCISVRI ESSENT.

In Sapiencia Solomonis : Circumuenianus iustum, quoniam
 insuauis est nobis et contrarius est operibus nostris et exprobrat
 nobis peccata legis. Promittit scientiam Dei se habere et filium
 5 Dei se nominat. Factus est nobis in traductione cogitationum
 nostrarum, grauis est nobis etiam ad uidendum : quoniam dis-
 similis est aliis uita illius, et mutatae sunt uiae illius. Tamquam
 nugaces aestimati sumus ab illo, continet se a uiis nostris quasi
 ab immunditiis et praefert nouissima iustorum et gloriatur patrem

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

36/43 Phil. 2, 6-11.

XIII, 2/11 Sap. 2, 12-17.

XIII, 2/15 EVAGR. alterc. p. 36, 14; LACT. inst. 4, 16, 7-10, p. 339, 2.

34 iniquitates tuas] peccata tua R podorem X² A; pudorem L* X* Q M* ;
 ponderem R* O inponite + ei R D 35 cidarem R A paulus + aposto-
 lus A b 36 in figuram R O domini O rapina A 37 se²] se ipsum V;
 semet ipsum L T U; om. O exinaniuit L D A T U b 38 in similitudinem
 X* V' R b' O D Q M T U B inuentus] repertus D; + ut L² V' b' O D A
 M² T U B b homo + qui P 39 factis obaudiens N* X*; factus oboediens
 D A T* B; om. V mortem² — crucis om. O 40 et¹ om. P* D exaltabit
 X*; et exaltabit X²; ~ exalt. illum deus D 41 omnem R* Q* M* T* U*
 iesu + christi D omne X² Q² M² U²; omnis O* genus A M*; genua
 O D curuetur M²; + et b 42 et¹ om. V' b' B inferorum R Q 42/43
 confiteatur + illi R 43 quoniam V iesus + christus B ~ dei patris
 est b' B

XIII, 1 iustus] christus L* P Q M* 2 solomonis + dicit b Q M T* U B; +
 dicitur T² 3 insuauis] inutilis A b et² om. O exprobat O; impropertat V
 4 ~ se scientiam dei P* 5 dei om. L* in traductionem R D B; in contra-
 ductionem O 7 uiae] uitae L* X* illius²] eius A b 8 illo + et P V' Q
 M T U B 9 praeferet R; profert M patre T²; praem. habere M²; + se
 habere O B

10 *Deum. Videamus ergo, si sermones illius ueri sunt, et temptemus, quae euentura sunt illi. Contumelia et tormento interrogemus eum, ut sciamus reuerentiam illius et probemus patientiam illius. Morte turpissima condemnemus eum. Haec cogitauerunt et errauerunt : excaecauit enim illos malitia ipsorum et nescierunt*
 15 *sacramenta Dei. Item apud Esaiam : Videte, quomodo iustus perit, et nemo intellegit, et uiri iusti tolluntur, et nemo recognoscit.* V 80
A facie enim iniustitiae sublatus est iustus, erit in pace sepultura eius. De hoc ipso in Exodo ante praedictum : Innocentem et iustum non occides. Item in euangelio : Iudas paenitentia
 20 *ductus sacerdotibus et senioribus dixit : peccavi tradens sanguinem iustum.*

XV. QVOD IPSE DICTVS SIT OVIS ET AGNVS, QVI OCCIDI HABERET, ET DE SACRAMENTO PASSIONIS.

Apud Esaiam : *Sicut ovis ad uictimam adductus est et sicut agnus coram tondente sine uoce, sic non aperuit os suum. In hu-*
 5 *militate iudicium eius sublatum est : natiuitatem autem eius quis enarrabit ? quoniam auferetur a terra uita eius, a facinoribus populi mei adductus est ad mortem, et dabo malos pro sepultura eius et ipsos diuites pro morte eius, quia facinus non fecit neque*

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

11/15 Sap. 2, 19-22. 15/18 Is. 57, 1.2. 18/19 Ex. 23, 7. 19/21 Matth. 27, 3.4.

XV, 3/9 Is. 53, 7-9.

18 EVAGR. alterc. p. 37, 18.

XV, 3/4 LACT. inst. 4, 18, 16, p. 353, 2. 3/6 FIRM. err. 27, 5, p. 121, 27.
 3/11 EVAGR. alterc. p. 33, 1. 4/12 LACT. inst. 4, 18, 24-25, p. 356, 8.

10 deo T²; dominum R illius] eius O A b sint B* 11 uentura N V'
 R b' D Q T U B tormenta L* P O; tormentum M* 12 ut] et O et
 — 13 illius om. O Q M et + ut T² 13 illius] eius b A b 14 et excaecauit
 enim L ipsorum] illorum V D 15 sacramentum R O domini O 16
 peritit Q et¹ om. O intellegit O iusti] eius O recognoscet O; re-
 cognoscite L*; cognoscit D 17 iustitiae D B sublatus] saluatus L P N X
 O iustus om. B et erit P; erit enim b D Q M T U B sepulturae Q* M*
 18 hoc om. R 19 et in euangelio R; item B; om. D 20 adductus O; actus A
 ~ paenitentia ductus iudas B dicit V tradere R iusti D

XV, 1 qui] quod L* 2 et om. N passionis + eius B 3 apud] ad X;
 om. R oues D* A* abductus X; ductus P V D Q M B 4 tondentem
 R* A*; tondentes U B*; tondentibus O; + se X V Q M T U B; + eum O
 aperit L N in humilitate om. M* 5 autem om. P* X* R O D B 6
 enarratit L* X* O Q* M T* U B aufertur R T* U a²] et R 7 abductus
 L N X A² Q M b pro sepulturam Q* M* 8 quia] qui B facinus] pec-
 catum D nec D

insidias ore suo. Propterea ipse consequetur multos et fortium
10 diuidet spolia, propterea quod tradita est ad mortem anima eius,
et inter facinerosos deputatus est. Et ipse peccata multorum per-
tulit et propter facinora illorum traditus est. Item apud Hierem-
miam : Domine, significa mihi, et cognoscam, tunc uidi medi-
15 uictimam : in me cogitauerunt cogitatum dicentes : uenite, mit-
tamus lignum in panem eius et eradamus a terra uitam eius, et
nomen eius non erit in memoriam amplius. Item in Exodo
Deus ad Moysen : Accipiant sibi singuli ouem per domos tri-
buum, ouem sine uitio, perfectum, masculum, anniculum erit
20 uobis. Ab agnis et haedis accipietis, et occidet illum omne
uulgus synagogae filiorum Israhel ad uesperam et accipient de
sanguine et ponent super duos postes et super limen in domibus,
in quibus eum edent in ipsis : et edent carnes istas nocte assatas
25 coctam in aqua, nisi assata igni, caput cum pedibus et interaneis :

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

9/12 Is. 53, 12. 13/17 Ier. 11, 18.19. 18/19 Ex. 12, 3. 19/30 Ex. 12, 5-11.

12/17 LACT. inst. 4, 18, 27, p. 357, 7. 13/16 FIRM. err. 27, 6, p. 121, 32.
15/16 EVAGR. alterc. p. 28, 9.

9 insidiatur ore suo *P* ; insidiatori suo *O* ; dolus fuit in ore eius *QM* ; dolus inuen-
 tus est in ore eius *D* ; + locutus est *TU* ipse — 10 propterea *om. D* con-
 sequitur *P* X* ; confitetur *O* 11 ipsa *T** 12 propterea *Q* facinorum *A*
 eorum *b* hieremiam + prophetam *Ab* 13 uide *M²* meditationes] *cogitationes P*
 14 et ego *D T²* sine macula *R* 15 ad uictimam *om. B*
 cogitatu *V* ; cogitationum *T** 16 in pane *P VR D* ; pane *A* eradice-
 mus *B* ; tollamus *QM* ; conteramus *O* de terra *QM* uita *QM** 17 ~
 non erit nomen eius *O* memoria *VR b O² D M² B b* item *om. RO* ex-
 odo + dixit dominus *Ab* 18 deus] dominus *D* mosen *LN* sibi *om. O*
 per — 19 ouem *om. P** domus *L P² NX* ; domum *OD TUB* ; *om. QM*
 tribum *R M²* 19 et erit *O T²* 20 et¹ + ab *V Q M T U B* accipietis
 + eum *R* occidet *b D²* omnis uulgus *R D B* ; omnis populus *QM* 21
 israhel *A** ad uesperum *M* B* accipiant *DM* 22 sanguine + eius *R*
 pones *A* 23 in quibus *om. B* in² *om. B* carnes] in *R* ista *LO b* ;
 ipsas *b D Q M T U B* ; ipsis *R* ; ipsa *V* 24 cum picridibus] *V b* ; cum pigridi-
 bus *LPNX* ; cum picridinibus *A* ; cum pigridinibus *R* ; cum principibus *O* ;
 cum pinguidinibus amaritudinis *D* ; cum amaritudine pinguidinis *b* ; cum amari-
 tudine cum pigridibus *TU* ; cum amaritudine *QMB* non editis *R** ; non
 edentis *A* de eis crudum *O* ; de eis cruda *B* ; de eo crudam *M²* ; ~ crudam
 de eis *D* ; + carnem *QM* 25 cocta *B* ; coctum *O² T** in aquam *QM* T* U*
 nisi] neque *O* assatam *N² V b Q M T U* ; assatum *O* ; assam *D* ; assatas
b ; assas *A* iteraneis *A* ; interaneis *O T* U* ; intraneis *Q²* ; + uorabitis *D²*

*nihil derelinquentes ex his in mane et os non confringetis ab eo. Quae autem relicta fuerint de eo usque in mane, igni crementur. Sic autem comedetis eum : lumbi uestri praecincti et caligae uestrae in pedibus uestris et bacula uestra in manibus uestris :
 30 et edetis eum festinanter. Pascha est Domini. Item in Apocalypsi : Et uidi in medio throni et quattuor animantium et in medio seniorum agnum stantem quasi occisum, habentem cornua septem et oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei missi per orbem terrae. Et uenit et accepit librum de dextera sedentis in
 35 throno. Et cum accepisset librum, quattuor animalia et uiginti quattuor seniores prostrauerunt se ante agnum habentes singuli aureas citharas et pateras aureas plenas odoramentis supplicationum, quae sunt orationes sanctorum, et cantauerunt nouum canticum dicentes : dignus es accipere librum et aperire signa
 40 eius, quoniam occisus es et emisti nos Deo sanguine tuo ex omni tribu et lingua et populo et natione, et eos regnum Deo nostro sacerdotesque fecisti, et regnabunt super terram. Item in euangelio : Altera die uidet Iohannes Iesum uenientem ad se et ait :
 ecce agnus Dei, ecce qui auferet peccata mundi.*

Codd. : LPNX VR bOD AQM TU B

31/42 Apoc. 5, 6-10. 43/44 Io. 1, 29.

30/44 FIRM. err. 27, 7-8, p. 122, 6.

26 derelinquetis VRDT*U**b**; relinquetis QM; derelinquetur bB ex eis VB ossum XDQM***Bb** 27 derelicta QM usque om. B cremetur QMT*U 28 comeditis XU; manducabitis B illum O calciamenta uestra bDQMB 29 et — uestris² om. ROB baculae uestrae ND*; baculi uestri QMT² 30 et om. D est + enim N² VbD**TUB** 31 in om. LX*OA et² om. NB 32 agnum om. N quasi] tamquam Ab 33 septem¹ om. M* 34 per omnem terram A; per orbem TU dextra NB; + dei VAb; + de L* supra thronum NB 35 cum — librum om. D 36 singuli] signum N* 37 aureas citharas et om. D aureas¹ om. QMTU pateras] fialas VR supplicationem O*; suspicationum A*; susplicationum A² 38 orationum R ~ canticum nouum DAb 39 est NA* accipere] aperire LP signam R; signacula Ab 40 est R* redemisti NDQM; liberasti O deo] deus D; domine O; de AQMTUBb 41 eos] fecisti nos NVbDQMTUB domino O²A; domini O* 42 sacerdotes quae LXA; et sacerdotes quae D²QT*UB; et sacerdotesque D* M*; sacerdotes quos R; et sacerdotes bM²T² fecisti om. VM²T² et om. RD super terra N 43 uidit XN²D²A²MT²Bb; uidi N* A* iohannis AM* iohanne N* iesu QM* ueniente N* O* Q 44 ecce agnus dei om. A aufert V²b²D; tollit OQM

XVI. QVOD IDEM ET LAPIS DICTVS SIT.

- Apud Esaiam : Sic dicit Dominus : Ecce ego inmitto in fundamenta Sion lapidem praetiosum, electum, summum angularem, honoratum : et qui crediderit in eum non confundetur.
- 5 Item in psalmo CXVII : Lapis quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factus est iste et est admirabilis in oculis nostris. Iste est dies, quem fecit Dominus : exultemus et iucundemur in eo. O Domine, salua igitur, o Domine, dirige igitur. Benedictus est qui uenit in nomine Domini.
- 10 Item apud Zachariam : Ecce ego adduco puerum meum. Ortus nomen ei est : quoniam lapis, quem dedi ante faciem Iesu, super lapidem ipsum unum septem oculi sunt. Item in Deuteronomio : Et scribes super lapidem omnem legem hanc manifeste nimis. Item apud Iesum Naue : Et accepit lapidem magnum et statuit
- 15 eum illic contra Dominum et ait Iesus ad populum : ecce lapis iste erit uobis in testimonium, quia iste audit omnia quae dicta sunt a Domino, quanta locutus est ad uos hodie : et erit ipse uobis in testimonium in nouissimo dierum, quando recesseritis a Deo

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

XVI, 2/4 Is. 28, 16. 5/9 Ps. 117, 22-26. 10/12 Zach. 3, 8, 9. 13 Deut. 27, 8. 14/19 Ios. 24, 26, 27.

XVI, 2/7 FIRM. err. 20, 2, p. 107, 13. 10/19 FIRM. err. 20, 2-3, p. 107, 22.

XVI, 1 et om. L b' O D 2 esaiam + prophetam A b dixit O 3 in fundamento M* T* sion om. A et electum R ; + mundum A angularem honoratum om. T U 4 honoratur R credidit D ; crediderint R in eo D confunditur D* ; confundentur R² ; fundentur R* 5 CXVIII R ; cantauit N lapidem b O D A B b reprobarunt L* 6 factus²] factum N O D M istud O M² ; hic D A B b ; hoc N et est] est P N D ; factus A* ; om. A² 7 mirabilis N* b' A M* b ; mirabile N² O M² B ista O² ; hic D b ; haec A Q M est om. L P X R O* B quam X* O M 8 iucundemur] laetemur N X D A Q M B b in ea O A M² o¹ om. R O salua — domine² om. D ; salua — 9 igitur om. Q M salua igitur] saluum me fac A B b o² om. O dominus O* 9 dirige igitur] bene prospera A* B b ; bene prosperare N A² ; bene digne D est om. D A b 10 item om. R oriens V b D Q M 11 ~ est nomen ei D ; ~ nomen est ei A M b ; nomen est Q ; nomen ei O ; nomine est X lapidem b 12 lapidem om. O istum T* ; om. N b unum om. V A 13 et] eis N scribis D* ; scribe N M T U B manifeste nimis] manifestamini R 14 iesus R* ; iesu L X* R² O A Q M accipit T* U 15 illi contra O* ; illic coram O² deum D ; domino O T* ; dominum deum V ait] dixit V R iesus + naue D 16 uobis om. b ; ~ uobis erit N R quia iste audit] qui ait et audite O audiit Q M B ; audiuit P V b 17 a deo N B et om. L P X O iste V R 18 in testimonio R O dierum om. O recesserit L* a domino P* O

uestro. Item in Actis apostolorum Petrus : *Principes populi et*
 20 *seniores Israhel : ecce nos hodie interrogamur a uobis super*
benefacto hominis infirmi, in quo iste saluatus est. Sit uobis V 83
omnibus notum et omni populo Israhel, quia in nomine Iesu
Christi Nazorei, quem uos crucifixistis, quem Deus excitauit a
 25 *mortuis, in illo iste in conspectu uestro sanus adstāt, in alio*
autem nullo. Hic est lapis qui contemptus est a uobis qui aedi-
ficabatis, qui factus est in caput anguli. Non est enim nomen
aliud sub caelo datum hominibus, in quo oportet saluari nos.
 Hic est lapis in Genesi, quem ponit Iacob ad caput suum,
 quia caput uiri Christus, et dormiens uidet scalam ad caelum
 30 pertingentem, in qua constitutus erat Dominus, et angeli
 ascendebant et descendebant : quem lapidem consecrauit et
 unxit sacramento unctionis Christum significans. Hic est lapis
 in Exodo, super quem sedit Moyses in cacumine collis, quando
 Iesus Naue contra Amalech dimicabat, et sacramento lapidis
 35 et stabilitate sessionis Amalech superatus est ab Iesu, id est
 diabolus a Christo uictus est. Hic est lapis magnus in Basilion
 primo, super quem posita est arca testamenti, quando eam
 ab allophylis remissam et redditam in plaustro boues repor-
 tauerunt. Hic est lapis item in Basilion primo, quo Dauid
 40 frontem Goliae percussit et occidit, significans diabolum et

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

19/27 Act. 4, 8-12. 28 cf. Gen. 28, 11-13, 18. 29 cf. I Cor. 11, 3. 33 cf.
 Ex. 17, 12. 36 cf. I Sam. 6, 14. 39 cf. I Sam. 17, 49.

19 in actus P* R ; in actibus P² V' O A b petrus + petrus A ; + dixit R
 princeps N A 20 israhel A ; + audite Q M ~ interrogamur hodie O
 21 benefactum R saluus est N B ~ omnibus uobis A 22 israhel A
 23 nazarei P N O D M² B ; nazaraei L X ; nazareni R V' D² A² T² b suscita-
 uit b' D A M* b 24 ipse O 25 nullo] loco R est¹ + autem R est² om.
 N quem aedificabatis P T* U ; quem (quia X R) aedificabitis X R Q M ;
 aedificantibus N O D T² B 26 qui] quibus O ; om. N factus] positus N b
 D Q M T U B ~ nomen enim N B 27 caelo] saeculo L oporteat T² ;
 + et R saluare nos L* ; nos saluos fieri N B 28 in genese Q* M* po-
 net O ; posuit R 29 et] est et R* D ; esset R² uidit V' b' O D A ; uidens
 Q M 30 pertinentem L* R in om. D 31 lapidem om. R consecra-
 uerunt O* 32 unctionis om. P christo O* 33 in exodo om. N super
 — 34 amalech om. R sedet M* moyses L in cacumen D collis]
 montis N b D Q M T U B 34 iesu N Q² ; hiesum A dimicauit O D ;
 dimicabatur Q et om. D A 35 superaretur N² b ; superare N* ; superatus
 V ab — 36 est¹ om. L 36 lapis + dictus T U 36/37 in basilion primo]
 inter [ ] pon. b, item l. 39 basilion] regnorum R ; + libro N M² B 37 prima
 L R ; om. V O super — 39 primo om. N quem] quae A 38 in om. O
 T U portauerunt B 39 hic — primo] item illo I ipse est lapis R est
 + ille B item om. V' b' D Q M B b basilion] regn' A prima L 40
 et occidit om. A zabalum O

seruos eius inde prosterni uictos scilicet ea capitis parte, quam signatam non habent : quo signo nos et tuti sumus semper et uiuimus. Hic est lapis, quem cum alienigenas Israhel uicisset, statuit Samuhel et appellauit nomen eius Abennezer V 84
45 id est lapis auxiliator.

XVII. QVOD DEINDE IDEM LAPIS MONS FIERET ET INPLERET
10 TOTAM TERRAM.

Apud Danihelum : *Et ecce imago nimis magna, et contemplatio eius imaginis metuenda et elata stabat contra te : cuius*
5 *caput fuit ex auro bono, pectus et brachia eius argentea, uenter et femora aerea, pedes autem ex parte quidem ferrei, ex parte autem fictiles, quoadusque abscisus est lapis de monte sine manibus concidentium et percussit imaginem super pedes ferreos et fictiles et comminuit eos minutatim, et factum est simul ferrum*
10 *et testa et aeramentum et argentum et aurum, facta sunt minuta quasi palea aut puluis in area aestate, et uentilauit illa uentus, ita ut nihil remanserit in illis, et lapis qui percussit imaginem factus est mons magnus et inpleuit totam terram.*

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

43 cf. I Sam. 7, 12.

XVII, 3/13 Dan. 2, 31-35.

XVII, 3/13 FIRM. err. 20, 4, p. 108, 11.

41 uinctos *b* ; uicto *L N* X Q M T* B* ; uicta *O D T²* ~ ea scilicet *O* eam capitis *b Q M* T* U B* ; et accipitis *R* partem *R b Q M* T* U B* 42 habuit *R* ; haberet *N D Q M T² U B* ; habebant *T** tuti simus *A** ; uirtuti sumus *A²* ; tuimur *D²* ; uti *D** ~ semper sumus et *V' b'* ; ~ sumus et semper *R* 43 alienigenam *P* ; alienigena *L N X Q M* T* U B* ; aliena *O* istrahel *A* ~ alienigenas istrahel cum *A* 44 uicissent *M* abennezer *T* U* ; abennezer *R* ; abennezeri *b*

XVII, 1 et *om.* *U* 3 danihelum *P W O Q² M² T U b* ; danihel *L N X D B* et¹ *om.* *R O* 4 huius *Q M* ~ imaginis eius *D* lata *N D Q M T* U B* ; latas *R* cuius *om.* *A* 5 ~ bono auro *A* argentea + et *N* 6 femora + eius *N Q M B* aenea *R O** ex parte¹] parte *N T U B* ; partem *Q* ; partim *M* quidem *om.* *O* ferreos *O** et ex partem *R* ; parte *N Q T U B* ; partim *M* 7 autem] quidem *D* quoadque *X* excisus *D* esset *R* lapis *om.* *L* 8 ferreos et *om.* *A* et² *om.* *N B* 9 comminuet *Q M** eos *om.* *N B* comminuatim *N B* ferreum *P O** 10 testae *O* A* et² *om.* *L* O** factae *R* ; et facta *V b Q M T U B* 11 paleae *P* in aere *T* U* ; in terra *B* ; intra *N* estiva *T²* uentilabit *A* 12 ita *om.* *A* ut] aut *X U** remanserint *L X O** ; remaneret *V* in] ex *b' D M²* ; *om.* *N O Q M* T U B** illis *om.* *T²* percusserit *U** 13 est *om.* *R*

XVIII. QVOD IN NOVISSIMIS TEMPORIBVS IDEM MONS MANIFESTARETVR, SVPER QVEM GENTES VENIRENT ET IN QVEM IVSTI QVIQVE ASCENDERENT.

Apud Esaiam : *Et erit in nouissimis temporibus manifestus*
 5 *mons Domini et domus Dei super uertices montium et exaltabitur*
super colles, et uenient super illum omnes gentes, et ambulabunt
multi et dicent : uenite, ascendamus in montem Domini et in
domum Dei Iacob, et nuntiabit nobis uiam eius, et ambulabimus
 10 *in illa. De Sion enim procedet lex et uerbum Domini ab Hieru-*
salem : et iudicabit inter gentes et redarguet populum multum, V 85
et concident gladios suos in aratra et lanceas suas in falces et
iam non discent pugnare. Item in psalmo XXII : Quis ascendet
in montem Domini et quis stabit in loco sancto eius ? innocens
 15 *manibus et mundus corde, qui non accepit in uano animam*
suam et non iurauit subdole proximo sibi. Iste accipiet benedictio-
nem a Domino et misericordiam a Deo salutare suo. Ista natiui-
tas eorum qui eum quaerunt, qui quaerunt faciem Dei Iacob.

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

XVIII, 4/12 Is. 2, 2-4. 12/17 Ps. 23, 3-6.

XVIII, 2 in om. D Q* 3 quisque L ascenderunt b; acciderent Q M*
 4 apud esaiam om. N et om. L P X V R b 5 domino L* dei] domini O
 uerticem b' D 8 nuntiauit R O* Q M*; annuntiabit N B eius om. A
 ambulauimus P X R O Q M* T* U 9 illa] uia R* procedit b; prodiet A b;
 prodibit D dei V ab] de N O 10 iudicauit Q M* T* U popu-
 los N B 12 non + accipiet gens super gentem gladium et iam non V dis-
 cent + ulterius D pugnare] belligerare N B item om. R XXIII P N D
 Q M T U B b 13 stabit] ascendit D; inhabitabit V 14 et om. R mundo
 N V b D A Q M T U B b quia M accipit R Q M² T* U in uanum V D
 15 et non] nec N A B b iurabit X D sub dolo proximo sibi T U; subdole
 proximo suo D; in dolo proximo suo N Q M B; proximo suo in dolo A b
 iste] hic N D A B b ~ a domino benedictionem V 16 et om. O*
 deo] domino O saluari N b' O² D A Q² B b; saluatore V R T²; salua-
 tori T* suo om. O ista] haec est N D A B b natiuitas] generatio N A
 B b 17 eorum — quaerunt²] requirentium illum (eum N B) quaerentium N A
 B b; eorum inquirentium dominum quaerentium D qui quaerunt om. X*
 domini O

XVIII. QVOD IPSE SIT SPONSVS ECCLESIAM HABENS SPONSAM,
DE QVA FILII SPIRITALITER NASCERENTVR.

Apud Iohel : *Canite tuba in Sion, sanctificate ieiunium et indicite curationem, adgregate populum, sanctificate ecclesiam, excipite maiores natu, colligite paruulos lactantes, procedat sponsus de cubiculo suo et sponsa de thalamo suo.* Item apud Hieremiam : *Et auferam de ciuitatibus Iuda et de quadruuiis Hierusalem uocem laetantium et uocem gaudentium, uocem sponsi et uocem sponsae.* Item in psalmo XVII : *Et ipse uelut sponsus egrediens de thalamo suo : exultauit uelut gigans uiam currere.* A summo caeli projectio eius et decursio eius usque ad summum eius, et non est qui lateat calorem eius. Item in Apocalypsi : *Veni, ostendam tibi nouam nuptam uxorem agni. Et duxit me in spiritu in montem magnum et ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendentem de caelo a Deo, habentem claritatem Dei.* Item in euangelio cata Iohannem : *Vos mihi testes estis, quoniam dixi eis qui missi sunt ab Hierosolymis ad me, quia non sum Christus, sed quoniam missus sum ante ipsum. Qui habet enim sponsam sponsus est : amicus autem sponsi est qui stat et audit eum et gaudio gaudet propter uocem sponsi.* Huius rei mysterium ostensum est apud Iesum Naue, quando iussus est excalciare se, quod scilicet sponsus non ipse esset — erat

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

XVIII, 3/6 Ioe 2, 15.16. 7/9 Jer. 7, 34. 9/12 Ps. 18, 6.7. 13/16 Apoc. 21, 9-11. 16/20 Io. 3, 28.29.

3/15 FIRM. err. 19, 3-5, p. 105, 21. 9/15 PS-AVG. alterc. col. 1136. 11/12 EVAGR. alterc. p. 40, 7. 16/20 FIRM. err. 19, 5, p. 106, 11.

XVIII, 3/6 PS-AVG. alterc. col. 1136.

XVIII, 1 sponsus + et A 2 spiritales D b 3 ioelem V; loth** R sanctificate] sancite L X R 4 dicite R congregate N Q M B; et adgregate T U 6 cubili L* P D Q² B; cubile Q* T*; cubilo O sponsam L R 7 quadruuiis b' O D² b; quadruum A 9 XVII] X V O; XVIII cet. uelut] tamquam N A B b 10 egrediens] procedens N B; procedit A b uelut] ut N V O A U* B b uiam currere] ad currendam uiam N O D A Q M B b 11 caelo N D A Q M B b perfectio D; processio b; egressio N O A Q M B b decursus Q M; occursus N D A B b 12 et non] nec N A B b; non R lateat] habeat R; se abscondat N A B b a calore P N b' O D A Q M B b 13 ueni + et D uxorem] sponsam R 14 sanctam om. D 15 a deo] dominum O ~ habentem a deo R 16 domini O item om. O cata] secundum A b 17 ad me] a domino O 18 non om. O* sed] et O quoniam om. D ipsum] illum O 19 enim om. D 21 iesu L V' b' Q M iussus] iustus L 22 excalciari b quando O ~ ipse non N

enim in lege, ut quisque nuptias recusaret calciamentum deponeret, calciaretur uero ille qui sponsus futurus esset — :
 25 *Et factum est, quomodo fuit Iesus in Hiericho, circumspexit oculis et uidit hominem stantem ante faciem suam et frameam haerentem in manu eius et dixit : noster es aut aduersariorum ? ille autem dixit : ego sum dux uirtutis Domini, nunc adueni. Et Iesus cecidit in faciem ad terram et ait illi : Domine, quid*
 30 *imperas famulo tuo ? et ait dux uirtutis Domini : solue calciamentum de pedibus tuis. Locus enim, in quo stas, terra sancta est. Item in Exodo Moyses iubetur calciamentum deponere, quod nec ipse sponsus esset : Et apparuit ei angelus Domini in flamma ignis de rubo : et uidet, quoniam rubus ardet igni, rubus autem*
 35 *non cremabatur. Et dixit Moyses : transiens uidebo hoc grande uisum, cur utique non crematur rubus. Vt uidit autem, quoniam accedit uidere, uocauit eum Dominus Deus de rubo dicens : Moyses, Moyses. Qui dixit : quid est ? et dixit : ne accesseris hoc nisi solueris calciamentum de pedibus tuis. Locus enim, in quo*
 40 *stas, terra sancta est. Et dixit ei : ego sum Deus patris tui, Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Iacob. Hoc autem manifestatum est in euangelio cata Iohannem : Et respondit illis* V 87

Codd. : LPNX VR bOD A QM TU B

23 cf. Deut. 25, 9 ; Ruth 4, 7.8. 25/31 Ios. 5, 13-15. 33/41 Ex. 3, 2-6.
 42/46 Io. 1, 26.27.

23 lege + praeceptum T² quisquis V' b' ; quis D 24 reponeret O ; + et R T* 25 quomodo] quando M² fuit] uenit Q M iesus om. P* in om. L P X O circumspexit A 26 oculis + et dixit N circumstantem O 27 haerentem] ferentem b O ; habentem Q M T* ; om. D in manu R dixit + ei V R D aut] an N Q M B 28 autem om. N B tunc Q M T U ; non X* ; modo D adueni et] adueniet L R O ; adueniens P N Q M T U B ; adueniens et b 29 procidit Q M ad] in D dominus L* ; om. P* 30 imperans U ; dicis Q M ait + illi R D uirtutum R dominus L² calciamenta D ; + tuum R 31 locum D* in om. T* U quo + tu Q M 32 moyses L calciamenta D deponere] soluere Q M 33 nec om. O sponsus + non O² et om. R illi D in flammam O* D* 34 uidit R D A M² T² b quia V ardebat V R A M² b ; arderet T² igni rubus] ignotibus D* ; ignibus D² 35 moyses L uideo R 36 utroque L* ; utruque L² non] ardens non T² ; om. T* U cremabatur D* ut] et Q* quia V 37 accidit L eum] autem L* ; om. Q deus] ihu O* ; ihus O² 38 moyses¹ T² ; moyse N X ; mose L ; moysen U ; mosen T* moyses² T² ; moyse N X ; mose L T* ; moysen U ; om. D qui om. O quid — dixit om. T U quis es O nec A huc L² N R O² D A Q² M² T² U² B b ; hoc locus X 39 quo + tu Q M 40 patrum tuorum A b 41 deus¹ om. T* abrahamae P et¹ om. N V' R A B b et² om. B hac A manifestum est L* N R O B b ; manifestatur b 42 cata] secundum A b illi P N X O B

Iohannes : ego quidem uos baptizo in aqua : in medio autem uestrum stat, quem uos non nostis : ipse est enim, de quo dixi : post me ueniens homo ante me factus est, cuius non sum dignus corrigiam calciamenti soluere. Item cata Lucanum : Sint lumbi uestri adcincti et lucernae ardentes et uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando ueniat a nuptiis, ut cum uenerit et pulsauerit, aperiant illi. Felices serui illi quos adueniens dominus inuenerit uigilantes. Item in Apocalypsi : Regnauit Dominus Deus omnipotens, gaudeamus et exultemus et demus ei claritatem, quoniam uenerunt nuptiae agni et uxor eius se praeparauit.

XX. QVOD CRVCI ILLVM FIXVRI ESSENT IVD AEI.

Apud Esaiam : *Expandi manus meas tota die ad plebem contumacem et contradicentem mihi, qui ambulat uias non bonas sed post peccata sua.* Item apud Hieremiam : *Venite, mitamus lignum in panem eius et eradamus a terra uitam eius.* Item in Deuteronomio : *Et erit pendens uita tua ante oculos*

Codd. : LP(usque ad 6 deuteronomio)NX VR bW(inde a 43 medio)OD A QM
TUB

46/50 Luc. 12, 35-37. 51/53 Apoc. 19, 6.7.

XX, 2/4 Is. 65, 2. 4/5 Ier. 11, 19. 6/7 Deut. 28, 66.

46/50 FIRM. err. 19, 6, p. 106, 20. 50/53 PS-AVG. alterc. col. 1136.

XX, 2/7 PS-AVG. alterc. col. 1135 et 1136 ; EVAGR. alterc. p. 28, 6. 4/5
LACT. inst. 4, 18, 27, p. 358, 1. 6/7 PS-FIRM. consult. 2, 6, p. 57, 32 ; LACT.
inst. 4, 18, 29, p. 358, 7.

43 iohannis D* A uos om. V' R b' A b aqua + paenitentiae D in² om.
QM medio] adest iterum W autem om. W 44 uestro L X O D* T* U ;
uestri T² stat] est D non nostis] ignoratis A b est om. O* dixit
X* T* 45 uenies X* ; ueniet M² ; uenit D homo + et R ; + qui W D M²
46 corrigia O* Q M* U ; om. A calciamenta A B item] ita D cata]
secundum A b lucanum] P X R O D* ; lucan N W D² Q M T* ; lucam cet.
praecincti X V' R 47 lucernae + uestrae R 48 expectantes R suum om.
O ut] et W ; om. R 49 ei P b' D felices] beati N A Q M B b ; + autem
T² illius P* ; om. W b (lapsu) adueniens] cum uenerit O 50 dominum Q
apocalypsi + iohannis O* 51 regnabit W 52 et] ut O damus V
ei om. V B ~ eius et uxor agni Q M 53 ~ praeparauit se N Q M ;
parauit se B

XX, 1 eum D ; om. L fixerunt essent R 2 ~ tota die expandi manus
meas Q M plebem] populum D ~ contradicentem et contumacem O
3 contradicentem R qui — bonas] et ingredientem uiam non bonam D ambu-
labant R 5 in pane L P X W O* D A Q M* T² eradamus] euellamus
Q M ; + eum D* a terram P* A uita R ; om. A 6 et om. V et —
lib. III, praef. 17 ualere deest in P

tuos, et timebis die et nocte et non credes uitae tuae. Item in psalmo XX : Effoderunt manus meas et pedes, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi autem contemplati sunt et uiderunt me, V 88
 10 diuiserunt uestimenta mea sibi et super uestem meam sortem miserunt. Tu autem, Domine, ne longinquaueris auxilium tuum, in auxilium meum adtende. Libera a gladio animam meam et de manu canis unicam meam. Salua me ex ore leonis et a cornibus unicornium humilitatem meam. Enarrabo nomen tuum fratribus
 15 meis, in medio ecclesiarum laudabo te. Item in psalmo CXVIII : Confige clauis de metu tuo carnes meas. Item in psalmo CXL : Alleuatio manuum mearum sacrificium uespertinum. De quo sacrificio Sofonias dixit : Metuite a facie Domini Dei, quoniam prope est dies eius : quia parauit Dominus sacrificium suum,
 20 sanctificauit electos suos. Item apud Zachariam : Et intuebuntur in me, in quem transfixerunt. Item in psalmo LXXXVI : Exclamauit ad te, Domine, tota die, extendi ad te manus meas.

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

8/15 Ps. 21, 17-23. 16 Ps. 118, 120. 17 Ps. 140, 2. 18/20 Soph. 1, 7.
 20/21 Zach. 12, 10. 22 Ps. 87, 10.

8/15 EVAGR. alterc. p. 27, 12. 8/11 LACT. inst. 4, 18, 30, p. 359, 1. 16 EVAGR. alterc. p. 28, 13. 20/22 EVAGR. alterc. p. 28, 16. 20/21 PS-FIRM. consult. 2, 6, p. 58, 22 ; LACT. inst. 4, 18, 29, p. 358, 11. 21/24 PS-AVG. alterc. col. 1135.

7 credis L*W D* A Q M* ; + dies Q M* 8 XX] X V R² ; om. R* N² ; XXI cet. et foderunt L O T U pedes + meos W 9 autem contemplati sunt] uero considerauerunt N A B b uiderunt] conspexerunt N D A B b me + et b Q M T U 10 ~ sibi uestimenta mea b' A Q M B b ; sibi uest. N ; uest. sibi X ; uest. mea D uestem meam] uestimenta meam N R* ; uestimenta mea R² O sortes miserunt V ; ~ mis. sortem N O D A Q M T U B b 11 elongaueris L* N O A Q M B b ; elonges D tuum + a me D A Q M b 12 in auxilium meum intende b W ; ad defensionem meam respice N A B b ; adtende et D ; om. Q M libera] eripe A b ; erue N B a framea N A B b et — 13 meam om. X* D O Q M 13 unicam + natiuitatem W salua me ex] libera me de A b 14 unicornis b' W T U ; unicornis L ; unicorni Q* M* ; unicornuorum N A D b narrabo N D A T B b 15 in medio ecclesiae V b O² D² A b ; in medio ecclesia B* ; in media ecclesia N W D* Q M B² item — 16 meas om. X* CXVIII R ; XVIII D* 16 configunt R clauis Q M T* U ; clauis N de metuo O* ; de meturio W ; de timore tuo N D B carni meae Q M CXI T ; CXXVIII B 17 eleuatio N A B b manum L X W O A Q M T 18 sacrilegio R dicit O a faciem U ; faciem W 19 paruit D* dominus om. O suum om. W 20 electos] uocitos A ; uocatos V R b intuebantur W Q M 21 in¹ om. Q* in quem] quem D ; quam R transfixerunt] minas fixerunt O LXXXVII W D² Q M T U b ; LXXXVIII D* ; LXXVI b ; LXXV V 22 et clamaui V A b domine toto die L X ; tota die domine deus meus V ; domine deus meus tota die N A B b et extendi R ; expandi O D A b ad te om. V ; ~ manus meas ad te N D A B b

Item in Numeris : *Non quasi homo Deus suspenditur neque quasi filius hominis minas patitur.* Vnde in euangelio Dominus
 25 dicit : *Sicut Moyses exaltauit serpentem in heremo, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis qui crediderit in filium habeat uitam aeternam.*

XXI. QVOD IN PASSIONE CRVCIS ET SIGNO VIRTVS OMNIS SIT V 89
 ET POTESTAS.

Apud Ambacum : *Texit caelos uirtus eius, et laudis eius plena est terra : et splendor eius ut lux erit, cornua in manibus*
 5 *eius erunt. Et illic constabilita est uirtus gloriae eius, et constituet dilectionem ualidam. Ante faciem suam ibit uerbum et praecedet in campos secundum gressus suos.* Item apud Esaiam :
Ecce natus est uobis puer, et datus est nobis filius, cuius imperium super humeros eius : et uocatum est nomen eius magnae cogita-
 10 *tionis munitus.* Hoc signo crucis et Amalech uictus est ab Iesu per Moysen in Exodo : Dixit Moyses ad Iesum : *Elige tibi*

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

23/24 Num. 23, 19. 25/27 Io. 3, 14. 15.

XXI, 3/7 Hab. 3, 3-5. 8/10 Is. 9, 5. 11/23 Ex. 17, 9. 11-14.

23/24 EVAGR. alterc. p. 29, 3 ; PS-FIRM. consult. 2, 6, p. 57, 34 ; LACT. inst. 4, 18, 29, p. 358, 9.

XXI, 3/7 FIRM. err. 21, 4, p. 111, 4. 8/10 EVAGR. alterc. p. 43, 15 ; FIRM. err. 21, 5, p. 111, 14 ; LACT. inst. 4, 12, 10, p. 312, 3.

24 minas om. NOB patitur unde] patiturum deinde A deus O 25
 moses L heremo] deserto OB ; solitudine D exaltare X* 26 oportet +
 et LO omnes T crediderint T² ; crediderunt T* U in om. Q* filium]
 eum VR D Ab ; + non pereat sed D habeant TU

XXI, 1 crucis om. O uirtus] V' R b' D b ; uirtutis cet., sed cf. capitula, 37
 omnis om. A sit om. L 2 et] V' R b' D A B² b ; om. cet., sed cf. capitula
 3 abacum Q² ; abbacum NA ; ambacuc R O² T* ; abacuc L M² B ; abbacuc b
 textit] operuit QM laudes L* W D* Q* M* ; laude T² ; laus T* U 4
 ut] et R lux] lumen D et cornua N ; cornus A in — 5 erunt] sunt in
 manibus eius QM 5 et] ei L X O* A ; om. V b O² illic — uirtus om. NB
 gloria NR A ; et gloria W eius om. TU constituet dilectionem]
 constitutionem B 6 dilectionum A iuit B* ; audiuit b precedit A ;
 procedet D ; procedit NB ; exiet QM 7 in campum D Ab ; in campis QM
 egressus D ; greges L N X* W T* UB suos] eius T* 8 uobis] nobis
 V' O² D et] est b ; om. Ab 9 uocitum R* magni consilii D QM 10
 crucis om. O iesu + naue D 11 super moysen W Q M* ; per mosen L ; +
 item Ab dixit + autem b ad moysen iesus X ; iesus (dominus L²) ad mosen
 L elegi X Q²

*uiros et exi et constitue cum Amalech in crastinum. Et ecce ego
stabo in cacumine collis et uirga Dei in manu mea. Et factum
est, cum leuabat manus Moyses, praeualebat Israhel. Vbi autem
15 submiserat manus, inualescebat Amalech. Sed manus Moysi
graues, et accepto lapide subposuerunt sub eo, et sedebat super
eum, et Aaron et Or sustentabant manus hinc et inde, et factae
sunt manus Moysi stabiles usque in occasum solis, et fugauit
Iesus Amalech et omnem populum eius. Et dixit Dominus ad V 90
20 Moysen : scribe hoc, ut sit memoriae in libro, et da in aures Iesu,
quoniam deletione deleam memoriam Amalech de sub caelo.*

XXII. QVOD IN HOC SIGNO CRVCIS SALVS SIT OMNIBVS QVI IN
FRONTIBVS NOTENTVR.

Apud Ezechiel Deum dicit : *Transi mediam Hierusalem
et notabis signum super frontes uirorum qui ingemunt et merent
5 ob iniquitates quae fiunt in medio ipsorum. Item illic : Vadite
et caedite et nolite parcere oculis uestris. Nolite misereri senioris
aut iuuenis et uirgines et paruulos et mulieres interficite, ut*

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

XXII, 3/5 Ez. 9, 4. 5/9 Ez. 9, 5.6.

XXII, 2/9 PS-AVG. alterc. col. 1135; EVAGR. alterc. p. 34, 13.

12 exi et] exiet L* R U; + praeliare D² in crastino X et³ om. N W O D
Q M T U B ego om. D 13 uirga domini A Q; uir dei X* manu mea]
manum A 14 leuabit L* moyses L istrachel A M* 15 summiserit
R; submittebat O manus + moyses V b inualesce N sed + erant D;
+ factae sunt W moyses L*; moysei X W; mosei L² 16 graues erant et
M² T² B; erant graues et V² b'; graue sed A sub eum N* 17 eum om. A
et ur L X² R² D² Q² M² b; et hur T B; om. N O sustentabat N O; sus-
tendebat R; sustinebant D A Q b; tenebant M² (te in ras.) manus + eius
V' b' W D T U B et³ om. R et⁴ om. R 18 moysis O*; moysei X; mosei
L²; moyses L* stabile M*; stabilis O* et exfugauit Q M*; et effugauit R
fugauit — 19 populum] fugatus est amalech ab iesu et omnis populus V
20 mosen L ut — libro] in libro in memoria Q M memoria N b W O D T
U B; memoria et X iesu] eius L N X O T U B 21 deletionem W² Q* M*
T* U; deletio W*; delectionem R o; delectionem X*; + eius W memoriam
om. Q M; + eius W

XXII, 2 notantur b' Q M; signantur D 3 ezechielum V; ezechielem b'
deus] dominus L R D; om. Q M ~ dicit deus b b per mediam V D;
media Q M* 4 super frontem R; in fronte V; in frontibus Q M qui —
5 ipsorum om. W merent] gement N B 5 fient R; sunt V b eorum O
uadete R*; uidete X; + illic R 6 uestris + et V seniori Q M T²;
seniores N R b' O D A b; senioribus V W 7 aut] et V' b' D iuueni Q M
T²; iuuenes R b' O D A b; iuuenibus V W et¹] sed T interficere O

perdeleantur. Omnem autem, super quem signum scriptum est, ne tetigeritis, et ab ipsis sanctis meis incipite. Item in Exodo
 10 *Deus ad Moysen : Et erit sanguis in signo uobis super domos, in quibus ibi eritis : et uidebo sanguinem et protegam uos, et non erit in uobis plaga deminutionis, cum percutiam terram Aegypti.* Item in Apocalypsi : *Et uidi ecce agnum stantem in monte Sion et cum eo centum quadraginta quattuor milia habebant nomen*
 15 *eius et nomen patris eius scriptum in frontibus.* Item illic : *Ego A et Ω, primus et nouissimus, initium et finis. Felices eos qui faciunt praecepta eius, ut sit potestas eorum super lignum.*

XXIII. QVOD MEDIO DIE IN PASSIONE EIVS TENEBRAE FVTVRAE V 91
 ESSENT.

Apud Amos : *Et erit in illo die, dicit Dominus, occidet sol meridie, et obtenebrabitur dies lucis : et conuertam dies festos*
 5 *uestros in luctum et omnia cantica uestra in lamentationem.* Item apud Hieremiam : *Exterrita est quae parit et taeduit anima eius. Subiit sol ei, cum adhuc medius dies esset, confusa est et maledicta. Reliquos eorum in gladium dabo in conspectu inimicorum eorum.* Item in euangelio : *A sexta autem hora tenebrae*
 10 *factae sunt per totam terram usque in horam nonam.*

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

10/12 Ex. 12, 13. 13/15 Apoc. 14, 1. 16/17 Apoc. 22, 13, 14.

XXIII, 3/5 Am. 8, 9, 10. 6/9 Ier. 15, 9. 9/10 Matth. 27, 45.

XXIII, 3/7 PS-FIRM. consult. 2, 6, p. 58, 5. 3/9 EVAGR. alterc. p. 39, 7 ; LACT. inst. 4, 19, 3-4, p. 360, 17.

8 *perdoleantur N omnes R ~ scriptum est signum O scriptum — 9 tetigeritis] inueneritis nolite tangere D 9 tetigeritis + eos Q M et — incipite om. V W ab ipsis sanctis] a N B incipiam A 10 mosen L in signum T² 11 ibi om. b D T² 13 et uidi et ecce W D Q M T U b ; ecce uidi V ; et uidi L* b' A B² in montem L N X b' A Q M* T U 14 L quadraginta L milia Q milia om. O* D T² ; + et V' b' O² D T² habentes A b 15 et — eius om. Q M eius²] ipsius A b frontibus + suis b' O B ; + eorum D 16 ego + sum X b' D T et¹ om. A 17 eius] sunt Q lignum + uitae N A B b*

XXIII, 1 de medio D die passionis V futura D* ; om. N 3 in om. V D occidit R* W D* A Q* M* U 4 obtenebrabitur D die L A conuertat N festo L ; om. A* 5 omnia om. D in lamentatione N D* A 6 et territa V' b' O T* taedet Q M T U animae M* 7 subiuit L* ; subit N* R ; subis A ei] et N X b W D A Q M T U B media dies D ; dies medius R esset + et R b 8 maledicam W reliquis X in gladio N R² b' W D Q M T U B ; in gaudio R* inimicorum] oculorum b 9 meorum N X b A M B ; suorum R ; om. W 10 in hora R ; ad horam O ~ nonam horam D

XXIII. QVOD A MORTE NON VINCERETVR NEC APVD INFEROS
REMANSVRVS ESSET.

In psalmo XIII : *Non derelinques animam meam ad inferos neque dabis sanctum tuum uidere interitum.* Item in
5 psalmo XXVIII : *Domine, inposuisti ab inferis animam meam.*
Item in psalmo II : *Ego dormiui et somnum cepi et exurrexi, quoniam Dominus auxiliatus est mihi.* Item cata Iohannem : V 92
Nemo aufert animam meam a me, sed ego a me pono eam : potestatem habeo ponendi eam et potestatem habeo iterum
10 *sumendi eam : hoc enim mandatum accepi a patre meo.*

XXV. QVOD AB INFERIS TERTIO DIE RESVRGERET.

Apud Oseae : *Viuificabit nos post biduum die tertio.* Item in Exodo : *Et dixit Dominus ad Moysen : descende et testificare populum et sanctifica illos hodie et cras, et lauuent uestem suam*

Codd. : LNX VR bWOD AQMTUB

XXIII, 3/4 Ps. 15, 10. 5 Ps. 29, 4. 6/7 Ps. 3, 6. 8/10 Io. 10, 18.
XXV, 2 Os. 6, 2. 3/6 Ex. 19, 10, 11.

XXIII, 3/7 PS-AVG. alterc. col. 1136; EVAGR. alterc. p. 37, 20; LACT. inst. 4, 19, 8, p. 362, 14.

XXV, 2 PS-FIRM. consult. 2, 6, p. 59, 15; LACT. inst. 4, 19, 9, p. 363, 7. 2/6 EVAGR. alterc. p. 38, 7. 2/10 PS-AVG. alterc. col. 1137.

XXIII, 2 mansurus TU 3 XV b' WD AQ²M²TUBb; XXIII Q* M* ;
om. N; + quoniam Ab derelinquas M* T* U; derelinquens L in infernum Ab; in inferno DT; ab inferos X 4 nec Ab interitum] LXV² RO; corruptionem cet. item — 5 meam] supra post XXIII, 10 nonam transpon. LXO; item supra ante XXIII, 3 in transpon. QMTU 5 XXVIII] XV OB; XXIII A; XXVIII cet. domine om. NB inposuisti] eduxisti b Ab; reduxisti QM; reuocasti NB; extraxisti W; eruisti D 6 II] X* VRO; III TU; III cet. et¹ om. R somnium cepi LXW OQM T* U; soporatus sum NB; quicui D Ab et² om. NB surrexi b'; surrexi LXODTU 7 deus D* auxiliator est mihi QM; suscepit me WB; suscipiet me D Ab item om. ROTUB; + in euangelio Nb WD AQMTUb secundum iohannem Ab; om. N 8 auferet NR b W O Q M T² B; auferat T* U a me om. AT; ~ a me animam meam O ponam eam W ~ pono eam a me DB 9 ponendi — habeo om. D eam + a me N et — 10 eam om. W 10 adsumendi R eam om. D mandata R*

XXV, 1 tertia ND surgeret R 2 uiuificauit NXO AQ* MB; uiuificati et b post triduum T; postriduum U in diem tertium T²; om. Q² + resurgimus D*; + resurgemus b D² 3 mosen L 4 populo V' D et¹ om. A sanctificare X cras] ores U; oras T*; horas T² et³ om. b uestimenta sua ODAQMb

5 et sint parati in perendinum diem. Die enim tertio descendet
 Dominus in montem Sina. Item in euangelio : Progenies ne-
 quam et adultera signum quaerit, et signum non dabitur illi nisi
 Ionae prophetae. Quomodo enim fuit Ionas in uentre ceti tribus
 10 et tribus noctibus in corde terrae.

XXVI. QVOD CVM RESVRREXISSET, ACCIPERET A PATRE OMNEM
 POTESTATEM ET POTESTAS EIVS AETERNA SIT.

Apud Danihelum : Videbam in uisu nocte : et ecce in nubibus
 caeli quasi filius hominis ueniens uenit usque ad ueterem dierum
 5 et stetit in conspectu eius, et qui adsistebant obtulereunt eum :
 et data est ei potestas regia et omnes reges terrae per genus et
 omnis claritas seruiens ei, et potestas eius aeterna quae non
 auferetur et regnum eius non corrumpetur. Item apud Esaiam :
 Nunc exsurgam, dicit Dominus, nunc clarificabor, nunc exal- V 93
 10 tabor : nunc uidebitis, nunc intellegetis, nunc confundemini,
 uana erit fortitudo spiritus uestri. ignis uos consumet. Item in
 psalmo CVIII : Dicit Dominus Domino meo : sede ad dexteram

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

6/10 Matth. 12, 39.40.

XXVI, 3/8 Dan. 7, 13, 14. 9/11 Is. 33, 10, 11. 12/15 Ps. 109, 1.2.

XXVI, 3/8 EVAGR. alterc. p. 42, 9 ; FIRM. err. 24, 5, p. 115, 28 ; PS-FIRM.
 consult. 2, 6, p. 60, 6 ; LACT. inst. 4, 12, 12 et 4, 21, 1, p. 312, 10 et 367, 11. 3/14
 PS-AVG. alterc. col. 1137. 9/11 EVAGR. alterc. p. 38, 14. 12/14 LACT.
 inst. 4, 12, 17, p. 313, 21. 12/15 EVAGR. alterc. p. 41, 13 ; FIRM. err. 24, 9,
 p. 117, 4.

5 in perennum W diem] die tertio B ; om. N enim om. N descendit N
 D* A 6 in monte N Q M nequa X W O* 7 illis O* nisi + signum
 R W D A² Q M b 8 ionas] iona L X in uentrem A Q* 9 et² om. L* D
 10 ~ in corde terrae tribus diebus et tribus noctibus V b D

XXVI, 1 cum om. U acceperit D² ; praem. et R 2 eius + potestas B
 sit om. N 3 danihelem L X V' b' W O A M² T U b ; daniel N D B in
 uiso R ; in uisum N ; in uisione T* noctis L* D T² B 4 quasi om. D T*
 ueniens om. V ad ueterum N ; ad uenerem A ; ad uetustum D² 5 et
 stetit] steti O adsisterunt R ; + ei V A b 6 regni D terrae + et O
 et³ om. O 7 seruiunt B² eius om. D 8 eius + quae N* ; + quod N²
 corrumpatur Q ; corrumpetur B 9 clarificabo Q M* exaltabo M* ;
 exultabor R 10 nunc² om. A intellegitis L N X A Q* M nunc³ +
 non W confundimini N ; confundamini O 11 erit om. D fortitudine
 T* U ; om. L* igni O 12 CVIII] X V R O M* ; om. M² ; CVIII cet.
 dixit V' b' W T ad dextera mea N ; ad dexteram L* ; a dextris meis O D

meam, quoadusque ponam inimicos tuos subpedaneum pedum
 tuorum. Virgam uirtutis tuae mittet Deus a Sion, et dominaberis
 15 in medio inimicorum tuorum. Item in Apocalypsi: Et conuersus
 respexi, ut uiderem uocem quae mecum loquebatur. Et uidi
 septem candelabra aurea et in medio candelaborum similem
 Filio hominis uestitum poderem et erat praecinctus supra mam-
 20 mas zonam auream: caput autem eius et capilli erant albi uelut
 lana aut nix, et oculi eius ut flamma ignis et pedes eius similes
 aurochalco sicut de fornace ignea et uox eius ut sonus aquarum
 multarum, et habebat in dextera sua septem stellas et ex ore eius
 gladius utrimque acutus exiebat et facies eius splendebat ut sol
 in uirtute sua: et cum uidissem eum, cecidi ad pedes eius tam-
 25 quam mortuus, et posuit super me dexteram suam dicens: noli
 timere, ego sum primus et nouissimus et uiuus qui fueram mor-
 tuus et ecce sum uiuens in saecula saeculorum et habeo clauis
 mortis et inferorum. Item in euangelio Dominus dicit post
 resurrectionem: Data est mihi omnis potestas in caelo et in
 30 terra: ite ergo et docete omnes gentes tinguentes eos in nomine
 Patris et Filii et Spiritus sancti, docentes eos obseruare omnia
 quaecumque praecepi uobis.

Codd.: LNX VR bWOD A QM TU B

15/28 Apoc. I, 12-18. 29/32 Matth. 28, 18-20.

15/32 FIRM. err. 24, 7-8, p. 116, 8.

13 quoadusque] donec N W D A B b perpedaneum R; scabillum N D A Q M
 B b 14 mittat R; emittet W² O D² M U b; emittit D* A dominus L* N W
 O D A B b a] ex N W O D A Q M B b dominaueris N A Q* M*; dominare
 V R 15 et om. Q M conuersi A* 16 respexit L*; om. N 17 aurea —
 candelaborum om. B candelaborum] candelabrum T* U; + aureorum N B
 simile W 18 filium Q* M* uestitum om. X* podere N* V b D Q²
 B; podorem X* R O² T* U; podore X² T²; pudorem L W* O* A*; phoderem
 A² supra (super D) mamillas b' W O D A b 19 zona auream R; zona
 aurea V' D Q² T U autem om. R ~ et capilli eius O uelut] ut V 20
 lana + alba W D ut] uelut O D similes om. O 21 aurichalco X V' b' D
 M² T² B b igneo V R; igne O² B; ignis W D; + ardentis D et uox eius
 om. O ut] sicut M* 22 multarum om. R dextera D sua om. D et²
 om. O T U 23 utrimque L* O U*; utrisque A; ex (om. V R D) utraque
 parte V' R D Q M; + habebat R exibat b' Q²; procedebat D et om. A
 ut] et W sol om. L ut sol om. Q M 24 ad] ante Q M 25 et
 inposuit V R D A b; exposuit L; + manum D ~ suam dexteram super me
 D dextram B 27 et¹ om. R uiuus V 28 dicit om. R b D A T*
 29 hominis potestas R*; potestas omnis A 30 et om. O D U ~ gentes
 omnes N R W B² tinguentes] baptizantes W A Q M b; om. L* eos om. L*
 31 eas T² seruare B omnes R 32 praecipio X*; mandauit B

XXVII. QVOD PERVENIRI NON POSSIT AD DEVM PATREM NISI V 94
PER FILIVM EIVS IESVM CHRISTVM.

In euangelio : *Ego sum uia et ueritas et uita. Nemo uenit ad patrem nisi per me.* Item illic : *Ego sum ostium : per me si*
 5 *qui introierit, saluabitur.* Item illic : *Multi prophetae et iusti concupierunt uidere quae uidetis et non uiderunt et audire quae auditis et non audierunt.* Item illic : *Qui credit in filium habet uitam aeternam : qui indictoaudiens est filio non habebit uitam, sed ira Dei manebit super eum.* Item Paulus ad Ephesios :
 10 *Et cum uenisset, adnuntiauit uobis pacem qui longe et pacem his qui prope, quia per ipsum habemus ambo in uno spiritu ad patrem.* Item ad Romanos : *Ommes enim peccauerunt et egent claritatem Dei, iustificantur autem dono ipsius et gratia per redemptionem quae est in Christo Iesu.* Item in epistula Petri :
 15 *Christus semel pro peccatis mortuus est, iustus pro iniustis, ut nos offerret Deo.* Item illic : *In hoc enim et mortuis praedicatum est, ut suscitentur.* Item in epistula Iohannis : *Qui negat filium neque patrem habet : qui confitetur filium et filium et patrem habet.*

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

XXVII, 3/4 Io. 14, 6. 4/5 Io. 10, 9. 5/7 Matth. 13, 17. 7/9 Io. 3, 36.
 10/12 Eph. 2, 17.18. 12/14 Rom. 3, 23.24. 15/16 I Petr. 3, 18. 16/17
 I Petr. 4, 6. 17/19 I Io. 2, 23.

XXVII, 1 peruenire X M* posset T* U dominum R 2 per + chris-
 tum V ~ christum iesum L N X V' b' O ; iesum om. A 3 in] praem. et
 (om. V) ipse dominus V R et¹ om. X Q M uita + et R 4 ostium] ianua
 A Q M b si om. W O T U B 5 quis N X V b D A Q M ~ si quis
 me Q M prophetae et iusti] propheta eius O* ; prophetae O² 6 cupierunt
 R b' W D Q M T U B quae¹ + uos b D uidetis — quae² om. R 7 au-
 distis R b O Q M T* U illic om. B 8 indictoaudiens] indicto non audiens O ;
 indicto in audiens D ; non dicto inaudiens b ; indicto inobaudiens Q M ; inobau-
 diens T² ; non dicto audiens b ; non credit W est om. W habet W O D ;
 uidebit A V R b 9 manet R paulus] in epistula Pauli D ; + apostolus A b
 10 nobis D pacem + his W D A Q M² B b ; + is U ; + iis M* et² om. D
 11 hiis L ; iis V' b' M* ; is R T* U ; illis N qui om. L habemus] L N
 R O ; + accessum V (sed ~ ambo in uno spiritu accessum) b' A b ; + aditum X ;
 ~ accessum pacem D ; + pacem W Q M T U B ambo — spiritu om. X in
 unum spiritum D 13 claritate L V' b' W O Q² T U ; gloriam D iustificati
 B ; iustificatur W per donum ipsius et gratiam D 14 in christum iesum B
 item om. Q M in epistula om. A petri] petrus apostolus A b 15
 peccatis + nostris R* W A T² B b 15/16 et nos W ; om. M* 16 offeret X
 O ; offerat V R item illic om. B 17 in epistula om. A iohannes b ; +
 apostolus A b 18/19 qui — habet om. B 18 et filium om. O D T U et²
 om. O

XXVIII. QVOD IPSE IVDIX VENTVRVS SIT.

Apud Malachiam : *Ecce dies Domini uenit ardens uelut cli-*
banus : eruntque omnes alienigenae et omnes iniqui stipula, et
succendet illos adueniens dies, dicit Dominus. Item in psalmo V 95
 5 XLVIII : *Deus deorum Dominus locutus est et uocauit terram ab*
ortu solis usque in occasum, a Sion species decoris eius. Deus
manifestus ueniet Deus noster et non silebit. Ignis ante eum
ardebit et in circuitu eius procella nimia. Vocauit caelum susum
et terram ut separaret populum suum. Colligite illi iustos eius
 10 *eos qui disponunt testamentum eius in sacrificiis : et adnun-*
tiabunt caeli iustitiam eius, quoniam Deus iudex est. Item
 apud Esaiam : *Dominus Deus uirtutum prodibit et comminuet*
bellum : excitabit certamen et clamabit super inimicos suos cum
fortitudine : tacui, numquid semper tacebo ? Item in psalmo
 15 LXVI : *Exsurgat Deus, et dispargantur inimici eius et fugiant*
qui eum oderunt a facie eius. Quomodo deficit fumus, deficient :
quomodo tabescit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie

Codd. : LNX VR bWOD A QM TUB

XXVIII, 2/4 Mal. 3, 19 (LXX) 5/11 Ps. 49, 1-6. 12/14 Is. 42, 13. 14.
 15/25 Ps. 67, 2-8.

XXVIII, 2/3 FIRM. err. 15, 4, p. 98, 29. 5/11 EVAGR. alterc. p. 43, 1.
 15/23 PS-AVG. alterc. col. 1137.

XXVIII, 2 ~ uelut clibanus ardens D 3 iniqui + ut D 4 succendit D* ;
 succendent A illas D* item om. R W 5 XLVIII] X* V R O ; XLVIII
 cet. dominus om. V est om. R uocabit R 5/6 ~ a solis ortu A B b
 6 in] ad D A Q M T U B b a] ex b' D A B b 7 manifeste b' W D Q M B b ;
 manifestae A uenit O T U ante eum] in conspectu eius D A B b 8 et
 — uocauit om. R procella nimia] tempestas ualida b W D A B b uocabit
 N T² ; et uocauit D* ; et uocabit D² ; aduocauit A B b sursum L N X R D A
 Q T ; suum O 9 et terra Q M* T* U ; a terram R* ; a terra R² ; + deorsum T
 ut separet Q M T U ; ut discernat D ; discernere A B b suum om. O ;
 + colligite illi populum suum b colligite] congregare A B b illi om. N
 iustos] sanctos A 10 eos om. W A B b disponunt] ordinant D A B b
 super (supra B) sacrificia D A B b 10/11 adnuntiauerunt A 12 domine
 L deus om. W prodiuit L X R W A Q M T U B* ; prodiet V et om.
 L X O et — 13 bellum post certamen transpon. D comminuit D Q² T² U ;
 communiuit T* 13 excitauit L X R O D Q M T² clamauit O D Q M T
 U 14 tacui + quidem Q M 15 LXVI] V R ; XLVII O ; LXVII cet.
 dispargantur b D M² ; dissipentur O A B b 16 ~ a facie eius qui eum
 oderunt (oderunt eum B) V B ~ oderunt eum b' O D A B b quomodo]
 sicut b W D A B b defecit X W D* A fumus + sic V R 17 quomodo]
 sicut b D A B b tabescit] fluit b A B b ignis — facie² om. R ignis] eius
 T* peccatores — 18 dei om. V a facie dei om. Q M*

Dei, et iusti iucundentur et exultent in conspectu Dei et laetentur in iucunditate. Cantate Deo, psallite nomini eius, uiam facite ei qui ascendit in occasum, Deus nomen est illi. Turbabuntur a facie eius patris orfanorum et iudicis uiduarum. Deus in loco sancto suo, Deus qui inhabitare facit unianimes in domo, producens uinctos in uirtute, similiter eos qui inhabitant in monumentis. V 96
Deus, cum prodires in conspectu populi tui, in transeundo in heremum. Item in psalmo LXXX : Exsurge, Deus, iudica terram, quoniam tu exterminabis in omnibus gentibus. Item in euangelio cata Mattheum : Quid nobis et tibi, fili Dauid? quid hoc uenisti ante tempus punire nos? Item cata Iohannem : Nihil pater iudicat sed omne iudicium filio dedit, ut omnes honorificent filium sicut honorificant patrem. Qui non honorificat filium non honorificat patrem qui eum misit. Item in epistula Pauli ad Corinthios II : Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque sui corporis propria secundum quae egit siue bona siue mala.

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

25/26 Ps. 81, 8.   27/28 Matth. 8, 29.   29/31 Io. 5, 22.23.   32/34 II Cor. 5, 10.

18 domini X* iucundentur] epulentur b ; epulentur A et² om. A et³ —
 19 deo om. L N X O et³ — 19 iucunditate om. D et³ om. V R A laetentur] delectentur V R A b in iucunditatem Q M* ; in laetitia A B b 19 cantate om. Q M domino R D A B b psallite] psalmum dicite D A B b uiam] iter A B b 20 in occasu X* V ; ad occasum A b ; super occasum D B dominus D A Q M T U B b est om. L N X V' b' O ei A b ; + et (om. A) gaudete (laetamini B) in conspectu eius (ipsius D) D A B 21 patres X W Q* M* T U B iudices W O* A Q* M* T U B dominus B 22 habitare W A B b fecit A unius moris B producens] qui educet A b ; qui educit B 23 uictos W* O* in fortitudine D A B b ; + accinctus in potentia D eos] et V ; + qui in iram (ira A) prouocant D A B b ; + qui inamaricant V habitant N D A B b in om. Q M monumentis] sepulchris D A B b 24 dum V b B prodieris W D ; egredieris A B b in¹ — transeundo] coram populo tuo dum transgredieris (-deris A) A B b 24/25 in heremo X Q M ; in deserto A B b 25 LXXXI X* b' W D A B b 26 terra Q* M* B exterminas b ; disperdes D² A b ; disperdis D* ; hereditabis W in — gentibus] omnes gentes Q M item om. V 27 cata] secundum A b tibi + iesu Q M dauid] dei V R D A b 28 ad quid V ; quod B ; qui W huc W O² A Q² M² T² b punire] perdere A Q M b ; torquere b D cata] secundum A b 29 neminem pater iudicat b ; pater non iudicat quemquam D omnem L X O* Q* M* T* U ~ dedit filio T B 30 honorificent] honorificat Q* ; honorificant Q² filium — 31 honorificat om. R honorificat] honorificant X A* 31 honorificant X ~ misit eum A b item om. V B 31/32 in epistula pauli] paulus V D B ; paulus apostolus A b 32 prima R O² omnes — oportet] oportet D* ; oportet nos stare D² nos om. T* U manifestare A* 33 ante — reportet om. L* reportet] recipiat V R propria om. A 34 egit] gessit D

XXVIII. QVOD IPSE SIT REX IN AETERNVM REGNATVRVS.

Apud Zachariam : *Dicite filiae Sion : ecce rex tuus uenit tibi iustus et saluans, mitis, sedens super asinum indomitum.*
 Item apud Esaiam : *Quis nuntiabit uobis quia ignis ardet quis nuntiabit uobis locum illum aeternum? ambulans in iustitia et manus abstinens a muneribus, grauans aures, ut non audiat iudicium sanguinis, et conprimens oculos suos, ne uideat iniustitiam, hic inhabitabit in alta spelunca petrae fortis : panis illi dabitur et aqua eius fidelis. Regem cum claritate uidebitis.* V 97
 10 Item apud Malachiam : *Rex magnus sum ego, dicit Dominus, et nomen meum inlustre est apud gentes.* Item in psalmo I : *Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum eius adnuntians imperium eius.* Item in psalmo XX : *Commemorabuntur et conuertentur ad Dominum omnes termini terrae*
 15 *et adorabunt in conspectu tuo omnes patriae gentium : quoniam Domini est regnum et dominabitur omnium gentium.* Item in psalmo XXII : *Auferite portas, principes, uestri et extollimini, portae aeternae, et introibit rex claritatis. Quis est iste rex clari-*

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

XXVIII, 2/3 Zach. 9, 9. 4/9 Is. 33, 14-17. 10/11 Mal. 1, 14. 12/13 Ps. 2, 6. 7a. 13/16 Ps. 21, 28.29. 17/22 Ps. 23, 7-10.

XXVIII, 10/13 PS-AVG. alterc. col. 1138. 12/13 EVAGR. alterc. p. 9, 15. 17/21 FIRM. err. 24, 5, p. 115, 13.

XXVIII, 1 quod + et T* 2 ueniet V 3 tibi om. R et om. V ~ mitis saluans VO mites b ; mitens B sedens om. R supra B asinam b D indomitam b ; et pullum eius subiugale D 4 item om. V qui W nuntiavit R O Q* M B quia — 5 uobis om. W b 5 nuntiavit R O D* Q M B illum + in Q M* ; + sanctum W in iustitiam L N X W O Q M* T* U B 6 aurem b D ut non] ne b D 7 sanguis A suos om. b R uideant O B 8 hic om. W inhabitavit L Q* M* T* U ; habitabit N b' O D A b ; habitavit W 9 claritatem O* Q* M* ; celeritate R² uidebit T² 10 item om. V apud malachiam] malachiel B ego om. V 11 meum] magnum Q M est om. D item om. V Q M T U I] N X V R T ; II cet. 13 adnuntians — eius] praedicans praeceptum domini A b eius] ipsius V b item om. V XXI L² N W D A M² B b commemorabunt D ; reminiscuntur A b 14 deum W M² T U omnes fines D ; uniuersi (-sae A) fines b' D A b 15 tuo] eius A b 16 dominus R et + ipse A b dominatur V R omnibus W ; om. A b gentibus W ; om. O item om. V 17 XXII] X V R² O ; III L* ; XXIII cet. auferite R* ; tollite W D A Q M b principis W² D² Q² B ; principum O uestras V' A M² T² ; uestrum L X O* ; uestrorum O² extollemini X W ; eleuamini b D A Q M b 18 aeternales b' W O A Q M B b et om. R introiuit Q* M* claritatis¹] gloriae b' W D A Q M B b quis — 19 potens om. O ; quis — claritatis² om. R claritatis²] gloriae b W D A Q M B b

tatis? Dominus fortis et potens, Dominus fortis in proelio.
 20 Auferte portas, principes, uestri et extollimini, portae aeternae,
 et introibit rex claritatis. Quis est iste rex claritatis? Dominus
 uirtutum ipse est rex claritatis. Item in psalmo XLIII: Eructa-
 uit cor meum sermonem bonum, dico ego opera mea regi. Lingua
 mea calamus scriptoris acute scribentis. Decorus specie super
 25 filios hominum, effusa est gratia in labiis tuis, propterea benedixit V 98
 te Deus in saecula. Adcingere ensem tuum ad femur, potentissime
 decori et speciei tuae, et intende et dirige et regna propter leni-
 tatem et ueritatem et iustitiam. Item in psalmo IIII: Rex meus
 et Deus meus, quoniam ad te orabo, Domine, mane et exaudies
 30 uocem meam, mane adsistam tibi et contemplantor te. Item in
 psalmo XCV: Dominus regnauit, exultet terra, iucundentur
 insulae multae. Item in psalmo XLIII: Adstitit regina ad

Codd.: LNX VR bWOD A QM TU B

22/28 Ps. 44, 2-5. 28/30 Ps. 5, 3-5. 31/32 Ps. 96, 1. 32/35 Ps. 44,
 10-12.

22/23 EVAGR. alterc. p. 10, 2. 24/28 FIRM. err. 23, 2, p. 112, 31.

19 dominus¹ — 21 claritatis² om. D ~ potens et fortis B et — fortis² om.
 N Q M fortis²] potens b A B b 20 auferte — 21 claritatis² om. B auferte]
 tollite A Q M b principis N R* O Q² uestras V' b' M² T²; uestrum L X
 R; uestra O* extollemini W; eleuamini b A Q M b aeternales b' W O A
 Q M b 21 introuit O* Q* M* claritatis¹] gloriae b W A Q M b quis
 — 21 claritatis² om. L X W* O Q M T* iste om. W² claritatis²] gloriae b W²
 A b domini R; deus B 22 uirtutum M* claritatis] gloriae b W D A
 Q M B b XLIII] L N X V' R² b' O*; XIII B; XLIII cet. eructuabit B
 23 sermonem] uerbum b W D A Q M B b bonum om. A 24 scriptoris] scribae
 b W D A Q M B b; om. X acutus XR; uelociter W D A Q M B b scribens
 L N X R decoris specie V'; decoris species O; speciosus forma W D A B b
 prae filiis W D A B b 25 diffusa N* W D A B b 26 te om. L deus +
 deus X; + deus tuus D in aeternum D A B b ensem] enim R; gladium
 D* A B b; gladio D² tuo D²; om. X ad] circum B; circa D A b femus
 Q* M; + tuum D potentissimum T* 27 decori — tuae] specie et pulchri-
 tudine tua A B b; pulchritudine et specie tua D decoris Q M*; decore O² M²
 specie L N W O Q² M²; species Q* M* tua N* O M² et² om. b' D
 et dirige] et prospere procede B b; procede A ~ ueritatem et lenitatem
 V R b; ueritatem et mansuetudinem D A B b 28 item — 30 te om. Q M
 item om. V IIII] L N X V' R O; III T*; V cet. 29 et¹ om. T* U
 ad te adorabo N X V mane et] mane L N V' O D*; et A; iuuu me X
 30 adsista mihi R; adstabo tibi b A B b contemplantor te X; contemplantor te O;
 uidebo (+ te D) b D A B b item — 31 XCV om. R 31 XCV] X V' b' O D
 (et R*, infra l. 32); *XCIII A; LXXXV L T U B; XCVI W Q² M² b reg-
 nabit X iucundentur] laetentur D A b 32 item om. X V XLIII] X V
 (et R² infra l. 36); XCV R*; XLIII cet (et R* infra l. 36) adsistit D Q M T U
 reginam U a dextris tuis D A B b

dexteram tuam in ueste inaurata. Audi, filia, et uide et inclina
 aurem tuam et obliuiscere populi tui et domus patris tui, quoniam
 35 desiderauit rex speciem tuam, quia ipse est Dominus tuus.
 Item in psalmo LXXII : Deus autem rex noster ante saeculum,
 operatus est salutem in medio terrae. Item in euangelio cata
 Mattheum : Et cum Iesus natus esset in Bethlem Iudaeae in
 diebus Herodis regis, ecce magi ab oriente uenerunt Hierosolyma
 40 dicentes : ubi est qui natus est rex Iudaeorum ? uidimus enim
 stellam eius in oriente et uenimus adorare illum. Item cata
 Iohannem dixit Iesus : Regnum meum non est de isto saeculo : si
 de isto saeculo esset regnum meum, ministri mei turbarentur V 99
 ne traderer Iudaeis : nunc autem regnum meum non est hinc.
 45 Dixit Pilatus : ergo rex es tu ? respondit Iesus : tu dicis quoniam
 rex sum : in hoc natus sum et in hoc ueni in saeculum, ut
 testimonium dicam ueritati. Omnis qui est de ueritate audit
 uocem meam.

XXX. QVOD IPSE SIT ET IVDIX ET REX.

In psalmo LXX : Deus, iudicium tuum regi da et iustitiam
 tuam filio regis iudicare populum tuum in iustitia. Item in
 Apocalypsi : Et uidi caelum apertum, et ecce equus albus, et qui

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

36/37 Ps. 73, 12. 38/41 Matth. 2, 1.2. 42/48 Io. 18, 36.37.

XXX, 2/3 Ps. 71, 1.2.

33 in ueste deaurata b D ; in uestitu deaurato A B b inaurata + circumamicta
 uarietate (-tem N b) N A b ; + amicta est uarietate (-tem b W) b W Q M T U ; +
 operta uarietate D ; + amicta et uariegata V ; + circumornata et uariata B fili
 N et² — 34 tuam om. D 34 populum tuum W D A Q M B b et² + de
 Q* M* domus] L N X V' R O² ; domum cet. 35 desiderauit] concupiuit
 A B b dominus + deus N W A b 36 item om. V LXXII] L X V' O
 (et R infra l. 37) ; XLIII R² ; XLIII R* ; LXXIII cet. saecula W D A b
 37 est + et U in medium O item om. V euangelio — mattheum] psalmo
 LXXII R cata] secundum A b 38 iudae N X² R W O D M 39
 uenerunt + ab Q M* ; + in D hierosolyma] -mam R b' W D M² T B b
 41 in orientem V W A Q* M* b et om. O* eum L* R A Q M b item]
 in euangelio Q M T U ; + in euangelio b W B ; om. V cata] secundum A b
 42 de hoc mundo D 43 de — esset] de hoc mundo esset D ; esset de hoc mundo
 W regnum meum om. D certarentur D 44 ne] ut non D traderet D*
 ~ non est regnum meum D ~ hinc non est B 45 tu om. V 46 rex]
 ego D ; praem. ego b W Q M T U B in¹ ad X natus om. N inueni R
 47 ueritatis L N B est de ueritate] ex ueritate O* ; ex ueritate est O²

XXX, 1 et¹ om. X* V D Q M B 2 in] praem. item b (lapsu ?) LXX] L
 N X V' b' R O ; LXXI cet. da om. W* ; ~ da regi B 3 tuum om. b in
 iustitiam R ; in tua iustitia A B b ; in tuam iustitiam W 4 caelum + totum T U

5 *sedebat super eum uocabatur fidelis et uerus, aequum iustumque iudicat et proeliatur : oculi autem eius erant tamquam flamma ignis et super caput eius diademata multa et portabat nomen scriptum nemini alii nisi sibi notum : et erat coopertus uestem sparsam sanguine et dicitur nomen eius uerbum Dei : et exercitus*
 10 *qui sunt in caelo sequebantur eum in equis albis et induti byssinum mundum, et de ore eius exiebat gladius acutus, ut ex eo percuteret nationes quas ipse pasturus est in uirga ferrea, et ipse calcabit torcular uini irae Dei omnipotentis. Habet etiam in ueste et in femore suo nomen scriptum : rex regum et dominus*
 15 *dominorum. Item in euangelio : Cum uenerit filius hominis in claritate sua et omnes angeli cum eo, tunc sedebit in throno claritatis suae et colligentur ante eum omnes gentes : et segregabit* V 100
illos ab inuicem, quemadmodum pastor segregat oves ab haedis, statuet oves ad dextera sua, haedos autem ad sinistra. Tunc
 20 *dicet rex eis qui ad dextera sua sunt : uenite, benedicti patris mei, percipite quod uobis paratum est regnum ab origine mundi : esuriui enim et dedistis mihi manducare, sitiui et potastis me, hospes fui et abduxistis, nudus et textistis, infirmatus sum et uisitastis me, in carcere fui et uenistis ad me. Tunc respondebunt*

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

4/15 Apoc. 19, 11-16. 15/40 Matth. 25, 31-46.

5 illum uerus + qui T² iustum quae L X R W* O* A ; iustum qui Q²
 6 eiudicat b ; iudicans V W D B eius om. O 7 portabant D ; portabam T* U
 8 scriptum + est W² nisi tibi soli notum O ; notum nisi ipsi D uestem
 adpersam b ; uestem sparsa R ; ueste sparsa D Q² T² ; ueste consparsa B 9
 sanguinem R ; sanguineam A b 10 sequebatur O* et om. R D A B b
 byssino albo mundo D² byssinum + album V W D* A Q M T U B b
 11 mundum om. A exibat b' D² gladius + utrimque V b W T² U ; +
 utrumque T* ; + ex utrimque B ; + ex (om. D) utraque parte D Q M 12 per-
 cutes A natio R quas — ferrea om. B pasciturus Q M ; pastor
 R* ; pastor R² esset R² Q M ; et A 13 calcavit O Q* M T U B ; calcavi R
 etiam + et b in uestitu Q M 14 femore] tempore T U 15 dominan-
 tium O D Q M B item om. R 16 et om. W 17 omnes om. N segrega-
 uit L R O Q* M* 18 illas R ; eos D quemadmodum] sicut D haedis
 + et V' b' W O² D A Q M T U B b 19 ad dextera sua] L N X O ; a dextera
 sua A b ; ad dexteram suam cet. haedos — 20 sua om. R ad sinistra] N X ;
 a sinistra L O b ; ad sinistram cet. 20 dicit W D B rex om. b ad dextera
 sua] L N X T* U ; a dextera sua b A b ; ad dexteram suam V W Q M T² B ; ad
 dexteram O D sunt om. R² benedicti + in regnum b 21 regnum om.
 Q M ; ~ regnum quod uobis paratum est V' W D 22 esuri W* A dedisti
 D U sitiui + enim X potasti U 23 abduxisti U ; adduxisti R Q M ;
 suscepistis b ; + me b' W O Q M T U B b nudus et textistis om. W Q M
 textisti U ; uestistis T ; operuistis D ; + me b D T U B b ~ nudus fui et
 operuistis me hospes et abduxistis D infirmus R² W* 24 in carcerem D A Q

25 *ei iusti dicentes : Domine, quando te uidimus esurientem et
 pauimus, sitientem et potauimus ? quando te uidimus hospitem
 et abduximus, nudum et uestiuimus ? quando autem te uidimus
 infirmari et in carcere et uenimus ad te ? Et respondens rex dicet
 eis : amen dico uobis, quamdiu fecistis uni horum ex fratribus
 30 meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet illis qui ad sinistra :
 discedite a me, maledicti, in ignem aeternum quem parauit
 pater meus diabolo et angelis eius. Esuriui enim et non dedistis
 mihi manducare, sitiui et non potastis me, hospes fui et non
 abduxistis me, nudus et non uestistis me, infirmus et in carcere
 35 et non uisitastis me. Tunc respondebunt et ipsi dicentes : Domine,
 quando te uidimus esurientem aut sitientem aut hospitem aut
 nudum aut infirmum aut in carcere et non uisitauius te ? et
 respondebit illis : amen dico uobis, quamdiu non fecistis uni ex
 minimis his, neque mihi fecistis. Et abibunt isti in ambustionem
 40 aeternam, iusti autem in uitam aeternam.*

CAECILI CYPRIANI AD QVIRINVM LIBER II
 EXPLICIT.

Codd. : LNX VR bWOD A QM TU B

25 eis R ; et A Q M* B ; om. M² te uidimus] uenimus te O* ; uidimus te O²
 et — 26 sitientem om. A 26 putabimus A quando — 27 uestiuimus
 om. W quando] *praem.* D ; + autem b Q M T U B 27 adduximus Q
 M ; suscepimus te (om. D) b D ; + aut b nudum et uestiuimus om. O D
 quando autem] aut quando D quando — uidimus om. Q M 28 infirma-
 tum D ; infirmum V ; + et uisitauius W Q M T U B et¹] aut A b ; om. Q M
 in carcerem W A Q² et inuenimus W et²] tunc O respondet
 O Q² M ; respondit b Q* ; + et b O² M² dicit L* X R* b W D A 29 amen
 + amen N B eorum B ; om. b D ~ minimis fratribus meis D 30 dicit
 X R* W D B eis Q M ; om. X ad sinistra] L* N* X A ; a sinistra b T*
 U b ; ad sinistram (+ suam Q M) *cet.* ; + sunt V b W D A Q M b ; + erunt T²
 31 praeparauit L* R 32 enim om. D 32/33 dedistis mihi manducare] ciba-
 tis me b D 34 adduxistis Q M ; suscepistis b D me¹ om. D uestistis me]
 textistis D in carcerem D A Q* 35 non om. O* uisitastis] uenistis ad
 W O A Q M T U B b respondebunt + ei N et om. T U illi b 36 aut
 sitientem om. B 37 in carcerem L N X V D A Q M* B uisitauius te]
 ministrauius tibi O A H et² om. N 38 respondet V O² Q M ; respondit
 O* B illis + rex W 39 his] istis R* D A ; om. b habebunt R* ; ibunt
 W O D A b isti] hi B ambustionem aeternum W O* U* ; ignem aeternum
 D A b 41 caecili — explicit om. b caecili cypriani om. L N X W A B ad
 cyrinum V ; + de sacramento christi (om. B) b A B explicit] finit X ~ expl.
 ad quir. liber II L ; ~ ad quir. de sacr. chr. expl. liber II A ; ad quir. liber II de
 sacr. expl. B ; ~ ad quir. finit liber II X

INCIPIT LIBER TERTIVS.

CYPRIANVS QVIRINO FILIO SALVTEM.

Pro fide ac deuotione tua, quam Domino Deo exhibes, fili carissime, petisti, ut ad instruendum te excerperem de scripturis sanctis quaedam capitula ad religiosam sectae nostrae disciplinam pertinentia, lectionis diuinae succinctam diligentiam quaerens, ut animus Deo deditus non longis aut multis librorum uoluminibus fatigaretur, sed eruditus breuiario praeceptorum caelestium habeat ad fouendam memoriam suam salubre et grande compendium. Et quia tibi plenum dilectionis obsequium debeo, feci quod petisti, ut laborarem semel, ne tu semper laborares. Quantum potuit itaque mediocritas nostra complecti, collecta sunt a me quaedam praecepta dominica et magisteria diuina quae esse et facilia et utilia legentibus possint, dum in breuiarium pauca digesta et uelociter perleguntur et frequenter iterantur. Opto te, fili carissime, semper bene ualere.

I. De bono operis et misericordiae.

V 102

II. In opere et elemosynis, etiamsi per mediocritatem minus fiat, ipsam uoluntatem satis esse.

III. Agapem et dilectionem fraternam religiose et firmiter exercendam.

Codd. : LP(post 17 ualere)NX VR bWOD A QM TU B F(inde a cap. I)

Lib. III, *praef.* 1 incipit *om. b* liber tertius] *praem.* eiusdem *D* ; + feliciter *V* ; liber secundus *L** ; *om. N* ; ad eundem (eosdem *Q M** ; quirinum *b*) excerpta (excepta *b T U*) capitulorum numero CXX (+ epistula cum indice libri sequentis *b*) *b Q M T* U* ; ad eundem liber III breuiarii de capitulis mandatorum dei ad christianae religionis disciplinam pertinentibus incipit epistula *B* ; epistula ad eundem *T²* ; *tit. om. W*

2 cyrino *V* 3 ac] hac *X Q M** domino *om. R* 4 excerperem *X* ; exciperem *O* 6 pertinentiam *Q* M** ; *om. X* 7 longius *D* 8 librum *T* U* fatigaretur *R* 9 fouendum *X B* ; obaudiendum *O* tuam *X* 11 fecisti *L** 12 quanto *D** potui *T** 14 et¹ *om. X W D Q M T U B* et utilitate *R* ; *om. T U* legentibus] gentibus *R T* U B* 15 in breuiaria in *O** ; in breuiario in *O²* ; in breuia *R* pauca — uelociter *om. R* pauca *om. X* perlegentur *X* ; leguntur *b B* 16 et — iterantur *om. X* opto — 17 ualere *om. N* fili *om. W* semper *om. X V' R* 17 ualere] iterum adest *P* ; + explicit epistola incipiunt capitula CXX *B* ; + excerpta capitulorum numero CXX *T²* ; + incipit ad eundem liber III *P* ; + capitula *b*

Capit. 1 hic incipit *F* numeros graecis litt. exprimunt *N O Q M T U* 3 minus — satis *om. F* mitis *X* fiant *X O² D* ipsa *Q M* T U* ; ipse *R* uoluptatem *X* ; uoluntate *D Q M* T U* satis] plus *X* 4 agapem *L N b' Q M* T U B* ; agape *M²* dilectione *Q M* T* U* fraternam + et *F* et² — 5 exercendam] IIII. si autem mordetis et incusatis inuicem uidete *F* 5 exercenda *W*

- III. In nullo gloriandum, quando nostrum nihil sit.
 V. Humilitatem et quietem in omnibus tenendam.
 VI. Bonos quosque et iustos plus laborare sed tolerare
 debere, quia probantur.
 10 VII. Non contristandum, Spiritum sanctum quem
 accepimus.
 VIII. Iracundiam uincendam esse, ne cogat delinquere.
 VIIII. Inuicem se fratres sustinere debere.
 X. In Deum solum fidendum et in ipso gloriandum.
 15 XI. Eum qui fidem consecutus est exposito priore
 homine caelestia tantum et spiritalia cogitare
 debere nec adtendere ad saeculum, cui iam renun-
 tiauit.
 XII. Non iurandum.
 20 XIII. Non maledicendum.
 XIII. Numquam mussitandum, sed circa omnia quae
 accidunt benedicendum Deum.
 XV. Ad hoc temptari homines a Deo, ut probentur.
 XVI. De bono martyrii.
 25 XVII. Minora esse quae in saeculo patimur quam sit
 praemium quod promissum est.
 XVIII. Dilectioni Dei et Christi nihil praeponendum.
 XVIII. Voluntati non nostrae sed Dei obtemperandum.
 XX. Fundamentum et firmamentum spei et fidei esse
 30 timorem.
 XXI. Non temere de altero iudicandum.
 XXII. Accepta iniuria remittendum et ignoscendum.
 XXIII. Vicem malis non referendam.

V 103

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B F

6 sint W ~ nihil sit nostrum X V R D 7 et om. W 8 quoque N X V'
 R b W* D A Q M T U plurimum V R sed tolerare om. W D 9 debere
 — probantur om. F 10 non om. V R sanctum + non esse V R 12 ne]
 ut non O T² B; non L T* U F 13 debere om. O 14 in — gloriandum] glo-
 riantum in domino et fidendum in ipso F deo B; dominum V; domino X R
 D solo D; om. X illo V glorificandum A 15/18 exposito — renun-
 tiauit om. F expositio M* U B; exspoliato P 16 tanta Q M* 18 renun-
 tiauimus L N b' W O Q M T U B 19 nec N 21 numquam mussitandum om.
 W murmurandum F circa] erga F; ad V omnia om. F 22 accedunt
 X A F; accidant L N; accident O; + semper F dominum X 23 ad] ob
 X ~ temptari a deo homines L N O; ~ a deo temptari homines b homi-
 nes] omnes D domino X* W ut om. W probentur] explorentur D A b
 24 de — martyrii] apud salomonem liberat de malis animam suam martyr fidelis F
 25 in + hoc F saeculum A* 26 est + nobis X 27 dilectione W O* D;
 dilectionis X* nihil + esse V 28 ~ uoluntate dei non nostrae A ~
 non uoluntati R uoluntati + enim F 29 et firmamentum om. F 30 ti-
 morem] praem. dei T U; + dei V R F 31 timere W* O* A 32 dimittend-
 um A; praetermittendum V; reminiscendum O 33 cap. om. N mali F
 reddendam P V' W D Q M b; reddendum F

- XXIIII. Non posse ad patrem uenire nisi per Christum.
 35 XXV. Ad regnum Dei, nisi baptizatus et renatus quis fuerit, peruenire non posse.
 XXVI. Parum esse baptizari et eucharistiam accipere, nisi quis factis et opere proficiat.
 XXVII. Baptizatum quoque gratiam perdere quam consecutus sit, nisi innocentiam seruet.
 40 XXVIII. Non posse in ecclesia remitti ei qui in Deum deliquerit.
 XXVIII. De odio nominis ante praedictum.
 XXX. Quod quis Deo uouerit cito reddendum.
 45 XXXI. Eum qui non crediderit iam iudicatum esse.
 XXXII. De bono uirginitatis et continentiae.
 XXXIII. Nihil patrem iudicare sed filium et patrem ab eo non honorificari, a quo non honorificetur filius.
 XXXIIII. Fidelem gentiliter uiuere non oportere.
 50 XXXV. Deum ad hoc patientem esse, ut nos paeniteat peccati nostri et reformemur.
 XXXVI. Mulierem ornari saeculariter non debere.
 XXXVII. Fidelem non oportere ob alia delicta nisi ob nomen solum puniri.
 55 XXXVIII. Seruum Dei innocentem esse debere, ne incidat in poenam saecularem.
 XXXVIII. Datum nobis esse exemplum uiuendi in Christo.
 XL. Non iactanter nec tumultuose operandum.
 XLI. Inepte et scurriliter non loquendum.
 60 XLII. Fidem totum prodesse et tantum nos posse V 104 quantum credimus.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B F

34 ueniri P V b A B b ; perueniri R per + dominum nostrum iesum F 35/
 36 cap. om. N 35 dei om. D et renatus om. F ; + et L qui O M* ; quis-
 que X 36 perueniri P ; uenire D ~ non posse peruenire F possent R
 37 paruum F est D 38 qui F ; om. D opera A ; operibus B F profi-
 ciet F ; perficiat T 39/40 cap. om. N 40 est P R D F 41 in om. P ec-
 clesiam X R W O Q² ei] et W² ; om. X W* T* F deo B ; dominum R ;
 domino W Q M T U 44 quis] quia W domino X F reddendum + est
 uotum F 45 iudicatus X* Q esset U ; est X* 47 patre¹ T* U B iudi-
 cari W patre² W* ; + non X* ab — 48 filius om. N² ab eo om. T U
 48 honorificatur X V R b W T U B F ; + et X 49 oporteret D ; debere X
 V R F ; deberem W 50 ad hoc] adhuc R* F patientem] fauentem R pae-
 niteant F 51 peccatis nostris X D B ; peccata nostra F reformetur P 52
 ~ saeculariter ornari W debere] oportere X V R 53 oportere] debere W
 alio delicto F nisi] sed B 54 ~ solum nomen F puniri] occidi
 X V R 55 domini D nec D* ; si O² ; om. O* 57 nobis es D ; est nobis
 F ; nobis X W in christum B 58 tumultuose] turbulenter X 59 et om. F
 excurriliter X 60 fide B F ; + in V R D b totum — 61 credimus] nos
 tantum credimus in quantum posse F totum] tantum b O² prodesse A
 nos posse] non posse L P* ; nosse D ; posse X 61 credideris X

- XLIII. Posse eum statim consequi qui uere crediderit.
 XLIIII. Fideles inter se disceptantes non debere gentilem iudicem experiri.
- 65 XLV. Spem futurorum esse et ideo fidem circa ea quae promissa sunt patientem esse debere.
- XLVI. Mulierem in ecclesia tacere debere.
- XLVII. Delicto et merito nostro fieri, ut laboremus nec Dei opem in omnibus sentiamus.
- 70 XLVIII. Non faenerandum.
- XLVIII. Inimicos quoque diligendos.
- L. Sacramentum fidei non esse profanandum.
- LI. Quod nemo in opere suo extolli debeat.
- LII. Credendi uel non credendi libertatem in arbitrio positam.
- 75 LIII. Dei arcana perspici non posse et idcirco fidem nostram simplicem esse debere.
- LIIII. Neminem sine sorde et sine peccato esse.
- LV. Non hominibus sed Deo placendum.
- 80 LVI. Deum nihil latere ex his quae geruntur.
- LVII. Fidelem emendari et reseruari.
- LVIII. Neminem contristari morte debere, cum sit in uiuendo labor et periculum, in moriendo pax et resurgendi securitas.
- 85 LVIII. De idolis quae gentiles deos putant.
- LX. Ciborum nimiam concupiscentiam non adpetendam.
- LXI. Possidendi concupiscentiam et pecuniam non adpetendam.
- 90 LXII. Matrimonium cum gentilibus non iungendum.
- LXIII. Grauius delictum esse fornicationis.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B F

62 posse] *praem.* que R consequi + fidem F 63 disceptare F debet F gentilium Q 64 experire X; expetiri F 65 idem R fidelem W T² F; + nostram V eam L N T* UB 66 patientiam X* 67 ecclesiam O* T* U deberem W*; debet R* 68 et] ut W* nostro *om.* P* ne O 69 deum operem F 70 faenerandum + ad usuram F 71 quosque P b; que O* diligendos + esse F 74 in + nostro F 76 ~ arcana dei D ideo Q M F finem F 77 nostram *om.* X* 78 sine²] sin D; si W ~ esse et si peccato W 79 non + debemus nos ipsos decipimus et ueritas in nobis non est F placendum + esse X 80 dominum X ~ nihil latere deum R ex] de F gerantur Q M*; gerentur B; aguntur X 81 fidele Q M² seruare debere F 82 nemini B mortem X W O T* UB* F 83 uiuendam O*; uidendo Q M* moriendo + autem V R 84 resurgendo L* X U* 85 quos X F gentilis L; gentes X putent L 86 nimium R; + et O concupiscentiam + et pecuniam O 88 possidendam O pecuniae D 89 adpetendum O*; petendam U* 90 cum *om.* A gentibus X W A B F coniungendum M* 91 graue V R b W² D B; grauem W*; caue X fornicationem W; fornicatio F; + suae X

- LXIII. Quae sint carnalia quae mortem pariant et quae spiritalia quae ad uitam ducant. V 105
- LXV. Omnia delicta in baptismo deponi.
- 95 LXVI. Disciplinam Dei in ecclesiasticis praeceptis obseruandam.
- LXVII. Praedictum quod disciplinam sanam aspernari essent.
- LXVIII. Recedendum ab eo qui inordinate et contra disciplinam uiuat. 100
- LXVIII. Non in sapientia mundi nec in eloquentia esse regnum Dei sed in fide crucis et uirtute conuersationis.
- LXX. Parentibus obsequendum.
- 105 LXXI. Patres quoque asperos esse circa filios non oportere.
- LXXII. Seruos, cum crediderint, plus dominis carnalibus seruire debere.
- LXXIII. Item dominos mitiores esse debere.
- 110 LXXIII. Viduas probatas quasque honorandas.
- LXXV. Suorum et maxime fidelium curam plus unumquemque habere debere.
- LXXVI. Maiorem natu non temere accusandum.
- LXXVII. Peccantem publice obiurgandum.
- 115 LXXVIII. Cum hereticis non loquendum.
- LXXVIII. Innocentiam fidenter petere et inpetrare.
- LXXX. Nihil licere diabolo in homine, nisi Deus permiserit.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B F

92/93 cap. om. F sunt M* T U ; inter R morte Q pariant b O² ; parient O* ; parant D quae² + sint D 93 ducunt L O D ; ducam R* 94 baptismum X 95 disciplina UB domini M* F ecclesiasticis + et F obseruandum X W* F 97/98 cap. om. F sanam] sanctam L N X D Q M* ; om. R 99 ab his F et om. W F 100 uiuet D ; uiuant W ; uiuunt F 101 in sapientiam X O* D Q M* T* U ; insipientia A in² om. Q M T U eloquentiam X O* T* ; eloquium F 102 in om. D crucis] iesu christi F ; om. O* et + in D F conseruationis X D ; consolationis O 104 obsequentium D 105/106 cap. om. F patris O* ; parentes V ~ circa filios asperos esse X V R A oportere] debere X V R F 107 serui F plus om. T* domini F ; domino X ; + in his X carnalibus + ministeriis X 109 cap. om. W F item om. D B dominus X U* mitior X ; + circa seruos X 110 uiduas] praem. item N, et sic in sequentibus quas W F ; que X 111 suorum] praem. si quis autem F fidelium] filiorum T U ; domesticorum F curam — 112 debere] non agit curam fidem negantes se deterior infidelibus F unumquem X 112 ~ debere habere W A 113 maiores R ; maior F natum N X O T* U timere Q M* U 114 cap. om. F peccandum W 115 cap. om. F hereticis] meretricibus N non om. R 116 innocentia N W* ; innocentem A b ; innocenter et D fideliter V R D et om. T* U inpetrari F ; imperare R 117 diaboli A ; zabulo X in hominem V D A F b permanserit L* ; uoluerit F

- LXXXI. Mercedem mercenario cito reddendam.
- 120 LXXXII. Non augurandum.
- LXXXIII. Cirrum non habendum.
- LXXXIII. Non uellendum.
- LXXXV. Surgendum, cum episcopus aut presbyter ueniat. V 106
- LXXXVI. Scisma non faciendum, etiamsi in una fide et in
125 eadem traditione permaneat qui recedit.
- LXXXVII. Fideles simplices cum prudentia esse debere.
- LXXXVIII. Fratrem non circumueniendum.
- LXXXVIII. Subito uenire finem mundi.
- XC. Vxorem a uiro non recedere aut, si recesserit,
130 innuptam manere.
- XCI. Tantum unumquemque temptari quantum potest sustinere.
- XCII. Non quidquid licet esse faciendum.
- XCIII. Praedictum quod heresis futurae essent.
- 135 XCIII. Cum timore et cum honore eucharistiam accipiendam.
- XCIV. Bonis conuiuendum, malos autem uitandos.
- XCVI. Factis, non uerbis operandum.
- XCVII. Et ad fidem et ad consecutionem properandum
140 esse.
- XCVIII. Catecuminum peccare iam non debere.
- XCVIII. Iudicium secundum tempora futurum uel aequitatis ante legem uel legis post Moysen.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B F

119 mercedem *om.* N mercennarii X A F ; + tui F reddendum N O* F
120 augurandum W T² B F ; + non abhominaberis neque auguriaueris F 121
cirum L* R* A Q* T U ; item cirum F ; + in capite Q M habendum + non
facitis comam ex capitis uestri F 122 non] in F ; *praem.* barbam X V R ;
praem. item in barbam F uellendam X V R F ; uellandum O ; uelandum Q² ;
uallendum A ; + non corrumpitis effigiam barbae uestrae F 123 surgendo
T* U episcopos L* ; episcopo L² ; episcopis W* M* F aut] et F pres-
biteris Q* M* uenerit X ; uenia a facie senioris exsurge ex honori F 124
scismam X ; scismatha Q M faciendam X ; facienda D etiamsi — 125 re-
cedit *om.* F 125 eandem A traditionem O* Q M* T* U recedet b ;
credit W 126 prudentiae L ; prudentiam F ; prudentes X esse *om.* F
127 fratres R ; frater W 128 *cap. om.* F fine A 129 discedere T dis-
cesserit F 130 innupta X F ; nuptam R* maneat X ; permanere F ; +
uirum uxorem non relinquere X 131/132 *cap. om.* F temptare X M* T* U
133 *cap. om.* F num L* O esse + patiendum uel O 134 hereses P V' b'
W D M² T² U² b ; heres A F futura esset O 135 cum² *om.* X O Q M T
U B F eucharistia N W ; eucharisticam F accipienda N W² ; accipiendum
LXXXVIII indigne reus erit corporis et sanguinis domini F 137 *cap. om.* F
cum bonis N D coniungendam V 138 operam dandum T² ; + apud
salomonem noli cita F 138 et¹ *om.* N X W D A T U B F b ad finem O
ad² *om.* L A consecrationem N ; + et A ; + gratiae F 140 esse *om.*
b' Q M F 141 iam. *om.* X Q M 142 futurorum X R equitatem X
143 uel — moysen] LXXXIII in actibus apostolorum pecunia tua tecum sit in
perditio F mosen L T*

- C. Gratiam Dei gratuitam esse debere.
- 145 CI. Spiritum sanctum in igni frequenter apparuisse.
- CII. Correptionem bonos quosque libenter audire debere.
- CIII. A multiloquentia temperandum.
- CIIII. Non mentiendum.
- 150 CV. Frequenter emendandos qui delinquent in domestico ministerio.
- CVI. Iniuria accepta patientiam tenendam et ultionem Deo relinquendam.
- CVII. Non detrahendum.
- 155 CVIII. Non esse proximo insidiandum.
- CVIII. Infirmos uisitandos.
- CX. Susurrones maledictos esse.
- CXI. Sacrificia malorum acceptabilia non esse.
- 160 CXII. Grauius iudicari de his qui in saeculo plus habuerint potestatis.
- CXIII. Viduam et pupillos protegi oportere.
- CXIIII. Dum in carne est quis, exhomologesin facere debere.
- CXV. Adulationem perniciosam esse.
- 165 CXVI. Plus ab eo diligi Deum, cui in baptismo plura peccata dimittuntur.
- CXVII. Fortem congressionem esse aduersus diabolum et ideo fortiter nos stare debere, ut possimus uincere.
- 170 CXVIII. De antichristo quod in homine ueniat.
- CXIIII. Graue fuisse iugum legis quod a nobis abiectum

V 107

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B F

144 gratuita W 145 spiritum sanctum om. F in om. T* U igne L* X W² O D A M² T² B F b ; ignem W* frequentem A ; semper X R ~ frequenter in igne F aperuisse F 146/147 correptionem — debere] apud salomonem qui corripit impium odietur ab eo F quoque N X V D Q M* ; quos R 147 debere om. R O 148 a om. N O* multiloquio F 149 metiendum L* ; + apud salomonem F 150 emendando deum qui R delinquentur T* U ; delinquent O 151 ministerium N ; mysterio L* O F 152 iniuriam acceptam X W M* ; accepta iniuria F ; + per Q M* 153 relinquendum R ; reseruandam D ; om. F 154 detrahendam L A ; trahendum P* ; + apud salomonem F 155 cap. om. F 156 infirmus uisitandos esse F 157 susurrones X ; in ecclesiastico F ; + et bilingues V R F esse om. F 158 accepta D F ; + deo A 159 iudicare W Q M F his — saeculo] hisaeculo A 160 potestatem X D ; potestates O* ; om. F 161 uiduas F pusillos A 162 cum V R B esset B qui N O* ; + sic D ; + est F 164 adulationem R O* 165 ab eo] a deo A* ; ad eo A² ; habeo X Q M* T* U dominum X F cui] cum F in om. T* U plurima F ; pura X ; omnia D 166 dimittuntur om. F 167 forte N aduersum X zabulum F 168/169 et — uincere om. F 168 nos om. D ; ~ nos fortiter T debemus D ; om. O possemus X ; + dicere T* U ; + decenter T² ~ uincere possemus P 170 quod] quando U* in hominem N V Q M* B uenit R D ; inueniat F 171 grauem X quod — 173 est om. F abiectum] susceptum R

est et leue esse iugum Domini quod a nobis
susceptum est.

CXX. Orationibus insistendum.

I. DE BONO OPERIS ET MISERICORDIAE.

V 108

Apud Esaiam : *Exclama, inquit, in fortitudine et noli parcere, sicut tuba exalta uocem tuam, adnuntia plebi meae peccata ipsorum et domui Iacob facinora eorum. Me die de die quaerunt et cognoscere uias meas concupiscunt, quasi plebs quae iustitiam fecerit et iudicium Dei non deseruerit. Postulant me nunc iudicium iustum et adpropinquare Deo concupiscunt dicentes : quid quia ieiunauimus, et non uidisti, humiliauimus animas nostras, et non cognouisti ? In diebus enim ieiunii inueniuntur uoluntates uestrae. Aut enim subiectos uobis subpungitis aut ad iudicia et lites ieiunatis aut proximos caeditis pugnis. Ut quid mihi ieiunatis, ut hodie audiatur uox uestra in clamore ? Non hoc ieiunium quod ego elegi et diem humiliare hominem animam suam.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B E(post 174 insistendum)F

I, 2/24 Is. 58, 1-9.

172 leuem X domino T* ; dominum U 174 insistendum + paulus ad tesolonecen F ; + caecili cypriani ad quirinum excerpta (sic) capitulorum libri secundi explicit Q M ; + excerpta capitulorum numero CXX expl. b T U ; + excerpta capitula (-lo W*) rome expliciunt W ; + expliciunt capitula libri tertii ad quirinum P ; + explic cap B ; deinde + incipit ad quirinum liber tertius b Q M T U ; + incipit liber tertius ad quirinum L ; + incipit liber III W B ; + incipit liber sancti cypriani episcopi cartagenensis ex auctoritate canonica quem sancta recepit ecclesia F ; in nomine dei sumi incipit testimoniale sancti cypriani episcopi E, qui hic incipit

I, 1 numeros graecis litt. praebent O Q M T U opere X R E² ; + et elemosina E F et om. R misericordia E 2 inquit om. L P O D A b nolite E* pauere O 3 exalta om. W* tuam + et N O² B adnuntiat U tuae X 4 eorum O ipsorum O me om. E die de die L] de die die U* ; die die O* ; deinde R ; die in diem V ; de die in die P X* D U² ; de die in diem cet. quaerent R 5 et om. R cupiunt O B 6 et om. A domini X dereliquerit N D B postulat F* me] a me X V D A E F b nunc om. T² ; + et F* 7/8 quid quia] quid quae O* ; quare O² ; ut quid E² F ; ut quid est E* 8 ieiunamus E uidetis F² ; audisti A 9 cognouistis N* enim om. W ieiunii uestri W T² ; ieiuniorum uestrorum E F inueniuntur N uoluptates W Q M 10 subiectus F* ; subiectis E² ; subditos N B compungitis A b ad] a O* Q M* 11 ieiunatis O* ; ieiunates W* ; ieiunitatis T* U ; uacatis R aut om. E F cedetis E F ; cedite N ~ pugnis caeditis R D pugnus A 12 ~ hodie ut E F ; ut hodie ut O audietur X* ; audietur X² hoc + est R 13 quod om. Q M ergo P* ; om. F* elegi + dicit dominus X D E F et — hominem] nisi humiliet homo Q M et diem] per diem O² D² T² ; in diem W ; d**m E ; sed F ; om. X ; + et O* humilare V ; humiliarem N* T* U homine L

Tametsi contorseris quasi circulum collum tuum et saccum et
 15 cinerem substraueris, nec sic uocabis ieiunium acceptum. Non
 tale ieiunium elegi, dicit Dominus : sed solue omnem nodum
 iniustitiae, resolu suffocationes inpotentium commerciorum, di-
 mitte quassatos in requiem et omnem consignationem iniustam
 20 in domum tuam. Si uideris nudum, uesti et domesticos seminis
 tui non despicias. Tunc erumpet temporanum lumen tuum et
 uestimenta tua cito orientur. Et praeibit ante te iustitia et cla-
 ritas Dei circumdabit te. Tunc exclamabis, et Deus exaudiet te.
 Dum adhuc loqueris, dicet : ecce adsum. De hoc ipso apud Iob :
 25 Conseruau i egenum de manu potentis et pupillo cui non erat V 109
 adiutor auxiliatus sum. Os uiduae benedixit me, cum essem
 oculus caecorum, pes quoque clodorum ego essem et inualidorum
 pater. De hoc ipso apud Tobiam : Et dixi Tobiae filio meo :
 30 nostris, qui tamen in mente habent Deum ex toto corde suo. Hunc
 adduc et manducabit pariter mecum prandium hoc : ecce sustineo

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

25/28 Iob 29, 12, 13, 15, 16. 28/32 Tob. 2, 2.

I, 16/24 PS-FIRM. consult. 3, 1, p. 97, 3. 24/28 PS-FIRM. consult. 3, 1,
 p. 96, 24.

14 tamen etsi O E ; tamen si F ; nam etsi W D T U ; et si Q M contorserit
 N* quasi] ut D collum om. D* sacco E F 15 cinere R E F ; + et
 cilicium X substraueris + te X ; + tibi A ; + hoc E F² ; + ho F* nec —
 uocabis] numquid O² ; om. O* ne X ; non E F si W* uocaberis X ;
 uocabitur N W D Q M T U B E F ieiunium + est O² ~ acceptum ieiun-
 nium E F ; + domino O² 16 ieiunium + quod T* F² ; + quod ego E
 elegi] accepi W uolue D omne L P N X* W Q M* T* U E F² nu-
 dum L* ; nondum R* ; modum M* E² 17 in potentiam A E ; in impiorum R
 dimittere O* ; demitte X F ; remitte V 18 iniustam] iniquam F ; iniqua
 E 19 dissimula R frangent R* ; + panem R esurientibus D ege-
 nos + et O² T² tectu X W O* D* A E F 20 nudum om. T* uesti +
 eum E F 21 despicias E F ; dispiceris D* ; despexeris D² temporaneum
 R² W O D Q M T B E² F b ; temporanem E* lumen] uimen L 22 citius N
 orietur O* ; orientur F 23 te tunc] te et cum T U ; et et tunc R ex-
 clamauiisses T* ; clamabis D et om. T dominus R² A 24 dicit L* X
 W D A b ; dices T* adsum + prope E F de — apud] item in A b hoc
 om. P ipsum X* 26 adiutorium X sum om. W B os om. A ui-
 duae + semper D 27 oculos P R W* A Q* M* T* E caecarum A ; +
 dixit R pedes b Q* M* ego om. T² esse R ; om. T² et — 28 pater
 om. N B et om. P D 28 de ipso hoc P* ; item A b ; om. E F in tobias
 A b dixit W O D² M T² B E F* tobias M² ; tobi E² ; tibi E* F* suo
 O² M T² 29 adduc] adhuc L N* quem W 30 nostris om. E habet
 N b' W D Q M T U B ; habeat V A O² F E b dominum X ex om. A
 31 et manducauit T* U ; ut manducet N B mecum] meum Q M T U b ~
 mecum pariter F huc R ; om. X et ecce F* ; esse R* ; om. O

te, fili, donec uenias. Item illic : Omnibus diebus uitae tuae, fili, Deum in mente habe et noli praeterire praecepta eius. Iustitiam fac omnibus diebus uitae tuae et noli ambulare uiam iniquitatis :
 35 quoniam agente te ex ueritate erit respectus operum tuorum. Ex substantia tua fac elemosynam et noli auertere faciem tuam ab ullo paupere. Ita fiet, ut nec a te auertatur facies Dei: Quomodo et habueris, fili, sic fac : si tibi fuerit copiosa substantia, plus ex illa fac elemosynam : si exiguum habueris, ex hoc ipso exiguo
 40 communica. Et ne timueris, cum facis elemosynam : praemium bonum reponis tibi in diem necessitatis : quoniam elemosyna a morte liberat et non patitur ire in tenebras. Munus bonum est elemosyna omnibus qui faciunt eam coram summo Deo. De hoc ipso apud Solomonem in Sapientia : Qui pauperem miseretur,
 45 Deum faenerat. Item illic : Qui dat pauperibus, numquam indigebit : qui autem auertit oculum, in multa penuria erit. Item illic : Elemosynis et fide peccata purgantur. Item illic : Si esurierit inimicus tuus, pasce eum, et si sitierit, potabis eum. Hoc enim

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

32/43 Tob. 4, 5-11 (Vulg. 6-12). 44/45 Prou. 19, 17. 45/46 Prou. 28, 27.
 47 Prou. 15, 27a. 47/49 Prou. 25, 21.22.

32/41 PS-CAESARIUS ARELAT., homilia 15 de elemosynis (PL 67, 1077-1078).

32 te] et A ; om. O fili¹ om. O fili²] qui R 33 dominum X in mentem R O* habeto N b D² A B b ; habet R ; habete D* et om. D noli] ille R* ; illi R² praeterire om. W* eius + et D T U E F ; + qui N* iustitiam fac] in X 34 noli] non A in uia F² ; uia R F* 35 agent X te] et X ; om. R et erit F* et ex X O 36 tua om. R* elemosynas N B ab] absque D* ~ ab ullo paupere faciem tuam V R 37 et ita T² fiat E F ; fit X V ~ auertatur a te facies dei E ; ~ auertatur fac. dei a te F quomodo] quo dm O* ; quantum O² 38 et] L P R b O* A ; om. cet. fili] illi R ; om. O A 39 elimosina X si + enim Q M exiguum R ; exigua X fueris O* hoc om. A exiguum T U F 40 communia A* ne om. F facies E² F² 41 repones P O A Q* M T² U E F² b tibi in] enim E ; + tibi in E² in die R D² E F elemosynam P* R O* Q* U* F 42 patietur D irae R W* A U 43 elimosinae X ; elemosynam U ea N² Q M* summo] domino R 44 de — sapientia] item apud solomonem V ; item in sapientia solomonis (salom. b) A b in sapientiam X* R O* ; in paroemiis N b' D Q M T U B ; in prouerbiis F ; om. E pauperem — 45 qui om. E pauperis V R ; pauperi N b' O D Q M B² ; paupero W B* ; pauperum A b 45 deo N X b' W O D Q M T U B F b ; domino L² pauperi R O E F numquam egebit E ; non egebit A b 46 auertat A oculum + suum A Q M E F b ; + ab inopere X* ; + ab inope X² magna penuria V ; magna inopia A b est D item illic om. E F 47 peccata] delicta N V Q M B purgatur T* U E* et si N esuriit Q ; esurit L A M b 48 pasces L ; parce D* ; cyba X W A ; ciba V R O Q M E F b illum X V R W A E F b et om. X V' A Q M E F b si om. R* W* O* sitiuerit Q M ; sitieris L* ; sitit A b pota eum W ; potum da illi (illum F*) D A E F b

faciens carbones uniuos superfundes capiti eius. Item illic : Sicut V 110
 50 *aqua extinguet ignem, sic elemosyna extinguet peccatum. Apud*
eundem in Parhoemiis : Ne dixeris : abi et reuertere, cras ego
dabo, cum possis continuo bene facere. Non enim scis quid con-
tingat sequenti die. Item illic : Qui obturat aures ne audiat in-
 55 *becillum, et ipse inuocabit Deum et non erit qui exaudiat eum.*
Item illic : Qui conuersatur sine uituperatione in iustitia, beatos
filios relinquet. Apud eundem in Ecclesiastico : Fili, si habes,
bene fac tecum et Deo dignas oblationes offers, memorare, quo-
niam mors non tardat. Item illic : Conclude elemosynam in
 60 *corde pauperis, et haec pro te exorabit ab omni malo. De hoc ipso*
in psalmo XXXV misericordiam et posteris prodesse : Iuuenior
fui et senui et non uidi iustum derelictum neque semen eius
quaerens panem. Tota die miseretur et faenerat, et semen eius
in benedictione est. De hoc ipso in psalmo XXXVIII : Felix

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

49/50 Sir. 3, 30 (Vulg. 3, 33). 51/53 Prou. 3, 28. 53/54 Prou. 21, 13. 55/
 56 Prou. 20, 7. 56/58 Sir. 14, 11.12. 58/59 Sir. 29, 12 (15). 60/63 Ps.
 36, 25.26. 63/65 Ps. 40, 2.

49/50 ; 56/59 ; 63/67 PS-CAESAR. ibid.

49 uiuos] ignis W A E F b superfundis D ; superfundens R O* M* B* ;
 superpones V E ; superponis F in (om. T U) caput Q M T U 50
 extinguit¹ P X V' R b' W D Q² T B E F sic + et X V' R Q M helemo-
 synam N extinguit² L P N V' b' W D Q² T B F ; om. A peccata V
 apud eodem in F ; praem. item D ; de hoc ipso apud (+ eundem in M²)
 Q M ; item in A b 51 prouerbiis A F b ; om. E abii X ; uade A E F b
 reuerteris O F ego om. E 52 dabo + tibi E F ; + plus T² U eum
 R continuo] statim A b enim om. D* scis om. R quid + tibi E F
 contingit F 53 item illic om. O obturat — 55 qui om. T U obdu-
 rat X A aurem D A b ; + suas V' b' Q E F inbecille A ; inbecillum X ;
 infirmum E F 54 et¹ om. D inuocauit N O ; inuocabat F dominum
 X E F erat X F* exaudiet N F 55 uituperationem Q* M* E in
 iustitiam N Q* ; iniusticiae E ; iusticiae F ; om. D 56 filios + non E re-
 linquit L P V' R b' W² O Q M T U² ; reliquit U* apud eundem] praem. item
 X D ; item A b ; om. E 57 et] ut A dignans W* ; bonas P X V R ;
 donas L offer L P N V' O D B ; offres R W* ; offeres W² M² E b ; offeras F
 memorares U 58 include D elemosina L* B 59 exorauit Q* M* ;
 exorabunt X ; orabit N B F ab] ad U ; ex F de — 60 XXXV] post 60
 prodesse transpon. T² de hoc ipso] item A b ; om. E 60 XXXV] V ;
 XXXVI L (in ras.) N W D A U B E F b ; XXXI P X R b' Q M ; XXXII O ;
 XXXIII T ; + iustus autem miseretur et faenerat quoniam benedicentes eum
 possidebunt terram maledicentes eum disperdentur D misericordiam — pro-
 desse om. N B et] ei R² ; in F ; om. R* T² E postero b' Q M prode-
 esse R A U iunior L* V' R O D A Q² E 61 fui] iui M et¹] etenim E
 non] numquam W V R nec X b' A E F b 62 illius E 63 erit
 D A E F b de hoc ipso] item A b ; om. E F XXXVIII] V ; XI M* ;
 XL cet. felix] beatus N R W A Q M B E F b

qui intellegit super egenum et pauperem, in die malo liberabit
 65 illum Deus. Item in psalmo CX : Dispersit, dedit pauperibus,
 iustitia eius manet in saeculum saeculi. De hoc ipso apud
 Oseae : Misericordiam mallo quam sacrificium, et agnitionem
 Dei quam holocaustomata. De hoc ipso in euangelio cata Mat-
 70 theum : Felices sitientes et esurientes iustitiam, quia ipsi satura- V III
 buntur. Item illic : Felices misericordes, quoniam ipsi miseri-
 cordiam consequentur. Item illic : Thesaurizate uobis thesauros
 in caelo, ubi neque tinea neque comestura exterminat et ubi fures
 non effodiunt. Vbi enim fuerit thesaurus tuus, illic erit et cor
 tuum. Item illic : Simile est regnum caelorum homini negotianti
 75 quaerenti bonas margaritas : ubi autem inuenit praetiosam
 margaritam, abiit et uendit omnia quae habuit et emit illam.
 Etiam modicum opus prodesse. Item illic : Et qui potauerit
 unum ex minimis istis calicem aquae frigidae in nomine
 discipuli, amen dico uobis, non peribit merces eius. Nemini

Codd. : LPNX VR bWOD AQMTU B EF

65/66 Ps. III, 9. 67/68 Os. 6, 6. 69/71 Matth. 5, 6. 7. 71/74 Matth. 6,
 20.21. 74/76 Matth. 13, 45.46. 77/79 Matth. 10, 42.

71/74 ; 77/79 PS-CAESAR. ibid.

64 egentem L V mala N b W O D T U B E liberauit N R O* A Q* M*
 T* U B* 65 eum N X R O D A B E F b dominus N R W O D A B E
 F b item om. B E CX] L* P X V R ; CXI cet. distribuit Q M 66
 manebit L V R O T U saeculum saeculi] aeternum X b' W O Q M T U de
 — apud] item in A b ; item apud F ; apud E 67 Oseae] esaia R malo
 X* V b O² D² A b ; uolo Q M ; magis uolo W ; uolo magis M² E F ad gni-
 tionem U ; ad agnitionem L T* ; oblationem D 68 dei + magis E holocas-
 tum E in hoc ipso T* U ; item in A b ; in E euangelium X* cata]
 secundum A b ; om. E F mathei E F 69 felices — 70 illic om. N B beati
 V R W A Q M E F b ~ esurientes et sitientes O D E F ; qui esuriunt et
 sitiunt A Q M b quia] quoniam A E F 70 item illic om. V E beati
 V R W A Q M E F b quoniam] quia Q M ; + et X R 71 thesaurizate
 V b A Q U E ; + autem E F² thesauros V b A U ; thesaurum Q D M ;
 thesauro N R 72 neque² om. W ; + erugo neque E F² comestura exter-
 minat] tinea neque comestura demolitur F² ; tinea demolitur F* exterminant
 E et om. N B ubi om. F 73 effodiunt + et (nec E ; neque F) furantur
 X V R D Q M E F enim om. A erit F thesaurus b A Q M U ;
 thesaurum X tuum X illic] ibi E F est F et om. X 74 simile]
 fili me A negotiandi F ; negotiatori E 75 bonam margaritam b' Q M E
 F ; bona margarita R ubi — 76 margaritam om. F ubi autem] et ubi X ;
 et (om. V) ubi enim V R inuenerit A Q M b praetiosa R ; illam bonam
 E ; om. X 76 margaretas T* ; margarita R ; om. X abito O ; uadit A b
 uendit A E b habet E F eam E F 77 etiam — prodesse om. W D E
 opus om. N O B et om. X E F portauerit O* ; dedit E F 78
 uni E F frigidae + tantum A E F b ; + atque O* 79 discipuli] meo E F
 perdet mercedem suam F mercis W A E

- 80 negandam elemosynam. Item illic : *Omni poscenti te da et ab eo qui uoluerit mutuari ne auersatus fueris.* Item illic : *Si uis in uitam uenire, serua mandata. Dicit ille : quae? Dicit illi Iesus: non occides, non moechaberis, non falsum testimonium dices, honora patrem et matrem et diliges proximum tibi tanquam te.*
 85 *Dicit illi iuuenis : omnia ista obseruauit. Quid adhuc mihi deest? dicit illi Iesus : si uis perfectus esse, uade et uende bona tua et da egenis, et habebis thesaurum in caelo et ueni sequere me.* Item illic : *Cum uenerit filius hominis in claritate sua et omnes angeli cum eo, tunc sedebit in throno claritatis suae et colligentur* V 112
 90 *ante eum omnes gentes. Et segregabit illos ab inuicem, quemadmodum pastor segregat oues ab haedis. Et statuet oues ad dextera sua, haedos autem ad sinistra. Tunc dicit rex eis qui ad dextera sua sunt : uenite, benedicti patris mei, percipite quod uobis paratum est regnum ab origine mundi : esuriui enim et dedistis*
 95 *mihi manducare, sitiui et potastis me, hospes fui et abduxistis,*

Codd. : LPNX VR bWOD A(usque ad 88 item) QM TU B EF

80/81 Matth. 5, 42.   81/87 Matth. 19, 17-21.   88/113 Matth. 25, 31-46.

80 negandum XR AF ; negantes O* ; + esse XVR   helmosyna N   item illic om. E ; ante 79 nemini transpon. D   omnia O* ; omnis N   potenti A* ; perenti A² F b ; peti E   te om. F   81 qui om. N*   mutuare W ; + a te EF   uersatus fueris U* ; auerteris te Q* M* ; auertaris te Q² ; te auertas A b ; + ab eo L   item om. W*   82 in] ad XN* V² QM   dicit¹] ait VR ; + et illi VD ; ei X   dicit²] ait A b   83 moechaueris Q* M* U ; + non furtum facies EF   dicis R* D   84 patrem tuum et matrem tuam EF   diligis WD   tibi] tuum XOD AEF b ; om. P²   te + ipsum DEF ; + et R 85 ille P* ; om. X* A   ista] haec EF   obseruauit + a iuuentute mea X quod U   86 dixit A   illis R   omnia bona VRDEF ; omnia XQ MB   87 egenis] pauperibus AQMb ; + et pauperibus EF   thesaurum RAQM*UE   88 ueni + et F   illic — 113 in euangelio om. A   hominis om. R   claritati suae O* ; maiestate sua NQMBF   et — 89 suae supra post l. 81 auersatus fueris transpon. X   89 in throno] supra sedem F   maiestatis F   colleguntur E ; congregabuntur F   90 gentes om. O ; + terrae E segregauit O* Q* M* T* U ; segregant N ; separabit F   illas VR ; eos F   ab] ad E   quemadmodum] sicut EF   91 pastores R ; om. NO* TU segregant R² ; segregantur T²   ~ segregat pastor b' WDQM   statuit XT* F ; statures L*   oues] praem. quidem E ; + quidem F   ad dextera sua] L* XO T* U ; a dextera sua b ; a dextris suis EF ; ad dexteram D ; ad dexteram suam cet.   92 ad sinistra] L* XT* U ; a sinistra Ob ; a sinistris EF ; ad sinistram cet.   dicit XVR* W   his EF   ad dextera sua] LXT* U ; a dextera sua b ; a dextris eius (om. F) EF ; ad dexteram suam cet.   53 erunt EF percipite — origine] possidete paratum uobis regnum a constitutione F ~ quod uobis paratum regnum est (om. U) T* U ; ~ regnum (+ caelorum D) quod uobis par. est V² RDQM T² ; ~ regnum quod uobis est par. E   95 mihi om. T*   potastis me] dedistis mihi potum (bibere EF) Nb W T U B E F 95/97 ~ nudus ... me hospes ... me in carcere ... me infirmus ... me E   95 fui] eram F   adduxistis P X b' QM ; recepistis E ; collegistis F ; + me N V b W Q M T U B E F b

nudus et textistis me, infirmatus sum et uisitastis me, in carcere fui et uenistis ad me. Tunc respondebunt ei iusti dicentes : Domine, quando te uidimus esurientem et pauimus, sitientem et potauimus ? quando te uidimus hospitem et abduximus, nudum et uestiuimus ? quando autem te uidimus infirmari et in carcere et uenimus ad te ? Et respondens rex dicet eis : amen dico uobis, quamdiu fecistis uni horum ex fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet illis qui ad sinistra : discedite a me, maledicti, in ignem aeternum quem parauit pater meus diabolo et angelis eius. Esuriui enim et non dedistis mihi manducare, sitiui et non potastis me, hospes fui et non abduxistis me, nudus et non uestistis me, infirmus et in carcere et non uisitastis me. Tunc respondebunt et ipsi dicentes: Domine, quando te uidimus esurientem aut sitientem aut hospitem aut nudum aut infirmum aut in carcere et non administrauimus tibi ? Et respondebit illis : amen dico uobis, quamdiu non fecistis uni ex minimis his, neque mihi fecistis. Et abibunt isti in ambustionem aeternam, iusti autem in uitam aeternam. De hoc ipso in euangelio cata V 113

Codd. : LPNX VR bWOD A(inde a 113 cata) QM TU B EF

96 nudus et textistis me om. X Q M textistis] operuistis F ; cooperuistis E me om. L P D, fort. recte, cf. Lib. II, xxx, 23 infirmus E F sum] fui E ; om. F in carcerem P X Q² M* F 97 eram F ei et W ; et N X Q B 98 et] aut R pauimus + te N B ; + te aut E 99 potauimus] dedimus tibi potum N B F ; + te E quando — 100 uestiuimus] aut nudum et cooperuimus te aut ospitem et suscepimus te E quando te uidimus om. V quando + autem F adduximus L P N X b' Q M T* U ; collegimus te aut F nudum et uestiuimus om. T U 100 uestimus P* ; cooperuimus te F ; + aut E F quando — uidimus om. B autem om. N E F te om. M* infirmum Q M E F et²] aut Q M F b ; uel E ; om. T U in carcerem N* X* O* D Q² F 101 et² om. O E respondit b N B ; respondet O² E ~ respondens rex et Q M ~ eis rex dicet E ~ eis dicet T² ; eis dicit W T* U ; eis et dicit N B ; et dicit eis b amen dico uobis om. E amen + amen R 102 eorum E ; om. F ex] de his F meis om. T* minimis om. N W O D T U B F ; + his R ; + et Q M 103 dicit N X R* W O* D T* B ; + et T U F illis] his F ad sinistra] X R Q* M* T* U ; a sinistra L O b ; a sinistris F ; ad sinistram cet. ; + sunt X V R b W D Q M T U b ; + erunt F 104 quem praeparauit X R ; qui paratus est F pater meus om. F zabulo E ~ pater meus diabolo et angelis eius praeparauit X 106 potastis me] dedistis mihi bibere (potum F) E F fui] eram E F adduxistis L P X Q M T U ; suscepistis E ; collegistis F nudus + fui N b' W O Q M T U B E F b 107 uestistis W ; operuistis F infirmatus X ; + fui et non uisitastis me E et¹ om. X E in carcerem N* F ; + fui F uisitastis] uenistis ad N W T B E² b tunc om. E 108 et ipsi] illi O 109 ~ nudum aut hospitem E aut infirmum om. T 110 aut] uel E F in carcerem X R W* D B F ministrauimus X V' R D² Q M E F b ; ministrabimus D* et²] tunc V R D F ; om. E respondet V ; respondit R eis O ; illi rex E ; + dicens F 111 his] istis O D T ex — his] de minoribus his F ; ex hiis minimis fratribus E 112 nec E F et] tunc E ibunt W E F b isti] hi F ; iusti L* in ignem D E ; in supplicium F aeternum X* D F 113 in hoc ipso Q M T U ; item b euangelio om. E F [iterum adest A] cata] secundum A b

- Lucanum : *Res uestras uendite et date elemosynam.* Item illic :
 115 *Qui fecit quod est intus, fecit et quod foris est. Verum date elemosynam, et ecce uobis munda omnia.* Item illic : *Ecce dimidium ex substantia mea do egenis et si cui quid fraudari quadruplum reddo. Dixit autem Iesus : Quia salus hodie domui huic facta est, quoniam et ipse filius est Abrahae.* De hoc ipso ad
 120 *ad Corinthios II : Vestra abundantia illorum inopiam suppleat, ut et illorum abundantia uestrae inopiae sit supplementum et sit aequalitas, sicut scriptum est : qui multum habuit non abundauit et qui modicum non indiguit.* Item illic : *Qui parce seminat parce et metet : et qui seminat in benedictione de benedictione et metet.*
 125 *Vnusquisque autem sicut corde proposuit, non quasi ex tristitia uel ex necessitate. Hilarem enim datorem diligit Deus.* Item illic : *Sicut scriptum est : distribuit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in aeternum.* Item illic : *Qui administrat semen seminanti, et panem ad edendum praestabit et multiplicabit*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

114 Luc. 12, 33. 115/116 Luc. 11, 40.41. 116/119 Luc. 19, 8.9. 120/123
 II Cor. 8, 14.15. 123/126 II Cor. 9, 6.7. 127/128 II Cor. 9, 9. 128/131
 II Cor. 9, 10.11.

115/116 ; 120/121 ; 123/124 PS-CAESAR. *ibid.*

114 lucanum] P X R O D* ; lucan N W D² Q M ; lucano E F ; lucam *cet.* res — uendite] uendite quae possidetis A b elemosyna O item — 116 elemosynam *om.* O 115 ~ intus est F et *om.* N T U B ; ~ quod et D deforis est D ; ~ est foris X uerum + tamen N X E F 116 elemosyna U B et *om.* T* ~ uobis omnia munda (+ sunt F) V b A Q M F b ; ~ omnia munda sunt uobis E 117 ex substantia mea] substantiae meae E F egenis] pauperibus A b si cui] sicut W ; si E ; cui R 118 quadruplum reddam R ; ~ reddo quadr. D iesus] dominus F ; *om.* N B ; + amen dico uobis X hodie *om.* N T 119 quoniam] nam A iste X A est *om.* A F ; ~ est filius D E de hoc ipso] item paulus apostolus A b ; paulus E F ; + paulus V R ; + in epistula T² 120 secunda *om.* N² F nostra N ; + autem D inopia X R suppleat — 121 inopiae *om.* X 121 ~ et ut Q M ; ut *om.* O D uestra N M* inopia N R* A* est X A* sublementum R ut et E ; ut N V D Q M B 122 habuit *om.* N non abundabit X A T² B* ; *om.* O* 123 et¹ *om.* O parce¹] sparget et U parce²] parcet T* ; sparget U et² *om.* V R* et² — 124 metet² *om.* X 124 et¹ *om.* D F in — 126 necessitate] *sic habet* R : in bene unusquisque autem sic aut corde dictione in bene proponit non ex tristitia uel ex dictione metet necessitate in benedictionem L P b O* Q* M* T* U B de benedictione *om.* A* F de] in N R b B ; *om.* L P O benedictionem P O² T* U et² *om.* V R Q M E metet + et P ; + uitam aeternam V E F 125 sic aut R quasi *om.* V R 126 uel] aut D enim *om.* D datorem] dolorem R dominus R item illic *om.* E² 127 sicuti X ; *om.* E F 128 aeternum] saeculum saeculi E F 129 seminantis L* P T* U ; seminante F ; seminat E ; seminant W* panem + et Q* M edendum] manducandum E praestabit R Q* M* U ; tribuet b ; tribuit A ; administrabit E et² — 132 officii *om.* A ; et² — 130 uestram *om.* B multiplicauit L* O* D* Q* M* T* U F

130 *seminationem uestram et augebit incrementa frugum iustitiae uestrae, ut in omnibus locupletemini. Item illic : Administratio huius officii non tantum supplebit ea quae sanctis desunt, sed et abundabit per multam gratiarum actionem in Deum. De hoc ipso in epistula Iohannis : Qui habuerit substantiam mundi et*
 135 *uiderit fratrem suum desiderantem et cluserit uiscera sua, V 114 quomodo agape Dei manet in illo ? De hoc ipso in euangelio cata Lucanum : Cum facis prandium aut cenam, noli uocare amicos tuos neque fratres neque uicinos neque diuites, ne forte et illi reimittent te : et fiet retributio tibi. Sed cum facis epulum,*
 140 *uoca mendicos, debiles, caecos, clodos, et felix eris, quoniam non habent retribuere tibi : restituetur autem tibi in resurrectione iustorum.*

II. IN OPERE ET ELEMOSYNIS, ETIAMS I PER MEDIOCRITATEM
 MINVS FIAT, IPSAM VOLVNTATEM SATIS ESSE.

In epistula Pauli ad Corinthios II : *Si uoluntas prompta est,*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

131/133 II Cor. 9, 12. 134/136 I Io. 3, 17. 137/142 Luc. 14, 12-14.

II, 3/6 II Cor. 8, 12.13.

134/142 PS-CAESAR. ibid.

II, 3/6 PS-CAESAR. ibid.

130 semen uestrum X incrementum O E F fructum E F ; om. O 131 ut] et N W locupletimini X U ; locupletamini T* 132 suppleuit L² N V' b' O² Q M ; supleuit L* R ; impleuit V ea] et R ~ desunt sanctis E et om. X R Q M T U E b 133 abundauit N O Q M T* U B E* F multa W ; multarum Q M F in domino V R D ; in domino deo X de ipso P T* ; de hoc L* ; item A b ; om. E 134 substantia X* F mundi] praem. huius E F ; + huius D 135 desiderantem + aliquid V concluderit F sua + ab eo (+ et F) V' E F 136 agape] L P b ; agapes X ; + dilectio L² supra lin. ; caritas cet. manebit R in eo X F de hoc ipso] item A b ; om. E F in euangelio om. A 137 cata] secundum A b ; om. E F lucanum] P X R D ; lucan W O Q M* ; lucano E F ; lucam cet. facies O E 138 amicuum tuum X neque] aut A F b fratres + tuos neque cognatos tuos E F uicinos + tuos E F neque³ + fortes neque F ne] neque Q* M* U* F ; ne quid E 139 et¹ om. O ipsi E F ; + reddent et E re****inuitent R ; inuitent O E ; retribuunt uidentes P fiat V' b' O² D² T² ; fieret L ; erit A b tibi retributio tua E F facies L N O Q* M U B E epulam E ; prandium aut cenam A b 140 conuoca W medicos P* ; pauperes Q M ; + et X E F debiles + et E F caecos + et X E F felix] beatus V' R A Q M E F b quia E ; qui F 141 habebant E ; + unde A b restituetur] retribuetur V' D Q M B E F autem enim F ; eum E resurrectionem W Q M T* U ; retributione B 142 iustorum] eius W

II, 1 etsi E² ; et E* 2 ipsa E F uoluntas E ; uoluntate W F esse] fiat B ; om. R 3 in epistula pauli] paulus E F prima X ; om. N E F

*secundum quodcumque habuerit, acceptabile est, non secundum
5 quod non habuerit : neque ut aliis refrigerium, uobis praessura
sit.*

III. AGAPEM ET DILECTIONEM FRATERNAM RELIGIOSE ET
FIRMITER EXERCENDAM.

Apud Malachiam : *Nonne Deus unus condidit nos? nonne
pater unus est omnium nostrum? Quid utique dereliquistis unus-
5 quisque fratrem suum? De hoc ipso cata Iohannem :
Pacem uobis remitto, pacem meam do uobis. Item illic : Hoc
est mandatum meum ut diligatis inuicem, quemadmodum dilexi
uos. Maiorem hanc caritatem nemo habet, quam ut animam V 115
suam ponat pro amicis suis. Item illic : Felices pacifici, quoniam
10 ipsi filii Dei uocabuntur. Item illic : Dico uobis, quoniam si
duobus ex uobis conuenerit in terra, de omni re quamcumque
petieritis continget uobis a patre meo qui in caelis est. Vbicumque
enim fuerint duo aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum.*

Codd. : LPNX VR bWOD AQM TU B EF

III, 3/5 Mal. 2, 10. 6 Io. 14, 27. 6/9 Io. 15, 12.13. 9/10 Matth. 5, 9.
10/13 Matth. 18, 19.20.

4 quod quisque D ; quod unusquisque V ; quod R habuerit + neque R ;
+ iucundum quodcumque plus X acceptabilis O² D T² E ; acceptauilis A² ;
acceptalis A* non — habuerit om. X habet D 5 neque om. R ut
sit aliis W M² E F ; ut aliis sit O² ; sit aliis Q M* T² U ; si talis uobis T* ; uitalis
O* B ; aliis V uobis + autem VR b W D E F praessuram R 6 sit om.
W E F ; ~ sit uobis autem pressura V R

III, 1 agapem L D Q M ; caritatem A fraternum A ; + et W O* F reli-
giosa A ; religiosam X et²] est A 2 exhibendam D ; honorificandam X
3 malachiam + prophetam D unus om. W nonne²] non noster V R 4
pater — unusquisque] paternus quisque A ~ est unus b' Q M nostrorum
P E F quod W ; quia F ; qui T' ; et N dereliquisti unusquisque E ; om.
T U 5 fratres sumus T² de hoc ipso] item (om. E F) in euangelio A E F b ;
+ in euangelio D T² cata] secundum A b ; om. E F iohannis E F 6
pacem¹ + meam W A E F b demitto A b ; dimitto W E ; relinquo F ~
remitto uobis b' ~ pacem meam do uobis pacem meam (demitto) uobis A E
F b 7 est + iohannis beati pacifici quoniam filli dei uocabuntur E, cf. infra l. 9
inuicem om. O dilexi uos] dicit R 8 hac V' b' W² O² Q² M² T² B b
quam om. R* O 9 ponat] praem. quis W ; + quis B item — 10 uoca-
buntur om. X R E (sed cf. supra l. 7) F illic] cata mattheum D felices] beati
W A Q M E b 10 ipsi om. P B E uocabuntur + in euangelio mathei beati
pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum caelorum E F illic + amen
Q M F 11 duo M² B E conuenerint M² E F ; conueniunt X in terram
R O* ; super terram E F cum omni re F ; de omnibus rebus X ; om. U*
quaecumque N E F ; quas X 12 contingit Q* M* U ; contingunt E
continget uobis om. D ; ~ a patre meo qui in caelis est continget uobis E F
est + dabit uobis D 13 enim om. N D F fuerit W* E* aut] uel E
~ collecti duo aut tres N B

De hoc ipso ad Corinthios I : *Et ego quidem, fratres, non potui*
 15 *uobis loqui quasi spiritalibus sed quasi carnalibus, quasi infan-*
tibus in Christo. Lacte uos potavi, non cibo. Nondum enim
poteratis, sed neque nunc potestis : adhuc enim estis carnales.
Vbi enim in uobis aemulatio et contentio et dissensiones, nonne
 20 *carnales estis et secundum hominem ambulatis ? Itē illic :*
Et si habuero omnem fidem ita ut montes transferam, agapem
autem non habeam, nihil sum. Et si in cibos distribuero omnia
mea et si tradidero corpus meum ut ardeam, agapem autem
non habeam, nihil proficio, agape magnanima est, agape benigna
 25 *est, agape non aemulatur, agape non agit perperam, non inflatur,*
non irritatur, non cogitat malum, non gaudet super iniustitiam,
conlaetatur autem in ueritate. Omnia diligit, omnia credit, omnia
sperat, omnia sustinet. Agape nunquam excidit. De hoc ipso ad
Galatas : Diliges proximum tuum tamquam te. Si autem mor-
 30 *detis et incusatis inuicem, uidete ne consumamini ab inuicem.* V 116
 De hoc ipso in epistula Iohannis : *In hoc apparent filii Dei et*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

14/19 I Cor. 3, 1-3.   20/27 I Cor. 13, 2-8.   28/29 Gal. 5, 14.15.   30/32 I Io. 3, 10.

14 de hoc ipso] item *A b* ; *om. E* ipso] in psalmo *O** ; in epistula pauli *O²* ;
 + in epistula *T²* ad] apud *R* primam *N* ; secunda *L* T U* ; *om. W F*
 et *om. N B* 15 quasi] tamquam *N B* infantibus] paruulis *E F* 16
 lac *W O* Q M E* uobis *Q M B E F* potum dedi *Q M E F* non cibo
om. A cibo] escam *Q M E F* necdum enim *N T* U B* ; dum enim *Q M* ;
 non enim dum *F* ; + adhuc pusilli eratis et (non *M²*) *Q M* 17 poteratis —
 enim *om. E* sed nec *N B* ; nec neque *O** ; neque *P O²* neque — 21 aemula-
 tur *om. R et eius loco pon. vi, 17/32* de hoc ipso — iusti nunc quidem *N* ; dum
 quidem *B* 18 ubi] cum *W E F* enim + est *b'* ; + sit *W E* ; + sunt *F*
 aemulatio] dissimulatio *X** et contentio *om. N X Q M* dissensio *D*
B ; + sunt *V* 19 item illic *om. N* 20 omne *N* ; in me *X* ; *om. Q M* mon-
 tem *O* agapem *L D* ; caritatem *W A Q M T U E F b* 21 haberem *L**
 sum] proficio *Q M* si *om. A* in cibo *U F* ; in cybo *A* ; *om. Q M E* ;
 + pauperum *L²* 22 mea + pauperibus *E F* ardeat *V E* agapem *L D* ;
 caritatem *V W A Q M T U E F b* 23 proficio] sum *N b W N E F* agapes
X ; caritas *V A Q M E F b* ; *praem. caritas T U* magnanimis *B** ; magna ani-
 ma *L* X** ; magna enim *A* agape benigna *om. X A O* agape] caritas *V*
W Q M T U E F b ; + paciens est *E F* 24 agapes *X* ; caritas *V W A Q M*
T U E F b aemulantur *D** agapes *X* ; caritas *R W A Q M U b* ; *om.*
V T E F agat *L** perperere *A* inflatur + non deonestatur *E F* 25
 non irritatur *om. A* ; + non (+ est ambitiosa non *E*) quaerit quae sua sunt *E F*
 non^{3]} in *F* super *om. F* iniustitia *X R* super iniust.] spes iustitiam
W* 26 in *om. X E* ueritati *X² E* ; ueritatem *A B* ; + omnia suffert *E F*
 omnia credit *om. N* 27 agapes *X* ; agape *N* ; caritas *V R W A Q M T*
U E F b excidit *L² P X V' R b' W O Q* E* ; excidit *M** de ipso *P* ;
 item *A b* 28 diligis *R* W D* tuum] tibi *V' Q M* te + ipsum *T U E F*
 morditis *X* ; oderis *O** ; oderitis *O²* 29 incausatis *b* uidetis *O**
 consumemini *M²* ; consummamini *L R O* A T* U E F* 30 de hoc ipso]
 item *A b* ; *om. E F* iohannes *T** dei *om. O**

fili diaboli. Omnis qui non est iustus non est de Deo et qui non diligit fratrem suum. Item illic : Qui fratrem suum odit homicida est : Et scitis quia omnis homicida non habet in se uitam manentem. Item illic : Si qui dixerit quoniam diligit Deum et
 35 *fratrem suum odit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum, Deum quem non uidet non potest diligere. De hoc ipso in Actis apostolorum : Turba autem eorum qui crediderant anima ac mente una agebant nec fuit inter illos discrimen ullum nec quicquam suum iudicabant ex bonis quae eis erant, sed fuerunt*
 40 *illis omnia communia. De hoc ipso cata Mattheum : Si obtuleris munus tuum ad altare et illic recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersus te, relinque illic munus tuum ante altare et uade prius, reconciliare fratri tuo et tunc ueni et offers munus tuum ad altare. Item in epistula Iohannis : Deus*
 45 *agape est, et qui manet in agape in Deo manet et Deus in illo manet. Item illic : Qui dicit se in luce esse et fratrem suum odit in tenebris est usque adhuc.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

32/34 I Io. 3, 15. 34/36 I Io. 4, 20. 37/40 Act. 4, 32. 40/44 Matth. 5, 23, 24. 44/46 I Io. 4, 16. 46/47 I Io. 2, 9.

31 zabuli E ; zabolis X omnes W* ; omni A* iustum D* 32 fratrem suum¹ patrem suum R Q M ; + aut matrem suam Q M item illic om. Q M T U item — suum om. W* qui + enim Q M suum om. F 33 et om. X quoniam R W uitam om. O* ; ~ uitam in se O² 34 manente R ; manentem O ; aeternam D Q M T U F quis P² N X b' O D A Q M T² B E F ; quid P* quia X² V R diligi T* ; diligo M² dominum X 35 qui] quia X* 36 suum + quem uidet (uidit F) N V' W O² D A T² B E F b ; + cotidie E F dominum X uidit L* W R* O T* E F non] quomodo X V' R W D Q M E F de ipso P* ; item A F b ; om. E 37 in actus T ; in actibus P² V' D² A E F b crediderunt E F animam R ; animo X O 38 ~ una ac mente E F neque W 39 quisquam O E F iudicabat O² E F ; dicebant V ex] de V eius] eius B ; sibi O erat L 40 illius E* ; om. A b de hoc ipso] item in euangelio A b ; item in F ; om. E ; + in euangelio Q M T² cata] secundum A E b 41 quoniam D ; qui N 42 ~ aliquid habet W ~ aduersus te aliquid A aduersum N W O B E 43 et¹ — tuo om. O* et¹ om. E F prius + et Q M T U reconciliari L* V' b' W M² B² E et² om. O ueni et] ueniens W A Q M b ; uenies N² X E F offer L P V O D T² B ; offres R W* ; offeres A Q M E b ; offeris F 44 ad] ante N B item om. E F in epistula iohannis] iohannes apostolus A b dei A* ; + in X 45 agape¹ caritas V' B' W A Q M E F b et¹ om. O A agapem² T* ; agapen U ; caritate V' b' W A Q M E F b in deo manet] die T U 46 manet om. O U suum om. P* odit + homicida est et Q M 47 est] ambulat Q M

III. IN NVLLO GLORIANDVM, QVANDO NOSTRVN NIHIL SIT.

In euangelio cata Iohannem : *Nemo potest quicquam accipere, nisi datum fuerit illi de caelo.* Item in epistula Pauli ad Corinthios I : *Quid enim habes, quod non acceperis ? Si autem accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis ?* Item in Basilion I : *Nolite gloriari neque loquamini elata, et non procedat magniloquentia ex ore uestro, quia Deus scientiarum dominus.* Item illic : *Inualidus factus est arcus potentium, et infirmi accincti sunt uirtute.* De hoc ipso in Machabeis : *Iustum est subditum Deo esse et mortalem non paria Deo sentire.* Item illic : *Et uerba uiri peccatoris ne timueris, quia gloria eius in stercora erit et in uermes. Hodie extolletur et cras non inuenietur : quoniam conuersus est in terram suam et cogitatio eius peribit.* V 117

V. HVMLITATEM ET QVIETEM IN OMNIBVS TENENDAM.

Apud Esaiam : *Sic dicit Dominus Deus : Caelum mihi*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

III, 2/3 Io. 3, 27. 4/5 I Cor. 4, 7. 6/7 I Sam. 2, 3. 8/9 I Sam. 2, 4.
9/10 II Macc. 9, 12. 10/13 I Macc. 2, 62.63.
V, 2/7 Is. 66, 1.2.

III, 1 AVGVSTINVS, de dono perseuerantiae 14, 36 ; 17, 43 ; 19, 48 (PL 45, 1015 ; 1020 ; 1023) 1/5 ID., contra duas epistulas Pelagianorum 4, 9, 25 (Verba et Zycha, CV 60, p. 552, 3). 1/4 ID., de praedestinatione sanctorum 3, 7 (PL 44, 964 A).

III, 1 in ullo A* 2 cata] secundum A b ; om. E F iohannis E F ne-
mo] non F potest + inquit T² quicquam om. N 3 illi om. N ; ~ illi
fuerit V' R b' W D item om. E in — pauli om. E F pauli om. O T U
4 prima om. R W F accepisti V D E² F si — 5 acceperis om. O 5 si
autem] quod si N B accipis X acceperis + regnum E item om. E F
in om. T* U basilion] regnorum X A b ; + libro X b' Q M E prima
L ; om. N B F 6 eloquemini E F elate W ; et alia R ; om. A magnalo-
quentia Q² E 7 dominus] praem. est X D ; + est N* V R W T² E F 8 et
firmi R accincti] adgressi X 9 uirtutem R O* de hoc ipso — sentire
post l. 13 peribit pon. A item de hoc ipso R ; item A b ; om. E F* in
machabeorum A ; om. W subditum deo esse om. N B 10 ~ esse deo F
et — sentire om. F² mortali T* ; mortalia O pari F* ; paruum E
a deo D E ; om. O illic om. E et om. E F 11 ~ ne timueris uerba
uiri peccatoris E F timueritis O Q M² ~ eius gloria F stercora]
L P b A b ; stercorae U ; stercore cet. in² om. L N T U B 12 uerme O² ;
uemis F* ; uermibus X F² extollitur X D T² E et om. E 13 est om. R
suam om. X peribit + item X

V, 1 omnibus + esse E tenenda N ; + item N 2 deus om. W caelo-
rum A

thronus et terra subpedaneum pedum meorum. Quam mihi sedem
 aedificabitis aut quis locus ad requiem mihi? Omnia enim ista
 5 fecit manus mea et sunt mea omnia ista. Et super quem aspiciam
 alium nisi super humilem et quietum et timentem sermones
 meos? De hoc ipso in euangelio cata Mattheum: Felices mites,
 quoniam ipsi hereditabunt terram. De hoc ipso cata Lucanum:
 Qui minimus erit in omnibus uobis hic erit magnus. Item illic:
 10 Qui se extollit humiliabitur et qui humiliauerit se exaltabitur.
 De hoc ipso ad Romanos: Noli altum sapere sed time. Si enim
 Deus naturalibus ramis non pepercit, ne forte nec tibi parcat.
 De hoc ipso in psalmo XXXII: Et humiles spiritu saluabit. Item V 118
 ad Romanos: Reddite omnibus quae debentur, cui tributum,
 15 tributum, cui uectigal, uectigal, cui timorem, timorem, cui hono-
 rem, honorem. Nemini quicquam debeatis, nisi ut inuicem
 diligatis. Item in euangelio cata Mattheum: Diligunt primum
 recumbendi locum in cenis et primam sessionem in synagogis et
 salutationes in foro et uocari ab hominibus Rabbi. Vos autem ne

Codd.: LPNX VR bWOD A QM TU B EF

7/8 Matth. 5, 5. 9 Luc. 9, 48. 10 Luc. 14, 11. 11/12 Rom. 11, 20.21.
 13 Ps. 33, 19. 14/17 Rom. 13, 7.8. 17/20 Matth. 23, 6-8.

3 thronus] sedis W E F est et A T E; est X W D; om. F terra + autem
 V D subpedaneum] scabillum Q M quam] quia D sedem] domum
 V R; om. E ~ domum mihi R 4 edificatis E quem locum E ad
 — mihi] in requiem meam O 5 manus + manus N* E* mea et om. T*
 et¹ — ista om. N V B ~ mea sunt omnia T U; ~ sunt omnia mea Q M
 ista om. Q M et² om. V respiciam E ~ alium aspiciam V 6
 ad alium A quietem N X O* Q M T* U E F timentem Q M sermo-
 nes meos] uerba mea A b 7 de hoc ipso] item A b; om. E F in euangelio
 om. R A cata] secundum A b; om. E F mathei E F felices] beati V²
 R W A Q M E F b 8 hereditabunt] possidebunt E de hoc ipso] item A b;
 in E F; + in euangelio D cata] secundum A b lucano E; luc F; lucan
 N Q M; lucam L V' b' W O D² A T U B b 9 minor X fuerit b' Q M E
 F; est A b in — uobis] omnium D in om. P omnibus om. V R hic
 om. b erit maior X; ~ magnus erit O 10 extollit] exaltat A b humila-
 bitur V ~ se humiliauerit L* X b Q M B F; se humiliaueris E; se humila-
 bit V; se humiliat N D A b extolletur D 11 de hoc ipso] item A E F b;
 + in apostolo A; + paulus V R ad romanos om. N; hic pon. ll. 14/17 red-
 dite — diligatis E F, qui addunt item illic 12 nec] nec N nec] ne O de
 hoc ipso] item P A b; om. E F 13 XXXIII L² P b' W D A Q M U* B E
 F b; XXXV X* humilem L E spiritus O* T U saluauit L N Q M;
 saluabis O item — romanos om. E F 15 tributum + et V R cui
 uectigal uectigal om. W ~ honorem honorem cui uectigal uectigal cui timo-
 rem timorem F 16 honorem om. R* cuiquam F debueritis X in-
 uicem] praem. uos R; + uos W A E F b 17 item om. E F cata] secundum
 A b; om. E F mathei E F diligant N; qui diligunt F 18 discumbendi
 E F primas sessiones D 19 salutationem R A b; salutationibus N B;
 insalutationes O* ab omnibus A uos — 20 rabbi om. R O* D

20 uocaueritis Rabbi: Vnus est enim uobis magister. Item in euangelio
cata Iohannem: Non est seruus maior domino suo neque apos-
tulus maior eo qui se misit. Haec scientes felices eritis, si ea
feceritis. Item in psalmo LXXX: Humilem et pauperem
iustificate.

VI. BONOS QVOSQVE ET IVSTOS PLVS LABORARE, SED TOLERARE
DEBERE, QVIA PROBANTVR.

Apud Solomonem: Vasa figuli probat fornax et homines
iustos temptatio tribulationis. Item in psalmo XLVIII:
5 Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum et humiliatum
Deus non despicit. Item in psalmo XXXII: Proximus est
Dominus contribulatis corde et humiles spiritu saluabit. Item
illic: Multae praessurae iustorum, sed ex omnibus illis liberabit
eos. De hoc ipso apud Iob: Nudus exiui de matris utero,
10 nudus etiam ibo sub terram. Dominus dedit, et Dominus abstulit: V 119
sicut Domino uisum est, ita factum est. Sit nomen Domini bene-
dictum. In his omnibus quae contigerunt ei nihil peccauit Iob

Codd.: LPNX VR bWOD A QM TU B EF

21/23 Io. 13, 16.17. 23/24 Ps. 81, 3.

VI, 3/4 Sir. 27, 5 (6). 5/6 Ps. 50, 19. 6/7 Ps. 33, 19. 8/9 Ps. 33, 20.
9/13 Iob I, 21.22.

20 ne uocemini A E b; ne uociti fueritis X; nolite uocari N B est om. T* E
F; ~ enim est O in uobis magister b; magister uester D E F item om.
E F in euangelio om. A 21 cata] secundum A b; om. E F iohannis
E F est eo E F; om. D 22 ~ misit se N; misit eum A b; misit illum
E F; illum misit W felices] beati V' R A Q M E F b ea] illa X 23
item om. E F LXXXI L2 b' W D A T U F b; LXXI Q M B; om. N 24
iustificate + item N

VI, 1 bonus E quoque N X R D A Q M* T U E F iustus A E sed
tolerare om. X sed] et D 2 debere om. A 3 apud solomonem om. X
uas Q M fictilia E F 4 et (om. O) tribulationes N O B item om. L
P X O E L L2 b' W O2 D A M2 B E F b; XLIII T2; XXXIII N 5
contritum] contribulatum X D et humiliatum om. O 6 despiciet
L b O T U; spernit N A B E F b; spernet Q M item om. E F XXXII]
L* P* X V R O; XXXIII N; XXXIII cet. prope D A b; iuxta E F 7
dominus om. X; + omnibus A b tribulatis X A b; his qui tribulato sunt
E F humilem N X spiritus N O* saluauit N Q M* item illic
om. E F 8 multae tribulationes W D A E F b; multa flagella Q M sed]
et V' A Q M E F de omnibus his O E F; de his omnibus A b libera-
uit N X v' b' O* Q M T* U B E* F 9 illos W D; + dominus X V' R b'
W D A Q M E F b de — apud] item in A b; item apud F*; apud E F2
~ de utero matris (+ meae Q M T2 E F) V' R b' Q M T U E F 10 etiam]
ego Q M sub terra N; in terram P b W O A T U E b; in terra L; om. F
dominus dedit om. A et om. N X b' W D A T U B E F b 11 uisum
est] placuit D Q M ita + et D est2 om. O benedictum + in saecula E
12 contigerunt] acciderunt V ei] et O* T*; om. O2 T2

labiis suis in conspectu Domini. De hoc ipso in euangelio cata
 Mattheum : *Felices plangentes, quoniam ipsi consolabuntur.*
 15 Item cata Iohannem : *Haec locutus sum uobis, ut in me pacem
 habeatis, in saeculo autem praessuram : sed fidete, quoniam
 ego uici saeculum.* De hoc ipso ad Corinthios II : *Datus est mihi
 stimulus carnis meae angelus satanae qui me colafizet, ut non
 extollar. Propter quod ter Dominum rogavi, ut discederet a me,*
 20 *et dixit mihi : sufficit tibi gratia mea. Nam uirtus in infirmitate
 perficitur.* De hoc ipso ad Romanos : *Gloriamur in spe clari-
 tatis Dei : non solum autem, sed et gloriamur in praessuris
 scientes quoniam praessura tolerantiam operatur, tolerantia au-
 tem probationem, probatio autem spem. Spes autem non confun-*
 25 *dit, quia dilectio Dei infusa est cordibus nostris per Spiritum
 sanctum qui datus est nobis.* De hoc ipso cata Mattheum :
*Quid lata et spatiosa uia est quae ducit ad interitum, et multi
 sunt qui introeant per eam. Quid arta et angusta uia est quae
 ducit ad uitam, et pauci sunt qui eam inueniunt.* De hoc ipso
 30 in Tobia : *Vbi sunt iustitiae tuae ? Ecce quae pateris.* Item in

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

14 Matth. 5, 4. 15/16 Io. 16, 33. 17/21 II Cor. 12, 7-9. 21/26 Rom. 5,
 2-5. 27/29 Matth. 7, 13.14. 30 Tob. 2, 14 (Vulg. 22).

13 in labiis EF de hoc ipso] item Ab; om. EF euangelio om. F cata]
 secundum Ab; om. E 14 mathei E; math F felices] beati V' R W A Q M
 EF b lugentes W; qui lugent (lugent F; lugiunt E²; + nunc EF) A EF b
 15 item in F; in E cata] acta E; secundum Ab iohanne E haec — 17
 saeculum om. R ut in me] utinam X 16 in saeculum NT UB presura N
 fidite L* P N V' b' O² D² T² b; uidete F; confidite M² E 17 saeculum]
 mundum Q M de hoc ipso] item apostolus Ab; om. EF 18 carni Q M*
 ut om. A 19 extollar A; extollat X ter om. NB deum Q UB
 ~ dominum ter XF discesserit F 20 dixit] ait V mihi + domi-
 nus EF sufficiat V gratiam R meam R; om. W in infirmitate
 om. B 21 de hoc ipso] item A F b; om. E romanos + propter quod EF
 spe + gloriae EF caritatis A 22 domini R autem + hoc EF
 sed om. X et om. N O* T* UB gloriemur F 23 quia X praes-
 suram R O* tolerantia NR; patientiam W F; paciencia E tolerantia]
 patientia W EF 24 probationem — autem¹ om. NB autem¹] uero b F
 autem²] uero P EF confudit NB 25 dilectio] caritas O EF effusa O;
 diffusa W E; defusa F est + in P V' R* b' W O D Q M B E F per om. R
 26 data R² de hoc ipso] item (om. EF) in euangelio A E F b cata] secun-
 dum Ab; om. EF mathei EF 27 quid] qui L*; quia X² A; quam b' W
 D M E F b; quidam Q et] est et NR; est F est om. F; ~ est uia R O E
 ad] in O interitum] mortem D 28 introeunt P N W D A T² B b; in-
 trant b' O M E F per om. A quid] qui A; quia X²; quam b' W D Q M
 EF b arta et om. F* ~ uia est et angusta A; ~ et angusta est uia R E F
 29 ~ inueniunt eam A E F b de hoc ipso] item A E F b 30 in tobiam
 N b' B; in tobiam R Q M; ad tobiam O; cum tobiam E; tobiam F ecce om. O
 qui R* patieris F; pateris R* E item — solomonis] apud salomonem
 EF item] de hoc ipso X

Sapientia Solomonis : *In locis impiorum gemunt iusti : in illorum autem perditione abundabunt iusti.* V 120

VII. NON CONTRISTANDVM SPIRITVM SANCTVM QVEM ACCEPIMVS.

Apud Ephesios : *Nolite contristare Spiritum sanctum Dei, in quo signati estis in diem redemptionis. Omnis amaritudo et ira et indignatio et clamor et blasphemia auferantur a uobis.*

VIII. IRACVNDIAM VINCENDAM ESSE NE COGAT DELINQVERE.

Apud Solomonem in Parhoemiis : *Melior est uir patiens forti. Qui enim iracundiam continet melior est quam qui urbem capit. Item illic : Inprudens eadem die nuntiat iram suam, abscondit autem inhonorationem suam astutus. De hoc ipso ad Ephesios : Irascimini et nolite delinquere. Sol non occidat super iracundiam uestram. Item in euangelio cata Mattheum :*

Codd. : LPNX VR²WOD AQM TU B EF

31/32 Prou. 28, 28.

VII, 2/4 Eph. 4, 30.31.

VIII, 2/4 Prou. 16, 32. 4/5 Prou. 12, 16. 6/7 Eph. 4, 26.

31 in sapientiam T* U ; in sapientiae X in loco R impiorum] ipsorum E gemebunt F 32 perditionem L P X b' W Q M* T* U B abundabunt] ambulabunt E ; ululabunt F iusti + item N

VII, 1 contristando D* sanctum + dei F² quem om. X accipimus F 2 apud] ad D ; paulus ad X V R E F ; paulus apostolus ad A b ephesios + loquitur apostolus T² contristari N sanctum om. D dei] quem accepimus O 3 in die O² D Q M T U E F redemptionis + uestrae E F² omnis Q M amaritudo + et blasfemia F 4 et indignationes X ; om. V clamor et] clamores O* blasphemiae Q M T U auferentur b lapsu ; auferatur P N W D B E F ; aufertur R uobis + cum omni malitia (+ item N) N B E F

VIII, 1 ne] nec X* ; ut non B ; non L* F 2 in proemiis M² ; in prouerbis A b ; om. V R E F est om. N B 3 forti] quam fortis N b ; quam sortis A ; tor R (sic) et qui E ; qui autem b iracundia N continet] contempnit P b' W Q M* T U B melior — 4 capit] capienti urbem E F est quam] eo b urbe Q M* ; orbem N W D* B ; ciuitatem A b 4 eadem] ea D ; etiam O diem B ; om. A denuntiat b ; dinuntiat A ; enuntiat L² P V R E F b ; pronuntiat D 5 in bono rationem X ; in orationem R W* O ; in oratione E F ; ignorationem b suam om. N O B E F abstututus R ; iustus E F de hoc ipso] item apostolus A b ; paulus V R ; om. E F ad] apud V E F* 6 irascimini W E delinquere] peccare X W D A Q M E F b occidit F* 7 item om. E F cata] secundum A b ; om. E F mathei E F

Audistis quoniam dictum est antiquis : non occides, qui autem occiderit reus erit iudicio. Ego autem dico uobis quia omnis qui irascitur fratri suo sine causa reus erit iudicio.

VIII. INVICEM SE FRATRES SVSTINERE DEBERE.

Ad Galatas : In contemplatione habentes unusquisque, ne et uos temptemini. Alterutrum onera sustinete et sic adimplebitis legem Christi.

X. IN DEVM SOLVM FIDENDVM ET IN IPSO GLORIANDVM. V 121

Apud Hieremiam : Non gloriatur sapiens in sapientia sua nec gloriatur fortis in fortitudine sua nec gloriatur diues in diuitiis suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur intellegere et nosse quoniam ego sum Dominus, qui facio misericordiam et iudicium et iustitiam super terram, quoniam in his est uoluntas mea, dicit Dominus. De hoc ipso in psalmo LIIII : In Deum speraui :

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

§ 10 Matth. 5, 21.22.

VIII, 2/4 Gal. 6, 1.2.

X, 2/7 Ier. 9, 22.23. 7/8 Ps. 55, 12.

8 quia Q M E F ab antiquis R Q T* U² autem] enim E 9 in iudicio X* M* ; om. N B 10 irascetur F sine causa om. L² E F in iudicio Q M* T* U ; + item N

VIII, 1 se] et O ; om. F* 2 ad] praem. paulus (+ apostolus A b) V R A b galatas + uos fratres et si praecoccupatus fuerit homo in aliquo delicto uos qui spirituales estis instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis E F in — unusquisque] considerans te ipsum A E F b in contemplationem N D Q M T U B 3 uos temptamini T* ; tu temperis A E F b alter alterutrum B ; alter alterius N A b ; inuicem E F onora R ; honora E ; + uestra R W E F sustine O ; sustinere T U ; portate E F inplebitis A F b 24 christi + item N

X, 1 in — gloriandum] gloriandum in domino et fidendum in ipso F in deo V R W D E ; in domino X solo X V W D E confidendum E ; credendum O ; + esse Q M in² om. O illo V R ; ipsum O 2 in hieremia A b ~ sua sapientia O F nec] neque V R b W 3 glorietur¹ om. O E F fortis — 4 glorietur om. R fortis — 4 suis] diues in diuitias suas et fortis in fortitudine sua Q M nec] ne W glorietur² om. O D T in diuitia sua N B 4 hoc] domino P quia O et + non X nosse] in osee Q ; scire E ; sciat F ; + debet P 5 dominus + deus X iudicium et om. F* 6 est om. W F mea + est F² 7 de hoc ipso] de hoc D ; item A b ; om. E F LV L² D A M² B E b ; VIII X ; CIII R² ; CXIII R* ; CXVII b F in deo O T F ; in dominum V R Q ; in domino N D A B E b sperabo A b

Non timebo quid faciat mihi homo. Item illic : Non nisi soli
 Deo subiecta est anima mea. Item in psalmo CXVI : Non
 10 metuam quid mihi faciat homo : Dominus mihi auxiliator est.
 Item illic : Bonum est fidere in Deum quam fidere in homines.
 Bonum est sperare in Deum quam sperare in principes. De hoc
 ipso apud Danihelum : Responderunt autem Sedràc, Misac,
 Abdenago et dixerunt regi : Nabuchodonosor rex, non opus est
 15 nobis de hoc uerbo respondere tibi. Est enim Deus, cui nos ser-
 uimus, potens eripere nos de camino ignis ardentis et de manibus
 tuis, rex, liberabit nos. Et si non, notum sit tibi quia diis tuis non
 deseruimus et imaginem auream quam statuisti non adoramus.
 Item apud Hieremiam : Maledictus homo qui spem habet in
 20 hominem : et benedictus homo qui fidel in Deum, et erit in Do-
 mino spes eius. De hoc ipso in Deuteronomio : Dominum Deum V 122
 tuum adorabis et illi soli seruias. De hoc ipso ad Romanos :
 Et coluerunt et seruiuerunt creaturae relicto creatore. Propter quod

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

8/9 Ps. 61, 2. 9/10 Ps. 117, 6, 7. 11/12 Ps. 117, 8, 9. 13/18 Dan. 3, 16-18.
 19/21 Ier. 17, 5, 7. 21/22 Deut. 6, 13. 23/24 Rom. 1, 25, 26.

8 mihi om. L* N; ~ mihi faciat P V R W U B item om. E F illic] in
 psalmo LXI A E F b non] nonne E F nisi solo X A b; soli O; om. E F
 9 dei L subiecta b; subdita D Q M erit B; et N item om. E F
 CXVI] L* N X; CXIII O; CXVII cet.; + dominus mihi adiutor E non
 — homo om. F 10 metuam] timebo A E b faciet XV; om. N; ~ faciat
 mihi A D O Q M B E b homo om. Q deus D auxiliatur E; adiutor
 A F b est om. F 11 item illic] et ego dispiciam (uidebo F) inimicos meos
 E F confidere P O A E F b dominum V' R; domino P D A T B E F b
 confidere P A E F b in hominem Q M E F; in homine W D A b 12
 sperare] fidere R in deo D; in dominum V' R; in domino L P N A T B E F
 b in principibus P R* W D A Q M E F b de hoc ipso] item D A b; om.
 E F 13 apud] in A b danihelum] R Q M*; danihelo A; danihele b;
 danihel N b d B; danihelem cet. misac + et W T 14 regi] ad E; om. F
 rex] regem E; om. T U opus om. T U 15 nobis om. T U uerbo] ser-
 mone Q M 16 potens est O* E F; potest X et] sed et T²; sed T* 17
 rex om. N X R Q M liberauit L W* Q M* T* U B; liberare Q M² si non]
 nunc E; om. O W F ~ notum tibi sit P N X b' Q M; ~ sit notum tibi O;
 + rex b' Q M quoniam A b seruiimus X V' W A Q M E F b et] nec
 L; neque V R aurem E; tuam F statuistis R* non om. V R 19
 item om. E F spem + suam D habet] ponit D in homine L P N X R
 b' D M² F 20 et¹ om. F fidit O² b; confidit T E F in deo D E F; in
 domino N Q M et² — eius] spes eius erit in deo R; om. b erit + spes A
 in deo N R V W T U B; in deum Q M 21 eius om. O de hoc ipso]
 item A b; om. E F 22 illi] ipsi W solo W b; om. P deseruias O T
 de hoc ipso] item apostolus A b; om. E F; + paulus V R 23 et¹ om.
 E F deseruiuerunt R² relicto] putius quam E F creatori T* E F;
 + qui est benedictus in saecula E F quod om. U*

et tradidit illos Deus in passionibus ignominiae. De hoc ipso apud
 25 *Iohannem : Maior est qui in uobis est quam qui in hoc mundo.*

XI. EVM QVI FIDEM CONSECVTVS EST EXPOSITO PRIORE HOMINE
 CAELESTIA TANTVM ET SPIRITALIA COGITARE DEBERE NEC
 ADTENDERE AD SAECVLVM, CVI IAM RENVNTIAVIT.

Apud Esaiam : *Quaerite Deum et cum inueneritis, inuocate*
 5 *eum. Cum autem adpropinquauerit uobis, relinquat impius uias*
suas et uir facinerosus cogitationes suas et conuertatur ad
Dominum et misericordiam consequetur, quia in multum remit-
tet peccata uestra. De hoc ipso apud Solomonem : Vidi uniuersa
opera quae facta sunt sub sole, et ecce omnia uanitas. De hoc
 10 *ipso in Exodo : Sic autem comedetis eum. Lumbi uestri praecincti*
et caligae uestrae in pedibus uestris et bacula uestra in manibus
uestris et edetis eum festinanter. Pascha est Domini. De hoc ipso
cata Mattheum : Nolite cogitare dicentes : quid edemus aut quid
bibemus aut quid uestiemur ? Haec enim nationes quaerunt.
 15 *Scit autem pater uester quia horum omnium indigetis. Quaerite*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

25 I Io. 4, 4.

XI, 4/8 Is. 55, 6.7. 8/9 Eccle. 1, 14. 10/12 Ex. 12, 11. 13/16 Matth.
 6, 31-33.

24 et om. P X V R D T² E F illis O* deus om. W E in passionem E F
 de hoc ipso] item V R A b ; om. E F apud] cata D ; in epistola E F
 25 iohanne R* U ; iohannis E F est¹ om. E F est² om. F* ; ~ est in uobis
 R hoc om. D T mundo + item N

XI, 1 expoliato P 2 tantum om. O debet E ; debe A* nec adtendere
 om. R 3 ad om. B F iam om. E 4 apud esaiam om. N dominum L P*
 X V' b' W D A T E F b cum] mox A b inueneritis + eum A B* in-
 uocate] in uoluntate O 5 cum om. O derelinquat A 6 et¹ — suas² om. R
 facinorosus P* ; iniquus N B b ; iniquis A cogitationes suas] consilia sua
 N B conuertantur A 7 deum N V R b D B consequentur X A ;
 consequatur R E F* qui N in — remittet] relinquet multum A b in
 om. W M² T U multa M² ; + misericors est et T U remittit D ; remittat R
 8 de hoc ipso] item V R A b ; om. E F apud om. A 9 sub caelo X et
 om. b uana E de hoc ipso] item V R A b ; om. E F 10 comeditis X O*
 T* U B eum + sint E F uestri + erunt O² accincti V 11 calcia-
 menta uestra Q M E uestris — 12 uestris om. O et² — 12 uestris om. D A
 Q B baculi uestri M² ; uirgae uestrae F 12 editis X est] praem. enim
 O² F ; + enim N V R W B E ; om. F* dominus R* de hoc ipso] item
 V R A b ; in E F ; + in euangelio b' W D A Q M T U B b 13 cata] secun-
 dum A b matheo F edimus X F 14 bibimus F 15 autem] enim O A E F b
 uester + qui in caelis est D quia] quid E F
 omnium om. O quaerite + ergo E F

*primum regnum et iustitiam Dei, et omnia ista adponentur uobis. Item illic : Nolite cogitare in crastinum. Crastinus enim ipse cogitabit sibi. Sufficit diei malitia sua. Item illic : Nemo retro V 123
adpendens et superponens manum suam super aratrum aptus est
20 regno Dei. Item illic : Aspiciate uolatilia caeli, quoniam non
seminant neque metunt neque colligunt in horrea, et pater uester
caelestis alit illa. Nonne uos plures illis estis? De hoc ipso
cata Lucanum : Sint lumbi uestri adcincti et lucernae ardentes
et uos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando
25 ueniat a nuptiis, ut cum uenerit et pulsauerit, aperiant illi.
Felices serui illi quos adueniens dominus inuenerit uigilantes.
De hoc ipso cata Mattheum : Vulpes cubilia habent et uolucres
caeli deuersoria, filius autem hominis non habet, ubi caput
inclinat. Item illic : Qui non renuntiat omnibus quae sunt eius,
30 non potest meus discipulus esse. De hoc ipso Corinthios I :*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

17/18 Matth. 6, 34. 18/20 Luc. 9, 62. 20/22 Matth. 6, 26. 23/26 Luc.
12, 35-37. 27/29 Matth. 8, 20. 29/30 Luc. 14, 33.

XI, 23/26 FIRM. err. 19, 6, p. 106, 20.

16 primo P X R Q* M U² B regnum + dei L N* X E F ; + eius P dei] eius X E F ~ ista omnia R ; haec omnia V A E F b apponetur N Q
17 item illic om. X de crastino A b ; + diem F enim + dies P N b' W D
A Q M T U B E F b 18 cogitauit Q M T* U ; cogitabat F* sibi] pro se
A b ; om. X B ~ sibi cogitabit E F sufficiat V ; + enim O² D E F
malitiam suam N item illic om. X nemo + enim D retro — ara-
trum] inponens manum suam in aratro respiciens retro A b 19 et om. R
suam om. N B 20 regnum X O* deo R* quia R ; qui E 21
metent X colligunt] congregant E F horreis O ; horreum F² 22 alit]
pascit D b ; pascet X A ; ait O ille O uos om. O pluris L² V' R² b'
O² D² M² T² ; plus A b illi estis B ; ~ estis illis V' b' D A Q M E F b de
ipso P* ; item V R A b ; om. E F 23 in cata E F ; secundum A b luca-
num] P X R D* ; lucan N W Q M ; lucano E F ; lucam cet. praecincti V R
O E F lucernae + uestrae E F ; + accincte N ardentes] accensae b 24
hominibus om. N spectantibus X dominum om. X* 25 ueniat] reuertat-
ur N O E F a] ad P X ; at R ut] et L P b' O* Q M T* U F ; om. X
uenerit + a nuptiis N B et pulsauerint N ; om. O A ; + statim E F
aperient F ; aperiatis A b illi] ei V E F 26 felices] beati A E F b ;
+ sunt F quis aduenies R dominus + et ita F inueniat E F ; inuenit
O 27 de hoc ipso] item V R A b ; in E F ; + in euangelio A cata] secun-
dum A b ; apud Q M matheo E F cubili D* ; foueas Q M E F 28
deuersoria] nidos O E F ; + ubi requiescant E F caput + suum X V' O A
Q M T U E F b 29 reclinet W O D A E F² b ; declinet F* non om. N*
eius] eis E ; illis N B 30 ~ discipulus meus esse O A ; ~ esse meus disc.
F ; ~ meus esse disc. E de ipso L P* ; item apostolus A b ; om. E F ; + pau-
lus V R corinthios] romanos R secunda Q M ; om. R

Non estis uestri. Empti enim estis magno. Clarificate et portate
 Deum in corpore uestro. Item illic : Tempus collectum est.
 Superest ergo ut et qui habent uxores quasi non habentes sint, et
 qui flent quasi non flentes, et qui gaudent quasi non gaudentes,
 35 et qui emunt quasi non possidentes, et qui hoc mundo utuntur
 quasi non utantur. Praeterit enim figura huius mundi. Item
 illic : Primus homo de terrae limo, secundus homo de caelo.
 Qualis ille e limo, tales et qui de limo, et qualis caelestis, tales et
 caelestes. Quomodo portauimus imaginem eius qui de limo est,
 40 portemus et imaginem eius qui de caelo est. De hoc ipso ad V 124
 Philippenses : Omnes sua quaerunt et non quae sunt Christi :
 Quorum finis est interitus, quorum Deus est uenter, et gloria in
 confusione eorum qui terrena sapiunt, Nostra autem conuersatio
 in caelis est : unde et saluatorem expectamus Dominum Iesum
 45 Christum qui transformauit corpus humilitatis nostrae confor-

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

31/32 I Cor. 6, 19.20. 32/36 I Cor. 7, 29-31. 37/40 I Cor. 15, 47-49. 41
 Phil. 2, 21. 42/46 Phil. 3, 19-21.

31 magno om. O* ; praem. pretio N X b' A E F b ; + pretio D M² ; + sanguinis
 Christi precio T² glorificate O E F ; et claritate R 32 dominum X R Q²
 T* E F in corde E collectum] enim breue E F est om. Q M* 33
 superest] reliquum est A E F b ergo ut om. E F ut om. X et om. N X
 V' D Q² uxores] maiores R quasi] tamquam E F sint om. E ; ~ sint
 tamquam non habentes F 34 flent tamquam non flentes E F ; plangent quasi
 non plangentes Q M quasi] tamquam E F non om. T* 35 emit B
 quasi] tamquam N E F non + ementes et qui possident quasi non Q M
 et] ut X ; sed T* ; om. A qui om. R* de hoc F ~ utuntur (de) hoc
 mundo E F 36 quasi] tamquam E F praeteriit O* F ; praeteribit N Q M
 T* U B enim om. O figuram X ; fuga O ; scisma F 37 terrae limo]
 terra terrenus E F de²] e P D caelo + caelestis E F 38 quales N* F
 ille om. B ; + qui O e] de P X V R b E F limo] terra E F ; + est X
 tales — 39 caelestes om. X talis N* W Q M qui de limo] terrestres
 E F qui om. P* de] e b N B et² om. D A* caelestis] caelis O* ;
 e caelis O² talis W Q M* T* et³ om. P* 39 caelestis W Q M* ; + de
 caelo F² quomodo] sicut E F illius E limo] caelo X 40 et om. D
 caelo] limo X est om. F de hoc ipso] de hoc R ; item A b ; om. E F
 41 omnes sua] omnes enim quae sua sunt F ; omnia qua sua sunt E quaerent
 A et om. E F non om. F* sunt + iesu B E F christi + item illic
 multi ambulantes quos saepe dicebam uobis nunc (+ autem F) et flens dico ini-
 micos crucis christi E F 42 est¹ om. L* interitus + et E ~ uenter est
 D A M E F b gloriam O* ; gloriantur E F in om. F* 43 confusionem
 L V' R b' O A Q M T* U F b ; confessione X* ipsorum F quid M* ;
 + de Q M* T* U 44 caelis + constituta E et om. X saluatrem D ;
 + nostrum V spectamus X ; om. A dominum + nostrum X Q M T²
 E F 45 transformabit T² b ; transfigurauit F ; transfigurabit E confor-
 mem E F ; confirmatum R T U ; configuratum O

matum corpori claritatis suae. De hoc ipso ad Galatas : *Mihi autem absit gloriari nisi in crucem Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est et ego mundo.* De hoc ipso ad Timotheum : *Nemo militans Deo obligat se molestiis saecularibus, ut possit placere ei qui se probavit. Sed et si certabit quis, non coronabitur, nisi legitime pugnaverit.* De hoc ipso ad Colosenses : *Si mortui estis cum Christo ab elementis mundi, quid tamquam uiuentes in mundo uana sectamini?* Item de hoc ipso : *Si conresurrexistis Christo, quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est in dextera Dei sedens : Quae sursum sunt sapite non quae terrena sunt. Mortui enim estis et uita uestra abscondita est cum Christo in Deo. Cum autem Christus apparuerit uita uestra, tunc et uos apparebitis in gloria.* De hoc ipso ad Ephesios : *Exponite prioris conuersationis ueterem hominem qui corrumpitur secundum concupiscentias deceptionis. Innouamini autem spiritu sensus uestri et induite nouum hominem, eum qui secundum Deum constitutus est in iustitia et sanctitate et ueritate.* De hoc ipso in epistula Petri : *Quasi hospites et peregrini abstinete uos a carnalibus desideriis quae militant* V 125

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

46/48 Gal. 6, 14. 49/51 II Tim. 2, 4, 5. 52/53 Col. 2, 20. 54/58 Col. 3, 1-4. 59/63 Eph. 4, 22-24. 63/67 I Petr. 2, 11, 12.

46 corporis O* Q M* E F claritatis suae] sui E de hoc ipso] item V R A
 b ; om. E F 47 autem om. N ; ~ absit autem O* in cruce N X² V' R² b'
 O* D Q M T² B E F ; in cruce O² ; + fixum O dominum nostrum iesum
 christum X* O christum R 48 mundum E de hoc ipso] item V R A
 b ; om. E F timotheum + II E F 49 domino X² ; dominum X* ; om. E
 obligat] implicat A F b ; inpleat E molestis R ; negotiis D A B E F b
 50 possit — ei] ei placeat E F ei om. B qui] cui N V' b' W D Q M T U
 B E F prouabit A et om. F* certauit quis b O N B ; certauerit quis
 Q M ; quis in agone contendit E F 51 pugnaverit] certauerit W E F de
 hoc ipso] item V R A b ; om. E F 52 essetis E mundi] praem. eius A b ;
 praem. huius L E F ; + huius P* quid] qui N B ; + adhuc E F 53 in]
 de E F ; om. B ; + hoc A E F b uana sectamini] decernitis E F de hoc
 ipso] illic V R E F 54 consurrexistis L N b W O Q M E F ; cum resurrexeritis
 X ; + in X D A Q M b ; + cum W O T B E F susum P* A M* b quae-
 rite — 55 sunt om. D 55 est om. E F susum P* W D A U b sapite +
 et E 56 terrena] super terram O T E F sunt om. D T E F et] sed N B
 57 autem] enim F 58 uestra + abscondita est cum christo in deo E* et uos
 om. T* apparebitis] praem. cum eo N V' b' W D Q M T U ; + cum ipso
 E ; + cum illo F in] cum O de hoc ipso] de hoc R ; item A b ; praem.
 item D ; om. E F 59 exponite] expurgate E F priores conuersationes O ;
 pristinam conuersationem E F homines E 60 concupiscentiam N R b
 W B ; desideria E F deceptionis] erroris E F ; + et X renouamini E F
 61 autem] enim O* ; om. N F* spiritus L* X R O* Q M* T U ; in spiritu E
 62 eum om. P W Q M E F constitutus] creatus E F et om. L sanctita-
 tem P ~ sanctitate et iustitia O 63 et ueritatem P ; ueritatis D de hoc
 ipso] item V R ; om. E F

65 *aduersus animam, conuersationem habentes inter gentiles bonam, ut dum retractant de uobis quasi de malignis, bona opera uestra aspicientes magnificent Dominum. De hoc ipso in epistula Iohannis : Qui dicit se in Christo manere debet, quomodo ille ambulauit, et ipse ambulare. Item illic : Nolite diligere mundum*
 70 *neque ea quae in mundo sunt. Si qui dilexerit mundum, non est caritas patris in illo : quoniam omne quod in mundo est, concupiscentia carnis est et concupiscentia oculorum et ambitio saeculi quae non est a Patre sed ex concupiscentia saeculi : et mundus transibit et concupiscentia eius. Qui autem fecerit uoluntatem Dei*
 75 *manet in aeternum, quomodo et ipse manet in aeternum. Item in epistula Pauli ad Corinthios I : Expurgate uetus fermentum, ut sitis noua consparsio, sicut estis azymi. Nam et pascha nostrum immolatus est Christus. Itaque festa celebremus non in fermento ueteri neque in fermento malitiae et nequitiae sed in*
 80 *azymis sinceritatis et ueritatis.*

XII. NON IVRANDVM.

Apud Solomonem : *Multum iurans implebitur iniquitate et*

Codd. : LPNX VR bWOD AQM TU B EF

68/69 I Io. 2, 6. 69/75 I Io. 2, 15-17. 76/80 I Cor. 5, 7.8.

XII, 2/4 Sir. 23, 11 (Vulg. 12.13).

69/72 PS-FIRM. consult. 3, 4, p. 103, 16.

65 conuersationem + autem Q M habent M* ; habentem R ; habetis T* U
 gentes D Q M E F bonum A 66 dum + uniuersa Q M ; + aduersa
 b O T U detractant N R W D B E ; detractant P V' b' ; tractant F de²
 om. L F* malefactoribus E F ; + uos et E 67 magnificent E F domi-
 num] L P X R* A b ; deo F ; deum cet. de hoc ipso] item V R A b ; om.
 E F in om. A epistolam R 68 debere X ille — 69 ambulare om. T*
 ille om. E F ; ~ ambulauit ille N 69 et om. F* ille O diligere
 + huc A 70 in + hoc A si quis P² N X b' O D Q M T² B E F dilexit
 O + hunc A est om. E 71 quia V R in hoc mundum A 72 carnis
 — concupiscentia om. N est om. R E et ambitio saeculi om. X 73 ex]
 et O* ; eius W* ; om. E F saeculi et] mundi E F 74 transiuit N² X Q M* U
 perfecit F 75 manebit A b quomodo — aeternum² om. L* R D F
 et om. L N X T U B ipse] deus X V' Q M E item om. E F 76
 in epistula pauli] paulus V R ; apostolus A b ; om. E F ad romanos O*
 prima om. R O* F expurgare A 77 estis om. V R azyma V U
 nam et] etenim O E F ; nam T* 78 itaque + epulemur E* ; + die X
 caelebramus O* 79 ueteri — fermento om. A nec E F et nequitiae
 om. B 80 ueritatis + item N

XII, 2 solomon N B ; + uir N b W A B E F b ; + uirum X replebitur O
 iniquitatem Q M*

non discedet a domo eius plaga : et si uane iurauerit, non iustificabitur. De hoc ipso cata Mattheum : *Dico uobis non iurare*
 5 *in totum. Sit autem sermo uester : est est, non non.* De hoc ipso V 126
 in Exodo : *Non accipies nomen Domini tui in uano.*

XIII. NON MALEDICENDVM.

In Exodo : *Non maledices neque principi populi tui detra-*
xeris. In psalmo XXXII : *Quis est homo qui uult uitam et*
 5 *amat uidere dies optimos ? Contine linguam tuam a malo et*
labia tua ne loquantur insidiose. De hoc ipso in Leuitico : *Et*
locutus est Dominus ad Moysen dicens : produc eum qui male-
dixerit foras extra castra, et inponent omnes qui audierunt
manus suas super caput eius et lapidabunt eum omnis synagoga
 10 *filiorum Israhel.* De hoc ipso in epistula Pauli ad Ephesios :
Omnis sermo malus de ore uestro non prodeat, sed bonus ad
aedificationem fidei, ut det gratiam audientibus. De hoc ipso
 ad Romanos : *Benedicentes et non maledicentes.* De hoc ipso
 in euangelio cata Mattheum : *Qui dixerit fratri suo : fatue, reus*

Codd. : LPNX VR bWOD AQM TU B EF

4/5 Matth. 5, 34. 5 Matth. 5, 37. 6 Ex. 20, 7.

XIII, 2/3 Ex. 22, 27 (Vulg. 28). 3/5 Ps. 33, 13, 14. 5/9 Leu. 24, 13, 14.
 10/11 Eph. 4, 29. 12 Rom. 12, 14. 13/14 Matth. 5, 22.

3 discedit X ; descendit O a] de VR si + non B* uanae R ; uana O ;
 bene D ; uere EF non² om. D iustificabitur + et si frustra iurauerit du-
 pliciter delinquet EF² 4 de hoc ipso] item VR ; item in euangelio Ab ; in
 EF cata] secundum Ab mattheo EF dico] praem. ego autem EF
 5 in totum] omnino EF est² om. P* de ipso O ; item VR Ab ; om. EF
 6 domini] dei T² ; + dei X VR D Q M E F b tui om. NB in uanum N
 XD Q M T² EF ; + item N

XIII, 2 principem XD Q M* EF ; principes O* tui om. F* 3 in]
 item in VR AB b XXXII] XV O Q M* ; XXXIII cet. 4 amat] cupit
 ND AQ M E F b optimos] bonos ND AQ M E F b continet P² ;
 cohibe D A E b ; prohibe NF 5 loquatur T* U insidiose] dolum N b'
 WD AQ M T U E F b de hoc ipso] item VR Ab ; om. EF 6 mosen
 F dicens om. F produc + et A maledixerat R* W ; maledixit A
 7 ~ foras qui maledixerit Q M et om. R inponunt F ; inponat E ; ponunt
 O* ; ponent O² ~ omnes inponent N qui audierint Q M B E ; om. X
 8 suas om. N B E F lapidabuntur T* U ; lapidabit V' R W² eum om. F
 omnes O* T² U E F synagogae W T² E F 9 istrahel A de hoc
 ipso] item VR AB b ; om. EF in epistula pauli] paulus B E F ; apostolus
 Ab ad ephesios om. R 10 ore om. R procedat N X V' b' WD AQ
 M E F b sed + prodeat R bonus] si quis bonus est (om. EF*) A E F b
 11 de hoc ipso] item VR AB E F ; om. E 12 ad romanos] in cata matheum
 E et om. R* benedicite et nolite maledicere D A E F b de hoc ipso]
 item AB b ; om. EF 13 euangelio om. EF cata] secundum AH

erit in gehenna ignis. De hoc ipso cata Lucanum : *Dico autem*
 15 *uobis, quia omne uerbum uacuum quod locuti fuerint homines,*
reddent pro eo rationem in die iudicii. De sermonibus enim tuis
iustificaberis et de sermonibus tuis damnaberis.

XIII. NVMQVAM MVSSITANDVM, SED CIRCA OMNIA QVAE V 127
 ACCIDVNT BENEDICENDVM DEVM.

Apud Iob : *Dic uerbum aliquod in Dominum et morere. Ad*
ille intuitus eam dixit : Tamquam una ex ineptis mulieribus lo-
 5 *cuta es. Si bona excepiamus de manu Domini, mala non tolera-*
bimus ? In his omnibus quae acciderunt ei nihil peccauit Iob
labiis suis in conspectu Domini. Item illic : Animaduertisti
puerum meum Iob ? Non enim est similis illi quisquam in terris,
homo sine quaerella, uerus Dei cultor, abstinens se ab omni malo.
 10 *De hoc ipso in psalmo XXXII : Benedicam Dominum in omni*
tempore, in sempiternum laus eius in ore meo. De hoc ipso in
Numeris : Desinat murmuratio eorum a me, et non morientur.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

14/17 Matth. (non Luc. !) 12, 36, 37.

XIII, 3/7 Iob 2, 9, 10. 7/9 Iob 1, 8 (LXX). 10/11 Ps. 33, 2. 12
 Num. 17, 25 (Vulg. 17, 10).

14 ~ erit reus V b in gehennam Q M ; gehennae N W O² D A T² E F b ;
 gehenna X R de hoc ipso] item V R A E F b cata] secundum A b ; om.
 E F lucan N W² O Q M ; lucam L V b A T U B b ; illic E F 15 uacuum]
 otiosum E F fuerit L* E* homines] omnes O* 16 reddent om. R
 pro — rationem] procuracionem A pro] de E eis O* ex sermoni-
 bus E F ; uerbis D enim om. D B F* ; ~ tuis enim R 17 iustificaueris N
 X R A Q* M* T* de sermonibus] ex uerbis A E F ; sermonibus P D dam-
 naueris N R Q* M* T* ; condemnaberis W A E b ; condemnaueris F ; + item N

XIII, 1 murrandum F* ; murmurandum F² sed] et O circa] erga F
 omnia om. F 2 accidant L T U ; accedunt X D* A M* E F ; + semper
 E F deum om. P* D 3 aliquid R O A E F ~ aliquid uerbum R in]
 contra E F domino N W M T* ; deum V² R O D morieris E F ; memore
 A ad] X R* D* A M* ; et W F ; at cet. 4 ad eam X ; om. N b unam
 A ; + mulier F² ex] de O² ; om. O* ineptis] insipientibus X 5 est R*
 O ; om. E excipimus W Q M ; suscepimus N E ; accepimus T ; accipimus F
 mala] praem. cur V R E F ; + cur Q M ; + quare X tollerabimus X M² ;
 tolerauimus Q* T* U ; tollerauimus M* ; toleramus V ; tolleramus E F 6
 acciderint O* ; accederunt X D* A E F ei om. N R 7 in labiis O E F
 in conspectu domini R ; ante dominum N illic + si F² animaduertis-
 tis X ; animaduertis T* ; uidisti E F ; + ad V R ; + in b' Q M T* U B 8 iob
 + in conspectu domini E* enim om. F* est + homo W similis om. D ;
 ~ similis est b' Q M T U B 9 cultor + et L² E malitia O 10 de — 11
 meo om. N de hoc ipso] item V R A B b ; om. E F XXXII] X V R O ;
 XXXIII cet. deum L R 11 in sempiterno V ; semper P N R W O D A
 Q M B E F b de — 12 morientur om. L de hoc ipso] item A B b ; om.
 Q M E F

De hoc ipso in Actis apostolorum : *Circa mediam autem noctem Paulus et Sileas orantes gratias agebant Deo. Audiebant autem*
 15 *eos uincti.* Item in epistula Pauli ad Philippenses : *Omnia autem pro delectatione facite sine murmurationibus et reputationibus, ut sitis sine quaerella et immaculati filii Dei.*

XV. AD HOC TEMPTARI HOMINES A DEO VT PROBENTVR.

In Genesi : *Et temptauit Deus Abraham et dixit ad illum : accipe filium tuum illum unicum quem dilexisti illum Isaac et uade in terram altam et inpones illum hostiam in uno ex montibus, de quo tibi dixerō.* De hoc ipso in Deuteronomio : *Temptat Dominus Deus uester uos ut sciat, si diligitis Dominum Deum* V 128
uestrum ex toto corde uestro et ex tota anima uestra. De hoc ipso in Sapientia Solomonis : *Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum immortalitate plena est : et in paucis uexati in*
 10 *multis bene disponentur, quoniam Deus temptauit illos et inuenit illos dignos se. Tamquam aurum in fornace probauit illos et*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

13/15 Act. 16, 25. 15/17 Phil. 2, 14.15.

XV, 2/5 Gen. 22, 1.2. 5/7 Deut. 13, 4b. 8/14 Sap. 3, 4-7a.8.

13 de hoc ipso] item R A B b ; om. Q M E F in actibus N b' A E F b ; in actus P T media L* D Q M* autem om. b ; ~ autem mediam V' R E F nocte L* X D Q M* 14 silas P* R² O² D² M² ; + uincti X orantes + et E F agentes X B ; egerunt b domino B ~ deo agebant V R ; + et D audiebat X W* autem om. N D 15 eos + ceteri D E F uinctus O* ; intus O² ; om. X item om. E F in epistula pauli] paulus (+ apostolus A b) V R A B E F b 16 autem om. D pro] per O² autem pro delectatione om. E F delectationem O Q M* ; delectione R* ; dilectione N X b W A T* b facit T* U ; facies X ; facientes b ; om. P* murmuratione X O ; murmurationem B refutationibus O² ; hesitationibus E F 17 scitis O* ; om. T* U* ~ sine quaerella sitis T² immaculati + sicut D E F filii dei] fidei B ; + item N

XV, 1 ~ homines temptari N a deo om. W probentur] explorentur L X b O D A T U b ; exploretur N 2 in genesi om. O 3 illum] L P X R A b ; om. cet. diligis Q M B E F illum² om. A Q M B E F b 4 alta E ; aliam W O² ; malam O* ; om. Q M inponens Q M* T* U ; pones N O illum + ibi in holocaustum Q M* ; + ibi in M² hostia N unum Q M T ex montibus] montium D 5 de quibus V ; quem E F dixerō] ostendero X de hoc ipso] item V R A B b ; om. E F temptauit F 6 ~ uos dominus deus uester X W D E F dominum deum uestrum] eum E F deum om. A 7 uestra] tua E* ; + et ex tota uirtute uestra V A E F de hoc ipso] item V R A b ; om. E F 8 et om. B 9 et om. O² U B F uexauit R ; + et T* U 10 bene disponentur] benedicentur O dominus A 11 se et X b T U B F ; et D ; esse E F ; om. T* U tamquam — quasi om. F in fornacem X T* U prouabit A ; probant R

quasi holocaustam hostiam accepit illos. Et in tempore erit respectus illorum, iudicabunt nationes et dominabuntur populis, et regnabit dominus eorum in perpetuum. De hoc ipso in Machabeis : Abraham nonne in temptatione inuentus est fidelis et deputatum est ei ad iustitiam ?

XVI. DE BONO MARTYRII.

In Sapientia Solomonis : Liberat de malis animam martyris fidelis. Item illic : Tunc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustauerunt et qui labores eorum diripiunt. Videntes turbabuntur timore horribili et mirabuntur in subitatione insperatae salutis dicentes inter se, paenitentiam habentes et per angustiam spiritus gementes : hi sunt quos habuimus aliquando in risu et in similitudine inproperii. Nos insensati uitam illorum aestimabamus insaniam et finem illorum sine honore. Quomodo computati sunt inter filios Dei, et inter sanctos sors illorum est ? Ergo errauimus a uia ueritatis et iustitiae lumen non luxit nobis et sol non est ortus nobis. Lassati sumus iniquitatis uia et perditionis et ambulauimus solitudines

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

15 I Macc. 2, 52.

XVI, 2/3 Prou. 14, 25. 3/16 Sap. 5, 1-9.

12 holocaustam V ; holocaustum X W E ; holocausta D Q M ; holocaustus F ; holocausti T² ; holocaustomata O hostiae M² ; hostiarum D ; et hostiam E F ; om. O 13 illorum] eorum W D ; om. L ; + fulgebunt tamquam scintille in arundineto discurrunt W ; + fulgebunt iusti (om. F*) et (om. F) tamquam scintilla (+ in arundine F) currit E F iudicabunt nationes om. E* populis om. F 14 regnauit Q* M U illorum O T B E F ~ illorum dominus E de ipso O ; item A b ; om. E F in machabeos F ; in genesi R 15 in temptationem Q M* T* U ; interpretatione O* 16 deputatus O* ; reputatum D² G illi D

XVI, 1 de bono martyrio R ; om. F 2 in — solomonis] apud salomonem E F animam + suam W E F ~ animam de malis T martyris] L P N V O D M* ; martyri A E F ; martyrii R ; martyr T* ; martyr M² T² B b ; martyres U ; martyrii X Q ; martyrum b ; testis W 3 fidelis] deus R ; + deus V conscientia R* 4 qui² om. M* ; + abstulerunt V laborem b diripuerunt om. V 5 uidentes] dicentes O* ; om. O² turbabunt A misera- buntur R* in subitationem X 6 insperate E F ; inspiratae D* U ; inspire L A Q* M* T* ; inseparatae O* ; speratae X dicent L P N O* D paenitentiam] sapientiam X agentes F 7 per] prae O² T² angustia O² D² Q² T² gementis D* quod A* 8 aliquando om. F ; ~ aliquando ha- buimus V² R² b B in¹ om. O² risum X R W A Q M T² B b ; derisu O in² om. R O similitudinem P* W O* Q M T U B E F b inperii R 9 uita W ; uiam F* aestimauimus E F et] in A* fidem b O Q M* eorum D E F 11 est om. A* E F 11/12 et iniustitiae W 12 est oritur O* ; ~ ortus est F laxati E F 13 sumus + in b D A Q M T² E b ; + enim in F iniquitates Q² ; iniquitatibus M² uiam X ; uiae W Q M* ; in uia M² et¹] est R ; om. W Q M et² om. W M E F ambulabimus A solitu- dinis E ; sollicitudines X

- difficiles, uiam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit*
15 *superbia aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis? Transierunt omnia illa tamquam umbra. De hoc ipso in psalmo CXV: Praetiosa in conspectu Domini mors iustorum eius. Item in psalmo CXXV: Qui seminant in lacrimis in exultatione metent. Ambulantes ambulabant et plorabant mittentes, semina sua,*
20 *uenientes autem uenient in exultatione tollentes gremia sua. De hoc ipso in euangelio cata Iohannem: Qui amat animam suam perdet illam et qui odit animam suam in isto saeculo in uitam aeternam conseruabit illam. Item illic: Veniet hora, ut omnis qui uos occiderit putet se officium Deo facere. Sed hoc*
25 *facient, quoniam non cognouerunt patrem neque me. De hoc ipso cata Mattheum: Felices qui persecutionem passi sunt causa iustitiae, quoniam ipsorum est regnum caelorum. Item illic: Cum autem uos tradiderint, nolite cogitare quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui*
30 *loquitur in uobis. Item illic: Ne timueritis eos qui occidunt*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

17 Ps. 115, 6.   **18/20** Ps. 125, 5.6.   **21/23** Io. 12, 25.   **23/25** Io. 16, 2.3.
26/27 Matth. 5, 10.   **28/30** Matth. 10, 19.20.   **30/32** Matth. 10, 28.

14 autem om. P* dei D ut quid EF **15** aut — nobis om. E quid om. F transierunt omnia om. W **16** omnia ista Q M; haec omnia E F de — **17** eius infra post l. **20** sua pon. D de hoc ipso] item VR A B b; om. EF CXV — **18** psalmo om. W CXX R; CXXV Q M B; om. F **17** praetiosa + est EF ~ mors iustorum eius in conspectu domini X iustorum] sanctorum O D A Q M B E F b item om. EF **18** in psalmo CXXV] illic Q M psalmo om. P O CXXII O seminat X D M* exultatione] gaudio W O² D A Q M B E F b; gaudium O* metunt O; metet D; metat X; + et X D Q M T U **19** ambulantes] euntes W D A E F b ambulabunt P M*; ambulabamus O*; ibant W D A B E F b plorabunt M²; flebant W D A B E F b mittentes] portantes B; iactantes D **20** in exultationem R O* B tollentes] portantes W A B E F b gremia sua] manipulos suos W D A M² B E F b **21** de hoc ipso] item VR A b; om. EF in euangelio om. VR cata] secundum A H; om. EF iohannem] mathei EF **22** perdit B eam F et om. F suam² om. R A* in uita aeterna R D **23** conseruauit U B*; seruabit T; inueniet Q M eam X D E F item illic om. X; bic pon. ea quae inferius ll. **28/30** cum autem — item illic leguntur b' Q M ueniat O* **24** omnes W* F uos occiderint B²; uos occiderunt F; ~ occiderit uos V b putent B; putant F officium] iudicium F dei T E F faceret E; placere W sed et Q M; et EF haec X **25** facere EF quia A nouerunt V de hoc ipso] item VR A E b; om. F; + in euangelio Q M² F **26** cata] secundum A b; om. F mathei F felices] beati V R W A Q M E F b persecutiones D B passi fuerint P Q M; patiuntur W A E F b **27** causa iustitiam T* U; causa iustitia O*; propter iustitiam A Q M E F b quoniam] quorum A **28** tradent D loquemini F; loquimini E; + dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini A b non — loquimini om. F qui] quid W* E loquemini W uestri + est W T U **30** loquetur W E F item — **32** gehennam om. X eos om. F*

corpus, animam autem non possunt occidere, magis autem metuite eum qui potest animam et corpus occidere in gehennam. Item V 130
 illic : Quicumque confessus fuerit in me coram hominibus, et ego confitebor in illo coram patre meo qui in caelis est. Qui autem me
 35 negauerit coram hominibus, et ego negabo eum coram patre meo in caelis. Qui autem sustinuerit usque ad finem, hic saluabitur. De hoc ipso cata Lucanum : Beati eritis, cum oderint uos homines et separauerint uos et expulerint et maledixerint nomini uestro quasi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die
 40 et exultate. Ecce enim merces uestra multa in caelis. Item illic : Amen dico uobis, nemo est qui relinquat domum aut parentes aut fratres aut uxorem aut filios propter regnum Dei et non recipiat septies tantum in isto tempore, in saeculo autem uenturo uitam aeternam. De hoc ipso in Apocalypsi : Et cum aperuisset
 45 quintum signum, uidi sub ara Dei animas occisorum propter uerbum Dei et martyrium suum, et clamauerunt magna uoce dicentes : quousque, Domine sanctus et uerus, non iudicas et uindicas sanguinem nostrum de his qui in terris inhabitant? Et data est eis singulis stola alba et dictum est eis ut requiescerent

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

33/36 Matth. 10, 32.33. 36 Matth. 10, 22. 37/40 Luc. 6, 22.23. 41/44 Luc. 18, 29.30. 44/51 Apoc. 6, 9-11.

31 autem¹ om. R possum U magis autem] sed magis E F metuite] timete D A E F b 32 potest + occidere F²; + et T U B ~ corpus et animam B F² occidere] perdere D; mittere E F in gehenna L P N W D Q
 33 quicumque] qui D E F confusus W^{*}; confusus W² fuerit om. O^{*} in] L X V R W D^{*}; om. cet. ~ me conf. fuerit b' Q M E F; ~ conf. me fuerit O² 34 in illo V R] in ipso L N; illum b' O D A Q M T U E^{*} b; eum P X B E² F; om. W ~ est in caelis D A b qui² — 36 caelis om. P^{*} U^{*} me om. U 35 ~ negauerit me T F eum om. F^{*} 36 in caelis] L P N O; praem. qui est A b; qui in caelis est cet.; + item illic E F sustinuerit] perseuerauerit B E F usque om. D ad] in U^{*} B E F saluus erit L^{*} X A Q M B E F b 37 de hoc ipso] item R A B b; in E F cata] secundum A b lucanum] P X R D; lucan N W O Q M; lucano E; luc F; lucam cet. odierint U uobis R^{*} ~ uos oderint X V O D A B b 38 homines — uos om. X et¹ — 39 hominis om. R separauerunt E^{*} expuluerunt A; expuluerunt F; expulsauerunt W; exprobrauerunt E²; exprobrauerunt E^{*}; + uos D E^{*} maledicent D 39 uestri O 40 ecce enim] quoniam E F mercis X W A F multa] copiosa E F; + est P V² R W D A T² E F b 41 reliquerit B A T U b; remittat O domum + aut agrum V 42 aut fratres om. P O; + aut sorores E F uxores R filios + aut agros E F regnum dei] me E F et] ut D 43 recipiet O^{*}; recipies E; recipiens X; retinet R septies om. E isto] hoc E F tempore] saeculo D E saeculo] tempore D autem om. F^{*} 44 de hoc ipso] item R A B b; om. E F aperuissem b' Q M T^{*} U 45 sigillum D E F animas — 46 dei om. E 46 et² om. E F ~ uoce magna B E 47 usquequo B F et¹ om. F^{*} et uindicas om. R B 48 nostrum] uestrorum E in terris habitant B; habitant in terra E F 49 et — alba om. A datae X V² R W D Q M T^{*} F est] sunt X V² R W D Q M F; om. T^{*} U^{*} eius R singuli W F^{*}; singulae D M² ~ singulis eis T^{*} stolae albae X V² R W D M² F; stolas albas Q^{*} M^{*} et² om. X eis² om. F^{*}

50 breui adhuc tempore, donec impleatur numerus conseruorum et
 fratrum eorum quique postea occidentur exemplo ipsorum. Item
 illic : Post haec uidi turbam multam quam dinumerare ex his
 nemo poterat ex omni gente et omni tribu et populo et lingua
 stantes in conspectu throni et in conspectu agni et erant amicti
 55 stolas albas et palmae fuerunt in manibus eorum et magno cla- V 131
 more dicebant : salus Deo nostro sedenti super thronum et agno.
 Et respondit unus ex senioribus dicens mihi : qui amicti sunt
 stolas albas, qui sunt et unde uenerunt? Et dixi ei : Domine,
 tu scis. Et ait mihi : hi sunt qui uenerunt ex magna tribulatione
 60 et lauerunt stolas suas et candidas eas fecerunt in sanguine agni.
 Propter hoc sunt in conspectu throni Dei et seruiunt ei diebus
 et noctibus in templo eius, et is qui sedet in throno inhabitabit
 super eos. Neque esurient neque sitient umquam, sed neque sol
 super eos cadet neque ullum aestum patientur : quoniam agnus
 65 qui in medio throni est reget eos et deducet eos ad fontes uitae
 aquarum, et absterget Deus omnem lacrimam ex oculis eorum.
 Item illic : Qui uincet, dabo illi edere ex ligno uitae quod est in

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

52/56 Apoc. 7, 9.10. 57/66 Apoc. 7, 13-17. 67/68 Apoc. 2, 7.

50 ~ adhuc breui b' Q M impleantur O* ; suppleatur V R seruorum O
 F' 51 eorum] uestrorum O E occidendi sunt D eorum EF ; + sicut
 et ipsi B 52 turba XR* F multa XF ex his om. P XR A O² T U B
 EF b 53 gente] genere X A et¹ om. X omni²] ex omni V W D Q M
 T² b ; om. b A E F et² + omni R ; + ex omni Q M et lingua om. E F ;
 ~ lingua et populo V R 54 instantes X et in conspectum R throni et
 om. P* et¹ — agni om. B in conspectum R ; in spectu F ; om. P* b A T U b
 55 stolis albis M² T² E ; stola alba b erant A E F b magna uoce et clamore
 dicebant V R ; clamabant uoce magna (~ magna uoce F) dicentes E F 56 sa-
 lus] laus Q M B nostro om. b throno R F et agno] magno R ; + eius
 E F 57 respondens W D* Q M ; dixit mihi E F ex] de E F ~ mihi
 unus ex senioribus dicens B dixit mihi M² ; om. E F ; + hii X D T² 58 sto-
 lis albis T² E albas om. D sunt + hii E F² dixit R E* F illi B ;
 om. A dominus R 59 ait] dixit V ; fac R hi om. O* de tribulatione
 magna B 60 et¹ om. D* in sanguinem b B agni om. R 61 propter
 hoc] ideo Q M B in — throni] ante sedem B conspectu + domini E* ;
 ** T dei om. F ei] et R diebus ac noctibus X R E F ; die ac nocte B
 62 ipsius B his X* R W* O* A T* ; om. B E F sedit E in throno]
 supra sedem B inhabitauit L R* ; habitabit M² B E ; habitauit Q* M* ;
 habitat Q² F 63 super illos B ; + et T U neque — 64 super eos om. E
 neque] non B neque sitient om. B F* umquam] amplius B F sed om.
 D B F sol — cadet] cadet super illos sol B 64 cadit D ; praem. non E² ;
 + sed V ullum aestum] omnis aestus B patiuntur W E F ; paterentur
 X ; om. B quia V A B b 65 in — est] est inter media sedem B est om.
 O* E F reget] teget b lapsu illos X B adducet F² ; ducet L P N T E ;
 ducit Q M U illos X B fontem X D Q M E F ; fontis b uitae] uiuae Q
 M E ; om. R ~ uitae fontes B 66 aquae Q M E F ~ quae uiuae Q M E
 absterget] delebit B dominus O ~ omnem deus B lacrimarum E ;
 maculam D ex] de V W B ; ab D E F 67 uincit W D A F* b ; uicit E F²
 illi] ei B ex] de P V R D E F b quid R* ; qui R²

paradiso Dei mei. Item illic : Esto fidelis usque ad mortem, et dabo tibi coronam uitae. Felices eos qui uigilabunt et seruiabunt
 70 *uestimenta sua ne nudi ambulent et uideant turpitudinem suam. De hoc ipso ad Timotheum II : Ego iam labor et tempus instat adsumptionis. Bonum agonem certavi, cursum perferi, fidem seruaui. Iam superest mihi corona iustitiae, quam mihi reddet Dominus in illo die ille iudex iustus, non solum autem mihi,* V 132
 75 *sed et omnibus qui dilexerint aduentum eius. De hoc ipso ad Romanos : Sumus filii Dei. Si autem filii, et heredes Dei, coheredes autem Christi : siquidem conpatiamur, ut et commagnificemur. De hoc ipso in psalmo CXVII : Felices qui immaculati sunt in uia, et qui ambulant in uia Domini. Felices qui perscrutantur*
 80 *martyria eius.*

XVII. MINORA ESSE QVAE IN SAECVLO PATIMVR QVAM SIT PRAEMIVM QVOD PROMISSVM EST.

In epistula Pauli ad Romanos : *Non sunt condignae pas-*

Codd. : LPNX VR q(inde a 79 sunt)bWOD A QM TU B EF

68/69 Apoc. 2, 10. 69/70 Apoc. 16, 15. 71/75 II Tim. 4, 6-8. 76/78 Rom. 8, 16.17. 78/80 Ps. 118, 1.2.

XVII, 3/5 Rom. 8, 18.

68 dei om. B item illic] et iterum R 69 uitae + item illic V R felices] beati Q M E F eos] erunt Q M; om. T² E F uigilabant E; uigilant F seruabant E F; om. R 70 ambulant L* X F uident E 71 de hoc ipso] item paulus V R; item apostolus A b; om. E F in secunda V² B; om. P ego + autem E F iam + et R lior R² O T* U; liber E; liberor F; liore R*; delibor P* b' D Q² B; delebor Q* M²; immolor A b et om. R* instat meae adsumptionis B; instat adsumptionis meae X V O* D T²; ads. meae instat A b; repositionis meae instat (instant F*) E F; meae resolutionis instat W 72 donum agonem R; certamen bonum E F cursum + meum X perferi] consummaui D A E F b 73 iam superest] de cetero reposita est E F iam om. T U B mihi om. E* ~ iustitiae corona B mihi reddat R; ~ reddet mihi D E F 75 in — iudex om. E illa die X D A F b ille iudex iustus] iudex ille iustus O* ille om. P b' W O² Q M B F ~ iustus iudex W O² mihi + reddet B 75 dilexerunt P* X R D B; diligunt W A E F b; + ad P de hoc inso] item V R A B b; om. E F 76 simus X; praem. ipse autem spiritus (om. E) testimonium reddit spiritui nostro (uestro F) quod E F filii² + dei N D heredes + heredes quidem O² E; + quidem F dei et coheredes F; dico heredes R; dei om. A b 77 si tamen E F conpatiamur D A B E F ut autem et R; ut F*; et X D Q M* B commagnificabimur D; magnificemur B; simul glorificemur E F 78 de hoc ipso] de hoc Q M; item V R A B b; om. E F in psalmo om. E CXVII] A Q M; CXVIII O; CXVIII X; CXVIII cet. felices] beati V² R W A Q M E F b qui om. R W A E F b 79 sunt] hic incipit q; om. R W A E F b in uia] uia X*; in lege B; om. W et om. V R W A E F b ambulabant L uia] L P N X b' O B; uis Q M; uiam R²; legem T*; lege cet. et felices X; beati V² R W A Q M E F b scrutantur q E F 80 martyria] testimonia W O A E F b eius om. X*; + in toto corde exquirunt (-rant E*) eum E F

XVII, 1 in + hoc E F 2 praemium + resurrectionis q b est + nobis X 3 in epistula pauli] paulus V R E F; paulus apostolus A b passionis L R* W* T* E

siones huius temporis ad superuenturam claritatem quae reuelatur in nobis. [De hoc ipso in Machabeis : Domino, qui sanctam habet scientiam, manifestum est, quia cum possim morte liberari, durissimos dolores corporis tolero flagellis uapulans, animo autem propter ipsius metum libenter haec patior. Item illic : Tu quidem, inpotens, ex hac praesenti uita nos perdis. Sed mundi rex defunctos nos pro suis legibus in aeternam uitae resurrectionem suscitabit. Item illic : Potius est ab hominibus morti datos expectare spem a Deo iterum ab ipso suscitatos. Tibi enim resurrectio in uitam non erit. Item illic : Potestatem inter homines habens, cum sis corruptibilis, facis quod uis. Noli autem putare genus nostrum a Deo esse derelictum. Sustine et uide, magna potestas eius qualiter te et semen tuum torquebit. Item illic : Noli frustra errare, nos enim propter nosmet ipsos haec patimur peccantes in Deum nostrum. Tu autem ne te existimes impunitum futurum adgressus pugnare cum Deo].

XVIII. DILECTIONI DEI ET CHRISTI NIHIL PRAEONENDVM. V 133

In Deuteronomio : Diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo et de tota anima tua et de tota uirtute tua. In euangelio cata Mattheum : Qui amat patrem aut matrem super me non est me dignus, et qui amat filium aut filiam super me non est me dignus : Et qui non accipit crucem suam et sequitur me non est meus discipulus. In epistula Pauli ad Romanos : Quis nos

Codd. : LPNX VR qbWOD A QM TU B EF

5/8 II Macc. 6, 30. 8/11 II Macc. 7, 9. 11/13 II Macc. 7, 14. 13/16 II Macc. 7, 16.17. 17/19 II Macc. 7, 18.19.

XVIII, 2/3 Deut. 6, 5. 4/7 Matth. 10, 37.38. 7/12 Rom. 8, 35-37.

4 temporis] saeculi B claritatem] gloriam EF; + dei q 5 uobis L P*
de — 19 deo praebent V R b (inter [ ]); om. cet. dominus R*; domine R² b 6 habes R b possem b; possent R mortem R; a morte b
8 propter + tui b 9 potens R praesentia R* perdis sed] perdidisset R*
12 spectare V* R suscitatos R*; suscitandos b; suscitari V² 15 a deo] adeo V
sed sustine R 19 futurum om. V

XVIII, 1 dilectione O* D E F* ~ et dei O* nil T; + esse V proponendum R W; + est E* 2 diligis X R* W D U* de] ex D E F 3 de 1.2] ex E F anima — tota² om. Q M uirtute + et anima M in] item in R A b 4 cata] secundum A b; om. E F mathei E F aut matrem om. L W O super] plus quam B E F 5 et — 6 dignus om. X D et] aut B super] plus quam F 6 accepit X A E suam om. E sequatur E F 7 meus discipulus] me dignus T* B E F in epistulis (-las P*) pauli P T* U; paulus E F; item paulus V R; item paulus apostolus A b qui L*

separabit ab agape Christi, praessura an angustiae an persecutio an famis an nuditas an periculum an gladius? Sicut scriptum
 10 *est: Quoniam causa tui occidimur tota die, deputati sumus ut oves uictimae. Sed in his omnibus superuincimus pro eo quod dilexit nos.*

XVIII. VOLVNTATI NON NOSTRAE SED DEI OBTEMPERANDVM.

In euangelio cata Iohannem: *Non descendi de caelo ut faciam uoluntatem meam, sed uoluntatem eius qui me misit.* De hoc ipso cata Mattheum: *Pater, si fieri potest, transeat a me calix*
 5 *iste: uerum tamen non quod ego uolo, sed quod tu.* Item in praece cottidiana: *Fiat uoluntas tua in caelo et in terra.* Item cata Mattheum: *Non omnis qui mihi dicit: Domine Domine, introibit in regnum caelorum, sed is qui facit uoluntatem patris mei qui in caelis est, ipse introibit in regnum caelorum.* Cata
 10 *Lucanum: Ille autem seruus qui cognoscit uoluntatem domini sui et non paruertit uoluntati eius uapulabit multas.* In epistula

Codd.: LPNX VR qbWOD A QM TU B EF

XVIII, 2/3 Io. 6, 38. 4/5 Matth. 26, 39. 6 Matth. 6, 10. 7/9 Matth. 7, 21. 10/11 Luc. 12, 47.

8 separauit P Q* M* T* U E* ; separat R ab agapem q ; ab agapem O* ; a caritate B W D A Q M B E F b praessura] tribulatio E F ~ an praessura R angustia V' q b' W A Q M B E F b persecutiones X 9 ~ famis an persecutio E famis] A q W D* E F ; fames cet. 10 quia E F causa tui occidimur] propter te mortificamur A E F b total] omni E deputati] aestimati A E F b sicut X B E 11 uictimae] occisionis D A E F b omnibus om. X superuicimus R ; superamus E F propter eum W E F quod] qui X V b W A T U E F b 12 dilexi nos A ; ~ nos dilexit E F

XVIII, 1 uoluntati + enim E F non om. M* ; ~ non uoluntati V R 2 cata] secundum A b ; om. E F iohannis E F 3 eius] patris mei F de — mattheum om. R de hoc ipso] item V A b ; in euangelio E F cata] secundum A b ; om. E F 4 mathei E F ; + qui fecerit uoluntatem (qui fec. uol. om. R) patris mei qui (om. R) in caelis est ipse introibit in regnum caelorum item cata lucan (lucanum R) V R 5 quod] sicut F tu + uis T E F 6 in praece cottidiana] illic E F tua + sicut D T² F in caelis O 7 cata mattheum] illic E F in kata R ; in euangelio secundum A ; secundum b omnes B mihi dicunt B* ; ~ dicit mihi X q O D Q M T E F ; + in illa die F² domine² + ipse V R 8 introiuit X Q* M* ; intrabit O D E F ; introibunt B* in regno B* sed — 9 caelorum om. X his W* O* A T* B ; hi R ; om. E F 9 qui om. R est om. R* ; + et L introiuit A Q* M* ; intrabit O E ; intrauit F in regno R q caelorum om. F* ; + item V' R b W A B b ; + item in euangelio D in cata E F ; secundum A b 10 lucan N q W Q M ; lucan L V' R b' A T U B b ; lucano E ; luc F cognoscet b O B ; cognouit V R ; scit E F domini — 12 uoluntatem om. R 11 non om. U* paruertit] facit q E F uoluntatem eius q ; om. E F uapulauit L X q O* A Q* M* T* U multis M² T² E F ; multa b O² ; multum X ; + plagis F² ; + item X V' A b

Iohannis : *Qui autem fecerit uoluntatem Dei manet in aeternum, V 134 quomodo et ipse manet in aeternum.*

XX. FVNDAMENTVM ET FIRMAMENTVM SPEI ET FIDEI ESSE
TIMOREM.

In psalmo CVIII : *Initium sapientiae timor Dei.* De hoc ipso
in Sapientia Solomonis : *Initium sapientiae metuere Deum.*
5 In Parhoemiis eiusdem : *Beatus homo est qui ueretur omnia per
metum.* De hoc ipso apud Esaiam : *Et super quem alium respi-
ciam, nisi super humilem et quietum et timentem sermones
meos ?* De hoc ipso in Genesi : *Et uocauit eum angelus Domini
de caelo et dixit illi : Abraham Abraham. Ille autem dixit :*
10 *Ecce ego. Et dixit : Noli inponere manum tuam super puerum
neque feceris illi quicquam. Nunc enim cognoui quoniam times
Deum tuum et non pepercisti filio tuo dilectissimo propter me.*
Item in psalmo I : *Seruite Domino in timore et exultate in
tremore.* [Item in Deuteronomio Dei uox ad Moysen : *Conuoca*
15 *ad me populum, et audiant uerba mea ut discant timere me
omnes dies quos ipsi uiuebunt super terram.* Item in Hieremia :

Codd. : LPNX VR qbWOD AQM TU B EF

12/13 I Io. 2, 17.

XX, 3 Ps. 110, 10. 4 Sir. 1, 14 (16). 5/6 Prou. 28, 14. 6/8 Is. 66,
2. 8/12 Gen. 22, 11.12. 13/14 Ps. 2, 11. 14/16 Deut. 4, 10.

12 dei] patris mei E* 13 quomodo — aeternum om. P* et om. X F*
ipse] deus V R E F

XX, 1 esse + in M 2 timore W* M²; + dei V R A E F 3 in] *praem.*
item R CVIII] L* V q O Q M; CIII R; CVIII N; CXVIII X*; CX *cet.*
initium] principium q b O E sapientiae] patientiae B; + et R dei]
L P V R B; domini *cet.*; + intellectus bonus omnibus facientibus cum E F
de hoc ipso] item A B b; om. E F 4 metuere dominum X Q M² T²;
metuere domino T* U; timere (timore W*) deum V W D; timor domini q b O
E F 5 in] item in V R A b proemiis X M²; prouerbiis A E F b eius
W; om. V R O A B E F b est om. X A E F b reueretur q b; metuit A b
per] propter E F 6 metum] timorem A F et de hoc ipso X; de hoc
R; item A B b; om. E F et om. E F super] propter F alium aspiciam
V; aspiciam alium E F 7 quietem q O* Q* M* E F; mansuetum B et²
om. X sermones meos] uerba mea A b 8 de hoc ipso] item V R A B b;
om. E F eum] illum W D; om. E F 9 abraham² om. D Q M 10 ego
+ sum F² dixit + ei E F inponere] inicere Q M; inferre E F super]
in Q M puerum + tuum E F 11 facias ei E; facies ei F nunc om. T*
enim] autem E F; om. D quia E F 12 dominum deum W E F et
om. L 13 item om. E F primo] V; om. F; secundo *cet.* in timore] in
tremore X et — tremore om. F* exultate + ei X W O D A E F² b in²
cum P W O D A F² b 14 item — 123 mei *habent* q W D b (*inter* [ ]); om. *cet.*
15 timere] amare W b 16 uiuent W b; uidebunt D in hieremiam W; apud
hieremiam D

Ecce dies ueniunt, dicit Dominus, et consummabo in domum
 Israhel et in domum Iuda testamentum nouum, non secundum
 testamentum quod disposueram patribus eorum in die cum ad-
 20prehendi manum illorum educere illos de terra Aegypti, quia
 non permanserunt in testamento meo, et ego neglexi eorum, dicit V 135
 Dominus, quia hoc testamentum quod disponam domui Israhel.
 Post dies illos, dicit Dominus, dans leges meas in sensum illorum
 et in corda illorum scribam illas, et ero illis in Deum, et ipsi
 25erunt mihi in plebem, et docebunt unusquisque fratrem suum
 dicentes : cognosce Dominum, quia omnes scient me a minimo
 usque ad maximum illorum, quia propitius ero iniquitatibus
 illorum et peccatorum eorum non ero memor amplius. Si exal-
 30tatum fuerit caelum in sublime, dicit Dominus, et si humiliata
 fuerit terra deorsum, at ego non reprobabo genus Israhel, dicit
 Dominus, pro omnibus quae fecerunt. Ecce ego congregabo eos
 ex omni terra qua dispersi illos in ira et in furore meo et in
 exacerbatione magna et conteram illos in locum istum et relin-
 quam eos in pauore, et erunt mihi in plebem, et ego ero illis in
 35Deum, et dabo illis uiam alteram et cor aliud ut timeant me
 omnibus diebus in bonum illis cum filiis suis, et consummabo eis
 testamentum aeternum quod non auertam post illos, et timorem
 meum dabo in cor illorum ut non discedant a me et uisitabo super
 illos benefacere illis et plantare eos in terra sua in fide et in
 40omni corde et in omni animo. Et in Apocalypsi : Et XXVIII
 seniores in conspectu Dei sedentes in thronis suis ceciderunt
 supra facies suas et adorauerunt Deum dicentes : gratias agimus
 tibi, Domine Deus omnipotens, qui es et qui fuisti, quod accepisti
 potestatem tuam magnam et regnasti, et gentes iratae sunt, et

Codd. : q(usque ad 41 dei)WD

17/28 Ier. 38 (31), 31-34.

28/31 Ier. 38 (31), 37.

31/40 Ier. 39 (32), 37-41.

40/47 Apoc. 11, 16-18.

48/53 Apoc. 14, 6.7.

XX, 17/22 LACT. inst. 4, 20, 6, p. 365, 6.

17 in] super D 18 israhel q in domo D 20 illos] eos D qui W
 21 non om. W* eos W 22 quod disponam om. W israhel q 23 legem
 meam in sensu eorum D 24 et¹ — illorum om. D illam D 25 et + non
 D b 26 ~ me scient W b a minore D 27 eorum D propius W
 28 illorum] eorum D et non q memor om. q* 29 humilata q 30
 at] ante W israhel q 32 quae D* in² om. q 33 exacerbatio W
 conteram] fort. legendum conuertam, cf. LXX 34 eos] illos D pauore]
 fort. legendum fauore, cf. LXX in plebe D ego om. D 36 in bono D
 illis om. D 38 eorum D ut] et W* 39 eos] illos D 40 et²] item
 D b in pocalypsin q 41 sedentis W ; deest q usque ad 74 quaerimus, folio
 deperdito 42 deo D* 43 fuisti + et W

45 uenit ira tua et tempus quo de mortuis iudicetur et detur merces
 seruis tuis prophetis et sanctis et timentibus nomen tuum pusillis
 et magnis et disperdere eos qui corruerunt terram. Item ibi : V 136
 Et uidi alium angelum uolantem medio caelo habentem euange-
 lium perenne euangelizare sedentibus super terram et in omnes
 50 nationes et tribus et linguas et populos dicentem in uocē magna :
 timete Deum et date ei honorem, quoniam uenit hora iudicii eius,
 et adorete eum qui fecit caelum et terram et mare et fontes
 aquarum. Item illic : Et uidi quasi mare uitreum mixtum
 igni, et uictores bestiae et imaginis eius, et numerus nominis eius
 55 CXLIII milia stantes supra mare uitreum habentes citharas
 Dei et cantantes canticum Moysi serui Dei et canticum agni
 dicentes : magna et mirabilia opera tua, Domine Deus omni-
 potens, iustae et uerae uiae tuae sunt, rex gentium. Quis non
 timeat et det honorem nomini tuo, quia solus pius et quoniam
 60 omnes nationes uenient et adorabunt in conspectu tuo, quoniam
 iustitiae tuae manifestatae sunt. Et in Danihelum : Fuit uir
 habitans in Babylone, cui nomen erat Ioachim, et accepit
 uxorem nomine Susannam filiam Helchiae formosam ualde et
 timentem Dominum : et erant parentes eius iusti et docuerunt
 65 filiam suam secundum legem Moysi. Item in Danihelo : Et
 sumus humiles in omni terra hodie propter peccata nostra, et non
 est hoc tempore princeps neque propheta neque potestas neque
 dux neque holocausta neque hostia neque oblatio neque thus neque
 locus sacrificare coram te hodie et inuenire misericordiam a te, sed
 70 in anima et spiritu humilitatis acceptos nos habe ut holocaustos
 uictimas arietum et taurorum et quasi multa milia agnorum qui
 sunt pinguisissimi. Sic fiat hostia nostra coram te hodie, et consum-
 metur potestas haec, quoniam non erubescunt qui confidunt in te.
 Et nunc sequimur te ex toto corde nostro et timemus te et quae-
 75 rimus faciem tuam. Ne nos in obprobrium tradas, sed fac nobis-
 cum secundum clementiam tuam et secundum amplitudinem V 137

Codd. : q(inde a 75 faciem)WD

53/61 Apoc. 15, 2-4. 61/65 Susanna 1-3 (Vulg. Dan. 13, 1-3). 65/77 Preces
 Asar. 13-18 (Vulg. Dan. 3, 37-42).

45 mercis W 46 et² om. D 47 ibi] illic D b 49 supra D 50 populum
 dicens W in om. b 53 illic om. W 54 uictores — imaginis] pascentes
 bestiae cum agnis D 55 milia om. D b 56 et cantant D canticum — dei
 om. W* 58 iustitiae D* 61 et] item D b danihel D; daniele b 62
 babylonia D 64 deum D 65 danihel D; daniele b 67 prophetae D
 neque potestas om. D 68 ~ oblatio neque hostia D 69 hodie om. D
 70 habere W holocausti D² 72 consumetur b 73 haec] illorum D 74
 te ex om. D te² om. D 75 faciem] iterum adest q tuam + uidere W 76
 clementiam q] tranquillitatem D b; misericordiam W amplitudinem] multitu-
 dinem D

misericordiae tuae. Et iterum : Et rex uehementer gavisus est et iussit Danihelum de lacu leonum eici, et nihil illi nocuerunt leones, quia confidebat et crediderat Deo suo. Et iussit rex : et per-
 80 *duxerunt illos homines qui accusauerunt Danihelum et miserunt illos in lacum leonum et uxores eorum et natos eorum. Et antequam peruenirent in pavementum lacus, adprehensi sunt a leonibus et omnia ossa eorum comminuerunt. Tunc Darius rex scripsit : Omnibus gentibus, tribubus, linguis, qui sunt in regno meo :*
 85 *Pax sit uobiscum a facie mea. Censeo ego ut hi omnes, qui sunt in regno meo sint timentes et trementes Deum summum cui seruit Danihel, quia ipse est Deus uiuus et permanet in saecula, et regnum eius non transibit, et dominatio eius in perpetuum ambulat, et saluos facit et facit signa et prodigia mirabilia in caelo*
 90 *et in terra, qui eripuit Danihelum de lacu leonum. Item in Micheam : In quo adsequar Dominum et adprehendam Deum meum sublimem. Si adprehendam illum in sacrificiis, in holocaustomatibus, in uitulis anniculis, si accepto faciet Dominus in milibus arietum aut in decem milibus caprarum pinguium, aut dabo primum*
 95 *mitiua mea impietatis fructum uentris mei, peccatum animae meae. Renuntiatum tibi est, homo, quod bonum aut quid Dominus exquirat a te aliud nisi ut facias iudicium et iustitiam et diligas misericordiam et paratus sis ut eas cum Domino Deo tuo. Vox Domini in ciuitate inuocabitur, et timentes nomen eius sal-*
 100 *uabit. In oratione Ambacum : Domine, exaudiui auditum tuum et timui, recognoui opera tua et expaui in medio duum animalium cognosceris. Item in Micheam : Pasce populum tuum in uirga tua, oues hereditatis tuae, inhabitantes separatim conuallem in medio Carmelo. Parebunt Basanitin et Galaditin secundum dies*

V 138

Codd. : qWD

77/90 Dan. 6, 24-28 (23-26).   91/100 Mich. 6, 6-9.   100/102 Hab. 3, 2.
 102/111 Mich. 7, 14-18.

---

77 tuae + libera nos D   et iterum] item illic D   78 daniellem b   de lacum q
 79 credebat W b   iussit + illos q²   duxerunt W b   80 accusauerant D b
 danielem b   81 in lacu W* D b   84 tribus q W* D* ; + et D²
 85 et ego D   hi om. W b   86 ~ summum deum D   87 dominus D   per-
 manens D   88 eius] illius q   transiuit q   ambulabit b ; ambulabat W
 89 saluus] solus D   faciet et W b ; om. D   prodigia + et D b   90 daniellem
 b   de lacum q   item] et q   in michaea b   93 faciet] fauet b   94
 arietum — milibus om. D   95 fructus W   96 ~ est tibi W b   quid] quod
 D   97 exquirat D   a te om. D b   100 in — 102 cognosceris om. D b   101
 cognoui] considerauit W   duorum W   102 cognosceris om. W   in michaea
 b   parce D*   tuum om. W   103 et habitantes D   separatim om. W b
 conuale b ; conuellem q ; conuelle D ; conuelli W² ; nielli W*   104 para-
 bunt W b   basanim et galadim D

- 105 *saeculi et secundum dies projectionis eorum a terra Aegypti ostendam illis admirabilia. Videbunt gentes et confundentur ex omni fortitudine sua, et superponent manus in os suum. Aures illorum exsurdabuntur, elingent puluerum quomodo serpentes trahentes terram, conturbabuntur in conclusione sua, ad Dominum Deum*
 110 *suum expauescent et timebunt abs te. Quis Deus quomodo tu eleuans iniustitiam et transgrediens impietates? Et in Naum: Montes commoti sunt ab eo et colles contremuerunt et denudata est terra ante faciem eius et omnes qui inhabitant illam. A facie irae eius quis sustinebit et quis resistit in ira animi ipsius?*
 115 *Animatio ipsius fluere facit principatus et petrae dissolutae sunt ab illo. Bonus Dominus illis qui eum sustinent in die praessurae et cognoscens illos qui eum timent. Item in Aggeo: Et audiuit Zorobabel filius Salathiel de tribu Iuda et Iesus filius Iosedech sacerdos magnus et omnes qui superfuerunt de populo uocis*
 120 *Domini Dei sui et uerbum Aggei prophetae, quoniam misit illum Dominus ad illos, et timuit plebs a facie Dei. Item in Malachiel: Testamentum meum fuit cum uita et pace, et dedi illis timorem timere me a facie nominis mei]. Item in psalmo XXXII: Timete Dominum, sancti eius, quoniam non est inopia eis qui*
 125 *eum metuunt. Item in psalmo XVII: Timor Domini castus perseuerans in saecula saeculorum.*

XXI. NON TEMERE DE ALTERO IUDICANDVM.

V 139

In euangelio cata Lucanum: *Nolite iudicare ne iudicemini:*

Codd.: LPNX VR *q(usque ad 108 serpentes)bWOD A QM TU B EF*

112/117 Nah. 1, 5-7. 117/121 Agg. 1, 12. 122/123 Mal. 2, 5. 124/125 Ps. 33, 10. 125/126 Ps. 18, 10.

XXI, 2/3 Luc. 6, 37.

105 et *om. q* 106 et mirabilia *W*; mirabilia *D b* 107 superponunt *D* illo-
 rum] eorum *W b* 108 elingent] *q*; et lingent *W b*; et linguent *D²*; etingent *D**
 serpentes] *hic desinit q* 109 conturbabuntur + et lingent (linguent *D²*)
 puluerem *D* 111 leuans *W** 115 animatio ipsius *om. W** 117 cognoscent
W D* item] et *W* 118 ~ salathiel filius *W* iesus filius] iussus *W*
 iosadech *W* 119 uoces *D* 120 sui] fuit *D** et — prophetae *om. D*
 121 item *om. W* 122 meum *om. D* et¹] te *W* dedit *W* 123 item]
 iterum adsunt codd. omnes; *om. W E F* in — XXXII *om. W** XXXIII *L²*
P b' W² D A Q M B E F b 124 domino *M**; deum *A*; + deum *O*; + omnes
V' b' B F quia *V R F* non est inopiam *B*; non est inopiae *U*; nihil deest
A F b eis — metuunt] timentibus eum *R A B E F b* eis] eius *X* Q* M**;
om. U 125 ~ metuunt eum *W O* item *om. E F* XVII] *L* N X* V O*
Q M* T U; XXII *R*; XVIII *cet.* dei *B* castus] sanctus *O A E F b* 126
 permanet *F*; permanens *D A E b* in saeculum saeculi *W D A E b*; in aeter-
 num *F*

XXI, 1 timere *A E F** altero + in *O* 2 in] *praem.* item *O* euangelio
om. E F cata] secundum *A b* lucanum] *P X R D*; lucano *E F*; lucan
N W O Q M*; matheum *M²*; lucam *cet.* neque *L* D**; ut non *E*

Nolite condemnare ne condemnemini. De hoc ipso ad Romanos : Tu qui es qui iudicas alienum seruum ? Domino sua stat aut 5 cadit. Stabit autem : potens est enim Deus statuere eum. Et iterum : Quare sine excusatione es, o homo. In quo enim iudicas alium, te ipsum condemnas : eadem enim agis quae iudicas. Speras autem tu qui iudicas eos qui mala agunt et eadem facis, quia ipse effugies iudicium Dei ? Item in epistula Pauli ad 10 Corinthios I : Et qui se putat stare uideat ne cadat. Et iterum : Si qui se putat scire aliquid, nondum scit, quemadmodum oporteat scire.

XXII. ACCEPTA INIVRIA REMITTENDVM ET IGNOSCENDVM.

In euangelio in praece cottidiana : *Remitte nobis debita nostra, sicuti et nos remittimus debitoribus nostris.* Cata Mar-

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

4/5 Rom. 14, 4.   6/7 Rom. 2, 1.   8/9 Rom. 2, 3.   10 I Cor. 10, 12.   11/12 I Cor. 8, 2.

XXII, 2/3 Matth. 6, 12.

3 nolite — condemnemini om. F* de hoc ipso] item A B b ; om. E F 4
qui¹] L N X R T* U ; quis cet. qui²] ut R iudices P V R W A b ~
seruum alienum E 5 cadet R D B E ; cadat X stauit T* ; statuit U au-
tem om. X potens est] potest E ; potens b' Q* M T* U enim deus om. F* ;
+ iterum A b illum P B E F et iterum] item illic D A B E F b 6 quare]
propterea V R E² F ; propter E* ; om. A sine causatione L* ; excusatione
(-nem M²) Q M ; inexcusabilis A E² F b ; inexpugnabilis E* es] habes M² in
ras. ; om. Q* o om. X W F homo + omnis qui iudicas V E F in — 7
iudicas om. E ; in — 8 iudicas om. F iudicas alienum O ; de alio iudicas A
b ; alterum iudicas D ; + et P 7 condemnes X enim om. B agis qui P
V W A B b ; agis quam X ; magisque R* O* ; facis que O² 8 speras] existimas
E tu] hoc o homo E qui¹ om. Q M* eos] eorum D* ; de his E F
qui²] quia F* male X U* ; talia A W E F b eadem agis b W D ;
eadem et tu agis B ; facis ea E F 9 quoniam E F ipse] tu E F ; om. V
fugies X B domini D item om. E F in epistula om. D A B E F b
pauli om. D A Q M B E F b ad romanos F 10 prima om. N R et
om. F putat] sperat Q M stare — 11 putat om. O nec E et iterum]
item illic A B b 11 quis se X b' W D A Q M T² E F b ; quis L scire]
**sc*re R ~ aliquid scire V ; + nos R ; + in uobis X nondum] dum
hoc R scit] cognouit E F 12 oporteat] praem. eum R² ; debeat B ; + eum
P W D A E F b sciri V ; om. Q M*

XXII, 2 in precepto cotidiano (-na O*) O ; mathei E F ; om. N² ; + et V
remittenda X ; dimitte V R debita + et peccata A 3 sicuti] L P N
A U b ; ut V ; sicut cet. remittemus U E F* ; dimittimus V R W O B cata
marcum] praem. item V' R b' W D B ; item illic E F ; item in euangelio secundum
mattheum (marcum b) A b

cum : *Et cum steteritis ad orationem, remittite si quid habetis*
 5 *aduersus aliquem, ut et pater uester qui in caelis est remittat*
peccata uobis. Si autem uos non remiseritis, neque pater uester
qui in caelis est remittet uobis peccata uestra. Item illic : In qua V 140
mensura mensi eritis, in ea metietur uobis.

XXIII. VICEM MALIS NON REDDENDAM.

In epistula Pauli ad Romanos : *Nemini malum pro malo*
reddentes. Item illic : Noli uinci a malo, sed uince in bono
malum. De hoc ipso in Apocalypsi : Et dixit mihi : Ne signaueris
 5 *uerba prophetiae libri huius, quia iam tempus in proximo est.*
Et hi qui perseuerant nocere noceant et qui in sordibus est
sordescat adhuc, iustus autem adhuc iustiora faciat, similiter et
sanctus sanctiora. Ecce uenio cito, et merces mea mecum est
reddere unicuique secundum facta sua.

XXIII. NON POSSE AD PATREM VENIRE NISI PER CHRISTVM.

In euangelio cata Iohannem : *Ego sum uia et ueritas et uita.*

Codd. : LPNX VR bWOD AQM TU B EF

4/7 Marc. 11, 25.26. 7/8 Marc. 4, 24.

XXIII, 2/3 Rom. 12, 17. 3/4 Rom. 12, 21. 4/9 Apoc. 22, 10-12.

XXIII, 2/3 Io. 14, 6.

4 steteritis — 5 aduer[sum] om. A remitte X* E ; dimittite V ; dimitte R
 si om. B quis O* E ; quae B 5 aduersum X ; sum A et om. D
 remittet E F ; dimittat V R ; + uobis E F 6 peccata — 7 remittet om.
 X Q M uobis] uestra R D E F si — 7 uestra om. F uos om. E di-
 miseritis P V R 7 remittit L N T* U ; remittat O* ; dimittet V R ~ pec-
 cata uestra dimittet uobis R ~ peccata uobis B uestra om. B in quam
 mensuram R 8 mensi fueritis X W D A Q M E F b ; metietur V R b O B
 in eadem B W D B ; om. E F* remetietur V' W D² Q² M B E b ; remete-
 tur F ; remediatur A ; remittetur D* Q*

XXIII, 1 mali E F reddendum E F 2 in — pauli] praem. item R ; om.
 E F ; + apostoli A b ad romanos om. X nulli E F male pro male E
 3 in bonum P O* M* U F 4 de hoc ipso] item A B b ; om. E F 5 libro
 huius E ; ~ huius libri F qui iam O* ; quoniam V tempus om. O ; ~ iam
 tempus B 6 et¹ ut D O² T² ; om. O* his O* ; is O² perseuerauerant A ;
 perseuerat O noceat O in sordibus] sortibus W* est et W ; et R* ;
 om. O 7 sordescas A ; surdeant E adhuc om. Q M iustior autem X ;
 similiter et iustus E F adhuc om. X B facere O ~ iustiora faciat adhuc
 V (vid.) W A E F b et om. F* 8 sanctior R ; praem. et F ; + faciat adhuc
 E ; + faciet adhuc F ; + et B mercis X W A E F est om. A b 9 facta]
 opera A E F

XXIII, 1 ueniri N V B U b ; perueniri R per + iesum D ; + dominum
 nostrum iesum E F ; + filium eius iesum Q M 2 cata] secundum A b ; om.
 E F iohannis E F uia — 3 sum om. O et¹ om. X Q M B F

Nemo uenit ad patrem nisi per me. Item illic : Ego sum ostium. Per me si qui introierit, saluabitur.

XXV. AD REGNUM DEI, NISI BAPTIZATVS ET RENATVS QVIS
FVERIT, PERVENIRE NON POSSE.

In euangelio cata Iohannem : *Nisi quis natus fuerit ex aqua et spiritu, non potest introire in regnum Dei. Quod enim 5 natum est de carne caro est, et quod natum est de spiritu spiritus est. Item illic : Nisi ederitis carnem filii hominis et biberitis sanguinem eius, non habebitis uitam in uobis .*

XXVI. PARVM ESSE BAPTIZARI ET EVCHARISTIAM ACCIPERE, V 141
NISI QVIS FACTIS ET OPERE PROFICIAT.

In epistula Pauli ad Corinthios : *Nescitis quia qui in stadio currunt omnes quidem currunt, unus tamen accipit palmam ? Sic currite, ut occupetis. Et illi quidem, ut corruptibilem coronam accipiant, nos autem incorruptam. In euangelio cata Mattheum: Omnis arbor non faciens fructum bonum excidetur et in ignem mittetur. Item illic : Multi mihi dicent in illa die : Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus et in tuo nomine*

Codd. : LPNX V(usque ad XXVI, 3 corinthios)R bWOD A QM TU B EF

3/4 Io. 10, 9.

XXV, 3/6 Io. 3, 5.6. 6/7 Io. 6, 53 (54).

XXVI, 3/6 I Cor. 9, 24.25. 7/8 Matth. 7, 19. 8/12 Matth. 7, 22.23.

3 ostium] ianua D A Q M E F b 4 si quis L² X b' W O D A Q M B E F b

XXV, 1 dei om. F* et renatus om. E F 2 ~ non posse peruenire nisi
... fuerit W perueniri L N T U possit Q M* ~ non posse peruenire F
3 cata] secundum A H ; om. E F iohannis E F renatus P* X V R b' D
A T² B E F b fuerit + peruenire non posse F 4 spiritu + sancto V R E F
5 est¹ om. P et om. O T* U spiritu + sancto F² 6 edideritis X W 7
~ sanguinem eius biberitis A B E F

XXVI, 1 paruum E F esse + se T* 2 qui E F operibus B proficiet F ; proficiam D* ; perficiat B 3 in — pauli om. B E F epistulis L² P T U ; + apostoli A b corinthios + prima X V R b W D A M² T² E F b deest V usque ad XXVIII, 7 sermonis nescitis om. F* quia om. F qui] duo A ; om. W 4 tamen] quidem B accepit X palmam] coronam A b ; bradium E 5 ut omnes occupetis P ; ut omnes conprehendatis A E F b corruptibile N ; incorruptibilem X 6 nos] uos A F autem] tamen B ; uero b' incorruptibilem E F in euangelio] item B ; praem. item R A B b cata] secundum A b ; om. E F mathei E F 7 omnis] praem. bonum excidetur R non faciens] qui non facit F exciditur N U ; om. O* in igne L O* T* U ; in igni P 8 mittitur L N U item illic] et iterum R mihi om. F² dicunt X E ~ dicunt mihi E 9 non F* ; om. E ~ nomine tuo¹ R b' B F prophetauimus — nomine² om. X profetabimus A ~ nomine tuo² R b' F

- 10 *daemonia exclusimus et in nomine tuo uirtutes magnas fecimus? Et tunc dicam illis: Numquam uos cognoui, recedite a me, qui operamini iniquitatem.* Item illic: *Luceat lumen uestrum coram hominibus, ut uideant bona opera uestra et clarificent patrem uestrum qui in caelis est.* Item Paulus ad Philippenses: *Lucete*
 15 *sicut luminaria in mundo.*

XXVII. BAPTIZATVM QVOQVE GRATIAM PERDERE QVAM CONSECVTVS SIT, NISI INNOCENTIAM SERVET.

In euangelio cata Iohannem: *Eccē sanus factus es: Iam noli peccare ne quid tibi deterius fiat.* In epistula Pauli ad
 5 Corinthios: *Nescitis quia templum Dei estis et spiritus Dei habitat in uobis? Si qui templum Dei uiolauerit, uiolabit illum Deus.* De hoc ipso in Paralipomenon: *Deus uobiscum est, dum estis uos cum ipso. Si dereliqueritis eum, derelinquet uos.* V 142

XXVIII. NON POSSE IN ECCLESIA REMITTI EI QVI IN DEVM DELIQUERIT.

In euangelio cata Mattheum: *Qui dixerit uerbum aduersus*

Codd.: LPNX R bWOD A QM TU B EF

12/14 Matth. 5, 16. 14/15 Phil. 2, 15.

XXVII, 3/4 Io. 5, 14. 5/7 I Cor. 3, 16. 17. 7/8 II Par. 15, 2.

XXVIII, 3/6 Matth. 12, 32.

10 expellimus X; eiecimus W E; eicimus F ~ tuo nomine b' W A B b
 magnas] multas N A B E F b 11 illi D*; ~ ill. dicam D numquam]
 non A B b cognosco R*; noui X b O A M² B b; uidi Q M* ~ noui uos
 B me + omnes E qui — iniquitatem] operarii iniquitatis A b qui]
 quia P R 12 ~ iniquitatem operamini O sic luceat E F lux uestra
 A b 13 ut] et F bonas operas uestras B bonam W* uestra om. O*;
 ~ opera uestra bona W E F et om. X glorificent O; magnificent R E
 14 ~ est in caelis R A b item om. E F paulus + apostolus A b lucite
 T*; inter quos lucetis E F 15 in hoc mundo E F; immundo Q M

XXVII, 1 baptizatos A ~ perdere gratiam W consecuti A²; secuti
 A* 2 sint A; est P R E F innocentiam om. E seruent A 3 cata]
 secundum A b; om. E F iohannis E F factus om. E 4 in epistulis pauli
 L P O; praem. item N R b' D Q; item paulus B E F; item paulus apostolus A b
 5 corinthios + prima R b W² D M² b dei om. U*; ~ dei templum B; +
 usque hoc M² 6 in uobis inhabitat X si qui] L P N R T* U; si quis cet.
 ~ die templum uiolauerit B; ~ uiol. templum dei X uiolabit] uiolauit
 O* Q* M* T* U; disperdet P X b W D E F 7 deus om. F* de hoc ipso]
 de hoc D; item R A B b; om. E F in om. R dominus R est quamdiu
 P B E F; et dum R; om. W 8 uos om. D cum illo W dereliquitis O;
 derelinquitis R eum] illum B uos] eum M*

XXVIII, 1 in ecclesiam X B E ei om. E F 2 dereliquerit O M*; dere-
 linquerit R 3 cata] secundum A b; om. E F mathei E F aduersum B;
 contra E

filium hominis remittetur illi : Qui autem dixerit aduersus
 5 Spiritum sanctum non remittetur illi neque in isto saeculo neque
 in futuro. Cata Marcum : Omnia peccata remittentur filiis
 hominum et blasphemiae. Qui autem blasphemauerit Spiritum
 sanctum non habet remissam, sed reus erit aeterni peccati. De
 hoc ipso in Basilion I : Si delinquendo peccet uir aduersus uirum,
 10 orabunt pro eo Dominum : Si autem in Deum peccet homo,
 quis orabit pro eo ?

XXVIII. DE ODIS NOMINIS ANTE PRAEDICTVM.

In euangelio cata Lucanum : Et eritis odibiles omnibus
 propter nomen meum. Cata Iohannem : Si saeculum uos odit,
 scitote quoniam me primo odiit. Si de saeculo essetis, saeculum
 5 quod suum esset amaret : Sed quia de saeculo non estis et ego
 elegi uos de saeculo, propterea odit uos saeculum. Mementote
 sermonis quem dixi uobis : Non est maior seruus domino suo. V 143
 Si me persecuti sunt, et uos persequentur. [Item in Baruch :

Codd. : LPNX V(inde a XXVIII, 7 quem)R bWOD A QM TU B EF

6/8 Marc. 3, 28.29. 9/11 I Sam. 2, 25.

XXVIII, 2/3 Luc. 21, 17. 3/8 Io. 15, 18-20.

4 redemittetur A illi] ei D E F dixerit om. A aduersum X B 5
 spiritum om. R* remittetur illi] habebit remissa peccatorum X ei T E F ;
 ipso M* isto] hoc E 6 in futurum Q item cata marcum R b' D B ;
 item secundum marcum A b ; in euangelio marci E F remittentur — blasphem-
 7 blasphemauerit] plasmauerit L* B* in spiritum R² D Q M B F ; in
 spiritu X ; in sps R* 8 sancto X ; om. T U habet remissam] remittetur
 illi Q M habebit X remissa P X O* B ; remissionem W D A E F b sed]
 et X B erit om. D ; + iudicio F² aeternum E peccatur D* ; peccator
 D² ; delicti E F 9 de hoc ipso] item R A B b ; om. E F basilion] regno-
 rum A b prima L ; om. N² R A F delinquendum X ; derelinquendo U* ;
 delicto b peccat uir R B ; peccauerit uir P ; peccetur b' O Q M ; peccatur W
 D ; delinquerit uir F ; delinqueritur E aduersum B uirum — eo] mur-
 murabunt pro sacerdos eo A 10 ad dominum E ; domino M* T* ; deum b
 R O ; ad deum D in deo B ~ peccet homo in deum E F 11 qui O*
 exorabit b' Q M pro eum L* O* T* U

XXVIII, 1 hominis E ; + domini X praedicti T² 2 euangelio om. E F
 cata lucanum om. R cata] secundum A b lucanum] P X D* ; lucano
 E F ; lucan N W O Q M ; luca D² ; lucam cet. et om. R omnibus + homi-
 nibus Q M T U 3 item cata N R D B ; in cata E F ; item secundum A b io-
 hanne E ; iohannis F 4 quoniam om. F primum D E F odit L* P X b
 E F b ; odiuit O² D M² ; odibit O* de saecula A estis F* saeculum]
 mundus E 5 sed + et L qui F* non om. A* et] sed B F 6 elego
 uos A ; ~ uos elegi B saeculum] mundus E F 7 sermones P X O* D* ;
 sermonem W Q* M T U E ; sermonum R F quem] iterum adest V ; que A ;
 quos P X R dixi] locutus sum R ~ seruus maior domino suo O D B F ;
 ~ maior domino suo seruus b' Q M ; + neque apostolus maior eo qui misit illum
 E F 8 me] uos O* persecuntur R item — 21 alieno habent W D b
 (inter [ ]) ; om. cet.

Veniet enim tempus, et quaeritis me et uos et qui post uenerint,
 10 audire uerbum sapientiae et intellectus, et non inuenietis.
 Nationes autem cupient uidere sapientem praedicantem, et non
 obtinget eis : Non quia deerit aut deficiet sapientia huius saeculi
 terrae, sed neque deerit sermo legis saeculo. Erit enim sapientia
 in paucis uigilantibus et taciturnis et quietis, sibi confabulantes
 15 et in cordibus suis meditantes, quoniam quidam eos horrebunt
 et timebunt ut malos : alii autem nec credunt uerbo legis altissimi :
 Alii autem ore stupentes non credunt et credentibus erunt con-
 trarii et impedientes spiritum ueritatis. Alii autem erunt sapien-
 tes ab spiritu erroris et pronuntiantes sicut altissimi et fortis
 20 edicta. Alii autem personales fidei. Alii capaces et fortes in
 fide altissimi et odibiles alieno.]

XXX. QVOD QVIS DEO VOVERIT CITO REDDENDVM.

Apud Solomonem : Prout uoueris uotum Deo, ne moram
 feceris reddere illud. De hoc ipso in Deuteronomio : Si autem
 uoueris uotum Domino Deo tuo, non tardabis reddere illud : quia
 5 inquirens quaeret illud Dominus Deus tuus a te, et erit in pecca-
 tum. Ea quae egredientur per labia tua obseruabis et facies
 donum quod locutus es ore tuo. De hoc ipso in psalmo XLVIII :
 Sacrifica Deo sacrificium laudis et redde altissimo uota tua.

Codd. : LPNX VR bWOD AQM TU B EF

9/21 Baruch : Cf. M. BOGAERT, *Apocalypse de Baruch*, tome I, p. 259-269 (Bibliogr. n. 299).

XXX, 2/3 Eccle. 5, 3. 3/6 Deut. 23, 21. 6/7 Deut. 23, 23. 8/9 Ps. 49, 14.15.

9 quaeritis D* uenerint] fuerint D 11 praedicantem om. D 12 con-
 tinget D quia deerit] qui aderit W* ; qua aderit D* 15 et — meditantes
 om. D 17 credent b credentibus] credent et contradicentes D erint D*
 18 erant W sapientis D* 19 ad spiritum D b fortes D² 20 edicta]
 est dicta W

XXX, 1 quod] quo T* U domino EF ~ uouerit deo Q M uouerit
 cito] uoueritotum A cito reddendum om. E ; + est uotum F 2 deo — 3
 feceris om. X domino F ~ deo uotum W B 3 de hoc — 4 quia om. O
 de hoc ipso] item V R b A B b ; om. X E F si] sic A 4 uoues L P N
 T U domino om. b (vid.) A B non] ne D F quia om. X 5 quaerit
 D E F ; requiret A b ; inquiret X dominus om. Q M deus om. T U tuus
 om. E F erint W ; erunt A T² F ; + tibi P W in + te X R 6 ea quae]
 et aquae W egrediuntur D F per leuia T* U tua om. O faciens E ;
 + domino deo tuo E F 7 dando O ; bonum N es] est L* ; + ex b' Q M
 E F ; + de B tuo om. N* de hoc ipso] item A B b ; om. X E F XLVIII
 L² P² X R b' W O² D A Q E F b ; XLIII T* 8 sacrificia] sacrificium X* ; im-
 mola A E F b laudis om. A altissimi P* W tua + et P D E F²

Inuoca me in die praessurae et eximam te et clarificabis me.
 10 De hoc ipso in Actis apostolorum : *Inpleuit Satanias cor tuum, V 144*
mentiri te apud Spiritum sanctum, cum esset fundus in tua
potestate? Non hominibus mentitus es sed Deo. Apud Hieremiam : Maledictus qui facit opera Dei neglegenter.

XXXI. EVM QVI NON CREDIDERIT IAM IUDICATVM ESSE.

In euangelio cata Iohannem : *Qui non crediderit iam iudicatus est, quia non credidit in nomine unici filii Dei. Hoc autem est iudicium, quoniam lux uenit in saeculum, et magis dilexerunt tenebras quam lucem.* De hoc ipso in psalmo I : *Propterea non resurgent impii in iudicium neque peccatores in consilio iustorum.*

XXXII. DE BONO VIRGINITATIS ET CONTINENTIAE.

In Genesi : *Multiplicans multiplicabo tristitias tuas et gemitus tuos, et in tristitia paries filios, et conuersio tua ad uirum*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

10/12 Act. 5, 3-4. 13 Ier. 31 (48), 10a.

XXXI, 2/5 Io. 3, 18.19. 5/7 Ps. 1, 5.

XXXII, 2/4 Gen. 3, 16.

9 in diem R O* [praessurae] tribulationis X D A E F b ; + tuae A F b ; + me E* eximam] exaudiam X D ; eripiam A F b ; eruum E te om. B glorificabis A b ; honorificabis E ; magnificabis F 10 de hoc ipso] item V R A B b ; om. X E F in actibus A E F b ; in actus T inplebit X T U ; praem. cur Q M ; praem. ut quid P E F 11 mentire A² Q* M* ; ut mentieris E ; ut mentitus es F te om. E F apud] ante O ; om. P X² R* W Q M E F spiritui sancto P X² W Q M E F cum — 12 potestate] nonne manens tibi manebat et fundus in tuae (tua erat W²) potestate W fundus] uenditum E F ; + uenditus M² tua + erat E F 12 es om. O* ; ~ es hominibus mentitus W E F apud — 13 neglegenter om. W* apud hieremiam] praem. item X V R B E F ; item in hieremia A b 13 maledictus + homo V E F domini E ; om. L* O*

XXXI, 1 eum om. R creditur W² iudicatus L* O* 2 cata] secundum A b ; om. E F iohannis E F crediderit + in nomine unigeniti filii dei E iam — creditur om. F iudicatum M* B 3 esse B* qui X non — 5 quoniam om. E crediderit L X ; credit W B unigeniti N F ~ est autem F 4 quia D F in saeculo W ; in mundo E F magis dilexerunt] dilexerunt homines magis E F ; + homines V' Q M 5 de hoc ipso] item R A B b ; om. X E F primo om. N² F* propterea] ideo E F 6 resurgunt X b W O D A T U B E F b in iudicio X V' b' W O D A Q M T² B E F b neque — 7 iustorum om. E F

XXXII, 2 genesi + si A multiplicans — 3 tuos] replens replebo (+ me E*) merores tuos et suspirium tuum E F gemitus N X* Q* M* B 3 tuos L O* U et¹ om. D A b filios] natos tuos E F ; + tuos X et² + erit X Q M conuersatio X F tua + erit F

tuum, et ipse tui dominabitur. De hoc ipso in euangelio cata
 5 Mattheum : Non omnes capiunt uerbum, sed illi quibus datum
 est. Sunt enim spadones qui ex utero matris nati sunt sic, et
 sunt spadones qui coacti sunt ab hominibus, et sunt spadones
 qui se ipsos castrauerunt propter regnum caelorum. Qui potest
 10 et generantur. Qui autem habuerint dignationem saeculi illius
 et resurrectionis a mortuis, non nubunt neque nubuntur : Neque V 145
 enim incipient mori : Aequales enim sunt angelis Dei, cum sint
 filii resurrectionis. Resurgere autem mortuos Moyses significat,
 quomodo dicit in rubo : Dominus Deus Abraham et Deus Isaac
 15 et Deus Iacob. Deus non est mortuorum sed uiuorum. Omnes
 enim illi uiuunt. De hoc ipso in epistula Pauli ad Corinthios I :
 Bonum est homini mulierem non contingere. Propter fornicationes
 autem unusquisque uxorem suam habeat et unaquaeque
 20 uiro. Vxor corporis sui potestatem non habet sed uir. Similiter

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

5/9 Matth. 19, 11.12.   9/16 Luc. 20, 34-38.   17/26 I Cor. 7, 1-7.

4 de hoc ipso] item V R A B E F ; om. X   cata] secundum A b ; om. E F
 5 mathei E F   capiuntur T* ; capit uno A   uerbum + istud O² A E F b
 illis X A Q M* ; om. P E F   6 enim] autem F   spadones] eunuchi E F
 ex] de E F   ~ matris utero E ; + suae W   nati sunt] nascuntur O
 sic om. P A Q M ; ~ sic nati sunt W E F   7 spadones] eunuchi E F
 coacti — 8 qui¹ om. X   coacti] facti E F   spadones] eunuchi E F   8
 castrauerunt] eunuchizauerunt F   qui] si quis X   9 cata] secundum A b ;
 in euangelio E F   lucanum] P X R D ; lucano E F ; lucan N W O Q M ;
 lucam cet.   huius om. A   generunt et generantur A   10 habuerit L P N
 X R W* O Q M T* U E   illius] huius X O F   11 resurrectionem O   nu-
 bent X M² E F   nubentur O Q² M² T² E F   12 enim¹ om. D F   incipient
 X   aequales] quales T* E F*   enim² om. D   sunt] erunt P W ; om. F*
 angeli X* F ; sicut angeli E ; + et filii F²   dei om. E F* ; + sunt F²   13
 resurgere — significat] de resurrectione autem mortuorum non legistis in libro
 moysi (mosi F) E F   a mortuis D   moyses L P N   significat] scripsit W
 14 dicat X ; dixit F² ; + deus F² ; + uidi b W D   in rubro R ; in libro E²
 dominum P b W O D A T U E b ; om. F   deum¹ P b W O D A T U E F*
 b ; dominus M* ; ego sum deus X² F²   abrahae P   deus²] L X V' R Q M B ;
 deum cet.   15 deus¹] L X V' R Q M B ; deum cet.   deus² om. N ; ~ non deus
 est T² ; ~ non est deus V' R Q M B E F ; + ergo F   sed uiuorum om. N
 16 enim] autem F   illi uiuent D ; uiuent ei E ; uiuentes F   de hoc ipso] item
 V R A B E F b ; om. P   in — pauli om. B ; + apostoli A b   prima om. A F*
 17 hominem Q M   tangere X D A E F b   fornicationem X V' D A Q M E
 F b ; incontinentiam W   18 ~ unusquisque autem E   ~ suam uxorem ha-
 beat B E F ; ~ uxorem habeat suam b' Q M   19 ~ suum uirum W A E F b
 habeat om. P F* ; + et E   uxori uir] uxor** X* ; uir uxori X²   reddat
 — 20 uiro om. R   et om. F   20 uxor] mulier E F   corpori N T*   suo
 T*   ~ sui corporis D A E F   habeat X V O* F   sed mulier E* ; om. F
 similiter — 21 uxor om. E   similiter om. F

et uir corporis sui potestatem non habet sed uxor. Nolite fraudare
 inuicem nisi ex conuentione et ad tempus ut uacetis orationi :
 Et iterum ad id ipsum, ne temptet uos Satanas propter incon-
 25 *Volō autem omnes homines esse sicut et me. Sed unusquisque
 proprium habet charisma a Deo, alius sic, alius autem sic.
 Item illic : Caelebs cogitat ea quae sunt Domini, quomodo
 placeat Deo. Qui autem matrimonium contraxit, cogitat ea quae
 sunt mundi huius, quomodo placeat uxori. Sic et mulier et uirgo
 30 innupta cogitat ea quae sunt Domini, ut sit sancta et corpore
 et spiritu. Quae autem nupsit cogitat de his quae sunt mundi
 huius, quomodo placeat uiro.* De hoc ipso in Exodo cum praecep-
 35 *accedetis ad mulieres.* De hoc ipso in Basilion I : *Et respondit
 sacerdos ad Dauid et dixit : Non sunt panes profani in mea*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

27/32 I Cor. 7, 32-34. 34/35 Ex. 19, 15. 35/38 I Sam. 21, 5.

21 corpori O ; ~ sui corporis W D potestatem om. F non habeat V ;
 om. T* ~ non habet sui corporis F uxor] mulier BF noli W* D 22
 nisi + forte A E F b ex conuentionem X* ; ex consensu W A E F b et
 om. W O² A Q M E F b ~ ut ad tempus W O² 23 in id ipsum T² ; ad
 ipsum W O T* U F ; ad eidem ipsud X ; praem. reuertimini T² ; + reuertimini
 O² b ; + reuertimini A ; + redite W ; + conuertimini E* F ; + conuertimini
 E² temptat uos R ; ~ uos temptet W A E b propter continentiam A ;
 + uestram P V R W A E F² b ; + et inanis sit labor uester W 24 hoc + autem
 W T² E F dico + uobis F ueniam] indulgentiam W A E F b ; consi-
 lium V' Q M ; + et F iussum] imperium W A Q M E F b 25 uolo autem]
 uolo E F ; nam uolo A b omnes om. O* esse sicut meipsum E F ; sic esse
 ut me A b 26 habeat X charissima Q* M* ; carissima L R ; chrisma O* ;
 donum b W A E F b a deo om. O alius] unus X sic] autem sicut E
 autem sic] non sicut E 27 item illic om. E F caelebs N R b' D T² B ;
 qui sine uxore est E F cogitate L* O* ea om. W Q M B E F domini]
 dei X 28 qui] quae X matrimonio iunctus est W ; cum uxore est (om. F)
 E F contradixit P* ; coniunxit A b cogitate L* ; om. X ea om. B E F
 29 ~ huius mundi A b ~ ea quae sunt mundi huius V R sicut et B ; et
 diuisa est E F uirgo] uir ut X 30 ~ innupta et uirgo O² innupta — ea]
 tacea A cogitate L* ea om. E F quae¹ — 31 his om. W* quae¹] qui
 X* et corpore om. A et om. V' Q M F 31 nubit Q M ; nupta est W
 D E F cogitate L* ; cogitat ea L² de his om. R* D E F 32 huius om.
 b A B F* b de hoc ipso] de ipso O ; item V R A E F b 33 dominus V R
 mosi L N F ut om. F* sanctificare F populum + suum F in
 die B E F tertio B E ; tertia F 34 sanctificabitur A ; sanctificare X illae
 A ; illum X² et om. B adiecit + dicens b D B E F in tribus diebus E F ;
 in diem tertium B ; + et D E F ; + parati O* non] ne E F 35 acceditis
 O* T* U B ; accedentes Q X M ; accidatis E de hoc ipso] item V R D A B E
 F b basilion] regnorum A b prima L ; om. O E 36 ad om. F sunt
 + mihi E F profani] propositionis T² ; nisi panes propositionis W ; abunde
 E F ~ in manu mea V' b' W O A Q M B b ; om. E F

manu, nisi panis sanctus unus. Si observati sunt pueri a muliere, et manducabunt. In Apocalypsi : Hi sunt qui cum mulieribus se non coinquinaverunt : uirgines enim permanserunt. Hi sunt
40 qui sequuntur Agnum, quocumque it.

XXXIII. NIHIL PATREM IUDICARE SED FILIVM ET PATREM AB EO NON HONORIFICARI, A QVO NON HONORIFICETVR FILIVS.

In euangelio cata Iohannem : *Nihil pater iudicat, sed iudicium omne filio dedit, ut omnes honorificent filium, sicut honorificant*
5 *patrem. Qui non honorificat filium non honorificat patrem qui eum misit.* In Genesi : *Et Dominus pluit super Sodoma et Gomorra sulphur et ignem e caelo a Domino.* Item in psalmo LXX : *Deus iudicium tuum regi da et iustitiam tuam filio regis, iudicare populum suum in iustitia.*

XXXIII. FIDELEM GENTILITER VIVERE NON OPORTERE.

Apud Hieremiam : *Haec dicit Dominus : Secundum vias gentilium ne ambulaueritis.* De hoc ipso quod segregare se V 147

Codd. : LPNX VR bWOD AQMTUBEF

38/40 Apoc. 14, 4.

XXXIII, 3/6 Io. 5, 22.23. 6/7 Gen. 19, 24. 8/9 Ps. 71, 1.2.

XXXIII, 2/3 Ier. 10, 2.

37 nisi panis om. W panes O* E sanctis A; sancti W unus om. W
si] et W obseruati] custoditi EF a mulieribus X VR W O² EF
et om. X V' O² AQMTUBEF b 38 item in D ABEFB; et in W
39 se om. b' conquinauerunt Q* M* T* U; inquinauerunt L* F enim]
autem F permanserint L 40 exsequuntur U agnum + dei EF
quodcumque A it] LPN; ierit X VR b O D; uadit cet.

XXXIII, 1 ab eo] habeo O* A* 2 non] nomen O* honorificatur X VR
b W Q M F; honoratur E; + et X W Q M 3 item in Q M cata] secundum
A b; om. EF iohannis EF iudicio O* B E 4 omnem Q* M* ~
omne iudicium dedit filio EF sicut — 5 filium om. A honorificent B E F*
5 qui¹ — patrem om. X D honorificant W O; honorat EF non² om. W*
honorificant W² O T*; honorat EF 6 ~ misit eum A b; misit illum
EF in — 7 domino om. Q; post 9 iustitia pon. VR item in V² R A B
E F b genesin X et om. X F* deus O pluit P* A ~ pluit
dominus b' M T E F; + a domino b' M super] sicut E sodomam L² P
R W O D M T² B E F b 7 gomorram L² P T W O D M² T² B E F b ~
gomorra et sodoma X; + a domino R²; + et X sulphor X A; sulphorem
E F de caelo X V' R W M E F b; e caelorum N; om. B a domino] domi-
no N; om. R O² M E² item om. E 8 LXXI b W O² D A M² B E F² b;
LXI F* 9 iudicare — uistitia om. B suum] L P N X R D T* U; om. Q
M; tuum cet. in iustitiam R; in tua iustitia A Q² M² b; in tuam iustitiam Q*
M*; in iustitia tua F; + et pauperes in iudicio D

XXXIII, 1 oportere] debere VR W E F 2 apud esaiam R uiam V'
b' D Q M B 3 gentium X VR W D A B E F b ambulaueris b; abieritis
D B E F se] si A; om. N O*; ~ quis se O²

quis debeat a gentilibus ne sit socius culpaе et fiat particeps
 5 plagae in Apocalypsi : *Et audiui aliam uocem de caelo dicen-*
tem : exi de ea, populus meus, ne particeps sis delictorum eius
et ne perstringaris plagis eius : Quoniam delicta eius usque ad
caelum peruenerunt et meminit Dominus Deus iniquitatis eius.
 10 *Ideo reddit ei dupla, et in quo poculo miscuit, duplum remixtum*
est ei : Et in quantum se clarificauit et deliciarum habuit, in
tantum datur ei et cruciatus et luctus. Quoniam in corde suo
dicit : Regina sum et uidua esse non possum nec luctum uisura
sum, propterea una hora plagae eius aduenient, mors, luctus et
 15 *famis, et igni cremabitur, quia fortis est Dominus Deus qui eam*
iudicabit. Et flebunt et plangent se in ea reges terrae qui cum ea
fornicati sunt et in deliciis conuersati sunt. Item apud Esaiam :
Exite de medio eorum, qui fertis uasa Domini.

XXXV. DEVM AD HOC PATIENTEM ESSE VT NOS PAENITEAT
 PECCATI NOSTRI ET REFORMEMVR.

Apud Solomonem in Ecclesiastico : *Ne dixeris : peccaui,*
et quid accidit mihi triste ? Est enim altissimus patiens redditor.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

5/16 Apoc. 18, 4-9. 17 Is. 52, 11.

XXXV, 3/4 Sir. 5, 4.

4 debet F a gentibus W A E F b fiet O* 5 plagae + eorum V R ;
 + item A E F b 6 exii M* ; exite b ; om. D* participes R A delectorum
 W ; delictorum T* U 7 praestringaris Q M T U ; praestringaris R ; perfringaris
 A ; + a B delecta W* 8 dominus om. D deus om. B ; ~ deus domi-
 nus L X iniquitates P X b W O D A B E F b 9 ideo + et F* reddet
 A Q M E b ; reddidit V b O B ; reddite X eis O* ; om. X duplum E F
 et om. B in quo populo X ; iniquo poculo P N ; in poculum E F ; +
 quod F commiscuit E F remissum Q² ; remisit E ; remiscet F ; mixtum
 B 10 est om. O E F ei] dei W et om. W* E delicias B ; + potesta-
 tem E 11 dabitur A b ; datus est V O² ; datus esset O* et² om. P X V b
 W O D A E F b 12 esse non possem Q* ; non sum A b nec — 13 sum om.
 B E F 13 propter hoc E F ; propter R ; quoniam O aduenit Q M ; uenient
 b E F ~ uenient plagae eius E F mors + et b O B F² et om. X 14
 fames P V' b' Q² T² B b et om. F igne P R* O B ; in igni L N ; in igne
 P ; ignis F quoniam P V R est om. A b 15 iudicauit L R O Q M*
 T U F* se om. A E F 16 et — sunt om. W in] a O ; om. b delictis
 L P V' R b' M* T U B E ; + eius D ; + suis E F 17 feritis U* ; portatis
 A E F b

XXXV, 1 dominum deum X ; dominum R ; om. O* adhuc R E F ut] at A
 peniteamur E F ; paeniteamur W* 2 peccatis nostris X ; peccata
 nostra E F et] ut F ; + sic b W D B 3 apud solomonem om. E F dix-
 eritis P 4 accidit R O* ; accedit W A E ; accedat X tristitia R ; nescio X ;
 om. O est] scito O enim + quia O patiens + est O² et redditurum
 E ; et redditurus F

5 Item ad Romanos : *An numquid opulentiam bonitatis eius et sustinentiam et patientiam contemnis ignorans quia bonitas Dei in paenitentiam te adducit ? Tu autem secundum duritiam tuam et cor inpaenitens thesaurizas tibi iram in die irae et reuelationis iusti iudicii Dei qui reddet unicuique secundum opera sua.* V 148

XXXVI. MULIEREM ORNARI SAECVLARITER NON DEBERE.

In Apocalypsi : *Et uenit unus ex septem angelis habentibus fialas et adgressus est me dicens : Ueni, ostendam tibi damnationem meretricis magnae sedentis super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terrae. Et uidi mulierem sedentem super bestiam. Et mulier illa amicta erat pallium purpureum et coccineum et adornata erat auro et lapidibus praetiosis et margaritis, tenens poculum aureum in manu sua plenum execrationum et inmunditiae et fornicationis totius terrae.* Item ad
10 Timotheum : *Sint mulieres uestrae cum uerecundia et pudicitia componentes se, non in tortis crinibus neque auro neque margaritis aut ueste praetiosa, sed ut decet mulieres promittentes castitatem per bonam conuersationem.* De hoc ipso in epistula Petri ad Ponticos : *Sit in muliere non exterior ornamenti aut auri*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

5/9 Rom. 2, 4-6.

XXXVI, 2/9 Apoc. 17, 1-4. 10/13 I Tim. 2, 9.10. 14/15 I Petr. 3, 3-4.

5 item *om.* VR ; + paulus L² VR EF ; + apostolus A b an] at B ; ad X ; aut D numquid *om.* E F opulentiam] diuitias E F bonitatis *om.* E eius *om.* F² et sustinentiam] et longanimitatis eius E F ; *om.* D ; + te adducit W* (uid.) 6 et patientiam *om.* B et *om.* F patientiae EF contestinis L ~ contemnis patientiae E ignoras L² E F quoniam X D B E F bonitatis O 7 in] ad P W D B E F patientiam N O ; patientiam dei X tu *om.* E ~ secundum autem E tuam *om.* T U 8 inpatiens L N R b' O* Q M* T U tibi *om.* O in diem L P R O D U 9 operam suam B

XXXVI, 2 angelis] milia L* ; *om.* N R O T U 3 fialas] *praeom.* septem b E ; + septem D est + ad Q² E F damnationem + mulieris V F 4 supra A cum quam T* U ; cum R 6 bestiam + ignitam E pallio purpureo et coccineo Q² T² F² 7 ornata V R D et margaritis tenens *om.* R 8 aureum *om.* D in manum suam B execratione et inmunditia T² 9 fornicatione T² ; infornicationis T* U item + paulus E F 10 timotheum + prima b O F² ; + secunda E sint] sicut E ; + inquit E F uestrae *om.* E F 11 non componentes O² ; et ponentes F non *om.* O in tortuosis E ; ornatis B criminibus O* T* U nec F auro + nec argento F* neque] aut E margaretas W 12 uestitu E F precioso E ut] quod E F 13 ~ conuersationem per bonam castitatem B de hoc ipso] item A E F b ; *om.* B in epistula petri] petrus apostolus A b 14 ad ponticus L* ; ad pontifices O non sit in mulieribus E F auri] auari L* ; auaritia O

15 *aut uestis cultus sed cultus cordis. Item in Genesi : Thamar cooperuit se pallio et adornauit, et cum aspexisset eam Iudas, uisum est ei meretricem esse.*

XXXVII. FIDELEM NON OPORTERE OB ALIA DELICTA NISI OB NOMEN SOLVM PVNIRI.

In epistula Petri ad Ponticos : *Nec quisquam uestrum tamquam fur aut homicida patiatur aut tamquam maleficus aut 5 curas alienas agens, sed tamquam christianus.*

XXXVIII. SERVVM DEI INNOCENTEM ESSE DEBERE NE INCIDAT V 149 IN POENAM SAECVLAREM.

In epistula Pauli ad Romanos : *Vis non timere potestatem ? Bonum fac, et habebis laudem ab ea.*

XXXVIII. DATVM NOBIS EXEMPLVM VIVENDI IN CHRISTO.

In epistula Petri ad Ponticos : *Christus passus est pro uobis relinquens uobis exemplum, ut sequamini uestigia eius*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

15/17 Gen. 38, 14.15.

XXXVII, 3/5 I Petr. 4, 15.16.

XXXVIII, 3/4 Rom. 13, 3.

XXXVIII, 2/6 I Petr. 2, 21-23.

15 cultus^{1]} cultis W²F* ; scultus A ; custus E ; om. W* sed + ut R cordis + dei EF 16 pallium XT* U adorauit X ; ornauit F* ; adnuit D ; + se EF et² om. F cum om. B aspexit O ; conspexisset E ; conspexit B eum L N R ; illa B iuda P ; iudicas A 17 meretricum R ; meretrix X esset X*

XXXVII, 1 ob^{1]} ab O E alio delecto F² delicta nisi ob] delectans iob A 2 ~ solum nomen EF ; + domini b puniri] pati W 3 in epistula petri] petrus apostolus A b ad pontificos O* ; ad pontifices O² ne b' W T* quicquam B 4 tamen quam R aut¹ + tamquam EF patiatur om. EF maledicus W aut curas] auguras R 5 agens + puniatur EF

XXXVIII, 1 debere om. F* ne] si O² ; om. O* 3 in epistula pauli] paulus apostolus A b uis + autem D timore T* U 4 bonum] quod bonum est A b habebit A ex ea A F b ; ex illo V ; ex illam E ; a deo O ; om. B

XXXVIII, 1 nobis] praem. est X W F ; + esse P V' O² Q M b exempla B 2 petri + apostoli A b ad pontificos O* ; ad pontifices O² christus + enim b' 3 uobis^{1]} nobis L* X W O² Q M T E F uobis^{2]} nobis X W Q M EF ; om. O* ~ uobis relinquens O² ~ exemplum uobis b' sequamur Q² M² F² ; sequemur E ; sequimur F*

qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius : Qui
 5 cum malediceretur, non maledixit, cum pateretur, non mina-
 batur, tradebat autem se iudicanti iniuste. Item Paulus ad
 Philippenses : Qui in figura Dei constitutus non rapinam arbitra-
 tus est esse se aequalem Deo, sed se inaniuit formam serui acci-
 piens, in similitudine hominis factus et habitu inuentus homo.
 10 Humiliauit se factus obaudiens usque ad mortem, mortem autem
 crucis. Propter quod Deus exaltauit illum et donauit illi nomen,
 ut sit super omne nomen, ut in nomine Iesu omnes genu curuent
 caelestium et terrestrium et infernorum et omnis lingua con-
 fiteatur, quia Dominus Iesus in gloria est Dei patris. De hoc ipso
 15 in euangelio cata Iohannem : Si ego laui pedes uestros magister
 et dominus, et uos debetis aliorum pedes lauare, exemplum enim
 dedi uobis, ut sicut ego feci et uos aliis faciatis.

XL. NON IACTANTER NEC TVMVLTVOSE OPERANDVM.

V 150

In euangelio cata Mattheum : Nesciat sinistra quid faciat
 dextera tua, ut sit elemosyna tua in abscondito, et pater tuus qui

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

7/14 Phil. 2, 6-11. 15/17 Io. 13, 14, 15.

XL, 2/4 Matth. 6, 3, 4. 4/7 Matth. 6, 2.

4 ~ inuentus est dolus b' 5 maledicetur A* nec X remaledixit D A Q
 U F* b ; + qui X E F comminabatur O D Q² T² E ; mirabatur X* 6
 trahebat A autem om. B F se om. N* ; + iudici A b iudicantibus b'
 ~ iudicanti se O T paulus + apostolus A b 7 qui + cum W E F
 in forma W E constitutus] praem. esset W ; + esset E F rapina W
 T² 8 est om. F se om. T* U coaequalem V semet ipsum W D T
 U E F exaniuit X W D A Q² T U E F b 9 in similitudinem X b' W O
 D T² E F hominum E F et — inuentus om. D et] in b' Q M habi-
 tu] specie E F ; + factus X* inuentus] L P N X* R ; + est b Q* M B ; +
 est ut O ; + ut cet. 10 humiliauit V semet ipsum E F factus om. X A
 oboediens X b' D A T B E F b ; + patri X² F autem om. T* F* 11
 quod + et V M B ~ exaltauit illum deus D ; ~ deus illum exaltauit E F
 12 ut sit] quod est P A F ; om. E omnem X Q* M* T* U iesum U omne
 W² O² D Q² T* B E F genua X D curuetur O² Q² ; flectant A ; flectat E
 F* ; flectet F² ~ flectet omne genu F 13 et¹ om. X V D T confite-
 tur A* ; + deo F² 14 quoniam D ; qua X* iesum A* ; + christus D B
 E F² in gloriam R² ; ad gloria R* est om. X O* dei om. B ~ patris
 est B de hoc ipso] item A B b 15 euangelio om. E F cata] secundum
 A b iohanne E F uester X* ~ dominus et magister b' 16 et om. X
 debebitis X alterutrum W ; alter alterius E F 17 ut sicut] et sicut E ;
 sicut et F feci + uobis D E F ; + sic A ~ faciatis aliis X

XL, 2 cata] secundum A b ; om. E F mathei E F sinistra + tua L² X
 O² D A² Q M T U B* E F b quid — 3 tua¹ om. X* quid om. B* 3
 dextera R tua¹ om. A elymosinam tua R* in absconso R Q M E F ;
 in scondita W et — 4 abscondito om. E*

*uidet in abscondito reddet tibi. Item de hoc : Cum facis elemosy-
5 nam, noli bucinare ante te, quomodo hypocritae faciunt in vicis
et synagogis, ut clarificentur ab hominibus. Amen dico vobis,
compensauerunt mercedem suam.*

XLI. INEPTE ET SCVRRILITER NON LOQVENDVM.

In epistula Pauli ad Ephesios : *Stultiloquium et scurrilitas
quae ad rem non pertinent nec nominentur quidem in vobis.*

XLII. FIDEM TOTVM PRODESSE, ET TANTVM NOS POSSE
QVANTVM CREDIMVS.

In Genesi : *Et credidit Abraham Deo, et deputatum est illi
ad iustitiam. Item apud Esaiam : Et si non credideritis,
5 neque intellegetis. In euangelio cata Mattheum : Modicae fidei,
ad quid dubitasti ? Et iterum : Si habueritis fidem quasi granum
sinapis, dicetis monti huic : Transi hinc illoc, et transibit, et
nihil impossibile erit vobis. Item cata Marcum : Omnia quae-*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

XLI, 2/3 Eph. 5, 4-3.

XLII, 3/4 Gen. 15, 6. 4/5 Is. 7, 9. 5/6 Matth. 14, 31. 6/8 Matth. 17,
20 (19). 8/9 Marc. 11, 24.

4 in absconso R W D A Q M E² b ; om. F tibi + palam V R B ; + in palam
X W D E F item om. X de hoc ipso W D ; in hoc X ; illic R A Q M B E
F b facies Q M E elemosyna X R 5 nolite E* tubicinare X W ;
tuba canere b D A B E F b ; tumultuari Q M ante te om. Q M quomodo]
sicut D A b ~ faciunt hypocritae E F 6 et + in D B E F synagogis +
suis E F ut] et O* honorificentur E F ab om. A 7 conpleuerunt
Q M ; perciperunt A E F b

XLI, 1 scurrilitas R* non — 2 scurrilitas om. W* eloquendum B 2
in epistula pauli] paulus apostolus A b stultiloqui A et] aut E F scur-
rilliter Q* ; + et V 3 quae] quem B ~ non ad rem F pertinet X W
O D M* U* B E F b ne L P X R U B nominetur X W D A Q M² B E F
b ; acminentur R* ; agminentur R² quidem om. W A E F b in nobis A

XLII, 1 fide E F in totum V R D ; tantum b' W E ; nos tantum F ; om.
O B prode esse R W* et om. A ; + credimus R nos] non X 2 quan-
tum + posse E* 3 et¹ om. B E reputatum B E F ; putatum W* ei X
V' b' Q M E F 4 ad] in L P N b O U et om. D E F 5 neque] non E
intellegitis L O* D Q* T U F ; intellexeritis X item in D A F b euan-
gelio om. E F cata] secundum A b matheo E F modice X A Q M T
B E F 6 ad quod R* ; ut quid W O A ; quare Q M B E F dubitastis P*
N X* ; dubitatis L* P² X² O T U et iterum] item illic V A B b quasi]
tamquam A b ; sicut b B ; ut W D 7 et dicetis E ; diceretis b' transi —
transibit] transfer te et transferet se X hinc om. D F illoc] L* O² ; illo
P V R B ; om. F ; illuc cet. transiet O ; transiit A ; transiuit Q* M* F et²
om. F 8 esset A in cata E F ; secundum A b marco E F ; + in euan-
gelio X

cumque oratis et petitis credite quia accipietis, et erunt uobis.
 10 Item rursus : *Omnia possibilis credenti.* Item apud Ambacum : *Iustus autem ex fide mea uiuit.* In Machabeis : *Annianias, Azarias, Misahel credentes liberati sunt de flamma.* V 151

XLIII. POSSE EVM STATIM CONSEQVI QVI VERE CREDIDERIT.

In Actis apostolorum : *Ecce aqua : Quid est quod me impediatur tingui ? Tunc dixit Philippus : Si credis ex toto corde tuo, licet.*

XLIII. FIDELES INTER SE DISCEPTANTES NON DEBERE GENTILEM IUDICEM EXPERIRI.

In epistula Pauli ad Corinthios I : *Audet quisquam uestrum aduersus alterum negotium habens disceptare apud iniustos et non apud sanctos ? Nescitis quia sancti mundum iudicabunt ?*
 5 Et iterum : *Iam quidem in totum delictum in uobis est, quia*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

10 Marc. 9, 22. 11 Hab. 2, 4. 11/12 I Macc. 2, 59.

XLIII, 2/3 Act. 8, 36.37.

XLIII, 3/5 I Cor. 6, 1.2. 6/10 I Cor. 6, 7-9.

9 et² + ipsi F erit E* uobis + omnia possibilis D 10 item rursus b ; item in eodem W ; item apud eundem D ; item illic V A b ; et iterum P O Q M EF possibilis + sunt D F credentibus F item om. V R apud — 11 uiuit om. O apud] in EF abbacum A ; ambacu EF ; abbacuc R U B b ; abacuc P² b' Q² M² 11 autem + meus EF mea om. N X D T B E F uiuet L N U E F in] et in V R ; item in b' W O D A B b ; item apud EF machabeis] danielo L² (man. recens) W Q* M* ; danielo Q² b ; danielum E ; danielum F annianias — 12 flamma om. N spatio relicto 12 credentibus B ; + deo Q M de om. L* flamma + ignis V D ; + ignis ardentis W O

XLIII, 1 consequi + fidem F uere om. D 2 item in F actibus b' A B E F b ; actus R aquam D est] deest EF quod] quid F me impedit X Q M ; me prohibet W D ; prohibet me B 3 ingui A ; baptizari W Q M B tunc] unde O dixit + illi V R D credideris V R F tuo om. F ; ~ tuo corde B licet] dicet A ; om. E

XLIII, 1 deceptantes T* U ; disceptare F ~ deceptantes inter se T debet F 2 ~ iudicem gentilem b B expetiri F 3 in epistulis (-las L*) pauli L P N X U ; paulus apostolus A b ; paulus EF ; om. O prima om. X E F* audet] habet A quisquam] aliquis EF 4 aduersus alium R A ; om. F habens om. F ; ~ habens negotium E disceptari F ; discertare O ; iudicari W iniustos + iudices D 5 non] nomen O* an nescitis X V E quoniam E ; quae F hunc mundum b' Q M ; de hoc mundo EF 6 et iterum] item illic A O b in¹ om. X M² EF totum] tantum F ~ est in (om. W) uobis W D E quia] quod D E

iudicia habetis cum invicem. Quare non magis iniuriam patimini? Quare non magis fraudem patimini? Sed vos iniuriam facitis et fraudatis et hoc fratres. Aut nescitis quoniam iniusti
 10 *regnum Dei non consequentur?*

XLV. SPEM FUTVRORVM ESSE, ET IDEO FIDEM CIRCA EA QVAE PROMISSA SVNT PATIENTEM ESSE DEBERE.

In epistula Pauli ad Romanos : *Spe saluati sumus. Spes autem quae uidetur non est spes. Quod enim uidet quis, quid*
 5 *sperat? Si autem quod non uidemus speramus, per expectationem speramus.* V 152

XLVI. MULIEREM IN ECCLESIA TACERE DEBERE.

In epistula Pauli ad Corinthios I : *Mulieres uestrae in ecclesiis taceant. Si quae autem quid discere uolunt, domi uiros suos interrogent. Item ad Timotheum : Mulier cum silentio discat in*
 5 *omni summissione. Docere autem mulieri non permitto neque*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

XLV, 3/6 Rom. 8, 24.25.

XLVI, 2/4 I Cor. 14, 34.35. 4/7 I Tim. 2, 11-14.

7 iudicium V b cum] aduersus L ; in P ; om. W X A Q² E F b inuicem] inter uos E F magis — 8 magis om. O patemini W ; patimini X F ; sustinetis A b ; accipi^{*}tis E patimini — magis om. R 8 quare — patimini om. X^{*} et quare Q M ; aut quare V ; qua W^{*} D^{*} fraudem patimini] fraudamini Q M et fraudem R patemini W² A^{*} ; patimini X² E F sed] et R 9 fraudatis] fraudem V ~ fraudatis et iniuriam facitis D F et hoc om. O E F fratribus P X b' W D A Q M b ; circa fratres V ; om. O aut — 10 consequentur om. D aut] an E ; om. F quia V O E iniusti] iniqui E F 10 non consequentur om. W consequuntur L P N R ; possidebunt X B E F

XLV, 1 fide B ; fidelem T² F ; + nostram V ; + quae O ea] illa O ; om. L N T U 2 repromissa W 3 in epistulis pauli L N U ; paulus apostolus A b ; paulus E F spes X^{*} A ; spei O^{*} ; + autem X salutati R ; saluti L^{*} X^{*} M^{*} ; salui facti E F 4 qui F uidentur E uidit E qui quid R ; quicquid O^{*} 5 uidimus X E F per spectationem speramus X^{*} R Q M ; per patientiam expectamus X² W A B E F b

XLVI, 1 mulieres R A ; muliere T U 2 in epistulis pauli L P N U ; paulus apostolus A b ; paulus E F prima om. R muliere E uestrae om. V in ecclesia V² R b' W O D Q M T B E F 3 si quis X ; si quid W E F ; si D quid] qui X R ; quae B ; om. P b' W O D A Q M E F dicere A uoluit F 4 item om. T^{*} timotheum + prima b E F discant N ; dicat R in omnibus A^{*} 5 subiectione W A Q M b ; humilitate X V R ; modestia E F ; + et X doceri T² B F mulierem V² b' permittitur A b

*praepositam esse uiro. Adam enim primus formatus est, deinde
Eua : et Adam seductus non est, mulier autem seducta est.*

XLVII. DELICTO ET MERITO NOSTRO FIERI, VT LABOREMVS
NEC DEI OPEM IN OMNIBVS SENTIAMVS.

Apud Oseae : *Audite sermonem Domini, filii Israhel : Quia
iudicium est Domini aduersus incolas terrae, quod neque miseri-
5 cordia neque ueritas neque agnitio Dei sit super terram : Exse-
cratio et mendacium et caedes et furtum et adulterium diffusum
est super terram : Sanguinem sanguini supermiscunt. Idcirco
terra lugebit cum uniuersis incolis suis, cum bestiis agri, cum
serpentibus terrae, cum uolucris caeli, et deficient pisces maris,
10 ut nemo iudicet, nemo reuincat. De hoc ipso apud Esaiam :
Numquid non ualet manus Dei ut saluos faciat, aut grauauit
aurem ut non exaudiat ? Sed peccata uestra inter uos et Deum
separant, et propter peccata uestra auertit faciem a uobis ne mise-
reatur. Manus enim uestrae inquinatae sunt sanguine et digiti V 153
15 uestri in peccatis : Labia autem uestra locuta sunt facinus, et*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

XLVII, 3/10 Os. 4, 1-4. 11/18 Is. 59, 1-4. 19/21 Soph. 1, 2, 3.

6 praeposita esse L P N D Q* M* ; prop**s**am esse R* ; positam esse T* ;
posita esse U ; superpositam esse T² ; dominari W A E F b in uiro W ; uiro
suo D A b ; in uirum suum E F ; + sed esse in silentio V b (inter [ ] enim)
autem E F primo B ; prior O factus E F 7 ~ non est seductus X b'
Q M E F mulier autem] sed mulier E F

XLVII, 2 ne R a domino E ; deum F sentimus R 3 oseae] esaiam
R sermones E F domini om. A qui F* 4 est om. L domino
P W O Q M B b ; dei D ; domi L* eo quod T U misericordiae R* 5
neque ueritas om. X* neque² — dei om. X agnitione U* dei om. L*
super terra R ; + sed V W D E exsecratio — 7 terram om. M* 6
defusum E F 7 terram + et E supermiscunt O* ; supermiscentes X ;
sui permiscunt Q ; *miscunt* M* et idcirco Q M ; et circo F 8 cum¹ om. F
incaelis R eius E F cum³ — 9 terrae om. R et cum³ Q M ; et E
F 9 uolatilibus A E F b 10 ut] et E nemo + sit qui B iudicat E F
et nemo T U ; neque W ; + qui B uincat E de hoc ipso] item R O
A E F b ; om. V apud] in X esaia X² ; + prophetam A b 11 non
om. W* T* domini X b' O D A Q M B E F b ut] aut P saluum faciat
E F ; saluet R A grauabit P N W O D A B E F b 12 ut] aut P ; et F
exaudiet O* F ; audiat T* inter — 13 uestra om. F inter — deum]
uos a deo E deum] dominum X 13 separant] sperant L* ~ separant
inter uos et deum A et] nam E pro L delicta V R uertit B
faciem + suam F a uobis om. O misereatur + uestri Q² 14 coin-
quinatae A ; iniquitate X F ; plenae O Q M ~ sanguine (inqu.) sunt O A
sunt + plenae X F sanguini L T* U ; sanguinem R B ; om. F 15
autem] quoque E F locuta — 16 uestra om. F

lingua uestra iniustitiam meditat^{ur}. Nemo loquitur uera, neque est iudicium uerum. Fidunt in uanis et loquuntur inania, qui parturiunt dolorem et pariunt facinus. Item apud Sofoniam : Defectione deficiat a facie terrae, dicit Dominus. Deficiat homo
20 et pecudes, deficiant uolucres caeli et pisces maris, et auferam iniquos a facie terrae.

XLVIII. NON FAENERANDVM.

In psalmo XIII : Pecuniam suam non dedit faenori et munera super innocentes non accepit : Qui ista fecerit non commouebitur in aeternum. De hoc ipso apud Ezechielum : Homo
5 autem qui erit iustus hominem non opprimet et pignus debitoris reddet et rapinam non rapiet : panem suum esurienti dabit et nudum operiet et pecuniam suam in usuras non dabit. De hoc ipso in Deuteronomio : Non faenerabis fratri tuo usuram pecuniae et usuram ciborum.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

XLVIII, 2/4 Ps. 14, 5. 4/7 Ez. 18, 5.7-8. 8/9 Deut. 23, 20 (19).

16 iniustitia L N Q M* T* U F meditatus X E ; meditabitur F nemo] neque A ueritatem X nec X 17 est om. E F ; + in R 4 uerum] uestrum R* et fidunt D ; confidunt E* F ; confidit E² ; fiunt P in uanum B ; in ueris O ; inanis E F 18 dolorem et pariunt om. X dolum A parient b' Q* M facinus] iniquitatem R sofoniam] salomonem R 19 deficiet¹ W ; deficiant B ; deficient E F a om. X* dominus] deus O ; deus meus B ; + si X deficiet² E F 20 pecora E F ; + eius F deficient R* E F et³] ut O auferam iniquos] auferamini quos U ; auferamini quot R 21 inimicos W ; eos E ; om. F terrae + dicit dominus omnipotens E

XLVIII, 1 faenerandum + ad usuram F 2 XIII L² P W D A T U E F b ; + qui P V' b' W D A Q M E F b pecuniam + non des*** R (et in marg. ad usuram R²) suam om. N R A b faenore M ; in faenore V' Q B ; in fenori R ; ad usuram W D A E F b 3 innocentem O D accipit U F ista fecerit] fecerit haec D ; facit haec R W D A E F b mouebitur W O A B E F b ; delebitur R 4 de hoc ipso] item V R A B b ; om. E F apud] in Q M ezechielum R ; ezechiel D Q M ; ezechiam B ; ezechielem cet. 5 autem om. W B erat X ; fuerit E ; fuit F iustus + iustum E F homines B ; homo A non om. P B opprimit R D Q M ; depremet E F debitori L² X D T² F ; debitoribus b E 6 rapina D rapiat T* U ; faciet V R E F ; + et V R b W D ~ dabit esurienti O 7 operiet et] cooperiet E F usuram X A B E F b ; usura O ; usuris V de hoc ipso] item R A B E F b ; om. Q M 8 usura V ; in usuram B F ; in usura R ; ad usuram W 9 usura V R

XLVIII. INIMICOS QVOQVE DILIGENDOS.

In euangelio cata Lucanum : *Si diligitis qui uos diligunt, quae est uobis gratia ? Et peccatores enim diligunt eos qui se diligunt.* De hoc ipso cata Mattheum : *Diligite inimicos uestros et orate pro his qui uos persequuntur, ut sitis filii patris uestri* V 154 *qui in caelis est, qui solem suum oriri facit super bonos et malos et pluit super iustos et iniustos.*

L. SACRAMENTVM FIDEI NON ESSE PROFANANDVM.

Apud Solomonem in Parhoemiis : *In aures imprudentis noli quicquam dicere, ne quando audierit, subsannet sensatos sermones tuos.* De hoc ipso in euangelio cata Mattheum : *Ne dederitis sanctum canibus neque miseritis margaritas uestras ante porcos, ne forte inculcent eas pedibus suis et conuersi elidant uos.*

LI. QVOD NEMO IN OPERE SVO EXTOLLI DEBEAT.

Apud Solomonem in Ecclesiastico : *Noli te extollere in facien-*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

XLVIII, 2/4 Luc. 6, 32. 4/7 Matth. 5, 44-45.

L, 2/4 Prou. 23, 9. 5/7 Matth. 7, 6.

LI, 2/3 Sir. 10, 26 (29).

XLVIII, 1 diligendos + esse F² 2 in — 4 diligunt post 7 iniustos pon. E F item in E F cata] secundum A b ; om. E F lucanum] X R D ; lucano F ; lucan P ; lucañ N W O Q M ; luce E ; lucam cet. eos qui W E F 3 ~ uobis est gratia E F ; uobis gratia est b' Q M nam et E F ; nonne et W D ; om. B enim om. W O D E F 4 de hoc ipso] item V R B ; in E F ; item in euangelio A b ; + in euangelio D cata] secundum A b matheo E F ; marcum X* ; + ego autem dico uobis E F uestros + et (om. E) benefacite his qui oderunt uos E F 5 his — persequuntur] persequentibus et calumniantibus uos E F his] eis X V R A 6 ~ est in caelis A b ~ facit oriri X et malos om. R 7 pluet Q* M ; om. A super om. E et iniustos om. W*

L, 1 sacramentum — profanandum om. F* esse om. E 2 in proemiis M² ; in parabolis V ; in prouerbiis A b ; om. E F imprudentes X R* O* 3 dicere om. O quando] cum W audierit + te E F subsannet] inrideat X V W D A Q M B E F b ; inridat R sensatus L D F 4 de hoc ipso] item V R A B F b ; om. E in euangelio om. N X V R cata] secundum A b ; om. E F mathei E F 5 ne dederis B ; nolite dare W canibus om. A mittatis E 6 forte om. R B conculcent X W D A Q M E F b ea B 7 alidant E ; dirumpant W F

LI, 1 suo extolli om. E debeat] uidebat R² in ras. 2 in ecclesiastico om. E F te om. N A E F faciendo om. E F

do opere tuo. Item in euangelio cata Lucanum : *Quis uestrum
habens seruum arantem aut pastorem, uenienti de agro dicit :*
5 *Continuo transi, recumbe ? Sed dicit illi : Para aliquid quod
cenem et adcingere et ministra mihi, donec manducem et bibam,
et postea tu manducabis et bibes, numquid habet gratiam seruo
illi, quia fecit quae imperata sunt ? Sic itaque et uos, cum feceritis
quae uobis imperata sunt, dicite : serui superuacui sumus, quod*
10 *debuimus facere fecimus.*

LII. CREDENDI VEL NON CREDENDI LIBERTATEM IN ARBITRIO
POSITAM.

In Deuteronomio : *Ecce dedi ante faciem tuam uitam et
mortem, bonum et malum. Elige uitam ut uiuas.* Item apud
5 *Esaiam : Et si uolueritis et audieritis me, bona terrae edetis :
si autem nolueritis et non audieritis me, gladius uos consumet.* V 155
Os enim Domini locutum est ista. Item in euangelio cata
Lucanum : *Regnum Dei intra uos est.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

3/10 Luc. 17, 7-10.

LII, 3/4 Deut. 30, 15. 4 Deut. 30, 19. 5/7 Is. 1, 19, 20. 8 Luc. 17, 21.

3 in euangelio om. B cata] secundum A b ; om. E F lucanum] P X R D* ;
lucano E F ; lucan N W O D² Q M ; luc A ; lucam cet. qui R W ; si quis D ;
+ est A 4 habet T* seruum + bene X orantem A pastorem]
pascentem oues E ; oues pascentem W F ; + et Q M T² uenientem X V R
dicit + illi V R ; ei E F 5 transi] ueni E F ; + et b W D B dicit — 6
cenem et om. V dicit E F² illi] ei E para] quaere E F 6 cenam W F
accinge te et E F administrare X manducam F 7 manducas W
bibis X W D* Q* M agit gratias W ; gratiam habet E 8 quia] qui E F
facit F² quae + ei N V W b sunt + ei Q M E F ; + illi B et sic
X V' b' itaque om. E F uos om. X perfeceritis V R 9 uobis om. E ;
~ imperata sunt uobis B dicetis E² F ; dicentes E* seruis Q* M* su-
peruacui] inutiles W² A E F b ; inutile W* 10 debuimus] habuimus M*

LII, 1 in arbitrium D ; in nostro arbitrio E F 2 posita B 3 ecce om. F* ;
+ ego X 4 eliget L* uita B ut] et O² D M uiues O item —
esaiam om. T U item om. D 5 et² — 6 me om. W* obaudieritis B me
om. E bona] quae bona sunt F editis X A U* ; manducabitis F ; mandu-
cabitur E 6 si autem] et si O nolueris L* et — me om. F* et non]
neque E F² ; et M* obaudieritis B me om. X comedit X A b 7
os enim om. R enim om. E deus locutus R² ista] haec D E F ; om. B
cata] secundum A b ; om. E F 8 lucanum] P X R D* ; lucano E F ;
lucan N W O D² Q M ; lucam cet. ; + ecce E F

LIII. DEI ARCANA PERSPICI NON POSSE, ET IDEO FIDEM
NOSTRAM SIMPLICEM ESSE DEBERE.

In epistula Pauli ad Corinthios I : *Videmus nunc per speculum in aenigmate, tunc autem faciem ad faciem. Nunc scio ex parte, tunc autem cognoscam, sicuti ego cognitus sum.* Item apud Solomonem in Sapia : *Et in simplicitate cordis quaerite Deum.* Item apud eundem : *Qui ambulat simpliciter ambulat fidenter.* Item apud eundem : *Noli esse sapiens multum et noli argumentari plus quam oportet.* Item apud eundem : *Altiora te ne quaesieris et fortiora te ne scrutatus sis.* Item apud Esaiam : *Vae qui arguti sunt in semet ipsis.* Item in Machabeis : *Danihel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum.* In epistula Pauli ad Romanos : *O altitudo diuitiarum et sapientiae et scientiae Dei ! Quam inexscrutabilia sunt iudicia eius et quam inuestiga-*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LIII, 3/5 I Cor. 13, 12. 6/7 Sap. 1, 1. 7/8 Prou. 10, 9. 8/9 Eccle. 7, 16. 9/10 Sir. 3, 21 (22). 11 Is. 5, 21. 11/12 I Macc. 2, 60. 13/18 Rom. 11, 33-36.

LIII, 6/20 HIERONYMVS, dialogus aduersus Pelagianos 1, 33 (PL 23, 527 A).

LIII, 1 arca W* non om. W 3 in epistula pauli] paulus apostolus A b ; paulus X V R E F prima om. X W Q² F* uidimus X R nunc om. E in speculum per B 4 in] et in O² inegmata dei F² nunc B ; + uideamus F² autem om. O facie¹ L² P X R W² O² D Q² M² T E F b ad² aut R* nunc] nun autem T scio] cognoscon W ex partem U* ; + et X 5 nunc X* U* autem om. X A ; + scio et O cognoscar B sicut et X V R b W D A T B b ; sicut O E F ego om. X R W D A T E F b item om. E F apud — 6 sapientia] in sapientia solomonis W apud] in Q M 6 salomone Q² in sapientiam L* N R* Q* M* U B et om. T U E F in simplicitatem W* 7 dominum X T B ; illum V R E ; eum O item om. X apud eundem] illic A qui — 8 item om. O ambulatis X simpliciter A* ; in simplicitatem X ~ simpliciter ambulat E F ambulate X ; ambulant U ; ambulet E 8 fidens V ; fideliter F² ; confidenter D A E b item — 9 oportet post l. 10 sis pon. Q M item om. X Q M apud eundem] in salomone V² b' Q M ; illic A E F b nolite sapientes esse X sapiens multum] multum iustus V' Q M multum — oportet] apud temet ipsum E F nolite X 9 prius P* item om. X R apud eundem] illic E F ; apud X a te R E F ; om. X O 10 ne] neque L* quaesiuersis X A b ; requaesieris L² fortiora] longiora E F a te R E F ; om. X O scrutatus fueris X V R D ; scrutaueris W ; perscrutaueris A b item om. X R esaiam] eundem Q M 11 his qui E F ; om. A arguiti R Q² M* in] apud E F ipsos X B E F 12 leonis N X A ; eorum E* ; + item A B E F² b in epistulis pauli L² P N U ; paulus X V R F² ; paulus apostolus A b ; om. B E F* 13 ad] apud E et¹ om. W D Q² T U B E F sapientia X A et scientiae om. b 14 inscrutabilia X² V O D Q M B F ; scrutabilia X* R A ; incomprehensibilia E et — 15 eius om. R et om. X quam om. W A E F b inuestigabiles + sunt X b B

15 *biles uiae eius ! Quis enim cognouit sensum Domini aut quis consiliarius eius fuit uel quis prior dedit ei, et retribuetur illi ? Quoniam ex ipso et per ipsum et in ipso sunt omnia : Ipsi* V 156
claritas in saecula saeculorum. Item ad Timotheum : Stultas autem et ineruditas quaestiones euita sciens quia lites generant.
 20 *Seruum autem Dei non oportet litigare sed mitem esse ad omnes.*

LIIII. NEMINEM SINE SORDE ET SINE PECCATO ESSE.

Apud Iob : *Quis enim mundus a sordibus ? Nec unus, etiam si unius diei sit uita eius in terra.* Item in psalmo XLVIII : *In facinore conceptus sum et in peccatis aluit me in utero mater*
 5 *mea.* Item in epistula Iohannis : *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos decipimus, et ueritas in nobis non est.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

18/20 II Tim. 2, 23, 24.

LIIII, 2/3 Iob 14, 4, 5 (LXX). 4/5 Ps. 50, 7. 5/6 I Io. 1, 8.

LIIII, 1/6 AVGVSTINVS, contra duas epistulas Pelagianorum 4, 10, 27 (Vrba et Zycha, CV 60, p. 556, 22); HIERONYMVS, ibid. 1, 32 (col. 525 D). 2/6 PS-FIRM. consult. 2, 17, p. 85, 32.

15 *uiae om. X** eius — *sensum om. X* dei L P N b W B 16 *eius om. E**
uel] aut A E b prius V ei] illi E F illi] ei R A E F 17 *et*¹
om. X* sunt *om. N A b* ipsi + honor et F² 18 *claritas] gloria A E F b*
item om. X apud timotheum T U ; *om. X* ; + secunda b O F² *stulta*
 E 19 *autem om. D Q M E F* erudititas W* ; *incrudulas X* ; *inanes E F*
quaestiones] fabulas E F deuita b' D A Q² M T U B E b ; *deuitas Q** ;
 omitte F quia litas X* ; *qualiter D* ~ generant lites E 20 *seruo A*
domini A E F b ~ litigare non oportet A esse + debere X ad
 omnem O ; in omnibus E F

LIIII, 1 sine sorde *om. W* 2 apud tobian R mundus + est D a sorde
 nec Q ; in corde nec F ; nec a corde E unus etiam] unius et iam W ; unus et
 F ; et E ; fuit X² (*in ras. usque ad 3 eius*) 3 si] sit W unius — eius] fuerit
 dies unus (una E) uita hominis E F ; *om. W* unus R* D ; + etiam X² sit
om. N uitae T* ; uitam X illius X ~ uitam illius sit X in] super W
 terra + non potest esse sine querella E F item *om. W B F* XLVIII]
 X* V R O ; I P* W ; L *cet.* ; + ecce enim A Q M F b ; + ecce b' 4 in facinora
 L* E ; in iniquitatibus W A Q M F b peccatis] delictis A Q M E b aluit
 — 5 mea] in utero aluit me mater mea B ; mater mea me (*om. X*) in utero aluit X
 V ; concepit me mater mea W Q M F ; peperit me mater mea A b ; genuit me ma-
 ter mea E ; me mater mea genuit R 5 item *om. X F* in epistula iohannis]
 iohannes apostolus A b ; + item O quoniam F 6 decepimus X D A

LV. NON HOMINIBVS SED DEO PLACENDVM.

In psalmo LI : *Qui hominibus placent confusi sunt, quoniam Deus nihil fecit illos.* In epistula Pauli ad Galatas : *Si hominibus placere uellem, Christi seruus non essem.*

LVI. DOMINVM NIHIL LATERE EX HIS QVAE GERVNTVR.

In Sapiaientia Solomonis : *In omni loco speculantur oculi Dei bonos et malos.* De hoc ipso apud Hieremiam : *Ego Deus adproximans et non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non uidebo eum ? Nonne caelum et terram ego inpleo, dicit Dominus ?* Item in Basilion I : *Homo uidet in faciem, Deus autem in cor.* Item in Apocalypsi : *Et scient omnes ecclesiae quia ego sum scrutator renis et cordis, et dabo unicuique secundum opera uestra.* Item in psalmo XVII : *Delicta quis intellegit ? A secretis meis emunda me, Domine.* Item in epistula

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LV, 2/3 Ps. 52, 6. 3/4 Gal. 1, 10.

LVI, 2/3 Prou. (non Sap. !) 15, 3. 3/6 Jer. 23, 23, 24. 6/7 I Sam. 16, 7.
7/9 Apoc. 2, 23. 9/10 Ps. 18, 13. 11/13 II Cor. 5, 10.

LV, 1 ~ placendum (placere X) sed deo X A 2 in psalmo LII L² P² X² b' W T U B E F b ; in hieremia profeta A ; om. D qui] si R placere X ; + uellint quia X² quoniam — 3 illos om. D quia X V R 3 deus om. U* nihil facit T U ; spreuit F illis R ; illo E ; eos F item in epistula pauli D F ; item in epistola E ; item paulus apostolus A b ; item paulus B ; paulus X V R si + adhuc E F 4 placere uelim D ; placerem P W T* B E F

LVI, 1 domino L M ; deum V' R W D B E F² b ; om. F* latere] ualere R ex] de E F gerantur L N T U ; egeruntur R* ; agantur X 2 domini D A Q E ; + super E F 3 de hoc ipse W ; item V R A B E F b ; om. X in hieremia A b dominus E F 4 et] sed X deus om. X O quod si E F absconderit F fuerit om. D F 5 abscondito b ; abscondito fuerit L* ; absconsis X ; + suis E F ego om. V' R b' Q M² ergo om. M* ; ~ ergo ego A B b terra B 6 inplebo X Q* M T* dicit dominus om. B basilion] regnorum A b prima L ; libro E ; om. X Q² F uidit P W E in facie N V' b' O² D A Q² M² b 7 autem om. E F ; + uidet F in cor] L P B T ; in corde cet. et om. F 8 quoniam W sum + dominus E F² scrutatur E renes O* ; renum O² dabo] reddo X² ; om. X* unicuique + uestrum X V R b D A B E F b 9 secundum om. W ope- ram O uestram O ; sua N V' R b' W D* Q M² T U B E F ; tua M* item om. X Q M XVII] V O ; XVI N* ; XXIII R ; XLIII X ; om. F* ; XVIII cet. 10 a secretis] ab occultis W D A Q M E F b emunda] L P V R b W ; et mundabit X* ; emundabit X² ; munda cet. deus X V R ; om. E ; + et ab alienis parce seruo tuo D E item om. X R V E in epistula pauli] paulus apostolus A b ; paulus X V R ; om. B

Pauli ad Corinthios II : *Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi, ut reportet unusquisque sui corporis propria secundum quae egit, siue bona siue mala.*

LVII. FIDEM EMENDARI ET RESERVARI.

In psalmo CXVI : *Emendans emendauit me Dominus et morti me non tradidit.* Item in psalmo LXXXVII : *Visitabo in uirga facinora eorum et in flagellis delicta eorum. Misericordiam autem meam non dispargam ab eis.* Item apud Malachiam : *Et sedit conflans et expurgans sicut aurum et argentum et emundauit filios Levi.* Item in euangelio : *Non exhibis inde, donec soluas nouissimum quadrantem.*

LVIII. NEMINEM CONTRISTARI MORTE DEBERE, CVM SIT IN VIVENDO LABOR ET PERICVLVM, IN MORIENDO PAX ET RESVRGENDI SECVRITAS.

In Genesi : *Tunc dixit Deus ad Adam : Quia exaudisti uocem*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LVII, 2/3 Ps. 117, 18. 3/5 Ps. 88, 33-34. 6/7 Mal. 3, 3. 7/8 Matth. 5, 26.

LVIII, 4/10 Gen. 3, 17-19.

11 ad galatas E secunda] prima B ; om. N X R E F* nos] uos F manifestare X B oporteat F ~ oporteat manifestari F 12 christi] domini F recipiat V A E F unusquisque + nostrum F ; + uestrum E propriae A Q ; proprie M ; proprio U ~ corporis sui propria W ; ~ propria corporis sui E F 13 secundum] tunc X quod W E F egit] eicit X ; gessit A B E F siue¹] si R* ; om. B bonum siue malum E F

LVII, 1 seruari B ; seruare debere F ; restaurari X 2 CXVII L X V W D A T U E b ; CXIII O ; om. F emendans emendabit B ; [emundans emundauit b in apparatus erronee] ; castigans castigauit W D A E F b et] sed W morte E F* 3 me om. R ; ~ non tradidit me P X V W D A T U B E F b item om. X LXXXVII] X V R* O ; LXXXVIII R² ; om. F ; LXXXVIII cet. 4 facinora] iniquitate O* ; iniquitates O² A E F b plagellis R* ; uerberibus W E delicta] peccata O A E b illorum D 5 meam om. E dispargam] auertam A b ; auferam Q M in malachia E F 6 sedebit X R A b ; sedebat E conflans] flagellans B et² om. F* sicut + purgatur D et emundauit om. R et om. B emundabit V A B b ; mundauit W E F* ; mundabit X F² 7 euangelio + mathei E F ; + cata matheum D exies P W A E F b 8 exsoluas V ; reddas W D A E F b

LVIII, 1 mortem L* N X W O Q M* T* U B* E F ; in mortem R ; moram E 2 moriendo + autem E resurgenti A* 3 ~ securitas resurgendi E 4 dominus X V ad om. L* R audisti W E F

5 mulieris tuae et manducasti ex illa arbore, de qua sola praeeperam tibi ne manducares, maledicta terra erit in omnibus operibus tuis. In tristitia et gemitu edes ex ea omnibus diebus uitae tuae. Spinās et tribulos eiciet tibi, et edes pabulum agri. In sudore uultus tui edes panem tuum, donec reuertaris in terram,
 10 de qua et sumptus es : Quoniam terra es et in terram ibis. Item illic : Et complacuit Enoch Deo, et non est inuentus postmodum, quia Deus illum transtulit. Item apud Esaiam : Omnis caro faenum et omnis claritas eius sicut flos faeni. Aruit faenum et flos decidit. Sermo autem Dei manebit in aeternum. Item apud
 15 Ezechihelum : Dicunt : arida facta sunt ossa nostra, periit spes nostra, expirauimus, propterea propheta et dic : Haec dicit Dominus : Ecce ego aperio monumenta uestra et educam uos de monumentis uestris et inducam uos in terram Israhel. Dabo spiritum meum in uos, et uiuetis. Et ponam uos in terra uestra,
 20 et cognoscetis quoniam ego Dominus locutus sum et faciam, dicit Dominus. Item in Sapientia Solomonis : Raptus est, ne malitia mutaret intellectum illius. Placita enim erat Deo anima illius.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

11/12 Gen. 5, 24. 12/14 Is. 40, 6b-8. 15/18 Ez. 37, 11.12. 18/21 Ez. 37, 14. 21/22 Sap. 4, 11. 22 Sap. 4, 14.

5 et — 6 manducares om. W* ex] de X de quo X* solam E; sole A
 6 manducaris D* Q* EF*; + ex ea EF; + et (om. R W) manducasti (-cares W)
 ex ea R b W erit om. E omnibus om. EF operibus — 7 omnibus om. X*
 7 ea + in F* 8 eiecit F; eiciens X; germinauit E agri + tui X Q M B F
 in sudorem P N 9 edis M; ede F²; et des D*; idem X in terra X
 D F 10 de] ex B; om. E* et¹] L V R b O* U; om. cet. adsumtus W O²
 es¹ om. W* quia X V in terra² Q* M* 11 placuit V D E F do-
 mino X; om. O postmodum om. E F 12 ~ transtulit illum deus E F;
 illum deus transtulit apud se X item] et V; om. X Q M E F 13 caritas L*
 sicut] ut V D A B E F b faenum om. F et² om. X flos + eius E F
 14 cecidit F sermo] uerbum V W O A E F b autem domini P X V R b
 W O D A E F b; domini uero B manebit] L P T U; manit M*; manet cet.
 item om. X V 15 ezechihelum] Q* M*; ezechihel D B; ezechielem cet.
 nostra + et E F perit L P R² W O D Q* M* T* U E; aperit X* spes]
 species E 16 exsperauimus O; sperabimus X; interiuimus Q M; interimus
 E F propterea + et X propheta et dic om. E F prophetiza V D B
 et dic haec] et haec O*; ei dicit ecce X 17 aperiam N O² E F et — 18
 uestris om. X 18 educam D in terra X israhel A israhel — 19
 terra om. E F et dabo P V R b D Q M T U B 19 uos] uobis V uidetis
 X in terra uestram E; in terram uestram P X R b W² Q M B; in terra F
 20 quia X R D ego + sum B deus V; om. D E F 21 item om. X
 est + ergo X; + iustus E F ne] de X malitiam Q* M 22 mutare
 E intellectus illius Q* M; ~ illius intellectum F; illius intellectus X; eius
 intellectum E; + item illic consummatus (commotatus est F) in breui expleuit
 tempora longa E F erit D* U domino X W eius X F

Item in psalmo LXXXII : *Quam dilectissimae habitationes*
tuae, Deus uirtutum. Desiderat et properat anima mea ad atria V 159
 25 *Dei.* Item in epistulis Pauli ad Thessalonicenses : *Nolumus*
autem ignorare uos, fratres, de dormientibus, ne contristemini
sicut et ceteri qui non habent spem. Si enim credimus quia Iesus
mortuus est et resurrexit, sic et Deus eos qui dormierunt in Iesu
 30 *adducet cum eo.* Item ad Corinthios I : *Stulte, tu quod seminas,*
non uiuificatur, si non mortuum fuerit. Et iterum : *Stella ab*
stella differt in claritate, sic et resurrectio mortuorum. Seminatur
corpus in corruptione, resurgit sine corruptela : seminatur in
ignominia, resurgit in gloria : seminatur in infirmitate, resurgit
 35 *in uirtute : seminatur corpus animale, resurgit spiritale.* Et
 iterum : *Oportet enim corruptiuum istud induere incorruptio-*
nem et mortale hoc induere immortalitatem. Tunc fiet uerbum

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

23/25 Ps. 83, 2.3.   25/29 I Thess. 4, 13.14 (12.13).   29/30 I Cor. 15, 36.
 30/34 I Cor. 15, 41-44.   35/38 I Cor. 15, 53-55.

23 item — 25 dei om. EF LXXXII] X V ; LXXXIII cet. dilectissimae
 habitationis tuae L* O* D T* U* ; dilectae habitationes tuae W ; amabilia sunt
 tabernacula tua A B b ; amabilia sunt habitationes tuae (habitationes tuae M²) Q M
 24 deus — properat] domine uirtutum concupiscit et deficit (defecit A) A B b
 ad] in A B b atria] aulas B 25 domini O A T B b item] et V ; om.
 X B in epistula pauli b⁷ W O D Q M T ; paulus X V E F ; paulus apostolus
 A b thessalonicenses + prima b D nolo E F 26 autem om. W A b
 ~ uos ignorare fratres A E F b ; ~ fratres ignorare uos B ne] ut non
 B E F 27 et om. R D ~ spem non habent E F crediderimus X quod
 E F iesus] christus X E 28 et¹ om. F in iesum Q² T* ; per iesum T²
 B ; in christo X V E F adducit W 29 prima om. X F stulte] insipiens
 E F quod] qui O* 30 non] numquid M² si non] L P N b O ; nisi
 cet. ; + prius X W Q M E F mortuum fuerit] moriatur X W E F et ite-
 rum] item illic A b stella a stella L P D Q² M² T U ; stella stellae b W Q* M*
 E F 31 differit M ; defert E F in claritatem X ; in caritate Q* ; + sua
 R b W B sic] ita A b mortuorum om. b 32 corpus om. D F in cor-
 ruptiones A ; in corruptionem Q* M* B ; incorruptionis X ; in resurrectione O*
 resurget L X O² Q² T² B E F² ; surgit A b ; surgit F* sine corruptione
 O ; in incorruptione F* ; in gloria F² sine — 33 resurget om. W* in² om.
 M* B 33 ignobilitate E F resurget L² X Q² T E ; surgit F in gloriam D
 seminatur — 34 uirtute om. O in² om. M* U* infirmitatem U re-
 surget X Q² T B E ; surgit F 34 in uirtutem D animale] carnale X re-
 surget L² X Q² T² E ; surgit A b ; surgit F in spiritale Q M ; corpus spiri-
 tale T² E F et iterum] item illic A b 35 enim] ergo F ; om. W E cor-
 ruptum E F istus] hoc E ; om. F corruptionem X ; immortalitatem B
 36 hoc] istud B F immortalitatem + cum autem mortale (corruptiuum Q M b)
 hoc induerit (-ret F) immortalitatem (incorruptionem Q M ; + et mortale hoc
 induerit incorruptionem [immortalitatem Q M] Q M b) Q M T² E F b fiat F
 uerbum] sermo W F

quod scriptum est : absumpta est mors in contentionem. Vbi est, mors, aculeus tuus? Vbi est, mors, contentio tua? Item in euangelio cata Iohannem : Pater, quos mihi dedisti, uolo ut
 40 *ubi ego fuero et ipsi sint mecum et uideant claritatem meam quam mihi dedisti ante mundi constitutionem. Item cata* V 160
 Lucanum : *Nunc dimittis seruum tuum, Domine, secundum uerbum tuum in pace, quia uiderunt oculi mei salutare tuum. Cata secundum Iohannem : Si me dilexissetis, gauderetis*
 45 *quoniam uado ad patrem, quia pater maior me est.*

LVIII. DE IDOLIS QVAE GENTILES DEOS PVTANT.

In Sapientia Solomonis : *Omnia idola nationum aestimauerunt deos, quibus neque oculorum usus est ad uidendum neque nares ad percipiendum spiritum neque aures ad audiendum nec*
 5 *digiti manuum ad tractandum, sed et pedes eorum pigri ad*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF*e*(*inde a* LVIII, 2 in)

39/41 Io. 17, 24. 42/43 Luc. 2, 29, 30. 44/45 Io. 14, 28.

LVIII, 2/10 Sap. 15, 15-17.

LVIII, 37/38 FIRM. err. 24, 4, p. 115, 6.

37 qui *W* scriptus *W* ; dictum *EF* adsumta *VO** *E* ; absorta *DQM B* ;
om. WAF est²] ubi est *W* ; *om. AF* in contentione *PNXVRODA*
M² ; sine contentione *EF* ubi — 38 tuus *om. M** 38 mors + ubi est *X*
 mors² *om. XE* 39 cata] secundum *Ab* ; *om. EF* iohannis *EF* ~
 dedisti mihi *XE* ut] et *X* ; *om. F* 40 ubi *om. U** ipsi] isti *NO* ; + ibi
E ~ mecum sint *EF* et²] ut *PX* meam *om. F* 41 quam] quod *X**
 ante mundi dispositionem *V* ; ante constitutionem mundi *b' Ab* ; antequam
 mundus fieret *EF* item — 43 tuum *post l. 45* est *pon. E* item] et *V* ; *om.*
XF ; + in euangelio *X* in cata *EF* ; secundum *Ab* 42 lucanum] *PX*
D* ; lucano *EF* ; lucan *NRWOD²QM* ; lucam *cet.* demittis *X²* ; dimittes
P ; demittes *X** ; dimitte *bWD A²F* ; demitte *A*E* domine — 43 tuum¹
om. X 43 in pacem *X** quoniam *XVA* salutarem *NX** 44 item
 cata *LV'DQMB* ; in euangelio cata *X* ; item secundum *Ab* ; item illic *EF*
 iohannem *om. EF* me diligeritis *W* ; diligeritis me *EF* gauderitis *W*
E ; gauderitis *F* 45 quia *W* ; quod *F** ; utique quod *EF²* ; + ego *XEF*
 uado] eo *XVA b* patrem + meum *E* quia — est *om. EF* ~
 maior me est pater *O*

LVIII, 1 quae] qui *A* ; quos *XB EF* 2 *hic incipit e* sapientia + quae
 dicitur *E* ~ deos aestimauerunt *W* 3 quos *F* neque] non est *EF e*
 uisus *XWOD A E e b* ; uisum *F* est *om. EF e* neque²] nec *EF*
 4 nares] aures *EF e* recipiendum *DT** ; audiendum *EF* spiritum *om. E*
F neque] nec *E* aures] nares *EF e* ad² *om. O** audiendum] odo-
 randum *EF* ; adorandum *e* nec] neque *NXV' b' EF e* 5 digiti *om. EF e*
 manum *LT*U* ; manus *ODBEF e* ; in manu *XQM* ; in manibus *VAb*
 contrectandum *V* ; palpandum *EF e* sed *om. EF e*

ambulandum. Homo enim fecit illos, et qui spiritum mutuatus est is finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit deum fingere. Cum sit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior est autem ipse his quos colit : quoniam ipse quidem uixit, 10 illi numquam. De hoc ipso : Neque opera adtendentes agnoverunt quis esset artifex, sed aut ignem aut spiritum aut citatum aerem aut gyrum stellarum aut nimiam aquam aut solem et lunam rectores orbis terrae deos putauerunt : quorum si propter speciem hoc aestimauerunt, sciant quanto his Dominus sit 15 speciosior : aut si uirtutes et opera eorum mirati sunt, intellegant ab ipsis quoniam qui haec constituit fortia fortior est illis. Item in psalmo CXXXIII : Idola gentium argentum et aurum, V 161 opus manuum hominum. Os habent et non loquuntur, oculos habent et non uident, aures habent et non audiunt, neque enim 20 est spiritus in ore eorum. Similes sint illis omnes qui faciunt ea.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EFe

10/16 Sap. 13, 1-4. 17/20 Ps. 134, 15-18.

6 facit F et — 7 illos om. e qui om. EF 7 est om. EF his XAB ; om. b' W O² Q M F ; + qui E uinxit F ; finit X illos om. X autem] enim P E F e sibi om. E F e simile X Q M* F ~ similem sibi O poterit om. B deo M* ; om. e 8 cum] dum F enim om. E F e mortalis + homo X finget L N b' Q M T U ; fingeret e ; fingere F ; om. O ; + in O 9 melior est] meliores U ; meliorem W* autem] enim X ; aut E ~ autem est e ipse om. D E F e is O² M* ~ his ipse O quam quos O colet F² e ipsi D* quidem om. E ; ~ quidem ipse O A F e uinxit F* ; finxit E F² e quidem uixit] qui deuixit R² 10 illos E F e ; + autem A B umquam U* ; neque E ; om. e de hoc ipso apud salomonem R W ; de hoc iterum E F e ; et iterum X V ; item illic D A b operam B ; operata M ; operibus A b ; + dei X cognouerunt X V O² ; ad cognouerunt O* 11 quis esset] esse E F e artificem e aut²] et B 12 aere F e aut¹ om. B 13 et] aut P X V W A b orbi E e ; orbem F terrarum D deosque T² putant F ; aestimauerunt A quorum — 14 aestimauerunt om. B 14 specie X huc X* ; om. W² sciant om. e quantum e dominus] domini claritas E ; domine claritas F ; claritas domini e sit om. U* 15 uirtutem D operas X* ; opere R O* 16 ab eis F quia O² ; om. O* fortia om. W* F ~ illis est F ; + deus E F² e 17 item om. X B E F e CXXXIII] e ; CXIII R B ; om. F ; CXXXIII cet. idola] simulacra A E F e b 18 opera A E F e b manum L X² M* T* U F e ; manu A* ; manui X* os — loquuntur post l. 19 uident pon. R loquentur W O A Q M F b 19 uidebunt L* W O² A E F e b audient W O A Q M E F e b ; + nares habent et non odorabunt (-buntur E) manus habent et non plapabunt pedes habent et non ambulabunt (-lauerunt F) non clamabunt in gutture suo W E F e neque — 20 eorum om. F nec W E enim om. W 20 est om. X E ore ipsorum A E e ; eorum eorum R ; cor eorum Q* M* ; corde eorum Q² ; + et X similis T* U* F sint illi B ; illis sint X O ; fiant illis Q M ; illis fiant A E F e b ; illis L D* omnes om. X O Q M E F e ea + et omnes qui confidunt in illis (eis F) Q M F b (inter [ ])

Item in psalmo XCIII : *Omnes dii gentium daemonia : Dominus autem caelos fecit. De hoc ipso in Exodo : Non facietis uobis deos argenteos neque deos aureos. Et rursus : Non facies tibi idolum nec cuiusquam similitudinem.* [Item in Hieremia : *Haec*
 25 *dicit Dominus : secundum uias gentium nolite incedere et a signis caeli ne timueritis, quia timent illa in personis suis, quia legitima gentium uacua sunt. Lignum de saltu excisum, opus fabri, et conflatum aurum et argentum speciose composita sunt, in malleis et in clavis confirmauerunt illa et non mouebuntur, quia*
 30 *confixibilia sunt. Argentum adpositum est a Tharsis. Venit aurum Moab. Opera artificum omnia. Hyacinthum et purpura uestiunt ea. Tollentes tollunt illa, quia non prodient. Nolite timere ea, quia malum non faciunt et bonum non est in illis. Sic dicite : Dii qui caelum et terram et mare non fecerunt pereant a*
 35 *terra et de sub caelo isto. Exhorruit caelum in hoc et obhorruit multo magis uehementer, dicit Dominus. Haec maligna fecit plebs mea. Dereliquerunt me fontem aquae uiuae, et foderunt sibi lacus contritos qui non poterant aquam continere. Verberauit te derelictio tua et nequitia tua accusabit te. Et scito et uide quoniam* V 162
 40 *amarum tibi erit quod dereliqueris me, dicit Dominus Deus tuus, et non speraueris in me, dicit Dominus Deus tuus, quia in saeculum contribulasti iugum tuum et dirupisti uincula tua, et dixisti: non seruiam, sed ibo super omnem montem excelsum et super omnem collem altum et super omne lignum umbrosum. Ibi con-*
 45 *fundar in fornicatione. Ligno dixerunt quia pater meus es tu, et*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B₁EF_e(usque ad 21 XCIII)

21/22 Ps. 95, 5. 22/23 Ex. 20, 23. 23/24 Ex. 20, 4. 24/30 Ier. 10, 2-5.
 30/33 Ier. 10, 9. 33/35 Ier. 10, 11. 35/38 Ier. 2, 12.13. 38/45 Ier. 2,
 19.20. 45/47 Ier. 2, 27.

21 item om. B E F e XCIII] N V R b W²; XC*III W*; XCIII O; XCV
 D A T B F² b; CXIII L²; LXXXIII L* X Q M U; XLIII P; LXLII e;
 LXLV E; om. F* hic desinit e quoniam omnes A b daemonia + sunt
 E F dominus uero A b; uerus autem deus E F 22 caelosque A* de
 hoc ipso] item V A B E F b; om. X ne E F facitis X uobis + ipsis B
 deos om. U* 23 neque] et B T U deos om. P b' Q M T U E F ~
 aureos (neque) (deos) argenteos b' A Q M b et] eodem T U rursus A E;
 iterum P X V' R D Q M facietis V U* tibi om. V 24 neque D F
 aliqua similitudinem eius F; similem eius quacumque E item — 89
 ascendet babent W D b (inter [ ]); om. cet. hieremiam W 25 et — 26 timueri-
 tis om. D 28 malleis] martulis D 31 moab] moa W* purpuram b 32
 uestient D eam D tollent ea D 33 facient W b sic dicite om. W
 34 et mare om. b intereant D 35 obhorruit multo] abhorruit multum D
 36 facit W 37 me om. D uitae D effoderunt D 38 detritos D 39
 delictio W*; delictio D accusauit D quia D 41 sperauerit D 42
 derupisti W dixit D 43 super] sub D omne lignum] omnem libanum W
 45 in fornicationem W ligno + et lapidi D

lapidi : tu genuisti me. Et conuerterunt ad me dorsum et non faciem suam. In Esaia : Cecidit Bel, dissolutus est draco. Facta sunt sculptilia eorum ut bestiae et pecora. Auferetis illa conligata quasi sarcinam laborantes et esurientes et non ualentes. Et
 50 iterum : Soluti simul non poterunt saluari de bello. Ipsi autem captiui ducti sunt tecum. Et iterum : Cui me adsimilastis ? Videte, conicite quia erratis corde qui committitis aurum de sacculo et argentum in statera ponderatis in pondera. Conducentes artificem fecerunt manufacta et inclinantes se adorauerunt
 55 illud : ferunt illa umeris et sic ambulant. Si autem posuerint illa, loco manebunt et non mouebuntur : et si qui clamauerint ad illa, non audient et a malis non saluabunt eos. Item in Hieremia : Dominus qui fecit caelum et terram in uirtute correxit orbem in sua prudentia et sua sapientia extendit caelum et multitudinem
 60 aquarum in caelo, perduxit nubes ab extremo terrae, fulgura in pluuiam fecit. Et eiecit uentos de thesauris suis. Infatuatus est omnis homo ab scientia sua, confusus est omnis artifex in sculptilibus suis, quia falsum conflauit. Non est spiritus in illis. Vacua sunt opera inclusa, in tempore conspectionis illorum peri- V 163
 65 bunt. Et in Apocalypsi : Et sextus angelus tuba cecinit. Et audiui unum ex quattuor angulis arae aureae quae est in conspectu Dei dicentem sexto angelo qui habebat tubam : solue quattuor angelos ligatos super flumen magnum Eufratem. Et soluti sunt quattuor angeli qui erant parati in horam et diem et
 70 mensem et annum, ut occiderent tertiam partem hominum. Et numerus exercituum equestrium dismyriades myriadon : audiui numerum eorum. Et sic uidi equos in uisu et sedentes super eos habentes loricas igneas et hyacintinas et sulphoreas, et capita equorum, et ex ore eorum exiit ignis et fumus et sulphur. A
 75 tribus plagis istis occisa est tertia pars hominum ex igne et fumo

---

Codd. : WD

47/49 Is. 46, 1.   50/51 Is. 46, 2.   51/57 Is. 46, 5-7.   58/65 Ier. (28) 51, 15-18.   65/84 Apoc. 9, 13-21.

---

47 et in W uel D   48 et besteis W   collo ligata D ; + sic W   49 sarcina W   50 soluti] collicti D   potuerunt W   52 conicite] et intelligite D   qui] quia W   cor W*   53 de saeculo W   in pondere W D   55 ferunt illa] et leuauerunt in D   56 si om. D   57 et om. D   hieremiam W   58 qui om. W   in uirtutem D   orbem + terrae D   59 et sua sapientia om. D   61 pluuiam fecit] nubibus D   65 et¹ om. W   66 angelis W D   arcae b lapsu   67 habet W   68 supra W   71 numerus + et D   dysmyriadis D ; dismyriaden W   72 in — eos om. W   73 et² — 74 exiit om. W   ex ore] exere D   a] ex W

et sulphore quod exiit de ore eorum : nam uis equorum in ore eorum est et in caudis eorum. Caudae enim eorum similes anguibus, habentes capita, et in eis nocent. Et reliqui hominum qui non sunt occisi in istis plagis nec paenitentiam egerunt opera
 80 factorum manuum suarum, ut non adorent daemonia et idola id est simulacra aurea et argentea et aerea et lapidea et lignea, quae neque uidere possunt neque ambulare : et non egerunt paenitentiam homicidiorum suorum neque fornicationis suae neque furtorum suorum. Item illic : Et tertius angelus secutus est
 85 eos dicens in uoce magna : si quis adorat bestiam et simulacrum eius, et accepit inscriptionem in fronte sua aut super manum suam, is bibet de uino irae eius et punitur igne et sulphore sub oculis angelorum sanctorum et sub oculis agni, et fumus tormentorum eorum in saecula saeculorum ascendet].

LX. CIBORVM NIMIAM CONCVPISCENTIAM NON ADPETENDAM. V 164

Apud Esaiam : Edamus et bibamus, cras enim moriemur. Non remittetur uobis peccatum istud, quoadusque moriamini. Item in Exodo : Consedit populus manducare et bibere, et
 5 exsurrexit ludere. In epistula Pauli ad Corinthios I : Cibus nos non commendat Deo : neque si manducauerimus, abundabimus, neque si non ederimus, egebimus. Et iterum : Cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit,

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

84/89 Apoc. 14, 9-11.

LX, 2/3 Is. 22, 13.14. 4/5 Ex. 32, 6. 5/7 I Cor. 8, 8. 7/9 I Cor. 11, 33.34.

76 exiet W ; exit D nam — 77 eorum¹ om. D 78 habentes + enim D 80 ut] et W 83 neque — 84 suorum om. D 84 furtorum] factorum b lapsu 87 his W* ; hic D bibet — et¹ om. W 89 ascendit W

LX, 1 iterum adsunt codd. omnes ciborum — adpetendam om. F 2 et edamus X ; aedemus F ; manducemus W A b bibemus F morimur L P N V T U ; moriamur W 3 remittitur X O peccatum istum W* ; hoc peccatum B quodusque O* ; quousque O² D moriemini E F 4 item om. B et consedit X V R D B E F b ; et cum sedit W ; sedis A 5 surrexit T U ; exsurrexerunt O ; surrexerunt X V b W D A B E F b ludere + et ceciderunt una die XXIII milia hominum D in epistula pauli] item paulus apostolus A b ; item paulus W D ; item pauli R ; paulus X V E F ; item B ad om. A* prima om. N X R W F* cibos L* ; quibus X ; esca W A b 6 nos om. X commendat M* ; comedat P* nec X ; que A² manducabimus X b abundauimus L* R W A Q M* T* U E* ; abundamus O 7 neque] quae R non om. W* ederimus] manducauerimus X V W A T U E b ; manducauimus F egebimus] deerit nobis W E et iterum] item illic A b conuenietis E ; conuentis T* U ; conueneritis b' Q M ; conuentitiis R ; uenitis W F 8 expectantes R b W si qui autem F ; qui W O esuriuit F ; esurierit E

domi manducet, ut non in iudicium conueniatis. Item ad
 10 Romanos : Non est regnum Dei esca et potus, sed iustitia et pax
 et gaudium in Spiritu sancto. Item in euangelio cata Iohannem :
 Ego cibum habeo quem uos non nostis. Meus cibus est ut faciam
 uoluntatem eius qui me misit et perficiam opus eius.

LXI. POSSIDENDI CONCVPISCENTIAM ET PECVNIAM NON
 ADPETENDAM.

Apud Solomonem in Ecclesiastico : Qui diligit argentum
 non satiabitur argento. Item in Parheomiis : Captans annonam
 5 maledictus in plebe est. Benedictio autem in eius capite est qui
 communicat. Apud Esaiam : Vae qui coniungunt domum ad V 165
 domum et agrum agro continuant, ut auferant proximi aliquid.
 Numquid habitabitis soli super terram? Item apud Sofoniam :
 Aedificabunt domos et non inhabitabunt, et instituent uineas et

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

10/11 Rom. 14, 17. 12 Io. 4, 32. 12/13 Io. 4, 34.

LXI, 3/4 Eccle. 5, 9. 4/6 Prou. 11, 26. 6/18 Is. 5, 8. 9/10 Soph. 1,
 13, 14.

9 domui F ut] et W in] ad XVW ; om. L ueniatis F 10 est + enim
 F in esca F ; om. E et] aut V potu EF 11 in spiritu sancto om. X
 in om. A spiritum sanctum B* item om. X V R euangelio om.
 EF cata] secundum Ab iohanne E ; ioh F 12 cibum] panem Q M ;
 + non X* habeo + manducare Ab quod F uos om. Q M non
 nostis] nescitis DF ; ignoratis B meus cibus] mea esca W 13 misit + patris
 E et — eius² om. B et ut R ; ut X Q M

LXI, 1 poscendi R et pecuniam om. XF* pecuniae D non om. X*
 3 apud solomonem om. EF in ecclesiastico om. X ; ~ in eccl. apud salomo-
 nem V 4 non om. W* item] et X ; om. B in proemiis M² ; in prouerbiis
 AEFb 5 in] a B ~ est in plebe F eius capiti b ; capite eius Q M ;
 capite iusti D est om. F 6 item apud esaiam N V² B ; item in esaia AEFb
 uae + his EF iungunt F ad] et X 7 domum + et uillam ad uillam
 XVB et — 8 terram om. X et] uel EF ; om. D agrum ad agrum V
 EF proximo suo M* B ; proximo Ab ; proximis suis L² T² F ; a proximis
 suis E ; proximis b ~ proximo suo aliquid auferant B ; ~ aliquid a proximis
 suis auferant E ; ~ aliquid auferant proximis suis F 8 num qui R ; + non F
 habitatis R ; habitabunt F ~ soli habitabitis W B item om. X D
 9 habitabunt XDEF ; + in eis EF ; + in ea A ; + domos TU instituunt
 X ; instituerint F uenias A*

10 non bibent uinum earum, quia prope est dies Domini. Item in euangelio cata Lucanum: Quid enim prodest homini, lucrificare totum mundum, se autem ipsum perdere? Et iterum: Dixit autem illi Deus: stulte, hac nocte expostulatur anima tua. Quae ergo parasti, cuius erunt? Et iterum: Commemorare quoniam
 15 percepisti bona in uita tua, Eleazar autem mala. Nunc hic rogatur, tu autem doles. In Actis apostolorum: Dixit autem Petrus ad eum: argentum quidem et aurum non est mihi: quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazarei ambula. Et adprehensa manu eius dextera excitauit eum. Item ad Timo-
 20 theum I: Nihil intulimus in hunc mundum, uerum nec auferre possumus. Habentes itaque exhibitionem et tegumentum his contenti sumus. Qui autem uolunt diuites fieri incidunt in temptationem et muscipula et desideria multa et nocentia quae mergunt hominem in perditionem et in interitum. Radix enim omnium
 25 malorum est cupiditas quam quidam adpetentes naufragauerunt a fide et inseruerunt se doloribus multis.

Codd.: LPNX VR bWOD A QM TU B EF

11/12 Luc. 9, 25. 12/14 Luc. 12, 20. 14/16 Luc. 16, 25. 16/19 Act. 3, 6.7. 20/26 I Tim. 6, 7-10.

10 bibunt Q* M* T* U; bibant Q²; habent O* ~ uinum non bibent F
 item om. X Q M B 11 in euangelio om. X A cata] secundum A b; om.
 E F lucanum] P X D; lucano E F; lucan NR W O Q M; lucam cet. pro-
 de est X O A lucrificare (lucrare W) totum mundum X W O D; si totum or-
 bem (mundum B) lucretur A B b; si lucrificaretur totum mundum E; si lucretur
 uniuersum mundum F 12 se autem ipsum perdat B; se ipsum autem perdere
 R; si autem illud perdet F; si autem perdet se E; et animae suae detrimentum
 patiatu A b eodem iterum T U; item illic A b; illic B dicit X 13 au-
 tem om. E dominus L X V; iesus E; om. B ~ dominus illi X stulte
 om. B tua + a te X B 14 paras R cui B² et iterum] item illic A B b
 rememorare W; + ergo X quia T 15 eleazar E; lazarus R b O² D A
 T² b; et lazarus Q M F autem] similiter Q M F; + similiter E nunc +
 autem b F²; + uero Q M hic om. X O* 16 rogatur] consolatur R W O²
 A b; quiescit M²; laetatur E F dolens F*; cruciari W A b item in b' A
 E b; et in V B actibus b' A Q² E F b; actus T dicit X 17 ad eum om.
 E F quidem om. W 18 ~ do tibi W B nomine + domini X iesu
 om. D christi om. R nazorei N A* M*; nazareni X R b' W* T² F b;
 nazoreni A² ambula] L P N X O F; praem. surge B; praem. surge et cet.
 19 et — eum om. E F apprehendens B; prehensa N manum R B dexte-
 ram B; dextra X O excitabit B*; eleuauit P X² O A b; erexit W illum
 O B item] paulus X V E F; in epistula pauli P; om. B 20 secunda F;
 om. N X W D T E uerum + quia A auferre + quid O² 21 possimus
 Q* M; poterimus F exhibitionem] uictum A b tegumentum P Q²;
 contegmen E F; uestitum A b 22 simus L P N W O² A M² B F b ~
 diuites uolunt b' Q M E F fieri om. A*; + et F incidunt X A* E F;
 incident V R b 23 et¹ + in b' Q M muscipulam b' O D Q² M² T²; musci-
 pulae M*; muscipulam zabuli E F; laqueum diabuli A b nocua F di-
 mergunt A; demergunt E 24 homines X F in perditionem et om. A
 in² om. L P N O D E 25 ~ enim malorum omnium est B; ~ enim est
 mal. omn. F; est enim mal. omn. E cupiditas] auaritia E F quidem T
 naufrauerunt A*; errauerunt X V B inseruerunt F² se om. F*

LXII. MATRIMONIVM CVM GENTILIBVS NON IVNGENDVM.

Apud Tobiam : *Vxorem accipe ex semine parentum tuorum et noli sumere alienam uxorem quae non est ex tribu parentum tuorum.* Item in Genesi mittit puerum suum Abraham, ut de
 5 semine suo accipiatur Rebecca filio eius Isaac. Item in Hesdra
 satis non fit Deo, cum uastarentur Iudaei, nisi alienigenas
 uxores cum filiis quoque, quos ex illis procreauerant, reliquis-
 sent. In epistula Pauli ad Corinthios I : *Mulier uincta est,*
quamdiu uiuit uir eius. Si autem dormierit, liberata est : cui
 10 *uolet nubat, tantum in Domino. Felicius autem erit, si sic*
permanserit. Item de hoc ipso ad Corinthios I : *Nescitis quia*
corpora uestra membra Christi sunt? Auferens membra Christi
faciam membra fornicariae? Aut nescitis quia qui conglutinan-
tur fornicariae unum corpus sunt? Erunt enim duo in carne una.
 15 *Qui autem se coniunxerint Domino unus spiritus sunt.* Item ad

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LXII, 2/4 Tob. 4, 12 (Vulg. 13). 4/5 cf. Gen. 24. 6/8 cf. I Esd. 9, 2. 8/
 11 I Cor. 7, 39.40. 11/15 I Cor. 6, 15-17.

LXII, 1 gentibus X E F ; gentilium W 2 tobim X uxorem accipe] accipe
 tibi uxorem W accipere M* ; om. E 3 et — 4 tuorum om. E F alieni-
 genam X W D uxorem] mulierem V ~ uxorem alienam b' O Q M T
 ex] de O² ; om. O* ~ ex tribu parentum tuorum est X 4 item om. X W
 B mittens E F ut] et O* ; om. V 5 suo om. O* accipietur F ;
 accipiat Q M rebeccam Q² M² eius] suo V F item om. X 6 satus
 A U* fuit D E F b deus B ; + ut E F iudaei om. O alienigene E F
 7 quos om. F procreant V ; procreauerunt L P* U* ; procreauerint E ;
 prouocauerunt F ; creauerunt X dereliquissent X A b 8 item in epistula
 pauli P ; item apostolus paulus b ; item paulus apostolus A ; item paulus E F ;
 paulus X V ; om. B ad effesios E F prima om. X A B E F uicta E ;
 alligata A b est + legi W 9 ~ uir eius uiuit F dormierit X ; mor-
 tuus fuerit W ; + uir eius E F libera facta D est + a lege uiri E F ; + ut
 Q M 10 uoluerit R b B ; uult X W D A Q M E F b tantum om. E felici-
 or] beator W A b erit om. E F 11 manserit L N O D item — prima]
 et iterum X V D item om. P B de hoc ipso om. A B E F b prima om. F
 quoniam X V 12 ~ sunt christi B sunt — christi² om. A auferes
 M ; auferes X² in ras. ; tollam E F ; + ergo b 13 facies X V' ; faciens Q M T U
 fornicaria Q² ; fornicatoriae R ; fornicationis W ; meretricis D A E F b ;
 + absit P D Q M E F b (inter [ ]) aut] autem Q quia] qui E quia om.
 L U* conglutinator V ; glutinantur R O T* ; glutinatur T² ; coniungitur X ;
 coniungit se W b ; coniunget se A ; se coniungunt F ; se iungunt E ; iunguntur
 D 14 fornicari E F ; meretrici W A b sunt] est b' A b ; facit W erunt
 — una om. F* erant E* enim] autem E F² ; + inquit T U duo] ambo
 B in carnem unam O ; in una carne X² ; in unam carnem X* B 15 autem]
 enim R se coniunxerit X V' b' D Q M E F ; se coniungit W ; coniungit se
 A b dominum T* U ; deo V A unus spiritus est X W D A Q M b ; uno
 spiritu sunt E F ; unum efficit spiritum V ; + aliter unum corpus sunt B in marg.
 item — 16 secunda] item illic E F item om. B

Corinthios II : *Nolite coniungi cum infidelibus. Quae autem participatio est iustitiae et iniquitati? Aut quae communicatio est luminis ad tenebras? Item de Solomone in Basilion III : Et auerterunt uxores alienigenae cor eius post deos suos.* V 167

LXIII. GRAVIVS DELICTVM ESSE FORNICATIONIS.

In epistula Pauli ad Corinthios I : *Omne delictum quodcumque fecerit homo extra corpus est. Qui autem fornicatur in corpus suum peccat.*

LXIII. QVAE SINT CARNALIA QVAE MORTEM PARIANT ET QVAE SPIRITALIA QVAE AD VITAM DVCANT.

In epistula Pauli ad Galatas : *Caro concupiscit aduersus spiritum et spiritus aduersus carnem. Haec enim inuicem aduersantur sibi, ut non quae uultis ipsa faciatis. Manifesta autem sunt facta carnis, quae sunt adulteria fornicationes, immunditiae,*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

16/18 II Cor. 6, 14. 18/19 I Reg. 11, 4.

LXIII, 2/4 I Cor. 6, 18.

LXIII, 3/5 Gal. 5, 17.

16 iungi X A autem] enim X E 17 est om. X D iustitiae] luminis F et] cum E F iniquitate W* E; iniquitatis X O B; inquinati L*; tenebrae F aut] uel F quae om. E communicatio X V W A b; conuentio E F est om. X E F; ~ est communicatio V 18 luci ad tenebras V; luci et tenebrarum X; christi cum belzebub aut quae (qui F) pars fidei cum infidele (+ quae enim participatio E*) quis (qui F) autem consensus templo dei cum idolis E F item om. X de] in R Q M E F solomonem N M*; salomonem L Q M² U; om. E F in om. b' Q M E F basilion] genesi A; + libro E F tertio om. X W et om. X 19 uxores + et T* alienae X eius] suum F

LXIII, 1 graue R D B; grauissimum X fornicatio E F 2 in epistula pauli] paulus apostolus A b; paulus X V E F; item Q M; om. B ad galatas P secunda W; om. P X V A F omne — LXV, 2 prima om. E quodcumque] quod D 3 in corpus suum] in carne sua Q M 4 peccat + non estis uestri empti enim estis pretio (+ magno b' b) clarificate et portate dominum in corpore uestro b' Q M b (inter [ ])

LXIII, 1 sunt O* F parant X D F et] aut X quae² + sint X; + sunt F 2 ducunt D F 3 in epistula pauli] paulus apostolus A b; paulus X V F; om. B caro + enim A b 4 et om. W D F spiritus + autem F enim] autem ad F; om. T U aduersantur] conluctantur D ~ sibi aduersantur A 5 quaecumque F illa F; om. B ipsa faciatis om. W* 6 ~ sunt autem F facta] opera X T U F adulterium fornicatio F immunditias X; in pudicitia F

spurciciae, idolatriae, ueneficia, homicidia, inimicitiae, contentiones, aemulationes, animositates, prouocationes, simultates, dissensiones, hereses, inuidiae, ebrietates, comisationes et his
 10 *similia : qui talia agunt regnum Dei non possidebunt. Fructus autem spiritus est agape, gaudium, pax, magnanimitas, bonitas, fides, mansuetudo, continentia, castitas. Qui enim sunt Christi carnem crucifixerunt cum uitiis et concupiscentiis.*

LXV. OMNIA DELICTA IN BAPTISMO DEPONI.

In epistulis Pauli ad Corinthios I : *Neque fornicarii neque idolis seruietes neque adulteri neque molles neque masculorum* V 168
adpetitores neque fures neque fraudulentum neque ebriosi neque
 5 *maledici neque raptores regnum Dei consequentur. Et haec quidam fuistis : sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini Iesu Christi et in spiritu Dei nostri.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

5/13 Gal. 5, 19-24.

LXV, 2/7 I Cor. 6, 9-11.

7 spurciciae D* ; om. F idolatria L A T U B F ; idololatria P N b ueneficia O F ; beneficia Q M homicidia om. F contentiones + immunditia contentiones W* 8 aemulatio F ; om. W ; + ira rixiae F animositas L P N X b B ; animositatis F* simultates om. F 9 heresis L N X* O* Q* M B inuidiae + homicidiae F breuitates X* commistiones F et + ex X* 10 similia + quae praedico uobis sicut praedixi quoniam F ; + quae praedico quia V ; + quia b' Q M talia] haec F 11 autem] enim O agapes V ; agaps X ; agapen R ; caritas W A Q M F b magnanimitas] patientia benignitas F 12 fides + modestia F castitas + dilectio aduersus huiusmodi non est lex F enim] autem F ~ christi sunt A b 13 carnem + suam X² V' W D A Q M F b uitiis] passionibus F concupiscentiis] desideriiis F

LXV, 1 in baptisma A² 2 in epistula pauli V' b' W O Q* M T ; paulus apostolus A b ; paulus X F ; om. B prima om. X ; iterum adest E fornicari Q* M* T* U E² ; fornicare E* ; fornicatores W² ; fornicauerit W* 3 molles + et neque idolis seruietes L* 4 adpetitores] concubitores A F b ; cubitores E fures — 5 maledici neque om. X fraudulentia Q* ; fraudulentus F ; fraudatores V ; auari E ~ fraudulentum neque fures b' Q M 5 neque rapaces E F ; om. B consequuntur b U T ; possidebunt B E F 6 quidam] L² P N V R b O D ; aliquando F ; quidem cet. sed abluti estis om. E F sed sanctificati estis om. O sed²] et X B sed iustificati estis om. X V' W D Q M T U B E F 7 iesu] praem. nostri V' D A Q M B E F ; + nostri b et — nostri om. E F in² om. X R O B spiritu + sancto D

LXVI. DISCIPLINAM DEI IN ECCLESIASTICIS PRAECEPTIS
OBSERVANDAM.

Apud Hieremiam : *Et dabo uobis pastores secundum cor meum, et pascent uos pascentes cum disciplina.* Item apud
5 Solomonem in Parhoemiis : *Fili, ne neglexeris disciplinam Dei neque defeceris ab eo correptus. Quem enim diligit Deus, corripit.* Item in psalmo I : *Continete disciplinam, ne forte irascatur Dominus et pereatis a uia recta. Cum exarserit cito ira eius super uos, felices omnes qui in eum confidunt.* Item in
10 psalmo XLVIII : *Peccatori autem dicit Deus : Ad quid exponis iustificationes meas et adsumis testamentum meum per os tuum ? Tu autem odisti disciplinam et abiecisti sermones meos retro.* Item in Sapientia : *Disciplinam qui abicit infelix est.*

LXVII. PRAEDICTVM QVOD DISCIPLINAM SANAM ASPERNATVRI V 169
ESSENT.

Paulus ad Timotheum II : *Erit tempus, quando sanam doctrinam non sustinebunt, sed secundum sua desideria coacer-*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LXVI, 3/4 Ier. 3, 15. 5/7 Prou. 3, 11.12. 7/9 Ps. 2, 12. 10/12 Ps. 49, 16.17. 13 Sap. 3, 11.

LXVII, 3/7 II Tim. 4, 3.4.

LXVI, 1 disciplina B domini F ; + et b' ; + nec X ecclesiasticis + et F
2 obseruandum A* F 3 apud isaiam D pastorem B 4 uos] oues B
pascente D ; om. EF cum disciplinam L* R O* Q* M* T* U B item
om. XB apud solomonem om. EF 5 in proemiis M² ; in prouerbiis A E
F b ; om. X ne] non E ; si F² ; om. W* B disciplina N 6 domini X F
nec EF defeceris] discesseris V ab ea F quem] qui O* do-
minus T ~ deus diligit O 7 item om. XB 1] XVO ; om. F ; 11 cet. conti-
ne O* ; adprehendite A b forte] quando A B b 8 a] de B E F recta]
iusta V A B E F b cito] in breui W D A B E b 9 super uos om. W A E
F b felices] beati W D A Q M E b in eo b' D* b ~ confidunt in (eum)
R b' W D A Q M E F b item om. X B E F 10 XLVIII] X* V O ; om. F ;
XLVIII cet. dixit X B E F dominus X ut quid X E ; quare tu A F b
expones R O* ; appones Q M ; enarras A E F b 11 iustificationem meam
B ; iustitias meas A F b adsumes R Q* M E F ; sumes A b per os tuum]
ori tuo E 12 autem] uero A E F b proiecisti A F b retro] post te W
D A Q M F b ; poste E 13 item — est om. X item om. B in sapientia
solomonis Q M ; in paroemiis D ; apud (in F) solomonem A E F b abiecit
E F ~ qui abiecit disciplinam F

LXVII, 1 sanam] sanctam X ; om. D F aspernaturam EF 2 esse L E F
3 paulus + apostolus A b secunda om. X R ; + et O D erit + enim E F
quando] cum W 4 doctrinam] disciplinam V Q M sed om. F suam
desideriam F ; suum (suam E*) desiderium E ; desideria sua B ; + ambulantes E ;
+ abluentes F

5 uabunt sibi magistros prurientes in audiendo scalpentes aures.
Et a ueritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur.

LXVIII. RECEDENDVM AB EO QVI INORDINATE ET CONTRA
DISCIPLINAM VIVAT.

In epistulis Pauli ad Thessalonicenses : Praecipimus autem uobis in nomine Domini Iesu Christi, ut discedatis ab omnibus
5 fratribus ambulanti- bus inordinate et non secundum traditionem quam acceperunt a nobis. Item in psalmo XLVIII : Si uideras furem, concurrebas ei et inter moechos particulam tuam ponebas.

LXVIII. NON IN SAPIENTIA MVNDI NEC IN ELOQVENTIA ESSE
REGNUM DEI SED IN FIDE CRVCIS ET VIRTUTE CONVERSATIONIS.

In epistula Pauli ad Corinthios I : Misit me Christus adnunti-
are, non in sermonis sapientia, ne inanis fiat crux Christi.
5 Verbum enim crucis stultitia est his qui pereunt, his autem qui saluantur uirtus Dei est. Scriptum est enim : perdam sapientiam

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LXVIII, 3/6 II Thess. 3, 6. 6/7 Ps. 49, 18.

LXVIII, 3/15 I Cor. 1, 17-24.

5 in audiendo scalpentes om. X audiendos F ; audiendum D ; audiente A*
scalpentes aures om. A ; inter uncinos pon. b scalpentes om. E F 6 ad
ueritatem X auditui W auertunt E F ; auertentes V

LXVIII, 1 ab eis E ; ab his F qui om. X* et om. D E F 2 uiuit L²
V' b' W* ; uiuunt F ; uiuant E 3 in epistula pauli b' W D Q M T ; paulus
apostolus A b ; paulus X V B E F thessalonicenses + prima b E F prae-
cepimus X A Q M B 4 uobis + fratres E F domini nostri D A B E b ;
dei nostri F ; om. X V' R b' Q M ~ christi iesu X decedatis X ; recedatis
B E F omnibus] hominibus F 5 fratribus om. B traditionem] rationem
B 6 item om. X B XLVIII L b' W D A Q M E b ; om. F uideras] L
N X V b U* ; uidebas cet. 7 furem + simul b W A Q M B E F b ; + et X
concorrebas cum eo (illo B) X D² Q M T U B ; cum eo concurrebas A b ;
currebas cum eo W D* E F cum moechis X V O ; cum (om. A) adulteris W
A Q M B E F b particulam] L P N V b O ; portiunculam D ; partem T U ;
portionem cet.

LXVIII, 1 huius mundi E in² om. Q M eloquia E ; eloquium F 2
crucis] iesu christi E F et + in R D Q M T U E F uitae conseruationis X
3 in epistulis pauli L P N R ; paulus apostolus A b ; paulus X E F ; om. B se-
cunda Q M ; om. X T F misit — 4 christi om. E F 4 sermones X* O* ;
sermone X² O² D sapientiae X O D A Q* M* T* U ; sapientiam B ne om. O
inane B crucis O 5 enim om. E stultitiae E est om. E eis B
perant F ; perauerunt E 6 saluabuntur E F est¹ + et M

sapientium et prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens, ubi scriba, ubi conquisitor saeculi huius? Nonne infatuauit V 170
 Deus sapientiam huius mundi? Quoniam quidem in sapientia
 10 Dei non cognouit mundus per sapientiam Deum, conplacuit Deo
 per stultitiam praedicationis saluare credentes: quoniam Iudaei
 signa desiderant et Graeci prudentiam quaerunt. Nds autem
 praedicamus Christum crucifixum, Iudaeis quidem scandalum,
 gentibus autem stultitiam, ipsis autem uocatis Iudaeis et Graecis
 15 Christum Dei uirtutem et Dei sapientiam. Et iterum: Nemo
 se decipiat. Si qui putat sapientem se esse in uobis, saeculo huic
 stultus fiat ut fiat sapiens. Sapientia enim huius mundi stultitia
 est apud Deum. Scriptum est enim: reprehendens sapientes in
 astutia ipsorum. Et iterum: Dominus cognouit cogitationes
 20 sapientium, quia sunt stultae.

LXX. PARENTIBVS OBSEQVENDVM.

In epistula Pauli ad Ephesios: *Filii, obsequentes estote parentibus uestris. Hoc enim est iustum. Honora patrem tuum et*

Codd.: LPNX VR bWOD A QM TU B EF

15/19 I Cor. 3, 18.19. 19/20 I Cor. 3, 20.

LXX, 2/5 Eph. 6, 1-3.

7 prudentiam + et L* sapientes A; + et X 8 consequitur W*; con-
 sequitur E; conqueritur F ~ huius saeculi W D B E; huius mundi X V
 infatuabit O T U B; stultam fecit W A F b; stulticiam fecit E 9 deus om.
 F sapientia T* U huius om. W mundi] saeculi W in sapientiam
 L* P; per sapientiam V; sapientia W; sapientiam L² X E F 10 domini E F;
 mundi V non om. T U hic mundus E per sapientiam om. V deo
 B; domini L P N X Q* M; suam E F; om. T U placuit W E F ~ deo
 placuit F 11 quoniam om. O; + quidem E 12 desiderant] petunt W D
 et — 13 iudaeis om. O prudentiam] sapientiam E F 13 christum om. F
 14 ipsi Q M* T* B autem + uero E uocitis X* et graecis om. V
 greci O² 15 christum om. O et¹ om. E et iterum] item illic A B
 16 si quis X b' O² D A Q M T² B E F b sapientem — 17 sapiens om. W*
 sapiens E F ~ putat se sapientem D Q M B; ~ se putat sap. X E F
 ~ uobis in O*; in uobis in O² saeculo] mundo X V B E F hoc O²
 17 ut] et W² fiat²] sit P X V W² D A E b; om. F sapiens + apud deum X
 enim om. F ~ mundi huius B 18 est² om. E reprehendes L N R²
 b' O Q T U; reprehende X; reprehendam M² E F; adprachendens W; conpre-
 hendens b; conprachendes A 19 in astutis E eorum X R* b O A T
 et iterum] item illic A b; om. X dominus cognoscet X; cognoscet deus
 E F 20 quoniam D A stultae sunt W; uanae sunt A b; uane sunt D E F

LXX, 2 in epistulis pauli L P N R U; paulus apostolus A b; paulus X V E F
 ad corinthios B filioli D 3 uestris om. X hoc + est mandatum
 E* est om. N* F; ~ iustum est E

*matrem, quod est mandatum primum in promissione, ut bene
5 sit tibi et sis longaeuus super terram.*

LXXI. PATRES QVOQVE ASPEROS CIRCA FILIOS ESSE NON
OPORTERE.

*Et, patres, nolite in iracundiam mittere filios uestros, sed
nutrite eos in disciplina et correptione Domini.*

LXXII. SERVOS CVM CREDIDERINT PLUS DOMINIS CARNALIBVS V 171
SERVIRE DEBERE.

*Serui, obaudite dominis carnalibus cum metu et tremore, in
simplicitate cordis uestris sicut Christo, non ad oculum seruientes
5 quasi hominibus placentes, sed quasi serui Christi.*

LXXIII. ITEM DOMINOS MITIORES ESSE DEBERE.

Et uos, domini, eadem facite ad eos laxantes iracundiam,

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LXXI, 2/3 Eph. 6, 4.

LXXII, 3/5 Eph. 6, 5.6.

LXXIII, 2/4 Eph. 6, 9.

---

4 matrem + tuam X D Q M E F in repromissione E F 5 ~ tibi sit W
et] ut X V O F sis longius E F ; sis longae uitae R ; longaeuus sis b' Q M

LXXI, 1 parentes X V quoque om. E F ~ circa filios asperos esse R
E F ; ~ asperos esse circa filios X D A B b 2 oportere] debere F 3 et
om. B F ; praem. paulus apostolus (om. E F) ad ephesios A E F ; praem. et iterum
B ; praem. item illic R W O D patres] parentes Q M T U ; uos patres R D b ;
uos parentes V A in] ad A B F b ; om. T* E iracundia R B mittere]
prouocare A b ; + ad E sed] et E 4 eos om. F in] cum E F disci-
plinam R O* correptionem A F ; correctione L P N Q M ; recorreptione T
U dei X

LXXII, 1 serui O D E F ; praem. serui redemere E crederint W* ; crediderit
M* ~ plus crederint Q M* domino X* ; domini F 2 serui P* ser-
uire debere om. E 3 serui — LXXIII, 1 debere om. F* seruire W* ; praem.
in epistula pauli ad ephesios V b' Q M ; praem. paulus ad ephesios A E F b ;
praem. ad ephesios O ; praem. item (om. W D) ad corinthios I R W D ; praem. item
illic B oboedite L P N R W D T U B E F² ; + sunt O* dominis + uestris
Q M metu et timore X E F² ; timore et tremore W A b ; + et b' B in] et
X ; om. V 4 christi E* ad oculos E F² 5 quasi — placentes om. A
homini L P N T U serui om. O christo O ; dei X V

LXXIII, 1 item om. A B E ; + in X* domini E F 2 et] praem. paulus
apostolus (om. E F) ad ephesios A E F b ; praem. item illic R W O D B illos
E F laxantes iracundiam uestram X ; remittentes iracundiam E F ; remittentes
minas A b

scientes quia et uester et ipsorum dominus est in caelis, et exceptio personarum non est in illo.

LXXIII. VIDVAS PROBATUS QVASQVE HONORANDAS.

In epistulis Pauli ad Timotheum I : *Viduas honora, quae uere sunt uiduae. Quae autem delicata est, uiua mortua est. Et iterum : Iuuiiores autem uiduas praeteri. Cum enim indeliciatae fuerint in Christo, nubere uolunt habentes iudicium, quoniam primam fidem reprobauerunt.*

LXXV. SVORVM ET MAXIME FIDELIUM CVRAM PLVS VNVM-QVEMQVE HABERE DEBERE.

Ad Timotheum I : *Si quis autem suorum et maxime domesticorum non agit curam, fidem denegat et est deterior infideli.*
 5 De hoc ipso apud Esaiam : *Si uideris nudum, uesti et domesticos seminis tui non despexeris.* De quibus domesticis in euangelio V 172

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LXXIII, 2/3 I Tim. 5, 3. 3 I Tim. 5, 6. 4/6 I Tim. 5, 11.12.

LXXV, 3/4 I Tim. 5, 8. 5/6 Is. 58, 7.

3 quoniam EF et¹ om. P* EF uestrum LNWO QMU et² om. Q*
 M illorum A ; nostrorum X deus R ~ in caelis est B et³ om. X
 4 acceptio personarum P² W ; personarum exceptio E ; personarum acceptio AF
 b in illo] apud illum Ab ; in deo X

LXXIII, 2 in epistula pauli V' b' W D Q* MT ; paulus apostolus Ab ; paulus
 XBEF secunda B ; om. XF* honoras Q* M* 3 uerae PRWOMT
 UF ; re uera LNVB ; uera D ~ uiduae sunt b' W A Q M R b in
 deliciis AEFb est] agit F ; om. E uiuens P W A Q M E F b ; uidua N
 T² B ; uidua uiua V 4 et iterum] item illic Ab b iuueniores D ; adulescentio-
 res AEFb praeterit X Q* M* ; praeterite Q² ; deuita ABF² b ; diuita
 EF* ; euita W enim] autem EF² deliciatae Ab ; delicatae XR b DB ;
 in deliciis P W O M² EF 5 fuerunt A* ; egerint E ; agerit F iudicium]
 damnationem AEFb quia AEF 6 primum F ~ fidem primam D
 probauerunt B ; inritam fecerunt EF

LXXV, 1 et om. E fidelium] domesticorum EF ; + non agit F plus
 unumquemque] plurimum quemque X plus om. E unamquemque F ;
 unumquem T* U 2 debere om. ND 3 ad] praem. paulus apostolus Ab ;
 praem. paulus EF ; praem. item Q M prima om. XEF si om. X et
 om. E 4 curam non habet E negat ATUF ; negauit DE et om. F
 est] esse EF ; om. X infidele X* R ; infidelibus F ~ infideli deterior
 A 5 de hoc ipso] item AEF ; om. B uesti + eum EF 6 non] ne XO
 dispexeris P² W A T* F ; despicias X V Q M B ; despicias E euangelio
 + mathei EF

dictum est : *Si patremfamilias dixerunt Belzebul, quanto magis domesticos eius.*

LXXVI. MAIOREM NATV NON TEMERE ACCVSANDVM.

Ad Timotheum I : *Aduersus maiorem natu accusationem ne receperis.*

LXXVII. PECCANTEM PVBLICE OBIVRGANDVM.

In epistulis Pauli : *Peccantes coram omnibus corripere, ut et ceteri metum habeant.*

LXXVIII. CVM HERETICIS NON LOQVENDVM.

Ad Colosenses : *Hereticum hominem post unam correptionem euita sciens quoniam peruersus est huiusmodi et peccat et est a semet ipso damnatus. De hoc ipso in epistula Iohannis :*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

7/8 Matth. 10, 25.

LXXVI, 2/3 I Tim. 5, 19.

LXXVII, 2/3 I Tim. 5, 20.

LXXVIII, 2/4 Tit. (non Col.) 3, 10.11.

7 est om. O patrem familiae b' Q M ; patrifamiliae T U ; paterfamilias X F dixerint Q M* ; uocauerunt E F beelzebul R W Q M b ; belzebul L² P N X F² ; beelzebub b' D T ~ beelzebul dixerunt X V W ; ~ beelzebul uocauerunt E F 8 domesticis T eius] fidei X

LXXVI, 1 maiorem — accusandum om. F* maior E F natum X R timere A M* accusandum om. O 2 ad] praem. paulus apostolus A b ; praem. paulus F prima om. X B F ; ~ I ad timotheum E aduersus — LXXVII, 2 pauli om. F aduersum V' b' W D Q M T U maiorem natum R ; presbiterum W E ~ accusationem adu. presbiterum E 3 ne cito receperis P ; noli recipere A E b ; + nisi sub duobus uel tribus testibus E

LXXVII, 1 peccantes E obiurgandum + ut ceteri timorem habeant E 2 in epistula pauli V' b' W O D Q M B E ; in epistulis T U ; paulus apostolus A b ; om. X ; + ad timotheum prima (om. A) V' b' A Q M b peccantem R W O D A B E F b hominibus E F corripite F ; argue W A E b et om. X W A B F b 3 metum] timorem A F b ; om. E habeat E

LXXVIII, 1 cum + ab T* U non conloquendum W 2 ad] praem. paulus apostolus A b ; praem. paulus X V F ad titum b' O A E F b ; ad timotheum D una E ; primam A b correptionem] praem. aut secundam F ; + aut secundum E 3 deuita L* P² b' D A Q M T U E F b subuersus est qui eiusmodi E F peccat et est] peccator est M² ; peccat est enim X ; peccat et E ; delinquens F 4 damnatus + est F de hoc ipso] item A F b ; om. X B in epistula iohannis] iohannes (-nis A) apostolus A b

Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis. Si enim fuissent ex nobis, mansissent nobiscum. Item ad Timotheum II : Sermo eorum ut cancer serpit.

LXXVIII. INNOCENTIAM FIDENTER PETERE ET INPETRARE.

In epistula Iohannis : *Si cor nostrum non nos reprehendit, fiduciam habemus ad Deum et quodcumque petierimus accipiemus ab eo.* Item in euangelio cata Mattheum : *Felices mundi* 5 *corde, quoniam ipsi Deum uidebunt.* Item in psalmo XXII : V 173 *Quis ascendet in montem Domini et quis stabit in loco sancto eius ? Innocens manibus et mundus corde.*

LXXX. NIHIL LICERE DIABOLO IN HOMINE, NISI DEVS PERMISERIT.

In euangelio cata Iohannem : *Dixit Iesus : Nullam haberes potestatem aduersus me, nisi data esset tibi desuper.* Item in 5 Basilion III : *Et excitauit Dominus satanan ipsi Solomoni.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

5/6 I Io. 2, 19.   6/7 II Tim. 2, 17.

LXXVIII, 2/4 I Io. 3, 21.22.   4/5 Matth. 5, 8.   6/7 Ps. 23, 3.4.

LXXX, 3/4 Io. 19, 11.   5 I Reg. 11, 14.

5 sed — nobis² om. D   6 permansissent W A b ; + utique V W D A Q M B
E b ~ nobiscum utique mans. Q M   item om. B   secunda om. N* X E
F*   7 ut] sicut E F   serpet F

LXXVIII, 1 innocentia W ; innocentem A b ; innocenter et D fideliter E
conpetere F* ; debere E   2 in epistula iohannis] iohannes (-nis A) aposto-
lus A b   nos non N* X V D A B F² b ; non E F* ; nos N² reprehendat
X V D A b ; comprehendit F ; + magnam X   3 fiducia T* U   ad] apud E
dominum X   petierimus + a domino F   accipiamus M² ; acciperemus
M* ; accipierimus O*   4 ab eo] habeo A ; om. F   item om. X D B   cata]
secundum A b ; om. E F   mathei E F   felices] beati W A Q M E F b
mundo W D Q M E F ; puro A b   5 item om. X Q M B   XXII] X
V O ; om. F ; XXIII cet.   6 qui U   ascendit L X V R W D A U E b   et]
aut X V W D A B E F b   qui A E   7 innocens — corde om. B   mund-
us] L P N V b U ; mundo cet. ; + qui non accipit in uanum animam suam E

LXXX, 1 liceret F ; licet D   zabulo X E   hominem V' b' A Q M F b ;
homines U*   dominus X ; + ante E   2 permiserit] uoluerit F   3 item
in T U   cata] secundum A b ; om. F   iohannis R F ; matheo E   iesus]
dominus F   haberis X ; habere R ; haberet F   4 aduersum b' R D ; in X
~ aduersus (in X) me potestatem X D A b   est O* ; om. F*   ~ tibi
esset R O D A E F²   item om. X B F   5 basilion] genesi A* ; regnorum
A² b   tertius T* ; libro II F ; om. X A*   et om. R E F   deus R D Q M
satanam T b ; satana X* ; satan N M² B F*   salomon X

Item in Iob prius Deus permisit, et tunc diabolo licuit, et in euangelio Dominus ante permisit dicendo Iudae : *Quod facis fac uelocius*. Item apud Solomonem in Parhoemiis : *Cor regis in manu Dei*.

LXXXI. MERCEDEM MERCENNARIO CITO REDDENDAM.

In Leuitico : *Non dormiet merces mercennarii tui apud te usque mane*.

LXXXII. ITEM NON AVGVRANDVM.

Non ominemini neque auguremini.

LXXXIII. ITEM CIRRVN NON HABENDVM.

Non facietis cirrum ex coma capitis uestri.

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

7/8 Io. 13, 27. 9 Prou. 21, 1.

LXXXI, 2/3 Leu. 19, 13.

LXXXII, 2 Leu. 19, 26b.

LXXXIII, 2 Leu. 19, 27a.

---

6 item *om. X* in *om. A** iobus *W*² dominus *R D* nunc *F*; sic *A b* zabulo *X V E*; diaboli *W* et] item *A W F b*; *om. X R O E* 7 euangelio + mathei *F* deus *A Q** *F* permittit *A b* ~ ante permisit dominus *Q M* ~ dicendo permisit *B* iudae dicens *E* 8 uelociter *B*; celerius *W Q M*; citius *A b* item *om. X T** *B* apud — 9 dei *post* LXXXIII, 2 cirrum *pon. X* apud solomonem *om. V* in prouerbiis *A b*; *om. X E F* 9 dei est *D*; domini *E F*; domini est *X*

LXXXI, 1 merces *B* mercennarii *A* E F*; + tui *F* reddendum *E F*; reddam *X** 2 dormiat *P O*; dormit *E F* mercis *W A E F* apud te *om. F* 3 mane] in mane *X V' b' D A Q M B b*; ad mane *E*; mane hoc *W*; + item apud tobiam quicumque aliquid tibi operatus fuerit statim mercedem restitue et merces mercennarii apud te omnino non maneat quod ab alio odis fieri tibi uide ne alteri tu aliquando facies *F*

LXXXII, 1 item *om. P X V R D A B E F b* item — 2 auguremini *om. W** auguriandum *R T² B E F*; adaugurandum *T* U* 2 non] *praem.* in deuteronomio (-mium *Q* M*) *V' b' Q M b*; *praem.* in leuitico *A*; ne *E* ominemini neque] abominaberis neque *E F*; hominem (-nes *b*) inique *b O*; omnino inique *X* auguriemini *B*; auguriaueris *E F* ~ augur. neque abom. *E*

LXXXIII, 1 item *om. P X V R D A B b* cirrum] gyrum *T²*; circum *A Q T (marg.)*; + in capite *Q M* 2 non] *praem.* in leuitico *D A b* facitis *E F²* gyrum *T²*; circum *A T (marg.)*; comam *E F* ex — uestri *om. X* coma *om. F*

LXXXIII. ITEM NON VELLENDVM.

Non corrupetis effigiem barbae uestrae.

LXXXV. SVRGENDVM, CVM EPISCOPVS AVT PRESBYTER VENIAT V 174

A facie senioris exurges et honorabis personam presbyteri.

LXXXVI. SCISMA NON FACIENDVM, ETIAMS I IN VNA FIDE ET
IN EADEM TRADITIONE PERMANEAT QVI RECEDIT.

Apud Solomonem in Ecclesiaste : *Scindens ligna periclitabitur in eis, si exciderit ferrum.* Item in Exodo : *In domo una comedetur, non eicietis de domo carnem foras.* Item in psalmo CXXXII : *Ecce quid bonum et uoluptabile est ut habitent fratres in unum.* In euangelio cata Mattheum : *Qui non est mecum aduersus me est, et qui mecum non colligit dispartit.* Item in epistula Pauli ad Corinthios I : *Obsecro autem uos, fratres,*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LXXXIII, 2 Leu. 19, 27b.

LXXXV, 2 Leu. 19, 32.

LXXXVI, 3/4 Eccle. 10, 9.10. 4/5 Ex. 12, 46. 6.7 Ps. 132, 1. 7.8
Matth. 12, 30. 9/12 I Cor. 1, 10.

LXXXIII, 1 item] barbam X V ; item (+ in F) barbam E F ; om. P R D A B b non] in F uellendam X V E F 2 non] praem. in leuitico A b ; praem. apud esaiam V corrumpitis X A* F effigiam F ; efficiem X* T* U

LXXXV, 1 cum aepiscopis F aut] et E F superueniat D 2 a] praem. in leuitico D A Q M b ; praem. apud salomonem B seniores O* E* exurgis W D ; exurge Q² E F honorificabis F personam presbyteri om. B presbyterii L* T* U

LXXXVI, 1 scismam X ; praem. item N faciendam X 2 in om. F traditionem Q M* F ; ratione X maneat E qui recidit E ; om. F 3 apud salomon E ; om. F in ecclesiasten N W ; in ecclesiastes Q* M T* U ; in ecclesiastico P R O D A B F b ; om. X E scidens E ; excidens X periclitabatur E F 4 ferro E item om. X B in² om. F 5 eicitis A de domo om. V foras] eius O item om. X B 6 CXXXII P N O A U B ; om. F et ecce X quid] L N X b T U B ; quam cet. et + quam P V R W D A Q M E F b uoluptabile] L N b B ; uoluntabile X O T U ; iocundum cet. est om. R W D A Q M E F b ut habitet N ; et habitent O* ; habitare V W D A Q M E F b 7 in euangelium N T U ; om. X ; praem. item N V R W O D A E F b cata] secundum A b ; om. F mattheo E ; matthei F 8 aduersum b' O B ; contra F ~ non colligit (congregat F) mecum D A E F b ; ~ non mecum colligit L W O Q M T U B spargit b' D A Q M B F b item — 9 prima om. X item om. Q M B E 9 in epistula pauli] paulus apostolus A b ; paulus F ; om. B secunda L* ; om. A B F autem om. F

10 *per nomen Domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes et non sint in uobis scismata, sitis autem conpositi in eodem sensu et in eadem sententia. Item in psalmo LXVI : Deus qui inhabitare facit unianimes in domo.*

LXXXVII. FIDELES SIMPLICES CVM PRVDENTIA ESSE DEBERE.

Cata Mattheum : *Estote prudentes sicut serpentes et simplices sicut columbae. Et iterum : Vos estis sal terrae. Si autem sal infatuatum fuerit, in quo sallietur ? Ad nihil ualeat, nisi proici V 175*
5 *foras et conculcari ab hominibus.*

LXXXVIII. FRATREM NON CIRCVMVENIENDVM.

Apud Thessalonicenses I : *Non circumuenire in negotio fratrem suum, quia ultor est Deus de his omnibus.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

13 Ps. 67, 7.

LXXXVII, 2/3 Matth. 10, 16. 3/5 Matth. 5, 13.

LXXXVIII, 2/3 I Thess. 4, 6.

10 nomen] misericordiam R D nostri *om.* W id *om.* O ipsud X R dicatis] iudicatis L 11 et] ut F sit O* B in *om.* N* scismata sitis] scismatis F autem] enim E ; *om.* F conpositio F* ; non positi W ; perfecti A E b ; *om.* O 12 in eundem sensum N* et *om.* O* in¹ *om.* N eodem V E sententiam Q M* T U ; consilio V item *om.* X B LXVII X² b' W D A T U E b ; *om.* F 13 habitare b' A B² F b fecit O ; facis N uni animi E ; unius moris F

LXXXVII, 1 fideles] *praem.* item N ; + et X ~ cum prudentia simplices W esse *om.* F 2 in euangelio cata mattheum V ; in euangelio secundum mattheum A b ; in euangelio matthei F ; in cata matheo E 3 et iterum] item illic A B b 4 infatuatum fuerit] euanuerit F infatuatus L T* U ; infatua N ; fatuum R ; insalsum E sallietur + ex eo X ad nihilum X R W O D B E F ; in nihilum A b ualebit X F proiciatur W O B ; ut proiciatur X D A Q M b 5 foris W ; + ultra F conculcetur X W O D A Q M B E F b

LXXXVIII, 1 item fratrem N ; frater A ~ non circumueniendum fratrem E 2 apud] ad P X W D B E ; paulus ad V F ; paulus apostolus ad A b ; in epistula pauli ad b' Q M prima *om.* X V' b' W O T F non] noli X ; uide (uide E) ne quis E F circumueniri T ; circumueniat E F in negotio *om.* F 3 tuum X ~ fratrem suum in negotio E qui X ultor] uindex E F dominus O F de his omnibus *om.* A B de] in X hominibus O

LXXXVIII. SVBITO VENIRE FINEM MVNDI.

Dies Domini sicut fur nocte ita adueniet. Cum dixerint : pax et firmitas, tunc illis repentinus adueniet interitus. Item in Actis apostolorum : Nemo potest cognoscere tempus aut tempora quae pater posuit in sua potestate.

XC. VXOREM A VIRO NON RECEDERE AVT, SI RECESSERIT, INNVPTAM MANERE.

In epistulis Pauli ad Corinthios I : *His autem quae nupserunt praecipio, non ego sed Dominus, uxorem a viro non separari, si autem recesserit, manere innuptam aut reconciliari viro, et uirum uxorem non dimittere.*

XCI. TANTVM VNVMQVEMQVE TEMPTARI QVANTVM POTEST SVSTINERE.

Ad Corinthios I : *Temptatio uos non occupauit nisi humana.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

LXXXVIII, 2/3 I Thess. 5, 2.3. 4/5 Act. 1, 7.

XC, 3/6 I Cor. 7, 10.11.

XCI, 3/6 I Cor. 10, 13.

LXXXVIII, 1 item subito N mundi + in euangelio mathei de die (+ autem illa F) iudicii et hora nemo scit neque angeli caelorum (angelorum E) nisi pater solus (+ item paulus dixit ad philippenses F) ipsi enim scitis quoniam E F 2 dies] *praem.* paulus apostolus ad thessalonicenses prima A b ; *praem.* inquit apostolus Q M ; *praem.* in euangelio R O D B fur + ueniet B in nocte R W O D A M² E F b ueniet D O² F ; ueniat O* E ; + ct X D B dixerit X W B ; + homines E F 3 pax *om.* O* firmitas] securitas W A E F b illis subitaneus ueniet A b ; ueniet illis repentinus B ; repentinus illis superueniat E ; repentinus perueniet illis F ~ interitus adueniet D item *om.* X O B 4 in actibus b' A F b ; in actus T nemo — tempora] non est uestrum nosse tempora uel momenta E tempus] momenta F aut] autem L* ; hoc N tempora] momenta W

XC, 1 item uxorem N secedere b ; discedere N D T E aut] uel X si *om.* T* discesserit E F 2 innupta L N O* T* U B E F permanere F ~ manere innuptam W E 3 in epistula pauli (paulus E) N b W O D E ; paulus apostolus A b ; paulus X V F corinthios + in epistula V secunda L* R ; *om.* b' X qui W D E F nupserunt] matrimonio iuncti sunt E 4 a *om.* O separari] recedre A b ; discedere W E F 5 si autem] sed et si E discesserit E F innupta O* B E F aut + cete A (pro certe ?) reconciliare a uiro F ; ~ uiro reconciliari W E et] aut X 6 uir W A E F b non] ne A² b ; *om.* E dimittat W b ; demittat A E ; dimitteret F ; remittere R

XCI, 1 item tantum N possit D 3 ad] *praem.* paulus apostolus A b ; *praem.* paulus V F corinthios + in epistula V prima *om.* X F temptatio — XCII, 2 prima *om.* F occupabit L P X D Q² M² T² b ; occupet O² ; adpraehendat W ; adprehendit E

Fidelis autem Deus non patietur vos temptari super quod V 176
potestis, et faciet cum temptatione etiam euadendi facultatem,
ut possitis tolerare.

XCII. ITEM NON QUIDQVID LICET ESSE FACIENDVM.

In epistula Pauli ad Corinthios I : *Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed non omnia aedificant.*

XCIII. ITEM PRAEDICTVM QVOD HERESIS FVTVRAE ESSENT.

Oportet et heresis esse, ut probati manifesti sint in uobis.

XCIII. CVM TIMORE ET HONORE EVCHARISTIAM ACCIPIENDAM.

In Leuitico : *Anima autem quaecumque manducauerit ex carne sacrificii salutaris quod est Domini et immunditia eius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo.* Item ad Corinthios I : *Quicumque ederit panem aut biberit calicem Domini indigne reus erit corporis et sanguinis Domini.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

XCII, 2/3 I Cor. 10, 22.23.

XCIII, 2 I Cor. 11, 19.

XCIII, 2/4 Leu. 7, 20. 5/6 I Cor. 11, 27.

4 deus + qui X V' R b' D A Q M E b patitur X V ~ uos non patitur X
 id quod X R W D M² E ; illud quod ferre A 5 et] sed N X V' D A Q B
 E b cum temptationem P* R O* Q M* ; contemptatione E ; contemplationem
 B etiam om. E euadendi T* U ; iuuandi X ; prouentum W facultatis
 W 6 possetis P* tolerare] sustinere E

XCII, 1 item om. P X R W D A B E b 2 in — prima] item illic Q M in
 epistula pauli] paulus apostolus A b ; paulus X ; om. B prima om. X A
 omnia + mihi E F 3 expediunt — omnia³ om. F

XCIII, 1 item om. P X R W D A B E b heresis] L* N X O* Q* M* T* U ;
 heres F ; hereses cet. 2 oportet] praem. in epistula pauli ad corinthios I V' Q
 M ; praem. in epistula pauli R W O D B ; praem. ad corinthios E ; praem. paulus
 apostolus A b ; praem. paulus dicit F et om. X V O D T U B E F heresis]
 L* N* X T* U ; heres R A ; hereses cet. esse] fieri F probati] et qui
 probati sunt A b sint] fiant A E b in nobis F ; in uos E

XCIII, 1 eucharistia B accipienda N ; accipiendum F de carne O ;
 carnes F 3 sacrificium E dominus B ; domino R ipsius V 4 super
 eum F est] et W O suo om. F item] paulus X ; om. E ; + paulus V F ;
 + in epistula b' 5 secunda A ; om. X E F qui B ediderit X W O* ;
 edent F ; comederit B ; manducauerit A b ; manducarit E aut] et V A b
 calicem] sanguinem V 6 corpori et sanguine X* domini] christi X

XCV. BONIS CONVIVENDVM, MALOS AVTEM VITANDOS.

Apud Solomonem in Parhoemiis : *Ne adduxeris impium in habitaculum iustorum.* Apud eundem in Ecclesiastico : *Viri iusti sint tibi conuiuiae.* Item in Ecclesiastico : *Amicus fidelis medicamentum uitae et immortalitatis.* Item illic : *Longe abesto ab homine potestatem habente occidendi.* Item illic : *Felix qui inuenit uerum amicum et qui enarrat iustitiam auri audienti.* V 177
 Item illic : *Saepe aures tuas spinis et noli audire linguam nequam.* Item in psalmo XVI : *Cum iusto iustificaberis et cum uiro innocente innocens eris et cum peruerso peruersus eris.* 10
 Item in epistulis Pauli ad Corinthios I : *Conrumpunt ingenia bona confabulationes pessimae.*

XCVI. FACTIS NON VERBIS OPERANDVM.

Apud Solomonem in Ecclesiastico : *Noli citatus esse in*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

XCV, 2/3 Prou. 24, 15. 3/4 Sir. 9, 16 (22). 4/5 Sir. 6, 16. 5/6 Sir. 9, 13 (18). 6/7 Sir. 25, 9 (12). 8/9 Sir. 28, 24 (28). 9/10 Ps. 17, 26.27. 11/12 I Cor. 15, 33.

XCVI, 2/3 Sir. 4, 29 (34).

XCV, 1 bonus *F* conueniendum *E*; ad conueniendos *F* malus *A*; malis *E* inuitandos *Q M**; diuitandos *F*; diuidandos *E* 2 apud solomonem *om. F* in proemiis *M²*; in prouerbiis *A F b*; *om. X V E* 3 habitaculo *R W T²*; habitaculis *T**; tabernaculo *P X**; tabernacula *X²*; tabernaculis *O D E F* apud eundem] item *A F b*; *praem.* item *E*; *om. B* in ecclesiastico *om. X D* uiri — 4 in ecclesiastico *post* 5 illic *pon. W* 4 sit tibi *F*; tibi sint *D* item in ecclesiastico] item illic *W O D A B E F b*; et iterum *X V' Q M* 5 uitae] *praem.* est *W*; + est *R D B* et *om. X W B* mortalitas *B*; immortalis *F*; + est *X* abestote *X**; esto *E*; stote *F* 6 ab hominem *Q* M** habente] *P² X* V' b' D M² b*; *om. W**; habentem *cet.* occidenti *O*; + te *X E*; + et non suspicaberis timorem *Q M b (inter [ ])* felix] beatus *V' Q M* 7 uirum amicum *X B*; amicum uerum *A E b* et — audienti *om. X* et *om. B* quis *D**; *om. E* narrat *P* iustitias *D*; iustitia *T* U** aure *A*; in aures *R W D*; *om. F* audientis *R W*; audientes *D*; audiendi *E* 8 sepe *Q² E F* et *om. F* 9 item *om. X Q M B* XVI] *V O*; XVIII] *Q M*; *om. X* F*; XVII] *cet.*; + ait *X* cum iusto iustificaueris *X R Q M* T**; cum sancto sanctus eris *W A E F b* 10 cum¹ *om. D* uiro *om. B* eris + et cum electo electus eris *B E F* et — eris *om. X* peruerteris *O T*; subuerteris *W D A E F b* 11 item *om. X D E* in epistula pauli *W D Q* M T E*; paulus apostolus *A b*; paulus *X*; *om. O B F* secunda *R O B*; *om. N X F* ingenia bona] mores bonos *W A E b*; + et *X* 12 confabulationes pessime *L X U*; conloquia mala *W A E b*

XCVI, 2 in ecclesiastico *om. X V E F*

lingua tua et inutilis et remissus in operibus tuis. Item in epistulis Pauli ad Corinthios I : Non in sermone est regnum
 5 Dei sed in uirtute. Item ad Romanos : Non auditores legis iusti apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Item in euangelio cata Iohannem : Qui fecerit et sic docuerit maximus uocabitur
 10 in regno caelorum. Item cata Mattheum : Omnis qui audit uerba mea et facit ea similabo eum uiro sapienti, qui aedificauit domum suam super petram. Descendit pluuia, uenerunt flumina,
 uenerunt uenti et inpegerunt in domum illam, et non cecidit. Fundata enim fuit super petram. Et omnis qui audit uerba mea
 15 uenerunt uenti et inpegerunt in domum illam, et cecidit et facta est ruina eius magna.

XCVII. ET AD FIDEM ET AD CONSECUTIONEM PROPERANDVM. V 178

Apud Solomonem in Ecclesiastico : Ne tardes conuerti

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

4/5 I Cor. 4, 20. 5/6 Rom. 2, 13. 7/8 Matth. (non Io.) 5, 19. 8/16 Matth. 7, 24-27.

XCVII, 2/3 Sir. 5, 7 (8.9).

3 et¹ om. O* et² om. E remissus W; permissus X; intermissus F item] et V; om. X D B E 4 in epistula pauli b' W D Q M T; paulus X V; apostolus A b; om. O E B F prima om. X non + est B* in om. A est] et O* T* 5 item] eius X nonne M*; + enim E iusti] L P N R b O*; iustificabuntur E F; om. B; iusti sunt cet. 6 factoris Q* M* item om. X B in euangelio om. X E 7 cata] secundum A b; om. F iohannem] matthei F; matheo E; + omnis V qui — 8 mattheum om. F ~ sic et D B didicerit O* magnus X A b; hic magnus E 8 item om. X; + illic b'; + in E; + in euangelio D A cata] secundum A H mattheo E audierit E 9 adsimilabo F sapienti] prudenti O F aedificabit P U 10 supra A O b descenderunt pluuiae X aduenerunt X Q M; inrigauerunt F flumina + et F 11 uenerunt] L N X O b; aduenerunt V; fluerunt E²; flauerunt cet. et¹ om. O B inpegerunt] intrauerunt E in om. X B 12 fundata] aedificata X erat X A E F b super petra R; super terram B² audiuit W mea om. F 13 non om. B* ea om. V adsimilabo F stulto] insipienti Q M aedificabit U b 14 harenam] terram E; + sine fundamento A; + et F pluuia + et E uenerunt flumina om. W aduenerunt Q M; inrigauerunt F flumina — inpegerunt om. L flumina uenerunt om. A 15 uenerunt] N X b O; aduenerunt Q M; ascenderunt F; flauerunt cet. et¹ om. B in om. X E² 16 eius] domus illius A b; om. D F

XCVII, 1 et¹ om. R W D A T² B E F b fidem et ad] fidei E secutionem A*; persequutio W; + gratiae F properandum + esse X 2 apud — ecclesiastico om. X in ecclesiastico om. E F ne] non A tardas T* F; tardis D E²; tradas E*

ad Deum et ne differas diem in diem. Subito enim uenit ira illius.

XCVIII. CATECVMINVM PECCARE IAM NON DEBERE.

In epistulis Pauli ad Romanos : *Faciamus mala, dum ueniunt bona : quorum condemnatio iusta est.*

XCVIII. IVDICIUM SECVNDVM TEMPORA FVTVRVM VEL AEQVITATIS ANTE LEGEM VEL LEGIS POST MOYSEN.

Paulus ad Romanos : *Quodquod inique peccauerunt, inique peribunt. Et quodquod in lege peccauerunt, per legem et iudicantur.*

C. GRATIAM DEI GRATVITAM ESSE DEBERE.

In Actis apostolorum : *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia existimasti gratiam Dei per pecuniam possideri. In euan-*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

XCVIII, 2/3 Rom. 3, 8.

XCVIII, 3/5 Rom. 2, 12.

C, 2/3 Act. 8, 20.

---

3 ad dominum X A E F b ne om. T U deferas D F ; + nigatrici E ? die in diem O* ; die in die V ; de die in diem W O² A Q M E F b ; de die in die X enim om. W* 4 eius D ; + et in tempore uindictae disperdit te A ; + et disperdet te in tempore uindictae F

XCVIII, 1 catecuminum — C, 10 filius om. O iam om. X Q M B 2 in epistula pauli R b' W D Q M T B E ; paulus apostolus A b ; paulus X V F romanos + qui dicunt X² dum] ut E F 3 ueniant B* E bona om. U* quorum] quoniam E damnatio W D A E F b iusto est A ; ~ est iusta F

XCVIII, 1 iudicium + condemnatio T* U ; + condemnationis T² 2 uel legis om. X uel om. E F mosen L N F 3 paulus om. E ; + apostolus A H romanos] corinthios F quotquot X² R b W² T² B b ; quicumque E F ; + enim Q M E F inique] sine lege Q M E F peccauerint D ini- que²] sine lege Q M E F ; + et b' W Q M E 4 et quotquot X² V R b W² T² B b ; et quod T* ; et quicumque E ; qui autem F per legem] in lege X et] L P N b' Q M B ; om. cet.

C, 2 in actibus b' A F b ; in actus T sit] est Q M in perditione L P N V' b' D Q M T U B F 3 qui F aestimasti gratiam dei V F ; donum dei existimasti te E per pecuniam] pecunia X W possidere D Q M E F item in V' D A Q M T U F b euangelio + mathei quod E F ; + quoque R

gelio : *Gratis accepistis, gratis date.* Item in euangelio : *Domum*
 5 *patris mei domum facitis negotiationis.* Item apud Esaiam :
Qui sititis uadite ad aquam et quodquod non habetis pecuniam
euntes emite et edite sine pecunia. Item in Apocalypsi : *Ego A*
et Ω, initium et finis. Ego sitiienti dabo de fonte aquae uitae V 179
gratis. Qui uicerit possidebit ea et eorum hereditatem, et ero eius
 10 *Deus, et ille erit mihi filius.*

CI. SPIRITVM SANCTVM IN IGNI FREQUENTER APPARVISSE.

In Exodo : *Et mons Sina fumabat totus, quoniam descenderat*
Deus in eum in igni. Item in Actis apostolorum : *Et factus est*
 5 *subito de caelo sonus, quasi ferretur flatus uehemens, et inpleuit*
totum locum illum, in quo erant sedentes. Et uisae sunt illis
linguae diuisae quasi ignis, qui et insedit in unumquemque
illorum : et inpleti sunt omnes Spiritu sancto. Item in sacrificiis
 quaecumque accepto habebat Deus descendebat ignis de caelo

Codd. : LPNX VR bWOD AQM TU B EF

4 Matth. 10, 8. 4/5 Io. 2, 16. 6/7 Is. 55, 1. 7/10 Apoc. 21, 6, 7.

CI, 2/3 Ex. 19, 18. 3/7 Act. 2, 2-4.

4 gratias bis L item om. B* in euangelio] illic V D A E F b ; om. B²
 domus E F 5 domus E ; om. F facitis negotiationis] orationis uoca-
 bitur E fecistis X V A F b ~ fecistis dom. negot. X ; ~ dom. negot.
 fecistis V A b negotiationis + uos (praem. et domum orationis b) autem (om.
 B b) fecistis eam (om. B b) speluncam latronum B E h (inter [ ]) item om. X B E
 6 sitistis F* ; sitis W² uadite] ite A Q M B E F b ad aquas B et om. F
 quotquot V' R b' T² B b ; quomodo W pecunia D 7 euntes] ite E
 emite om. D T U et edite] edite L ; et bibite V A b ; bibite T U ; om. X
 pecuniam Q* M* E item om. X 8 et¹ om. A initium] praem. pri-
 mus et nouissimus E uitae] uiuae A B b ~ uitae aquae gratis F ; ~ aquae
 gratis uitae E 9 haec et E F ; ea A ; om. V ~ hereditatem eorum E
 et¹ + iterum E eius] illi E F 10 ille] ipse F ; om. B

CI, 1 spiritum — frequenter om. O* ~ sanctum spiritum W ; + mihi F
 in ignem X* ~ frequenter in igne E F apparuisset D* ; aperuisse F
 2 exodo + dicit R et om. F sina] syon B* fumigabat E F descende-
 bat W ; discederat T* U 3 in² om. O E ignem N W* ~ in igne in eum
 T item om. X B E F* in actibus b' F b ; in actus A T est om. X 4
 subito om. W sonus] thronus B ferretur flatus uehementis O ; adueniens
 spiritus ualidi E 5 totum om. F ~ illum locum X V in quo] in O* ;
 ubi O² erant + apostoli E 6 quasi] uelud E qui — 7 illorum] quem
 sedit super singulos eorum E qui om. D ; ~ et qui F insedet F ; sedit R O
 in om. F ; + et P* 7 eorum P D F omnes om. F in om. F 8
 quicumque W* F ; quae B accepta O² M² T U habebant B* ; habeat F ;
 habet E ; habebamus habebat X dominum F ; om. O discenderat F ;
 discedebat T* U

qui sacrificata consumeret. Item in Exodo in flamma ignis
 10 apparuit angelus Domini de rubo.

CII. CORREPTIONEM BONOS QVOSQVE LIBENTER AVDIRE
 DEBERE.

Apud Solomonem in Parhoemiis : *Qui corripit impium
 odietur ab eo. Corripe sapientem, et diligit te.*

CIII. ITEM ILLIC A MVLTILQVENTIA TEMPERANDVM.

*Ex multiloquentia non effugies peccatum, parcens autem
 labiis sensatus eris.*

CIIII. ITEM ILLIC NON MENTIENDVM.

Abominatio est Domino labia mendacia.

Codd. : LPNX VR bWOD AQM TU B EF

9/10 cf. Ex. 3, 2.

CII, 3/4 Prou. 9, 8.

CIII, 2/3 Prou. 10, 19.

CIIII, 2 Prou. 12, 22.

---

9 sacrificia XR W D A B E F b consumeret W ; consumerat T* ; consume-
 bat T² ; consume D item om. X V B in exodum X 10 apparui E
 angelus om. X domini om. X D de] in E

CII, 1 correptiones b' Q M bonos quoque L N R D T U E ; quoque bonos
 X O Q M* B ; quoque bonas b' M² ; bonus quam F 3 apud — [parhoemiis]
 in prouerbiis salomonis b in proemiis M² ; in prouerbiis A ; om. X E F
 corrigit D 4 odio habetur X corripies E ; corrige O sapientem
 + amat X et om. E diligit te P V' b' Q² M² b ; amabit te E ; adicie cordis
 site A (= et adiciet odisse te ?)

CIII, 1 item illic] L P T U ; om. cet., sed cf. infra l. 2 multiloquio W E F ;
 multiloquia L* X D ex] praem. item illic N R b O D B ; praem. apud solomonem
 (+ in paroemiis W) V W E F ; praem. in prouerbiis solomonis A b multi-
 loquio W A E b ; multo eloquio F ; multiloquia L* parces W* O* T* U ;
 pergens A* autem] enim B 3 sensatus Q* M* ; sapiens A b

CIIII, 1 item illic] L P N T U ; om. cet., sed cf. infra l. seq. 2 abominatio]
 praem. item illic R O B ; praem. apud solomonem (+ in paroemiis W) W E F ;
 praem. in prouerbiis solomonis A b sit X deo E F ; deum T mendacia
 + item illic (om. F) os quod mentitur occidit animam (+ in psalmo V perdes eos
 qui locuntur mendatium E) E F ; + item illic noli uelle mentiri omne mendacium
 adsiduitas illius non bona B

CV. ITEM ILLIC FREQVENTER EMENDANDOS QVI DELINQVNT V 180
IN DOMESTICO MINISTERIO.

Qui parcit baculo suo odit filium. Et iterum : Ne destiteris parvulum emendando.

CVI. ITEM ILLIC INIVRIA ACCEPTA PATIENTIAM TENENDAM ET
VLTIONEM DEO RELINQVENDAM.

Ne dixeris : ulciscar me de inimico meo, sed sustine Deum, ut tibi auxilio sit. Item alibi : Mihi vindictam, ego retribuam, dicit Dominus. Item apud Sofoniam : Expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meae in testimonium : quoniam iudicium meum ad congregationes gentium, ut excipiam reges et effundam super eos iram meam.

CVII. NON DETRAHENDVM.

Apud Solomonem in Parhoemiis : *Noli diligere detrahere ne*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

CV, 3 Prou. 13, 24. 3/4 Prou. 23, 13.

CVI, 3/4 Prou. 20, 22. 4/5 Rom. 12, 19. 5/8 Soph. 3, 8.

CVII, 2/3 Prou. 20, 13.

CV, 1 item illic] L P N T U ; om. cet., sed cf. infra l. 3 delinquent M* 3 qui] praem. item illic R W O D B ; praem. apud solomonem E F ; praem. item in sapientia solomonis A ; praem. in prouerbiis solomonis Q M b parcet T baculo] uirgam F suo om. X V' W Q M F filium + suum X R W A Q M B E F b ; ~ filium suum odit B et iterum] item illic A B b destiteris L* N b Q* M T U B ; cessaueris W ; desinis E ; desines F 4 parvulum emendare E b ; paruo lumen mundare A

CVI, 1 item illic] L P N T U ; om. cet., sed cf. infra l. 3 in iniuria T U ; iniuriam R O* acceptam R patientia E et om. W 3 ne] praem. item illic R ; praem. et iterum D ; praem. item apud eundem E ; praem. apud solomonem (+ in paroemiis W O) W O F ; praem. in prouerbiis solomonis A b ulciscar — meo] reddam malum F me om. O E de om. A inimicis meis D² M² ; inimicos meos D* sed om. M² sustene E ; expecta X V A F b dominum X V' A B E F b 4 ut — sit] et saluabit te F item — 5 dominus om. A, inter uncinos pon. b alibi] illic Q M F et ego T U adtribuam b 5 item om. X V F apud salomonem F ; profeta E expectate X 6 in diem V D* A ; + pressurae in die X meae — 7 congregationes om. B in² om. O quoniam + in X 7 meum om. X congregationem R b' W D Q M F excipiant X reges] greges R* 8 meam om. O

CVII, 1 detractandum D 2 in prouerbiis A b ; om. X E F noli] non R dilige F ; amare X ; om. T² detrahere om. U* E

extollaris. Item in psalmo XLVIII : Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas et aduersus filium matris tuae ponebas scandalum. Item in epistula Pauli ad Colosenses : De nullo male loqui nec litigiosos esse.

CVIII. NON ESSE PROXIMO INSIDIANDVM.

V 181

Apud Solomonem in Parhoemiis : *Qui fodit foueam proximo suo incidet in eam ipse.*

CVIII. INFIRMOS VISITANDOS.

Apud Solomonem in Ecclesiastico : *Ne pigriteris uisitare infirmum. Ex his enim in dilectione firmaberis. Item in euangelio : Infirmus fui, et uisitastis me : in carcere fui, et uenistis ad me.*

CX. SVSVRRONES MALEDICTOS ESSE.

In Ecclesiastico : *Susurrus et bilinguis maledictus, multos enim turbauit pacem habentes.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

3/5 Ps. 49, 20. 5/6 Tit. (non Col.) 3, 2.

CVIII, 2/3 Prou. 26, 27.

CVIII, 2/3 Sir. 7, 35 (39). 4/5 Matth. 25, 36.

CX, 2/3 Sir. 28, 13 (15).

3 ne tollaris P ; ne eradicaris D A Q M b ; ne eradicens F ; maledicaris E item om. X Q M B E in om. W XLVIII L X b' W D A Q M E b ; om. F sedentes R aduersum B 4 et om. F aduersum B scandalum + item (om. X) paulus (om. B ; + apostolus A b) ad romanos optabam ego (enim X ; + enim B) ipse anathema esse (~ an. esse ipse X) a christo (a deo X ; om. B ; + pro fratribus meis A b) X A B (qui haec post l. 6 esse pon.) b 5 item om. X B E in epistula pauli] paulus V B F ; om. X A E b malo O ; mali L 7 ne F litigiosus N W T* B ; litigosum X

CVIII, 2 in proemiis M² ; in prouerbiis A b ; om. X E F 3 in ea E ipse om. X T F ; ~ ipse incidet in ea E

CVIII, 1 uisitandos + esse F ; + se A 2 apud solomonem om. A F in ecclesiastico om. X E 3 dilectionem O* M* T firmaueris X A Q M* T* B F item om. X F* euangelio + cata matheo E ; + mathei infirmus uisitate leprosus mundeate item illic F 4 in carcerem X* D* A uenistis ad me] uisitastis me P

CX, 1 susurres E ; + et bilingues F 2 in ecclesiastico] apud solomonem X ; + apud solomonem V usurrus A ; susurres E ; om. F bilingues D* F ; bilingos E maledictos T* F ; + esse et deo E ; + in plebe B multum E F ; om. O 3 turbabit L V' R b' W O Q M T* U ; turbabunt E ; tribulant F pacem + in F

CXI. ITEM ILLIC SACRIFICIA MALORVM ACCEPTA NON ESSE.

Dona iniquorum non probat altissimus.

CXII. ITEM ILLIC GRAVIVS IVDICARI DE HIS QVI IN SAECVLO PLVS HABVERINT POTESTATIS.

Iudicium durissimum in his qui praesunt fiet. Exiguo enim conceditur misericordia, potentes autem potenter tormenta patientur. Item in psalmo I: Et nunc, reges, intellegite, emendimini qui iudicatis terram.

CXIII. VIDVAM ET VPILLOS PROTEGI OPORTERE.

Esto pupillis misericors ut pater et pro viro matri eorum: Et eris velut filius altissimi, si obaudieris. De hoc ipso in Exodo: Omnem viduam et orphanum non uexabitis. Si autem V 182
uexabitis eos et uociferantes exclamauerint ad me, audiam exclamationes eorum et irascar animo et perimam uos gladio: Et erunt coniuges uestrae uiduae et pueri uestri orfani. Item apud

Codd.: LPNX VR bWOD A QM TU B EF

CXI, 2 Sir. 34, 19 (23).

CXII, 3/5 Sap. 6, 5b.6. 5/6 Ps. 2, 10.

CXIII, 2/3 Sir. 4, 10.11. 4/7 Ex. 22, 21-23 (22-24).

CXI, 1 item illic] L P N T U; om. cet., sed cf. infra l. 2 maiorum Q acceptabilia V R 2 dona] praem. item illic V O D B; praem. apud salomonem E F; praem. in ecclesiastico (+ apud eundem V) V A Q M b non obprobat L; reprobat V F²; probat F* altissimos L* N

CXII, 1 item illic] L P N T U; om. cet., sed cf. infra l. 3 iudicare Q M F 2 habuerunt P b'; habuerit X F potestatem R D E F 3 iudicium] quoniam F; praem. item illic R W O D B; praem. apud solomonem V E; praem. in sapientia salomonis F; praem. in ecclesiastico A b; + enim E in om. V exiguum X 4 concedetur P b' D B; concidetur E F autem] enim E; om. F potentior E; potentiora F patiuntur X T; patiantur D* 5 item om. X Q M B E II P b' W D A T² B E b; om. F emundamini autem F; erudimini b' W D A T B E b

CXIII, 1 uiduas E F et om. E pupillam L 2 esto] L² P N T U F; estote L*; praem. apud solomonem (+ dicit R W; + in ecclesiastico b' O Q M) cet. pupillus F* ut] et N* W O² matrum X illorum V A b 3 et] ut W altissimus P si] et A; om. L W D E F obaudiens W D E F; oboedieris R de hoc ipso] item V A B b; om. X 4 uexabis B; nocueritis F 5 uexaueritis X Q² M²; uexaberitis Q* M* eos om. X et] ut O uociferantis Q² M* F*; om. X exclamauerunt F exaudiam V b D A B; et exaudiam E F exclamationem N R; uociferationes O; uoces F; clamorem E 6 irascor F animo + in uos F; + in uobis Q M perdam F; occidam A E b 7 coniuges] uxores A E b pueri] filii X V' R b' W D A Q² M E F b; filiae Q* item om. X

Esaiam : *Iudicate pupillo et iustificatae uiduam : et uenite, disputemus, dicit Dominus.* Item apud Iob : *Conseruauit egenum de manu potentis et pupillo cui non erat adiutor auxiliatus sum : os uiduae benedixit me.* Item in psalmo LXVI : *Patris orfanorum et iudicis uiduarum.*

CXIII. DVM IN CARNE EST QVIS, EXHOMOLOGESIN FACERE DEBERE.

In psalmo V : *Apud inferos autem quis confitebitur tibi.* Item in psalmo XXVIII : *Numquid exhomologesin faciet tibi puluis ?*
5 Item alibi exhomologesin faciendam : *Mallo peccatoris paenitentiam quam mortem.* Item apud Hieremiam : *Haec dicit Dominus : numquid qui cadit non surgit aut qui auertitur non conuertitur ?*

CXV. ADVLATIONEM PERNICIOSAM ESSE.

Apud Esaiam : *Qui uos felices dicunt in errorem uos mittunt et semitam pedum uestrorum turbant.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

8/9 Is. 1, 17.18.   9/11 Iob 29, 12.13.   11/12 Ps. 67, 6.

CXIII, 3 Ps. 6, 6.   4 Ps. 29, 10.   5/6 Ez. 33, 11.   6/8 Ier. 8, 4.

CXV, 2/3 Is. 3, 12.

CXIII, 3/8 LVCIFER CALAR., de regibus apostaticis 12 (Hartel CV 14, p. 64, 21).

CXV, 1/3 LVCIFER ibid. (p. 64, 17).

8 pupillos V' b' W ; pupillum E F   9 item om. X   conseruauit Q* ; conseruauis B   10 petentis X   et] ut L   pupillum F ; + et X   non om. W*
adiutorium X   auxiliati sunt Q* ; + ei et F ; + et T²   11 item om. X B
LXVI] B O ; XLVII X* ; om. F ; LXVII cet.   patres P R b' W Q M T
B E F   12 iudices P X R W O* D Q M T² B E

CXIII, 1 est om. E   quis + sic D* ; + hic D²   3 V — 4 psalmo om. E
V] V O D B ; C X* ; VI cet.   ad infernum D* ; in infernum A ; in inferno
D²   autem om. B F   item om. X B   4 XXVIII L P N X² b' D T U E b
numquid — 5 alibi om. A   exhomologesin faciet] confitebitur W E   ~
tibi faciet F   5 item — 6 mortem om. F   faciendum L R W O* Q M T U
E ; om. V   malo N V b' O² D² A Q² M² T² B E b   peccatores O* ; peccatori
X E ; + et V   paenitentiam — mortem om. E   ~ malo paenit. peccatoris
b' ; ~ paenit. pecc. malo A b   6 mortis O*   item om. X E   apud hieremiam] illic F
haec dicit dominus om. F   7 cadet A   surget D² Q T² ;
resurget P R O B ; resurget A b ; adiciet (-etur X) ut resurgat X E F   aut] et X
quid W*   auertetur F ; auertatur E ; auertit se X   8 conuertetur P b'
W A² T² B E b ; reuertetur X R F ; conteretur D

CXV, 2 uos felices dicunt] beatificant uos W F   in — mittunt] seducunt uos
F   in errore X* A   uos²] eius D*   3 semitas X V W E   conturbant
b' W A Q M E F b

CXVI. PLVS AB EO DILIGI DEVM, CVI IN BAPTISMO PLVRA
PECCATA DIMITTVNTVR.

In euangelio cata Lucanum : *Cui pusillum dimittitur, modicum diligit.*

CXVII. FORTEM CONGRESSIONEM ESSE ADVERSVS DIABOLVM ET V 183
IDEO FORTITER NOS STARE DEBERE VT POSSIMVS VINCERE.

In epistula Pauli ad Ephesios : *Non est nobis concludatio aduersus carnem et sanguinem, sed aduersus potestates et principes huius mundi et harum tenebrarum, ad spiritalia nequitiae in caelestibus. Propter hoc induite tota arma, ut possitis resistere in die nequissimo, ut cum omnia perfeceritis, induentes lorica iustitiae et calciati pedes in praeparatione euangelii pacis, in omnibus adsumentes scutum fidei, in quo possitis omnia ignita*
10 *iacula nequissimi extinguere et galeam saluationis et gladium spiritus qui est sermo Dei.*

Codd. : LPNX VR bWOD A QM TU B EF

CXVI, 3/4 Luc. 7, 47.

CXVII, 3/11 Eph. 6, 12-17.

CXVI, 1 ab eo] habeo A ; om. B dominum X F cui] cum X F pluri-
ma X E F ; multa V 2 demittuntur X Q* U E F* ; remittuntur F² 3 in
euangelio om. X euangelio om. E cata] secundum A b ; om. F luca-
num] X D* ; lucano E F ; lucañ P ; lucan N R W O Q M U ; lucam cet. cui +
plus dimittitur (-tetur F) plus diligit et (om. E F) cui Q M E F b (inter [ ]) plus
illum W O² ; minus Q M demittitur E ; dimittetur F ; remittitur X A B b

CXVII, 1 zabulum X E F 2 idem O* fortiter om. E ; ~ nos fortiter F
debere om. F eum uincere F ; eum resistere E 3 in epistula pauli]
paulus apostolus A b ; paulus X V B F ; om. E quoniam non E uobis X
V D A B F b 4 ~ sanguinem et carnem R* sed] et X* aduersus]
contra E potestatem F ; potentes X et² om. D principis Q* M* 5
et] contra (om. F) rectores E F ; om. P harum om. W ; ~ tenebrarum harum
E F ad] aduersus V R b W D A T² b ; contra E ; om. X F spiritalia T² ;
spiritalis L T* U ; spiritali O* nequitas T² ; nequitia X R W B 6 propterea
R E totam armam X* ; uos arma F ; arma V Q M E ; armatura A ; + dei
A Q M E F b ; + iustitiae B 7 nequissima F ; nouissimo B ; malo E ut
— perfeceritis] et in omnibus perfecti stare T² ut] et A cum om. F re-
feceritis O ; + stetis (stetistis F ; sitis B) adincti (praecincti E) lumbos uestros in
ueritate (in uer. om. E ; + euangelii V ; + et X B) X V R D A B E F b in-
duete F 8 pedes + uestri V in praeparationem W D A pacis om. V E²
pacis euangelii in euangelio X 9 ~ scutum adsumentes O omnia om.
B ignea D Q M E ; candentia A b 10 nequissima T galea V salu-
ationis X ; salutaris V ; salutis b O A Q M E F b ; + assumere V b et
gladium om. B 11 qui] quod E sermo domini A ; uerbum dei E ; scriptus D

CXVIII. ITEM DE ANTICHRISTO QVOD IN HOMINE VENIAT.

Apud Esaiam : *Hic homo, qui concitat terram, commouet reges, qui ponit orbem terrae totum desertum.*

CXVIII. GRAVE FVISSE IVGVM LEGIS QVOD A NOBIS ABIECTVM EST ET LEVE ESSE IVGVM DOMINI QVOD A NOBIS SVSCEPTVM EST.

In psalmo I : *Ad quid tumultuatae sunt gentes et populi meditati sunt inania ? Adstiterunt reges terrae et principes collecti sunt in unum aduersus Dominum et aduersus Christum eius. Disrumpamus uincula eorum et abiciamus a nobis iugum eorum.* Item in euangelio cata Mattheum : *Venite ad me, omnes qui laboratis et onerati estis, et ego uos requiescere faciam.* V 184
10 *Tollite iugum meum super uos et discite a me, quia mitis sum et humilis corde, et inuenietis requiem animabus uestris. Iugum enim meum bonum est et sarcina mea leuis est.* Item in Actis apostolorum : *Visum est sancto Spiritui et nobis nullam uobis inponere sarcinam, quam istam quae ex necessitate, sunt absti-*

Codd. : LPNX VR bWOD A(usque ad 10 corde) QM TU B EF

CXVIII, 2/3 Is. 14, 16.17.

CXVIII, 3/7 Ps. 2, 1-3. 7/10 Matth. 11, 28-30. 12/15 Act. 15, 28.29.

CXVIII, 3/6 FIRM. err. 23, 3, p. 113, 19. 14/15 EVAGR. alterc. p. 24, 14.

CXVIII, 1 item *om.* X VR W D B E F b de *om.* O* antechristi aduentu A in hominem X* VR inueniat F 2 apud — 3 desertum *om.* F hic + est E qui *om.* U totam terram E ; + et X V' D Q M E commouebit E 3 regis P ponet E urbem X* desertum + item paulus ad tesalonicenses cum reuelatus (uelatus E) fuerit homo (+ et F) peccati filius perditionis E F

CXVIII, 1 grauem X iugulum Q* M* abiectum — 2 nobis *om.* O adiectum L X² 2 leuem X esse *om.* F 3 item in A IJ XV ; *om.* F ; II cet. ut quid T² ; quare W D A E F b torte sunt X ; fremuerunt W D A E F b 4 congregati sunt Q M ; conuenerunt R W D A E F b 5 in uno V ; et B aduersum² B 6 proiciamus b' A Q M B E F b 7 ipsorum P R A Q M B E F b item *om.* X B E in *om.* X euangelio *om.* X E cata] secundum A b ; *om.* F matthei F ; matheo E 8 onerati E ; honorati X W* D* et *om.* O requiescere uos faciam F ; uos uiuere faciam B ; uos reficiam W A b ; reficiam uos E 10 et — CXX, 4 nocte *om.* A, qui add. deo gratias amen animis U 11 meum *om.* O* bonum] suaue W E F sarcina mea leuis] onus meum leue W Q M E F b est² *om.* F item *om.* X V D Q M B E in actibus V' b' O F b ; in actus T 12 spiritu sancto et nobis F ; ut (et E²) nobis spiritus sancti E et *om.* D² nobis *om.* O* nullum F 13 ista V R D T² b ; illa B ex in necessitate X ; necessitatis E est b' O² ; sit F ; *om.* E ut abstineatis W

nere uos ab idolatriis et sanguine et fornicatione. Et quaecumque
 15 *uobis fieri non uultis, alii ne feceritis.*

CXX. ORATIONIBVS INSISTENDVM.

In epistula Pauli ad Colosenses : *Instate orationi uigilantes*
in ea. In psalmo I : *Sed in lege Domini uoluntas eius est et in*
lege eius meditabitur die et nocte.

CAECILI CYPRIANI AD QVIRINVM LIBER III
EXPLICIT.

Codd. : LPNX VR bWOD QM TU B EF

CXX, 2/3 Col. 4, 2. 3/4 Ps. 1, 2.

14 ab idololatriis P b' b ; ab idolatris L N V ; ab idololatriis Q M² ; ab idolatria M* T U F ; a simulacris E et¹ sed T* U sanguine] sanguinis effusione Q M fornicationem E ; suffocatione F quodcumque E 15 uos T* alio B ; aliis X V' b' Q M F nec F ; om. W*

CXX, 1 orationibus] erat omnibus W 2 in epistula pauli] paulus X V D B b ; om. E ad tesolonecenses F ; + prima E instante O* D* ; instantes F ; insistere E oratione P ; orationis X* ; in orationibus B ~ orationi ins. E F 3 in eas B ; in eam b ; om. F item in R V D b primo om. F ; + beatus uir qui non abiit in consilio impiorum et in uia peccatorum non stetit et in cathedra pestilentiae non sedit item apud salomonem (in salamone E) ne impediatis orare semper (~ semper orare E) et non defeceris (ueteris E) usque ad mortem iustificari (-care E) quoniam mercis dei manet in aeternum E F, sed F pon. item — aeternum post l. 4 nocte uoluntas eius est] L P N T U ; fuit uoluntas eius (+ est X*) X R F ; uoluntas eius cet. et] L P N X b ; ac cet. 5 caecili — explicit] finit liber sancti cipriani F ; explicit E ; deo gratias amen A (supra post l. 3 corde) caecili cypriani om. L P N X b W D Q M ad cyrinum V ; praem. emendauit b quirinum + numerum L liber III] breuiarium cum excerptis (excerpta B*) capitulorum libri III B explicit] finit X ; + feliciter V ; + excepta capitulorum (+ numero X) CXX X b ~ expl. ad quir. liber III P D ; ~ ad quir. finit liber III X

SANCTI CYPRIANI
AD FORTVNATVM

EDIDIT
R. WEBER

INDEX SIGLORVM

A) CODICES

- K* LEIDEN, Univ. Bibl., Voss. lat. f. 40, (Soissons ?), s. IX¹.
P PARIS, Bibl. Nat. lat. 1647 A, (Saint-Denis), s. IX¹.
N MONTECASSINO, Arch. della Badia, 204, s. XI med.

S PARIS, Bibl. Nat., lat. 10592, autrefois fonds Coislin 185, ayant appartenu au chancelier Séguier, (Lyon ?), s. V-VI.

V Codex Veronensis, nunc deperditus, s. VI (?).
R CITTÀ DEL VATICANO, Bibl. Apost., Reg. lat. 116, (Orléans), s. IX in.

b Codex Beneventanus, nunc deperditus, s. X (?).
W WÜRZBURG, Univ. Bibl. M. P. Th. F. 145, (Würzburg), s. IX in.
O OXFORD, Bodl. Add. C 15, (Nord-Est de la France), s. IX².
D ANGERS, Bibl. mun. 148 (140), (Ouest de la France), s. IX¹ (*apud* BÉVENOT = *J*).

Q TROYES, Bibl. mun. 581, (Saint-Amand ou Salzburg), s. VIII-IX.
M MÜNCHEN, Bayer. Staatsbibl. clm 208, (Saint-Amand ou Salzburg), s. VIII-IX.

T CITTÀ DEL VATICANO, Bibl. Apost., Reg. lat. 118, (Lorsch), s. IX med.
U OXFORD, Bodl. Laud. Misc. 105, (pays rhénan), s. IX¹.

B BAMBERG, Staatl. Bibl., Patr. 63 (B. IV. 5), s. XI.

B) EDITIO

- b* Editio G. HARTEL, CV 3¹, p. 315-347, Wien 1868, cuius paginae in margine siglo V notantur.

C) TESTIS

- FIRM. err. FIRMICVS MATERNVS, De errore profanarum religionum (Halm CV 2, p. 75-130).

1. Desiderasti, Fortunata carissime, ut quoniam praessuram et persecutionum pondus incumbit et in fine adque in consummatione mundi antichristi tempus infestum adpropinquare iam coepit, ad praeparandas et corroborandas fratrum mentes de diuinis scripturis hortamenta componerem quibus milites Christi ad spiritale et caeleste certamen animarem. Obtemperandum fuit desiderio tuo tam necessario, ut quantum sufficit mediocritas nostra auxilio diuinae inspirationis instructa quasi arma ac munimenta quaedam pugnaturis fratribus de praeceptis dominicis promerentur. Parum est enim quod Dei plebem classico nostrae uocis erigimus, nisi credentium fidem et dicatam Deo deuotamque uirtutem diuina lectione firmemus.

2. Quid autem potius aut maius curae nostrae ac sollicitudini congruit quam commissum nobis diuinitus populum et exercitum in castris caelestibus constitutum aduersus diaboli tela et iacula exhortationibus adsiduis praeparare? Neque enim idoneus potest esse miles ad bellum qui non exercitatus in campo prius fuerit, aut qui agonisticam coronam quaerit adipisci in stadio coronabitur, nisi usum et peritiam uirium ante meditetur. Aduersarius uetus est et hostis antiquus cum quo proelium gerimus. Sex milia annorum iam paene complentur, ex quo hominem diabolus inpugnat. Omnia genera temporandi et artes adque insidias deiciendi usu ipso uetustatis edidicit. Si inparatum inuenerit Christi militem, si rudem, si non sollicito ac toto corde uigilantem, circumuenit nescium, fallit incautum, decipit inperitum. Si uero quis dominica praecepta custodiens et fortiter Christo adhaerens contra eum steterit, uincatur necesse est, quia Christus quem confitemur inuictus est.

Codd. : KPN VR bWOD QM TU B

Praef. Deest S usque ad IV, 17 ne(que) 1 incipit + epistula B 2 fortunatum + de exhortatione (ortatione P) martyrii (martyrum B) K P B; + feliciter V; + amen R pressurae B ~ persecutionum et praessurarum P 3 incubuit N in finem T² in consummationem R T U 4 infestum om. P 5 coeperit et P 6 componere R B 7 animarum R O* 8 ut om. P tantum sufficiat N 10 monimenta Q²; monumenta Q* M 15 aut] ac V' b' D ac] aut O; et P sollicitudine K Q* 16 quam + ut K N O 17 ~ caelestibus castris P 18 adsiduis] dominicis N; praem. dominicis K praepararemus P N W O 19 enim om. P 21 usum] *u*sum K*; uirium N; uirium usum K² uirium] artis suae K² N; artis suae uirium K* 22 et om. D 23 proelium] bellum B; + cottidie M² 24 omni genere P N O D 26 edidit O si³] nisi R 27 sollicitum D T U ac] si non D 28 inpenitum U; in poenam T* 29 eum + et U 30 uincat Q²; uindicatur W* T* U*; + hostis M² qua R* christum T* U; christo D* confitetur B 31 euictus D*

3. Ac ne in longum sermonem meum extenderem, frater
 carissime, et audientem uel legentem stili latioris copia fatiga-
 rem, compendium feci, ut propositis titulis quos quis et nosse
 35 debeat et tenere capitula dominica subnecterem et id quod
 proposueram diuinae lectionis auctoritate solidarem, ut non
 tam tractatum meum uidear tibi misisse quam materiam
 tractantibus praeuisse. Quae res in usum singulis proficit
 utilitate maiore. Nam si confectam et paratam iam uestem
 40 darem, uestis esset mea qua alius uteretur et forsitan non pro
 habitudine staturae et corporis res alteri facta minus con-
 gruens haberetur : nunc uero de agno per quem redempti ac
 uiuificati sumus lanam ipsam et purpuram misi, quam cum
 acceperis tunicam tibi pro uoluntate conficies et plus ut in
 45 domestica tua adque in propria ueste laetaberis et ceteris
 quoque, ut conficere et ipsi pro arbitrio suo possint, quod
 misimus exhibebis, ut uetere illa nuditate contacta perferant
 omnes indumenta Christi caelestis gratiae sanctificatione
 uestiti.

50 4. Nec non et illud consilium, frater carissime, utile et salu-
 bre prospexi in exhortatione tam necessaria quae martyras
 faciat amputandas esse uerborum nostrorum moras et tardi-
 dates adque ambages sermonis humani subtrahendas, ponenda
 illa sola quae Deus loquitur, quibus seruos suos ad martyrium
 55 Christus hortatur. Praecepta ipsa diuina uelut arma pugnantibus
 suggerenda sunt. Illa sint militaris tubae hortamenta, illa
 pugnantibus classica. Inde aures erigantur, inde instruantur
 mentes, inde et animi et corporis uires ad omnem passionis
 tolerantiam roborentur. Nos tantum qui Domino permittente
 60 primum baptisma credentibus dedimus ad aliud quoque sin-

V 319

Codd. : KPN VR bWOD QM TU B

32 in om. P* extenderim P* fratres R Q* T* 33 k̄mi R Q* uel
 legentem om. N 36 de diuina electionis P* auctoritatem O* Q* M* 37
 tam] tantum K tractum R quam] quantum P 38 tractatibus K² U
 usus O; usu P 39 iam om. D 40 darem] misissem V D quam
 P R O D Q M* et om. R 41 habitu K² N O; habitum K* corpori K*
 alterius T* U; alteris B 42 ac] et Q M 44 uoluntatem R Q* M*
 conficias P; conficiens B ut om. P W* O D T U 45 tua om. D in
 om. P et om. W* 46 et ipsi om. P 47 exhibemus R* B* ut et M²;
 et Q M* contacta] contempta D²; contenta D* 48 omnis T* U cae-
 lesti K* W 50 et¹] nec N; om. R frater — 51 prospexi om. N fratres
 R Q* T* k̄mi R Q* utile] ut ille T* U et²] est K*; esse K² salutare
 R 51 in] et P; ut R ortatione P tamen K*; iam B martyres D²
 M² T² U² 52 faciunt O*; faciant O²; facit O³ tarditatis T* U 53 ser-
 mones T* U humanis D* ~ humani sermonis N subtrahenda T* U
 54 martyria P 55 christi R D pugnantibus N; + fratribus K N O 56
 sunt] sint Q* M* 57 inde² om. P 58 mente R unde R* et om. P
 ~ corporis et animi D 59 deo K 60 baptismum M*; baptismam O*
 alium N

gulos praeparemus insinuantes et docentes hoc esse baptisma
in gratia maius, in potestate sublimius, in honore praetiosius,
baptisma in quo angeli baptizant, baptisma in quo Deus et
Christus eius exultant, baptisma post quod nemo iam peccat,
65 baptisma quod fidei nostrae incrementa consummat, baptisma
quod nos de mundo recedentes statim Deo copulat. In aquae
baptismo accipitur peccatorum remissa, in sanguinis corona
uirtutum. Amplectenda res et optanda et omnibus postulatio-
num nostrarum praecibus expetenda, ut qui serui Dei fuimus
70 simus et amici.

5. In exhortandis itaque ac parandis fratribus nostris et
uirtutis ac fidei firmitate ad praeconium dominicae confessio-
nis adque ad proelium persecutionis et passionis armandis :

I. Primo in loco dicendum est idola deos non esse quae
75 homo sibi faciat, neque enim quae fiunt factore suo et
fabricatore maiora sunt, aut protegere et seruare quem-
quam possunt quae ipsa de templis suis pereunt, nisi
ab homine seruentur, sed nec elementa colenda esse,
quae homini secundum dispositionem et praeceptum
80 Dei seruiunt.

II. Destructis idolis et elementorum ratione monstrata
ostendendum Deum solum colendum esse.

III. Tunc addendum quae comminatio Dei sit aduersus eos
qui idolis sacrificant.

85 IIII. Praeterea docendum non facile ignoscere Deum ido- V 320
latris.

Codd. : KPN VR bWOD QM TU B

61 insinuantes] instruentes V dicentes D hoc est K* D 62 in gratiam
TU praetiosus D 63 in¹ — baptisma² om. P dominus R* 64 exultat
N VD post om. O* ~ iam nemo Q M 65 incrementa + cuncta D T U
consumat N W O* B 66 copulauit D* in aqua K* ; in qua P* ; in
quae R D ; in quo P² 67 baptisma K* P accipiuntur W B b ; percipitur P b'
remissio P² D M² T U in + baptismo M² sanguine P 68 res + est
b exoptanda N ; potanda U omnium P D T U 69 expectanda K* R B ;
expectanda K² Q* M* ; exoptanda O fuimus] sumus P O 70 simus om. T U
71 hortandis N praeparandis V² O M² ; reparandis K et] ad M² ; om. T²
72 uirtutis] unitatis M² firmitatem O* Q M* T U ad om. Q M* prae-
conio M* 73 ad om. M* proelio M* ; premium N secutionis R ; om.
M² et om. Q M passionis om. Q M* armandis + diuina praecepta
pandamus T² 74 I pon. K b' supra ante in (l. 71), pon. P N V b infra ante idola
(l. 74), om. O qui et cet. num. om. in om. R esse P quos T U 75 facit
b' O T² quae om. P a factore T* U 76 sunt om. P et] aut W T U
78 hominibus K T² ; homines D* T* U* esse + uice deorum R O 79 ~
dei et praeceptum B 80 deseruiunt B 82 ostendendum om. P dominum
K P V² esse om. P 83 addendum + esse M quod T U dei om. N
85 ad docendum U* ; adducendum T* ; adiciendum T² dominum K P V ;
domini T* U ~ deum non facile ignoscere N idolatris] K V D², idolola-
tris V' b' W* Q M b ; idolatriis O D* ; idololatris W² ; idolariis P ; idolatriae
T U B ; idolatria R

- V. Et quod sic idolatriae indignetur Deus, ut praeceperit etiam eos interfici qui sacrificare et seruire idolis suaserint.
- 90 VI. Subiungendum post haec quod redempti et uiuificati Christi sanguine nihil Christo praeponere debeamus, quia nec ille quicquam nobis praeposuerit et ille propter nos mala bonis praetulerit, paupertatem diuitiis, seruitutem dominationi, mortem immortalitati, nos contra
- 95 in passionibus nostris paupertati saeculari paradisi diuitias et delicias praeferamus, dominatum et regnum aeternum temporariae seruituti, immortalitatem morti, Deum et Christum diabolo et antichristo.
- VII. Insinuandum quoque ne erepti de faucibus diaboli et de laqueis saeculi liberati, si in angustiis et praessuris esse coeperint, regredi denuo ad saeculum uelint et perdant quod euaserint.
- 100 VIII. Insistendum potius esse et perseuerandum in fide et uirtute et caelestis ac spiritualis gratiae consummatione, ut ad palmam et coronam possit perueniri.
- 105 VIII. Ad hoc enim praessuras et persecutiones fieri ut probe-
mur.
- X. Nec timendas esse iniurias et poenas persecutionum, quia maior est Dominus ad protegendum quam diabolus ad inpugnandum.
- 110 XI. Ac ne expauescat quis et conturbetur ad praessuras et persecutiones quas patimur in isto mundo, probandum ante praedictum esse quod nos mundus odio habiturus esset et quod persecutiones aduersum nos excitaret, ut
- 115 ex hoc ipso quod haec fiant manifesta sit fides diuinae V 321

Codd. : KPN VR bWOD QM TU B

87 quod sit N* ; quos R idololatriae b' Q M* b 88 etiam + deus D* ; + in N* eo M* suaserunt O 90 subiungendum + est b 91 praemonere T* U* 92 quicquid N* ; ~ nobis quicquam P N O B praeposuerat K et om. T* U illic B 94 dominationis B immortalitatis Q* M* ; immortali B nos] non B 95 nostris om. W* paupertate T* U* ; paupertatis D* 96 ~ delicias et diuitias P W praeponomus V D ; preparemus N 97 temporali O* M² U² ; temporalia N seruitutis T* U* mortem N 98 dominum K V ; dominus N christo N* ; christus N² antichristum B 100 de — saeculi om. P de om. W T* B b liberatis D* T* U* si] sit R ; dum T² ; et cum U² ; om. N T* U* angustiis Q* M* 101 coeperimus P ~ ad saeculum denuo Q M 103 ~ esse potius N et in fide et B 104 uirtute] ueritate O et om. D W* T U spiritaliter R consummationem R 105 possint K T² peruenire K D² Q T U 106 enim om. D Q M T U 108 poenas] pugnas V' P 109 deus N V O D 110 expugnandum D 111 ad] et ad W 112 adprobandum D ; probatum T* U 113 ante] iam et T* U ; iam T² 114 quod om. R* aduersus K P N O D T U excitaret ut] excita- retur R 115 ex] et K hoc om. N haec om. W* fiat U diuina R

pollicitationis in mercedibus et praemiis postmodum secuturis, nec nouum quid accidat christianis, quando ab initio mundi boni laborauerint et oppressi adque occisi sint iusti ab iniustis.

120 XII. In nouissima parte ponendum quae spes et quae merces maneat iustos et martyras post conflictationes huius temporis et passiones.

XIII. Et quod plus accepturi simus in passionis remuneratione quam quod hic sustinemus in ipsa passione.

I. QVOD IDOLA DII NON SINT ET QVOD NEC ELEMENTA VICE DEORVM COLEND A SINT.

In psalmo CXXXIII : *Idola gentium argentum et aurum, opus manuum hominum. Os habent et non loquuntur, oculos 5 habent et non uident, aures habent et non audiunt : neque enim est spiritus in ore eorum. Similes sint illis omnes qui faciunt ea.* V 322
Item in Sapiencia Solomonis : *Omnia idola nationum aestimauerunt deos, quibus neque oculorum usus est ad uidendum neque nares ad percipiendum spiritum neque aures ad audiendum nec 10 digiti in manibus ad tractandum, sed et pedes eorum pigri ad ambulandum. Homo enim fecit illos et qui spiritum mutuatus est is finxit illos. Nemo autem sibi similem homo poterit deum*

Codd. : KPN VR bWOD QM TU B

I, 3/6 Ps. 134, 15-18. 7/15 Sap. 15, 15-17.

I, 3/6 FIRM. err. 28, 3, p. 123, 28. 7/15 FIRM. err. 28, 2, p. 123, 13.

116 pollicitationibus R in om. T U 117 secuturus D* ; securis R* 118 boni om. W adque occisi om. N adque] et K 119 sunt P 120 quae² om. K P R D B 121 iustis Q M martyres K D² T² U² B ; martyra N ; martyribus Q M 122 passionis R Q M 123 quod + nos K sumus K N R D T U B passionis om. K² 124 ipsam Q* M* ; om. K N R passionem Q* M* ; + explicit Q

I, 1 quod de idola R dii om. N et om. K N quod om. K nec om. O D elementa + mundi Q M 2 ~ deorum uice T U colenda + non O D 3 inde in b CXXXIII] W B, CXIII P b' ; CXXXIII cet. 4 manus V habent et] habentes K loquentur Q M 5 uidebunt P Q² audient D Q M B* ; + nares habent et non odorabunt mauns habent et non palpabunt non clamabunt in gutture suo B 6 est + et M ipsorum b' W* O ~ illis sint K R O ; illis fiant P Q M ; illis fient D* ; illis fient D² omnes] hi Q M ; om. P V D B ea + et omnes qui confidunt in eis D 7 nationum] gentium D 8 neque] nec W osculorum R* uisus V b W O D b 9 recipiendum D ; accipiendum T U spiritus W* ; spem R ; om. B nec] neque V 10 digitum N in om. K N V O manus N V 11 et — 12 illos om. T U 12 his K* ; om. P V' autem] enim b sibi om. K*

fingere : cum sit enim mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior est autem ipse his quos colit, quoniam ipse quidem uixit, 15 illi numquam. Item in Exodo : Non facies tibi idolum nec cuiusquam similitudinem. Item apud Salomonem de elementis : Neque opera adtendentes agnouerunt quis esset artifex, sed aut ignem aut spiritum aut citatum aerem aut gyrum stellarum aut nimiam aquam aut solem aut lunam deos putauerunt : quorum 20 si propter speciem hoc aestimauerunt, sciant quanto his Dominus sit speciosior : aut si uirtutes et opera eorum mirati sunt, intellegant ab ipsis quoniam qui haec constituit fortia fortior est illis.

II. QVOD DEVS SOLVS COLENDVS SIT.

Sicut scriptum est : *Dominum Deum tuum adorabis et ipsi soli seruias. Item in Deuteronomio : Non erunt tibi dii alii absque me. Item illic : Videte, uidete quia ego sum, et non est 5 Deus praeter me. Ego interimam et uiuere faciam, percutiam et V 323 ego sanabo, et non est qui eripiat de manibus meis. Item in Apocalypsi : Et uidi alium angelum uolantem medio caelo, habentem euangelium aeternum, ut adnuntiaret super terram per omnes*

Codd. : KPN VR bWOD QM TU B

15/16 Ex. 20, 4. 17/22 Sap. 13, 1-4.

II, 2/3 Deut. 6, 13. 3/4 Deut. 5, 7. 4/6 Deut. 32, 39. 7/12 Apoc. 14, 6, 7.

15/16 FIRM. err. 28, 7, p. 126, 4.

II, 2/20 FIRM. err. 28, 7-9, p. 126, 10.

13 *finget N² b W Q M ; figet N* 14 ipse om. V B his + quam T* U ~ quidem ipse P uixit om. T* 15 illi + autem K V T² ; + uero O umquam N item om. D 16 item] iterato R D ; et iterum T U de elementis om. P R Q M T U, inter uncinos pon. b 17 opera + dei N cognouerunt N O T U artifex + eorum D sed et aut R 19 aut²] et K b' W ; autem V lunam + rectores orbis terrarum K O 20 domini R 21 sit om. O D ; ~ sit dominus B speciosior + est speciei enim generator haec omnia constituit O et] aut Q M minati sunt R ; attendunt P 22 ipsis] his R fortia om. T U*

II, 1 *solus om. Q M* est T U 2 sicut scriptum est] in exodo P sicut] sic O² adorabis + inquit K illi K V' b' W O B b 3 item om. Q M 4 absque] praeter D item illic] et iterum T U ; et iterato D ; + dominus Q M uidete² om. b' M² quoniam N V W O Q M B b sum + dominus T U est + alius N R O 5 interficiam D ; occidam P Q M T U 6 eripiat — meis] de manu mea possit eruere K meis om. U* 7 in medio V' b' W* Q M ; per medium T² caeli b' T² 8 et ut T U per] et super K*

nationes et tribus et linguas et populos, dicentem uoce magna :
 10 *Metuite potius Dominum et date illi claritatem, quoniam uenit
 hora iudicii eius, et adorare eum qui fecit caelum et terram et mare
 et omnia quae in eis sunt. Sic et Dominus in euangelio comme-
 morationem facit primi et secundi praecepti dicens : Audi,
 Israhel, Dominus Deus tuus Dominus unus est, et diliges Do-
 15 minum Deum tuum de toto corde tuo et de tota anima tua et de tota
 uirtute tua. Hoc primum, et secundum simile huic : Diliges
 proximum tibi tamquam te. In his duobus praeceptis tota lex
 pendet et prophetae. Et iterum : Haec est autem uita aeterna ut
 cognoscant te solum et uerum Deum et quem misisti Iesum
 20 Christum.*

III. QVAE COMMUNIO DEI SIT ADVERSUS EOS QUI IDOLIS
 SACRIFICANT.

In Exodo : *Sacrificans diis eradicabitur, nisi Domino soli.*
 Item in Deuteronomio : *Sacrificauerunt daemoniis et non Deo.*
 5 Item apud Esaiam : *Adorauerunt eos quos fecerunt digiti eorum,
 et curuatus est homo et humiliatus est uir, et non laxabo illis. Et
 iterum : Illis fudistis libamina et illis inposuistis sacrificia.
 Super haec non indignabor ? dicit Dominus. Item apud Hieremiam :
 Nolite ambulare post deos alienos ut seruiatis eis, et ne
 10 adoraueritis eos et ne incitetis me in operibus manuum uestrarum* V 324

Codd. : KPN VR bWOD QM TU B

13/17 Marc. 12, 29-31. 17/18 Matth. 22, 40. 18/20 Io. 17, 3.

III, 1 Ex. 22, 19 (20). 4 Deut. 32, 17. 5/6 Is. 2, 8.9. 7/8 Is. 57, 6.
 9/11 Ier. 25, 6.

III, 3 FIRM. err. 28, 10, p. 127, 11. 4 FIRM. err. 28, 10, p. 127, 23. 5/6
 FIRM. err. 28, 11, p. 128, 7. 7/8 FIRM. err. 28, 12, p. 128, 12. 9/11 FIRM.
 err. 28, 12, p. 128, 19.

9 nationes et] gentes et D ; om. P ; + in b linguis T* et populos om. W*
 magna metuite] magnam et uitae R 10 metuite] timete D T U ; seruite
 K N ; audite P potius om. T* domino N ; deum R b' W D T U B b ;
 deo K 11 et¹ om. P et³ om. N D T* B 12 memorationem P 13 audi
 + inquit O 14 dominus²] deus P N V D B ; om. O diligis deum deum
 tuum D* 15 de¹] ex R 16 hoc + est K diligis D* 17 tibi] tuum V
 O Q M U B b te ipsum K O D B 18 pendit P O* autem om. P 19
 solum + unum O et¹ om. K² T U

III, 1 dei om. N idola W 2 sacrificat U 3 exodo + dicit P diis
 om. M* 4 item — deo om. P item] et Q ; om. M 6/7 et iterum om. P ;
 + dicit Q M 7 fudisti O inposuisti W* O ; posuistis P 8 haec om. W* ;
 + ergo P V indignabor] irascar D item] et Q M 10 adoretis P eos
 om. W T U et] sed N ; om. P

ad disperdendos uos. Item in Apocalypsi : Si quis adorat bestiam et imaginem eius et accipit notam in fronte sua et in manu, bibet et ipse de uino irae Dei mixto in poculo irae eius et punietur igne et sulphure sub oculis sanctorum angelorum et sub
 15 oculis agni. Et fumus de tormentis eorum in saecula saeculorum ascendet : Nec habebunt requiem die et nocte quicumque adorant bestiam et imaginem eius.

III. NON FACILE IGNOSCERE DEVM IDOLATRIS.

Moyses in Exodo pro populo rogat nec inpetrat : Praecor, ait, Domine, deliquit populus hic delictum grande, fecerunt sibi deos aureos et argenteos. Et nunc si dimittis eis delictum, dimitte :
 5 Sin autem, dele me de libro quem scripsisti. Et dixit Dominus ad Moysen : Si qui deliquit ante me, deleam eum de libro meo. Item cum Hieremias pro populo depraecaretur, Dominus ad eum loquitur dicens : Et tu noli orare pro populo hoc et noli postulare pro ipsis in praee et oratione, quia non exaudiam in
 10 tempore quo inuocabunt me, in tempore adflictionis suae. Ezechiel quoque hanc eandem denuntiat indignationem Dei

Codd. : KPN VR bWOD QM TU B

11/17 Apoc. 14, 9-11.

III, 2/6 Ex. 32, 31-33. 8/10 Ier. 11, 14.

11/17 FIRM. err. 28, 13, p. 129, 1.

11 disperdendum *NQM* uos] eos *D* adorauerit *DTU* 12 acceperit *D*
 nota *R* et³] aut *P* 13 manum *R*²; + sua *D* de uino] de manu *QM*
 16 ascendit *R* ~ ascendet in saecula saeculorum *POB* et] ac *V' b' OB*
 adorat *R*; adorauerint *O*; adorauerunt *D*; adorauerit *P* 17 et *om.* *M*^{*}

III, 1 dominum *V*; *om.* *P* ~ deum ignoscere *R* idolatris *N b' Q² b*;
 idolatriis *RODM*^{*}; idolatriis *PWQ*^{*} 2 mosen *R* ~ pro populo in
 exodo *P* ~ rogat pro populo *K*; + suo *Q* imperat *PR* 3 ~ domine
 ait *P* grandem *Q^{*}M^{*}*; + et *T*² 4 et argenteos *om.* *KNPV' b' WTUB*
 illis *b' WB*; *om.* *U* 5 autem + sine me et *P* me *om.* *b' P* libro +
 tuo *N* et — 6 moysen *om.* *N*^{*} et *om.* *T*^{*} 6 quis *KP b' D² Q² M² TU²*
B delinquit *KNV'*; deliquerit *DQM* me *om.* *W* meo] uitae *PT^{*}U*
 7 hieremiam *T^{*}U^{*}* praecaretur *PD* 8 ~ loquitur ad eum *O* 9 ipsis]
 eis *KNVO* in praee] praecem *P* orationem *P* quoniam *V* exau-
 diam + eos *KM²*; + illos *b*; + item *W* 10 tempore + in *W*; + adflictionis
 suae *K* quo] cum *PTU* inuocauerunt *R* in — suae *om.* *K* ad-
 flictationis *P^{*}RQ^{*}* suae + et *O* 11 in hanc *T^{*}*; hac *D^{*}* eadem
P^{*}Q^{*}M^{*}T^{*}U pronuntiat *K* dei eis] de his *P*

eis qui in Deum delinquunt : *Et fuit, inquit, uerbum Domini ad me dicens : Fili hominis, terra quaecumque peccauerit mihi ut delinquat delictum, extendam manum meam super eam et* V 325
 15 *obteram stabilimentum panis et inmittam in eam famem et auferam de ea hominem et pecora. Et si fuerint tres uiri hi in medio eius Noe et Danihel et Iob, non liberabunt filios neque filias, ipsi soli salui erunt.* Item in Regnorum I : *Si delinquendo peccet uir aduersus uirum, orabunt pro eo Dominum : Si autem*
 20 *in Deum peccet homo, quis orabit pro eo ?*

V. QVOD SIC IDOLATRIAE INDIGNETVR DEVS VT PRAECEPERIT ETIAM EOS INTERFICI QVI SACRIFICARE ET SERVIRE IDOLIS SVASERINT.

In Deuteronomio : *Quodsi rogauerit te frater tuus aut filius*
 5 *tuus aut filia tua aut uxor tua quae est in sinu tuo aut amicus tuus qui aequalis est animae tuae latenter dicens : Eamus et seruiamus diis aliis, diis gentium ; non consenties ei et non exaudies eum et non parces oculus tuus super eum et non celabis eum, adnuntians adnuntiabis de illo. Manus tua erit super eum*
 10 *in primis interficere eum et manus omnis populi postremo : Et lapidabunt eum, et morietur, quoniam quaesiuit auertere te a*

Codd. : KPN *S*(*inde a 17* [ne]que) VR bWOD QM TU B

12/18 Ez. 14, 12-14. 16. 18/20 I Sam. 2, 25.

V, 4/12 Deut. 13, 7. 9-11.

V, 4/12 FIRM. err. 29, 1, p. 129, 14.

12 ad deum B ; in dominum KN ; deo P et om. B 13 quicumque R ; quae K ~ mihi peccauerit O 14 et extendam B ; extende M* 15 conteram P mittam TU 16 de] ab KR b eo K* hi] isti O ; om. KP² W* T* U ; + iusti V 17 et¹ om. V² b' O Q M filios + suos D (ne)que] *hic incipit S* 18 sed ipsi Q M erunt] fiunt B regnorum] *praem.* primo libro P ; + libro O Q M T² U B primo om. P N W* 19 peccet] deliquerit P ~ uir peccet S b ad dominum P Q M ; domino T* sin autem D 20 ad deum R ; in deo P ; in dominum N V O² U ; in domino K O* T B ; om. W

V, 1 sic] si Q M* idololatriae P* NS b' W Q b ; idolatria R dominus T² ; om. T* U 2 sacrificaret N 3 suaserunt U* 4 frater] pater T 6 ~ est aequalis Q M² ; est ea aequalis M* eamus om. U 7 diis alienis N b' O M² B ; om. T U a diis S² Q M* B ; a diis aliis S* ; om. V O D eis B* 8 et¹ om. S et² — 9 eum¹ om. T* non om. R 9 adnuntians om. NTU ; + eum W* illo] eo et V eum²] illum P 10 in — interficere] primus interfice N eum] illum P et² om. P 11 morientur U* quaesit T U ~ te auertere P

Domino Deo tuo. Et iterum loquitur Dominus et dicit nec ciuitati parcendum, etiamsi uniuersa consenserit ad idolatriam: Aut si audieris in una ex ciuitatibus quas Dominus Deus
 15 *tuus dabit tibi inhabitare te illic dicentes: Eamus et seruiamus diis aliis quos non nostis; interficiens necabis omnes qui sunt in ciuitate caede gladii et incendes ciuitatem igni, et erit sine habitaculo in aeternum. Non reaedificabitur etiam nunc, ut auertatur Dominus ab indignatione irae suae. Et dabit tibi misericor-* V 326
 20 *diam et miserebitur tui et multiplicabit te, si exaudieris uocem Domini Dei tui et obseruaueris praecepta eius. Cuius praecepti et uigoris memor Matthathias interfecit eum qui ad aram sacrificaturus accesserat. Quodsi ante aduentum Christi circa Deum colendum et idola spernenda haec praecepta seruata*
 25 *sunt, quanto magis post aduentum Christi seruanda sunt, quando ille ueniens non uerbis nos hortatus sit sed et factis, post omnes iniurias et contumelias passus quoque et crucifixus, ut nos pati et mori exemplo suo doceret, ut nulla sit homini excusatio pro se non patienti, cum passus sit ille pro nobis, et*
 30 *cum ille passus sit pro alienis peccatis, multo magis pro peccatis suis pati unumquemque debere. Et ideo in euangelio*

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

14/16 Deut. 13, 13.14.   16/21 Deut. 13, 15-19.   21/23 cf. I Macc. 2, 24.

14/21 FIRM. err. 29, 2, p. 129, 31.

12 deo *om.* T* U   ne R; de N   13 uniuersam R* M*; uniuersi B   con-
 senserint B; concesserit O   idolatriam b' Q* b; idolatria N P² R; idololatria
 P* W   14 audierit S; + inquit V   in *om.* P   unam P N   ex] de P
 15 te *om.* P W M² B   16 diis alienis N b' B; diis gentium O; aliis diis U;
 aliis dies T*; diis aliis gentium D   nosti P V' b' O² D² T² U²; + quere sollicite
 et si inueneris certum esse quod dicitur K   interficies K P Q M; + et M²
 necabis *om.* K   omnes *om.* N*   17 ciuitate — incendes *om.* R   in-
 cendis D*; incendas U; incende N; incendens B   erint S   sine habitacu-
 lo] in habitaculis T* U*; inhabitabilis T² U²   18 et non K V   etiam] iam K
 nunc] non P*   ut *om.* T*   19 deus N b' O   indignationem Q* M*
 20 tui] tibi T U   exaudierit P; audieris S O Q M b   21 obseruaberis O* Q*
 M* T* U B   praeceptum T U   22 matthias S*; mathias W* O* M*   inter-
 ficit P N R   23 accessit S²; erat S*   24 dominum K P N V O   25 sunt
om. D   christi + circa deum colendum S*   sint S   26 quanto R   adue-
 niens K N O D   26 et *om.* T U   27 contumelia U   28 ut] et T*   docue-
 rit R   homini *om.* N   29 patendi K N O; pati P R D T U   ille] ipse K;
om. P N S*   pro² — 30 sit *om.* P N S   30 sit + deus P   multo — 31 pec-
 catis *om.* N   31 quemque M*   euangelio + dominus Q M   31/32 ~
 comminatur in euangelio S b

comminatur et dicit : *Quicumque confessus fuerit in me coram hominibus, et ego confitebor in ipso coram patre meo qui in caelis est. Qui autem me negauerit coram hominibus, et ego negabo eum*
 35 *coram patre meo qui in caelis est. Item apostolus Paulus : Si enim commorimur, inquit, et conuiuemus : Si toleramus, et conregnabimus : Si negamus, et ipse negabit nos. Item Iohannes : Qui negat filium neque patrem habet : Qui confitetur filium et filium et patrem habet. Vnde nos ad contemptum mortis hortatur*
 40 *Dominus et corroborat dicens : Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Magis autem* V 327 *metuite eum, qui potest animam et corpus occidere in gehennam. Et iterum : Qui amat animam suam perdet illam, et qui odit animam suam in isto saeculo in uitam aeternam conseruabit illam.*

VI. QVOD REDEMPTI ET VIVIFICATI CHRISTI SANGVINE NIHIL CHRISTO PRAEPONERE DEBEAMVS.

In euangelio Dominus loquitur et dicit : *Qui diligit patrem aut matrem super me non est me dignus, et qui diligit filium aut*
 5 *filiam super me non est me dignus, et qui non accipit crucem suam et sequitur me non est meus discipulus. Sicut in Deuteronomio scriptum est : Qui dicunt patri et matri : Non noui te ; et filios*

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

32/35 Matth. 10, 32.33. 35/37 II Tim. 2, 11.12. 38/39 I Io. 2, 23. 40/42
 Matth. 10, 28. 43/44 Io. 12, 25.

VI, 3/6 Matth. 10, 37.38. 7/9 Deut. 33, 9.

32 dixit S* qui W* in me] N R² W D*, me cet. ~ confessus in me fuerit R ; ~ conf. me fuerit P T U ; ~ me conf. fuerit K O Q M 33 in ipso] P N R W B ; illum K D T U ; eum S V² b' O Q M b ~ est in caelis W B b 34 qui — 35 est om. S* me om. R* ~ nequauerit me K P S² b' B ~ negabo et ego S² T U B illum W B 35 ~ est in caelis S² b' b 36 si + enim Q M tolerauimus Q* M* ; tolerabimus W* M² 37 et conregnauimus O* Q* M* T* ; om. R negauimus b O* D* ; negabimus P N ; negauerimus O² D² T U ipse] ille b negauit R O* Q* M* iohannis P* D* Q* M ; + apostolus O 38 negauit T* U qui² — 39 habet om. N et qui P T² 40 et om. R corroborans S* ~ et corroborat dominus P 41 autem om. O* autem² om. W 42 potest + et K S R b O D b ~ corpus et animam D in gehenna P S W O B b 43 iterum + dicit Q perdit D 44 suam om. U* in uita aeterna W B seruabit illam S ; inueniet eam Q M

VI, 2 debeamus + quia nec ille nobis quicumque praeposuit K 3 euangelio + suo ipse Q ; + ipse M dominus — dicit] domino loquente et dicente P et dixit S* ; dicens K Q M 4 et] aut P aut] et Q 5 accipit] tollit T U 6 meus discipulus] me dignus P sicut et V ; sic T² 7 dicit K D T U ; + inquit Q M et¹] aut K P Q M T U

suos non agnouerunt, hi custodierunt praecepta tua et testamen-
 tum tuum seruauerunt. Item apostolus Paulus : Quis nos,
 10 inquit, separabit a caritate Christi, praessura an angustia an
 persecutio an famis an nuditas an periculum an gladius ? sicut
 scriptum est : Quia propter te occidimur tota die, aestimati sumus
 ut oves uictimae. Sed in his omnibus superamus pro eo qui dile-
 xit nos. Et iterum : Non estis uestri : empti enim estis magno.
 15 Clarificate et portate Deum in corpore uestro. Et iterum : Pro
 omnibus mortuus est, ut qui uiuunt iam non sibi uiuant sed ei
 qui pro ipsis mortuus est et resurrexit.

VII. EREPTOS DE FAUCIBVS DIABOLI ET DE LAQVEIS SAECVLI V 328
 LIBERATOS NON DEBERE DENO AD SAECVLVM REVERTI NE
 PERDANT QVOD EVASERINT.

In Exodo Iudaicus populus ad umbram nostri et imaginem
 5 praefiguratus, cum Deo tutore et uindice euasisset Pharaonis
 adque Aegypti id est diaboli et saeculi durissimam seruitutem,
 circa Deum perfidus et ingratus aduersus Moysen mussitat
 respiciens solitudinis et laboris incommoda et non intellegens
 libertatis ac salutis beneficia diuina, et reuerti quaerit ad
 10 Aegypti hoc est ad saeculi seruitutem, unde fuerat exutus, cum
 magis fidere in Deum deberet et credere, quoniam qui a diabolo

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

9/14 Rom. 8, 35-37. 14/15 I Cor. 6, 19.20. 15/17 II Cor. 5, 15.

8 agnouit K custodiunt P sua S* 9 paulus + dicit Q M 10 inquit
 om. T U separauit K* R Q* T* U B; separat M² an² om. R 11 famis]
 R D* Q* M* T* U, famis cet. gladium S* 12 occidemur V toto R W
 M* B 13 ut] uelut N V O uictimae] occisionis P D T U in om. S
 omnibus om. W* superuincimus N V O propter eum Q² quod
 W O; quid M* ~ nos dilexit N b' 14 et — 15 uestro om. P N S 14
 iterum + dicit Q non + enim M magno om. M*; praem. praetio K R
 b' Q² M² T U b (inter [ ]); + praetio D* 15 glorificate R et portate om. W*
 dominum K R iterum + dicit Q; + christus O 16 omnibus + et
 N W T ut om. N S*; + et S² b ei] illi S b 17 ipsis] eis S b; + et T U
 resurrexit] rexit P*; reuixit P²

VII, 1 ereptus M*; erepti P* saecularibus P 2 liberati P* regredi V
 3 euaserunt S² M² U* 4 ad om. P umbra O* 5 praefiguratis N*; prae-
 figurans P cum de deo O* et om. S* euasissent W* T* U 7 domi-
 num P N V O ingratus + et S b aduersum S b 8 solitudinem P et
 laboris om. B 9 et om. K N quaerens S ad] in P 10 aegyptum K P
 N R O M² T U B saeculi] diaboli P seruitudinem S* b exutus] abstrac-
 tus P cum] quo P 11 fidei R in — et] deberet et in domino et N
 dominum KP V O ~ in deum fidere T U et om. R qui] christus
 K a om. K S* T* U zabulo N

et saeculo liberat populum suum protegit liberatum. *Quid hoc nobis, inquit, fecisti in eiciendo nos de Aegypto? melius erat nobis seruire Aegyptiis quam obire in solitudine hac. Et dixit*
 15 *Moyses ad populum: Fidete, state et cernite salutem quae a Domino est, quam nobis faciet hodie. Dominus pugnabit pro uobis et uos tacebitis. Quod nos admonens et docens in euangelio suo Dominus ne ad diabolium rursus et ad saeculum quibus renuntiauimus et unde euasimus reuertamur dicit: Nemo*
 20 *retro adtendens et superponens manum suam super aratrum aptus est regno Dei. Et iterum: Et qui in agro est non conuertatur retro. Memores estote uxoris Loth. Ac ne quis aliqua uel cupiditate rerum uel suorum dulcedine retardetur quominus Christum sequatur, addit et dicit: Qui non renuntiat omnibus quae*
 25 *sunt eius, non potest meus discipulus esse.* V 329

VIII. INSISTENDVM ESSE ET PERSEVERANDVM IN FIDE ET VIR-
 TVTE ET CAELESTIS AC SPIRITALIS GRATIAE CONSUMMATIONE
 VT AD PALMAM ET CORONAM POSSIT PERVENIRI.

In Paralipomenon: *Dominus uobiscum est, quamdiu estis uos*

Codd.: KPN S VR bWOD QM TU B

VII, 12/17 Ex. 14, 11-14. 19/21 Luc. 9, 62. 21/22 Luc. 17, 31.32. 24/
 25 Luc. 14, 33.

VIII, 4/5 II Par. 15, 2.

12 et saeculo *om.* V b et *om.* S* Q²; + a N O suum *om.* W*; + et T U
 13 inquit Q M B; *om.* P ~ inquit fecisti nobis Q M in *om.* P S B b edu-
 cendo N O nos] nobis M* esset M²; est V R b W D Q M* T U B; *praem.*
 enim D; + enim T U 14 nobis *om.* R* oboedire D*; mori N R O Q M
 T U in deserto R; in heremo N O hoc N R 15 fidete] N* S* R* Q*
 M* T, fide Q² M²; fidenter O; *om.* D; fidite *cet.*; + et K P V T U et *om.* Q M
 cernite] uidete K N O qui M*; *om.* N 16 deo K est *om.* N; + et
 T² quem S² nobis] uobis S V facit R ~ hodie faciet P Q M
 dominus + sicut enim uidistis aegyptios iam non adponetis uidere eos in
 aeternum dominus Q M; + ipse P pugnavit P Q* M* U*; expugnabit K N
 17 nobis K P R; uos S ~ pro uobis pugnavit S b et uos tacebitis *om.* P
 admonet P T U; ad moysen S* et docens *om.* S W b et *om.* P T U
 dicens P 18 rursus S Q M b et *om.* W* ad² *om.* P T U quibus]
 cui P 19 et dicit b T² 20 et *om.* P supponens K; ponens S b suam
om. K 21 iterum + dicit Q M conuertetur D; reuertatur K S V T U² b;
 reuertitur U* 22 memores estote] mementote T U uel *om.* B 23 uel]
 aut N O 24 addidit P S b' Q M B b ~ et dicit addidit M* 25 ~ meus
 esse discipulus V' b' Q M*; ~ disc. meus esse S b

VIII, 1 insistendum + potius T U est P 2 spiritali T* U* consum-
 mationem Q M*; consummationes S* 3 et + ad K N S W O b peruenire
 K S 4 in paralipomenon *om.* Q M*; + primo S V R² D M²; + libro primo b
 est] et R* uos *om.* V ~ uos estis P; et uos estis b' O; estis et uos N

5 cum ipso. Si autem dereliqueritis eum, derelinquet uos. Item
 apud Ezechiel: *Iustitia iusti non liberabit eum in quacumque*
die exerrauerit. Item in euangelio Dominus loquitur et dicit:
Qui perseuerauerit usque ad finem hic saluus erit. Et iterum:
Si permanseritis in uerbo meo, uere discipuli mei estis. et cognos-
 10 *cetis ueritatem et ueritas liberabit uos.* Praemonens quoque nos
 paratos semper esse debere et expeditos in procinctu firmiter
 stare adicit et dicit: *Sint lumbi uestri adcincti et lucernae*
ardentes et uos similes hominibus expectantibus dominum suum,
quando ueniat a nuptiis, ut cum uenerit et pulsauerit aperiant ei.
 15 *Felices serui illi quos adueniens dominus inuenerit uigilantes.*
 Item beatus apostolus Paulus, ut fides nostra proficiat et
 crescat et ad summa perueniat, hortatur dicens: *Nescitis quia*
qui in stadio currunt omnes quidem currunt, unus tamen accipit V 330
palمام? Sic currite ut occupetis: et illi quidem ut corruptibilem
 20 *coronam accipiant, uos autem incorruptam.* Et iterum: *Nemo*
militans Deo obligat se molestiis saecularibus, ut possit placere
ei qui se probauit. Sed et si certabit quis, non coronabitur, nisi
legitime pugnauerit. Et iterum: *Oro ergo uos, fratres, per*
 25 *misericordiam Dei ut constituatis corpora uestra hostiam uiuam,*
sanctam, placentem Deo: nec configuremini saeculo huic, sed

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

6/7 Ez. 33, 12. 8 Matth. 10, 22. 9/10 Io. 8, 31.32. 12/15 Luc. 12, 35-37.
 17/20 I Cor. 9, 24.25. 20/23 II Tim. 2, 4.5. 23/27 Rom. 12, 1.2.

5 ipso] illo V sin D et item T U 6 ezechielum b liberauit R O* Q*
 M quocumque b W D Q M² T U B 7 die om. D* errauerit U²; + et
 iniquitas iniqui non adfliget (+ eum R) in quacumque die reuersus fuerit ab
 iniquitatibus suis K N R O iterum T U in om. Q* dominus om. W
 et dicit] dicens Q M 8 qui + autem Q inquit usque Q M ad] in b'
 W O D T² B b saluus erit] saluabitur N R O T U 9 ~ mei discipuli D
 eritis b' W T U cognoscitis S* 10 liberauit P R Q* M* praemonet
 P 11 et om. W* expeditos + esse D in procinctum R 12 adici N;
 adicit P S b' D Q M b; addit K V O dixit D praecincti K R* b' 13
 ardentes + in manibus uestris O spectantibus N deum W 14 ueniet b;
 uenit O ut] et Q* M 15 felices] beati K N O 17 et om. S* W* sum-
 mam D* M T U; summum K N S O b dicens] et dicit N S V O b quoniam
 K 18 unus autem S; sed unus K N 19 occupetis] adprehendatis T U;
 + omnes P; + omnis enim qui agonizatur in omnibus continens est V 20
 uos] nos K R b' O incorruptibilem K 21 se molestiis[se negotiis S b;
 semoti estis R 22 eis M*; om. N S qui] cui K N P b' O D Q M T U prob-
 abit U; probauerit S; reprobabit T* si om. N certauit Q M T U; certa-
 uerit P S b' W O B b 23 pugnauerint S*; certauerit K N et iterum om. P
 24 domini K T U uiuentem D; om. P 25 ~ deo placentem b' D deo +
 rationale (-bile K²; -bilem K*) ministerium uestrum K R B neque b; ne K N*

transformemini in renouatione sensus ad probandum quae sit uoluntas Dei bona et placens et perfecta. Et iterum : Summus filii Dei : si autem filii, et heredes Dei, coheredes autem Christi, siquidem conpatiamur, ut et conmagificemur. Et in Apocalypsi
 30 *eadem loquitur diuinae praedicationis hortatio dicens : Tene quod habes, ne alius accipiat coronam tuam. Quod exemplum perseuerandi et permanendi designatur in Exodo, ubi Moyses ad superandum Amalech qui figuram portabat diaboli in signo et sacramento crucis adleuabat supinas manus, nec uincere*
 35 *aduersarium potuit, nisi postquam stabilis in signo adleuatis iugiter manibus perseuerauit. Et factum est, inquit, cum leuabat manus Moyses, praeualebat Israhel : Vbi autem submiserat manus, inualescebat Amalech. Et accepto lapide subposuerunt*
 40 *eius hinc et inde : Et factae sunt manus Moysi stabiles usque in occasum solis. Et fugauit Iesus Amalech et omnem populum eius. Et dixit Dominus ad Moysen : Scribe hoc, ut sit memoriae in libro, et da in aures Iesu, quoniam deletionem deleam memoriam Amalech de sub caelo.* V 331

VIII. AD HOC PRAESSVRAS ET PERSECVTIONES FIERI VT PROBEMVR.

In Deuteronomio : *Temptat Dominus Deus uester uos ut sciat*

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

27/29 Rom. 8, 16.17. 30/31 Apoc. 3, 11. 36/44 Ex. 17, 11-14.

VIII, 3/5 Deut. 13, 4 b.

26 transformamini O ; transformimini M* ; reformemini D ; transfiguremini B ; transfiguramini K in renouationem K Q M ad prouidendum T U ; + uobis V 27 et¹ om. K V R O M beneplacens D T iterum + ipse Q M simus Q² O 28 heredes + heredes O dei om. S b 29 conpatiamur S* W D b ut om. S* et] ei M ; om. P N in apocalipsin O* B 30 eandem R* hortatione D dicens om. P teneat N ; + inquit R O T U B 31 et ne B 34 et] ac O adleuabant S* M* 35 stabiles D ; instabilis O* ; + et S b signo + crucis K 36 ~ manibus iugiter K 37 israhel S* 38 conualescebat S amalech + sed manus moysi graues erant V 39 sub eum S et² om. S O* et or sustinebant] retro subportabat B ; retrorsum portabat W hor U² ; ur K P² N R O² D² Q M² T* ; hur T² sustentabant K N V' b' D 40 eius om. Q M et² om. W moysi S stabiles — 41 solis om. R stabilis S in] ad P S B ~ solis occasum P effugauit M iesus] moyses P ; moyses S et² — 42 eius + in ore gladii V in memoria P D ; memoriale S Q² M² T² b ; + et P 43 in auribus T U iesus S quoniam] quo S diltionem Q* ; diltionem M* ; om. T U delebo T U ; leam S* memoria K* R 44 de] sed R sub om. D

VIII, 1 et] sed M* 3 deuteronomio + dicit Q M temptet W ~ uos dominus deus uester K V' b' D

si diligitis Dominum Deum uestrum ex toto corde uestro et ex
 5 tota anima uestra et ex tota uirtute uestra. Et iterum apud Solo-
 monem : Vasa figuli probat fornax et homines iustos temptatio
 tribulationis. Paulus quoque paria testatur ac loquitur dicens :
 Gloriamur in spe claritatis Dei. Non solum autem sed et gloria-
 mur in praessuris scientes quoniam praessura tolerantium opera-
 10 tur, tolerantia autem probationem, probatio autem spem : spes
 autem non confundit, quia dilectio Dei infusa est in cordibus
 nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et Petrus in
 epistula sua ponit et dicit : Carissimi, nolite mirari ardorem
 15 tamquam nouum uobis contingat. Sed quotienscumque communi-
 catis Christi passionibus, per omnia gaudete, ut et in reuelatione
 facta claritatis eius gaudentes exultetis. Si inproperatur uobis in
 nomine Christi, beati estis, quia maiestatis et uirtutis Domini V 332
 nomen in uobis requiescit, quod quidem secundum illos blasphe-
 20 matur, secundum nos autem honoratur.

X. TIMENDAS NON ESSE INIURIAS ET POENAS PERSECUTIONVM
 QVIA MAIOR EST DOMINVS AD PROTEGENDVM QVAM DIABOLVS
 AD INPVGNAVDM.

Iohannes in epistula sua probat dicens : Maior est qui in
 5 uobis est quam qui in isto mundo. Item in psalmo CXVII :

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

6/7 Sir. 27, 5 (6). 8/12 Rom. 5, 2-5. 13/20 I Petr. 4, 12-14.

X, 4/5 I Io. 4, 4.

4 diligatis M² 5 et iterum] item K N O 7 tribulationes S* paribus B
 ac loquitur om. P 8 gloriamini T* U caritatis P D* autem om. T*
 U 9/10 operatur tolerantia om. P* 10 tolerantiam R ; toleratio T U spem
 + operatur id est ostendit P² 11 autem] uero P Q M dei om. D effusa
 R ; diffusa Q M ~ est infusa D in om. N S W b corporibus D* 12
 sanctum om. W in nobis K R T* U² 14 accedentem S* D qui] quia K
 P O sit S* neque K ; ne N b D O Q² T* U excedatis K² ; excitatis T*
 15 tamquam + aliquid O nobis R* sed] et T* ; et sed D² 16 super
 omnia O 17 facti D gaudetis N* 18 quia — uirtutis] quoniam maiestas
 et uirtus P 19 nomen] et spiritus P in uobis] super uos P² ; om. P* re-
 quiescet S* D secundum] per P blasphemamur O* 20 secundum] per
 P nos] uos D T² ; ~ autem nos N*

X, 1 timendum W B* persecutionum + et ne expauescat quis ad praessuras
 sed persecutiones quas in isto mundo patitur P 2 est] sit S R D b 4 iohannis
 P* D* M* qui om. K* 5 isto] hoc K P N O mundo + est P CVIIX S

Non metuam quid mihi faciat homo : Dominus mihi auxiliator est. Et iterum : Isti in curribus et isti in equis, nos autem in nomine Dei nostri inuocabimus. Illis copulati sunt pedes et ceciderunt, nos autem exsurreximus et erecti sumus. Et adhuc
 10 fortius docens et ostendens Spiritus sanctus castra diaboli non timenda et si bellum nobis hostis indixerit, in ipso magis bello spem nostram consistere et congressione illa iustos ad diuinae sedis et salutis aeternae praemium peruenire in psalmo XXV ponit et dicit : *Si directa fuerint in me castra, non timebit cor*
 15 *meum : Et si exsurrexerit super me bellum, in illud ego spero. Unum petii a Domino, hoc exquiram, ut habitem in domo Dei per omnes dies uitae meae.* Item in Exodo declarat scriptura diuina praessuris multiplicari nos potius et augeri dicens : *Quantoque eos deprimebant, tanto plures fiebant et inualescebant* V 333
 20 *magis.* Et in Apocalypsi protectio diuina promittitur passionibus nostris. *Nihil, inquit, eorum timeas quae passurus es.* Nec alius securitatem nobis et protectionem pollicetur quam qui et per Esaiam prophetam loquitur dicens : *Noli timere, quia te redemi et nocui te nomine tuo : meus es tu. Et si transieris*
 25 *per aquam, tecum sum et flumina te non inundabunt. Et si*

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

6/7 Ps. 117, 6.7.   7/9 Ps. 19, 8.9.   14¹⁷ Ps. 26, 3.4.   19/20 Ex. 1, 12.
 21 Apoc. 2, 10.   23/28 Is. 43, 1-3.

6 non — homo post auxiliator pon. P O metuam] timebo P faciet N T*
 ~ faciat mihi K P O S Q M U homo + quia T² adiutor P D 7 est
 om. P N et iterum] item in psalmo XVIII (XVII N ; CXVIII K) K P N R O ;
 + dicit Q istis S ; hii P T U in turribus S* istis² S ; hii P T U equi-
 tibus K autem] uero S b 8 domini T U ; domini dei K N V' R b' Q W M
 inuocauimus W B ; magnificabimur K S O Q M b illi S* b ; ipsi T U
 copulati] obligati T U pedes om. T U 9 autem om. W resurreximus
 P T U et² om. P ad hoc N 10 castra — 11 timenda] diaboli minas non
 timendas P 11 induxerit P B 12 spe nostra R congressionem illam
 S O b ; praem. per O² illa om. P iusto N ; iustorum S b 13 praemio
 perueniri P XXVI K R* b W O D T² U B 14 dixit S* dilecta W*
 fuerit K* P* S Q M* 15 exurgat P ; insurrexerit T U in me P W Q
 M B in om. O* illum R T U* B ; illo K N sperabo K P S O D T U
 16 unam K P N O D² petii a domino] praeterea dominus W peti P S* R²
 O Q* M* T* U B hanc P ; istam N O exquirat W² ; requiram K P in-
 habitem P N V' O M domini K N V' R W O B b 17 etiam omnes dies W
 B ; omnibus diebus P 18 potius om. W et om. D ~ et augeri potius P
 dicens om. K 19 depraemebant Q* M* ; depremebat S* plus B fide-
 bant b inualescebat S* 20 magis] nimis R in om. R protectio]
 scriptura P promittit P ; + in S W B b 22 polliceretur W B quam
 om. Q 23 et om. K P b W Q M T U B esaiam] se iam M prophetae M²
 dicens om. P 24 tuo] meo D et² om. P 25 aquam — 26 per om. K
 si om. W

transieris per ignem, non conbureris, flamma te non conburet, quoniam ego Dominus Deus tuus sanctus Israhel qui te saluum facio. Qui et in euangelio promittit auxilium diuinum Dei seruis in persecutionibus non defuturum dicens : Cum autem
 30 uos tradiderint, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et iterum : Ponite in cordibus uestris non praemeditari excu-
 35 tere aduersarii uestri. Sicut in Exodo ad Moysen cunctantem et ad populum ire trepidantem Deus loquitur dicens : Quis dedit os homini et quis fecit mogilalum et surdum et uidentem et caecum ? Nonne ego Dominus Deus ? et nunc perge, et ego ape-
 40 aperire os hominis deuoti sibi et confessori suo inspirare constantiam et fiduciam loquendi qui in Numeris aduersus V 334 Balaam prophetam etiam asinam fecerit loqui. Quare in persecutionibus nemo cogitet quod periculum diabolus inportet, sed immo consideret quod auxilium Deus praestet, nec mentem labefactet humana infestatio, sed corroboret fidem diuina
 45

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

29/32 Matth. 10, 19.20.   33/35 Luc. 21, 14.15.   36/39 Ex. 4, 11.12.   41/42
 cf. Num. 22, 28-30.

26 transierit P ~ per ignem transieris S nec conbureris et W ; om. P b' T U 27 ego + sum O deus uester S sanctus om. N israhel S 28 et om. NB diuinum om. S 29 in (om. B) persecutionem WB defuturam K* 30 quomodo aut om. R loquimini K* 31 dabitur — loquamini om. B uobis om. N loquimini K 32 loquemini S uestri + est Q M 33 iterum + dicit Q ; + cum autem uos tradiderint D praemeditare b M* ; praedari S* ; pro me dari R excusari K b 34 os sapientiae T* U posunt N R Q M ; poterint P D* ; poterunt D² T U resistere + omnes K 35 aduersarii uestri om. S ; inter [ ] pon. b mosen P 36 ad om. P irae O* ; mire V ; om. P N b' dominus D B ; om. S ; inter [ ] pon. b sed quis K b 37 os om. S* hominis R ; omni T* fecit] dedit W D mogilalum] V b W T U* b, mocilalum B ; mugilatum S ; mogilabrum R ; molilagum N O ; mutum K P Q² M² U² ; mutum loquentem D et² + quis P et³ om. P D T U ; + quis P uidentem] audientem D ; om. T* U 38 caecum + uidentem D deus] dominus W* ; + tuus S 39 os tuum] ostium K* 40 aperi R os om. D homini K S* deuotis Q M* inspirare T* ; spirare P R ; in spiritalem U constantiam] substantiam P 41 ~ loquendi et fiduciam N* in numeris om. P aduersum T U 42 balam S² V (uid.) R* b W O* ; alam S* prophetam] piam fetam R asinam om. K* fecit K R quare + inquit b 43 cogitet + et R² periculum] perit cum R 44 et nec Q M mente R² 45 labefaciet P ; labefaciat N b' ; labet fac et R* humanam N* T U B ; humane R humanam labefactet B infestatio — corroboret om. T U infectatio R in fidem T* U ; in fide T² ; per fidem K ; + ubi est T U

protectio, quando unusquisque secundum dominica promissa et fidei suae merita tantum accipiat de Dei ope quantum se credat accipere, nec sit quod omnipotens praestare non possit, nisi accipientis fides caduca defecerit.

XI. ANTE PRAEDICTVM ESSE QVOD NOS MVNDVS ODIQ HABITVRVS ESSET ET QVOD PERSECVTIONES ADVERSVM NOS EXCITARET ET QVOD NIHIL NOVVM CHRISTIANIS ACCIDAT, QVANDO AB INITIO MVNDI BONI LABORAVERINT ET OPPRESSI ADQVE
5 OCCISI SINT IVSTI AB INIVSTIS.

Dominus in euangelio praemonet et praenuntiat dicens : Si mundus uos odit, scitote quoniam me primo odit. Si de mundo essetis, mundus quod suum esset amaret : Sed quia de mundo non estis et ego elegi uos de mundo, propterea odit uos mundus.
10 Mementote sermonis quem dixi uobis : Non est seruus maior domino suo. Si me persecuti sunt, et uos persequentur. Et iterum : Veniet hora, ut omnis qui uos occiderit putet se officium Deo facere : Sed hoc facient, quoniam non cognouerunt patrem neque me. Haec autem locutus sum uobis, ut cum uenerit hora
15 eorum memores sitis, quia ego dixi uobis. Et iterum : Amen amen dico uobis quoniam uos plorabitis et plangetis, saeculum autem gaudebit : Vos tristes eritis, sed tristitia uestra in laetitiam ueniet. V₃₃₅

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

XI, 6/11 Io. 15, 18-20. 12/15 Io. 16, 2-4. 15/17 Io. 16, 20.

46 dominica] diuina b W B promissa] praecepta T ; + praecepta U 47 suae
om. P de dei om. R* quantum] tantum N se credat accipere] secreta
scire R 48 posset R² 49 nisi + si S R T U b accipientes K* S T*
fide R

XI, 1 ante] *praem.* ac ne expauescat quis et conturbetur ad praessuras et persecu-
tiones quas patimur in isto mundo probandum K esse om. P 2 et om. U
persecutionem W B ; persecutionis M* aduersus P T U excitaret +
ut ex hoc ipso quod fiant manifesta sit fides diuinae pollicitationis in mercedibus
et praemiis postmodum secuturis K 3 et om. T* ~ accidat christianis K
quando — 5 iniustus om. W 4 mundo R* ; + et S boni om. P labo-
rauerunt b 5 sunt R ~ sint adque occisi P 6 ut dominus M² euang-
elio + suo K 7 primum P ; priorem K odiit O D Q M T U B ; odio habuit
K si + autem T U 8 fuissetis B quoniam K 9 essetis R D* et]
sed K M² B ; om. W ~ mundus uos D 10 memento K* sermones P*
D* B ; sermonem N S b b ; + mei B quos P 11 domino + deo b si]
qui S me om. D* persequentur S 12 iterum] uerum N ; + dicit Q M
~ occiderit uos P 13 dei N ~ deo officium P haec V faciunt
D T* U quia D ; quod T U nouerunt K 15 iterum] uerum N ; +
dicit Q 16 ploratis W plangebitis S* 17 gaudebit + et W tristes
S* D* M* estis W in laetitia R ; in laetitia P*

Et iterum : *Haec locutus sum uobis, ut in me pacem habeatis, in saeculo autem praessuram : Sed fidete quoniam ego uici*
 20 *saeculum. Et cum a discipulis suis interrogaretur de signo aduentus sui et consummationis mundi, respondit et dixit : Caute ne quis uos fallat. Multi enim uenient in nomine meo dicentes ego sum Christus, et multos fallent. Incipietis autem audire bella et auditus bellorum. Videte, nolite tumultuari :*
 25 *Oportet enim fieri : sed nondum est finis. Exsurgat autem gens super gentem et regnum super regnum, et erunt fames et terrae-motus et pestilentiae per singula loca. Omnia autem ista initia parturitionum. Tunc tradent uos in praessuram et interficient uos, et eritis odibiles omnibus gentibus propter nomen meum. Et*
 30 *tunc scandalizabuntur multi et inuicem tradent et odient inuicem. Et multi pseudoprophetae exsurgent et seducunt multos, et eo quod facinus abundet refrigescet caritas multorum. Qui autem tolerauerit usque ad finem hic saluabitur. Et praedicabitur euangelium istud regni per totum orbem terrae in testimonium omnibus*
 35 *gentibus, et tunc ueniet finis. Cum ergo uideritis abominationem uastationis quae dicta est per Danihelum prophetam stantem in loco sancto, qui legit intellegat, tunc qui in Iudaea sunt fugiant*

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

18/20 Io. 16, 33. 22/60 Matth. 24, 4-31.

19 praessuras M² ; praessura N Q M*   fidite K P N² S² V' R b' W O² D² Q²
 T² B b ; confidite M² U²   quia N R O   ego om. O   20 saeculum] mundum
 S b   21 consummatione P ; consummationis O*   mundi] saeculi T U
 22 qui N S W b   fallat] seducat V Q M   23 incipietis — audire] cum audierit-
 tis Q M   incipientes W   autem om. K R   24 auditus] opiniones D   ui-
 dete + et T²   tumultuari] turbari N   25 fieri] praem. haec P V' Q M² T² ;
 praem. hae M* ; praem. ista b ; + ista K N O   sed] et N   autem] enim K Q
 M T U   26 super¹] contra Q M T U   regnum — et² om. P   27 pestilentia
 K R   singula om. P   ~ loca singula Q M   autem] enim P ; om. R   28
 parturitionum + sunt K P V' O D T U b   in — 29 uos om. N   praessuras T
 U ; praessura K R O M   29 odio omnibus D ; omnibus odibiles B   gentibus]
 scientibus B   30 multis et W* ; multi set W²   inuicem tradent et om. T U
 adtradent O* ; trahent R ; + uos P   inuicem om. P   31 exsurgunt et
 S ; et surgunt et W ; exsurgent R ; exsurgentes T U   seducunt S ; sed dicent
 Q*   et³] ex b ; om. P S   32 abundet + et P   refrigescit K D B ; refriget O
 tolerauit S ; perseuerauerit Q M   33 ad] in K W O Q M   saluus erit K
 P S W D B b   et] tunc T U   34 ~ hoc euangelium P Q M   istud] hoc
 P Q M ; om. B   regni om. K Q M   in toto orbe Q M   terrarum P   35
 ergo] autem P ; om. W*   abominationes Q M   36 uastationes M* ; desola-
 tionis D T U   est] sunt Q M   danielum V ; daniellem P R b' O Q M b ;
 danihelem K N W T U B ; daniel S ; daniel D   stans Q M*   37 sancto]
 suo M²   legit R*   intellegit S*   fugient O

in montes, et qui in tecto est non descendat tollere quicquam de
 domo, et qui in agro est non conuertatur retro auferre uestimen-
 40 tum suum. Vae autem praegnantibus et nutricantibus in illis V 336
 diebus. Adorate ne fiat fuga uestra hieme neque sabbato. Erit
 enim tunc praessura magna qualis non est facta ab initio mundi
 usque nunc, sed neque fiet : Et nisi breuiati essent dies illi,
 non liberaretur omnis caro : propter electos autem breuiabuntur
 45 illi dies. Tunc si qui dixerit uobis : ecce hic Christus, aut : ecce
 illic, nolite credere. Surgent enim pseudochristi et pseudopro-
 phetae et dabunt signa magna et portenta ad errorem faciendum,
 si fieri potest, et electis. Vos autem caute. Ecce praedixi uobis
 omnia. Si ergo dixerint uobis : Ecce in solitudine est, nolite
 50 exire ; ecce in cubiculis, nolite credere. Sicut enim coruscatio
 quae exit ab oriente et apparet usque ad occidentem, ita erit et
 aduentus filii hominis. Vbi fuerit cadauer, illuc colligentur
 aquilae. Continuo autem post praessuram dierum illorum sol
 tenebricabit et luna non dabit lumen suum et stellae cadent de
 55 caelo et uirtutes caelorum mouebuntur. Et tunc apparebit signum
 filii hominis in caelo, et lamentabuntur omnes tribus terrae et
 uidebunt filium hominis uenientem in nubibus caeli cum uirtute
 magna et claritate. Et mittet angelos suos cum tuba magna. Et
 colligent electos eius a quattuor uentis, a summis caelorum usque
 60 ad summitates eorum.

Nec noua aut repentina haec sunt quae nunc accidunt

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

38 ad montes D ; in montibus K N O Q M descendet T* ; descendant R
 de] in K 39 reuertatur N Q M² 40 nutrientibus P V' W O D T U B ;
 lactantibus K 41 orate K P N V' b' O D T U B ; + ergo T U ; + autem N O
 fiat] sit P neque] uel P b T U ; aut R 42 enim om. D magna] nimia
 b mundi — 43 fiet om. N 43 tunc K fiet] stet R et] sed D bre-
 uitati Q* M fuissent S b ~ illi dies K 44 liberaretur] fieret salua T U
 caro + sed T U autem] meos T U ; + meos O 45 ~ dies illi P N* b'
 Q M T U B quis K P² S O D² M² T U² B ~ uobis dixerit W B hic +
 est P O B aut ecce illic] aut illic P O D ; aut hic N V b Q M ; om. K R 46
 exsurgent T U enim om. T U 47 magna om. Q M prodigia D ad
 errorem faciendam K ; ita ut in errorem inducantur M² ; + et P D 48 et]
 etiam V b W M² B ; om. P N R D M* electi R M² 49 ergo] enim D ecce
 om. K in solitudinem T* U* 50 exire — nolite om. S R exire] credere
 Q in cubilibus K coruscatio quae exiit K ; coruscus procedens B 51
 exit — oriente] excitabo orientem R* et apparet] peruenit B ad] in b
 et² om. P b 52 cadauer] corpus P B illic K P b' W O D B colligentur
 N R ; congregabuntur S B b ; + et O B 53 sol — 54 caelo et om. P 54
 tenebricauit O* D* Q* ; tenebricabitur K ; tenebrabit W ; tenebri*** M* ; ob-
 tenebrabitur M² cadunt T* U 55 commouebuntur S b 56 in caelo —
 57 hominis om. K 56 lamentabunt se S b ; latabuntur M* ; laetabuntur Q* M² ;
 mouebuntur P 57 in] cum W B et¹ + colligent electos S* claritatem
 S* suos + et N ; + cum uirtute magna et claritate et P cum turba B ;
 + et uoce M² 59 eius] suos O uentis + caeli V 60 summitatem P
 61 aut] ac P b nunc om. D² accidant P Q M

christianis, cum boni semper et iusti et Deo innocentiae lege ac
 uerae religionis timore deuoti per praessuras et iniurias et
 graues ac multiformes infestantium poenas angusti itineris V 337
 65 difficultate gradientur. Sic in origine statim mundi Abel iustus
 a fratre primus occiditur et Iacob fugatur et Ioseph uenunda-
 tur et Dauid misericordem Saul rex persequitur et Heliam
 maiestatem Dei constanter ac fortiter adserentem rex Achab
 opprimere conatur. Zacharias sacerdos interficitur in medio
 70 templi et altaris, ut illic hostia ipse fiat, ubi Deo hostias
 immolabat. Tot denique martyria iustorum saepe celebrata,
 tot edita in posterum fidei et uirtutis exempla. Tres pueri,
 Ananias, Azarias, Misahel, aetate conpares, dilectione concor-
 des, fide stabiles, uirtute constantes, flammis ac poenis urgen-
 75 tibus fortiores soli se Deo seruire, solum nosse, solum colere
 proclamant dicentes : *Nabuchodonosor rex, non opus est nobis
 de hoc uerbo respondere tibi. Est enim Deus cui nos seruimus
 potens eripere nos de camino ignis ardentis : Et de manibus tuis,
 rex, liberabit nos. Et si non, notum sit tibi quia diis tuis non*
 80 *seruimus et imaginem auream quam statuisti non adoramus.*
 Et Danihel Deo deuotus et sancto Spiritu plenus exclamat et
 dicit : *Nihil colo ego nisi Dominum Deum meum qui condidit
 caelum et terram.* Tobias quoque sub regali licet ac tyrannica

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

76/80 Dan. 3, 16-18. 82/83 Dan. 14, 5 (4).

62 iustis N ; + et iusti semper P ; ~ et semper iustis N et² om. S b dei
 P N V' ; de R ; ideo W ~ uere ac Q M 63 uere K S* R O D Q M T
 U timori P ; tenore N O deuoto P* et iniurias om. S B et² om. K
 64 ac] et P infestandum R ; infestationum P V' ; + in Q M* 65 difficulta-
 tem K² gradiuntur W ; gradiatur N sicut O in origine] ab initio T U
 66 prius R ; om. B ; ~ occiditur primus K 67 rex om. M* ; ~ rex saul T U
 helias Q M* 68 maiestate S dei om. W ac] et K adseuerantem
 P 70 hostia — deo om. R ipse fiat] esset ipse P ipse om. N O fiet
 W* ; fieret K domino V T U ; dei N ; domini K 71 tot] hoc R* 72
 edita] et ita S* et om. B pueri + in camino ignis R O 73 azarias]
 zacharias P* ; + et P V misahel + et K aetate conpares om. O² ; + et K
 74 fidei W ; om. N uirtutes Q* M* surgentibus M 75 se om. N ser-
 uare T* U solum¹ — colere om. D solum se nosse P ; om. K solum² +
 se P 76 proclamabant K S T U ; clamant P 77 uerbis B deus + noster N
 deseruimus O 78 potest T* ; potens est P N V' R ~ tuis manibus
 Q M 79 rex om. T* liberauit R W O* Q ; liberare M² ; eliberabit U ;
 eliberauit T* ; + si uult M² nos om. D si non om. P ~ sit tibi notum
 P ; + rex Q M 80 deseruimus D ; deseruiemus P et] neque N auream]
 tuam N non om. N adorauius D* ; adorabimus W D² B 81 et¹ om. P
 sanctus T* U spiritui D plenus om. D exclamabit U* ; clamat
 K D 82 nil R ~ ego colo K T U nisi + ego R* dominus R*
 83 licet om. T* ac om. K tyrannicae U ; tyrannico R

seruitute, sensu tamen ac spiritu liber, confessionem suam
85 Deo seruat et uirtutem maiestatemque diuinam sublimer
praedicat dicens : *Ego in terra captiuitatis meae confiteor illi
et ostendo uirtutem eius in natione peccatrice.*

Quid uero in Machabeis septem fratres et natalium pariter
et uirtutum sorte consimiles septenarium numerum sacramen-
90 to perfectae consummationis implentes ? Sic septem fratres
in martyrio cohaerentes, ut primi in dispositione diuina sep- V 338
tem dies annorum septem milia continentes, ut septem spiri-
tus, ut angeli septem qui adsistunt et conuersantur ante fa-
ciem Dei, et lucerna septiformis in tabernaculo martyrii, et in
95 Apocalypsi *septem candelabra aurea* et apud Solomonem
columnae septem, super quas *aedificat domum sapientia*, ita
et istic septem fratrum numerus ecclesias septem numeri sui
quantitate complexus, secundum quod in primo Regnorum
legimus sterilem septem peperisse. Et apud Esaiam septem
100 mulieres unum hominem adprehendunt, cuius inuocari super
se nomen exposcunt. Et apostolus Paulus, qui huius numeri
legitimi et certi meminit, ad septem ecclesias scribit. Et in
Apocalypsi Dominus mandata sua diuina et praecepta caelestia
ad septem ecclesias et earum angelos dirigit. Qui nunc
105 istic numerus in fratribus inuenitur, ut consummatio legitima
conpleatur. Cum septem liberis plane copulatur et mater,

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

86/87 Tob. 13, 6. 88/90 cf. II Macc. 7. 95 cf. Apoc. 1, 12. 96 cf. Prou.
9, 1. 98/99 cf. I Sam. 2, 5. 99/101 cf. Is. 4, 1.

84 uirtute P liberam M² 85 domino Q M T U seruat et] de seruitute
W* ; + se S* diuina S* 86 confitebor Q 87 natione] terra N pec-
catricem N* R 88 qui uero P fratribus M² 89 uirtutum T U nume-
rum om. R sacramentum O 90 perfecte P R ; perfecta B* 91 in¹ om.
S D b cohaerentes + coheredes U ; + et P in dispositionem N O* Q M
diuinam N O* Q M ; om. K 92 milia + numerum K ut] et P N
spiritibus K 93 ut] et K N W O b angelis D* U ante conspectum
V ; ante claritatem O 94 et] ut B lucernas N R T* U septiformes T²
U ; septiformas T* tabernaculi S* martyris K* ; moysi S² ; testimonii M²
et² om. P 95 apocalipsin O* ; apocalipsis R 96 columnas N D* Q M
supra T aedificauit K V sapientiae b W B ita om. N 97 stic
V b (uid.) fratrum Q* M numerum K* ecclesiae R T* U B ; ecclesia
Q* numeris K* ; numerus P ; numerum K² sui] sub K* 98 regnorum]
praem. libro P ; + libro T U 99 ~ peperisse septem Q M 100 unum] enim
R* adpraehendent D ; adpraehenderunt S* ; adpraehedentes K Q M ~
super se inuocari K 101 qui huius] cuius T* U 102 legitime K T* certe
K et² om. P B in om. S* 103 apocalipsin O* domini P R sua
om. P et om. B 104 ad] et R ecclesias + scribit Q M et ad earum B ;
et earundem P b' ; earumque K 105 istinc T* U ; stic S* V in + septem
N O et ut M² ; et P Q M* 106 completur P ; inueniatur W B plane om.
P co*platur R* ; computatur R²

origo et radix, quae ecclesias septem postmodum peperit, ipsa prima et una super Petrum Domini uoce fundata. Nec uacat quod in passionibus sola cum liberis mater est. Martyres enim
 110 qui se Dei filios in passione testantur iam non nisi Deo patre censentur, sicut in euangelio Dominus docet dicens : *Ne uocaueritis uobis patrem super terram. Vnus est enim pater uester qui in caelis est.*

Quae uero ediderunt confessionum praeconia, quam prae-
 115 clara, quam magna documenta fidei praeberunt ! Rex Antiochus infestus, immo in Antiocho antichristus expressus, ora martyrum gloriosa et spiritu confessionis inuicta contagio suillae carnis maculare quaerebat et cum flagellis grauiter uerberasset ac nihil promouere potuisset, sartagine iussit
 120 igniri : Quibus ignitis et accensis eum qui primus locutus fuerat et magis regem uirtutis et fidei constantia prouocauerat admoueri praecepit et frigi producta et exsecta prius lingua quae confessa Deum fuerat : Quod martyri gloriosius contigit. Lingua enim confessa nomen Dei prior ad Deum debuit ipsa
 125 proficisci. Post in secundo excogitatis acrioribus poenis, antequam cetera membra torqueret, cutem capitis cum capillis detraxit, odio scilicet certo : Nam cum *caput uiri Christus sit et caput Christi Deus*, qui caput laniabat in martyre Deum et

V 339

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

108 cf. Matth. 16, 18. 111/113 Matth. 23, 9. 115/127 cf. II Macc. 7, 1.3.4.
 127/128 cf. I Cor. 11, 3.

107 ecclesia N M peperit] periit K* 108 petram S* W M² b domini om.
 N D* uocem B ~ uoce(m) domini W B 109 sola cum] solatium P T U
 liberis] muliebris M* est om. S 110 qui se dei] quos deo P passio
 U* testatur P² M* tam N nisi] ut R domino patre W B ; deum
 patrem N ; ~ patre deo P 111 cessentur W docet] docens M* ; dicit P* ;
 loquitur R ~ docet dominus P D 112 ~ patrem uobis B est om.
 K P enim om. N ~ enim est D 113 ~ est in caelis V 114 dede-
 runt K ; + in B confessorum N quam praeclara om. P 115 qua K* ;
 tam W B 116 antichristus K* S* hora Q* M* ; + iam O 117 spiritum
 N ; spiritus P inuicta — 118 carnis om. N inuicto Q M* contagione B ;
 contagii K* su illae R 118 ~ carnis suillae P 120 quibus T* U pri-
 mo W B ; primum P ~ fuerat locutus Q M 121 et²] ac P N W O T U B
 constantiam R Q² 122 admoneri R praecipit K* frigi + et Q M*
 exsecta P ; excepta N prius] secari N linguam N 123 quia Q
 M* confessam T* U* dominum P V quid M² martyrii W Q M
 T U gloriosus O* contingit N T* U ; contingit S* 124 enim +
 domini D ; + quae T U nomen domini B ; om. D ; + fuerat T U domi-
 num K P ~ debuit ad dominum P ipsa om. W 125 in om. N secun-
 dum K cogitatis P ac prioribus Q* M antequam + et N 126
 torqueri N capiti S b capillo K W ; capillos B 127 ideo K scilicerto
 K* ; scilicet K² et certo O ; certe N ; certe S* ; certe eo b cum om. O D
 est D 128 qui caput om. N martyrem R O* Q M*

Christum persequabatur in capite. Ad ille in martyrio suo
 130 fidens et resurrectionis sibi praemium de Dei remuneratione
 promittens exclamauit et dixit : *Tu quidem, impotens, ex hac
 praesenti uita nos perdis : Sed mundi rex defunctos nos pro suis
 legibus in aeternam uitae resurrectionem suscitabit.* Tertius lin-
 135 guam postulatus cito protulit. Nam poenam linguae exsecan-
 das iam didicerat a fratre contemnere. Manus quoque ampu-
 tandas constanter extendit multum beatus genere isto sup-
 plicii, cui contigit extensis ad poenam manibus passionis
 dominicae instar imitari. Nec non et quartus pari uirtute tor-
 140 menta contemnens et ad retundendum regem caelesti uoce
 respondens exclamauit et dixit : *Potius est ad hominibus morti
 datos expectare spem a Deo iterum ab eo suscitatos. Tibi enim
 resurrectio ad uitam non erit.* Quintus praeter quod carnificinam
 regis et duros uariosque cruciatus fidei uigore calcabat, ad
 praescientiam quoque et notitiam futurorum spiritu diuinitatis
 145 animatus prophetauit regi indignationem Dei et ultionem
 uelociter secuturam. *Potestatem, inquit, inter homines habens
 cum sis corruptibilis, facis quod uis. Noli autem putare genus
 nostrum a Deo derelictum esse. Sustine et uide magna potestas
 eius qualiter te et semen tuum torquebit.* Quale illud leuamentum
 150 fuit martyri, quam magnum, quam grande solacium in crucia-
 tibus suis non tormenta propria cogitare sed tortoris sui sup-
 plicia praedicare ! In sexto uero non uirtus sola sed et humilitas

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

131/133 II Macc. 7, 9. 140/142 II Macc. 7, 14. 146/149 II Macc. 7, 16.17.

129 capite] martyre D 130 et + per M* muneratione R 131 re-
 promittens S impudens K² ex] de R 132 uitam T* U* ~ nos uita
 Q M perdes S* b Q M* defunctis D* nos om. P 133 aeternum B ;
 aeternae M² ; aeterna Q resurrectione S Q M ; resurrectionis W B susci-
 tauit K* O* Q* M* ; suscitabat D* ; resuscitabit T² U² ; resuscitauit T* U*
 lingua P 134 produxit K nam] iam P poenam linguae] poena W*
 exsecrandae (c ex g) R 135 iam om. P a om. R quoque + ille S
 136 multo P supplicio M* 137 ~ ad poenam extensis B passioni-
 bus K 139 contemnes S* et om. B ad om. S* 140 mortis R* ; om.
 T* 141 spectare N O T U ab eo] ab ipso Q M ; a deo S suscitandos S²
 O² D ; suscitari V T U ; resuscitados Q M* ; resuscitatus K ; resuscitari M² ; + in
 uitam aeternam P 142 ~ resurrectio enim S in uita T U carnificam
 b ; carnificis T U ; carnificis nam K* R O* ; carnificis nam O² ; carnifici non W* ;
 + rabiem K² 143 et om. S cruciatos M* T* 144 praescientia S* quo-
 que et notitiam om. T* et ad notitiam W* ; in notitia K 145 et om. U
 ultionem + dei N 146 uelociter om. K habes K P N S* D* Q M T* U
 B 148 ~ esse derelictum W B magnam potestatem S T U 149 illius
 Q M qui taliter N te om. Q* torquebat D 150 martyrii K P S b'
 W² O D T U B ; martyrum Q M ~ martyrii fuit T U 151 ~ propria tor-
 menta P suis K* ; om. N* R 152 praedicere R b ; cogitare S* ; demonstra-
 re N O et om. W T U

praedicanda est, nihil sibi martyrem uindicasse nec confessionis suae honorem superbis uocibus uentilasse, peccatis potius
 155 suis adscripsisse quod persecutionem a rege pateretur, Deo uero dedisse quod postmodum uindicaretur. Docuit esse martyras uerecundos, de ultione fidere et nihil in passionē iactare. *Noli, inquit, frustra errare. Nos enim propter nosmet ipsos haec patimur peccantes in Deum nostrum. Tu autem ne te existimes*
 160 *inpunitum futurum adgressus pugnare cum Deo.* Admirabilis quoque mater quae nec sexus infirmitate fracta nec multiplici orbitate commota morientes liberos spectauit libenter nec poenas illas pignorum sed glorias conputauit, tam grande
 165 martyrium Deo praebens uirtute oculorum suorum quam praebuerant filii eius tormentis et passione membrorum. Cum sex punitis et occisis superesset unus ex fratribus, cui rex diuitias et potentatus et multa pollicebatur ut crudelitas eius ac feritas uel unius subacti solacio foueretur, et peteret ut ad filium deiciendum secum depraecaretur et mater, depraecata est illa,
 170 sed ut decebat martyrum matrem, ut decebat legis et Dei memorem, ut decebat filios suos non delicate sed fortiter diligentem. Depraecata est enim, sed ut Deum confiteretur. Depraecata est ne a fratribus suis frater in consortio laudis et gloriae separaretur, tunc se septem filiorum computans matrem
 175 si sibi contingeret filios septem Deo potius peperisse, non saeculo. Armans itaque eum et corroborans et feliciore tunc partu filium generans, *fili, inquit, miserere mei quae te in utero* V 341

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

158/160 II Macc. 7, 18.19. 177/183 II Macc. 7, 27-29.

153 in martyrem *D**; martires *N** ne *S* confessiones *N** 154 sui
M* uentilare *B*; uenditasse *coni. b*; + sed *D* 155 suis] sibi *R* ~
 suis potius *B* perscripsisse *Q M** persecutione *S** deus *N* 156 de-
 disset *M* martyres *K R D² Q² M² T²* 157 fidere] uidere *D** nil *K*
 159 ad eum *B*; in dominum *K N* nostrum *om. N* 160 inpune *Q M T U*
 futurorum *K*; laturum *M²* 161 quoque + et *R* 162 spectabit *Q* M**;
 spectabat *Q² M²*; expectauit *V W² D B*; expectabit *N W** 163 illa *P* pigne-
 rum *K S D b* gloriam *K* computabit *Q* M*; computabat *P N Q²* 164
 deo *om. B* uirtutem *K N O** suorum *om. T U* praebuerunt *P b' T*
U 165 sextus *K** 166 ex] sextus *K** 167 et¹ *om. K* pollicitabatur
K ut] et *Q** ac] et *P Q M* firmitas *b* 168 uel *om. P* et peteret
om. T U 169 di eiciendum *R* illa *om. M²* 170 martyrum — decebat² *om.*
Q M* mater *K**; + sed *B* et] set *W*; *om. Q M* domini *N* ~ dei
 et *K* 171 memorem + depraecata est *O* 172 dominum *K W B*; deo *P N*
 173 consortium *B* 174 separetur *B* se *om. Q M* 175 contingeret + et *W*
 peperisse] repperisse *B*; perisse *Q M** ~ peperisse potius *N* saecula
N 176 armans + non *R* feliciori *K* S²*; feliciorem *S* R* T U* partum
R B; partem *K** 177 mei] mihi *B*

mensibus decem portauit et lac triennio dedi et alui et in aetatem
 istam perduxit. Oro, fili, aspicias in caelum et terram et omnibus
 180 quae in eis sunt aspectis intellegas quia ex nihilo fecit illa Deus,
 et hominum genus ita fit. Nec timeas carnificem istum, sed dignus
 fratribus effectus excipias mortem, ut in illa miseratione cum
 fratribus te recipiam. Magna laus matris in exhortatione uir-
 tutis, sed maior in Dei timore et in fidei ueritate, quod nihil
 185 sibi aut filio de sex martyrum honore promisit nec fratrum
 praecem profuturam credidit ad negantis salutem, persuasit
 potius participem passionis fieri, ut in iudicii die posset cum
 fratribus inueniri. Post haec liberis suis commoritur et mater :
 Neque enim aliud iam licebat quam ut quae martyras et
 190 pepererat et fecerat in consortio illis gloriae iungeretur et quos
 ad Deum praemiserat ipsa quoque sequeretur.

Ac ne quis uel libelli uel alicuius rei oblata sibi occasione
 qua fallat amplectatur decipientium malum munus, nec
 Eliezer tacendus est. Qui cum sibi a ministris regis offerretur
 195 facultas, ut accepta carne qua liceret ei uesci ad circumuenien-
 dum regem simularet se illa edere quae de sacrificiis adque
 inlicitis cibus ingerebantur, consentire ad hanc fallaciam noluit
 dicens nec aetati suae nec nobilitati conuenire id fingere, quo

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

178 menses B decem] nouem P² B ~ X mensibus K N W; ~ nouem
 menses B triennium K et³ om. U* aetate ista O*; ~ istam aetatem R
 179 produxi P N S b aspice P N et in terram W T U B; om. K P Q² et²
 + in K* P W D B 180 in eo K deus + sic O 181 hominem K* fiet
 K V; fecit N Q²; fili b' O nec — sed om. K ne N b' O D Q M T² 182
 ut + et P miserationem W*; resurrectione M² 183 fratribus + tuis K
 P b' W O D Q M B te om. W* recipiamus W ~ recipiam te K ma-
 tris] martyris P T* exoratione N S* R Q M 184 in deo P²; + uirtute T U
 timor T U; timor est P in² om. N V D 185 de sex] dei ex B pro-
 mittit P ne U* fratrum Q* M* 186 credit Q M ad negantis]
 abnegantis P O* Q M; abneganti O² persuasi Q M* 187 in om. K diem
 N R* O* B possit K P N D U 188 fratribus + suis T U inuenire K*
 U* haec + cum V suis] solutis W; om. P 189 iam om. K V; ~ iam
 aliud S b licebat] dicebat N; decebat K S V' b' W b quae om. R; + et
 Q M martyres N² R D² M² T² B; + iam B et om. N V' R D Q M T U
 190 effecerat S b gloria O² 191 dominum P V 192 qui N S b uel¹
 om. Q Q M libellis N; belli K Q M oblatae S occansione S* T* U;
 occansionem S²; om. P 193 quam W B accipientium P malum om. P;
 + malum S 194 eliazar P; eleazar Q²; eleazar R W O M² T U b; eleazarus D
 offerretur W O* T* U B 195 quam N liceret ei] liceret et B; liceret D;
 ei non liceret P uesciendi D* 196 se ille K* P S² T U B; ne ille N; suella
 S* ; suillam O de om. K W 197 ingerebatur K* R; offerebatur D*; offere-
 bantur D² fallaciam] rem P 198 ne¹ O* aetatis K P S* Q* O M*
 nobilitatis K S*; nobilitate W* M*; nobilitates S² conueniri P* id]
 hoc S²; hic S* fingeret S* quod K B

ceteri scandalizarentur et in errorem inducerentur existiman- V 342
 200 tes Eliezerum nonaginta annos natum ad alienigenarum mo-
 rem relictā et prodita Dei lege transisse, nec tanti esse lucrari
 breuiā uitae momenta, ut offenso Deo incurreret aeterna sup-
 plicia. Adque ille excruciatu diu et in extremo iam constitutus,
 cum inter uerba et tormenta moreretur, ingemescens
 205 ait : *Domino, qui sanctam habet scientiam, manifestum est quia*
cum possim morte liberari durissimos dolores corporis tolero
flagellis uapulans, animo autem propter ipsius metum libenter
haec patior. Sincera prorsus fides et uirtus integra ac satis pura
 non regem Antiochum cogitasse sed Deum iudicem et scisse
 210 proficere sibi ad salutem non posse, si hominem derideret ac
 falleret, quando Deus qui conscientiae nostrae iudex est et
 solus timendus est nec derideri possit omnino nec falli.

Si igitur et nos dicati ac deuoti Deo uiuimus, si supra ipsa
 iustorum antiqua et sancta uestigia iter facimus, per eadem
 215 documenta poenarum, per eadem passionum martyria perga-
 mus, hoc ampliorem gloriam computantes temporis nostri,
 quod cum uetera exempla numerentur, exuberante postmo-
 dum copia uirtutis ac fidei numerari non possunt martyres
 christiani testante Apocalypsi et dicente : *Post haec uidi tur-*
 220 *bam multam quam dinumerare nemo poterat ex omni gente et*

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

205/208 II Macc. 6, 30. 219/224 Apoc. 7, 9.10.

199 scandalizentur K ; scandalizabuntur Q M* et] etiam V ; om. K errore
 T* U inducerentur] inaueretur U existimantes + se P 200 eliazerum
 K* ; eliazarum P T* U ; eleazerum K² Q² ; eleazarum R W O D M² B nona-
 ginta om. K* annorum K O natum] aetatis K ; om. O more K* S*
 O* ; mortem Q* M* ; ritum M² 201 derelicta K² ; delicta K* deo S*
 nec tanti esse om. P lucratum K ; lucra T* U ; lucra et T² ; + a Q M*
 202 breuia uita et O* ; breuiavit T* momenta] tormenta N S O b domino
 V in aeterna P b 203 illic P ; om. D cruciatibus K in om. D 204
 uerba N 205 ait] dixit P domino] V O T* U, domine cet. sanctam
 om. B, habet] S* V b O T* U, habens D* ; habes cet. 206 cum om. N
 possem V R b Q M T U B a morte K² P² N O² Q M ; mortem R ; a more
 O* durissimo K* doloris K* S* Q* M* 207 propter om. Q M* ip-
 sius] tuum K M² metu O* U ; + et V 208 uirtus + et Q M ac] et K
 puram Q* M* 209 dominum P ; deo N uindicem T U ; + metuisse
 K scisse + non P 210 non posse om. P non om. M* 211 dominus
 O ; dominum N et om. S 212 est om. S b ; + et N 213 si] sic Q M
 dicati + deo Q M ut si R ; om. K W* ipsa om. P N O 214 facia-
 mus N ; faciemus S* ; + et T U 215 documenta — eadem om. N per
 eodem S* ; per eandem D* ; ad P martyrii passionem P 216 hoc ampliorem
 om. P gloriam om. U* 217 quo Q M* numerantur N O exuber-
 entur S* 218 possint K T U 219 christiani] christi O T U ; praem. christi P
 testificante K apocalipsin O* turba S* R 220 multa S* ; multum P
 enumerare Q M ; + ex his N nemo] ne U* potest R ex om. M*

ex omni tribu et populo et lingua stantes in conspectu throni et agni : et erant amicti stolas albas et palmae fuerunt in manibus eorum et magno clamore dicebant : Salus Deo nostro sedenti super thronum et agno. Et respondit unus ex senioribus dicens
 225 mihi : Qui amicti sunt stolas albas qui sunt et unde uenerunt ? V 343
 Et dixi ei : Domine, tu scis. Et ait mihi : Hi sunt qui uenerunt ex magna tribulatione et lauerunt stolas suas et candidas eas fecerunt in sanguine agni. Propter hoc sunt in conspectu throni Dei et seruiunt ei in templo eius. Quodsi tantus ostenditur et probatur
 230 christianorum martyrum populus, nemo difficile uel arduum putet esse martyrem fieri, quando uideat martyrum populum non posse numerari.

XII. QVAE SPES ET MERCES MANEAT IUSTOS ET MARTYRAS POST CONFLICTATIONES HUIUS TEMPORIS ET PASSIONES.

Per Solomonem Spiritus sanctus ostendit et praecanit dicens : Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes eorum
 5 immortalitate plena est : et in paucis uexati in multis bene disponentur, quoniam Deus temptauit illos et inuenit illos dignos se. Tamquam aurum in fornace probauit illos et quasi holocaustam hostiam accepit illos, et in tempore erit respectus illorum.

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

224/229 Apoc. 7, 13-15.

XII, 4/9 Sap. 3, 4-6.

221 conspectum S 222 agni et om. D stolis albis K P² b' D Q² T² ; stola alba V fuerunt N M* ; om. K ~ fuerunt palmae Q M 223 salus] laus P T U domino S* nostro + et agno P sedentis R 224 supra P throno O* et agno et om. P respondens P S W D* b ; om. K dixit K P ; dicit S b ~ dixit mihi unus ex senioribus K 225 hi qui V' b' T U ; isti qui P R stolis albis K P² b' D² Q² T² et] aut T 226 dixit R M* U* tu om. S et² om. P ait] dixit K R 227 ~ fecerunt eas S 228 hoc om. W* conspectum S throni] honoris S b ; om. N dei om. K P ; + et agni K et — 229 eius om. S ; inter [ ] pon. b et om. W 229 seruiunt N ei om. K M* T U templo] conspectu K W B eius] illius P 230 arduum] tardum D 231 putet] potest U* esse] posse P N O ; et se V ; se T U martyrum P ; martyre R quando] quam qui S* ; cum S²

XII, 1 et¹ + quae K b O mercis K* martyres K D² M² T² B 2 conflictationem P ; conflictationis D tempores M* et passionis S Q M B* ; om. P 3 sanctus om. T U et + dicit S* praecinit P² N O² D² Q² M² dicit P* 4 et om. T U spes] praem. sed V ; + autem T U illorum K O Q M 5 immortalitatem S* et om. S R O Q* ; + si P b' in¹ om. K N T* U disponuntur M* 7 se] esse P D ; + et D tam aurum W* in fornacem R illos om. S holocaustum T* U* ; holocausta N S R W O Q M B ; holocausti D² T² U² 8 hostia R O* Q* ; hostiae Q² ; hosti M* ; om. M² B eos B in om. K* illorum + fulgebunt et (om. W) tamquam scintillae in arundineto (arundine tuo D) discurrunt (-rent D) W D

Iudicabunt nationes et dominabuntur populis, et regnabit dominus eorum in perpetuum. Item apud eundem uindicta nostra describitur et persequentium nos adque infestantium paenitentia praedicatur. *Tunc stabunt, inquit, iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustauerunt et qui abstulerunt labores eorum : uidentes turbabuntur timore horribili et mirabuntur in subitatione insperatae salutis dicentes inter se, paenitentiam habentes et per angustiam spiritus gementes : Hi sunt quos habuimus aliquando in risu et in similitudine inproperii.* Nos insensati uitam illorum aestimabamus insaniam et finem illorum sine honore. *Quomodo computati sunt inter filios Dei et inter sanctos sors illorum est ? Ergo errauimus a uia ueritatis et iustitiae lumen non luxit nobis et sol non est ortus nobis. Lassati sumus iniquitatis uia et perditionis et ambulauimus solitudines difficiles, uiam autem Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia, aut quid diuitiarum iactatio contulit nobis ? transierunt omnia illa tamquam umbra.* Item in psalmo CXV praetium et merces passionis ostenditur. *Praetiosa est, inquit, in conspectu Domini mors iustorum eius.* Item in psalmo CXXV tristitia conflictationis et laetitia retributionis exprimitur. *Qui seminant, inquit, in lacrimis in gaudio metent. Ambulantes ambulabant et plorabant mittentes semina sua : uenientes autem uenient in exultatione tollentes gremia sua.* Et iterum in psalmo CXVIII:

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

9/10 Sap. 3, 8. 12/25 Sap. 5, 1-9. 26/27 Ps. 115, 6. 28/31 Ps. 125, 5, 6.

9 regnauit S* O* Q* M T* U ~ eorum dominus K 10 apud eundem] illic N O apud om. K* 11 adque + insequentium nos adque S* ; + insequentium et S² 12 inquit om. N ; ~ iusti inquit R b' O 13 angustiauerunt K P b W D² qui² om. P 14 illorum K O D T U ; + et Q M mirabuntur] dubitabuntur T* U* ; dubitabunt T² 15 subitationes R ; subitationem K inspiratae K* dicentis S* ; dicens K* ; dicent V b W² O Q M* B ; et dicent M² 16 habentes] agentes M² per] prae P² R D² U² angustia P² D² U² 17 ~ aliquando habuimus P B risum R O T U ; derisu P² et om. K similitudinem K O T U 18 ~ insensati nos T U aestimabamus] sperabamus D insaniam — 19 illorum om. W finem] fidem M* 19 eorum P O Q M 20 eorum N D T U 21 est ortus est B ; ortus est D lassati] calcati R 22 in iniquitatis K² P² O D* T² U² 23 dei S 24 iactantia N D* 25 illa] ista S b ; om. N 26 et merces om. P² ostenditur + dicens K est om. P Q² T U B inquit om. K b D* B in conspectu domini om. Q M 27 dei S R b sanctorum D Q M T U B eius] est Q M* 28 laetitia retributionis] letitionis N expromitur P seminat P 29 inquit om. P O T U B ; ~ in lacrimis inquit K gaudio] gloria Q M metunt S* ; metet P ambulantes ambulabant] euntes ibant P Q M B ; ~ ambulabant ambulantes D 30 plorabant] flebant P Q M B mittentes] tollentes Q M autem om. P 31 in exultatione om. P tollentes] portantes P Q M B germina sua O² U² ; manipulos suos P Q M B et om. P N S O iterum] item P N O D T U CXVIII R* ; CXXVIII S

Beati qui immaculati sunt in uia, qui ambulant in uia Domini. Beati qui perscrutantur martyria eius, in toto corde inquirunt eum. Item Dominus in euangelio, ultor ipse persecutionis V 345
 35 nostrae et munerator, passionis, *beati, inquit, qui persecutionem passi fuerint propter iustitiam, quia ipsorum est regnum caelorum.* Et iterum : *Beati eritis, cum odio uos habuerint homines et separauerint uos et expulerint et maledixerint nomini uestro quasi nequam propter filium hominis. Gaudete in illa die et*
 40 *exultate. Ecce enim merces uestra multa in caelis.* Et iterum : *Qui perdit animam suam propter me hic saluabit illam.* Nec solos animaduersos et interfectos diuinae pollicitationis manent praemia, sed etiam si passio fidelibus desit, fides tamen
 45 integra adque inuicta perstiterit et contemptis ac relictis suis omnibus Christum se sequi christianus ostenderit, ipse quoque a Christo inter martyras honoratur pollicente ipso et dicente : *Nemo est qui relinquat domum aut agrum aut parentes aut fratres aut uxorem aut filios et non recipiat septies tantum in isto tempore, in saeculo autem uenturo uitam aeternam.* Item in
 50 Apocalypsi hoc idem loquitur, *et uidi, inquit, animas occisorum propter nomen Iesu et sermonem Dei.* Et cum primo in loco posuisset occisos, addidit dicens : *Et quicumque imaginem*

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

32/34 Ps. 118, 1.2.   35/37 Matth. 5, 10.   37/40 Luc. 6, 22.23.   41 Luc. 9, 24.   47/49 Luc. 18, 29.30.

32 qui immaculati sunt] immaculati P S T U B b in uia²] in lege P N O T U B ; in luce S b 33 scrutantur N b' D T* B ; seruant P martyrias b ; testimonia P B eius + et qui T² exquirunt P² B ; exquirant P* 34 ultor] ultro K* R B 35 noster S* et om. M* remunerator N O ; monitor P beati inquit] dicit beati K persecutiones S 36 fuerunt P* quoniam D T U est om. S* caelorum + et iterum nolite timere eos qui occidunt corpus animam autem non possunt occidere magis autem metuite eum qui potest et animam et corpus (corpus et animam O) occidere in gehennam R O 37 iterum] item N ; + dicit K ~ uos odio D 39 ut nequam V Q M ; om. P² 40 mercis W* M* in caelis] praem. est K R D T U ; + est S 41 perdidit P N V O B saluabit] inueniet Q M eam P ; + et iterum K 42 solus K M* ; solum M² animaduersus K* et] aut O manent] habere P 43 sed etiam om. N B si — tamen] ipsa passio si desit fidelibus si fides P fidelibus om. U 44 ~ atque integra K* praestiterit T* U suis om. W B 45 se sequi] esse qui T* ; sequi Q M U 46 a — martyras] inter martyras christi P martyres K D² M² ~ ipso pollicente Q M 47 est + inquit Q M B relinquet T* U ; derelinquat W agros K aut fratres om. S 48 uxores K* D filios + propter regnum dei K N S b' O B b recipiet D T U 50 in apocalypsin O* ; apocalypsis P R D Q M B hoc idem] ipse P* ; om. P² inquit + sub ara dei b 51 nomen + dei et testimonium V iesu] christi T U et sermonem dei om. V et om. P ~ primo in loco cum P 52 opposuisset P occisorum V addit D

bestiae non adorauerunt nec acceperunt inscriptionem in fronte aut in manu sua. Quos uniuersos a se in eodem loco simul uisos
 55 *coniungit ac dicit : Et uixerunt et regnauerunt cum Christo. Viuere omnes dicit et regnare cum Christo, non tantum qui occisi fuerint, sed quique in fidei suae firmitate et Dei timore* V 346
perstantes imaginem bestiae non adorauerint neque ad funesta eius et sacrilega edicta consenserint.

XIII. PLVS NOS ACCIPERE IN PASSIONIS MERCEDE QVAM QVOD
 HIC SVSTINEMVS IN IPSA PASSIONE.

Probat beatus apostolus Paulus qui dignatione diuina usque
 in tertium caelum adque in paradisum raptus audisse se in-
 5 *enarrabilia testatur, qui oculata fide Iesum Dominum uidisse se gloriatur, qui id quod et didicit et uidit maioris conscientiae ueritate profitetur. Non sunt, inquit, condignae passionis huius temporis ad superuenturam claritatem quae reuelabitur in nobis. Quis ergo non omnibus uiribus elaboret ad claritatem tantam*
 10 *peruenire, ut amicus Dei fiat, ut cum Christo statim gaudeat, ut post tormenta et supplicia terrena praemia diuina percipiat ? Si militibus saecularibus gloriosum est ut hoste deuicto redeant in patriam triumphantes, quanto potior et maior est*

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

50/55 Apoc. 20, 4.

XIII, 3/5 II Cor. 12, 2. 7/8 Rom. 8, 18.

53 adorauerint S* ~ non adorauerunt imaginem bestiae R acceperunt
 + notam et V inscriptione S* ; scriptionem N fronte + sua Q M 54
 aut] et Q M simul om. K T U uisus K 55 coniungat R ; coniungi P
 ac dicit] dicit P ; adicit D* ; addidit K* ; accidit R uixerint N 56
 omnis S* 57 fuerunt S* M* sed + et P V B quisque P* ; quaeque K ;
 quicumque T U in om. K fide S* M* T* 58 prestantes K adoraue-
 runt K P R D T² ; adorauerant T* 59 et] ac K dicta K N R D Q M T* U² ;
 om. P consenserunt P R D T² ; consenserit S* T*

XIII, 1 mercedem K* P N S* Q M* T U* quod] cum K 2 ipsam passio-
 nem Q M* 3 paulus om. B 4 se om. R Q M inerrabilia R ; enarrabilia
 S* Q* M* ; + uerba O 5 quia W occulta P W O Q M T* U fidem M* ;
 fidei K* iesum om. R dominum] christum S b ~ dominum iesum K
 6 se om. K* P Q M ; ~ se uidisse K² gloriantur M* qui id quod] qui quod
 N D M² ; quid quod S* M* T* U* ; quicquid K P et¹ om. D B dicit N S*
 R W D maiori b ; maiores K* consulentiae D* 7 ueritatem T* U
 condigna M* ; condigne K S* passionis K* P* S* U 8 claritudinem
 S² b ; claritudine S* ; gloriam K quae — nobis om. D 9 ergo] enim P
 non + in O uiribus] modis S b elaborent R* ; elaboribus K ; + et O*
 claritatem + dei S tantum D* ; tante R* 10 deo Q M ~ fiat dei
 S 12 est] et R uicto N 13 in patria S* ; + quoque Q M potior et
 om. S

gloria uicto diabolo ad paradysum triumphantem redire et
 15 unde Adam peccator eiectus est illuc prostrato eo qui ante
 deceperat tropea uictricia reportare, offerre Domino acceptis-
 simum munus incorruptam fidem, uirtutem mentis incolumen,
 laudem deuotionis inlustrem, comitari eum cum uenire coepe-
 rit uindictam de inimicis recepturus, lateri eius adsistere cum
 20 sederit iudicaturus, coheredem Christi fieri, angelis adaequari,
 cum patriarchis, cum apostolis, cum prophetis caelestis regni
 possessione laetari. Has cogitationes quae persecutio potest
 uincere, quae possunt tormenta superare? Durat fortis et
 stabilis religiosis meditationibus fundata mens et aduersus
 25 omnes diaboli terrores et minas mundi animus immobilis per-
 stat quem futurorum fides certa et solida corroborat. Cludun-
 tur in persecutionibus terrae, sed patet caelum: minatur anti-
 christus, sed Christus tuetur: mors infertur, sed immortalitas
 sequitur: occiso mundus eripitur, sed restituto paradysus ex-
 30 hibetur: uita temporalis extinguitur, sed aeterna reparatur.
 Quanta est dignitas et quanta securitas exire hinc laetum, exire
 inter praessuras et angustias gloriosum, cludere in momento
 oculos, quibus homines uidebantur et mundus, et aperire eos-
 dem statim, ut Deus uideatur et Christus. Tam feliciter
 35 migrandi quanta uelocitas. Terris repente subtraheris, ut in
 regnis caelestibus reponaris. Haec oportet mente et cogitatione
 complecti, haec die ac nocte meditari. Si talem persecutio
 inuenerit Dei militem, uinci non poterit uirtus ad proelium

Codd. : *KPN S VR bWOD QM TU B*

14 deuicto *b* triumphante *S**; triumphantes *P S² b' O D Q M T U B* redire]
 uenire *B* et] ut *K* 15 ~ peccator adam *Q M* ~ est eiectus *R* illut
S*; + etiam *Q M* 16 tropheam *M²* uictriciam *M²*; uictria *M**; uictrice
D*; uictoria *K* adferre *P**; *om. P²* deo *N R V' M²*; deum *M** 17
 incorrupta fide *K U* uirtute *K S* U* 18 laude *K* eum] deo *P*; + et *Q M*
 19 uindicta *N Q M** recepturos *M²* 20 coaequari *S b* 21 caelesti *K Q**
M* 22 possessionis *S** cogitationes] donationes *D* 23 possent *M**
 24 meditationis *S**; imitationibus *K* ~ mens religiosis meditationibus fundata
D et] est *K* 25 immobiles *D** prestat *K**; stat *T U* 26 certa] grata *K*
 cloduntur *b*; clauduntur *P² N W O D² M² T² U²*; + oculi *P* 27 terrae *om.*
P minantur *M**; minuatur *B* antichristus] christus *W** 28 sed] et *W*
 mors infertur *om. T** 29 occisus *T U* mundo *R* T U* erigitur *W*
 restituitur *W* 30 uitae *D* aeternam *R*; aeternitas *S b* praeparatur
B; repraesentatur *S b* ~ reparatur aeterna *W* 31 quanta + est *K* secu-
 ritas *om. D* exire hinc laetum *om. T* U* 32 claudere *O D² Q M T² U²*
 monumento *O* 33 mundos *D* et² *om. P S b* 34 tum *D²*; *om. T**
 tam — 35 uelocitas] tanto felicius migrans quanto uelocius *W²* 35 quan-
 ta] quando *Q* ut] et *W* in *om. D* 36 regni *D**; regnibus *K** pre-
 ponaris *N* ~ cogitatione et mente *D* 37 ac] et *K T U* talem] tamen *S**
 persecutio — dei] inuenerit persecutionis dies christi *P* 38 uincere *P T**
 uirtutem *P*

prompta. Vel si accersitio ante praeuenerit, sine praemio non
 40 erit fides quae erat ad martyrium praeparata : sine damno
 temporis merces iudice Deo redditur : in persecutione militia,
 in pace conscientia coronatur.

CAECILI CYPRIANI AD FORTVNATVM EXPLICIT.

Codd. : KPN S VR bWOD QM TU B

39 promptam P uel] nam P accersitio T* U; accersitio K N D Q M B;
 accersitio W sine — 40 erit om. P 40 erit] praeterit b erat] erit R;
 fuerat O ~ ad martyrium erat P praeparatae S*; praeparatas R*; promta
 ta P damnis K*; damna S 41 mercis Q* M* ~ deo iudice K S D b
 in om. K* persecutio D* malitia W* 42 coronatur + amen V' R
 43 caecili cypriani om. K P N W T U ad fortunatum om. K P; + de exhorta-
 tione (hortatione P) martyrii (martyrum B) K P b W B ~ explicit de exhort.
 mart. K

SANCTI CYPRIANI

DE LAPSIS

EDIDIT

M. BÉVENOT

INTRODUCTION

Cyprian himself, exceptionally, refers to this 'libellus' and to that on the unity of the Church in one of his letters written shortly after he had spoken them (*Ep.* 54. 4). The *De Lapsis* was his first address to his people on returning from his self-imposed absence during the persecution of Decius. He had several problems to deal with: the number of apostasies caused by the fierceness of the persecution, the insubordination of some of his presbyters who with the deacon Felicissimus were organizing a schism against his authority, and the ambiguous position of the 'martyrs' who, because they had suffered death or at least torture, were often considered as qualified to grant to the fallen dispensation from penance and readmission to communion. Cyprian and his fellow bishops, in agreement with the clergy of Rome, had decided that such reconciliation was not to be granted until the persecution was over and the bishops could meet to frame a common policy; for the time being the only exception made was for those penitents who should fall fatally sick. Later, the bishops met in councils at Carthage and in Rome, and measures of mercy as well as justice were adopted which Cyprian carried out with tact and anxious conscientiousness (cf. *Épp.* 55. 17; 59. 15-17).

The treatise mentions no names, but Cyprian's congregation will have recognized to whom its various allusions applied. The key to them can often be found in the letters which he had written during the previous months (cf. Bévenot, *Bibliog.*), thus throwing more light on his understanding of the penitential system of the time (cf. also K. Rahner and B. Poschmann, *ibid.*), as well as on his esteem for those who had faced death for the faith, and generally on his sense of responsibility towards his flock. If one can trace these characteristics throughout his other treatises and letters, the *De Lapsis* contributes to them something irreplaceable.

It has been Cyprian's strange fortune to be constantly quoted by adversaries of the Catholic Church and in response to be defended by other quotations from his works or by reference to his own conduct. Thus already Pacian rebuts an attack by a Novatianist who quoted from a passage of the *De Lapsis* chapter 19. Against the Donatists Augustine repeatedly makes use of the latter half of chapter 6, where Cyprian excoriated those bishops whose conduct had left their flocks unprepared for the persecution. From the same chapter he quotes at least twice Cyprian's rebuke to his faithful for matrimonial relations with pagans; and to remind parents of their responsibility towards their infant children, he quotes chapters 9 and 25 in his letter 98. Caesarius of Arles and the contemporary council there (A.D. 553) both quote

Bibliogr.
423
439
437

chapter 14 in which Cyprian compared the necessary severity of a bishop to a surgeon's beneficent cruelty. And the monk who, about A.D. 700 compiled the scriptural and patristic dicta in the long popular *Liber Scintillarum*, included four passages from this work. To all these references (which are given at the foot of the page throughout this edition) can be added two more from the sixth century : Fulgentius of Ruspe who, in his second letter to the Arian king Trasamund (ch. 17. 1), quotes the last lines of chapter 27 as proving the divinity of Christ, inasmuch as He reads the secrets of our conscience and will be their judge (C.C. XCI, p. 142) ; and Primasius of Hadrumetum who, in his commentary on Apoc. 11, 3, shows from *De Lapsis* chapter 3 that there can be a silent witnessing to the faith as well as that of public martyrdom (P.L. 68, 866).

Any such list must necessarily be incomplete even for the early period. Later quotations would be unlikely to throw light on Cyprian's text and meaning, which is all that this introduction can pretend to.

THE MANUSCRIPTS

The eleven manuscripts on which the text of the *De Lapsis* is based were selected in accordance with the findings of *The Tradition of Manuscripts* by the present editor. Use has also been made of the readings of the very old manuscript of Verona, now lost (*V*), which were collected by Latino Latini, the noted patristic scholar of the sixteenth century.

222

The critical apparatus only contains such variant readings as seemed important or of peculiar interest, e.g. many readings of *S* are given which show how wrong even the oldest of our complete manuscripts can be, though Hartel preferred it, wherever possible, for his edition in C.S.E.L.

The notation *al.* stands for one or more manuscripts not listed here, but worthy of consideration for some particular variant.

Vg stands for a Vulgate reading, such as not infrequently, in the course of many transcriptions, came to replace the Old Latin of Cyprian's original.

S Paris, Bibl. Nationale, Lat. 10592, *c.* A.D. 500.

Y Munich, Lat. 4597, early ninth century.

R Vatican, Reg. Lat. 116, early ninth century.

P Paris, Bibl. Nationale, Lat. 1647A, early ninth century.

J Angers, Bibl. Municip. 148, early ninth century.

T Vatican, Reg. Lat. 118, about mid ninth century.

D Oxford, Bodl. Lib., Laud Misc. 451, ninth century.

p Vatican, Lat. 202, eleventh century.

h Leyden, Univ., Voss Lat. oct. 7, eleventh century.

a Admont, 587, early twelfth century.

e London, Brit. Mus., Royal 6 B XV, twelfth century.

The variants of *J*, *D* and *h* are sufficiently covered by those of the rest of the manuscripts and have been omitted, save possibly under the blanket sign *al.*

INCIPIIT DE LAPSIS

1. Pax ecce, dilectissimi fratres, ecclesiae reddita est et quod V 237
 difficile nuper incredulis ac perfidis impossibile uidebatur, ope
 adque ultione diuina securitas nostra reparata est. In laeti-
 5 tiam mentes redeunt et, tempestate pressurae ac nube discus-
 sa, tranquillitas ac serenitas refulserunt. Dandae laudes Deo
 et beneficia eius ac munera cum gratiarum actione celebranda
 — quamuis agere gratias nostra uox nec in persecutione ces-
 sauerit ; neque enim tantum inimico licere potest ut non, qui
 10 Deum corde toto et anima et uirtute diligimus, benedictiones
 eius et laudes semper et ubique cum gloria praedicemus.
 Exoptatus uotis omnium dies uenit et post longae noctis
 horribilem taetramque caliginem Domini luce radiatus mun-
 dus eluxit.

15 2. Confessores praeconio boni nominis claros et uirtutis ac
 fidei laudibus gloriosos laetis conspectibus intuemur ; sanctis
 oculis adhaerentes desideratos diu inexplebili cupiditate con-
 plectimur. Adest militum Christi cohors candida, qui per-
 secutionis urgentis ferociam turbulentam stabili congressione
 20 fregerunt, parati ad patientiam carceris, armati ad toleran-
 tiam mortis. Repugnastis fortiter saeculo, spectaculum glo-
 riosum praeuistis Deo, secuturis fratribus fuistis exemplo.
 Religiosa uox Christum locuta est, in quem se semel credidisse V 238
 confessa est ; illustres manus quae non nisi diuinis operibus
 25 adsueuerant sacrificiis sacrilegis restiterunt ; sanctificata ora
 caelestibus cibis post corpus et sanguinem Domini profana
 contagia et idolorum reliquias respuerunt ; ab impio scelerato-
 que uelamine, quo illic uelabantur sacrificantium capita capti-
 ua, caput uestrum liberum mansit ; frons cum signo Dei pura
 30 diaboli coronam ferre non potuit, coronae se Domini reserua-
 uit. Quam uos laeto sinu excipit mater ecclesia de proelio
 reuertentes. Quam beata, quam gaudens portas suas aperit,
 ut adunatis agminibus intretis de hoste prostrato tropaea
 referentes. Cum triumphantibus uiris et feminae ueniunt
 35 quae cum saeculo sexum quoque uicerunt. Veniunt et gemi-
 nata militiae suae gloria uirgines et pueri annos suos uirtutibus

---

9/11 DEFENS. liber scintill. LXXVIII, 47 (C.C. CXVII, p. 226).   31/32
 DEFENS. liber scintill. LXXX, 25 (C.C. CXVII, p. 230).

---

9 licere inimico *a e S*   10 Deum] Dominum *p Y T¹* ; Deo *R*   12 uotis]
 uobis *R*   omnibus *S R*   diebus *R*   17 oculis *e R T*   diuine explebili
Y T ; diuina et inexplebili *S*   18 cors *S* ; chors *Y a* ; choors *p*   25 sacrificiis]
add. ac p T   31 laetos *S a R T*   nunc sinu *a* ; in sinu *p* ; in sinum *T R* (*add.*
 suum *R*)

transeuntes. Nec non et cetera stantium multitudo uestram gloriam sequitur, proximis et paene coniunctis laudis insignibus uestigia uestra comitatur. Eadem et in illis sinceritas
 40 cordis, eadem fidei tenacis integritas. Inconcussis praeceptorum caelestium radicibus nixos et euangelicis traditionibus roboratos non praescripta exsilia, non destinata tormenta, non rei familiaris et corporis supplicia terruerunt. Explorandae fidei praefiniebantur dies : sed qui saeculo renuntiasset se
 45 meminit nullum saeculi diem nouit, nec tempora terrena iam computat qui aeternitatem de Deo sperat.

3. Nemo, fratres, nemo hanc gloriam mutilet, nemo incorruptam stantium firmitatem maligna obtreptione debilitet. Cum dies negantibus praestitutus excessit, quisque professus intra diem non est, christianum se esse confessus est.
 50 Primus est uictoriae titulus gentilium manibus adprehensum Dominum confiteri ; secundus ad gloriam gradus est cauta V 239 secessionem subtractum Domino reseruari. Illa publica, haec priuata confessio est ; ille iudicem saeculi uincit, hic contentus
 55 Deo suo iudicem conscientiam puram cordis integritate custodit ; illic fortitudo promptior, hic sollicitudo securior. Ille adpropinquante hora sua iam maturus inuentus est ; hic fortasse dilatus est qui patrimonio derelicto idcirco secessit quia non erat negaturus : confiteretur utique, si fuisset et ipse
 60 detentus.

4. Has martyrum caelestes coronas, has confessorum glorias spirituales, has stantium fratrum maximas eximiasque uirtutes maestitia una contristat : quod auulsam nostrorum uiscerum partem uiolentus inimicus populationis suae strage deiecit.
 65 Quid hoc loco faciam, dilectissimi fratres, fluctuans uario mentis aestu quid aut quomodo dicam ? Lacrimis magis quam uerbis opus est ad exprimendum dolorem quo corporis nostri plaga deflenda est, quo populi aliquando numerosi multiplex lamentanda iactura est. Quis enim sic durus ac ferreus, quis
 70 sic fraternae caritatis oblitus qui, inter suorum multiformes ruinas et lugubres ac multo squalore deformes reliquias constitutus, siccos oculos tenere praeualeat, nec erumpente statim fletu prius gemitus suos lacrimis quam uoce depromat ? Doleo, fratres, doleo uobiscum, nec mihi ad leniendos dolores
 75 meos integritas propria et sanitas priuata blanditur, quando plus pastor in gregis sui uulnere uulneretur. Cum singulis pectus meum copulo, maeroris et funeris pondera

44 praefiniebatur a
 tractum] add. iam S
 simi V

se] om. Y T
 Deo Y S

47 fratres] add. dilectissimi p V

58 secesserit S

53 sub-
 74 fratres] add. dilectis-

luctuosa participo. Cum plangentibus plango, cum deflentibus defleo, cum iacentibus iacere me credo. Iaculis illis grassantis
 80 inimici mea simul membra percussa sunt, saeuientes gladii per
 mea uiscera transierunt. Inmunis et liber a persecutionis in-
 cursu fuisse non potest animus, in prostratis fratribus et me V 240
 prostrauit adfectus.

5. Habenda tamen est, fratres dilectissimi, ratio ueritatis,
 85 nec sic mentem debet et sensum persecutionis infestae tene-
 brosa caligo caecasse, ut nihil remanserit lucis et luminis,
 unde diuina praecepta perspici possint. Si cladis causa
 cognoscitur, et medella uulneris inuenitur. Dominus probari
 90 familiam suam uoluit; et quia traditam nobis diuinitus disci-
 plinam pax longa corruperat, iacentem fidem et paene dixerim
 dormientem censura caelestis erexit; cumque nos peccatis
 nostris amplius mereremur, clementissimus Dominus sic
 cuncta moderatus est ut hoc omne quod gestum est exploratio
 potius quam persecutio uideretur.

95 6. Studebant augendo patrimonio singuli et, obliti quid
 credentes aut sub apostolis ante fecissent aut semper facere
 deberent, insatiabili cupiditatis ardore ampliandis facultatibus
 incubabant. Non in sacerdotiis religio deuota, non in ministe-
 riis fides integra, non in operibus misericordia, non in moribus
 100 disciplina. Corrupta barba in uiris, in feminis forma fucata:
 adulterati post Dei manus oculi, capilli mendacio colorati;
 ad decipienda corda simplicium callidae fraudes, circumue-
 niendis fratribus subdolae uoluntates. Iungere cum infideli-
 bus uinculum matrimonii, prostituere gentilibus membra
 105 Christi. Non iurare tantum temere sed adhuc etiam peierare;
 praepositos superbo tumore contemnere, uenenato sibi ore
 maledicere, odiis pertinacibus inuicem dissidere. Episcopi
 plurimi, quos et hortamento esse oportet ceteris et exemplo,
 diuina procuratione contempta procuratores rerum saecularium
 110 fieri; derelicta cathedra, plebe deserta, per alienas prouincias V 241

---

95 cf. Act. 2, 44 sq.; 4, 32 sqq. 100 cf. Leu. 19, 27b. 104 cf. I Cor. 6, 15;
 II Cor. 6, 14 sq. 105 cf. Matth. 5, 34.

---

104 cf. AVG. de fide et oper. 19, 35; de adult. coniug. 25, 31. 106 cf. AVG.
 c. Crescon. III, 36, 40; et alibi pluries.

---

80 simul] *om.* S; simul mea membra R; mea membra simul *al.* 96 apostolis
 ante] apostolica mente *a* 98 sacerdotibus *a R S T V* ministris *a S* 103
 infidelibus] gentibus *a* 106 super uotum ore *p* 108 hortamento] ornamento
al. et Aug. 109 regum *Y S T*

oberrantes negotiationis quaestuosae nundinas aucupari; esurientibus in ecclesia fratribus, habere argentum largiter uelle, fundos insidiosis fraudibus rapere, usuris multiplicantibus faenus augere. Quid non perpeti tales pro peccatis eius-
 115 modi mereremur, cum iam pridem praemonuerit ac dixerit censura diuina: *'si dereliquerint legem meam et in iudiciis meis non ambulauerint, si iustificationes meas profanauerint et praecepta mea non obseruauerint, uisitabo in uirga facinora eorum et in flagellis delicta eorum'*?

120 7. Praenuntiata sunt ista nobis et ante praedicta. Sed nos, datae legis et obseruationis inmemores, id egimus per nostra peccata ut, dum Domini mandata contemnimus, ad correptionem delicti et probationem fidei remediis seuerioribus ueniremus. Nec saltim sero conuersi ad Domini timorem sumus, ut
 125 hanc correptionem nostram probationemque diuinam patienter et fortiter subiremus. Ad prima statim uerba minantis inimici maximus fratrum numerus fidem suam prodidit, nec prostratus est persecutionis inpetu, sed uoluntario lapsu se ipse prostrauit. Quid oro inauditum, quid nouum uenerat ut,
 130 uelut incognitis adque inopinatis rebus exortis Christi sacramentum temeritate praecipiti solueretur? Nonne haec et prophetae ante et apostoli postmodum nuntiauerunt? Nonne iustorum pressuras et gentilium semper iniurias pleni sancto Spiritu praedicauerunt? Nonne fidem nostram semper armans
 135 et Dei seruos caelesti uoce corroborans dicit scriptura diuina: *'Dominum Deum tuum adorabis et illi soli seruias'*? Nonne iram diuinae indignationis ostendens et poenae metum prae- V 242 monens denuo dicit: *'Adorauerunt eos quos fecerunt digiti eorum, et curuatus est homo et humiliatus est uir, et non laxabo*
 140 *illis'*? Et iterum Deus loquitur dicens: *Sacrificans diis eradicabitur nisi Domino soli*. In euangelio quoque postmodum Dominus, in uerbis doctor et consummator in factis, docens quid fieret et faciens quodcumque docuisset, quicquid nunc geritur et geretur nonne ante praemonuit? Nonne et neganti-

---

116/119 Ps. 88, 31-33. 136 Deut. 6, 13 (cf. Matth. 4, 10; Luc. 4, 8).
 138/140 Is. 2, 8 sq. 140/141 Ex. 22, 19 (20). 144/146 cf. Matth. 10, 32 sq.
 (Luc. 12, 8 sq.).

---

114 cf. AVG. ep. CVIII, 10.

---

113 uelle] uel a 117 iustitias a e Vg 122/123 correctionem Y 123 pro-
 uocationem S 124 uel sero S 125 correctionem Y 131 praecipii a;
 praecipitem S; praecepti e 136 illi] ipsi p V 137/138 praeponens S 140
 Dominus Y V 140/141 radicabitur S

145 bus aeterna supplicia et salutaria confitentibus praemia ante
constituit ?

8. Exciderunt quibusdam pro nefas omnia et de memoria
recesserunt. Non expectauerunt saltim ut ascenderent ad-
prehensi, ut interrogati negarent. Ante aciem multi uicti, sine
150 congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt ut sacrificare
idolis uiderentur inuiti : ultro ad forum currere, ad mortem
sponte properare, quasi hoc olim cuperent, quasi amplecteren-
tur occasionem datam quam libenter optassent. Quot illic
a magistratibus uespera urgente dilati sunt, quot ne eorum
155 differretur interitus et rogauerunt. Quam uim potest talis
obtendere qua crimen suum purget, cum uim magis ipse
fecerit ut periret ? Nonne quando ad Capitolium sponte
uentum est, quando ultro ad obsequium diri facinoris acces-
sum est, labauit gressus, caligauit aspectus, tremuerunt
160 uiscera, brachia conciderunt ? Non sensus obstipuit, lingua
haesit, sermo defecit ? Stare illic potuit Dei seruus et loqui
et renuntiare Christo, qui iam diabolo renuntiauerat et sae-
culo ? Non ara illa, quo moriturus accessit, rogus illi fuit ? V 243
Non diaboli altare, quod faetore taetro fumare ac redolere
165 conspexerat, uelut funus et bustum uitae suae horrere ac
fugere debebat ? Quid hostiam tecum, miser, quid uictimam
supplicaturus inponis ? Ipse ad aras hostia, uictima ipse
uenisti ; inmolasti illic salutem tuam, spem tuam, fidem tuam
funestis illic ignibus concremast.

170 9. Ac multis proprius interitus satis non fuit : hortamentis
mutuis in exitium populus impulsus est, mors inuicem letali
poculo propinata est. Ac ne quid deesset ad criminis cumu-
lum, infantes quoque, parentum manibus inpositi uel ad-
tracti, amiserunt paruuli quod in primo statim natiuitatis
175 exordio fuerant consecuti. Nonne illi, cum iudicii dies uenerit,
dicent : 'Nos nihil fecimus, nec derelicto cibo et poculo Domini
ad profana contagia sponte properauimus : perdidit nos aliena
perfidia, parentes sensimus parricidas : illi nobis ecclesiam
matrem, illi patrem Deum negauerunt ut, dum parui et in-
180 prouidi et tanti facinoris ignari per alios ad consortium crimi-
num iungimur, aliena fraude caperemur' ?

---

172 cf. AVG. ep. XCVIII, 3.   176 cf. AVG. ep. XCVIII, 3.

---

148 saltem *p a e S V*   154 urgente *R T¹ V*   155 potest talis] potestatis *T*
156 ostendere *R T*   quae crimen *e*   purgetur *a*   159 labit *a* ; labuit *R T*
160 brachia] membra *S*   obstupuit *p e S*   163 nonne *T*   accesserat *S*
167 inportas *S*   171 exitium] exitum *S¹* ; *add.* suum *V*   173 parentium *Y T*
sensibus *R*   180/181 criminis *V*   181 aliena morte moreremur *p T*

10. Nec est pro dolor iusta aliqua et grauis causa quae tantum facinus excuset : relinquenda erat patria et patrimonii facienda iactura. Cui enim non nascenti adque morienti relin-
 185 quenda quandoque patria et patrimonii sui facienda iactura est ? Christus non relinquatur, salutis ac sedis aeternae iactura timeatur. Clamat ecce per prophetam Spiritus sanctus : *Discedite, discedite, exite inde et inmundum nolite tangere. Exite* V 244
de medio eius, separamini qui fertis uasa Domini. Et qui uasa
 190 sunt Domini ac templum Dei, ne inmundum tangere et feralibus cibus pollui uiolarique cogantur, non exeunt de medio nec recedunt ? Alibi quoque uox auditur e caelo praemonens quid Dei seruos facere conueniat, et dicens : *'Exi de ea, populus meus, ne particeps sis delictorum eius et ne perstringaris plagis*
 195 *eius.'* Qui exit et cedit, delicti particeps non fit ; plagis uero et ipse perstringitur qui socius criminis inuenitur. Et ideo Dominus in persecutione secedere et fugere mandauit adque ut id fieret et docuit et fecit. Nam cum corona de Dei dignatione descendat, nec possit accipi nisi fuerit hora sumendi,
 200 quisque in Christo manens interim cedit, non fidem denegat sed tempus expectat ; qui autem cum non secederet cecidit, negaturus remansit.

11. Dissimulanda, fratres, ueritas non est nec uulneris nostri materia et causa reticenda. Decepit multos patrimonii
 205 sui amor caecus ; nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerunt quos facultates suae uelut conpedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus uincola, illae catenae quibus et uirtus retardata est et fides pressa et mens uincta et anima
 praecclusa, ut serpenti, terram secundum Dei sententiam
 210 deuoranti, praeda et cibus fierent qui terrestribus inhaerent. Et idcirco Dominus bonorum magister et praemonens in futurum : *'Si uis, inquit, perfectus esse, uende omnia tua et da*
pauperibus et habebis thesaurum in caelis : et ueni, sequere me.' V 245
 Si hoc diuites facerent, per diuitias non perirent ; thesaurum
 215 in caelo reponentes hostem nunc et expugnatorem domesticum non haberent ; esset in caelo cor et animus et sensus, si thesaurus esset in caelo, nec uinci a saeculo posset qui unde uinceretur in saeculo non haberet. Sequeretur Dominum solutus

---

188/189 Is. 52, 11. 193/195 Apoc. 18, 4. 197/198 cf. Matth. 10, 23 ; 4, 12 ; Io. 11, 54. 209/210 cf. Gen. 3, 14. 212/213 Matth. 19, 21 (Marc. 10, 21 ; Luc. 18, 22). 214/215 cf. Matth. 6, 20 sq. 218/221 cf. Matth. 4, 18 sqq. ; 19, 27 ; Act. 2, 44 sq. ; 4, 32 sqq.

---

193 conueniat] oporteret S 194 dilectorum S 195 dilecti participes S
 198 uti deferret R 201 qui autem ... 202 remansit] om. e 208 uicta a e R S
 212 esse] add. uade et V Vg 214 diuitias suas R ; suas diuitias T thensaurum T S
 216/217 thensaurus S 217 a] om. e S

et liber, ut apostoli et sub apostolis multi et nonnulli saepe
 220 fecerunt qui, et rebus suis et parentibus derelictis, indiuiduis
 Christi nexibus adhaeserunt.

12. Sequi autem Christum quomodo possunt qui patrimonii
 uinculo detinentur? Aut quomodo caelum petunt et ad
 sublimia et alta conscendunt qui terrenis cupiditatibus de-
 225 grauantur? Possidere se credunt qui potius possidentur, cen-
 sus sui serui, nec ad pecuniam domini sed magis pecuniae
 mancipati. Hoc tempus, hos homines apostolus denotat di-
 cens: *Qui autem uolunt diuites fieri incidunt in temptationem*
et muscipula et desideria multa et nocentia quae mergunt homi-
 230 *nem in perditionem et in interitum. Radix enim omnium malo-*
rum est cupiditas quam quidam adpetentes naufragauerunt a fide
et inseruerunt se doloribus multis. Dominus autem quibus nos
 praemiis ad contemptum rei familiaris inuitat: parua haec
 et exigua huius temporis damna quibus mercedibus pensat.
 235 *'Nemo est, inquit, qui relinquat domum aut agrum aut parentes*
aut fratres aut uxorem aut filios propter regnum Dei et non
recipiat septies tantum in isto tempore, in saeculo autem uenturo
uitam aeternam.' Quibus cognitis et de Domini pollicentis
 ueritate conpertis non tantum timenda non est eiusmodi V 246
 240 sed et optanda iactura, ipso denuo Domino praedicante et
 monente: *'Beati eritis cum persecuti uos fuerint et separauerint*
uos et expulerint, et maledixerint nomini uestro ut nequam
propter Filium hominis. Gaudete in illa die et exultate: ecce
enim merces uestra multa in caelis.'

245 **13.** 'Sed tormenta postmodum uenerant et cruciatus graues
 reluctantibus iminebant.' Queri de tormentis potest qui per
 tormenta superatus est, excusationem doloris obtendere qui
 uictus est in dolore. Potest rogare talis et dicere: 'Certare
 quidem fortiter uolui et sacramenti mei memor deuotionis
 250 ac fidei arma suscepi, sed me in congressione pugnantem
 cruciamenta uaria et supplicia longa uicerunt. Stetit mens
 stabilis et fides fortis, et cum torquentibus poenis immobilis
 diu anima luctata est. Sed cum durissimi iudicis recrudescente
 saeuitia iam fatigatum nunc flagella adhuc scinderent, nunc
 255 contunderent fustes, nunc eculeus extenderet nunc ungula
 effoderet, nunc flamma torreret, caro me in conluctatione

228/232 I Tim. 6, 9.10.

235/238 Luc. 18, 29 sq.

241/244 Luc. 6, 22 sq.

---

221 Christo *p e*   229 muscipulam *p T V*; muscipulas *Y e*; laqueum diaboli
al. Vg   231 naufragauerunt] errauerunt *Y e R S T Vg*   238 Domino *Y*;
 Dei *S*   240 iactura] *add. est Y R S T V*   244 multa] *add. est e R*   caelis]
add. est T   247 ostendere *T*

deseruit, infirmitas uiscerum cessit, nec animus sed corpus
 in dolore defecit.' Potest cito proficere ad ueniam causa talis,
 potest eiusmodi excusatio esse miserabilis. Sic hic Casto et
 260 Aemilio aliquando Dominus ignouit : sic in prima congres-
 sione deuictos uictores in secundo proelio reddidit, ut fortiores
 ignibus fierent qui ignibus ante cessissent, et unde superati
 essent inde superarent. Deprecabantur illi non lacrimarum
 miseratione sed uulnerum, nec sola lamentabili uoce sed V 247
 265 laceratione corporis et dolore : manabat pro fletibus sanguis
 et pro lacrimis cruor semiustilatis uisceribus defluebat.

14. Nunc uero quae uulnera ostendere uicti possunt, quas
 plagas hiantium uiscerum, quae tormenta membrorum, ubi
 non fides congressa cecidit, sed congressionem perfidia prae-
 270 uenit ? Nec excusat oppressum necessitas criminis, ubi crimen
 est uoluntatis. Nec hoc eo dico ut fratrum causas onerem,
 sed ut magis fratres ad precem satisfactionis instigem. Nam
 cum scriptum sit : *Qui uos felices dicunt, in errorem uos*
mittunt et semitam pedum uestrorum turbant, qui peccantem
 275 blandimentis adulantibus palpat peccandi fomitem submi-
 nistrat, nec comprimit delicta ille sed nutrit ; at qui consiliis
 fortioribus redarguit simul adque instruit, fratrem promouet
 ad salutem. *'Quos diligo, inquit Dominus, redarguo et castigo.'*
 Sic oportet et Domini sacerdotem non obsequiis decipientibus
 280 fallere sed remediis salutaribus prouidere. Inperitus est medi-
 cus qui tumentes uulnerum sinus manu parcente contrectat
 et in altis recessibus uiscerum uirus inclusum dum seruat
 exaggerat. Aperendum uulnus est et secundum et putramini-
 bus amputatis medella fortiore curandum. Vociferetur et
 285 clamet licet et conqueratur aeger, impatiens per dolorem :
 gratias agit postmodum cum senserit sanitatem.

15. Emersit enim, fratres dilectissimi, nouum genus cladis

273/274 Is. 3, 12. 278 Apoc. 3, 19.

259/266 cf. AVG. sermo CCLXXXV ; CYPR. laps. 36, 710 ; ep. XVIII, 2 (526,
 13) ; LV, 4 (625, 24 sqq.) ; LX, 2 (693, 13 sqq.) ; PS-CYPR. ad Nouat. 6. 270
 DEFENS. liber scintill. XLII, 16 (C.C. CXVII, p. 155). 273/274 cf. CYPR.
 ep. XXXIII, 2 (569, 11 sqq.). 274 CAESAR. AREL. sermo CXLVIII
 (C.C. CIV, p. 606) ; Conc. Massil. an. 533 (C.C. CXLVIII A, p. 92). 280
 Conc. Massil. an. 533 (C.C. CXLVIII A, p. 92). 283 DEFENS. liber scintill.
 LXXIII, 8 (C.C. CXVII, p. 218). 287 cf. CYPR. ep. LVIII, 12 (679, 21 sqq.).

---

266 semiustulatis e S ; semiustillatis Y ; semiustilati R ; semiusti lateris T ; semi-
 ustis latis a 270 excusato pressum R S ; excusat excessum p 279 et] om. a e
 283/284 putredinibus V 286 aget p e R T S²

et quasi parum persecutionis procella saeuierit, accessit ad
 cumulum sub misericordiae titulo malum fallens et blanda
 290 perniciēs. Contra euangelii uigorem, contra Domini ac Dei
 legem temeritate quorundam laxatur incautis communicatio :
 irrita et falsa pax, periculosa dantibus et nihil accipientibus
 profutura. Non quaerunt sanitatis patientiam nec ueram de V 248
 satisfatione medicinam : paenitentia de pectoribus excussa
 295 est, grauissimi extremique delicti memoria sublata est. Ope-
 riuntur morientium uulnera et plaga letalis altis et profundis
 uisceribus infixā dissimulato dolore contegitur. A diaboli aris
 reuertentes ad sanctum Domini sordidis et infectis nidore
 manibus accedunt. Mortiferos idolorum cibos adhuc paene
 300 ructantes, exhalantibus etiam nunc scelus suum faucibus et
 contagia funesta redolentibus, Domini corpus inuadunt, quan-
 do occurrat scriptura diuina et clamet et dicat : *Omnis mun-*
dus manducabit carnem ; et anima quaecumque manducauerit
ex carne sacrificii salutaris, quod est Domini, et immunditia
 305 *ipsius super ipsum est, peribit anima illa de populo suo ;* aposto-
 lus item testetur et dicat : *Non potestis calicem Domini bibere*
et calicem daemoniorum, non potestis mensae Domini communi-
care et mensae daemoniorum ; idem contumacibus et per-
 uicacibus comminetur et denuntiet dicens : *Quicumque ederit*
 310 *panem aut biberit calicem Domini indigne, reus erit corporis et*
sanguinis Domini.

16. Spretis his omnibus adque contemptis, uis infertur cor-
 pori eius et sanguini, et plus modo in Dominum manibus
 adque ore delinquunt quam cum Dominum negauerunt. Ante
 315 expiata delicta, ante exomologesin factam criminis, ante pur-
 gatam conscientiam sacrificio et manu sacerdotis, ante offen-
 sam placatam indignantis Domini et minantis, pacem putant
 esse quam quidam uerbis fallacibus uenditant : non est pax

302/305 Leu. 7, 19b sq.   306/308 I Cor. 10, 20 sq.   309/311 I Cor. 11, 27.

---

312 cf. CYPR. laps. 29, 571 sqq. ; ep. XV, 1 (514, 8 sqq.) ; XVIII, 1 (525, 9 sqq.).

---

293 patientiam] paenitentiam R   294 peccatoribus Y R S   exclusa R S
 297 artibus a   298 nidore] dolo a   299 accendunt R   dolorum a   299/
 300 poena eructantes R   301 funestare dolentibus R   305 ipsius] eius a e S T
 308 item V   310 aut] et a S   314 ante expiata ...   317 minantis] inter contemptis
 et uis (312) interponunt p Y e R T V   315 exomologisin T¹ ; exomologesim p a e
 S T²

illa sed bellum, nec ecclesiae iungitur qui ab euangelio separatur. Quid iniuriam beneficium uocant? Quid impietatem uocabulo pietatis adpellant? Quid eis qui flere iugiter et rogare Dominum suum debent, intercepta paenitentiae lamentatione, communicare se simulant? Hoc sunt eiusmodi lapsis quod grando frugibus, quod turbidum sidus arboribus, quod armentis pestilens uastitas, quod nauigiis saeua tempestas. Solacium spei adimunt, a radice subuertunt, sermone morbido ad letale contagium serpunt, nauem scopulis ne in portum perueniat inlidunt. Non concedit pacem facilitas ista sed tollit, nec communicationem tribuit sed inpedit ad salutem. Persecutio est haec alia et alia temptatio, per quam subtilis inimicus inpugnandis adhuc lapsis occulta populatione grassatur, ut lamentatio conquiescat, ut dolor sileat, ut delicti memoria uanescat, conprimatur pectorum gemitus, statuatur fletus oculorum, nec Dominum grauiter offensum longa et plena paenitentia deprecetur, cum scriptum sit: *'Memento unde cecideris et age paenitentiam'*.

17. Nemo se fallat, nemo decipiat: solus Dominus misereri potest. Veniam peccatis quae in ipsum commissa sunt solus potest ille largiri qui peccata nostra portauit, qui pro nobis doluit, quem Deus tradidit pro peccatis nostris. Homo Deo esse non potest maior nec remittere aut donare indulgentia sua seruis potest quod in Dominum delicto grauiore commissum est, ne adhuc lapso et hoc accedat ad crimen si nesciat esse praedictum: *'Maledictus homo qui spem habet in hominem.'* Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est qui negantem negare se dixit, qui omne iudicium de Patre solus accepit.

Credimus quidem posse aput iudicem plurimum martyrum merita et opera iustorum, sed cum iudicii dies uenerit, cum post occasum saeculi huius et mundi ante tribunal Christi populus eius adstiterit. 18. Ceterum si quis praepropera

---

335/336 Apoc. 2, 5.   339/340 cf. Matth. 8, 17; Rom. 4, 25; Is. 53, 4.6.8.11.
341/345 Ier. 17, 5.   346/347 cf. Io. 5, 22.

---

330 cf. CYPR. unit. 1, 8 sqq.; 3, 43 sqq.; ep. XLIII, 3 (592, 9 sqq.).   340 cf. CYPR. ep. XXVII, 1 (541, 13); XXVII, 3 (543, 11 sqq.); LIII, 3 (623, 4 sqq.).

---

327 ad] ut V   328 felicitas p   333 pectoris p e S; peccatorum a   341 non potest] om. Y; ante esse a; maior non potest esse S   342 seruis a e   Domino a e R T   343 crimen] criminis cumulum V   344 habet] suam ponit V; homine p a e Vg   345 est] om. a R   347 de] a a R V

festinatione temerarius remissionem peccatorum dare se
 cunctis putat posse aut audet Domini praecepta rescindere,
 non tantum nihil prodest sed et obest lapsis. Prouocasse est
 355 iram non seruasse sententiam nec misericordiam prius Domini
 deprecandam putare, sed contempto Domino de sua facilitate
 praesumere. Sub ara Dei animae occisorum martyrum clamant
 magna uoce dicentes : *‘Quousque, Domine, sanctus et uerus,*
 360 *non iudicas et uindicas sanguinem nostrum de his qui in terris*
inhabitant?’ et requiescere ac patientiam tenere adhuc iubentur.
 Et quemquam posse aliquis existimat remittendis passim
 donandisque peccatis bonum fieri contra iudicem uelle, aut
 prius quam uindicaretur ipse alios posse defendere? Mandant
 aliquid martyres fieri : si iusta, si licita, si non contra ipsum
 365 Deum a Dei sacerdote facienda. Sit obtemperantis facilis et
 prona consensio, si petentis fuerit religiosa moderatio. Man-
 dant aliquid martyres fieri, sed si scripta non sunt in Domini
 lege quae mandant, ante est ut sciamus illos de Deo impetrasse
 quod postulant, tunc facere quod mandant; neque enim
 370 statim uideri potest diuina maiestate concessum quod fuerit
 humana pollicitatione promissum.

19. Nam et Moses pro peccatis populi petit nec tamen
 peccantibus ueniam cum petisset accepit. *‘Precor, ait, Domine,*
deliquit populus hic delictum grande. Et nunc si dimittis eis V 251
 375 *delictum, dimitte; sin autem, dele me de libro quem scripsisti.’*
Et dixit Dominus ad Moysen: ‘Si qui deliquit ante me, deleam
eum de libro meo.’ Ille amicus Dei, ille facie ad faciem locutus
 saepe cum Domino, quod petit impetrare non potuit, nec Dei
 indignantis offensam sua deprecatione placauit. Hieremiam
 380 Deus laudat et praedicat dicens : *‘Priusquam te formarem in*
utero, noui te, et priusquam exires de uulua, sanctificaui te et
prophetam in gentibus posui te’; et eidem pro peccatis populi
 deprecanti frequentius et oranti : *‘Noli, ait, orare pro populo*

358/360 Apoc. 6, 10; cf. 6, 11. 373/377 Ex. 32, 31-33. 377 cf. Ex. 33, 11;
 Deut. 5, 4; 34, 10. 380/382 Ier. 1, 5. 383/386 Ier. 11, 14; cf. 7, 16.

362/363 cf. CYPR. orat. 24 (285, 14 sqq.); pat. 24 (415, 8 sqq.).

---

353 cunctis] om. a T 356 felicitate p e; facultate a 360 habitant a e S 365
 ac Dei sacerdotem Y a R sint e; punct. ante Obtemperantis p e 367 sed]
 om. Y a S T 368 Deo] Domino e S V 372 petiit a 374 dimittes Y
 376 quis p a S 378 Domino] Deo e petiit p a e 379 Ieremiam Y S 382
 gentes S 383 frequenter S T inquit S

hoc, et noli postulare pro eis in prece et oratione, quia non ex-
 385 *audiam in tempore quo inuocabunt me, in tempore afflictationis*
suae. Quid uero iustius Noe qui, cum repleta esset terra
 peccatis, solus inuentus est iustus in terris. Quid gloriosius
 Danihele, quid ad facienda martyria in fidei firmitate robustius,
 in Dei dignatione felicius, qui totiens et cum confli-
 390 uicit et cum uinceret superuixit? Quid Iob in operibus
 promptius, in temptationibus fortius, in dolore patientius,
 in timore summissius, in fide uerius? Nec his tamen, si ro-
 garent, concessurum se Deus dixit. Cum propheta Ezechiel
 pro delicto populi deprecaretur, *'Terra, inquit, quaecumque*
 395 *peccauerit mihi ut delinquat delictum, extendam manum meam*
super eam, et obteram stabilimentum panis et inmittam in eam
famem, et auferam ab ea hominem et pecora; et si fuerint tres V 252
uiri hi in medio eius, Noe et Danihel et Iob, non liberabunt
filios neque filias: ipsi soli salui erunt. Adeo non omne quod
 400 petitur in praeiudicio petentis sed in dantis arbitrio est; nec
 quicquam sibi usurpat et uindicat humana sententia, nisi
 adnuat et censura diuina.

20. In euangelio Dominus loquitur dicens: *'Qui confessus*
me fuerit coram hominibus, et ego confitebor eum coram Patre
 405 *meo qui in caelis est; qui autem me negauerit, et ego negabo*
eum. Si negantem non negat, nec confitentem confitetur. Non
 potest euangelium in parte consistere et in parte nutare: aut
 utrumque oportet ualeat, aut utrumque uim ueritatis amittat.
 Si negantes rei criminis non erunt, nec confitentes praemium
 410 uirtutis accipiunt; porro si fides quae uicerit coronatur,
 necesse est et uicta perfidia puniatur. Ita martyres aut nihil
 possunt si euangelium solui potest, aut si euangelium non
 potest solui, contra euangelium facere non possunt qui de
 euangelio martyres fiunt. Nemo, fratres dilectissimi, nemo
 415 infamet martyrum dignitatem; nemo eorum glorias destruat

---

386/387 cf. Gen. 6, 5; 6, 8 sq.   387/390 cf. Dan. *passim*.   390/392 cf. Iob
passim.   394/398 Ez. 14, 13. 14.   398/399 Ez. 14, 16.   403/406 Matth. 10,
 32. 33.   412/413 cf. Ioh. 10, 35.

---

386 cf. PACIAN. ep. ad Sympron. III, 22.   411 cf. CYPR. ep. XXVII, 3
 (543, 17 sq.); XXVIII, 2 (546, 15 sqq.); XXXVI, 2 (573, 19 sqq.).

384/385 exaudiam] *add. te Y; add. eos V*   385 afflictionis *p Y a R T*   388/
 389 robustius] *add. quid V*   389 in Dei] *om. S*   392 hi *S*   398 hi] *om. p S;*
 hii *R*; *add. iusti V*   Daniel *Y a S T*   402 aduniat *p*; adnuerit *V*   407
 patre¹ *S*   patre² *S*   414 solui non potest *p a R S*

et coronas. Manet incorruptae fidei robur incolume, nec dicere aliquid aut facere contra Christum potest cuius et spes et fides et uirtus et gloria omnis in Christo est ; ut ab episcopis contra mandatum Dei fiat, auctores esse non possunt qui ipsi Dei
 420 mandata fecerunt. An quisquam maior Deo aut diuina bonitate clementior, qui aut infectum uelit quod passus est Deus fieri aut, quasi illi minus potestatis ad protegendam ecclesiam suam fuerit, auxilio nos suo putet posse seruari ?

21. Nisi si haec ignaro Deo gesta sunt, aut non permittente V 253
 425 illo omnia ista uenerunt. Doceat indociles et admoneat inmemores scriptura diuina quae loquitur dicens : *Quis dedit in direptionem Iacob et Israhel eis qui praedabantur illum ? Nonne Deus cui peccauerunt et nolebant in uis eius ambulare neque audire legem eius, et superduxit super eos iram animationis*
 430 *suae ?* Et alibi testatur ac dicit : *Numquid non ualet manus Dei ut saluos faciat, aut grauauit aurem ut non exaudiat ? Sed peccata uestra inter uos et Deum separant, et propter delicta uestra auertit faciem a uobis ne misereatur.* Delicta potius nostra reputemus, actus nostri et animi secreta uolentes
 435 conscientiae merita ponderemus. Redeat in cor nostrum non ambulasse nos in uis Domini, abiecisse legem Dei, praecepta eius et monita salutaria numquam seruare uoluisse.

22. Quid de eo boni sentias, quem timorem fuisse aput eum, quam fidem credas, quem corrigere nec metus potuit, quem
 440 persecutio ipsa non reformauit ? Alta et erecta ceruix nec quia cecidit inflexa est, tumens animus et superbus nec quia uictus est fractus est. Iacens stantibus et integris uulneratus minatur et, quod non statim Domini corpus inquinatis manibus accipiat aut ore polluto Domini sanguinem bibat, sacerdotibus sacrilegus irascitur. Adque — o tuam nimiam, furiose,
 445 dementiam — irasceris ei qui abs te auertere iram Dei nititur ; ei minaris qui pro te Domini misericordiam deprecatur, qui V 254 uulnus tuum sentit quod ipse non sentis, qui pro te lacrimas

---

426/430 Is. 42, 24. 25.   430/433 Is. 59, 1.2.

---

442 cf. CYPR. ep. LVIII, 17 (686, 22 sqq.).

---

421 non factum V ; perfecti a uelut a 422 manus a 423 suam] add. non a nos] om. R ; non p 424 ignaro Deo] Deo ignorante S 425 indociles S 428 noluerunt S V 431 grauabit Y e aurem] add. suam V 433 potius] om. Y 437 reuoluisse S 440 recta Y S 444 aut ore] auctore R 446 abs] a e iram Dei auertere S ; reuocare iram Dei T 447 ei] et a e R V minaris] add. ei V

fundit quas forsitan ipse non fundis. Oneras adhuc crimen et
 450 cumulas et, cum sis ipse inplacabilis ad antistites et sacerdotes
 Dei, putas circa te Deum posse placari ?

23. Accipe potius et admitte quae loquimur. Quid surdae
 aures salutaria praecepta non audiunt quae monemus ? quid
 caeci oculi paenitentiae iter non uident quod ostendimus ?
 455 quid praeclosa et alienata mens remedia uitalia non percipit
 quae de scripturis caelestibus et discimus et docemus ? Aut
 si incredulis quibusdam minor fides est futurorum, uel prae-
 sentibus terreantur. Ecce eorum qui negauerunt quae suppli-
 cia conspiciamus, quos eorum tristes exitus flemus ; nec hic
 460 esse sine poena possunt quamuis necdum poenae dies uenerit.
 Plectuntur interim quidam quo ceteri dirigantur. Exempla
 sunt omnium tormenta paucorum.

24. Vnus ex his qui sponte Capitolium negaturus ascendit,
 postquam Christum negauit obmutuit. Poena inde coepit
 465 unde coepit et crimen, ut nec rogare iam posset qui uerba ad
 precum misericordiam non haberet. Alia in balneis constituta
 — hoc enim crimini eius et malis deerat, ut et ad balneas
 statim pergeret quae lauacri uitalis gratiam perdidisset —
 illic ab immundo spiritu immunda correpta laniauuit dentibus
 470 linguam, quae fuerat uel pasta impie uel locuta. Postquam
 sceleratus cibus sumptus est, in perniciem suam rabies oris
 armata est : ipsa sui carnifex extitit nec diu superesse post-
 modum potuit. Doloribus uentris et uiscerum cruciata defecit.

25. Praesente ac teste me ipso accipite quid euenerit. Paren- V 255
 475 tes forte fugientes, dum trepidi minus consulunt, sub nutricis
 alimento paruulam filiam reliquerunt. Relictam nutrix detulit
 ad magistratus. Illi ei aput idolum quo populus confluebat,
 quod carnem necdum posset edere per aetatem, panem mero
 mixtum, quod tamen et ipsum de immolatione pereuntium
 480 supererat, tradiderunt. Recepit filiam postmodum mater. Sed
 facinus puella commissum tam loqui et indicare non potuit
 quam nec intellegere prius potuit nec arcere. Ignoracione
 igitur obreptum est ut sacrificantibus nobis eam secum mater
 inferret. Sed enim puella mixta cum sanctis, precis nostrae

474 cf. AVG. ep. XCVIII, 4.

450 ipse sis R S   451 Deum] Dominum Y V ; add. cito V   454 obtendimus S
 455 percussa a R ; percussa Y e V   aliena tamen mens R   conspiciat S
 460 poenae] om. S¹ ; iudicii S² ; post dies a ; post uenerit T ; ante necdum p   463
 ex ponte S   465/466 precum ad R ; ad praecandam a V   469 sed illic Y
 470 qua S T   473 dolore S   477 illic R S V   ei] et T ; om. a R S   484/
 485 precibus et orationibus R

485 et orationis impatiens, nunc ploratu concuti, nunc mentis
 aestu fluctuabunda iactari, uelut tortore cogente quibus
 poterat indiciis conscientiam facti in simplicibus adhuc annis
 rudis anima fatebatur. Vbi uero sollempnibus adimpletis
 calicem diaconus offerre praesentibus coepit, et accipientibus
 490 ceteris locus eius aduenit, faciem suam paruula instinctu diui-
 nae maiestatis auertere, os labiis obdurantibus premere,
 calicem recusare. Perstitit tamen diaconus et reluctanti licet
 de sacramento calicis infudit. Tunc sequitur singultus et uo-
 mitus : in corpore adque ore uiolato eucharistia permanere
 495 non potuit, sanctificatus in Domini sanguine potus de pollutis
 uisceribus erupit. Tanta est potestas Domini, tanta maiestas ;
 secreta tenebrarum sub eius luce detecta sunt : sacerdotem
 Dei nec occulta crimina fefellerunt.

26. Hoc circa infantem quae ad eloquendum alienum circa
 500 se crimen necdum habuit aetatem. At uero ea quae aetate
 prouecta et in annis adultioribus constituta sacrificantibus
 nobis latenter obrepsit, non cibum sed gladium sibi sumens V 256
 et uelut quaedam uenena letalia intra fauces et pectus ad-
 mittens, angi et anima exaestuante concludi postmodum
 505 coepit et, pressuram non iam persecutionis sed delicti sui
 passa, palpitans et tremens concidit. Inpunitum diu non fuit
 nec occultum dissimulatae conscientiae crimen : quae fefellerat
 hominem Deum sensit ultorem. Et cum quaedam arcam suam,
 in qua Domini sanctum fuit, manibus indignis temptasset
 510 aperire, igne inde surgente deterrita est ne auderet adtingere.
 Et quia alius et ipse maculatus, sacrificio a sacerdote cele-
 brato, partem cum ceteris ausus est latenter accipere, sanctum
 Domini edere et contrectare non potuit : cinerem ferre se
 apertis manibus inuenit. Documento unius ostensum est
 515 Dominum recedere cum negatur, nec inmerentibus ad salutem
 prodesse quod sumitur, quando gratia salutaris in cinerem
 sanctitate fugiente mutetur. Quam multi cottidie immundis
 spiritibus adimplentur, quam multi usque ad insaniam mentis
 excordes dementiae furore quatiuntur. Nec necesse est ire per
 520 exitus singulorum, cum per orbis multiformes ruinas tam

506/507 cf. Act. 5, 4.

---

486 uel ultorem R   490 paruulam R S   495 sanguinem p R S T   499
 loquendum Y a   502 nobis] om. Y a S V   503 uenena letalia] uenenalia e ;
 uenena et alia R   509 indignis] immundis S ; inquinatis T   511 Et quia alius]
 Et quidem alius e ; Et qui alius S ; Atque et alius R ; Alius qui T   de sacrificio
 V   512 libenter S   517 sancto S   cottidie] add. poenitentiam non agentes,
 nec delicti sui conscientiam confitentes p V

delictorum poena sit uaria quam delinquentium multitudo numerosa. Vnusquisque consideret non quid alius passus sit sed quid pati et ipse mereatur ; nec euasisse se credat si eum interim poena distulerit, cum timere plus debeat quem sibi
525 Dei iudicis ira seruauit.

27. Nec sibi quo minus agant paenitentiam blandiantur qui, etsi nefandis sacrificiis manus non contaminauerunt, libellis tamen conscientiam polluerunt. Et illa professio est denegantis, contestatio est christiani quod fuerat abnuentis : fecisse
530 se dixit quidquid alius faciendo commisit. Cumque scriptum sit : *'Non potestis duobus dominis seruire'*, seruiuit saeculari domino, obtemperauit eius edicto, magis obaudiuit humano imperio quam Deo. Viderit an minore uel dedecore uel crimine
535 aput homines publicauerit quod admisit ; Deum tamen iudicem fugere et uitare non poterit, cum dicat Spiritus sanctus in psalmis : *'Quod est imperfectum meum uiderunt oculi tui et in libro tuo omnes scribentur'* ; et iterum : *'Homo uidet in faciem, Deus in cor'* ; ipse quoque Dominus praemoneat et praestruat dicens : *'Et scient omnes ecclesiae quia ego sum scrutator renis
540 et cordis.'* Perspicit ille abdita, et secreta adque occulta considerat, nec Dei oculos potest aliquis euadere dicentis : *'Ego Deus adproximans et non Deus de longinquo. Si absconditus fuerit homo in absconditis, ego ergo non uidebo eum ?'* Videt ille corda et pectora singulorum et, iudicaturus non tantum de
545 factis sed et de uerbis et de cogitationibus nostris, omnium mentes uoluntatesque conceptas in ipsis adhuc clausi pectoris latebris intuetur.

28. Denique quanto et fide maiore et timore meliore sunt qui, quamuis nullo sacrificii aut libelli facinore constricti,
550 quoniam tamen de hoc uel cogitauerunt, hoc ipsum aput sacerdotes Dei dolenter et simpliciter confitentes exomologesin conscientiae faciunt, animi sui pondus exponunt, salutarem medellam paruis licet et modicis uulneribus exquirunt, scientes

---

531 Matth. 6, 24. 532/533 cf. Act. 5, 29. 536/537 Ps. 138, 16. 537/538
I Sam. 16, 7. 539/540 Apoc. 2, 23. 541/543 Ier. 23, 23.24.

---

526 cf. CYPR. ep. XXX, 3 (550, 23 sqq.) ; laps. 28, 562 sqq. ; ep. LV, 13 (633, 1 sqq.) ; LV, 17 (636, 7).

---

524 timere pius R 528 polluerunt] miscuerunt S est] om. p e R V 531 seruiuit] seruus fuit R 537 facie p a e² T² 538 corde p a e R T 541 nec odio culos S 543 absconditis] abditis Y al. 549 belli R 552/553 faciant ... exponant ... exquirant S

scriptum esse : *Deus non deridetur*. Derideri et circumueniri V 258
 555 Deus non potest, nec astutia aliqua fallente deludi. Plus immo
 delinquit qui secundum hominem Deum cogitans euadere se
 poenam criminis credit, si non palam crimen admisit. Christus
 in praeceptis suis dicit : '*Qui confusus me fuerit, confundet eum*
Filius hominis', et christianum se putat qui christianus esse
 560 aut confunditur aut ueretur? Quomodo potest esse cum
 Christo qui ad Christum pertinere aut erubescit aut metuit?
 Minus plane peccauerit non uidendo idola nec sub oculis cir-
 cumstantis adque insultantis populi sanctitatem fidei profa-
 nando, non polluendo manus suas funestis sacrificiis nec
 565 sceleratis cibus ora maculando. Hoc eo proficit ut sit minor
 culpa, non ut innocens conscientia. Facilius potest ad ueniam
 criminis peruenire, non est tamen immunis a crimine. Nec
 cesset in agenda paenitentia adque in Domini misericordia
 deprecanda, ne quod minus esse in qualitate delicti uidetur
 570 in neglecta satisfactione cumuletur.

29. Confiteantur singuli quaeso uos, fratres, delictum suum
 dum adhuc qui deliquit in saeculo est, dum admitti confessio
 eius potest, dum satisfactio et remissio facta per sacerdotes
 aput Deum grata est. Conuertamur ad Dominum mente tota,
 575 et paenitentiam criminis ueris doloribus exprimentes Dei
 misericordiam deprecemur. Illi se anima prosternat, illi maestitia
 satisfaciat, illi spes omnis incumbat. Rogare qualiter de-
 beamus dicit ipse : '*Reuertimini, inquit, ad me ex toto corde*
uestro simulque et ieiunio et fletu et planctu, et discindite corda V 259
 580 *uestra et non uestimenta uestra.*' Ad Dominum toto corde
 redeamus : iram et offensam eius ieiuniis, fletibus, planctibus,
 sicut admonet ipse, placemus.

30. Lamentari eum putamus ex toto corde, ieiuniis, fleti-
 bus, planctibus Dominum deprecari qui ex primo criminis die
 585 lauacra cottidie celebrat, qui epulis affluentibus pastus et
 sagina largiore distentus cruditates suas postridie eructat, nec

---

554 Gal. 6, 7.   558/559 Marc. 8, 38 (uel Luc. 9, 26).   578/580 Ioel 2, 12, 13.

---

562 cf. CYPR. laps. 27, 526 sqq.   575/576 cf. CYPR. laps. 16, 314 sqq.

555/556 immoderate delinquit T²   556 cogitat Y   558 confundetur V
 560 aut¹] om. V   561 peruenire R ; pertinere se Y   562 plane] tamen S
 567/568 Necessesse T ; Necessesse est p Y S   571 dilectum S   572 delinquit p Y
 R T   576/577 maestitia] mens T ; mens tua al.   579 scindite Y e T   582
 monet S T   placeamus Y R   584 Deum a e T   585 lauacra] super ras.
 cotidie lauacrum celebrat T ; super ras. lauacra celebrat Y ; add. cum feminis p
 586 crudelitates e S   ructat R S T V

cibos et potus suos cum pauperum necessitate communicat ?
 Qui hilarius ac laetus incedit quomodo mortem suam deflet ;
 cumque scriptum sit : *'Non corrumpetis effigiem barbae uest-*
 590 *trae'*, barbam uellit et faciem suam comit, et placere nunc
 cuiquam studet qui Deo displicet ? An illa ingemescit et
 plangit cui uacat cultum pretiosae uestis induere, nec in-
 dumentum Christi quod perdidit cogitare ; accipere pretiosa
 595 ornamenta et monilia laborata, nec diuini et caelestis ornatus
 damna deflere ? Tu licet indumenta peregrina et uestes sericas
 induas, nuda es ; auro te licet et margaritis gemmisque con-
 decores, sine Christi decore deformis es. Et quae capillos tuos
 inficis uel nunc in doloribus desine ; et quae nigri pulueris
 600 ductu oculorum liniamenta depingis uel nunc lacrimis oculos
 tuos ablue. Si quem de tuis carum mortalitatis exitu perdi-
 distes, ingemesceres dolenter et fleres : facie inculta, ueste
 mutata, neglecto capillo, uulto nubilo, ore deiecto indicia
 maeroris ostenderes. Animam tuam, misera, perdidisti ; spiri-
 605 taliter mortua, superuiuere hic tibi et ipsa ambulans funus
 tuum portare coepisti, et non acriter plangis, non iugiter in-
 gemescis, non te uel pudore criminis uel continuatione lamen-
 tionis abscondis ? Ecce peiora adhuc peccandi uulnera, ecce V 260
 maiora delicta : peccasse nec satisfacere, deliquisse nec delicta
 deflere.

610 **31.** Ananias, Azarias, Misahel, inlustres ac nobiles pueri,
 quominus exomologesin Deo facerent nec inter flammam et
 camini exaestuantis incendia quieuerunt. Bene sibi licet cons-
 scii et Deum fidei ac timoris obsequio saepe promeriti, humilita-
 tem tamen tenere et Domino satisfacere nec inter ipsa gloriosa
 615 uirtutum suarum martyria destiterunt. Loquitur scriptura
 diuina : *Stans, inquit, Azarias precatus est et aperuit os suum,*
et exomologesin faciebat Deo simul cum sodalibus suis in medio
ignis. Daniel quoque post fidei adque innocentiae suae multi-
 620 laudes suas saepe repetitam, ieiuniis adhuc promereri Deum

589/590 Leu. 19, 27 b. 592/593 cf. Gal. 3, 27 ; Rom. 13, 14. 611 cf. Dan.
 (LXX, Theod., Vg.) 3, 25 sqq. ; Add. Dan. 2 sqq. 616/618 Dan. (LXX) 3, 25
 (cf. Add. Dan. 2, 28). 618/620 cf. Dan. 1, 17 ; 2, 19, 23. 620/622 cf. Dan.
 9, 3-4.

591 cf. CYPR. habit. 13 (197, 6 sqq.).

588 procedit S 590 uelut a ; uelli R 596 nuda es] *super ras. de T ; om. al.*
 598 nigro Y 599 indictu T 603 miseram R S T 608 peccasse] *add. se*
p Y 611 exomologesim p e S faciant Y S 613 Dominum a R S 614
 Deo e R S 618 igni Y S 620 repetita R ; repetitas V

nititur ; in sacco et cinere uolutatur exomologesin faciens dolenter et dicens : *Domine, Deus magnus et fortis et metuedus, qui seruas testamentum et miserationem eis qui te diligunt et conseruant imperia tua, peccauimus, facinus admisimus, impii*
 625 *fuimus, transgressi sumus ac deseruimus praecepta tua et iudicia tua. Non audiuimus puerorum tuorum prophetarum quae locuti sunt in nomine tuo super reges nostros et omnes gentes et super omnem terram. Tibi, Domine, tibi iniustitia, nobis autem confusio.*

32. Haec mites, haec simplices, haec innocentes in prome-
 630 renda Dei maiestate fecerunt : et nunc satisfacere et Dominum rogare detrectant qui Dominum negauerunt. Quaeso uos, fratres, adquiescite salubribus remediis, consiliis oboedite melioribus ; cum lacrimis nostris uestras lacrimas iungite, cum nostro gemitu uestros gemitus copulate. Rogamus uos V 261
 635 ut pro uobis Deum rogare possimus, preces ipsas ad uos prius uertimus quibus Deum pro uobis ut misereatur oramus. Agite paenitentiam plenam, dolentis ac lamentantis animi probate maestitiam.

33. Nec uos quorundam moueat aut error inprouidus aut
 640 stupor uanus, qui cum teneantur in tam graui crimine percussi sunt animi caecitate, ut nec intellegant delicta nec plangent. Indignantis Dei maior haec plaga est, sicut scriptum est : *Et dedit illis Deus spiritum transpunctionis ; et iterum : Dilectum ueritatis non receperunt ut salui fierent, ac propterea*
 645 *mittit illis Deus operationem erroris ut credant mendacio, ut iudicentur omnes qui non crediderunt ueritati, sed sibi placent in iniustitia.* Iniuste sibi placentes et transpunctae mentis alienatione dementes Domini praecepta contempnunt, medellam uulneris neglegunt, agere paenitentiam nolunt. Ante
 650 admissum facinus inprouidi, post facinus obstinati, nec prius stabiles nec postmodum supplices, quando debuerant stare iacuerunt, quando iacere et prosternere se Deo debent, stare se opinantur. Pacem sibi ultro nemine dante sumpserunt,

---

622/628 Dan. 9, 4-7.   643 Is. 29, 10.   644/647 II Thess. 2, 10-12.

647/657 cf. CYPR. ep. LVIII, 13 (682, 14 sqq.).

---

626 qui R   627 greges a   628 confusio] *add. faciei V*   630 et Dominum] et Deum e ; Domino S   631 rogare] ac praecari S   Deum a e R T   632 salutaribus Y S V   635 Dominum p a S V   636 Dominus T ; Dominum V   637 dolentes Y e   lamentantis Y¹ e   639 terror Y   641 a nimia R   643 compunctionis T   644 delictum Y   645 mittet Y e R T Vg   653 neminem R   praesumpserunt R

falsa pollicitatione seducti et apostatis ac perfidis iuncti,
 655 errorem pro ueritate suscipiunt, communicationem non com- V 262
 municationum ratam ducunt, hominibus contra Deum credunt
 qui contra homines Deo non crediderunt.

34. Eiusmodi homines quantum potestis effugite, perniciosi
 contactibus adhaerentes salubri cautione uitate. Sermo eorum
 660 sicut cancer serpit, conloquium uelut contagium transilit,
 noxia et uenenata persuasio persecutione ipsa peius interficit.
 Illic superest paenitentia quae satisfaciatur, qui autem paeni-
 tentiam criminis tollunt satisfactionis uiam cludunt. Ita fit ut,
 dum temeritate quorundam uel promittitur salus falsa uel
 665 creditur, spes uerae salutis adimatur.

35. Vos uero, fratres, quorum timor in Deum pronus est et
 in ruina licet animus constitutus mali sui memor est, paeni-
 tentes ac dolentes peccata uestra perspicite, grauissimum
 conscientiae crimen agnoscite, ad intellegentiam delicti uestri
 670 oculos cordis aperite, nec desperantes misericordiam Domini
 nec tamen iam ueniam uindicantes. Deus quantum patris
 pietate indulgens semper et bonus est, tantum iudicis maiesta-
 te metuendus est : quam magna delinquimus, tam granditer
 defleamus. Alto uulneri diligens et longa medicina non desit,
 675 paenitentia crimine minor non sit. Putasne tu Deum cito posse
 placari quem uerbis perfidis abnuisti, cui patrimonium prae-
 ponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione uiolasti ?
 Putas facile eum misereri tui quem tuum non esse dixisti ?
 Orare oportet impensius et rogare ; diem luctu transigere,
 680 uigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrimosis
 lamentationibus occupare ; stratos solo adhaerere cineri, in
 cilicio et sordibus uolutari ; post indumentum Christi perdi-
 tum, nullum iam uelle uestitum, post diaboli cibum malle
 ieiunium ; iustis operibus incumbere quibus peccata purgan-
 685 tur, elemosynis frequenter insistere quibus a morte animae V 263

659/660 cf. II Tim. 2, 17. 670 cf. Eph. 1, 18. 682 cf. Gal. 3, 27 ; Rom. 13,
 14. 684 cf. Tob. 12, 8 sq.

---

675 cf. CYPR. Quir. III, XXVIII tit. ; Fort. III tit. 684/686 cf. CYPR. op. 2
 (374, 3 sqq.).

---

654 seducunt R apostaticis R uincti R 656 hominem S Deum]
 Dominum R S Deo] Deum S 662 Illic] Sola illic S ; om. R quae] add.
 Deo V 663 claudunt Y ; ludunt a 665 admiratur R S 666 in Deum]
 in Domino a T ; Domini S¹ 673 deliquimus Y e S 681 stratus Y ; strato
 R S T ; strati al. solo] suo R cineri] add. et a e R V ; incinere S² ; cinere T
 683 uestimentum Y 685 aelymosynis Y ; elimosinis T

liberantur. Quod aduersarius auferebat Christus accipiat, nec teneri iam nec amari patrimonium debet quo quis et deceptus et uictus est. Pro hoste uitanda res, pro latrone fugienda, pro gladio metuenda possidentibus et ueneno. Ad hoc tantum
 690 profuerit quod remansit ut inde crimen et culpa redimatur; incunctanter et largiter fiat operatio, census omnis in medellam uulneris erogetur: opibus et facultatibus nostris qui de nobis iudicaturus est Dominus faeneretur. Sic sub apostolis fides uiguit, sic primus credentium populus Christi mandata
 695 seruauit. Prompti erant, largi erant, distribuendum per apostolos totum dabant, et non talia delicta redimebant.

36. Si precem toto corde quis faciat, si ueris paenitentiae lamentis et lacrimis ingemescat, si ad ueniam delicti sui Dominum iustis et continuis operibus inflectat, misereri talium
 700 potest qui et misericordiam suam protulit dicens: *'Cum conuersus genueris, tunc saluaberis et scies ubi fueris'*; et iterum: *'Nolo mortem morientis, dicit Dominus, quantum ut reuertatur et uiuat.'* Et Iohel propheta pietatem Domini, Domino ipso monente, declarat: *'Reuertimini, inquit, ad Dominum Deum*
 705 *uestrum, quoniam misericors et pius est et patiens et multae miserationis, et qui sententiam flectat aduersus malitias inrogatam.'* Potest ille indulgentiam dare, sententiam suam potest ipse deflectere; paenitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere; potest in acceptum referre quidquid pro
 710 talibus et petierint martyres et fecerint sacerdotes. Vel si quis plus eum suis satisfactionibus mouerit, si eius iram, si indignantis offensam iusta deprecatione placauerit, dat ille et arma rursum quibus uictus armetur, reparat et corroborat uires quibus fides instaurata uegetetur. Repetet certamen
 715 suum miles, iterabit aciem, prouocabit hostem et quidem

692/693 cf. Prou. 19, 17. 693 cf. Act. 2, 44 sq.; 4, 32 sqq. 700/701 Is. 30, 15. 702/703 Ez. 18, 32 cum 18, 23 uel cum 33, 11. 704/707 Ioel 2, 13.

710/714 cf. CYPR. laps. 13, 259 sqq.

---

688 uitanda res] uitant lares Y res] add. est e R 689 et] ut R 690 ut] om. V inde] unde T¹ V 693 Domino Y 697 si ueris] siue eius p 698 lamentationibus R T 700/701 conuersus] add. (ex lin. seq.) fueris et S 701 genueris] fueris p; ingemueris e scibus S fueris] queris R 706 sententias Y R malitiam p e S 706/707 inrogatas a R T V 708 ipse] ille R S; om. e 711 eum plus S; plus cum p 711/712 indignationis S 712 placuerit a e 713 armat iustum p 715 quidem] add. iam R

factus ad proelium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui paenitentia facti sui, qui pudore delicti plus et uirtutis et fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus et adiutus a Domino, quam contristauerat nuper laetam faciet ecclesiam, 720 nec iam solam Dei ueniam merebitur sed coronam. :

DE LAPSIS EXPLICIT.

---

716 per] post V   Domino V   717 paenitentiam a R T   719/720 ecclesiam
Dei non solum iam ueniam R   solam iam a S

SANCTI CYPRIANI
DE ECCLESIAE CATHOLICAE VNITATE

EDIDIT
M. BÉVENOT

INTRODUCTION

This is the best known and most quoted of all Cyprian's writings, partly because it is the earliest surviving attempt to combine in one the spiritual reality of the Church and its empirical exigencies, partly because, especially since the Reformation, it is open to more than one interpretation, all the more so because of crucial uncertainties in the text of chapter four. This chapter is here printed in two columns because it seems clear from the study of the manuscripts that Cyprian himself rewrote that chapter, at the same time also making some minor alterations in chapter nineteen. The launching of two editions — which, for all their differences, had much in common — led, in the course of time, to the appearance of different combinations of the two versions, which suggested to many scholars that the original (which they took to be the one most widely diffused [*Textus Receptus* (T.R.)]) had been interpolated at a later date with forgeries made in the interest of the papacy.

This estimate was reasonable enough, for these 'interpolations' included a reference to the 'cathedra Petri' and asserted that 'primatus Petro datur' — contrary, in all appearance, to Cyprian's normal attitude to Rome. However, Dom John Chapman at the beginning of the century showed that those apparent interpolations were really parts of a complete alternative version, though he did not succeed in establishing its Cyprianic authorship convincingly. The next step was taken by D. Van den Eynde who pointed out that the scripture passages in the recognized text were never used by Cyprian until the baptismal controversy, and he suggested that this text (T.R.) was a revision which Cyprian made at that time of his original text (now known as P.T. — the *Primacy Text*). The argument as it stood could easily be turned, but the suggestion was certainly promising.

It led to fresh studies of the manuscripts themselves, which confirmed the correctness of the suggestion (cf. Perler, and Bévenot [*Anal. Greg.*], *Bibliogr.*). In the first place the appeal to the bishops to maintain the unity of the Church (opening of chapter five) forms no part of P.T., and if it was relevant during the baptismal controversy, it was not so in 251. (Incidentally this eliminates the only ground for supposing that the *De Vnitate* was originally addressed to the council of bishops held in that year.) However that may be, certain features of P.T. exclude its being a later revision of T.R., above all by some pro-papal forger (cf. Le Moyne [1953] and Bévenot [*J.T.S.* 1954], *Bibliogr.*). Such a man would not have

Bibliogr.

106

156

139 ;

141

22

133

94

retained phrases like 'quamuis apostolis omnibus parem tribuat potestatem' and 'hoc erant utique et ceteri quod fuit Petrus.' Nor would he have had any reason to cut out the scripture passages of T.R., let alone the appeal for unity among the bishops.

The only alternative is that T.R. is a revision of P.T., in which case P.T. was the original, dating from 251, and so was most probably revised by Cyprian himself in the heat of his controversy with Stephen of Rome. This would explain not only the appeal for unity so closely connected with 'unum baptisma' in T.R., but also the elimination of the apparently papalist phrases which occur in P.T. As we know, it was *episcopal* authority that Cyprian derived from the 'Tu es Petrus' text (cf. *ep.* 33. 1), and similarly, even long after him, 'cathedra Petri' could be applied to any episcopal see, though Cyprian himself could recognize its special relevance to Rome (cf. *ep.* 59. 14). 'Primatus' too had not yet acquired its jurisdictional connotation, and he could use it side by side with the 'par potestas' which he recognized in all the apostles. On the other hand, he no doubt had reason to eliminate both 'primatus' and 'cathedra Petri' from his text when Stephen was trying to impose his authority concerning the reception of converted heretics into the Church.

Further discussion of Cyprian's ecclesiology would be out of place here, involving such questions as that of his normally cordial relations with Rome, and also the stage which he represents in the gradual development of the doctrine of the papacy. But so much was necessary to justify the presentation of a double text in chapter 4.

A word however must be added about the date and purpose of the treatise. According to *ep.* 54, 4, Cyprian sent it along with the *De Lapsis* to the confessors in Rome soon after their reconciliation with Cornelius. On the other hand there is every reason to deny its having been addressed to the council held in Carthage in the late spring of 251 and to date it rather a short time after. Some have held that it was aimed only at the divisions in Carthage and not also at those in Rome. Yet in a number of manuscripts it is headed as being 'aduersus Nouatianum', and internal evidence shows that Cyprian had him in mind (e.g. '*Et erunt unus grex et unus pastor et esse posse uno in loco aliquis existimat aut multos pastores aut greges plures ?*' (chap. 8). Cyprian's concern was not confined to any local church, even his own; and though he had the schism of Felicissimus and the recalcitrant presbyters on his hands, there had as yet been no *pastor* set up in Carthage in opposition

to himself, whereas Novatian had already thus challenged Cornelius in Rome. Still, most of the treatise is directed to his own people, warning them against the wickedness and dangers of schism, as being worse even than the sacrifices which had been offered to idols by the lapsed.

As christians have in various ways and at various times found themselves opposed by and opposing other christians, it is not surprising that Cyprian's *Unity of the Catholic Church* was often quoted to justify their respective positions. The Donatists indeed relied rather on Cyprian's rejection of heretical baptism, but Augustine, while admitting that this was a mistake on his part, drew on this treatise to show that the Donatists had departed from some of Cyprian's basic ideas on the Church. The Church was 'Catholic', not confined to a corner of Africa as they were; and if there were tares in the Church, that was no reason to leave it as they had done. But Augustine does not quote chapter four explicitly, whether P.T. or T.R., any more than he uses Mt. 16. 18 in explicit reference to the bishop of Rome.

Chapter four is, however, quoted along with several other chapters by Pelagius II (579-90) during his attempt to heal the schism of the 'Three Chapters', and he does so in the P.T. version. So too does the Venerable Bede, a century and a half later, both these authorities thus antedating the Cyprianic manuscripts which preserve that version. Earlier on, of special interest is Pope Leo I's indirect correction of T.R., where Cyprian says that all the apostles were 'pari consortio praediti et honoris et potestatis'. Leo (*ep.* 14. 11), without naming Cyprian, points out that 'inter beatissimos apostolos in similitudine honoris fuit quaedam discretio potestatis'. A century later Isidore of Seville, however, still quotes Cyprian's original statement.

Thereafter it was chiefly for the purposes of ecclesiastical controversy that the treatise, especially chapter four, was made use of. It appears in Gratian's *Decretum* in two forms (at c. 3 D 93 and cc. 18-19 C 24, q. 1), both deriving from the patristic excerpts collected by the canonists of the Gregorian reform in the latter half of the eleventh century. These knew both P.T. and T.R., and Gratian's first short passage contains the tell-tale '*Qui cathedram Petri ...*' which was naturally then understood exclusively of the see of Rome. The other more frequently quoted passage is derived from T.R. (cf. Bévenot, *De Vnitate chap.* 4, pp. lxvi-lxxv).

One of the 'correctores' of the 1582 edition of the *Decre-*

tum was Latino Latini, and we can see his hand in the note which admits the absence of the first passage in most of Cyprian's manuscripts. For he had refused to allow his name to appear in Manutius' 1563 edition of Cyprian (to which he had contributed so much) because the retention of this and other 'interpolations' was insisted on against his considered judgement (cf. Bévenot, *ibid.* and Hartel's preface in C.S.E.L. III 3 pp. x-xi). It is from this period that date the charges and countercharges of 'interpolations' and 'falsifications', so brilliantly illustrated in Archbishop Benson's *St. Cyprian*.

92

46

15

Some of the early quotations of other parts of this treatise will be found indicated as they occur in the text.

THE MANUSCRIPTS

The text of *De Ecclesiae Catholicae Vnitate* is that worked out in *The Tradition of Manuscripts : a study in the transmission of St. Cyprian's treatises*, on the basis of the widest possible number of manuscripts. For the use of this text in *Corpus Christianorum* it is a pleasure to record the ready permission given by its original publisher, the Clarendon Press, and to make due acknowledgement for this signal cooperation.

In the critical apparatus the variants are drawn from the same manuscripts as are listed for the *De Lapsis* in the same selective way (cf. supra p. 200). However for chapters 4 and 19, *al.* takes on a special importance, representing those manuscripts which, besides *T*, provide the chief evidence for the first version of the treatise, viz. that containing the 'Primacy Text' (cf. above, p. 244ff, and General Introduction p. ix). *Vg.*, as before, stands for Vulgate readings.

S Paris, Bibl. Nationale, Lat. 10592, c. A.D. 500.

Y Munich, Lat. 4597, early ninth century.

R Vatican, Reg. Lat. 116, early ninth century.

P Paris, Bibl. Nationale, Lat. 1647A, early ninth century.

J Angers, Bibl. Municip. 148, early ninth century.

T Vatican, Reg. Lat. 118, about mid ninth century.

D Oxford, Bodl. Lib., Laud Misc. 451, ninth century.

p Vatican, Lat. 202, eleventh century.

h Leyden, Univ., Voss Lat. oct. 7, eleventh century.

a Admont, 587, early twelfth century.

e London, Brit. Mus., Royal 6 B XV, twelfth century.

Variants are given as found in *S, Y, R, P, T, p, a, e* or *V*. In chapters 4 and 19, *al.* refers to one or more of the following :

M Munich, Lat. 208, early ninth century.

Q Troyes, Bibl. Municip. 581, early ninth century.

U Oxford, Bodl. Lib., Laud Misc. 105, ninth century.

h Leyden, Univ., Voss Lat. oct. 7, eleventh century.

H Paris, Bibl. Nationale, Lat. 15282, twelfth century.

INCIPIIT DE ECCLESIAE CATHOLICAE VNITATE

1. Cum moneat Dominus et dicat : '*Vos estis sal terrae*', cum- V 209
 que esse nos iubeat ad innocentiam simplices et tamen cum
 simplicitate prudentes, quid aliud, fratres dilectissimi, quam
 5 prouidere nos conuenit et sollicito corde uigilantes subdoli
 hostis insidias intellegere pariter et cauere, ne qui Christum
 sapientiam Dei Patris induimur minus sapere in tuenda salute
 uideamur ? Neque enim persecutio sola metuenda est ea quae
 subruendis ac deiciendis seruis Dei aperta inpugnatione grassa-
 10 tur. Facilior cautio est ubi manifesta formido est, et ad cer-
 tamen animus ante praestruitur, quando se aduersarius con-
 fitetur. Plus timendus est et cauendus inimicus cum latenter
 obrepat, cum per pacis imaginem fallens occultis accessibus
 serpit, unde et nomen Serpentis accepit. Ea est eius semper V 210
 15 astutia, ea est circumueniendi hominis caeca et latebrosa
 fallacia : sic ab initio statim mundi fefellit, et uerbis mendaci-
 bus blandiens rudes animas incauta credulitate decepit ; sic
 Dominum ipsum temptare conatus quasi obreperet rursus et
 falleret, latenter accessit : intellectus tamen est et retusus, et
 20 ideo prostratus quia agnitus adque detectus.

2. Vnde nobis exemplum datum est ueteris hominis uiam
 fugere, uestigiis Christi uincens insistere ; ne denuo incauti
 in mortis laqueum reuoluamur, sed ad periculum prouidi
 accepta immortalitate potiamur. Inmortalitate autem potiri
 25 quomodo possumus, nisi ea quibus mors expugnatur et uincit-
 tur Christi mandata seruemus, ipso monente et dicente : '*Si
 uis ad uitam uenire serua mandata*', et iterum : '*Si feceritis quod
 mando uobis, iam non dico uos seruos sed amicos*' ? Hos denique
 fortes dicit et stabiles, hos super petram robusta mole fun-
 30 datos, hos contra omnes tempestates et turbines saeculi in-

---

2 Matth. 5, 13. 3/4 cf. Matth. 10, 16. 5/6 cf. I Petr. 5, 8. 6/7 cf. I Cor.
 1, 24 ; Gal. 3, 27 ; Rom. 13, 14. 14 sqq. cf. Gen. 3, 1 sqq. 18/20 cf. Matth.
 4, 3 sqq. 21 cf. Eph. 4, 22. 22 cf. I Petr. 2, 21 ; Ioh. 16, 33. 26/27 Matth.
 19, 17. 27/28 Ioh. 15, 14. 15.

---

8 sqq. cf. CYPR. laps. cc. 15-16 ; ep. XLIII, 3.

---

2 Commoneat Y 7 induimus S V 8 ea] et a ; ac non et ea T ; et ea p Y
 S R V 9 subuertendis p R T 9/10 grassantur S R¹ T¹ ; crassantur p T² ;
 crassatur a R² 11 aduersarius] aduersa prius Y ; add. palam a 13 obripit a e
 14 eius] om. p 15 tenebrosa e 17 crudelitate p a e S R 18 conatus] add.
 est a T 24 Inmortalitate²] Inmortalitatem S T¹ V 25 quibus] in quibus T
 27 peruenire R

mobili et inconcussa firmitate solidatos: *'Qui audit inquit uerba mea et facit ea, similabo eum uiro sapienti qui aedificauit domum suam super petram : descendit pluuia, aduenerunt flumina, uenerunt uenti et inpegerunt in domum illam, et non cecidit ;*
 35 *fundata enim fuit super petram.'* Verbis igitur eius insistere, quaecumque et docuit et fecit discere et facere debemus. Ceterum credere se in Christum quomodo dicit, qui non facit quod Christus facere praecepit? Aut unde perueniet ad prae-
 40 *miu* fidei, qui fidem non uult seruare mandati? Nutet ne- cesse est et uagetur et, spiritu erroris abreptus, uelut puluis quem uentus excutit, uentiletur; nec ambulando proficiet ad salutem, qui salutaris uiae non tenet ueritatem.

3. Cauenda sunt autem non solum quae sunt aperta adque manifesta, sed et astutae fraudis subtilitate fallentia. Quid
 45 uero astutius quidue subtilius quam ut, Christi aduentu detectus ac prostratus inimicus, postquam lux gentibus uenit et sospitandis hominibus salutare lumen effulsit — ut surdi auditum gratiae spiritalis admitterent, aperirent ad Deum oculos suos caeci, infirmi aeterna sanitate reualescerent, clodi
 50 ad ecclesiam current, muti claris uocibus et precibus orarent — uidens ille idola derelicta et, per nimium credentium populum, sedes suas ac templa deserta, excogitauerit nouam fraudem ut sub ipso christiani nominis titulo fallat incautos? Haeresis inuenit et schismata quibus subuerteret fidem,
 55 ueritatem corrumperet, scinderet unitatem. Quos detinere non potest in uiae ueteris caecitate, circumscribit et decipit; noui itineris errore rapit de ipsa ecclesia homines et, dum sibi adpropinquasse iam lumini adque euasisse saeculi noctem uidentur, alias nescientibus tenebras rursus infundit ut, cum
 60 euangelio Christi et cum obseruatione eius et lege non stantes, christianos se uocent, et ambulantes in tenebris habere se lumen existiment: blandiente aduersario adque fallente qui, secundum apostoli uocem, transfiguratur se uelut angelum lucis, et ministros subornat suos uelut ministros iustitiae, adserentes
 65 noctem pro die, interitum pro salute, desperationem sub obtentu spei, perfidiam sub praetexto fidei, antichristum sub
 uocabulo Christi; ut dum uerisimilia mentiuntur, ueritatem

31/35 Matth. 7, 24.25.   **45/46** cf. Matth. 4, 3 sqq.; I Ioh. 3, 8.   **46** sqq. cf. Is. 35, 5 sqq.; 42, 6 sq.; 49, 6; Luc. 2, 30 sqq.; 7, 22; Act. 13, 47.   **61/62** cf. I Ioh. 2, 9 et 11.   **63/64** cf. II Cor. 11, 14.15.

34 uenerunt] flauerunt *p T al. Vg*   **35** fuit] erat *e T al. Vg*   **36** fecit et docuit *V*   **37** in Christo *e S R V*   **38** fieri *R V*   **44** fallent. Iam quid *a*   **48** Dominum *Y a V*   **49** suos] *om. S*   sanitate] salute *e*   claudi *p Y e*   **52** excogitauit *e*   **58** lumen *R T*   euasisse] *add. se p*   **59** ut] et *p S*   **66** praetextu *p e*

subtilitate frustrentur. Hoc eo fit, fratres dilectissimi, dum ad ueritatis originem non reditur, nec caput quaeritur, nec 70 magistri caelestis doctrina seruat.

4. Quae si quis consideret et examinet, tractatu longo adque argumentis opus non est. Probatio est ad fidem facilis compendio ueritatis; loquitur Dominus ad Petrum: *'Ego tibi dico inquit quia tu es Petrus et super istam petram aedificabo eccle-* 75 *siam meam, et portae inferorum non uincunt eam. Tibi dabo clauis regni caelorum, et quae ligaueris super terram erunt ligata et in caelis, et quaecumque solueris super terram erunt soluta et in caelis.'*

Et idem post resurrectionem 80 suam dicit illi: *'Pasce oues meas.'* Super illum aedificat ecclesiam et illi pascendas oues mandat et, quamuis apostolis omnibus parem tri- 85 buat potestatem, unam tamen cathedram constituit et unitatis originem adque rationem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et 90 ceteri quod fuit Petrus, sed primatus Petro datur et una ecclesia et cathedra una monstratur; et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur 95 qui ab apostolis omnibus uni-

Super unum aedificat ecclesiam et, quamuis apostolis omnibus post resurrectionem suam parem potestatem tribuat et dicat: *'Sicut misit me Pater et ego mitto uos. Accipite Spiritum sanctum: si cuius remiseritis peccata remittentur illi; si cuius tenueritis tenebuntur'*, tamen, ut unitatem V 213 manifestaret, unitatis eiusdem originem ab uno incipientem sua auctoritate disposuit. Hoc erant utique et ceteri apostoli quod fuit Petrus, pari consortio praediti et honoris et potestatis, sed

73/78 Matth. 16, 18.19.   80/81 (PT) Ioh. 21, 17.   83/88 (TR) Ioh. 20, 21-23.

69 sqq. cf. CYPR. infra, lin. 300/301; ep. LXIII, 1.   73 cf. CYPR. ep. XXXIII, 1.   79 sqq. [PT et TR. PELAGIVS II, ep. ad episc. Histriae II, 21 sq. (A.C.O. IV, ii, p. 110): TR 96 + PT 91/102; et cf. BEDA, Hom. II, 22, 205-209 (C.C. CXXII, p. 347): PT 80/81; 89/96].   80/81 (PT) cf. Cler. rom. ad CYPR. ep. VIII, 1; CYPR. habit 10 (194, 25 sq.)   83/88 (TR) cf. CYPR. ep. LXVIII, 11; LXXIII, 7; LXXV, 16.   88/98 (TR) cf. PELAGIVS I, ep. XXXVIII, 89 (TR) cf. CYPR. ep. LXX, 3.   92/95 (TR) cf. LEO I, ep. XIII, 11; ISID. HISP. de eccl. offic. II, 5.

70 magisterii e S V   71 tractu p R e; tracto S   72 argumento e   73 dico tibi R T Vg   75 et tibi e Vg   dabo tibi S   78 caelis] add. Et idem post resurrectionem suam dicit: Pasce oues meas e V et al.

79 Et idem ... 102 confidit Hic textus prior (P.T.), siue solus; siue praecedens textum alterum (T.R.); siue cum ipso conflatus T et al.   79 aedificauit e ecclesiam] add. et illi pascendas oues mandat e   86 remittuntur Y a R Vg   87 retinueritis p e Vg   87/88 retenta sunt e Vg   89/90 eiusdem] eius a R   92 utique] om. T et] om. R   93 fuit] add. et V et al.

animi consensione pascatur.
 Hanc Petri unitatem qui non
 tenet, tenere se fidem credit ?
 Qui cathedram Petri, super
 100 quem fundata ecclesia est,
 deserit, in ecclesia se esse
 confidit ?

105

110

115

5.

120

125

exordium ab unitate proficis-
 citur ut ecclesia Christi una
 monstretur. Quam unam ec-
 clesiam etiam in Cantico Can-
 ticorum Spiritus sanctus ex
 persona Domini designat, et
 dicit : *Vna est columba mea,*
perfecta mea, una est matri
suae, electa generici suae.
 Hanc ecclesiae unitatem qui
 non tenet, tenere se fidem cre-
 dit ? Qui ecclesiae renititur et
 resistit, in ecclesia se esse
 confidit, quando et beatus
 apostolus Paulus hoc idem
 doceat et sacramentum uni-
 tatis ostendat dicens : *Vnum*
corpus et unus Spiritus, una
spes uocationis uestrae, unus
Dominus, una fides, unum
baptisma, unus Deus ?

Quam unitatem tenere fir-
 miter et uindicare debemus
 maxime episcopi, qui in ec-
 clesia praesidemus, ut episco-
 patum quoque ipsum unum
 adque indiuisum probemus.
 Nemo fraternitatem menda-
 cio fallat, nemo fidei uerita-
 tem perfida praeuaricatione
 corrumpat.

V 214

Episcopatus unus est cuius a singulis in solidum pars tenetur.

102/104 (TR) Cant. 6, 9. 112/116 (TR) Eph. 4, 4-6.

117 (TR) cf. CYPR. ep. LXX, 3 ; LXXIII, 11, 20, 22 ; Sent. episc. 21, 23, 36.

97 Petri] et Pauli *al.* ; ecclesiae (suae)
al. 100 quem] quam *al.*

96 exoritur *T* 97 Christi] *om.* *V*
 98 Quam ... suae (104)] *om.* *p* 99
 etiam] *om.* *S T* 103 matris *a e¹ Vg*
 104 electa] *om.* *S* ; *add.* *est e* 114
 nostrae *e al.* 119 maxime ... 120
 praesidemus] *om.* *T* 121 quoque]
om. *V* 122 indiuiduum comprobe-
 mus *p* 123/124 mendacio ... uerita-
 tatem] *om.* *T* 124/125 fidem uerita-
 tis *S* 125 perfidiae *V*

Ecclesia una est quae in multitudinem latius incremento
 fecunditatis extenditur : quomodo solis multi radii sed lumen
 130 unum, et rami arboris multi sed robur unum tenaci radice
 fundatum, et cum de fonte uno riui plurimi defluunt, numero-
 sitas licet diffusa uideatur exundantis copiae largitate, unitas
 tamen seruatur in origine. Auclle radium solis a corpore,
 diuisionem lucis unitas non capit ; ab arbore frange ramum,
 135 fractus germinare non poterit ; a fonte praecide riuum, prae-
 cisus arescit. Sic et ecclesia, Domini luce perfusa, per orbem
 totum radios suos porrigit, unum tamen lumen est quod
 ubique diffunditur nec unitas corporis separatur ; ramos suos
 in uniuersam terram copia ubertatis extendit ; profluentes
 140 largiter riuos latius spandit, unum tamen caput est et origo
 una, et una mater fecunditatis successibus copiosa : illius fetu
 nascimur, illius lacte nutrimur, spiritu eius animamur.

6. Adulterari non potest sponsa Christi, incorrupta est et
 pudica : unam domum nouit, unius cubiculi sanctitatem casto
 145 pudore custodit. Haec nos Deo seruat, haec filios regno quos
 generauit adsignat. Quisque ab ecclesia segregatus adulterae
 iungitur, a promissis ecclesiae separatur, nec perueniet ad
 Christi praemia qui relinquit ecclesiam Christi : alienus est,
 profanus est, hostis est. Habere iam non potest Deum patrem
 150 qui ecclesiam non habet matrem. Si potuit euadere quisque
 extra arcam Noe fuit, et qui extra ecclesiam foris fuerit euadet.
 Monet Dominus et dicit : *'Qui non est mecum aduersus me est,* V 215
et qui non mecum colligit spargit.' Qui pacem Christi et concor-
 diam rumpit, aduersus Christum facit ; qui alibi praeter eccle-

---

143 sqq. cf. II Cor. 11, 2 ; Eph. 5, 23 sqq. 150/151 cf. Gen. 7, 23 ; I Petr. 3,
 20 sq. 152/153 Matth. 12, 30.

---

133 cf. AVG. c. Crescon. II, 33, 42. 136/142 cf. AVG. ep. CVIII, 11 ; c. Crescon.
 III, 58, 64 ; 65, 75 ; c. Gaudent. II, 2, 2 ; 13, 14. 141/142 cf. CYPR. unit. 23,
 566/567. 143 cf. CYPR. ep. XLIII, 4 ; LII, 1 ; Sent. episc. 49. 143/151
 FVLGENT. de remissione I, 21, 727-735 (C.C. XCI A, p. 668-669). 149/150
 cf. CYPR. ep. LXXIII, 7. 150/151 cf. CYPR. ep. LXVIII, 2 ; LXXIII, 11.
 153/154 DEFENS. liber scintill. II, 53 (C.C. CXVII, p. 12). 153/155 FVL-
 GENT. responsiones 886/888 (C.C. XCI, p. 93).

---

127 Episcopus T¹ insolitum S 128 quae] quam Dominus in Christo insti-
 tuit. Haec p 129 sol iste multis radiis et T 133 corpore] add. et V 138
 ramos] *hic desinit* S 140 pandit Y a e ; expandit R T² 141 gloriosa V 146
 generat R segregatur e T 148 praemia Christi e praemium T 149
 iam] *om.* Y e R 150 quisque] add. qui p Y² e 150/151 si extra arcano e fuit R
 151 Noe] add. tunc V euadit Y a R T 153 dispargit a R 154 facit]
 sentit T

155 siam colligit, Christi ecclesiam spargit. Dicit Dominus: *'Ego et Pater unum sumus'*, et iterum de Patre et Filio et Spiritu sancto scriptum est: *'Et tres unum sunt'*. Et quisquam credit hanc unitatem de diuina firmitate uenientem, sacramentis caelestibus cohaerentem, scindi in ecclesia posse et uoluntatum
160 confidentium diuortio separari? Hanc unitatem qui non tenet non tenet Dei legem, non tenet Patris et Filii fidem, uitam non tenet et salutem.

7. Hoc unitatis sacramentum, hoc uinculum concordiae inseparabiliter cohaerentis ostenditur quando in euangelio tunica
165 Domini Iesu Christi non diuiditur omnino nec scinditur sed, sortientibus de ueste Christi, quis Christum potius indueret, integra uestis accipitur et incorrupta adque indiuisa tunica possidetur. Loquitur ac dicit scriptura diuina: *'De tunica autem, quia de superiore parte non consutilis sed per totum textilis fuerat, dixerunt ad inuicem, 'Non scindamus illam sed
170 sortiamur de ea cuius sit.'* Vnitatem ille portabat de superiore parte uenientem, id est de caelo et a Patre uenientem, quae ab accipiente ac possidente scindi omnino non poterat, sed totam semel et solidam firmitatem inseparabiliter obtinebat:
175 possidere non potest indumentum Christi qui scindit et diuidit ecclesiam Christi. Contra denique cum, Solomone moriente, regnum eius et populus scinderetur, Achias propheta Hieroboam regi obuius factus in campo in duodecim scissuras uestimentum suum discidit, dicens: *'Sume tibi decem scissuras
180 quia haec dicit Dominus, "Ecce scindo regnum de manu Solomonis, et dabo tibi decem sceptras, et duo sceptras erunt ei propter seruum meum Dauid et propter Hierusalem ciuitatem, quam elegi ut ponam nomen meum illic."* Cum duodecim tribus Israel scinderentur, uestimentum suum propheta Achias discidit;
185 at uero quia Christi populus non potest scindi, tunica eius per totum textilis et cohaerens diuisa a possidentibus non

---

155/156 Ioh. 10, 30.   157 I Ioh. 5, 8.   168/171 Ioh. 19, 23.24.   179/183 I Reg. 11, 31.32.36.

155/157 FVLGENT. responsiones 890/892 (C.C. XCI, p. 93); FACVND. HERMIAN. defens. tri. capit. I, 3.   157 cf. CYPR. orat. 23 (285, 3); ep. LXXIII, 12.

---

159 ecclesias p uoluntatem Y T   160 non tenet] om. Y e T   161 fidem] om. T uitam] unitatem Y; et ueritatem e; debitam T   166 induceret R
167 indiuidua Y   169 non consutilis] inconsutilis a Vg; add. erat e   172 et] om. e R V   178 scissuris e   179 scidit T   184 scidit T¹; scidit e T²
at uero] a clero p   186 cohaerens] add. quae L. Latini, (fort. recte, lectionibus V acceptis)

est : indiuidua, copulata, conexa ostendit populi nostri, qui Christum induimus, concordiam cohaerentem ; sacramento uestis et signo declarauit ecclesiae unitatem.

190 8. Quis ergo sic sceleratus et perfidus, quis sic discordiae
furore uesanus, ut aut credat scindi posse aut audeat scindere
unitatem Dei, uestem Domini, ecclesiam Christi ? Monet ipse
in euangelio suo et docet, dicens : *'Et erunt unus grex et unus*
pastor', et esse posse uno in loco aliquis existimat aut multos
195 pastores aut greges plures ? Apostolus item Paulus hanc ean-
dem nobis insinuans unitatem, obsecrat et hortatur et dicit :
Obsecro, inquit, uos, fratres, per nomen Domini nostri Iesu
Christi, ut id ipsum dicatis omnes, et non sint in uobis schis-
mata, sitis autem compositi in eodem sensu et in eadem senten-
200 *tia* ; et iterum dicit : *Sustinentes inuicem in dilectione, satis* V 217
agentes seruare unitatem Spiritus in coniunctione pacis. Stare
tu et uiuere putas posse de ecclesia recedentem, sedes sibi
alias et diuersa domicilia condentem, cum dictum sit ei in
qua praeformabatur ecclesia : *'Patrem tuum et matrem tuam*
205 *et fratres tuos et totam domum patris tui colliges ad te ipsam in*
domum tuam : et erit, omnis qui exierit ostium domus tuae foras,
reus sibi erit' ; item sacramentum Paschae nihil aliud in Exodi
lege contineat quam ut agnus, qui in figura Christi occiditur,
in domo una edatur ? Loquitur Deus dicens : *'In domo una*
210 *comedetur : non eicietis de domo carnem foras.'* Caro Christi et
sanctum Domini eici foras non potest, nec alia ulla credentibus
praeter unam ecclesiam domus est. Hanc domum, hoc uniani-
mitatis hospitium designat et nuntiat Spiritus sanctus in
Psalmis, dicens : *Deus qui inhabitare facit unianimes in domo.*
215 In domo Dei, in ecclesia Christi unianimes habitant, concordēs
et simplices perseuerant.

9. Idcirco et in columba uenit Spiritus sanctus. Simplex
animal et laetum est : non felle amarum, non morsibus saeuum,
non unguium laceratione uiolentum ; hospitia humana dili-

193/194 Ioh. 10, 16. 197/200 I Cor. 1, 10. 200/201 Eph. 4, 2, 3. 204/207
Ios. 2, 18, 19. 209/210 Exod. 12, 46. 214 Ps. 67, 7. 217 cf. Matth. 3, 16 ;
Marc. 1, 10 ; Luc. 3, 22 ; Ioh. 1, 32.

194/195 cf. CYPR. ep. LXVIII, 5.

---

187 indiuiduam, copulatam, conexam V 191 ut] qui p 202 sedes] sed et R
203 ei] ad Raab Ya e R T V 206 erit] om. p 207 tibi p 210 edatur Y¹ al. ;
edetur T V 211 ulla] una e 212/213 unitatis a ; unanimitatis Y e R 213
denunciat Y R 217 columban V 219 hospitia] add. consueuit e

men adsumunt ; quos designat in Psalmis Spiritus sanctus :
 255 *sedentes in pestilentiae cathedra* : pestes et lues fidei, serpentes V 219
 ore fallentes et corrumpendae ueritatis artifices, uenena letalia
 linguis pestiferis euomentes ; quorum sermo ut cancer serpit,
 quorum tractatus pectoribus et cordibus singulorum mortale
 uirus infundit.

260 **11.** Contra eiusmodi clamat Dominus, ab his refrenat et
 reuocat errantem plebem suam, dicens : *'Nolite audire sermones*
pseudoprophetarum, quoniam uisiones cordis eorum frustrantur
eos ; locuntur sed non ab ore Domini. Dicunt eis qui abiciunt
 265 *uerbum Domini : "Pax erit uobis et omnibus ambulatibus in*
uoluntatibus suis" ; omni qui ambulat errore cordis sui : "Non
uenient super te mala..." Non locutus sum ad eos, et ipsi pro-
phetauerunt. Si stetissent in substantia mea et audissent uerba
mea, et si docuissent populum meum, conuertissent eos a malis
 270 *cogitationibus eorum.'* Hos eosdem denuo Dominus designat et
 denotat, dicens : *'Me dereliquerunt fontem aquae uiuae, et*
effoderunt sibi lacus detritos qui non possunt aquam portare.'
 Quando aliud baptisma praeter unum esse non possit, bapti-
 zare posse se opinantur ; uitae fonte deserto, uitalis et salutaris
 aquae gratiam pollicentur. Non abluuntur illic homines sed
 275 potius sordidantur, nec purgantur delicta sed immo cumulan-
 tur ; non Deo natiuitas illa sed diabolo filios generat : per
 mendacium nati ueritatis promissa non capiunt, de perfidia
 procreati fidei gratiam perdunt. Ad pacis praemium uenire V 220
 non possunt qui pacem Domini discordiae furore ruperunt.

280 **12.** Nec se quidam uana interpretatione decipiant quod
 dixerit Dominus : *'Ubicumque fuerint duo aut tres collecti in*
nomine meo, ego cum eis sum.' Corruptores euangelii adque
 interpretes falsi extrema ponunt et superiora praetereunt,
 partis memores et partem subdole conprimentes ; ut ipsi ab
 285 ecclesia scissi sunt, ita capituli unius sententiam scindunt.
 Dominus enim, cum discipulis suis unianimitatem suaderet

---

255 cf. Ps. 1, 1.   258 cf. II Tim. 2, 17.   261/266 Ier. 23, 16.17.   266/269
 Ier. 23, 21.22.   270/271 Ier. 2, 13.   281/282 Matth. 18, 20.

274/275 cf. CYPR. sent. 18.   277 PELAGIVS II, ep. ad episc. Hist. II, 23
 (A.C.O. IV, ii, p. 110).   282 cf. CYPR. laps. 20.

---

263 Dei *Ye*   265 omnis *p Ya V*   ambulat] *add.* in R *T*   267 audissent ...
 268 et] *om.* *V*   populum meum] plebem meam *V*   conuerterem *p*   270
 uitae *T¹ V*   270/271 et foderunt *e V*   273 posse] *om.* *Y* ; se] *om.* *R*   se
 posse *V*   275/276 maculantur *Y*   277 nati] Nam *a*   284 partem] partim *Y*

et pacem, 'Dico, inquit, uobis quoniam si duobus ex uobis conuenierit in terra de omni re quamcumque petieritis, continget uobis a Patre meo qui in caelis est. Vbicumque enim fuerint duo
 290 aut tres collecti in nomine meo, ego cum eis sum': ostendens non multitudini sed unianimitati deprecantium plurimum tribui. 'Si duobus, inquit, ex uobis conuenierit in terra': unianimitatem prius posuit, concordiam pacis ante praemisit, ut conueniat nobis fideliter et firmiter docuit. Quomodo autem potest ei
 295 cum aliquo conuenire, cui cum corpore ipsius ecclesiae et cum uniuersa fraternitate non conuenit? Quomodo possunt duo aut tres in nomine Christi colligi, quos constet a Christo et ab eius euangelio separari? Non enim nos ab illis, sed illi a nobis recesserunt et, cum haeresis et schismata postmodum nata
 300 sint dum conuenticula sibi diuersa constituunt, ueritatis caput adque originem reliquerunt. Dominus autem de ecclesia sua loquitur, et ad hos qui sunt in ecclesia loquitur ut, si ipsi concordēs fuerint, si secundum quod mandauit et monuit, duo V 221 aut tres licet collecti unianimite orauerint, duo aut tres licet
 305 sint, impetrare possint de Dei maiestate quod postulant. 'Vbicumque fuerint duo aut tres, ego, inquit, cum eis sum.' Cum simplicibus scilicet adque pacatis, cum Deum timentibus et Dei praecepta seruantibus, cum his duobus uel tribus licet esse se dixit; quomodo et cum tribus pueris in camino ignis fuit
 310 et, quia in Deum simplices adque inter se unianimes permanebant, flammis ambientibus medios spiritu roris animauit; quomodo apostolis duobus in custodia clausis, quia simplices, quia unianimes erant, ipse adfuit; ipse resolutis carceris claustris, ut uerbum quod fideliter praedicabant multitudini traderent, ad forum rursus inposuit. Quando ergo in praeceptis suis
 315 ponit et dicit: 'Vbi fuerint duo aut tres, ego cum eis sum', non homines ab ecclesia diuidit, qui instituit et fecit ecclesiam; sed, exprobrans discordiam perfidis et fidelibus pacem sua uoce commendans, ostendit magis esse se cum duobus aut
 320 tribus unianimite orantibus quam cum dissidentibus pluri-

---

287/290 Matth. 18, 19.20. 309/311 cf. Dan. (LXX et Vg) 3, 49.50 (Add. Dan. 26 sq.). 312/315 cf. Act. 5, 19-21.

---

298 cf. CYPR. ep. XLVI, 2. 300/301 cf. CYPR. unit. 3, 68 sqq.; ep. LXIII, 1. 309 cf. CYPR. laps. 31.

---

290 aut] uel e T 297 constat Y e 298 ipsis V 304 licet] om. a; add. sint V collecti] add. si V duo ... 305 sint] om. p T 307 pacificis V Dominum p R V; Dei a 310/311 perseuerabant V 311 medio a R 313 resoluit carceris claustra a 320/321 pluribus p a e V

mis, plusque impetrari posse paucorum concordia prece quam discordiosa oratione multorum.

13. Ideo et, cum orandi legem daret, addidit dicens: *'Et cum steteritis ad orationem, remittite si quid habetis aduersus aliquem, ut et Pater uester qui in caelis est remittat peccata uobis'*; et ad sacrificium cum dissensione uenientem reuocat ab altari et iubet prius concordare cum fratre, tunc cum pace redeuntem Deo munus offerre; quia nec ad Cain munera respexit Deus, neque enim habere pacatum Deum poterat qui cum V 222
330 fratre pacem per zeli discordiam non habebat. Quam sibi igitur pacem promittunt inimici fratrum? Quae sacrificia celebrare se credunt aemuli sacerdotum? Secum esse Christum, cum collecti fuerint, opinantur qui extra Christi ecclesiam colliguntur?

14. Tales etiam si occisi in confessione nominis fuerint, macula ista nec sanguine abluitur: inexpiables et grauis culpa discordiae nec passione purgatur. Esse martyr non potest qui in ecclesia non est; ad regnum peruenire non poterit qui eam quae regnatura est derelinquit. Pacem nobis Christus dedit, 340 concordem adque unanimes esse praecepit, dilectionis et caritatis foedera incorrupta adque inuiolata mandauit. Exhibere se non potest martyrem qui fraternam non tenuit caritatem. Docet hoc et contestatur Paulus apostolus, dicens: *Et si habuero fidem ita ut montes transferam, caritatem autem non 345 habeam, nihil sum; et si in cibos distribuero omnia mea, et si tradidero corpus meum ut ardeam, caritatem autem non habeam, nihil proficio. Caritas magnanima est, caritas benigna est; caritas non aemulatur, non inflatur, non irritatur, non agit perperam, non cogitat malum; omnia diligit, omnia credit, 350 omnia sperat, omnia sustinet. Caritas numquam excidet.* *'Numquam'* inquit *'excidet caritas'*: haec enim semper in regno erit, haec in aeternum, fraternitatis sibi cohaerentis unitate, dura-

---

323/325 Marc. 11, 25. 326/328 cf. Matth. 5, 23, 24. 328/330 cf. Gen. 4, 5 sqq. 339 cf. Ioh. 14, 27. 343/350 I Cor. 13, 2-8.

---

326 PELAGIVS II, ep. ad. episc. Histriae II, 24 (p. 110). 328 cf. CYPR. orat. 24 (285, 6 sqq.); mort. 17 (307, 27 sqq.). 335/336 cf. CYPR. unit. 19, 476/477; ep. LX, 4; LXXIII, 21.

---

321 pacificorum R 325 uobis peccata e Vg 327 iubet] add. hunc p T 329 placatum e Dominum V 334 colligunt R 339 dereliquit T; reliquit R 341 inuiolata] add. seruare e 342 tenet R e 346 meum] add. ita V 347 proficio] sum p Vg 348 non inflatur] om. e T; non inflammatur V 349 malum] add. non gaudet (super V) iniustitiam R V 349 omnia diligit] om. T 350 excidit e Vg

bit. Ad regnum caelorum non potest peruenire discordia ; ad
 praemium Christi, qui dixit : *'Hoc est mandatum meum ut diliga-*
 355 *tis inuicem quemadmodum dilexi uos'*, pertinere non poterit qui V 223
 dilectionem Christi perfida dissensione uiolauit. Qui caritatem
 non habet, Deum non habet ; Iohannis beati apostoli uox est :
Deus, inquit, dilectio est, et qui manet in Deo, in dilectione manet,
et Deus in illo manet. Cum Deo manere non possunt qui esse
 360 in ecclesia Dei unianimes noluerunt : ardeant licet flammis,
 et ignibus traditi uel obiecti bestiis animas suas ponant, non
 erit illa fidei corona sed poena perfidiae, nec religiosae uirtutis
 exitus gloriosus sed desperationis interitus. Occidi talis potest,
 coronari non potest. Sic se christianum esse profitetur quo-
 365 modo et Christum diabolus saepe mentitur, ipso Domino
 praemonente et dicente : *'Multi uenient in nomine meo dicen-*
tes : "Ego sum Christus", et multos fallent.' Sicut ille Christus
 non est, quamuis fallat in nomine, ita nec christianus uideri
 potest qui non permanet in euangelii eius et fidei ueritate.

370 **15.** Nam et prophetare et daemona excludere et uirtutes
 magnas in terris facere sublimis utique et admirabilis res est,
 non tamen regnum caeleste consequitur quisque in his omni-
 bus inuenitur, nisi recti et iusti itineris obseruatione gradiatur.
 Denuntiat Dominus et dicit : *'Multi mihi dicent in illo die :*
 375 *"Domine, Domine, nonne in tuo nomine prophetauimus et in*
tuo nomine daemona exclusimus et in nomine tuo uirtutes mag-
nas fecimus?" Et tunc dicam illis : "Numquam uos cognoui ;
recedite a me qui operamini iniustitiam." Iustitia opus est ut
 promereri quis possit Deum iudicem ; praeceptis eius et moni-
 380 tis obtemperandum est ut accipiant merita nostra mercedem. V 224
 Dominus in euangelio, cum spei et fidei nostrae uiam compen-
 dio breuiante dirigeret : *"Dominus Deus tuus, inquit, Dominus*
unus est, et diliges Dominum Deum tuum de toto corde tuo et de

---

354/355 Ioh. 15, 12.   358/359 I Ioh. 4, 16.   366/367 Matth. 24, 5.   374/378
 Matth. 7, 22.23.   382/385 Marc. 12, 29-31 + Matth. 22, 37-39.

358/360 DEFENS. liber scintill. III, 63 (C.C. CXVII, p. 17).   359 PELAGIVS
 II, ep. ad episc. Histriae II, 25 (p. 111).   363/364 cf. AVG. ep. CVIII, 9.

---

353 discordia] *add.* non a ; *add.* nec R e T   355 uos] *add.* ad regnum Dei a ; *add.*
 ad Deum R ; *add.* ad Christum T   poterit] *add.* ad praemium Christi Y e   358
 Deo, in dilectione] dilectione, in Deo T V Vg   359 et ... manet] *om.* a V   366
 ueniunt a   367 Christi R   368 nec] *add.* hic V   369 euangelio p R   374
 illa R e T V Vg   376/377 multas T Vg   378 me] *add.* omnes V   operaba-
 mini e   iniquitatem Y Vg   381 euangelio] *add.* suo V   cum spei] dicit,
 cum ipse R   382 redigeret p   inquit] *om.* R   Dominus?] Deus a Vg

tota anima tua et de tota uirtute tua.” Hoc primum, et secundum
 385 simile huic : “*Diliges proximum tuum tanquam te.*” In his
 duobus praeceptis tota lex pendet et prophetae. Vnitatem simul
 et dilectionem magisterio suo docuit; prophetas omnes et
 legem praeceptis duobus inclusit. Quam uero unitatem seruat,
 quam dilectionem custodit aut cogitat qui, discordiae furore
 390 uesanus, ecclesiam scindit, fidem destruit, pacem turbat, cari-
 tatem dissipat, sacramentum profanat ?

16. Malum hoc, fidelissimi fratres, iam pridem coeperat sed
 nunc creuit eiusdem mali infesta clades, exurgere ac pullulare
 plus coepit haereticae peruersitatis et schismatum uenenata
 395 perniciēs, quia et sic in occasu mundi oportebat, praenuntiante
 per apostolum nobis et praemonente Spiritu sancto : *In nouis-
 simis, inquit, diebus aderunt tempora molesta; erunt homines
 sibi placentes, superbi, tumidi, cupidi, blasphemi, parentibus
 indictoaudientes, ingrati, impii, sine adfectu, sine foedere, dela-
 400 tores, incontinentes, inimicos, bonum non amantes, proditores,
 procaces, stupore inflati, uoluptates magis quam Deum diligen-
 tes, habentes deformationem religionis, uirtutem autem eius ab-
 negantes. Ex his sunt qui repunt in domos et praedantur mulier-
 culas oneratas peccatis, quae ducuntur uariis desideriis, semper* V 225
 405 *discentes et numquam ad scientiam ueritatis peruenientes. Et
 quomodo Iamnes et Mambres restiterunt Mosi, sic et hi resistunt
 ueritati; sed non proficient plurimum, imperitia enim eorum
 manifesta erit omnibus, sicut et illorum fuit. Adimplentur quae-
 cumque praedicta sunt et, adpropinquante iam saeculi fine,
 410 hominum pariter ac temporum probatione uenerunt. Magis
 ac magis aduersario saeuiente, error fallit, extollit stupor,
 liuor incendit, cupiditas excaecat, deprauat impietas, superbia
 inflat, discordia exasperat, ira praecipitat.*

17. Non tamen nos moueat aut turbet multorum nimia et
 415 abrupta perfidia, sed potius fidem nostram praenuntiatae rei

---

385/386 Matth. 22, 40. 396/408 II Tim. 3, 1-9. 409 cf. I Petr. 4, 7.

---

408 cf. CYPR. mort. 25 (312, 24 sqq.); Fort. (praef.) I, 2-5; Dem. 3 (352, 22 sqq.), 23 (367, 21 sq.).

---

384 hoc] *add. est a* 385 simile] *add. est a e te] add. ipsum a T Vg* 392
 dilectissimi R V 393 exurgere] *et surgere p Y R V* 399 indictoaudientes]
 indicto non obediētes a; indicto inaudientes T; non obediētes Vg foedere]
 fide T 400 incontinentes] *inertes T* 401 magis uoluntates a Dominum p
 406 Iannes a T¹ V sic] *ita V Vg* resistunt] *resistent Y* 409 praedicata a
 410 probationes p a T V 415 praenunciata a R rei] *om. R*

ueritate corroboret : ut quidam tales esse coeperunt quia haec ante praedicta sunt, ita ceteri fratres ab eiusmodi caueant quia et haec ante praedicta sunt, instruente Domino et dicente : *'Vos autem cauete : ecce praedixi uobis omnia.'* Vitate, quaeso, uos eiusmodi homines, et a latere adque auribus uestris perniciosa conloquia uelut contagium mortis arcete, sicut scriptum est : *Saepe aures tuas spinis et noli audire linguam nequam* ; et iterum : *Corrumpunt ingenia bona confabulationes pessimae*. Docet Dominus et admonet a talibus recedendum : *'Caeci sunt, inquit, duces caecorum : caecus autem caecum ducens simul in foueam cadent.'* Auersandus est talis adque fugiendus quisque fuerit ab ecclesia separatus : peruersus est huiusmodi et peccat, et est a semetipso damnatus. An esse sibi cum Christo uidetur qui aduersum sacerdotes Christi facit, qui se a cleri eius et plebis societate secernit ? Arma ille contra ecclesiam portat, contra Dei dispositionem repugnat. Hostis altaris, aduersus sacrificium Christi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis episcopis et Dei sacerdotibus derelictis constituere audet aliud altare, precem alteram inlicitis uocibus facere, dominicae hostiae ueritatem per falsa sacrificia profanare, nec scire quoniam qui contra ordinationem Dei nititur ob temeritatis audaciam diuina animaduersione punitur.

440 **18.** Sic Chore et Dathan et Abiron, qui sibi contra Mosen et Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam uindicare conati sunt, poenas statim pro suis conatibus pependerit : terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stantes adque uiuentes recedentis soli hiatus absorbuit. Nec tantum eos, qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit, sed et ceteros ducentos quinquaginta participes eiusdem furoris et comites, qui coagulati cum isdem simul ad audaciam fuerant, exiens a Domino ignis properata ultione consumpsit : admonens

---

419 Marc. 13, 23.   422/423 Sir. 28, 24 (28).   423/424 I Cor. 15, 33.   425/426 Matth. 15, 14.   440/450 cf. Num. 16, 1-35.

427/428 cf. CYPR. ep. LXVIII, 4.   428/430 cf. CYPR. ep. LV, 24 ; LXIX, 8.   440/450 cf. CYPR. ep. III, 1 ; LXIX, 8.

---

416 ueritas roboret *p* ut] *add.* quoniam *T*   418 et] *om.* *p* *R*   420 adque] *add.* ab *e* *T* *V*   424 talibus] *add.* esse *V*   426 cadunt *a* *V* *g*   432 pro fide] *prouide* *a*   437 nec scire] nescire *p* *a* *T*²   438 temeritatis] *add.* suae *V*   441 sacerdotes *Y* *e* *R*   443 patuit] *add.* et *V*   444 solis *Y* ; solii *R*   hiatus *T* tantummodo *V*   447 fuerant] *add.* eiusdem dementiae *V*

scilicet et ostendens contra Deum fieri quicquid inprobi fuerint
 450 ad destruendam ordinationem Dei humana uoluntate conati.
 Sic et Ozias rex, cum turibulum ferens et contra legem Dei
 sacrificium sibi uiolenter adsumens, resistente sibi Azaria
 sacerdote, obtemperare nollet et cedere, diuina indignatione
 confusus et leprae uarietate in fronte maculatus est, ea parte V 227
 455 corporis notatus, offenso Domino, ubi signantur qui Dominum
 promerentur; et filii Aaron, qui inposuerunt altari ignem
 alienum quem non praeceperat Dominus, in conspectu statim
 Domini uindicantis extincti sunt.

19. Quos imitantur scilicet adque sectantur qui, Dei tradi-
 460 tione contempta, alienas doctrinas adpetunt et magisteria
 humanae institutionis inducunt; quos increpat Dominus et
 obiurgat in euangelio suo, dicens: *'Reicitis mandatum Dei ut
 traditionem uestram statuatis.'* Peius hoc crimen est quam quod
 admisisse lapsi uidentur, qui tamen in paenitentia criminis
 465 constituti Deum plenis satisfactionibus deprecantur. Hic ec-
 clesia quaeritur et rogatur, illic ecclesiae repugnatur; hic
 potest necessitas fuisse, illic uoluntas tenetur in scelere; hic
 qui lapsus est sibi tantum nocuit, illic qui haeresin uel schisma
 facere conatus est multos secum trahendo decipit; hic animae
 470 unius est damnum, illic periculum plurimorum. Certe peccasse
 se hic et intellegit et lamentatur et plangit, ille tumens in
 peccato suo et in ipsis sibi delictis placens a matre filios
 segregat, oues a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat;
 et cum lapsus semel peccauerit, ille cottidie peccat; postremo
 475 lapsus martyrium postmodum consecutus potest regni pro-
 missa percipere, ille si extra ecclesiam fuerit occisus ad eccle-
 siae non potest praemia peruenire.

20. Nec quisquam miretur, dilectissimi fratres, etiam de
 confessoribus quosdam ad ista procedere, inde quoque aliquos

---

451/456 cf. II Par. 26, 16-20.   456/458 cf. Leu. 10, 1.2.   462/463 Marc. 7, 9.

463/480 (PT) PELAGIVS II, ep. ad episc. Histriae II, 27 (p. 111).   475/476 cf.
 CYPR. laps. 13, 259/263; ep. XVIII, 2; LV, 4. 16 sq.; LX, 2.   476/477 cf.
 CYPR. unit. 14, 335/336; ep. LV, 17; LX, 4; LXXIII, 21; AVG. ep. CVIII, 9.

---

449 Dominum V   453 et cedere] et credere Y; et ceteri R   455 corporis]
 add. scilicet V   ubi ... Dominum] qua saluari obtemperantes Domino T et al.
 462 reicitis R   463 quod] add. hi qui sacrificauerunt T et al.   464 paeniten-
 tiam R   465 Dominum a V   hic ... 466 illic] illic ... hic (et sic deinceps) T et al.
 471 hic] ille T et al.   471, 474, 476 ille] hic T et al.   472 deliciis T   472/473
 filio segregato, uel R   478 etiam] add. et V   479 prosilire V

480 tam nefanda, tam grauia peccare. Neque enim confessio in- V 228
munem facit ab insidiis diaboli, aut contra temptationes et
pericula et incursus adque impetus saeculares adhuc in saeculo
positum perpetua securitate defendit : ceterum numquam in
confessoribus fraudes et stupra et adulteria postmodum uide-
485 remus, quae nunc in quibusdam uidentes ingemescimus et
dolemus. Quisque ille confessor est, Solomone maior aut mel-
lior aut Deo carior non est, qui tamen quamdiu in uis Domini
ambulauit tamdiu gratiam quam de Domino fuerat consecutus
obtinuit ; postquam dereliquit Domini uiam, perdidit et gra-
490 tiam Domini. Et ideo scriptum est : *Tene quod habes, ne alius
accipiat coronam tuam*, quod utique Dominus non minaretur
auferri posse coronam iustitiae, nisi quia recedente iustitia
recedat necesse est et corona.

21. Confessio exordium gloriae est non meritum iam coro-
495 nae, nec perficit laudem sed initiat dignitatem ; cumque
scriptum sit : *Qui perseuerauerit usque ad finem hic saluus erit*,
quicquid ante finem fuerit, gradus est quo ad fastigium salutis
ascenditur, non terminus quo iam culminis summa teneatur.
Confessor est : sed post confessionem periculum maius est,
500 quia plus aduersarius prouocatus est ; confessor est : hoc magis
stare debet cum Domini euangelio, per euangelium gloriam
consecutus a Domino. Cui multum datur multum quaeritur ab
eo, et cui plus dignitatis adscribitur plus de illo exigitur ser- V 229
uitutis. Nemo per confessoris exemplum pereat, nemo iniusti-
505 tiam nemo insolentiam nemo perfidiam de confessoris moribus
discat ; confessor est : sit humilis et quietus, sit in actu suo
cum disciplina modestus ut, qui Christi confessor dicitur,
Christum quem confitetur imitetur. Nam cum dicat ille : *Qui
se extollit humiliabitur et qui humiliat se exaltabitur*, et ipse
510 a Patre exaltatus sit quia se in terris sermo et uirtus et sapientia
Dei Patris humiliauit, quomodo potest extollentiam dili-

486/490 cf. I Reg. 11, 9 sqq. ; II Esd. 13, 26 sq. 490/491 Apoc. 3, 11. 496
Matth. 10, 22 et 24, 13. 502/504 cf. Luc. 12, 48. 508/509 Luc. 14, 11 et 18,
14 (cf. Matth. 23, 12). 510/511 cf. Apoc. 19, 13 ; I Cor. 1, 24.

---

500 cf. CYPR. ep. XIII, 2 sqq. 500/502 cf. CYPR. ep. XXXVI, 2 ; laps. 20,
413/414.

---

480 nefaria tamque V 487 Deo] eo T 489 Domini uiam] uiam Domini
a e ; diu fama R 490 et ideo] sicut V est] add. et excitauit Dominus Satanam
ipsi Solomoni (I Reg. 11, 14 uel 23 ; cf. Cypr. *Quir.* III 80 ; *Dom. Orat.* 25) ; et ideo
in Apocalypsi Dominus ad Iohannem grauiter comminatur V 491 nominare-
tur a 494 iam] om. V 495 initiat] inhiat p 496 ad] in p e T Vg 497
gratum a 500 plus] pius R hoc] om. T 502 quaeretur p Y R T Vg
506 sit pr.] si R 508 quem confitetur] confitentem p 510 quia] qui e 510/
511 patientia T¹

gere qui et nobis humilitatem sua lege mandauit, et ipse a Patre amplissimum nomen praemio humilitatis accepit? Confessor est Christi : sed si non postea blasphemetur per
 515 ipsum maiestas et dignitas Christi. Lingua Christum confessa non sit maledica, non turbulenta, non conuiciis et litibus perstrepens audiatur, non contra fratres et Dei sacerdotes, post uerba laudis, serpentis uenena iaculetur. Ceterum si culpabilis et detestabilis postmodum fuerit, si confessionem suam mala
 520 conuersione prodegerit, si uitam suam turpi foeditate maculauerit, si ecclesiam denique ubi confessor factus est derelinquens, et unitatis concordiam scindens, fidem primam perfidia posteriore mutauerit, blandiri sibi per confessionem non potest quasi electus ad gloriae praemium, quando ex hoc ipso magis
 525 creuerint merita poenarum.

22. Nam et Iudas inter apostolos Dominus elegit, et tamen Dominum Iudas postmodum prodidit; non tamen idcirco apostolorum firmitas et fides cecidit quia proditor Iudas ab eorum societate defecit. Sic et hic : non statim confessorum
 530 sanctitas et dignitas conminuta est quia quorundam fides fracta est. Beatus apostolus loquitur in epistula sua, dicens : V 230
Quid enim si exciderunt a fide quidam illorum? Numquid infidelitas illorum fidem Dei euacuabit? Absit : est enim Deus uerax, omnis autem homo mendax. Stat confessorum pars maior
 535 et melior in fidei suae robore et in legis ac disciplinae dominicae ueritate, nec ab ecclesiae pace discedunt qui se in ecclesia gratiam consecutos de Dei dignatione meminerunt; adque hoc ipso ampliorem consecuntur fidei suae laudem quod ab eorum perfidia segregati, qui iuncti confessionis consortio fuerunt,
 540 a contagione criminis recesserunt. Vero inluminati euangelii lumine, pura et candida Domini luce radiati, tam sunt in conseruanda Christi pace laudabiles quam fuerunt in diaboli congressione uictores.

23. Opto equidem, dilectissimi fratres, et consulo pariter et
 545 suadeo ut, si fieri potest, nemo de fratribus pereat, et con-

---

512/513 cf. Phil. 2, 8.9.   526/527 cf. Marc. 3, 19.   532/534 Rom. 3, 3.4.

---

538 cf. CYPR. ep. XLVI, 1; LI, 1; LIII, 4.

---

518 laudis] *add.* et confessionis V   519 et detestabilis] *om.* p V   520 prodegerit] prodiderit e; *om.* R   521 denique] *add.* ipsam V   531 fracta] peracta a
 531 apostolus] *add.* Paulus V   533 euacuauit Y² R T V   535 in *alt.*] *om.* V
 lege p²   disciplina p   536 ueritatis p   537 atqui V   538 ampliorem] maiorem V   laudem] *add.* immo ampliorem V   540 contagio p e T   544 Opto] Hortor V

sentientis populi corpus unum gremio suo gaudens mater
 includat. Si tamen quosdam schismatum duces et dissensionis
 auctores, in caeca et obstinata dementia permanentes, non
 potuerit ad salutis uiam consilium salubre reuocare, ceteri
 550 tamen uel simplicitate capti, uel errore inducti, uel aliqua
 fallentis astutiae calliditate decepti, a fallaciae uos laqueis
 soluite; uagantes gressus ab erroribus liberate; iter rectum
 uiae caelestis adgnoscite. Contestantis apostoli uox est: *Praeci-*
pimus uobis, inquit, *in nomine Domini Iesu Christi ut recedatis*
 555 *ab omnibus fratribus ambulanti- bus inordinate et non secundum*
traditionem quam acceperunt a nobis; et iterum dicit: *Nemo* V 231
uos decipiat inanibus uerbis: propterea enim uenit ira Dei
super filios contumaciae. Nolite ergo esse participes eorum. Recedendum est a delinquentibus uel immo fugiendum ne, dum
 560 quis male ambulanti- bus iungitur et per itinera erroris et crimi-
 nis graditur, a uia ueri itineris exerrans pari crimine et ipse
 teneatur. Unus Deus est et Christus unus, et una ecclesia eius
 et fides una, et plebs in solidam corporis unitatem concordiae
 glutino copulata. Scindi unitas non potest nec corpus unum
 565 discidio compaginis separari, diuulsis laceratione uisceribus
 in frusta discerpi; quicquid a matrice discesserit, seorsum
 uiuere et spirare non poterit: substantiam salutis amittit.

24. Monet nos Spiritus sanctus et dicit: *Quis est homo qui*
uult uitam et amat uidere dies optimos? Contine linguam tuam
 570 *a malo et labia tua ne loquantur insidiose; declina a malo*
et fac bonum, quaere pacem et sequere eam. Pacem quae-
 rere debet et sequi filius pacis, a dissensionis malo continere
 linguam suam debet qui nouit et diligit uinculum caritatis.
 Inter sua diuina mandata et magisteria salutaria, passioni iam
 575 proximus, Dominus addidit dicens: *'Pacem uobis dimitto,*

553/556 II Thess. 3, 6. 556/558 Eph. 5, 6.7. 562/564 cf. Eph. 4, 5.6.
 568/571 Ps. 33, 13-15. 575/576 Ioh. 14, 27.

---

559 sqq. cf. CYPR. laps. 34, 658 sqq. 563 sqq. cf. CYPR. ep. LXVI, 8. 566/
 567 cf. CYPR. unit. 5, 141/142. 571/572 DEFENS. liber scintill. II, 54 (C.C.
 CXVII, p. 12). 572/573 DEFENS. liber scintill. I, 46 (C.C. CXVII, p. 7).

---

548 in] *om. p a* 553 uiae] *uitae T*; hinc *uitae p* adgnoscite] *assumite e*
 554 Domini] *add. nostri a T V Vg*; *add. Dei R* 556 accepistis *a* 561 trahitur
a 563 plebs] *add. una T V* in] *om. p* solida *p T* et corporis *p* uni-
 tatem] *unitate p T*; firmitatem *V* 564 unitas] *diuinitas Y* 565 separari] *add.*
nec R T² V 566 frustra *R T* 568 nos] *add. in Psalmis V* 570 insidiose]
iniquitatem p; dolum *T Vg* 571 sequere] *consequeris e*; consequere *V* 572
 filios *a* 574 sua] *add. denique V* 575 dimitto uobis *e T*

pacem meam do uobis. Hanc nobis hereditatem dedit, dona omnia suae pollicitationis et praemia in pacis conseruatione promisit. Si heredes Christi sumus, in Christi pace maneamus; si filii Dei sumus, pacifici esse debemus: *'Beati, inquit, pacifici,*
 580 *quoniam ipsi filii Dei uocabuntur.'* Pacificos esse oportet Dei filios, corde mites, sermone simplices, adfectione concordēs, V 232 fideliter sibi unianimitatis nexibus cohaerentes.

25. Haec unianimitas sub apostolis olim fuit: sic nouus credentium populus Domini mandata custodiens caritatem
 585 suam tenuit. Probat scriptura quae dicit: *Turba autem eorum qui crediderant anima ac mente una agebant,* et iterum: *Et erant perseuerantes omnes unianimes in oratione cum mulieribus et Maria, quae fuerat mater Iesu, et fratribus eius.* Et ideo efficacibus precibus orabant, ideo impetrare cum fiducia
 590 poterant quodcumque de Dei misericordia postulabant.

26. In nobis uero sic unianimitas deminuta est ut et largitas operationis infracta est. Domos tunc et fundos uenundabant et thesauros sibi in caelo reponentes, distribuenda in usus indigentium pretia apostolis offerebant. At nunc de patrimonio
 595 nec decimas damus et, cum uendere iubeat Dominus, emimus potius et augemus. Sic in nobis emarcuit uigor fidei, sic credentium robur elanguit, et idcirco Dominus, tempora nostra respiciens, in euangelio suo dicit: *'Filius hominis cum uenerit, putas inueniet fidem in terra?'* Videmus fieri quod ille prae-
 600 dixit: in Dei timore, in lege iustitiae, in dilectione, in opere fides nulla est. Nemo futurorum metum cogitat; diem Domini et iram Dei et incredulis uentura supplicia et statuta perfidis aeterna tormenta nemo considerat. Quicquid metueret conscientia nostra si crederet, quia non credit, omnino nec metuit;
 605 si autem crederet, et caueret; si caueret, euaderet.

27. Excitemus nos quantum possumus, dilectissimi fratres, et somno inertiae ueteris abrupto ad obseruanda et gerenda

---

579/580 Matth. 5, 9. 585/586 Act. 4, 32. 586/588 Act. 1, 14. 592/594
 cf. Act. 4, 34.35. 593 cf. Matth. 6, 20. 595 cf. Matth. 19, 21. 598/599
 Luc. 18, 8. 606/608 cf. I Thess. 5, 6.

---

576 hereditatem] *add.* Christus V 577 conuersatione a 585 scriptura] *add.*
 diuina V 586 ac] et p e T 587 omnes] *om. e* 589 orabant ideo] *orantes*
 Deum p 591 diminuta p a e; Domini R et ut R 592 est] *sit p a T* 595
 iubeatur domus a 600 et in dilectione et T 601 metu p a cogitat] *add.*
 nemo cogitat T 604 nec] non e si autem] salutem a 605 crederes ...
 caueres ... euaderes p et euaderet a e R

Domini praecepta uigilemus. Simus tales quales esse nos ipse ^{V 233}
 praecepit, dicens : *'Sint lumbi uestri adcincti et lucernae ar-*
⁶¹⁰ *dentes, et uos similes hominibus expectantibus dominum suum*
 quando ueniat a nuptiis ut, cum uenerit et pulsauerit, aperiant
 ei. Beati serui illi quos adueniens Dominus inuenerit uigilantes.'
 Adcinctos nos esse oportet ne, cum expeditionis dies uenerit,
 inpeditos et implicitos adprehendat. Luceat in bonis operibus
⁶¹⁵ nostrum lumen et fulgeat, ut ipse nos ad lucem claritatis
 aeternae de hac saeculi nocte perducatur. Expectemus solliciti
 semper et cauti aduentum Domini repentinum ut, quando ille
 pulsauerit, euigilet fides nostra, uigilantiae praemium de Do-
 mino receptura. Si haec mandata seruentur, si haec monita
⁶²⁰ et praecepta teneantur, opprimi dormientes diabolo fallente
 non possumus : serui uigiles Christo dominante regnabimus.

DE ECCLESIAE CATHOLICAE VNITATE EXPLICIT.

609/612 Luc. 12, 35-37.   614/615 Matth. 5, 16.

---

608 tales] stabiles T   609 praecincti a T Vg   614 inpeditos] add. nos V
 615 ipsum Y a e ; ipsut R

INDEX

LOCORVM SACRAE SCRIPTVRAE

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Genesis :				
3, 1 sqq.	cf. <i>unit.</i>		14 sqq.	249
3, 14	cf. <i>laps.</i>		209/210	226
3, 14.15	<i>Quir.</i> II	VIII	13/18	41
3, 16	<i>Quir.</i> III	XXXII	2/4	125
3, 17-19	<i>Quir.</i> III	LVIII	4/10	143
4, 5 sqq.	cf. <i>unit.</i>		328/330	259
5, 24	<i>Quir.</i> III	LVIII	11/12	144
6, 5	cf. <i>laps.</i>		386/387	232
6, 8 sq.	cf. <i>laps.</i>		386/387	232
7, 23	cf. <i>unit.</i>		150/151	253
12, 1-3	<i>Quir.</i> I	XXI	2/7	21
15, 6	<i>Quir.</i> I	V	8/9	10
	<i>Quir.</i> III	XLII	3/4	133
19, 24	<i>Quir.</i> III	XXXIII	6/7	128
21, 2.3	cf. <i>Quir.</i> I	XX	12/14	20
22, 1.2	<i>Quir.</i> III	XV	2/5	106
22, 11.12	<i>Quir.</i> II	V	2/6	33
	<i>Quir.</i> III	XX	8/12	114
24	cf. <i>Quir.</i> III	LXII	4/5	153
25, 23	<i>Quir.</i> I	XVIII	4/6	19
27, 27-29	<i>Quir.</i> I	XXI	8/13	21
28, 11-13.18	cf. <i>Quir.</i> II	XVI	28	52
29.30	cf. <i>Quir.</i> I	XX	15/17	20
31, 11.13	<i>Quir.</i> II	V	7/9	34
35, 1	<i>Quir.</i> II	VI	2/4	35
38, 14.15	<i>Quir.</i> III	XXXVI	15/17	131
48, 17-19	<i>Quir.</i> I	XXI	14/21	21
49, 8-12	<i>Quir.</i> I	XXI	22/30	22
Exodus :				
1, 12	<i>Fort.</i>	X	19/20	199
3, 2	<i>Quir.</i> III	CI	9/10	172
3, 2-6	<i>Quir.</i> II	XVIII	33/41	56
4, 11.12	<i>Fort.</i>	X	36/39	200
12, 3	<i>Quir.</i> II	XV	18/19	49
12, 5-11	<i>Quir.</i> II	XV	19/30	49
12, 11	<i>Quir.</i> III	XI	10/12	99
12, 13	<i>Quir.</i> II	XXII	10/12	61
12, 46	<i>Quir.</i> III	LXXXVI	4/5	164
	<i>unit.</i>		209/210	255
13, 21	<i>Quir.</i> II	V	9/11	34
14, 11-14	<i>Fort.</i>	VII	12/17	195
14, 19	<i>Quir.</i> II	V	11/12	34
17, 9.11-14	<i>Quir.</i> II	XXI	11/23	59
17, 11-14	<i>Fort.</i>	VIII	36/44	197
17, 12	cf. <i>Quir.</i> II	XVI	33	52
19, 10.11	<i>Quir.</i> II	XXV	3/6	62
19, 15	<i>Quir.</i> III	XXXII	34/35	127
19, 18	<i>Quir.</i> III	CI	2/3	171
20, 4	<i>Quir.</i> III	LVIII	23/24	148
	<i>Fort.</i>	I	15/16	188
20, 7	<i>Quir.</i> III	XII	6	104
20, 23	<i>Quir.</i> III	LVIII	22/23	148
22, 19 (20)	<i>Fort.</i>	III	1	189
	<i>laps.</i>		140/141	224
22, 21-23 (22-24)	<i>Quir.</i> III	CXIII	4/7	175
22, 27 (28)	<i>Quir.</i> III	XIII	2/3	104

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Exodus :				
23, 7	<i>Quir.</i> II	XIII	18/19	48
23, 20.21	<i>Quir.</i> II	V	13/16	34
26, 35	<i>Quir.</i> I	XX	29	20
32, 1	<i>Quir.</i> I	I	3/5	6
32, 6	<i>Quir.</i> III	LX	4/5	150
32, 31-33	<i>Quir.</i> I	I	6/10	6
	<i>Fort.</i>	III	2/6	189
	<i>laps.</i>		373/377	231
33, 11	cf. <i>laps.</i>		377	231
40, 4	cf. <i>Quir.</i> I	XX	29	20
Leuiticus :				
7, 19b.20	<i>laps.</i>		302/305	229
7, 20	<i>Quir.</i> III	XCIII	2/4	167
10, 1.2	cf. <i>unit.</i>		456/458	263
19, 13	<i>Quir.</i> III	LXXXI	2/3	163
19, 26b	<i>Quir.</i> III	LXXXII	2	163
19, 27a	<i>Quir.</i> III	LXXXIII	2	163
19, 27b	<i>Quir.</i> III	LXXXVIII	2	164
	cf. <i>laps.</i>		100	223
	<i>laps.</i>		589/590	238
19, 32	<i>Quir.</i> III	LXXXV	2	164
24, 13.14	<i>Quir.</i> III	XIII	5/9	104
Numeri :				
16, 1-35	cf. <i>unit.</i>		440/450	262
17, 25 (17, 10)	<i>Quir.</i> III	XVIII	12	105
22, 28-30	<i>Fort.</i>	X	41/42	200
23, 19	<i>Quir.</i> II	XX	23/24	59
23, 24	<i>Quir.</i> I	XXI	31/32	22
24, 7-9	<i>Quir.</i> II	X	5/12	42
24, 17	<i>Quir.</i> II	X	4/5	42
Deuteronomium :				
4, 10	<i>Quir.</i> III	XX	14/16	114
5, 4	cf. <i>laps.</i>		377	231
5, 7	<i>Fort.</i>	II	3/4	188
6, 5	<i>Quir.</i> III	XVIII	2/3	112
6, 13	<i>Quir.</i> III	X	21/22	98
	<i>Fort.</i>	II	2/3	188
	<i>laps.</i>		136	224
13, 4b	<i>Quir.</i> III	XV	5/7	106
	<i>Fort.</i>	VIII	3/5	197
13, 7.9-11	<i>Fort.</i>	V	4/12	191
13, 13.14	<i>Fort.</i>	V	14/16	192
13, 15-19	<i>Fort.</i>	V	14/21	192
18, 17-19	<i>Quir.</i> I	XVIII	4/8	18
23, 20 (19)	<i>Quir.</i> III	XLVIII	8/9	137
23, 22 (21)	<i>Quir.</i> III	XXX	3/6	124
23, 24 (23)	<i>Quir.</i> III	XXX	6/7	124
25, 9	cf. <i>Quir.</i> II	XVIII	23	56
27, 8	<i>Quir.</i> II	XVI	13	51
28, 44	<i>Quir.</i> I	XXI	32/33	22
28, 66	<i>Quir.</i> II	XX	6/7	57
30, 6	<i>Quir.</i> I	VIII	7/9	12
30, 15	<i>Quir.</i> III	LII	3/4	139
30, 19	<i>Quir.</i> III	LII	4	139

INDEX LOCORVM S. SCRIPTVRAE

273

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Deuteronomium :				
32, 17	<i>Quir.</i> I	I	10/11	6
	<i>Fort.</i>	III	4	189
32, 39	<i>Fort.</i>	II	4/6	188
33, 9	<i>Fort.</i>	VI	7/9	193
34, 10	cf. <i>laps.</i>		377	231
Iosue :				
2, 18.19	<i>unit.</i>		204/207	255
5, 2	<i>Quir.</i> I	VIII	9/11	12
5, 13-15	<i>Quir.</i> II	XVIII	25/31	56
24, 26.27	<i>Quir.</i> II	XVI	14/19	51
Iudices :				
2, 11-13	<i>Quir.</i> I	I	11/15	6
10, 6	<i>Quir.</i> I	I	15/16	6
Ruth :				
4, 7.8	cf. <i>Quir.</i> II	XVIII	23	56
I Samuel :				
1, 2	cf. <i>Quir.</i> I	XX	18/19	20
1, 20	cf. <i>Quir.</i> I	XX	19/20	20
2, 3	<i>Quir.</i> III	III	6/7	92
2, 4	<i>Quir.</i> III	III	8/9	92
2, 5	<i>Quir.</i> I	XX	23/24	20
	cf. <i>Fort.</i>	XI	96	205
2, 25	<i>Quir.</i> III	XXXVIII	9/11	123
	<i>Fort.</i>	III	18/20	191
2, 35.36	<i>Quir.</i> I	XVII	6/10	18
6, 14	cf. <i>Quir.</i> II	XVI	36	52
7, 12	cf. <i>Quir.</i> II	XVI	43	53
16, 7	<i>Quir.</i> III	LVI	6/7	142
	<i>laps.</i>		537/538	236
17, 49	<i>Quir.</i> II	XVI	39	52
21, 5	<i>Quir.</i> III	XXXII	35/38	127
II Samuel :				
7, 4.5	<i>Quir.</i> I	XV	3/5	16
	<i>Quir.</i> II	XI	3/5	43
7, 12-14	<i>Quir.</i> I	XV	12/14	16
	<i>Quir.</i> II	XI	5/10	43
7, 16	<i>Quir.</i> I	XV	9/11	16
	<i>Quir.</i> II	XI	10/11	43
I Regum :				
11, 4	<i>Quir.</i> III	LXII	18/19	154
11, 9 sqq.	cf. <i>unit.</i>		486/490	264
11, 14	<i>Quir.</i> III	LXXX	5	162
11, 31.32.36	<i>unit.</i>		179/183	254
19, 10	<i>Quir.</i> I	II	11/14	7
II Paralipom. (Chronic.) :				
15, 2	<i>Quir.</i> III	XXVII	718	122
	<i>Fort.</i>	VIII	4/5	195
26, 16-20	cf. <i>unit.</i>		451/456	263
I Esdras :				
9, 2	cf. <i>Quir.</i> III	LXII	6/8	153

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
II Esdras :				
9, 26	<i>Quir.</i> I	II	15/17	7
13, 26 sq.	cf. <i>unit.</i>		486/490	264
Tobias :				
2, 2	<i>Quir.</i> III	I	28/32	81
2, 14 (22)	<i>Quir.</i> III	VI	30	95
4, 5-11 (6-12)	<i>Quir.</i> III	I	32/43	82
4, 12 (13)	<i>Quir.</i> III	LXII	2/4	153
12, 8 sq.	cf. <i>laps.</i>		684	240
12, 15	<i>Quir.</i> I	XX	28/29	20
13, 6	<i>Fort.</i>	XI	86/87	205
Iob :				
<i>passim</i>	cf. <i>laps.</i>		390/392	232
1, 8 (LXX)	<i>Quir.</i> III	XIII	7/9	105
1, 21.22	<i>Quir.</i> III	VI	9/13	94
2, 9.10	<i>Quir.</i> III	XIII	3/7	105
14, 4.5 (LXX)	<i>Quir.</i> III	LIII	2/3	141
29, 12.13	<i>Quir.</i> III	CXIII	9/11	176
29, 12.13.15.16	<i>Quir.</i> III	I	25/28	81
Psalmi :				
1, 1	cf. <i>unit.</i>		255	257
1, 2	<i>Quir.</i> III	CXX	3/4	179
1, 5	<i>Quir.</i> III	XXXI	5/7	125
2, 1-3	<i>Quir.</i> I	XIII	3/7	15
	<i>Quir.</i> III	CXVIII	3/7	178
2, 6.7a	<i>Quir.</i> II	XXVIII	12/13	68
2, 7.8	<i>Quir.</i> II	VIII	3/5	40
2, 10	<i>Quir.</i> III	CXII	5/6	175
2, 11	<i>Quir.</i> III	XX	13/14	114
2, 12	<i>Quir.</i> III	LXVI	7/9	156
3, 6	<i>Quir.</i> II	XXIII	6/7	62
4, 6	<i>Quir.</i> I	XVI	12/13	17
5, 3-5	<i>Quir.</i> II	XXVIII	28/30	69
6, 6	<i>Quir.</i> III	CXIII	3	176
14, 5	<i>Quir.</i> III	XLVIII	2/4	137
15, 10	<i>Quir.</i> II	XXIII	3/4	62
17, 26.27	<i>Quir.</i> III	XCXV	9/10	168
17, 44	<i>Quir.</i> I	XXI	35/36	22
18, 6.7	<i>Quir.</i> II	XVIII	9/12	55
18, 10	<i>Quir.</i> III	XX	125/126	118
18, 13	<i>Quir.</i> III	LVI	9/10	142
19, 8.9	<i>Fort.</i>	X	7/9	199
21, 7-9	<i>Quir.</i> II	XIII	23/26	46
21, 16	<i>Quir.</i> II	XIII	27/28	46
21, 17-23	<i>Quir.</i> II	XX	8/15	58
21, 28.29	<i>Quir.</i> II	XXVIII	13/16	68
23, 3-4	<i>Quir.</i> III	LXXVIII	6/7	162
23, 3-6	<i>Quir.</i> II	XVIII	12/17	52
23, 7-10	<i>Quir.</i> II	XXVIII	17/22	68
24, 4.5	<i>Quir.</i> II	VII	16/18	39
26, 3.4	<i>Fort.</i>	X	14/17	199
27, 4.5	<i>Quir.</i> I	III	26/28	9
29, 4	<i>Quir.</i> II	XXIII	5	62
29, 10	<i>Quir.</i> III	CXIII	4	176
32, 6	<i>Quir.</i> II	III	3/4	31

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Psalmi :				
33, 2	<i>Quir.</i> III	XIII	10/11	105
33, 9-11	<i>Quir.</i> I	XXII	14/17	25
33, 10	<i>Quir.</i> III	XX	124/125	118
33, 13.14	<i>Quir.</i> III	XIII	3/5	104
33, 13-15	<i>unit.</i>		568/571	266
33, 19	<i>Quir.</i> III	V	13	93
	<i>Quir.</i> III	VI	6/7	94
33, 20	<i>Quir.</i> III	VI	8/9	94
36, 25.26	<i>Quir.</i> III	I	60/63	83
40, 2	<i>Quir.</i> III	I	63/65	83
44, 2	<i>Quir.</i> II	III	2/3	31
44, 2-5	<i>Quir.</i> II	XXVIII	22/28	69
44, 7.8	<i>Quir.</i> II	VI	29/32	36
44, 10-12	<i>Quir.</i> II	XXVIII	32/35	69
45, 11	<i>Quir.</i> II	VI	32/33	36
49, 1-6	<i>Quir.</i> II	XXVIII	5/11	66
49, 13-15	<i>Quir.</i> I	XVI	7/10	17
49, 14.15	<i>Quir.</i> III	XXX	8/9	124
49, 16.17	<i>Quir.</i> III	LXVI	10/12	156
49, 18	<i>Quir.</i> III	LXVIII	6/7	157
49, 20	<i>Quir.</i> III	CVII	3/5	174
49, 23	<i>Quir.</i> I	XVI	10/11	17
50, 7	<i>Quir.</i> III	LIII	4/5	141
50, 19	<i>Quir.</i> III	VI	5/6	94
52, 6	<i>Quir.</i> III	LV	2/3	142
55, 12	<i>Quir.</i> III	X	7/8	97
61, 2	<i>Quir.</i> III	X	8/9	98
67, 2-8	<i>Quir.</i> II	XXVIII	15/25	66
67, 5	<i>Quir.</i> II	VI	35/37	36
67, 6	<i>Quir.</i> III	CXIII	11/12	176
67, 7	<i>Quir.</i> III	LXXXVI	13	165
	<i>unit.</i>		214	255
71, 1.2	<i>Quir.</i> II	XXX	2/3	70
	<i>Quir.</i> III	XXXIII	8/9	128
73, 12	<i>Quir.</i> II	XXVIII	36/37	70
81, 1	<i>Quir.</i> II	VI	52	37
81, 3	<i>Quir.</i> III	V	23/24	94
81, 5	<i>Quir.</i> I	III	28/29	9
	<i>Quir.</i> II	VI	34/35	36
81, 6.7	<i>Quir.</i> II	VI	53/54	37
81, 8	<i>Quir.</i> II	XXVIII	25/26	67
83, 2.3	<i>Quir.</i> III	LVIII	23/25	145
87, 10	<i>Quir.</i> II	XX	22	58
88, 28-34	<i>Quir.</i> II	I	23/30	29
88, 31-33	<i>laps.</i>		116/119	224
88, 33-34	<i>Quir.</i> III	LVII	3/5	143
95, 5	<i>Quir.</i> III	LVIII	21/22	148
96, 1	<i>Quir.</i> II	XXVIII	31/32	69
106, 20	<i>Quir.</i> II	III	7	31
109, 1.2	<i>Quir.</i> II	XXVI	12/15	63
109, 3.4	<i>Quir.</i> I	XVII	3/5	17
110, 10	<i>Quir.</i> III	XX	3	114
111, 9	<i>Quir.</i> III	I	65/66	84
115, 6	<i>Quir.</i> III	XVI	17	108
	<i>Fort.</i>	XII	26/27	212
117, 6.7	<i>Quir.</i> III	X	9/10	98
	<i>Fort.</i>	X	6/7	199

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Psalmi :				
117, 8,9	<i>Quir.</i> III	X	11/12	98
117, 18	<i>Quir.</i> III	LVII	2/3	143
117, 22-26	<i>Quir.</i> II	XVI	5/9	51
117, 26	<i>Quir.</i> II	V	19/20	34
118, 1.2	<i>Quir.</i> III	XVI	78/80	111
	<i>Fort.</i>	XII	32/34	213
118, 120	<i>Quir.</i> II	XX	16	58
125, 5.6	<i>Quir.</i> III	XVI	18/20	108
	<i>Fort.</i>	XII	28/31	212
131, 11	<i>Quir.</i> II	XI	15/17	44
132, 1	<i>Quir.</i> III	LXXXVI	6/7	164
134, 15-18	<i>Quir.</i> III	LVIII	17/20	147
	<i>Fort.</i>	I	3/6	187
138, 16	<i>laps.</i>		536/537	236
140, 2	<i>Quir.</i> II	XX	17	58
Prouerbia :				
1, 28,29	<i>Quir.</i> I	III	24/26	8
3, 11.12	<i>Quir.</i> III	LXVI	5/7	156
3, 28	<i>Quir.</i> III	I	51/52	83
8, 22-31	<i>Quir.</i> II	I	3/14	28
9, 1	cf. <i>Quir.</i> I	XX	32/33	21
	cf. <i>Fort.</i>	XI	96	205
9, 1-6	<i>Quir.</i> II	II	4/11	30
9, 8	<i>Quir.</i> III	CII	3/4	172
10, 9	<i>Quir.</i> III	LIII	7/8	140
10, 19	<i>Quir.</i> III	CIII	2/3	172
11, 26	<i>Quir.</i> III	LXI	4/6	151
12, 16	<i>Quir.</i> III	VIII	4/5	96
12, 22	<i>Quir.</i> III	CIII	2	172
13, 24	<i>Quir.</i> III	CV	3	173
14, 25	<i>Quir.</i> III	XVI	2/3	107
15, 3	<i>Quir.</i> III	LVI	2/3	142
15, 27a	<i>Quir.</i> III	I	47	82
16, 32	<i>Quir.</i> III	VIII	2/4	96
19, 17	<i>Quir.</i> III	I	44/45	82
	cf. <i>laps.</i>		692/693	241
20, 7	<i>Quir.</i> III	I	55/56	83
20, 13	<i>Quir.</i> III	CVII	2/3	173
20, 22	<i>Quir.</i> III	CVI	3/4	173
21, 1	<i>Quir.</i> III	LXXX	9	163
21, 13	<i>Quir.</i> III	I	53/54	83
23, 9	<i>Quir.</i> III	L	2/4	138
23, 13	<i>Quir.</i> III	CV	3/4	173
24, 15	<i>Quir.</i> III	XCV	2/3	168
25, 21.22	<i>Quir.</i> III	I	47/49	82
26, 27	<i>Quir.</i> III	CVIII	2/3	174
28, 14	<i>Quir.</i> III	XX	5/6	114
28, 27	<i>Quir.</i> III	I	45/46	82
28, 28	<i>Quir.</i> III	VI	31/32	96
Ecclesiastes :				
1, 14	<i>Quir.</i> III	XI	8/9	99
5, 3	<i>Quir.</i> III	XXX	2/3	124
5, 9	<i>Quir.</i> III	LXI	3/4	151
7, 16	<i>Quir.</i> III	LIII	8/9	140
10, 9.10	<i>Quir.</i> III	LXXXVI	3/4	164

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Canticum Canticorum :				
6, 9	<i>unit.</i>		102/104 (TR)	252
Sapientia :				
1, 1	<i>Quir.</i> III	LIII	6/7	140
2, 12-17	<i>Quir.</i> II	XIII	2/11	47
2, 19-22	<i>Quir.</i> II	XIII	11/15	48
3, 4-6	<i>Fort.</i>	XII	4/9	211
3, 4-7a.8	<i>Quir.</i> III	XV	8/14	106
3, 8	<i>Fort.</i>	XII	9/10	212
3, 11	<i>Quir.</i> III	LXVI	13	156
4, 11	<i>Quir.</i> III	LVIII	21/22	144
4, 14	<i>Quir.</i> III	LVIII	22	144
5, 1-9	<i>Quir.</i> III	XVI	3/16	107
	<i>Fort.</i>	XII	12/25	212
6, 5b.6	<i>Quir.</i> III	CXII	3/5	175
13, 1-4	<i>Quir.</i> III	LVIII	10/16	147
	<i>Fort.</i>	I	17/22	188
15, 15-17	<i>Quir.</i> III	LVIII	2/10	146
	<i>Fort.</i>	I	7/15	187
Sirach (Ecclesiasticus) :				
1, 14 (16)	<i>Quir.</i> III	XX	4	114
3, 21 (22)	<i>Quir.</i> III	LIII	9/10	140
3, 30 (33)	<i>Quir.</i> III	I	49/50	83
4, 10.11	<i>Quir.</i> III	CXIII	2/3	175
4, 29 (34)	<i>Quir.</i> III	XCVI	2/3	168
5, 4	<i>Quir.</i> III	XXXV	3/4	129
5, 7 (8.9)	<i>Quir.</i> III	XCVII	2/3	169
6, 16	<i>Quir.</i> III	XCV	4/5	168
7, 35 (39)	<i>Quir.</i> III	CVIII	2/3	174
9, 13 (18)	<i>Quir.</i> III	XCV	5/6	168
9, 16 (22)	<i>Quir.</i> III	XCV	3/4	168
10, 26 (29)	<i>Quir.</i> III	LI	2/3	138
14, 11.12	<i>Quir.</i> III	I	56/58	83
23, 11, (12.13)	<i>Quir.</i> III	XII	2/4	103
24, 3-6.19 (5-11.25.26)	<i>Quir.</i> II	I	15/22	29
25, 9 (12)	<i>Quir.</i> III	XCV	6/7	168
27, 5 (6)	<i>Quir.</i> III	VI	3/4	94
	<i>Fort.</i>	VIII	6/7	198
28, 13 (15)	<i>Quir.</i> III	CX	2/3	174
28, 24 (28)	<i>Quir.</i> III	XCV	8/9	168
	<i>unit.</i>		422/423	262
29, 12 (15)	<i>Quir.</i> III	I	58/59	83
34, 19 (23)	<i>Quir.</i> III	CXI	2	175
Isaias :				
1, 2-4	<i>Quir.</i> I	III	3/9	7
1, 7-9	<i>Quir.</i> I	VI	3/9	11
1, 11.12	<i>Quir.</i> I	XVI	3/6	16
1, 14-20	<i>Quir.</i> I	XXIII	5/16	26
1, 17.18	<i>Quir.</i> III	CXIII	8/9	176
1, 19.20	<i>Quir.</i> III	LII	5/7	139
2, 2-4	<i>Quir.</i> II	XVIII	4/12	54
2, 3.4	<i>Quir.</i> I	X	4/6	13
2, 5.6	<i>Quir.</i> I	VII	2/3	11
2, 8.9	<i>Fort.</i>	III	5/6	189
	<i>laps.</i>		138/140	224

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Isaias :				
3, 1	<i>Quir.</i> I	XXII	11/13	25
3, 12	<i>Quir.</i> III	CXV	2/3	176
	<i>laps.</i>		273/274.	228
4, 1	cf. <i>Fort.</i>	XI	99/101	205
5, 8	<i>Quir.</i> III	LXI	6/18	151
5, 21	<i>Quir.</i> III	LIII	11	140
5, 25.26	<i>Quir.</i> I	XXI	57/59	23
5, 26.27	<i>Quir.</i> I	XXII	9/11	24
6, 9.10	<i>Quir.</i> I	III	10/14	8
7, 9	<i>Quir.</i> I	V	3	10
	<i>Quir.</i> III	XLII	4/5	133
7, 10-15	<i>Quir.</i> II	VIII	3/11	41
8, 16.17	<i>Quir.</i> I	VIII	3/5	13
8, 23-9, 1 (9, 1.2)	<i>Quir.</i> I	XXI	45/48	23
9, 5	<i>Quir.</i> II	XXI	8/10	59
10, 22.23	<i>Quir.</i> II	III	5/6	31
11, 1-3	<i>Quir.</i> II	X	11/15	43
11, 10	<i>Quir.</i> I	XXI	43/45	23
14, 16.17	<i>Quir.</i> III	CXVIII	2/3	178
22, 13.14	<i>Quir.</i> III	LX	2/3	150
26, 11	<i>Quir.</i> II	III	15/16	33
28, 16	<i>Quir.</i> II	XVI	2/4	51
29, 10	<i>laps.</i>		643	239
29, 11	<i>Quir.</i> I	III	4/7	9
29, 18	<i>Quir.</i> I	III	7/8	9
30, 15	<i>laps.</i>		700/701	241
33, 10.11	<i>Quir.</i> II	XXVI	9/11	63
33, 14-17	<i>Quir.</i> II	XXVIII	4/9	68
35, 3-6	<i>Quir.</i> II	VII	3/8	38
35, 5 sqq.	cf. <i>unit.</i>		46 sqq.	250
40, 3-5	<i>Quir.</i> II	VI	12/16	35
40, 6b-8	<i>Quir.</i> III	LVIII	12/14	144
41, 15-20	<i>Quir.</i> II	III	19/31	33
42, 2-4	<i>Quir.</i> II	XIII	19/23	46
42, 6 sqq.	cf. <i>unit.</i>		46 sqq.	250
42, 6-8	<i>Quir.</i> II	VII	10/16	39
42, 13.14	<i>Quir.</i> II	XXVIII	12/14	66
42, 24.25	<i>laps.</i>		426/430	233
43, 1-3	<i>Fort.</i>	X	23/28	199
43, 18.19.20b.21	<i>Quir.</i> I	XII	2/6	14
45, 1	<i>Quir.</i> I	XXI	49/52	23
45, 14-16	<i>Quir.</i> II	VI	5/11	35
46, 2	<i>Quir.</i> III	LVIII	47/49	149
	<i>Quir.</i> III	LVIII	50/51	149
46, 5-7	<i>Quir.</i> III	LVIII	51/57	149
48, 21	<i>Quir.</i> I	XII	6/8	14
49, 6	cf. <i>unit.</i>		46 sqq.	250
50, 5-7	<i>Quir.</i> II	XIII	15/18	46
52, 10	<i>Quir.</i> II	III	17/19	33
52, 11	<i>Quir.</i> III	XXXVIII	17	129
	<i>laps.</i>		188/189	226
52, 15	<i>Quir.</i> I	XXI	59/60	24
53, 1	<i>Quir.</i> II	III	10/11	32
53, 1-7	<i>Quir.</i> II	XIII	2/15	45
53, 4.6.8.11	<i>laps.</i>		339/340	230
53, 7-9	<i>Quir.</i> II	XV	3/9	48
53, 12	<i>Quir.</i> II	XV	9/12	49

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Isaias :				
54, 1-4	<i>Quir.</i> I	XX	4/12	19
55, 1	<i>Quir.</i> III	C	6/7	171
55, 4	<i>Quir.</i> I	XXI	39/41	22
55, 5	<i>Quir.</i> I	XXI	41/42	23
55, 6.7	<i>Quir.</i> III	XI	4/8	99
57, 1.2	<i>Quir.</i> II	XIII	15/18	48
57, 6	<i>Fort.</i>	III	7/8	189
58, 1-9	<i>Quir.</i> III	I	2/24	80
58, 7	<i>Quir.</i> III	LXXV	5/6	160
59, 1.2	<i>laps.</i>		430/433	233
59, 1-4	<i>Quir.</i> II	III	2/9	32
	<i>Quir.</i> III	XLVII	11/18	136
61, 1.2	<i>Quir.</i> II	X	12/16	42
63, 9	<i>Quir.</i> II	VII	9/10	39
65, 1	<i>Quir.</i> I	XXI	61/63	24
65, 2	<i>Quir.</i> II	XX	2/4	57
65, 13.15b.16a	<i>Quir.</i> I	XXII	4/9	24
66, 1.2	<i>Quir.</i> II	III	11/14	32
	<i>Quir.</i> III	V	2/7	92
66, 2	<i>Quir.</i> III	XX	6/8	114
66, 18.19	<i>Quir.</i> I	XXI	52/56	23
Ieremias :				
1, 5	<i>Quir.</i> I	XXI	37/39	22
	<i>laps.</i>		380/382	231
2, 12.13	<i>Quir.</i> III	LVIII	35/38	148
2, 13	<i>Quir.</i> I	III	15/16	8
	<i>unit.</i>		270/271	257
2, 19.20	<i>Quir.</i> III	LVIII	38/45	148
2, 27	<i>Quir.</i> III	LVIII	45/47	148
3, 15	<i>Quir.</i> I	XIII	7/8	15
	<i>Quir.</i> III	LXVI	3/4	156
4, 3-4	<i>Quir.</i> I	VIII	3/7	12
6, 10	<i>Quir.</i> I	III	17/18	8
6, 17.18	<i>Quir.</i> I	XXI	33/35	22
7, 16	<i>cf. laps.</i>		383/386	231
7, 34	<i>Quir.</i> II	XVIII	7/9	55
8, 4	<i>Quir.</i> III	CXIII	6/8	176
8, 7-9	<i>Quir.</i> I	III	18/24	8
9, 22.23	<i>Quir.</i> III	X	2/7	97
10, 2	<i>Quir.</i> III	XXXIII	2/3	128
10, 2-5	<i>Quir.</i> III	LVIII	24/30	148
10, 9	<i>Quir.</i> III	LVIII	30/33	148
10, 11	<i>Quir.</i> III	LVIII	33/35	148
11, 4	<i>Fort.</i>	III	8/10	189
11, 14	<i>laps.</i>		383/386	231
11, 18.19	<i>Quir.</i> II	XV	13/17	49
11, 19	<i>Quir.</i> II	XX	4/5	57
15, 9	<i>Quir.</i> II	XXIII	6/9	61
17, 5	<i>laps.</i>		344/345	230
17, 5-7	<i>Quir.</i> III	X	19/21	98
17, 9	<i>Quir.</i> II	X	3	42
23, 16.17	<i>unit.</i>		261/266	257
23, 20	<i>Quir.</i> I	III	9	9
23, 21.22	<i>unit.</i>		266/269	257
23, 23.24	<i>Quir.</i> III	LVI	3/6	142
	<i>laps.</i>		541/543	236

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Jeremias :				
25, 4-7	<i>Quir.</i> I	II	3/10	7
25, 6	<i>Fort.</i>	III	9/11	189
28 (51), 15-18	<i>Quir.</i> III	LVIII	58/65	149
31 (48), 10a	<i>Quir.</i> III	XXX	13	125
37 (30), 8.9	<i>Quir.</i> I	XIII	12/15	15
38 (31), 10.11	<i>Quir.</i> I	XIII	9/12	16
38 (31), 31-32a	<i>Quir.</i> I	XI	3/6	13
38 (31), 31-34	<i>Quir.</i> III	XX	17/28	115
38 (31), 32b-34	<i>Quir.</i> I	XI	7/14	14
38 (31), 37	<i>Quir.</i> III	XX	28/31	115
39 (32), 37-41	<i>Quir.</i> III	XX	31/40	115
Baruch :				
?	<i>Quir.</i> III	XXVIII	9/21	124
3, 36-38	<i>Quir.</i> II	VI	17/20	35
Ezechiel :				
9, 4	<i>Quir.</i> II	XXII	3/5	60
9, 5.6	<i>Quir.</i> II	XXII	5/9	60
14, 12-14a.16b	<i>Fort.</i>	III	12/18	191
14, 13.14	<i>laps.</i>		394/398	232
14, 16	<i>laps.</i>		398/399	232
18, 5a.7-8a	<i>Quir.</i> III	XLVIII	4/7	137
18, 32 <i>cum</i> 18, 23 <i>uel cum</i> 33, 11	<i>laps.</i>		702/703	241
33, 11	<i>Quir.</i> III	CXIII	5/6	176
33, 12	<i>Fort.</i>	VIII	6/7	196
34, 10.16	<i>Quir.</i> I	XIII	3/6	15
37, 11.12	<i>Quir.</i> III	LVIII	15/18	144
37, 14	<i>Quir.</i> III	LVIII	18/21	144
Daniel :				
<i>passim</i>	<i>laps.</i>		387/390	232
1, 17	<i>cf. laps.</i>		618/620	238
2, 19.23	<i>cf. laps.</i>		618/620	238
2, 31-35	<i>Quir.</i> II	XVII	3/13	53
3, 16-18	<i>Quir.</i> III	X	13/18	98
	<i>Fort.</i>	XI	76/80	204
3, 25 sqq.	<i>cf. laps.</i>		616/618	238
3, 37-42	<i>Quir.</i> III	XX	65/77	116
3, 49.50	<i>cf. unit.</i>		309/311	258
6, 24-28 (23-26)	<i>Quir.</i> III	XX	77/90	117
7, 13.14	<i>Quir.</i> II	XXVI	3/8	63
9, 3.4	<i>cf. laps.</i>		620/622	238
9, 4-7	<i>laps.</i>		622/628	239
12, 4	<i>Quir.</i> I	III	10/11	9
12, 7	<i>Quir.</i> I	III	11/12	9
13, 1-3	<i>Quir.</i> III	XX	61/65	116
14, 5 (4)	<i>Fort.</i>	XI	82/83	204
Oseas :				
1, 10 (ex Rom. 9, 26)	<i>Quir.</i> II	XVIII	8/9	19
2, 25 (ex Rom. 9, 25)	<i>Quir.</i> II	XVIII	7/8	19
4, 1-4	<i>Quir.</i> III	XLVII	3/10	136
6, 2	<i>Quir.</i> II	XXV	2	62
6, 6	<i>Quir.</i> III	I	67/68	84

INDEX LOCORVM S. SCRIPTVRAE

281

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Oseas :				
11, 9.10	<i>Quir.</i> II	VI	25/28	36
Ioel :				
2, 12.13	<i>laps.</i>		578/580	237
2, 13	<i>laps.</i>		704/707	241
2, 15.16	<i>Quir.</i> II	XVIII	3/6	55
Amos :				
8, 9.10	<i>Quir.</i> II	XXIII	3/5	61
Michaeas :				
4, 2.3	<i>Quir.</i> I	X	2/4	13
5, 1 (2)	<i>Quir.</i> II	XII	2/5	44
6, 6-9	<i>Quir.</i> III	XX	91/100	117
7, 14-18	<i>Quir.</i> III	XX	102/111	117
Nahum :				
1, 5-7	<i>Quir.</i> III	XX	112/117	118
Habacuc :				
2, 4	<i>Quir.</i> I	V	6/7	10
	<i>Quir.</i> III	XLII	11	134
3, 2	<i>Quir.</i> III	XX	100/102	117
3, 3-5	<i>Quir.</i> II	XXI	3/7	59
Sophonias :				
1, 2.3	<i>Quir.</i> III	XLVII	19/21	136
1, 7	<i>Quir.</i> II	XX	18/20	58
1, 13.14	<i>Quir.</i> III	LXI	9/10	151
3, 8	<i>Quir.</i> III	CVI	5/8	173
Aggaeus :				
1, 12	<i>Quir.</i> III	XX	117/121	118
Zacharias :				
3, 1	<i>Quir.</i> II	XIII	28/30	46
3, 3-5	<i>Quir.</i> II	XIII	30/35	46
3, 8.9	<i>Quir.</i> II	XVI	10/12	51
3, 9	cf. <i>Quir.</i> I	XX	30/31	20
4, 10	cf. <i>Quir.</i> I	XX	30/31	20
9, 9	<i>Quir.</i> II	XXVIII	2/3	68
10, 11.12	<i>Quir.</i> II	VI	21/25	36
12, 10	<i>Quir.</i> II	XX	20/21	58
Malachias :				
1, 10.11	<i>Quir.</i> I	XVI	13/18	17
1, 14	<i>Quir.</i> II	XXVIII	10/11	68
2, 5	<i>Quir.</i> III	XX	122/123	118
2, 5-7	<i>Quir.</i> II	V	20/26	34
2, 10	<i>Quir.</i> III	III	3/5	89
2, 11.12	<i>Quir.</i> I	I	18/21	6
3, 3	<i>Quir.</i> III	LVII	6/7	143
3, 19 (LXX)	<i>Quir.</i> II	XXVIII	2/4	66
I Machabaeorum :				
2, 24	cf. <i>Fort.</i>	V	21/23	192
2, 52	<i>Quir.</i> III	XV	15	107

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
I Machabaeorum :				
2, 59	<i>Quir.</i> III	XLII	11/12	134
2, 60	<i>Quir.</i> III	LIII	11/12	140
2, 62.63	<i>Quir.</i> III	III	10/13	92
II Machabaeorum :				
6, 30	<i>Quir.</i> III	XVII	5/8	112
	<i>Fort.</i>	XI	205/208	210
7	cf. <i>Fort.</i>	XI	88/90	205
7, 1.3.4	<i>Fort.</i>	XI	115/127	206
7, 9	<i>Quir.</i> III	XVII	8/11	112
	<i>Fort.</i>	XI	131/133	207
7, 14	<i>Quir.</i> III	XVII	11/13	112
	<i>Fort.</i>	XI	140/142	207
7, 16.17	<i>Quir.</i> III	XVII	13/16	112
	<i>Fort.</i>	XI	146/149	207
7, 18.19	<i>Quir.</i> III	XVII	17/19	112
	<i>Fort.</i>	XI	158/160	208
7, 27-29	<i>Fort.</i>	XI	177/183	208
9, 12	<i>Quir.</i> III	III	9/10	92
Matthaeus :				
1, 20.21	<i>Quir.</i> II	VII	22/25	39
1, 23	<i>Quir.</i> II	VI	63/64	38
2, 1.2	<i>Quir.</i> II	XII	5/9	45
	<i>Quir.</i> II	XXVIII	38/41	70
3, 11	<i>Quir.</i> I	XII	9/11	14
3, 16	cf. <i>unit.</i>		217	255
4, 3 sqq.	cf. <i>unit.</i>		18/19	249
	cf. <i>unit.</i>		45/46	250
4, 10	cf. <i>laps.</i>		136	224
4, 12	cf. <i>laps.</i>		197/198	226
4, 18 sqq.	cf. <i>laps.</i>		218/221	226
5, 4	<i>Quir.</i> III	VI	14	95
5, 5	<i>Quir.</i> III	V	7/8	93
5, 6.7	<i>Quir.</i> III	I	69/71	84
5, 8	<i>Quir.</i> III	LXXVIII	4/5	162
5, 9	<i>Quir.</i> III	III	9/10	89
	<i>unit.</i>		579/580	267
5, 10	<i>Quir.</i> III	XVI	26/27	108
	<i>Fort.</i>	XII	35/37	213
5, 13	<i>Quir.</i> III	LXXXVII	3/5	165
	<i>unit.</i>		2	249
5, 16	<i>Quir.</i> III	XXVI	12/14	122
	<i>unit.</i>		614/615	268
5, 19	<i>Quir.</i> III	XCVI	7/8	169
5, 21.22	<i>Quir.</i> III	VIII	8/10	97
5, 22	<i>Quir.</i> III	XIII	13/14	104
5, 23.24	<i>Quir.</i> III	III	40/44	91
	cf. <i>unit.</i>		326/328	259
5, 26	<i>Quir.</i> III	LVII	7/8	143
5, 34	<i>Quir.</i> III	XII	4/5	104
	cf. <i>laps.</i>		105	223
5, 37	<i>Quir.</i> III	XII	5	104
5, 42	<i>Quir.</i> III	I	80/81	85
5, 44.45	<i>Quir.</i> III	XLVIII	4/7	138
6, 2	<i>Quir.</i> III	XL	4/7	132
6, 3.4	<i>Quir.</i> III	XL	2/4	132

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Matthaeus :				
6, 10	<i>Quir.</i> III	XVIII	6	113
6, 12	<i>Quir.</i> III	XXII	2/3	119
6, 20	cf. <i>unit.</i>		593	267
6, 20.21	<i>Quir.</i> III	I	71/74	84
	cf. <i>laps.</i>		214/215	226
6, 24	<i>laps.</i>		531	236
6, 26	<i>Quir.</i> III	XI	20/22	100
6, 31-33	<i>Quir.</i> III	XI	13/16	99
6, 34	<i>Quir.</i> III	XI	17/18	100
7, 6	<i>Quir.</i> III	L	5/7	138
7, 13.14	<i>Quir.</i> III	VI	27/29	95
7, 19	<i>Quir.</i> III	XXVI	7/8	121
7, 21	<i>Quir.</i> III	XVIII	7/9	113
7, 22.23	<i>Quir.</i> III	XXVI	8/12	121
	<i>unit.</i>		374/378	260
7, 24.25	<i>unit.</i>		31/35	250
7, 24-27	<i>Quir.</i> III	XCVI	8/16	169
8, 11.12	<i>Quir.</i> I	XXIII	3/6	25
8, 17	cf. <i>laps.</i>		339/340	230
8, 20	<i>Quir.</i> III	XI	27/29	100
8, 29	<i>Quir.</i> II	XXVIII	27/28	67
10, 8	<i>Quir.</i> III	C	4	171
10, 16	<i>Quir.</i> III	LXXXVII	2/3	165
	cf. <i>unit.</i>		3/4	249
10, 19.20	<i>Quir.</i> III	XVI	28/30	108
	<i>Fort.</i>	X	29/32	200
10, 22	<i>Quir.</i> III	XVI	36	109
	<i>Fort.</i>	VIII	8	196
	<i>unit.</i>		496	264
10, 23	cf. <i>laps.</i>		197/198	226
10, 25	<i>Quir.</i> III	LXXV	7/8	161
10, 28	<i>Quir.</i> III	XVI	30/32	108
	<i>Fort.</i>	V	40/42	193
10, 32.33	<i>Quir.</i> III	XVI	33/36	108
	<i>Fort.</i>	V	32/35	193
	<i>laps.</i>		403/406	232
10, 37.38	<i>Quir.</i> III	XVIII	4/7	112
	<i>Fort.</i>	VI	3/6	193
10, 42	<i>Quir.</i> III	I	77/79	84
11, 13	<i>Quir.</i> I	VIII	5/6	13
11, 28-30	<i>Quir.</i> I	XIII	7/11	15
	<i>Quir.</i> III	CXVIII	7/10	178
12, 30	<i>Quir.</i> III	LXXXVI	7/8	164
	<i>unit.</i>		152/153	253
12, 32	<i>Quir.</i> III	XXVIII	3/6	122
12, 36.37	<i>Quir.</i> III	XIII	14/17	105
12, 39.40	<i>Quir.</i> II	XXV	6/10	63
13, 17	<i>Quir.</i> II	XXVII	5/7	65
13, 45.46	<i>Quir.</i> III	I	74/76	84
14, 31	<i>Quir.</i> III	XLII	5/6	133
15, 14	<i>unit.</i>		425/426	262
16, 18	<i>Fort.</i>	XI	108	206
16, 18.19	<i>unit.</i>		73/78	251
17, 5	<i>Quir.</i> I	X	6/8	13
17, 20	<i>Quir.</i> III	XLII	6/8	133
18, 19.20	<i>Quir.</i> III	III	10/13	89
	<i>unit.</i>		287/290	258

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Matthaeus :				
18, 20	<i>unit.</i>		281/282	257
19, 11.12	<i>Quir.</i> III	XXXII	5/9	126
19, 17	<i>unit.</i>		26/27	249
19, 17-21	<i>Quir.</i> III	I	81/87	85
19, 21	<i>laps.</i>		212/213	226
	cf. <i>unit.</i>		595	267
19, 27	cf. <i>laps.</i>		218/221	226
22, 40	<i>Fort.</i>	II	17/18	189
	<i>unit.</i>		385/386	261
23, 6-8	<i>Quir.</i> III	V	17/20	93
23, 9	<i>Fort.</i>	XI	111/113	206
24, 4-31	<i>Fort.</i>	XI	22/60	202
24, 5	<i>unit.</i>		366/367	260
25, 31-46	<i>Quir.</i> II	XXX	15/40	71
	<i>Quir.</i> III	I	88/113	85
25, 36	<i>Quir.</i> III	CVIII	4/5	174
26, 39	<i>Quir.</i> III	XVIII	4/5	113
27, 3-4	<i>Quir.</i> II	XIII	19/21	48
27, 45	<i>Quir.</i> II	XXIII	9/10	61
28, 18-20	<i>Quir.</i> II	XXVI	29/32	64
30, 32-33	cf. <i>laps.</i>		144/146	224
Marcus :				
1, 10	cf. <i>unit.</i>		217	255
3, 19	cf. <i>unit.</i>		526/527	265
3, 28.29	<i>Quir.</i> III	XXVIII	6/8	123
4, 24	<i>Quir.</i> III	XXII	7/8	120
7, 9	<i>unit.</i>		462/463	263
8, 34	<i>laps.</i>		558/559	237
9, 22	<i>Quir.</i> III	XLII	10	134
10, 21	cf. <i>laps.</i>		212/213	226
11, 24	<i>Quir.</i> III	XLII	8/9	133
11, 25	<i>unit.</i>		323/325	259
11, 25.26	<i>Quir.</i> III	XXII	4/7	120
12, 29-31	<i>Fort.</i>	II	13/17	189
	<i>unit.</i>		382/385	260
13, 2	<i>Quir.</i> I	XV	11/13	16
13, 23	<i>unit.</i>		419	262
Lucas :				
1, 30-33	<i>Quir.</i> II	XI	18/23	44
1, 35	<i>Quir.</i> II	X	16/19	42
1, 41-43	<i>Quir.</i> II	VIII	5/10	40
1, 67-69	<i>Quir.</i> II	VII	26/29	39
2, 10.11	<i>Quir.</i> II	VII	29/31	40
2, 29.30	<i>Quir.</i> III	LVIII	42/43	146
2, 30.31	cf. <i>unit.</i>		46 sqq.	250
3, 22	cf. <i>unit.</i>		217	255
6, 22.23	<i>Quir.</i> III	XVI	37/40	109
	<i>Fort.</i>	XII	37/40	213
	<i>laps.</i>		241/244	227
6, 32	<i>Quir.</i> III	XLVIII	2/4	138
6, 37	<i>Quir.</i> III	XXI	2/3	118
7, 22	cf. <i>unit.</i>		46 sqq.	250
7, 47	<i>Quir.</i> III	CXVI	3/4	177
9, 24	<i>Fort.</i>	XII	41	213
9, 25	<i>Quir.</i> III	LXI	11/12	152

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Lucas :				
9, 48	<i>Quir.</i> III	V	9	93
9, 62	<i>Quir.</i> III	XI	18/20	100
	<i>Fort.</i>	VII	19/21	195
11, 40.41	<i>Quir.</i> III	I	115/116	87
12, 8.9	cf. <i>laps.</i>		144/146	224
12, 20	<i>Quir.</i> III	LXI	12/14	152
12, 33	<i>Quir.</i> III	I	114	87
12, 35-37	<i>Quir.</i> II	XVIII	46/50	57
	<i>Quir.</i> III	XI	23/26	100
	<i>Fort.</i>	VIII	12/15	196
	<i>unit.</i>		609/612	268
12, 47	<i>Quir.</i> III	XVIII	10/11	113
12, 48	cf. <i>unit.</i>		502/504	264
13, 34.35	<i>Quir.</i> I	VI	9/12	11
14, 11	<i>Quir.</i> III	V	10	93
	<i>unit.</i>		508/509	264
14, 12-14	<i>Quir.</i> III	I	137/142	88
14, 33	<i>Quir.</i> III	XI	29/30	100
	<i>Fort.</i>	VII	24/25	195
16, 25	<i>Quir.</i> III	LXI	14/16	152
17, 7-10	<i>Quir.</i> III	LI	3/10	139
17, 21	<i>Quir.</i> III	LII	8	139
17, 31.32	<i>Fort.</i>	VII	21/22	195
18, 8	<i>unit.</i>		598/599	267
18, 22	cf. <i>laps.</i>		212/213	226
18, 29.30	<i>Quir.</i> III	XVI	41/44	109
	<i>Fort.</i>	XII	47/49	213
	<i>laps.</i>		235/238	227
19, 8.9	<i>Quir.</i> III	I	116/119	87
20, 34.38	<i>Quir.</i> III	XXXII	9/16	126
21, 14.15	<i>Fort.</i>	X	33/35	200
21, 17	<i>Quir.</i> III	XXVIII	2/3	123
24, 44-47	<i>Quir.</i> I	III	20/26	10
Iohannes :				
1, 1	<i>Quir.</i> II	VI	37/38	37
1, 1-5	<i>Quir.</i> II	III	8/12	31
1, 9.10	<i>Quir.</i> I	VII	3/6	12
1, 11.12	<i>Quir.</i> I	III	30/32	9
1, 26.27	<i>Quir.</i> II	XVIII	42/46	56
1, 29	<i>Quir.</i> II	XV	43/44	50
1, 32	cf. <i>unit.</i>		217	255
2, 16	<i>Quir.</i> III	C	4/5	171
3, 5.6	<i>Quir.</i> I	XII	12/14	14
	<i>Quir.</i> III	XXV	3/6	121
3, 14.15	<i>Quir.</i> II	XX	25/27	59
3, 18.19	<i>Quir.</i> I	VII	6/9	12
	<i>Quir.</i> III	XXXI	2/5	125
3, 27	<i>Quir.</i> III	III	2/3	92
3, 28.29	<i>Quir.</i> II	XVIII	16/20	55
3, 36	<i>Quir.</i> II	XXVII	7/9	65
4, 32	<i>Quir.</i> III	LX	12	151
4, 34	<i>Quir.</i> III	LX	12/13	151
5, 14	<i>Quir.</i> III	XXVII	3/4	122
5, 22	cf. <i>laps.</i>		346/347	230
5, 22.23	<i>Quir.</i> II	XXVIII	29/31	67
	<i>Quir.</i> III	XXXIII	3/6	128

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Iohannes :				
5, 39.40	<i>Quir.</i> I	XVIII	9/11	18
5, 43	<i>Quir.</i> II	V	17/18	34
5, 45-47	<i>Quir.</i> I	XVIII	11/15	18
6, 35	<i>Quir.</i> I	XXII	18/20	25
6, 38	<i>Quir.</i> III	XVIII	2/3	113
6, 53 (54)	<i>Quir.</i> I	XXII	21/23	25
	<i>Quir.</i> III	XXV	6/7	121
7, 37.38	<i>Quir.</i> I	XXII	20/21	25
8, 12	<i>Quir.</i> II	VII	19/21	39
8, 24	<i>Quir.</i> I	V	4/5	10
8, 31.32	Fort.	VIII	9/10	196
10, 9	<i>Quir.</i> II	XXVII	4/5	65
	<i>Quir.</i> III	XXVIII	3/4	121
10, 16	<i>unit.</i>		193/194	255
10, 18	<i>Quir.</i> II	XXVIII	8/10	62
10, 30	<i>unit.</i>		155/156	254
10, 34-38	<i>Quir.</i> II	VI	57/62	38
10, 35	cf. <i>laps.</i>		412/413	232
11, 54	cf. <i>laps.</i>		197/198	226
12, 25	<i>Quir.</i> III	XVI	21/23	108
	Fort.	V	43/44	193
13, 14.15	<i>Quir.</i> III	XXXVIII	15/17	132
13, 16.17	<i>Quir.</i> III	V	21/23	94
13, 27	<i>Quir.</i> III	LXXX	7/8	163
14, 6	<i>Quir.</i> II	XXVII	3/4	65
	<i>Quir.</i> III	XXVIII	2/3	120
14, 27	<i>Quir.</i> III	III	6	89
	cf. <i>unit.</i>		339	259
	<i>unit.</i>		575/576	266
14, 28	<i>Quir.</i> III	LVIII	44/45	146
15, 12	<i>unit.</i>		354/355	260
15, 12.13	<i>Quir.</i> III	III	6/9	89
15, 14.15	<i>unit.</i>		27/28	249
15, 18-20	<i>Quir.</i> III	XXVIII	3/8	123
	Fort.	XI	6/11	201
16, 2.3	<i>Quir.</i> III	XVI	23/25	108
16, 2-4	Fort.	XI	12/15	201
16, 20	Fort.	XI	15/17	201
16, 33	<i>Quir.</i> III	VI	15/16	95
	Fort.	XI	18/20	202
	cf. <i>unit.</i>		22	249
17, 3	Fort.	II	18/20	189
17, 3-5	<i>Quir.</i> II	I	31/35	30
17, 24	<i>Quir.</i> III	LVIII	39/41	146
18, 36.37	<i>Quir.</i> II	XXVIII	42/48	70
19, 11	<i>Quir.</i> III	LXXX	3/4	162
19, 23.24	<i>unit.</i>		168/171	254
20, 21-23	<i>unit.</i>		83/88 (TR)	251
20, 27-29	<i>Quir.</i> II	VI	39/43	37
21, 17	<i>unit.</i>		80/81 (PT)	251
Actus Apostolorum :				
1, 7	<i>Quir.</i> III	LXXXVIII	4/5	166
1, 14	<i>unit.</i>		586/588	267
2, 2-4	<i>Quir.</i> III	CI	3/7	171
2, 44.45	cf. <i>laps.</i>		95	223
	<i>laps.</i>		218/221	226

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Actus Apostolorum :				
	<i>laps.</i>		693	241
3, 6.7	<i>Quir.</i> III	LXI	16/19	152
4, 8-12	<i>Quir.</i> II	XVI	19/27	52
4, 32	<i>Quir.</i> III	III	37/40	91
	<i>unit.</i>		585/586	267
4, 32 sqq.	<i>cf. laps.</i>		95	223
	<i>cf. laps.</i>		218/221	226
	<i>cf. laps.</i>		693	241
4, 34.35	<i>cf. unit.</i>		592/594	267
5, 3.4	<i>Quir.</i> III	XXX	10/12	125
5, 4	<i>cf. laps.</i>		506/507	235
5, 19-21	<i>unit.</i>		312/315	258
5, 29	<i>laps.</i>		532/533	236
8, 20	<i>Quir.</i> III	C	2/3	170
8, 36.37	<i>Quir.</i> III	XLIII	2/3	134
13, 46.47	<i>Quir.</i> I	XXI	64/68	24
13, 47	<i>cf. unit.</i>		46 sqq.	250
15, 28.29	<i>Quir.</i> III	CXVIII	12/15	178
16, 25	<i>Quir.</i> III	XIII	13/15	106
Ad Romanos :				
1, 25.26	<i>Quir.</i> III	X	23/24	98
2, 1	<i>Quir.</i> III	XXI	6/7	119
2, 3	<i>Quir.</i> III	XXI	8/9	119
2, 4-6	<i>Quir.</i> III	XXXV	5/9	130
2, 12	<i>Quir.</i> III	XGVIII	3/5	170
2, 13	<i>Quir.</i> III	XCVI	5/6	169
3, 3.4	<i>unit.</i>		532/534	265
3, 8	<i>Quir.</i> III	XCVIII	2/3	170
3, 23.24	<i>Quir.</i> II	XXVII	12/14	65
4, 25	<i>cf. laps.</i>		339/340	230
5, 2-5	<i>Quir.</i> III	VI	21/26	95
	<i>Fort.</i>	VIII	8/12	198
8, 16.17	<i>Quir.</i> III	XVI	76/78	111
	<i>Fort.</i>	VIII	27/29	197
8, 18	<i>Quir.</i> III	XVII	3/5	111
	<i>Fort.</i>	XIII	7/8	214
8, 24.25	<i>Quir.</i> III	XLV	3/6	135
8, 35-37	<i>Quir.</i> III	XVIII	7/12	112
	<i>Fort.</i>	VI	9/14	194
9, 3-5	<i>Quir.</i> II	VI	43/48	37
9, 25	<i>Quir.</i> I	XVIII	7/8	19
9, 26	<i>Quir.</i> I	XVIII	8/9	19
11, 20.21	<i>Quir.</i> III	V	11/12	93
11, 33-36	<i>Quir.</i> III	LIII	13/18	140
12, 1.2	<i>Fort.</i>	VIII	23/27	196
12, 14	<i>Quir.</i> III	XIII	12	104
12, 17	<i>Quir.</i> III	XXIII	2/3	120
12, 19	<i>Quir.</i> III	CVI	4/5	173
12, 21	<i>Quir.</i> III	XXIII	3/4	120
13, 3	<i>Quir.</i> III	XXXVIII	3/4	131
13, 7.8	<i>Quir.</i> III	V	14/17	93
13, 14	<i>cf. laps.</i>		592/593	238
	<i>cf. laps.</i>		682	240
	<i>unit.</i>		6/7	249
14, 4	<i>Quir.</i> III	XXI	4/5	119
14, 17	<i>Quir.</i> III	LX	10/11	151

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Ad Corinthios I :				
1, 10	<i>Quir.</i> III <i>unit.</i>	LXXXVI	9/12 197/200	164 255
1, 17-24	<i>Quir.</i> III	LXVIII	3/15	157
1, 22-24	<i>Quir.</i> II	I	40/44	30
1, 24	cf. <i>unit.</i> cf. <i>unit.</i>		6/7 510/511	249 264
3, 1-3	<i>Quir.</i> III	III	14/19	90
3, 16.17	<i>Quir.</i> III	XXVII	5/7	122
3, 18.19	<i>Quir.</i> III	LXVIII	15/19	158
3, 20	<i>Quir.</i> III	LXVIII	19/20	158
4, 7	<i>Quir.</i> III	III	4/5	92
4, 20	<i>Quir.</i> III	XCVI	4/5	169
5, 7.8	<i>Quir.</i> III	XI	76/80	103
6, 1.2	<i>Quir.</i> III	XLIII	3/5	134
6, 7-9	<i>Quir.</i> III	XLIII	6/10	134
6, 9-11	<i>Quir.</i> III	LXIII	2/7	155
6, 15	cf. <i>laps.</i>		104	223
6, 15-17	<i>Quir.</i> III	LXII	11/15	153
6, 18	<i>Quir.</i> III	LXIII	2/4	154
6, 19.20	<i>Quir.</i> III <i>Fort.</i>	XI VI	31/37 14/15	101 194
7, 1-7	<i>Quir.</i> III	XXXII	17/26	126
7, 10.11	<i>Quir.</i> III	XC	3/6	166
7, 29-31	<i>Quir.</i> III	XI	32/36	101
7, 32-34	<i>Quir.</i> III	XXXII	27/32	127
7, 39.40	<i>Quir.</i> III	LXII	8/11	153
8, 2	<i>Quir.</i> III	XXI	12	119
8, 8	<i>Quir.</i> III	LX	5/7	150
9, 24.25	<i>Quir.</i> III <i>Fort.</i>	XXVI VIII	3/6 17/20	121 196
10, 1	<i>Quir.</i> I	III	13/14	9
10, 12	<i>Quir.</i> III	XXI	10	119
10, 13	<i>Quir.</i> III	XCI	3/6	166
10, 20.21	<i>laps.</i>		306/308	229
10, 22.23	<i>Quir.</i> III	XCII	2/3	167
11, 3	<i>Quir.</i> II <i>Fort.</i>	XVI XI	29 127/128	52 206
11, 19	<i>Quir.</i> III <i>unit.</i>	XCIII	2 247/248	167 256
11, 27	<i>Quir.</i> III <i>laps.</i>	XCIII	5/6 309/311	167 229
11, 33.34	<i>Quir.</i> III	LX	7/9	150
13, 2-8	<i>Quir.</i> III <i>unit.</i>	III	20/27 343/350	90 259
13, 12	<i>Quir.</i> III	LIII	3/5	140
14, 34.35	<i>Quir.</i> III	XLVI	2/4	135
15, 33	<i>Quir.</i> III <i>unit.</i>	XCIV	11/12 423/424	168 262
15, 36	<i>Quir.</i> III	LVIII	29/30	145
15, 41-44	<i>Quir.</i> III	LVIII	30/34	145
15, 47-49	<i>Quir.</i> II <i>Quir.</i> III	X XI	20/23 37/40	43 101
15, 53-55	<i>Quir.</i> III	LVIII	35/38	145
Ad Corinthios II :				
3, 14-16	<i>Quir.</i> I	III	15/19	10
5, 10	<i>Quir.</i> II	XXVIII	32/34	67

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Ad Corinthios II :				
	<i>Quir.</i> III	LVI	11/13	142
	<i>Fort.</i>	VI	15/17	194
5, 15	<i>Quir.</i> III	LXII	16/18	154
6, 14	<i>cf. laps.</i>		104	223
6, 14.15	<i>Quir.</i> III	II	3/6	88
8, 12.13	<i>Quir.</i> III	I	120/123	87
8, 14.15	<i>Quir.</i> III	I	123/126	87
9, 6.7	<i>Quir.</i> III	I	127/128	87
9, 9	<i>Quir.</i> III	I	128/131	87
9, 10.11	<i>Quir.</i> III	I	131/133	88
9, 12	<i>cf. unit.</i>		143 sqq.	253
11, 2	<i>cf. unit.</i>		63/64	250
11, 14.15	<i>Fort.</i>	XIII	3/5	214
12, 2	<i>Quir.</i> III	VI	17/21	95
12, 7-9				
Ad Galatas :				
1, 10	<i>Quir.</i> III	LV	3/4	142
3, 6-9	<i>Quir.</i> I	V	9/14	10
3, 27	<i>cf. laps.</i>		592/593	238
	<i>cf. laps.</i>		682	240
	<i>unit.</i>		6/7	249
4, 4	<i>Quir.</i> II	VII	11/12	40
5, 14.15	<i>Quir.</i> III	III	28/29	90
5, 17	<i>Quir.</i> III	LXIII	3/5	154
5, 19-24	<i>Quir.</i> III	LXIII	5/13	155
6, 1.2	<i>Quir.</i> III	VIII	2/4	97
6, 7	<i>laps.</i>		554	237
6, 14	<i>Quir.</i> III	XI	46/48	102
Ad Ephesios :				
1, 18	<i>cf. laps.</i>		670	240
2, 17.18	<i>Quir.</i> II	XXVII	10/12	65
4, 2.3	<i>unit.</i>		200/201	255
4, 4-6	<i>unit.</i>		112/116 (TR)	252
4, 5.6	<i>cf. unit.</i>		562/564	266
4, 22	<i>cf. unit.</i>		21	249
4, 22-24	<i>Quir.</i> III	XI	59/63	102
4, 26	<i>Quir.</i> III	VIII	6/7	96
4, 29	<i>Quir.</i> III	XIII	10/11	104
4, 30.31	<i>Quir.</i> III	VII	2/4	96
5, 4.3	<i>Quir.</i> III	XLI	2/3	133
5, 6.7	<i>unit.</i>		556/558	266
5, 23 sqq.	<i>cf. unit.</i>		143 sqq.	253
6, 1-3	<i>Quir.</i> III	LXX	2/5	158
6, 4	<i>Quir.</i> III	LXXI	2/3	159
6, 5.6	<i>Quir.</i> III	LXXII	3/5	159
6, 9	<i>Quir.</i> III	LXXIII	2/4	159
6, 12-17	<i>Quir.</i> III	CXVII	3/11	177
Ad Philippenses :				
2, 6-11	<i>Quir.</i> II	XIII	36/43	47
	<i>Quir.</i> III	XXXVIII	7/14	132
	<i>cf. unit.</i>		512/513	265
2, 8.9	<i>Quir.</i> III	XIII	15/17	106
2, 14.15	<i>Quir.</i> III	XXVI	14/15	122
2, 15	<i>Quir.</i> III	XI	41	101
2, 21	<i>Quir.</i> III	XI	42/46	101
3, 19-21				

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Ad Colossenses :				
1, 15	<i>Quir.</i> II	I	35/36	30
1, 18	<i>Quir.</i> II	I	37/38	30
2, 11	<i>Quir.</i> I	VIII	12/13	12
2, 20	<i>Quir.</i> III	XI	52/53	102
3, 1-4	<i>Quir.</i> III	XI	54/58	102
4, 2	<i>Quir.</i> III	CXX	2/3	179
Ad Thessalonicenses I :				
4, 6	<i>Quir.</i> III	LXXXVIII	2/3	165
4, 13.14 (12.13)	<i>Quir.</i> III	LVIII	25/29	145
5, 2.3	<i>Quir.</i> III	LXXXVIII	2/3	166
5, 6	cf. <i>unit.</i>		606/608	267
Ad Thessalonicenses II :				
2, 10-12	<i>laps.</i>		644/647	239
3, 6	<i>Quir.</i> III	LXVIII	3/6	157
	<i>unit.</i>		553/556	266
Ad Timotheum I :				
2, 9.10	<i>Quir.</i> III	XXXVI	10/13	130
2, 11-14	<i>Quir.</i> III	XLVI	4/7	135
5, 3	<i>Quir.</i> III	LXXIII	2/3	160
5, 6	<i>Quir.</i> III	LXXIII	3	160
5, 8	<i>Quir.</i> III	LXXV	3/4	160
5, 11.12	<i>Quir.</i> III	LXXIII	4/6	160
5, 19	<i>Quir.</i> III	LXXVI	2/3	161
5, 20	<i>Quir.</i> III	LXXVII	2/3	161
6, 7-10	<i>Quir.</i> III	LXI	20/26	152
6, 9.10	<i>laps.</i>		228/232	227
Ad Timotheum II :				
2, 4.5	<i>Quir.</i> III	X	49/51	102
	<i>Fort.</i>	VIII	20/23	196
2, 11.12	<i>Fort.</i>	V	35/37	193
2, 17	<i>Quir.</i> III	LXXVIII	6/7	162
	cf. <i>laps.</i>		659/660	240
	cf. <i>unit.</i>		258	257
2, 23.24	<i>Quir.</i> III	LIII	18/20	141
3, 1-9	<i>unit.</i>		396/408	261
4, 3.4	<i>Quir.</i> III	LXVII	3/7	156
4, 6-8	<i>Quir.</i> III	XVI	71/75	111
Ad Titum :				
3, 2	<i>Quir.</i> III	CVII	5/6	174
3, 10.11	<i>Quir.</i> III	LXXVIII	2/4	161
Petri I :				
2, 11.12	<i>Quir.</i> III	XI	63/67	102
2, 21	cf. <i>unit.</i>		22	249
2, 21-23	<i>Quir.</i> III	XXXVIII	2/6	131
3, 3.4	<i>Quir.</i> III	XXXVI	14/15	130
3, 18	<i>Quir.</i> II	XXVII	15/16	65
3, 20.21	cf. <i>unit.</i>		150/151	253
4, 6	<i>Quir.</i> II	XXVII	16/17	65
4, 7	cf. <i>unit.</i>		409	261
4, 12-14	<i>Fort.</i>	VIII	13/20	198

INDEX LOCORVM S. SCRIPTVRAE

291

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Petri I :				
4, 15.16	<i>Quir.</i> III	XXXVII	3/5	131
5, 8	cf. <i>unit.</i>		5/6	249
Iohannis I :				
1, 8	<i>Quir.</i> III	LIII	5/6	141
2, 6	<i>Quir.</i> III	XI	68/69	103
2, 9	<i>Quir.</i> III	III	46/47	91
2, 9.11	cf. <i>unit.</i>		61/62	250
2, 15-17	<i>Quir.</i> III	XI	69/75	103
2, 17	<i>Quir.</i> III	XVIII	12/13	114
2, 19	<i>Quir.</i> III	LXXVIII	5/6	162
	<i>unit.</i>		238/240	256
2, 23	<i>Quir.</i> II	XXVII	17/19	65
	<i>Fort.</i>	V	38/39	193
3, 10	<i>Quir.</i> III	III	30/32	90
3, 15	<i>Quir.</i> III	III	32/34	91
3, 17	<i>Quir.</i> III	I	134/136	88
3, 21.22	<i>Quir.</i> III	LXXVIII	2/4	162
4, 2.3	<i>Quir.</i> II	VIII	12/15	40
4, 4	<i>Quir.</i> III	X	25	99
	<i>Fort.</i>	X	4/5	198
4, 16	<i>Quir.</i> III	III	44/46	91
	<i>unit.</i>		358/359	260
4, 20	<i>Quir.</i> III	III	34/36	91
5, 8	<i>unit.</i>		157	254
Apocalypsis :				
1, 12	<i>Fort.</i>	XI	95	205
1, 12-18	<i>Quir.</i> II	XXVI	15/28	64
2, 5	<i>laps.</i>		335/336	230
2, 7	<i>Quir.</i> III	XVI	67/68	110
2, 10	<i>Quir.</i> III	XVI	68/69	111
	<i>Fort.</i>	X	21	199
2, 23	<i>Quir.</i> III	LVI	7/9	142
	<i>laps.</i>		539/540	236
3, 11	<i>Fort.</i>	VIII	30/31	197
	<i>unit.</i>		490/491	264
	<i>laps.</i>		278	228
3, 19	<i>Quir.</i> II	XI	23/32	44
5, 1-5	<i>Quir.</i> II	XV	31/42	50
5, 6-10	<i>Quir.</i> III	XVI	44/51	109
6, 9-11	<i>laps.</i>		358/360	231
6, 10	cf. <i>laps.</i>		358/360	231
6, 11	<i>Quir.</i> III	XVI	52/56	110
7, 9.10	<i>Fort.</i>	XI	219/224	210
	<i>Fort.</i>	XI	224/229	211
7, 13-15	<i>Quir.</i> III	XVI	57/66	110
7, 13-17	<i>Quir.</i> III	LVIII	65/84	149
9, 13-21	<i>Quir.</i> III	XX	40/47	115
11, 16-18	<i>Quir.</i> II	XXII	13/15	61
14, 1	<i>Quir.</i> III	XXXII	38/40	128
14, 4	<i>Quir.</i> III	XX	48/53	116
14, 6.7	<i>Fort.</i>	II	7/12	188
14, 9-11	<i>Quir.</i> III	LVIII	84/89	150
	<i>Fort.</i>	III	11/17	189
15, 2-4	<i>Quir.</i> III	XX	53/61	116
16, 15	<i>Quir.</i> III	XVI	69/70	111

	opus :	caput :	lin. :	pag. :
Apocalypsis :				
17, 1-4	<i>Quir.</i> III	XXXVI	2/9	130
18, 4	<i>laps.</i>	.	193/195	226
18, 4-9	<i>Quir.</i> III	XXXVIII	5/16	129
19, 6.7	<i>Quir.</i> II	XVIII	51/53	57
19, 11-16	<i>Quir.</i> II	XXX	4/15	71
19, 11.13	<i>Quir.</i> II	III	13/16	32
19, 13	<i>cf. unit.</i>		510/511	264
20, 4	<i>Fort.</i>	XII	50/55	214
21, 6	<i>Quir.</i> II	I	38/39	30
21, 6.7	<i>Quir.</i> II	VI	49/51	37
	<i>Quir.</i> III	C	7/10	171
21, 9-11	<i>Quir.</i> II	XVIII	13/16	55
22, 10-12	<i>Quir.</i> III	XXIII	4/9	120
22, 13.14	<i>Quir.</i> II	XXII	16/17	61

CONSPECTVS MATERIAE

Introductio generalis	V-IX
Bibliographia selecta	XI-XLVI
Index auctorum bibliographiae	XLVII-L
Introduction aux ouvrages "AD QVIRINVM" et "AD FORTVNATVM"	LI-LX
SANCTI CYPRIANI AD QVIRINVM, edidit R. Weber ..	I-I79
Index siglorum	2
Textus	3-I79
SANCTI CYPRIANI AD FORTVNATVM, edidit R. Weber	I8I-2I6
Index siglorum	I82
Textus	I83-2I6
SANCTI CYPRIANI DE LAPSIS, edidit M. Bévenot ...	2I7-242
Introduction	2I8-2I9
The Manuscripts	220
Textus	22I-242
SANCTI CYPRIANI DE ECCLESIAE CATHOLICAE VNITATE, edidit M. Bévenot	243-268
Introduction	244-247
The Manuscripts	248
Textus	249-268
Index Locorum Sacrae Scripturae	27I-292

TRENT UNIVERSITY

0 1164 0213404 7

LR
BR60 .C49 v.3
Corpus Christianorum.
Series Latina

DATE	ISSUED TO
	192632

192632

